Henryk Lubomirski

8/17

DOCTRINA

NVMORVM VETERVM.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

IOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM, ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE PRAEFECTO.

PARS II.

DE

MONETA ROMANORVM.

VOLVMEN VI.

CONTINENS

NVMOS IMPERATORIOS A IVLIO CAESARE VSQVE AD HADRIANVM EIVSQVE FAMILIAM.

VINDOBONAE.

SVMPTIBVS IOSEPHI CAMESINA ET SOC.

IMPRESSVM TYPIS KVRTZBEKIANIS.

MDCCXCVI.

BIBL. Z.N. IM.
OSSOLINSKICH

PRAEFATIO.

Rem monetariam imperii Romani explicare aggredior, quo nullum hactenus orbis vidit augustius, nullum famae magis porrectae, et quadam nominis superstitione magis consecratum. Tamen amplissimum istud meritum parum ad institutum meum pertineret, nisi, quantum vetera imperia excessit potentia et majestate, tantum etiam monetae superstitis et copia, et praestantia, et varietate anteiret. Monetae consularis tametsi incredibilis numerus ad nostram usque aetatem duravit, tamen parum illo satisfactum nobis putamus. Principio solum aes ad incudem vocatum, argenti usu nonnisi sero invecto, auri fere ignoto, nulla tum adhuc in utroque metallo typorum varietate, donec praefectorum monetae vanitas, et jactandi generis libido veteris simplicitatis fastidium levavit. Sed neque sic impetravere, ut non alia desideraremus posteri. Gratius enim nobis accidisset, prae factis antiquis, iisque plerumque fabulosis, videre in moneta publice imperata res gestas eo tempore, quo signata ipsa fuit, et aliquam saltem fuisse adstitutam notam chronologicam, quae numi percussi aetatem, si non certam definitamque, at saltem vicinam edoceret. Alia sub imperatoribus monetae facies. Praeter promiscuum triplicis metalli usum habita etiam ratio praesentis fortunae, rei domi forisque insigniter gestae, officiorum principis in populum, et vicissim, et quaecunque in

amplo imperio ad memoriam digne geri consuevere. Quà illa laude praecedentium regnorum, etsi clarissimorum monetam longe superat, quae vix ullo ad historiam subsidio eodem fere tantum argumento occupatur, sic ut conspecto uno ejusdem regis numo te ejus omnes vidisse possis arbitrari. Confer numos Philippi II., Alexandri M., Ptolemaeorum, Lysimachi, aliorumque. Aetatem vero numorum, etsi non semper ipsum annum tenemus, sic tamen habemus definitam, ut certi esse possimus, eorum natales coercendos intra tempus, quo is imperio praefuit, cujus in iis imago exhibetur. Sed et istud animo, qui veteris aevi recordatione suaviter adficitur, non vulgarem debet adferre voluptatem, quod haec principum Romanorum series inde a Iulio Caesare usque ad postremum Constantinum per saecula omnino XV. porrigitur, et singulorum offert imagines, et ipsa oculis fidele, incorruptumque testimonium objicit maximi olim per orbem imperii paullatim mole sua laborantis deficientisque, ac denique in extremam barbariem, artisque veteris oblivionem prolapsi.

Atque haec tam vasta, tam late patens monetae veteris classis cum non modo philologiae studiis amplissima adferat subsidia, sed etiam antiquitatis cognitione delectet animum, incredibile dictu, quanta cupiditate inde a renatis literis non principes modo, sed privati quoque comparandis his Romanae vetustatis reliquiis operam, sumptusque impenderint, et quod magis mirum, vix imminuto a tot jam saeculis in hodiernum usque diem adversum eas adfectu. Horum honestissimis studiis, atque indefesso conatui debemus locupletes, et illustres series ab eo tempore cognitas, et in literarum incrementa cum orbe erudito communicatas, ex quibus eas, quae illustrioris sunt per Europam famae, alibi enumeravi. [a]) Praeclaris his cimeliis conquirendis

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIII.

inferendisque cum suas viri beati partes abunde implevissent, nolebant suis deesse viri eruditi, sive cum eorum nobis perpetuos catalogos instruerent, sive explicarent argumenta, sive probos falsosque distinguere docerent, quae quidem cura in hujus studii curriculo e praecipuis una fuit. Etenim, quod fieri consuevit, ut, ubi avidus est emptor, ibi mala fides mercem corrumpat, factum magno artis nostrae incommodo, ut jam a primis ejus incunabulis turpis quaestus ad vitiandam prae aliis omnibus Augustorum monetam omne suum studium conferret, quae labes successu temporis adeo invaluit, ut monetae hujus classis falsae non multo minor sit numerus, quam primaevae, et genuinae, tantumque fere studii impendendum illi parti, quae discernere utramque docet, quantum ipsi scientiae, et doctrinae ex ejus usu percipiendae. Quam quidem postremam partem hoc loco indicasse satis fuerit; nam varios monetae adulterandae modos alibi copiose sumus persecuti. [a]) Sed necessarium omnino est, in judicium vocare cognitos hactenus monetae Augusteae catalogos, et in hanc eruditorum commentarios, ut, quantum ab iis veri, sincerique subsidii posit exspectare philologia, planissime intelligamus.

Primus fuit HVBERTVS. GOLTZIVS, qui primum in suis *Fastis magistratuum et triumphorum R.* insignem numerum numorum Iulii Caesaris, Augusti, virorumque principum, qui his coaevi fuere, vulgavit, deinde in *Thesauro rei antiquariae huberrimo* imperatorum, Caesarumque, et Augustarum titulos, nomina, et epitheta a Iulio Caesare usque ad Heraclium ex numis, ut ajebat, descripsit. Ab examinandis his ejus operibus possum nunc jure abstinere, quia istud multo adcuratius, quam hactenus a quocunque alio factum, a me alibi praestitum est, [b]) cujus summa haec est: numos omnes ab uno hoc viro pro-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX.   b) Vol. I. Proleg. gen. p. CXLI.

mulgatos aut putandos eſſe conſictos, et ſaepe quidem erudite, aut vafre ac ſubdole deſcriptos, aut, ſi qui fraude carere videantur, ſaltem ſuſpectos tamdiu, donec aliorum teſtium accedat auctoritas. In praeſente ergo examine hominem inde ab exortu ſuo veritatis numismaticae ſicarium, ut alibi ſemper, procul habebimus.

At in recenſendis, ordinandisque monetae Auguſteae numis inde a duobus ſaeculis, et amplius maxima laus fuit ADOLPHI OCCONIS medici Auguſtani, cujus habemus opus tenue primum, et hoc nomine editum: *Impp. Romanorum numismata a Pompejo M. ad Heraclium. Antverpiae M. D. LXXIX. in 4to.* Ab ipſo auctore emendatum, locupletatumque iterum prodiit Auguſtae Vindelicorum anno M. DC. I. Recuſum Antverpiae M. DC. XXV. teſtatur Fabricius. [a]) Si laudanda jure eſt praeſtantis viri diligentia, et conſilium, quod primus fuit, qui colligere Auguſtorum numos omnes tum cognitos, et in temporum rationem diſtribuere tentaverat, tamen noſtra hac aetate, qua non modo multo habemus auctiorem ejus monetae numerum, ſed hanc etiam multo adcuratius deſcriptam, vulgatamque, opus iſtud ab iis, quorum intereſt, vix amplius in conſilium adhibetur. Nihilominus hunc induſtriae ſuae tulit fructum, ut, qui deinceps eodem in argumento verſati ſunt, Occonis veſtigiis inſiſtendum ducerent, atque profiterentur ipſi, nihil ſibi aliud fuiſſe propoſitum, quam ut Occonis catalogum amplificarent, et ſi qua peccatum eſſet, ſanitati reſtituerent.

Et hanc quidem provinciam poſt annos centum in ſe ſuſcepit FRANCISCVS MEDIOBARBVS BIRAGVS S. R. I. Comes, et regiae civitatis Papiae decurio, edito juſti voluminis opere, ſic inſcripto:

---

a) ad Bibl. num. Band. p. 36.

* PRAEFATIO.

Imperatorum Romanorum numismata a Pompejo Magno ad Heraclium ab Adolfo Occone olim congesta, nunc Augustorum iconibus, perpetuis historico-chronologicis notis, pluribusque additamentis illustrata, et aucta. Mediolani. MDCLXXXIII. fol.

Opus istud simul lucem vidit, simul omissis Occonis exemplaribus avide arreptum, unumque fuit in manibus eorum, qui enucleandae Augustorum historiae, et chronologiae seriam, solidamque operam impenderunt. Et vero insignia sibi ad propositum accessisse subsidia, jure sibi videbantur posse gratulari, cum viderent Occonis opus tam laeta, et copiosa numorum accessione auctum, amplificatumque, numos ipsos meliore, et magis conspicuo ordine descriptos, et per annales secundum tempora, quibus cusi videbantur, distributos. Quapropter mirum non est, perspecta ejus operis opportunitate, accedente praeterea Mediobarbi auctoritate, et nullatenus suspecta fide, jam inde a tot annis ad hoc ejus opus fuisse provocatum, numosque in hoc descriptos velut incorruptos illius aevi testes ad confirmandam rerum gestarum, temporumque fidem adsidue compellatos. Ergo cum hic Mediobarbi catalogus tam late porrecti sit usus, et unus maxime in consilium soleat adhiberi, mearum in praesente instituto partium sane est, quod meum sit de universo hoc opere judicium, longo edoctum usu candide aperire.

Quod necesse cumprimis est, cum quis operis, praeclaram ab ipsa aetate, et virorum excellentium judicio opinionem nacti, cogitur elevare auctoritatem, solicite commonere lectorem, atque indicare, quid de eo viri alii magnum ab illa arte nomen, famamque nacti, et quidem in hodierni aevi artium omnium perfectione sense-

rint, ne is ſolus videatur agnitis dudum, confeſsisque auctoris laudibus obtrectare, iſtud mihi in praeſentis operis criſi propter creditam diu ejus praeſtantiam anxie, et religioſe curandum video. Et reperi ὑπερασπιστὴν virum, cujus nemo in re numismatica uſum, et praeſtantiam, in ferendo judicio circumſpectionem, et inſignem candorem animi poſſit in dubium vocare, Bimardum intelligo baronem de la Baſtie. Eruditus hic cenſor poſteaquam edixit, Occonis catalogum propter vitia, quae commemorat, nullam jam promereri fidem, continuo ſubjicit: [a]) „ Scripſit comes Mediobarbus illa aetate, qua antiquitatis ſtu-
„ dia magnos jam fecere progreſſus, et numorum ſcientia voluptati
„ vulgo fuit. Tamen ejus catalogus non multum praeſtat Occoniano,
„ quem is tantum augere inſtituit. Ergo magis ſolicitus, ut opus ſu-
„ um diſtenderet inſerendo numos omnes, quorum potuit obtinere de-
„ ſcriptionem, quam ut eos tantum vulgaret, qui certae eſſent fidei,
„ omnia nullo dilectu intulit numorum indicia, quae ſecum commu-
„ nicata fuere, et quae ex miſsis ſibi catalogis potuit excerpere, con-
„ tentus, illa omiſſo omni examine diſponere ſecundum legem, quam
„ ſibi ſequendam praefixerat. Ex quo factum, ut ſaepe propinaret
„ numos falſos, typos informes, et inſcriptiones luxatas, ſic ut ejus
„ operis nullam poſsis oſtentare paginam, quae non mendis referta
„ ſit. Quapropter ex ejus unius praeconio nullum exiſtima numum
„ vere antiquum, cum hic inſolentius quid offert, et antequam is ad
„ confirmandam hiſtoriam advocetur, certum te reddi oportet, talem,
„ qualem deſcripſit, in muſeo quopiam exiſtere. „ Hucusque Bimardus, cum cujus judicio conſentit aliud multo vetuſtius praeclari Ioberti. [b]) Sed et pridem cl. de Valois eruditam coepit ejus operis adornare cenſuram, qua inde ab Auguſto usque ad Hadrianum multorum nu-

a) B. L. Tom. XII. Mem. p. 381. b) Science des méd. T. I. p. 109.

morum eo contentorum aut ſpurios natales, aut falſam lectionem, aut alia vitia idoneis argumentis demonſtrat. [a])

Haec quiquis legerit, facile ipſe intelliget, cum edixero, non modo parum iſto Mediobarbi catalogo conſultum philologiae, ſed etiam, ſi ſequare, graviſsimis te quaquaverſum offenſionis periculis occurſurum, nihil me amplius adſerere, niſi quod a praeſtantibus iis viris pridem fuit conſtitutum. Enimvero antequam Mediobarbus ad conſcribendos imperatorum numos appelleret animum, multa illi antea fuere providenda, magni faciendi apparatus, quibus omiſsis curis tantum abfuit, ut ſana eruditioni alimenta, et in incrementum profutura pararet, ut etiam, cum recte ipſa valeret, morborum examen induceret, et, ſi opis indigeret, contrariis remediis ſalutem redderet impeditiorem. Oportebat primum, non recipere in catalogum, niſi numos, quorum antiquitatem verumque ſtatum aut adprobaſſet ipſe, aut nonniſi a viris in arte noſtra praeſtantiſsimis adprobatam noviſſet. Atqui in horum numero non fuiſſe Occonem ſuum, intelligere ipſe facile potuit. Vt enim in quavis arte prima experimenta fallacia ſunt, ita non poſſunt Occonis commentarii, qui aliud non ſunt, niſi primum artis noſtrae tentamen, variis modis non frequenter, graviterque peccare, quos ſi cum aetatis ſuae opibus contendere libuiſſet, reperiſſet continuo, majorem numorum, quos ii continent, partem aut eſſe falſam, aut ſpectata epigraphe, typis, aliisque cauſis graviſsimis a vero magnopere abludere. At vero hujus naturae non modo ſunt, quos Mediobarbus in catalogum ſuum recepit, numi Occoniani, et qui his permixti ſunt, Goltziani, ſed etiam, quos ipſe nullo dilectu ex communicatis ſecum catalogis, ſchedisque corraſit, et in ſuum Amaltheae

a) B. L. Tom. XII. Hiſt. p. 309. Tom. XIV. Hiſt. p. 116. Tom. XVI. Hiſt. p. 145.

cornu conjecit. Percurre, ſi lubet, fontes, unde is ſua hauſit, et quos ipſe in fine operis ſui indicavit, et reperies in his aut obſoletos illos Levinum Hulſium, Triſtanum, Angelonum, Smetium, aut, quibus nulla plane habenda fides, Ligorium, numos Arſcotanos etc. aut catalogos contextos ab auctoribus, quorum nomina reip. literariae ignota ſemper fuere. Atque ex his praeconiis cum maximam ſupplementorum ſuorum partem legeret, factum neceſſario, non modo ut ſpuriorum copiam inferret, numosque repraeſentaret eo cultu, quem antiquitas inficiatur, ſed etiam ea praeteriret, quae ad verum ex numis capiendum fructum praetereunda minime fuerunt. An enim toto illo opere vel ſemel commonitus eſt lector, argenteum quempiam numum eſſe ex ſubaeratorum genere, aut praeter morem majore vilioris metalli acceſsione depravatum, aut cujuscunque metalli numum fabricae eſſe rudioris, aut ſaltem a ſolito ſtatu abludentis, certo commatis peregrini, aut plane barbari argumento? quas quidem omnes cauſas penitus noſſe quantum interſit, aut diximus alibi, aut deinceps, cum occaſio tulerit, docebitur. Quanta ſit praecipue in moneta Romana ſubaeratorum copia, et quam turpia in his mendacia, olim late explicavimus. [a]) Ad alterum quod attinet, monendum v. c. in Auguſto, aliisque fuerat, certos quosdam conſecrationis numos eſſe argenti vilioris, et operis minus elegantis, ſignatos ergo inclinante imperio, neque ſynchronos iis, quorum exhibentur capita. Denique ſi numum Romanum putabimus, qui, etſi Latine inſcriptus, tamen ab urbe Graeca, vel colonia, vel ipſis etiam barbaris ſignatus eſt, iniquum de eo plerumque erit noſtrum judicium. Exſtant aenei Othonis numi cum epigraphe Latina, et in averſa S. C. Eorum inſpecta fabrica, modusque facile perſuaſit eruditis, fuiſſe extra urbem, et quidem, quod hodie ſatis conſtat, Antiochiae Syriae percuſſos. Hanc periſtaſin cum

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX.

docere lectorem negligeret Mediobarbus, fecit, ut non modo id genus numi crederentur commatis Romani, ſed confirmarent etiam judicium eorum, qui ſibi perſuaſere, numos aeneos Romae cum Othonis capite fuiſſe ſignatos.

At enim variae hae cauſae, quas modo commemoravi, non ſolae ſunt, quae religioſum catalogi architectum, cujusque praeconiis philologia confidenter uti poſsit, impellere debuerant, ne parceret utilibus monitis, indiciisque, et ſaepe neceſſariis. Exſtant in omnibus muſeis numi certae antiquitatis, neque tamen ſubaerati, in quibus, ſive ſcripturae legem ſpectes, ſive notas chronologicas, ſive anticae cum averſa ſocietatem, ſive quidquid aliud a cognitis legibus diverſum, aut peccatur, aut ſaltem peccari videtur. Non poſtulabimus tum ab auctore, ut ejus diſſenſus cauſam exponat, eumque aut incuriae monetariorum, aut permutationi matricum, aut certae rationi, ſed nobis minus cognitae, imputet; at poſtulabimus, ut eum diſſenſum habeat perſpectum, ac tum indicare non negligat, numum eſſe vere antiquum, ad haec ſanum et illaeſum, nihilque, in quo diſſentit, anceps et ambiguum. Quo pacto obtinebimus, non modo ut rei inſolentiam vocare in dubium non poſsimus, ſed ut omnis etiam tollatur ſuſpicio, illud, quod inſolens videtur, ex typographi potius incuria fluxiſſe. Quam quidem cautionem ut jure in Mediobarbi catalogo deſideramus, ita e converſo experimur, ſi qui numi repugnare rationibus chronologicis videbantur, eorum illum mentione ſtudioſe abſtinuiſſe. Exſtant numi Philippi junioris inſcripti: P. M. TR. P. VI. COS. P. P., iique tanto numero, ut veriſimile non ſit, eos viri, qui omnem ſuam operam conquirendae monetae R. addixit, fugere diligentiam potuiſſe. Tamen eorum nullum in ejus Auguſti moneta deſcriptum reperias, haud dubie, quod monetariorum iu iis feriundis lapſum eſt ſuſpicatus,

qui averſam, quae patris eſt, filio adfinxerint, aut quod eos omnes eſſe patris Philippi putavit, etſi facies juvenilior nullum relinquat dubium, filii in iis caput eſſe propoſitum. Addo veterem, juſtamque eruditorum querelam, in eo catalogo mentionem quidem metalli factam, at omiſſam fuiſſe eam, quae numorum magnitudines explicaret, quarum tamen indicium, praecipue in moneta aenea, ad varias res cognoſcendas magnas adfert opportunitates.

Multa adhuc dicenda forent de ſphalmatis paſsim obviis, quorum magna pars non poterat niſi ab auctoris feſtinatione, et opera perfunctoria proficiſci. Ait v. c., M. Antonium dictum fuiſſe imperatorem *allato in urbem Catilinae capite*, citatque ejus teſtem Dionem. (Pag. 14.) Verum Dio longe aliud docet, ut dicemus in ejus IIIviri numis. Ait, (Pag. 63.) Tiberium ſtatim mortuo Auguſto dictum fuiſſe *patrem patriae*, qnod ab eo ſcriptum tanto magis lubet mirari, non modo quod auctores omnes conſpirant, a Tiberio hunc honorem conſtanter fuiſſe repudiatum, ſed etiam quod ipſe nullum repraeſentavit numum, in quo Tiberius P. P. appellaretur. Ait, (Pag. 64.) Tiberium V. C. 769 imperatorem VIII. ab exercitu fuiſſe ſalutatum, et tamen per plures deinceps adhuc annos profert numos inſcriptos IMP. VII. Ait, (Pag. 151.) Trajanum V. C. 956 (lege 856.) dictum fuiſſe *Dacicum*, et tamen jam ad V. C. 853 deſcripſit numos, in quibus is dicitur GER. DAC. Nolo cumulare exempla, quorum juſtum numerum in ſequentibus commentariis dabimus, atque iſtud ad hactenus dicta addidiſſe ſufficiat, catalogum hunc, ut a Mediobarbo vulgatus exſtat, non modo illos, qui uti volunt, in avia ducere, ſed et magnopere impedire. Quod ſi Pagius in ſua Baronii Critica non raro quaevis alia monumenta numorum auctoritati anteferenda putavit, ad iſtud ſe judicium neceſsitate compulſum vidit, quia alios numos in conſilium

non adhibuit, nisi quos ab Occone, et Mediobarbo descriptos reperit. Atqui testari ipse possum, quo tempore ad ordinandos, explicandosque Augustorum numos accessi, cum eodem Mediobarbi catalogo nondum satis explorata ejus natura uti inciperem, sensi me laqueis undique irretitum, ex quibus me antea expedire non potui, quam ego fallacia ea testimonia aspernatus unius musei Caesarei numos, aliosque, quos a viris fide dignis vulgatos noveram, sequendos, audiendosque duxi. Ergo quicunque explicandae monetae Augusteae dabit operam, tantum jubebo diffidere Mediobarbo, quantum Goltzio, cum inter utrumque aliud discrimen non reperiam, nisi quod Mediobarbus nimium saepe credulus, saepe etiam minus attentus, bona tamen fide numos aut falsos, aut male descriptos promulgavit, at Goltzius mala fide aut numos totos, aut varias eorum peristases confinxit, quod alibi a me invicte demonstratum fuit. Qua in causa illud sane est multo molestissimum, quod uterque rara fortuna amplissimam sibi apud aequales posterosque fidem comparavit, quam deinde inolitam, inveteratamque si quis cordatus convellere cupit, tanto plus experiatur difficultatis, quanto illa altiores durando radices egit. Verissime adeo dictum Dioni Chrysostomo: [a]) *cumque res sit difficilis docere, tanto est difficilior dedocere, praecipue cum qui ex longo tempore mendacia imbiberunt, neque solum decepti sunt ipsi, sed patres quoque eorum, avique, et paene majores omnes.*

At erunt haud dubie, qui sibi persuadebunt, haec Mediobarbi vitia aut penitus, aut magna sui parte sublata fuisse in postrema ejus editione, quae inscribitur:

Imperatorum Romanorum numismata etc. a Franc. Mediobarbo Bi-

---

a) Orat. XI. p. 152.

que tempora munivere. Iam nunc ſeveriorem in adprobandis numis videmus exercitam cenſuram, excludi, aut palam reprobari numos falſos, aut ſi ſuſpecti videbantur, eorum ſaltem indicari praecones, ut ex horum fide arbitrari lector de numis ipſis poſſet, jam certiorem nobis, minusque corruptum offerri numorum ſtatum. Ex iis, qui hanc ſibi laudem jure vindicant, commemorandi ſunt Ioannes Vaillantius, quo nemo hactenus ſanius, purgatiusve de numorum veterum fide judicavit, hoc uno hercle culpandus, quod in deſcribenda Auguſtorum moneta (de hac una mihi tantum ſermo) partium adverſarum indicare ſtatum neglexit, tanquam eum noviſſe parum interſit, quod funeſtum arti noſtrae inſtitutum in numorum veterum praeconibus pridem perſtrinxit Pagius. *Ex quibus intelligis*, inquit, [a]) *quantum reprehenſione digni ſunt antiquarii, qui numismata mutilata, ac detruncata nobis obtrudunt, quaſi antica eorum pars, quae ad nundinandum non neceſſaria, eruditioni etiam inutilis eſſet, et numismatographia nonniſi ad vendendum inſtituta eſſet.* Accedunt Ioannes Harduinus vir gravis et verax, cum ſapere libuit, Carolus Patinus in numis, quos ipſe vidit, Laurentius Begerus in Theſauro Brandenburgico, Paulus Pedruſius in Muſeo Farneſio, Anſelmus Bandurius, et qui ejus catalogum auxit, Hieronymus Taninius, Chriſtianus Liebe in Gotha numaria, auctor Muſei Theupoli, Thomas comes Pembrock in editis inſignioribus muſei ſui numis, Franciſcus Wiſe in Muſeo Bodleiano, auctor muſei reginae Chriſtinae ab Havercampo illuſtrati. Nolim adfirmare, in his, quos modo recitavi, catalogis non etiam reperiri numos ſpurios, neque eorum auctores aliquid humani paſſos, cum ipſe non ſemel coactus fuerim, nonnullorum fidem in dubium vocare. Iſtud tamen certum, in ſtabilienda numi antiquitate rarius fuiſſe lapſos, etſi frequentius in recitanda numorum epigraphe, aut deſcribendis typis, praecipue cum

---

a) Crit. Baron. ad ann. Chr. 269 § 6.

minus integri fuere, peccaverint. Ex catalogis monetae Augusteae hucusque vulgatis haud dubie amplissimus is est, qui numos musei Caesarei Vindobonensis complectitur, in quo edendo omnem dedi operam, ut lectori nonnisi mercem sinceram offerrem, ac sedulo monerem, si qui numi aut fraudis veteris, aut noviciae ignominia notati sunt. Enarravi hactenus opera, quae aut omnes, aut plures hujus monetae classes continent. At sunt praeterea, quae certam tantum classem sistunt, ac praecipue numorum maximi moduli, inter quae commendari merentur numismata hujus classis, quae fuere in museo cardinalis Carpegna a Philippo Buonarroto immensae eruditionis viro explicata, cardinalis Albani in lucem data a Rodulphino Venuti, musei Pisani ab Alberto Mazzoleno. Cautius adhibeto numismata moduli maximi ex cimeliarchio Ludovici XIV. tabulis XLI. exhibita, quorum partem fusam, et adulterinam, partem male lectam, partem per incuriam alienis imperatoribus tributam testatur Bandurius. [a]) Idem fere judicium de numis ejusdem classis musei Medicei a Gorio editis, de quorum fide egi alibi. [b])

Postremum mihi judicium erit de copiosis tabulis aeneis, quae monetam priorum XII. imperatorum ipsius Morellii manu delineatam complectuntur. In parandis his tabulis mirabile fuit, et, qui iis uti volunt, permolestum celebris ejus viri institutum. Praecedunt more Goltziano capita singulorum Augustorum, sequuntur partes aversae pro discrimine metallorum, et magnitudinum dispositae. Claudunt agmen numi ex Goltzio, ejusve MSS. capti. Bono quidem consilio plerisque partibus aversis adstituit notam aliquam, v. c. lilium, leonem, colubrum, coronam, etc., ut, ex quo numi essent museo petiti, continuo

a) Bibl. num. sub Seguino in fine. b) Vol. I. Proleg. gen. p. CLXII.

intelligeretur; at iſtud profecto mirum, quod his quoque immiſcuerit numos Goltzianos, etſi hos addito ſigno diſtinguat, cum tamen, ut ſupra dixi, Goltzianam mercem in ſeparatas tabulas conjecerit. Atque hanc ille curam cum impenderit partibus averſis, vituperandus ſane, quod fontes, unde partes anticas hauſit, adſcribere plane neglexit, tanto juſtiore querela, quod in compluribus, utrum ſincerae ſint, et in numis vere exiſtant, jure poſſumus dubitare. Operae pretium me facturum exiſtimo, ſi capita, et adjectas iis inſcriptiones, quas in probis auctoribus, ſincerisque catalogis hactenus videre non licuit, et vere adeo Goltzianas ſuſpicor, ex his Morellii tabulis indicavero.

Ex tabulis Iulii Caeſaris.

CAESAR. DICT. TERT. PONT. MAX. Tab. I. n. 33.

CAESAR. DICTATOR. vel addito praenomine C. Tab. I. n. 29. 30.

CAESAR. COS. QVINT. DICT. PERP. Tab. II. n. 38.

CAESAR. IMP. AVGVR. P. M. Tab. V. n. 16.

CAESAR. IMP. SEX. DICT. QVART. Tab. V. 19. 20.

CAESAR. IMP. QVART. Tab. I. n. 31.

CAESAR. AVGVR. PONT. MAX. Tab. I. n. 32.

CAESAR. AVGVR. IMP. QVIN. COS. QVAR. Tab. II. n. 37.

CAESAR, AVGVR. IMP. SEXT. COS. QVINT. Tab. II. n. 39.

C. CAESAR. COS. TER. ſcriptum juxta ejus caput laureatum velatum. Tab. II. n. 29.

Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΥΠΑΤΟΣ. Β. Tab. II. n. 67.

Ex tabulis Auguſti.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. P. P. IMP. VII. Tab. II. n. 61.

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ. Tab. I. n. 5.

IMP. CAESAR. PONT. IMP. ITER. IIIVIR. ITER. R. P. C. Tab. I. n. 24.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. Tab. I. n. 29.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΚΑΙCΑΡ. ΘΕΙΟΥ. ΥΙΟC. Tab. I. n. 34.

IMP. CAESAR. DIVI. F. PONT. IMP. TER. COS. ITER. ET. TER. DES. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. AVGVR. PONT. IMP. QVAR. COS. TER. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. IMP. V. COS. IIII. Tab. II. n. 58.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. IMP. VI. Tab. II. n. 59.

CAESARI. DIVI. F. COS. V. IMP. VII. Tab. II. n. 60.

DIVI. F. P. P. Tab. II. n. 63.

IMP. CAESAR. AVG. P. P. Tab. II. n. 68. 69. 70.

CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. COS. VIII. P. P. IMP. VII. Tab. V. n. 174.

AVGVSTVS. COS. VIII. Tab. VI. n. 176.

AVGVSTVS. P. P. COS. X. Tab. VI. n. 177.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. IX. IMP. VIII. Tab. VI. n. 194.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. XI. TR. P. II. IMP. VIII. Tab. VI. n. 195.

Deſino congerere plura exempla alia, et etiam ex ſequentium imperatorum moneta, ex quibus ſolis jam ſatis perſpicimus, quam periculoſum ſit, in conſilium adhibere imagines numorum, quae tot hiſtoricis, et chronologicis mendis refertae ſunt. An ſatis Morellius artis noſtrae commodis proſpexit, quando partium quidem averſarum fidem definivit, partibus interim anticis impune, et cum veritatis internecione mendacibus? Quid quod numos etiam obtulit, quos haud difficulter in ſpuriorum numerum referimus. Ejus exemplum dabimus in numis D. Liviae Auguſti uxoris. Qui ergo tabulis his uti volet, dabit operam, ut fidem non habeat, niſi numis iis, quos additae muſeorum notae diſtinguunt, ſigno evidente, eos a Morellio ex arche-

typis ipſis captos, delineatosque, neque ex incertis, ſuſpectisque fontibus fuiſſe petitos.

Hactenus de monetae Auguſteae fide, praecipua ſane artis numismaticae parte, diſſeruimus. Agendum etiam de eorum merito, quorum opera in illa illuſtranda, explicandaque verſata eſt. Has quidem partes jam occupavi in generalibus ad hoc opus Prolegomenis toto capite XXII., tamen hoc loco nonnulla privatim monenda reſtant. Generatim non niſi caute utendum veteribus artis noſtrae magiſtris, ut: Triſtano, Spanhemio, Begero, quorum etſi incredibilis fuit eruditio, tamen nimia facilitas partim in adprobandis numis, qui ſpurii ſunt, aut ſaltem jure ſuſpecti, partim in recipiendis illis eo modo, quo ab aliis vulgatos repererunt, cum non magnopere in verum numorum ſtatum curarent inquirere. Quae fuerint alia eorum aut vitia, aut etiam illuſtria merita, tum et illorum, qui hos ſecuti ſunt, in iisdem Prolegomenis compendio dixi. In hunc tamen locum reſervavi judicium de amplis commentariis, quos ad explicandas tabulas Morellii duodecim imperatorum numos complexas, de quibus paullo altius egimus, elucubrati ſunt IIIviri magni ab eruditione nominis Chriſtianus Schlegelius, Sigebertus Havercampus, et Franc. Ant. Gorius. Horum primae partes cum eſſent, de ſingulorum numorum fide certos nos reddere, neglecta ea cura amplum nobis teſtimoniorum apparatum, nimirum veterem cantilenam toties ad faſtidium auditam, obtrudunt, et ne neſcii videantur, in quorum operibus nidulentur numi ſinguli, primum Goltzianam mercem quater nobis obtrudunt, ex Goltzio ipſo, deinde ex Nonnii collectione, tum ex Vaillantio, denique ex Morellii numis reſtitutis; his conjungunt artis noſtrae atavos, Erizzum, Occonem, Hemelarium, Oudaanum, aliosque, quos non vades idoneos, ſed ſerva Goltzii pecora aptius appellaveris. Verum

nisi institutum istud placuisset, quomodo enasci potuisset magnum illud volumen, magnum scilicet malum? Atque haec ut molesta sunt, ita aliud multo perniciosissimum. Dixi supra, in Morellianis his tabulis Goltzii exemplo partes anticas, sive capita ab aversis seorsim exhiberi. Ad hos ergo censores cum pertineret, cum partibus aversis nonnisi veras, probatasque partes anticas componere, parum religiosi cum illis anticas etiam mere Goltzianas junxerunt. Ita Schlegelius numum Iulii Caesaris tab. IV. num. 31 sic describit: (Pag. 63.)

Caput Caesaris laureatum, vel: C. CAESAR. DICTATOR.

Caput Caesaris laureatum.

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Taurus cornupeta.*

Altera antica conjuncta cum hac aversa Goltziana est, religiosi antiquarii tantum priorem noverunt. Cur ergo antica suspecta jungitur cum aversa sincera in eo tractatu, in quo de genuinis tantum agitur? aut si istud placuit, cur non addito signo monetur, eam antiquam reperiri in uno Goltzio? An perinde habendum, quaecunque demum antica cum aversa sociatur? Morellius ad iconem hujus numi anticam citat aliam, sed quae item in genuinis nunquam cum hac aversa comparet.

Aliud exemplum luculentius: Ad numum M. Mettii tab. IV. n. 32 pag. 63 citat Schlegelius tres varias anticas, inter quas postrema cum epigraphe: CAESAR. COS. QVINT. DIC. PERP. Citat hujus numi indices Vrsinum, Patinum, Morellium, Vaillantium. Quis non crederet, apud eosdem auctores exstare etiam hunc numum cum dicta epigraphe? et tamen apud unum Goltzium reperias.

Plura exempla ex copiosa silva comportet, cui operae pretium

visum fuerit. Ceterum ex his, quae modo exposui, intelligere quivis potest, quanta in universo hoc opere, seu tabulas spectes, numorumque ordinem, seu commentarios, regnet rerum omnium confusio, in qua discernere verum a falso, certum ab incerto, utile a damnoso, nisi multo adhibito labore non possis, ut adeo unicum praegrandis operis meritum sint imagines numorum, quos Morellius ipse vidit, magna et cura, et veritate pro ejus viri more delineatae, quanquam et in his cautione opus sit; nam deperditis casu tabulis Morellianis, quae continent numos Titi aureos argenteosque, jacturam supplevit Gorius, qua fortuna, monebimus in ejus Augusti moneta.

Atque isto quidem modo hactenus cum nobilissima hac monetae veteris classe actum fuisse, nemo est, qui ignoret, ad quam ego explicandam cum accederem, facile intellexi, ut labor utilis evaderet, haec potissimum esse spectanda, ejus puritatem, ordinem, et commentarios, de quibus omnibus generatim a me actum jam est volumine I. in praefatione ad universum hoc opus, quibus quod addam, vix habeo. Ac puritatem quidem numorum constituit scientia, aut prudens judicium, qui numi putandi genuini, qui spurii, seu vetus eos fraus, seu moderna parturivit. Diximus, quanta in hac praecipue monetae veteris classe mercis alterutro hoc modo adulteratae sit eluvies, quae proinde nisi resecetur, aut adposito signo distinguatur, quod praecipue ob causas cognitas in subaeratis omittendum non est, non modo inutile est numorum veterum studium ad historiam, et chronologiam Augustorum, sed plane pestiferum. Quorum opera hoc contagio infecta, et aut vitanda, aut caute consulenda sint, altius indicavimus. In praesente instituto numos hujus naturae omnes negligendos duxi, nisi cum eos recitandi certa adfuit causa, placuitque istud, non modo ut consuleretur brevitati operis, verum etiam, ut aliquando hae artis nostrae

vomicae elegantias noſtras inquinare deſinant. Interim noverit eruditus lector, ſi quem numum rarioris, inſolentiorisve argumenti in his meis commentariis deſiderari intelliget, jam vel ideo a me condemnatum, quia omiſſum. Altero modo procurare puritatem adlaboravi, revocando ad ſanitatem numorum aut epigraphen, aut typorum ſtatum, in quibus promulgandis quam graviter ſaepe ab antiquariis peccatum fuerit, commonere neceſſe non eſt, et ſine quibus ad veritatem reſtitutis fieri non poteſt, ut ars numismatica eos rependat fructus, quos ab ea ob multiplices cauſas philologia poteſt exſpectare. Qui commentarios hos pervolverit, continuo perſpiciet, me in numis adprobandis, reſtituendisve ſumma cum religione, et circumſpectione fuiſſe verſatum.

Ad ordinem quod attinet, conſtat, in conſcribendis, ordinandisque Auguſtorum numis alium aliis placitum fuiſſe. Alibi dixi, [a]) omnium praeſtantiſsimum, utiliſsimumque videri ordinem chronologicum, attulique rationes graves, quas recoquere otioſum foret. Neque amplius addam ad ea, quae in praefatione ad praeſens opus de moderandis commentariis praecepi. Nimirum quam hactenus legem ſequendam duxi, eidem me deinceps quoque inhaeſurum, quod iſtud eaedem cauſae exigunt, inſpicienti patebit.

---

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIV.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

MONETAE ROMANORVM

PARS II.

COMPLECTENS

NVMOS AVGVSTORVM, CAESARVM, TYRANNORVM.

C. IVLIVS CAESAR.

Natus Romae patre C. Iulio Caesare, matre Aurelia. De anno litigatur. Alii natum C. Mario VI. et Flacco cos. adſerunt, ſeu V. C. 654, quae fuit mens Petavii, et plerorumque; alii, ſed quae ſententia minus veriſimilis, anno ſequente. Menſem, quo natus eſt, plures prodidere, nempe Quinctilem, qui deinceps in ejus honorem *Iulius* dictus eſt. [a]) Diem Macrobius ſtatuit IV. Id. Quinctiles, [b]) cum quo conſentit vetus Kalendarium a Lambecio editum, in quo: *IV. idus I. Caeſaris natalis.* Vide plura apud Noriſi-

a) Suet. c. 76. Dio L. XLIV. c. 5. Flvrus L. IV. c. 2. b) Saturn. L. I. c. 12.

um, [a]) ac praecipue Fogginum. [b]).

Exosus jam puer L. Sullae fuit cum ob necessitudinem cum C. Mario, nam ejus amita Iulia huic nupta fuit, [c]) tum quod Corneliam Cinnae filiam, quam uxorem duxit, nullo pacto, ut repudiaret, permoveri potuit, ac denique quod multos ei Marios, nimirum multum popularis aurae inesse videret. Ejus metu Roma profectus apud Nicomedem Bithyniae regem non sine rumore, ut ait Suetonius, prostratae regi pudicitiae desedit. Magnum juvenis prompti et intrepidi animi specimen dedit, cum captus a piratis ac pecunia redemptus comparata celeriter classe eos ex improviso adortus est, captosque in crucem egit. [d]) Romam reversus primum tribunus militum populi favore creatus, dein quaestor in Hispaniam profectus Gadibus conspecto Alexandri M. signo notas illas, atque ambitiosas lacrimas flevit. Redux creatus aedilis populum sibi ludorum magnificentia demeruit.

V. C. 691 A. X. 63. *M. Tullio Cicerone*, *C. Antonio cos.* mortuo Metello Pio dicitur pontifex maximus profusis in populum largitionibus, cum praedixisset matri, quo die ad comitia descenderat: *hodie filium aut pontificem maximum, aut exulem videbis.* [e]) Fuit autem jam ante in pontificum conlegium cooptatus, cum in Asia abesset. [f])

V. C. 692 A. X. 62. *D. Iunio Silano*, *L. Licinio Murena cos.* praetor urbanus. Ex praetura proconsule in Lusitaniam abit, ibique

V. C. 693 A. X. 61 *M. Pupio Pisone Calpurniano*, *M. Valerio Messalla cos.* domitis, quos quidem non reperit, sed per cupiditatem triumphi et praedae fecit, hostibus dicitur imperator. [g])

V. C. 694 A. X. 60. *L. Afranio*, *Q. Caecilio Metello Celere cos.* in urbem ad comitia reversus simul triumphum, simul consulatum petit, quod cum utrumque obtinere non posset, (non enim, nisi praesens esset, candidatus esse consulatus potuit, et si urbem privatus ingressus esset, postea ex lege triumphare non licuit) abjicit triumphum, creatusque in annum

V. C. 695 A. X. 59. *consul conlega M. Bibulo*, legem agrariam per vim perfert, obtinetque a senatu Illyricum, Galliamque citeriorem et ulteriorem proconsule in quinquennium, quo elapso adjutus opera Cn. Pompeji M., et M. Crassi aliud sibi quinquennium extorquet. Ejus per hoc tempus victoriae de Helvetis, Germanis, Gallis, Britannis cognitae.

V. C. 705 A. X. 49. *C. Claudio Marcello II. L. Cornelio Lentulo cos.* bellum civile cum Pompejo coeptum. Transito Rubicone, Pompejoque cum Marcello et Lentulo cos. in Graeciam profugo Romam adit, et aerarium perfringit. Inde in Hispaniam profectus Petreium et Afranium Pompejanarum legionum duces, ut nihil a tergo intutum haberet, ad deditionem cogit die II. Sextilis, [h]) expugnataque Massilia in urbem redit, cum adhuc absens dictator

a) Cenot. Pis. diss. II. c. 6. b) Fasti Verrii p. 123. c) Plut. in Caes. d) Sueton. Plut. e) Plutarch. in Caes. f) Velleius L. II. c. 43. g) Plutarch. h) Kal. marm. Capran.

comitiorum habendorum caufa dictus effet, quo tamen fe munere poft dies XI. abdicat. [a])

V. C. 706 A. X. 48. *conful II. conlega P. Servilio Vatia Ifaurico* ad Dyrrhachium victus primum, mox ad Pharfalum Theffaliae adverfas partes atterit V. idus Sext., qui dies in anno proleptico Iuliano cadit in menfem Iunium. Vide dicta ad aeram Caefarianam Vol. IV. p. 400. Ea victoria Romae audita creatur dictator in integrum annum, qui honos fingulis deinceps annis eft renovatus. Continuo fugientem Pompejum perfecutus in Aegypto caefum reperit, ibique amoribus Cleopatrae irretitus temerarium pro amafia Aegypto praeficienda bellum cum ejus fratre Ptolemaeo fufcipit.

V. C. 707 A. X. 47. *Q. Fufio Caleno, P. Vatinio cos.* Alexandriam capit die XXVII. Martii. [b]) Caefo Ptolemaeo hujus forori Cleopatrae Aegyptum tribuit. Militem contra Pharnacem Bospori regem rapit, eumque ad Zielam Cappadociae vincit die II. Sextil. [c]) Reverfus in urbem compofitis in hac turbis accingit fe ad bellum Africanum a Pharfali reliquiis, fed per Iubae Numidiae regis accefsionem metuendis conflatum, et circa folftitium brumale, fed ante hoc, in Africam trajicit. [d])

V. C. 708 A. X. 46. *conful III. conlega M. Aemilio Lepido* Scipionem, Iubam, Petreium ad Thapfum Africae vincit VIII. id April. [e]) Reverfus in urbem triumphat quatuor diebus quaternis triumphis de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba. Correctis anni rationibus bellum Hifpanienfe adverfus Pompeji M. liberos apparat, idque fub ipfam hyemem gerit.

V. C. 709 A. X. 45. *conful IV. fine conlega* hoftes veris tempore, et ipfis quidem Liberalibus apud Mundam difficili Marte fuperat, [f]) victoriae nuncio pridie Parilium Romam perlato. [g]) Reverfus de victis civibus, quod nunquam antea, triumphat. Oftentata regni cupiditate, et admifsis honoribus plusquam mortalem deceret, omnium invidiam et odium incurrit.

V. C. 710 A. X. 44. *conful V. conlega M. Antonio* bellum in Getas, et Parthos meditans idib. Martiis in fenatu XXIII. vulneribus Bruto et Cafsio conjurationis auctoribus conficitur.

Vir ad omnes pacis bellique artes, fi quis alius, ad miraculum exсultus, cui quem praeferre poffet, non habet antiquitas. Ingenium acre, eloquentia cum nativa, tum literarum ftudiis expolita, animus tam ad audendum promptus, quam in adverfis praefens et intrepidus, fagacitas fumma in praevidendo aeque ac explicando, cum maxime conftrictus teneretur, par ad aggrediendum impetus, ad perficiendum patientia, felicitas plus quam humana, quae ei praefto femper fuit, etiam cum plurima temere, et inconfulto fufciperet. Ad haec comitas fingularis, mores fa-

a) Caefar de Bell. civ. b) Kal. marm. Maffei. c) Kal. marm. Amitern. d) Cyprian. de idol. vanit. Plut. in Caef. cap. 52. Minucius in Octavio c. 26, Cic. de Divin. L. II. e) Faft. Verrii. f) Auct. belli Hifp. c. 31. g) Dio L. XLIII. § 42.

ciles, ac praesertim in victos clementia incredibilis, sic ut sanguinem nisi obsistentis non effunderet. In pugna ad Pharsalum, ut parceretur civibus, praeconis voce edixit, posita simul cum armis odia, cum victis non in gratiam modo rediit, sed opes etiam et honores communicavit. Praeter libidinis infamiam, quae tanta fuit, ut omnium virorum mulier, omnium mulierum vir diceretur, alterum habuit vitium multo pestilentius ambitionem, qua inde a teneris orbis terrarum imperium complexus est. Huic ut litaret, multa, quibus per naturam abstinuisset, agenda fuerunt injuste, faciendi sumptus ingentes, ut populi beneficio honores aut maturarentur, aut prorogarentur, solicitandae gentes etiam pacatae, ut triumphis materiam sufficerent, vexandae urbes sociae et amicae, diripienda fana, et aeraria publica, ac denique in ipsos cives arma vertenda. Sane omnium confessione princeps fuisset eo fastigio dignissimus, et omnibus, quotquot fuere, anteferendus, si imperium hereditatis jure adivisset, et non fuisset armis parandum.

Vxores duxit I. *Cossutiam* adhuc praetextatus, sed quam mox dimisit. II. *Corneliam* Cinnae quater consulis filiam, ea mortua III. *Pompejam* Q. Pompeji filiam Sullae neptem, quam repudiavit suspectam adulterii cum P. Clodio. IV. *Calpurniam* L. Pisonis filiam in consulatu. a)

Filiam *Iuliam* ex Cornelia genuit, quam consul Pompejo M. collocavit, quae obiit V. C. 700. b)

Ex Cleopatra *Caesarionem*.

Numi

signati usque ad annum V. C. 706.

Caput Veneris.

CAESAR. *Aeneas gradiens d. Palladium, s. Anchisen gestat.* AR. Restitutus etiam a Trajano.

Venus obvius in Caesaris numis typus. Passim creditum, Iuliam gentem ad Iulum Aeneae filium, Veneris nepotem, genus suum referre. Ipse Caesar teste Suetonio c) in laudatione funebri amitae Iuliae hoc decus palam jactavit: *Amitae meae Iuliae maternum genus a regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco Marcio Marcii sunt Reges, quo nomine fuit mater, a Venere Iulii, cujus gentis familia est nostra.* Quare Veneri, genitricis nomine, per omnem vitam maxime fuit devotus, cui ante pugnam Pharsalicam templum vovit, ac postea dedicavit. d) Aversam obtinet Aeneas Veneris filius gentis Iuliae per Iulum filium auctor. Ovidius: e)

Hinc videt Aeneam oneratum pondere charo,
Et tot Iuleae nobilitatis avos.

Reliqua innumera testimonia de Iuliorum ex Venere, et Anchise prosapia vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 36 et 58. Aliam genealogiam struxit auctor epigrammatis, quod Ephesi reperit Pocockius, vulgavitque. f)

a) Sueton. capp. 1, 6, 21. b) Dio L. XXXIX. c. 64. c) Cap. 6. d) Appian. Bell. civ. L. II. e) Fast. L. V. v. 563. f) Inscr. ant. p. 18.

αι ΠΟΛΕΙΣ. ΑΙ. ΕΝ. ΤΗι. ΑΣΙΑι. ΚΑΙ. Ο - - -
ΚΑΙ. ΤΑ. ΕΘΝΗ. ΓΑΙΟΝ. ΙΟΥΛΙΟΝ. ΓΑΙΟυ υιοΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΤΟΝ. ΑΡΧΙΕΡΕ. ΚΑΙ. ΑΥτοΚΡΑΤΟΡΑ.
ΤΟ. ΔΕΥΤΕΡΟΝ. ΥΠΑΤΟΝ. ΑΠΟ. ΑΡΕΩΣ. ΚΑΙ.
ΑΦΡΟΔΕιΤΗΣ. ΘΕΟΝ. ΕΠΙΦΑΝΗ. ΚΑΙ. ΚΟΙΝΟΝ.
ΤΟυ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ. ΒΙΟΥ. ΣΩΤΗΡΑ.

Vrbes Asiae, et - - - et gentes C. Iulium C. F. Caesarem pontificem maximum, et imperatorem iterum, consulem, a Marte et Venere oriundum, deum manifestum, et communem humani generis servatorem.

* * *

CAESAR. *Elephas priore pede serpentem calcans.*

Simpulum, aspergillum, secespita, apex. AR. Restitutus etiam a Trajano.

Denarius, ut praecedens, obvius. Variae sunt eruditorum de elephanti typo sententiae, quas fuse enumerat Schlegelius. [a]) Alii ad devictos Iubam et Scipionem in Africa, cujus regionis id animal symbolum est, referunt. Alii, quod I. Caesaris avus prodentibus Servio, [b]) Spartiano [c]) et novissime Laurentio Lydo [d]) elephantum in Africa, qui Punice *Caesar* dicitur, occiderit, ex quo genti hoc cognomen adhaeserit. Verum jam ante hunc avum apud Livium reperitur Caesaris cognomen. Si verum est, quod refert Constantinus Manasses, Καισαρες γαρ ἐλεφαντες τοις Φοινιξι καλȣνται, *Caesares enim elephanti a Phoenicibus vocantur*, quod, ut diximus, confirmant quoque Servius, et Spartianus, hic elephas esset adlusio ad nomen, et cum praeterea serpentem calcet, cum quo animali teste Plinio elephantis perpetua est dimicatio, constet etiam ex Artemidoro, [e]) elephantum in Italia significare δεσποτην, και βασιλεα, και ἀνδρα μεγιστον, habemus faventem Caesaris ambitioni typum, quo debellatos a se barbaros, et gloriae suae invidos volebat indicari. Quidquid erit, potuit hic typus futurae potentiae omen videri. Elephas enim apud Romanos extra belli et amphitheatrorum usum certa fuit seu honoris seu arrogantiae significatio. Teste Suetonio [f]) Cn. Domitius Neronis atavus victis in consulatu Allobrogibus elephanto per provinciam vectus est, turba militum, quasi inter solennia triumphi, prosequente. Cornuficius ob servatos in Sicilia milites tantos spiritus sumpsit, ut Romae, quoties foris coenaret, elephanto domum reveheretur. [g]) Ipse Caesar noster confectis jam bellis animo elatior adscendit Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. [h]) Denique elephantorum nullus publice usus, nisi ad vehendas Caesarum thensas, aut eorum sive triumphantium, sive in consulatu procedentium ducendos currus. Iure igitur

---

a) l. c. pag. 60. b) ad Aen. I. 286. c) in Aelio c. 2. d) Περι Μηνων in Iulio c. 1. e) Onirocr. L. II. c. 12. f) in Nerone c. 2. g) Dio L. XLIX. § 7. h) Sueton. in I. Caes. c. 37.

Iuvenalis hos fervidi ſolis incolas vocavit [a])

Caeſaris armentum, nulli ſervire paratum
Privato.

Idem typus reſtitutus eſt in numo Auguſti Hadrumeti Africae ſignato.

* * *

Caput Veneris adhaerente collo Cupidine.

CAESAR. *Tropaeum inter duos captivos barbaros humi ſedentes.* AR. obvius.

Caput Veneris.

CAESAR. IMP. *Tropaeum inter ſtruem armorum.* AR. (Morelli.)

IMP. ITER. *Caput Veneris.*

C. CAESAR. C. F. *Tropaeum, juxta quod captivus ſtans, inde currus falce ſerrata munitus.* AR. (Morelli.)

IIT. *Caput Veneris*, in aliis: *caput muliebre velatum.*

CAESAR. *Tropaeum, juxta ſeceſpita*, in alio: *Captivus humi ſedens.* AV. (Muſ. Farnes. et Barthelemy ex muſ. reg. Gall. B. L. Tom. XXX. p. 374.) AR. obvii.

Typi Caeſaris victorias praedicant. In numo II. Caeſar nude IMP. dicitur, in III. autem IMP. ITER., de quo vario modo agemus infra ſub titulo *Imperator*. Veriſimile eſt, quod obſervat Vaillantius, tropaeum numi III. referendum ad victoriam Gallicam, et adſtantem captivum eſſe Vercingetorigem regem, qui Alexia capta in Caeſaris poteſtatem venit, a quo ad triumphum reſervatus, ac poſt eum V. C. 708 necatus eſt. [b]) Literae IIT. numi poſtremi aenigma offerunt. Eas Vaillantius, aliique interpretantur II. *Tropaeum*, et conjiciunt, notari id, quod narrat Dio, Caeſarem victo Pharnace eo loco, quo ante annos plures Triarius a Mithridate victus erat, cum per religionem non auderet regis tropaeum, quippe Marti ſacrum, loco movere, alterum Romanorum tropaeum juxta ſtatuiſſe, quod adeo τῷ IIT. indicaretur. At tum hae literae potius tropaeo, non Veneris capiti fuerant adſtituendae. Havercampus in hoc tropaeo arma potius Hiſpanienſia videt, ac propterea referendos potius hos numos ad victoriam de Hiſpanis relatam, cujus ſententiae accedit quoque Barthelemyus. [c]) Nihil hactenus expeditum. Forte verius ſignificant id, quod in numo praecedente plenius ſcriptum eſt: IMP. ITER. Vide plura infra ad titulum *Imperatoris*.

V. C. 707. A. X. 47.
COS. II. DICT. I. II.

C. CAESAR. IMP. COS. ITER. *Caput Veneris.*

A. ALLIENVS. PRO. COS. *Vir nudus d. pede prorae navis inſiſtens d. triquetram tenet.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De parte averſa egimus in numis Allieni.

* * *

Alios hujus anni certos numos non habemus. Quos Mediobarbus huc vocat, aut Goltziani ſunt, aut certum pro hoc anno criterium non ſuppeditant. Quem Oiſelius citat inſcriptum DIC. ITER. (Tab. 95 n. 7.) huc pertineret quidem, ſed eum nusquam alibi deſcriptum invenio, et forte ſic inique lecta

a) Satyra XII, v. 106. b) Plutarch. Dio. c) l. c.

epigraphe pro DICT. TER.

V. C. 708 A. X. 46.
COS. III. DICT. II. III.

C. CAESAR. COS. TER. *Caput muliebre velatum.*
A. HIRTIVS. PR. *Instrumenta pontificalia.* AV. obvius.

Caput muliebre partis anticae Pietatis esse videtur. In numis musei Caesarei fingitur varia aetate, in aliis juvenili, in aliis media, in aliis decrepita. De A. Hirtio actum in gente Hirtia.

* * *

COS. TERT. DICT. ITER. *Caput Cereris.*
AVGVR. PONT. MAX. *Instrumenta pontificalia.* AR. obvius.

C. CAES. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
L. PLANC. PR. VRB. in aliis: PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. obvius.

Caesarem augurem probabimus infra in ejus titulis. De L. Munatio Planco PRAEF*ecto* VRB*is* egimus in gente Cestia. Numus similis, sed inscriptus IMP. QVART. videtur Goltzianus, etsi non repugnet historiae, et rationi temporum.

* * *

CAESAR. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
C. CLOVI. PRAE. *Pallas gradiens cum tropaeo, clypeo Medusae, et gaesis Hispanicis.* AE. II. obvius.

De Clovio praefecto egi in numis gentis Cloviae, et Cestiae.

* * *

Consulem III. etiam prodit numus restitutoris Trajani, quem explicabimus infra in numis restitutionum I. Caesaris.

V. C. 709. A. X. 45.
Cos. IV. DICT. III. IV.

Caput I. Caesaris laureatum.
L. FLAMINIVS. IIIVIR. *Mulier stans d. caduceum, s. hastam.* AR. (Morelli.)

Iam nunc ejus caput in moneta comparere incipit. Refert Dio: [a]) προς τε τουτοις ἐσι, πατερα τε ἀυτον της πατριδος ἐπωνομασαν, και ἐς τα νομισματα ἐνεχαραξαν, *haec cum ita essent, patrem eum patriae appellaverunt, et in numis signaverunt.* Oratio nonnihil ambigua, quam iisdem verbis restituit Zonaras, [b]) quo factum, ut ea duplici modo ab eruditis explicaretur. Alii censuere, hac sententia innui, decretum fuisse a senatu, ut I. Caesaris caput monetae inferretur, alii, ut tantum titulus patris patriae numis inscriberetur. Tamen spectatis verbis prior sententia verisimilior est, et verbum ἀυτον, *illum*, procul dubio ad alteram quoque sententiae partem pertinet. Ad haec titulum semel a senatu concessum inscribi monetae insolens prorsus non est, verum quod antehac indultum nunquam fuerat, ipsum viventis caput in numis exhiberi, is honos novus exstitit, et dignus adeo, qui ab historico memoraretur. Dio istud decretum inter senatus acta anni 710 refert, at verisimilius mihi videtur, eam legem hoc anno latam, nempe

a) L. XLIV. § 4. b) L. X. c. 12.

post victoriam Mundensem, postquam constat, nihil fuisse honorum, quos senatus non impertiret ei, cui jam nemo qui resisteret, superfuit. Hanc sententiam nisi malimus, necesse erit statuere, numos omnes Caesaris capite insignes intra binos fere tantum menses, quibus vivere ei per hunc annum licuit, fuisse percussos, quod vix verisimile. Ceterum nullus certus exstat numus cum capite Caesaris, qui ad priorem aliquem annum possit referri. Quos Mediobarbus V. C. 708 signatos censet, aut sunt Goltziani, aut caput Caesaris non offerunt, aut post ejus omnino mortem signati sunt, ut numus cum capite hinc I. Caesaris, illinc M. Antonii, de quo pluribus agemus in numis hujus IIIviri, et alter restitutoris Trajani, de quo infra disseremus.

* * *

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *Caput Caesaris laur.*
M. METTIVS. *Venus Victrix stans d. Victoriolam, s. hastam transversam, et simul clypeo innititur, qui globo impositus est.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

Teste Dione [a]) Caesaris annulo insculpta fuit Venus armata, et teste Appiano [b]) Caesar ante pugnam Pharsalicam tesseram dedit *Venerem Victricem*, et iterum Venerem ante praelium Mundense, cum Pompeius Pietatem mallet. [c]) Hic Veneris Victricis typus frequens est in numis M. Mettii, et L. Munatii Planci IIIvirorum monetalium hujus aetatis, aliorumque.

* * *

CAESAR. DICT. QVART. *Caput I. Caesaris laur.*
M. METTIVS. *Iuno Sispita in bigis.* AR. (Morelli.)

CAES. DIC. QVAR. *Protome Victoriae.*
L. PLANC. PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. (Morelli Impp. Tab. III. n. 13.)

Aversas vide explicatas in numis gentium Mettiae, et Munatiae.

V. C. 710. A. X. 44.
COS. V. DICT. IV. deinde PERPETVO. PARENS PATRIAE.

Non adfirmo, numos omnes, quos hoc articulo propono, vivo adhuc Caesare fuisse cusos. Tamen in hunc locum conferre placuit, quia nihil in se continent, quod Caesaris jam mortui tempora respiciat.

CAESAR. DIC. QVAR. *Protome Veneris.*
COS. QVINQ. *intra lauream.* AV. (Mus. Caes.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput I. Caesaris laur.*
L. BVCA. *Caduceus, et fasces decussati, in area dexterae junctae, globus, et secespita.* AV. AR. (Morelli.)

CAESAR. *Caput idem.*
L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR. *Duae dexterae junctae.* AR. (Morelli.)

Quamcunque alii hunc typum de concordia Caesaris cum senatu capiant, ego judico referendum eo, quod narrat Appianus, [d]) *Templa multa tanquam deo ex S. C. decreta sunt, et in his unum ipsi*

a) L. XLIII. § 43. b) Bell. civ. L. II. c. 76. c) ibid. c. 104. d) Bell. civ. L. II. c. 106.

et Clementiae nomine, in quo simulacra eorum jungerent dexteras.

CAESAR. IMP. P. M. *Caput laureatum, pone lunula.*

L. AEMILIVS. BVCA. *Venus Victrix stans d. Victoriolam, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput laureatum velatum.*

C. MARIDIANVS. *Venus Victrix stans, ut supra in numo Mettii.* AR. (Mus. Caes.)

In simili, quem ex museo suo protulit Sanclementius, [a]) est singularis capitis epigraphe: DICT. IN. PERPETVVM.

* * *

CAESAR. PARENS. PATRIAE. *Caput laur. velatum.*

C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F. *sine typo.* AR. (Mus. Caes.)

De titulo *parentis patriae* agemus infra in ejus *honoribus.*

* * *

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *vel* DICT. PERPETVO. *Caput simile.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Venus Victrix stans, ut supra in numis Mettii.* AR. (Mus. Caes.)

CLEMENTIAE. CAESARIS. *Templum 4 columnarum.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Desultor binos equos agens, in area palmae ramus, et corona.* AR. (Mus. Caes.)

Ad annum hunc refert Dio, [b]) decretum fuisse, ut templum Caesari, et *Clementiae Iuliae* dedicaretur, huicque sacerdotio M. Antonium velut Flaminem Dialem praefectum fuisse. Appiani locum, qui huc pertinet, continuo adduximus. Factum etiam attingit Plutarchus, [c]) additque, decretum istud, quod hostibus suis non veniam modo, sed et honores impertivit. Fuisse autem clementem habitum non aequalium adulatione, sed posteritatis etiam praeconio, docet Plinius: [d]) *Caesaris proprium et peculiare sit clementiae insigne, qua usque ad poenitentiam omnes superavit.* Vere istud, nam statim ab ejus caede palam jactatum, *clementiam illi malo fuisse, qua si usus non esset, nihil ei tale accidere potuisse.* [e]) Et M. Aurelius in epistola ad Faustinam uxorem, quam conservavit Vulcatius Gallicanus: [f]) *haec* (Clementia) *Caesarem deum fecit.* Elato exemplo laus clementiae celebrata etiam fuit in Caesaribus crudelissimis. Tiberii Clementiam, et Moderationem celebrant numi, et jussit senatus sacrificari Caligulae Clementiae. [g]) Ceterum ut factum istud ad annum praesentem pertinet, ita non consequitur, hos quoque Sepullii denarios eodem hoc anno fuisse signatos. Nam Caesaris caput etiam post ejus necem saepe denariis est illatum. Vide gentem Sepulliam.

a) de vulg. aera pag. 37. § 26. b) L. XLIV. § 6. c) in Caesare. d) H. N. L. VII. § 16. e) Cic. ad Attic. L. XIV. ep. 22. f) in vita Avid. Cassii. g) Dio L. LIX.

Numi Iulii Caesaris post ejus mortem signati.

C.CAESAR.DICT.PERP.PONT. MAX. *Caput laureatum I. Caesaris.*
C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput Octaviani nudum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

AVG. partis averſae eſt AVG*ur*, ut dicetur in numis Octaviani.

* * *

CAESAR. DIC. *Caput laureatum I. Caesaris, pone urceus.*
M.ANTON.IMP. *Caput nudum modice barbatum M. Antonii, pone lituus.* AR. obvius.

Alius, ſed epigraphe averſae:
M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput idem.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Vaillantius et Havercampus binos hos numos ſignatos cenſent V. C. 706, ſed horum ſententiam refellemus proxime in numis M. Antonii ad annum V. C. 711.

* * *

Caput I. Caesaris laureatum.
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Bos cornupeta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc denarium Caeſare jam mortuo ſignatum cenſeo, nam habemus quoque numos cum capite omnium IIIvirorum, et inſcripto Regulo, niſi forte hic diverſus ab illo fuit. Idem ſenti de numis: L. MVSSIDIVS. LONGVS.

CAESAR. IMP. *Caput I. Caesaris laureatum.*
P. CLODIVS. M. F. *Mars nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. (Morelli.)

Hic quoque numus mortuo Caeſare lucem vidiſſe videtur, nam exſtat numus M. Antonii cum eadem omnino averſa, aliique denarii cum capite Octaviani, et inſcripto eodem P. Clodio.

Caput I. Caesaris laureatum.
T. SEMPRONIVS. GRACCVS. Q. DESIG. S. C. *Aquila legionaria, ſignum militare, aratrum, decempeda.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles numi alii cum capite Octaviani; quare praeſens in dictatoris jam mortui memoriam percuſſus haud dubie eſt. De typo averſae actum in Sempronia.

CAESAR. DIC. PER. *in aliis:*
C. CAESAR. DICT. PERPET.
EX. S. C. *inſcriptum ſellae curuli, ſupra quam laurea.*

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *in aliis:*
CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.* AR. (Morelli Fam. Iul. tab. 7.)

Typum explicat Dio, narrans, [a]) inter alia decretum a ſenatu, *ut in theatra ſella ejus aurea, et corona auro et gemmis inſignis, deorumque coronis par inferretur.* Apertius Appianus, [b]) paullo poſt Caeſaris necem imminentibus ludis Octavianum *patri ſellam auream et coronam paraſſe, id quod illi ex S. C. in perpetuum ludis omnibus decretum erat.* Iſtud quidem quo minus perficeret, prohibuit Antonius, ut ibi proſequitur Appianus, et confirmat Dio, [c]) at quo minus hos patris honores monetae inferret, ut ex his numis perſpicimus, prohibere non potuit. Fuiſſe ſellam hanc aliquod indicium divinitatis, colligo praeterea ex Plinio juniore: [d]) *Horum unum ſi praeſtitiſſet alius, illi jam dudum radiatum caput, et media inter deos*

a) L. XLIV. § 6. b) Bell. civ. L. III. c. 28. c) L. XLV. § 6. d) Panegyr. c. 52.

fedes auro ftaret, aut ebore, auguftioribusque aris, et grandioribus victimis invocaretur.

Divus Iulius.

Caefari, cui adhuc vivo tefte Suetonio [a]) *thenfa et ferculum Circenfi pompa, templa, arae, fimulacra juxta deos, pulvinar, flamen, Luperci* a fenatu decreti fuere, idem veros *divi* honores poft violentam ejus mortem conftituit; unde Plutarchus: [b]) Καισαρα μεν ὡς θεον τιμαν ἐψηφισαντο, *decretum, ut Caefari divini honores haberentur.* Plura teftimonia collecta vide a Schlegelio. [c]) Obvium igitur apud hiftoricos, in marmoribus et numis *Divi* epitheton Iulio tributum.

DIVOS. IVLIVS. *Caput laur., hinc apex, illinc lituus.*

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.* AV. (Muf. Caef.) Sunt etiam numi fimiles obvii Aenei II. formae.

IMP. CAESAR. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 col., cujus epiftylio infcriptum:* DIVO. IVL. *Iulius intus ftans, in aliis fedens, augurali habitu, in area luculenta ara.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Templum Iulio fuiffe erectum praeter alios, quos a Schlegelio citatos vide, [d]) teftatur Appianus: [e]) *quo loco deinde ara primum exftructa eft, nunc templum eft ipfius Caefaris, ubi divinis honoribus colitur.*

DIVVS. IVLIVS. *Cometes.*

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Augufti laureatum.* AV. AR. (Morelli.)

Partem adverfam explicat Suetonius: [f]) *In deorum numerum relatus eft non ore modo decernentium, fed et perfuafione vulgi. Siquidem ludis, quos primo confecratos ei heres Auguftus edebat, ftella crinita per feptem dies continuos fulfit exoriens circa undecimam horam, creditumque eft, animam effe Caefaris in coelum recepti, et hac de caufa fimulacro ejus in vertice additur ftella.* Plura vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 179.

DIVI. IVLI. *Caput laureatum, cui cometa imminet.*

CAESAR DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AV. Similis antica eft etiam in numis gentis Sanquiniae.

Rationem ftellae Caefaris capiti imminentis paullo ante in Suetonio vidimus. Addendus Dio: [g]) *Ea re* (nempe cometa exorto) *Octavianus animo confirmato ftatuam patris aeream cum ftella fupra caput in Veneris templo pofuit.* Ipfe Auguftus de fe teftatur apud Plinium: [h]) *Iis ipfis ludorum meorum diebus fidus crinitum per feptem dies in regione coeli, quae fub feptemtrionibus eft confpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque, et omnibus e terris confpicuum fuit. Eo fidere fignificari vulgus credidit, Caefaris animam inter deorum immortalium numina receptam, quo nomine id infi-*

a) cap. 76. b) in Caefare. c) in Impp. Morellii T. I. pag. 26. d) Morelli Impp. T. I. pag. 181. e) Bell. civ. L. II. c. 148. f) cap. 88. g) L. XLV. c. 7. h) H. N. L. II. § 23.

gne simulacro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est. In eandem sententiam Zonaras, [a]) et Servius ad v. 47 eclogae IX. *Ecce Dionaei processit Caesaris astrum.* Etiam in numo Antiochi II. Syriae regis, nisi quarti est, capiti imminet stella, adludendo nempe ad cognomen *Dei.*

DIVOS. IVLIVS. *intra lauream.*
DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AE. II. Obvii.

DIVOS. IVLIVS. CAESAR. *Caput radiatum.*
PROVID. S. C. *Ara ignita.* AE. II. (Pellerin Mel. I. p. 196.)

Providentiam fere diis solum tributam constat. Interea falsum, quod ibi adserit Pellerinius, vocem *Providentiae* conjunctam cum ara fuisse ea aetate signum consecrationis; nam utrumque conjunctum videmus etiam in numis Galbae, et Vitellii. Haec aversa in hoc tantum numo hactenus comparuit, sed obvia est in aeneis D. Augusti.

* * *

DIVO. IVLIO monetam quoque consecravere proposito ejus capite M. Antonius, et Lepidus IIIviri, M. Agrippa, Voconius Vitulus, aliique monetales.

* * *

Numi restitutionum.

Hos jam descripsi in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII. Ex his tamen revocandi sunt bini aurei, quia ad alios I. Caesaris numos illustrandos valent.

C. IVLIVS. CAES. IMP. COS. III. *Caput Iulii nudum.* In aliis: DIVVS, IVLIVS. *Caput laureatum, et in nonnullis juxta cometa.*
IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Venus seminuda, et aversa stans sinistro cubito columnae innixa d. galeam, s. hastam transversam, pro pedibus clypeus.* AV. (Morelli Impp. in Caes. tab. III. Mus. Caes., le Beau in B. L. Tom. XXI. Mem. p. 354. 355.

Varia in his insolita occurrunt. Caput Caesaris, quod in aliis constanter laurea redimitur, in horum aliquibus nudum est, atque, ut re ipsa fuit, recalvastrum; ad haec lineamenta, saltem in exemplari musei Caesarei, nihil habent I. Caesaris. Etiam prior capitis epigraphe citra aliarum morem. Nullum enim certum habemus hujus dictatoris numum, qui eum ante consecrationem *Iulium* diceret. Quid quod hactenus alium numum nacti non sumus, qui doceret, Caesaris caput jam in consulatu III., seu anno V. C. 708 numis fuisse illatum. Typus etiam aversae, qui in Augusti numis obvius est, in moneta I. Caesaris hucusque conspectus non est. Quibus omnibus expensis nescio, an unicus hic numus, isque a Trajano signatus, contra legem supra a me constitutam probare satis queat, jam in consulatu III. permissum, ut Caesaris caput in moneta proponeretur.

* * *

DIVVS. IVLIVS. *Caput laureatum.*
Eadem Trajani epigraphe. Mulier alata gradiens d. vestem a pectore ad os admovet, s. caduceum, pro pedibus serpens. AV. (Mus. Caes.)

a) Ann. T. II. P. 135.

Neque hic averſae typus hactenus in Iulii numis compertus, etſi obvius ſit in numis Claudii, unde ejus explicationem pete. Etiam antica quid offert a numis Caeſaris omnino alienum, nimirum diadema poſt ejus caput defluum, quo Iulium nunquam uſum infra in ejus *Attributis* monebimus.

Numi commatis peregrini.

Imperatorii.

Theſſalonica Macedoniae ejus caput dedit in numis apud Vaillantium, et Morellium, [a]) ſed et hi poſt ejus mortem ſignati ſunt, ut docet additum ΘΕΟΣ. Alterum, quem Pergamenum dixit Vaillantius, alii Nicaeenſem, alii Nicomedenſem ſtatuunt, ut dixi in Prolegomenis ad numos Bithyniae Vol. II. p. 397. In muſeo Theupoli proponitur numus apud Mytilenen ſignatus, in quo etiam ejus capiti additur ΘΕΟΣ.

Coloniarum.

Hujus generis plures ſuppetunt cum capite I. Caeſaris ſignati Beryti, Corinthi, Copiae ſeu Lugduni, Sinope, Viennae, quanquam et horum pleroſque ſatis probabile ſit in ejus memoriam ſignatos. Quem Vaillantius Carthaginem vocavit, eſt Sinopes, quem Valentiae, verius Viennae, ut in harum coloniarum numis dictum.

Numi ſpurii.

In horum numero, quod ad reliquorum etiam imperatorum numos valeat, eos puto, qui a viris eruditis pro genuinis editi ſunt, et propter hanc ipſam eorum auctoritatem imponere minus exercitatis poſſunt. Eam ob cauſam non hic recenſebo numos illos, quorum ignominioſus partus ſuapte in oculos incurrit, ut eſt notus ille Caeſaris noſtri: VENI. VIDI. VICI, aut eos, quos Patavinos dicimus, qui collecti, et aeri inciſi exſtant in Muſeo Genovevae, aut eos, qui a falſariis ſecundum iconismos Goltzianos effigiati ſunt.

DIVI. IVLI. *Caput I. Caeſaris nudum, pone lituus.*

S. C. *Caeſar paludatus ſedens dextera capiti admota, ad quem a milite deducitur captivus manibus retro ligatis.* AV.

Numum edidit Begerus in Thes. Palat. pag. 290, additque, eum electori Palatino Car. Ludovico quatuor millibus thalerorum fuiſſe aeſtimatum, qua pecunia tam male collocata, et vel ſola, quam facile juſtum monetae genuinae agmen comparari poterat!

IVLIVS. CAESAR. *Caput laureatum, juxta lituus.*

M. BRVTVS. *Caput M. Bruti nudum, pone pugio.*

Editus a Maffeio in *Verona illuſtr.* Part. III. p. 235. Hujus numi malam fidem ſatis jam comprobavit Bimardus. [b])

MAGISTRATVS ET HONORES.

Conſul.

Conſul quinquies proceſsit ea lege, quam ſupra deſcripſi. Non omnes conſulatus toto anno geſsit, verum ut plures ſibi devinciret, aut gratiam refer-

a) in Impp. b) ad Iobert. Tom. I. p. 122.

ret, primus contra majorum exempla intra annum aliis hunc magiſtratum ceſſit, quod mox imitati ſunt IIIviri, ac deinceps Auguſti. Illud riſu exceptum, quod in locum Q. Fabii Maximi, qui et ipſe conſul ſuffectus poſtremo die anni V. C. 709 mortuus eſt, in reſiduas horas ſuffecit C. Caninium Rebilum. Vnde facete pro more Cicero: a) *Ita Caninio conſule ſcito neminem prandiſſe. Nihil tamen eo conſule mali factum. Fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit.*

Dictator.

Dictaturae, quam teſtibus hiſtoricis et numis perinde ac conſulatum iteravit, ratio nonnihil implexa. Auctores veteres videntur innuere, Caeſarem eodem tempore, quo conſulatus renovavit, renovaſſe etiam dictaturas. Ita Suetonius: b) *Tertium et quartum conſulatum titulo tenus geſſit contentus dictaturae poteſtate decretae cum conſulatibus ſimul.* Et Dio: c) *Anno inſequente* (V. C. 708.) *ſimul dictator, ſimul conſul fuit, tertium utrumque.* Et alio loco: d) *Anno ſequente* (V. C. 710.) *Caeſar et dictator V. fuit, et conſul V.* Quin in ſynopſi quoque praefixa libris XLII. et XLIII. ſine reſtrictione dictaturas II. III. IV. V. conjungit cum conſulatibus II. III. IV. V. Verum hanc ſententiam evertunt marmora et numi certae fidei. Obvii ſunt denarii, quos ad annum V. C. 708 dedi, inſcripti: COS. TERT. DICT. ITER., qui adeo docent, ſerius Caeſarem iteraſſe dictaturam, et non eodem tempore cum conſulatu. Quare vel ex his numis refellitur Dio ſcribens de eodem hoc anno 708: *anno inſequente ſimul dictator, ſimul conſul fuit, tertium utrumque,* ſi his verbis intelligi vult, Caeſarem uno eodemque tempore utrumque magiſtratum iteraſſe. Alter inſignis aureus anni V. C. 710 haec ait: CAES. DIC. QVAR. COS. QVINQ. Ergo Caeſar illo anno, quo conſul V. proceſsit, fuit adhuc dictator IV. Cum hoc numo conſpirant etiam fragmenta Capitolina, e) in quibus legitur:

C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR.
VI. DICT. IIII. OVANS. EX MONTE. ALBANO. VII. KAL. FEBR.

Fuit haec ovatio velut triumphus Caeſaris VI. poſt priores quinque de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba, et Hiſpanis a ſenatu, nulla relata victoria, ſola adulatione ſuadente ei decretus, cujus meminit et Dio: f) *ut ipſe feriis Latinis peractis ex Albano in urbem equo inveheretur,* et obiter Suetonius. g) Hanc ovationem ipſe Dio inter acta anni V. C. 710 memorat, et fragmentum diem ipſum prodit, nempe VII. Kal. Febr. Ergo etſi jam tum conſul V., tamen fuit adhuc dictator IV. Ergo quod idem ait ad hunc eundem annum: *anno ſequente Caeſar et dictator V. fuit, et conſul V,* verum eſſe nequit in hoc ſenſu, quaſi iisdem Kal. Ian., quibus proceſſit conſul, iteraverit etiam dictaturam. Horum igitur monumentorum teſtimonio indubitatum eſt, Caeſarem ab inito

---

a) ad Fam. L. VII. ep. 30. b) Cap. 76. c) L. XLIII. c. 1. d) L. XLIII. c. 49. e) Gruter p. 297. f) L. XLIV. § 4. g) Cap. 79.

consulatu aliquanto post tempore supremum illud munus iterasse. Quare alter repetitae dictaturae statuendus ordo, quem hic proponam, et qui concordat cum numis, neque repugnat historicis, atque commode ex ratione iteratae deinceps tribuniciae potestatis illustratur. Facem praefert ipse Dio, cum narrat ad annum V. C. 706, a) decretum fuisse Romae audita pugna Pharsalica, *ut Caesar quinque annis continuis esset consul, et dictator non ad semestre tantum spatium, sed in integrum annum.* Pugna ad Pharsalum commissa fuit circa aestatem, ut probat Norisius, b) ergo ex S. C. primus dictaturae annus exivit in aestate anni sequentis 707, ac tum coepit annus dictaturae alter, et sic porro. Non repugnare hanc sententiam testimoniis historicorum, ex adnexo infra canone patebit. Illustratur vero haec sententia ex lege iteratae trib. potestatis, juxta quam videmus, binas numero diversas, v. c. tertiam et quartam saepe conjungi cum eodem consulatu. Est ergo iterati hujus magistratus sequens ratio probabilis.

V. C. 705 victis in Hispania Petreio et Afranio Romam reversus iniit dictaturam comitiorum habendorum causa, at eo se munere post dies XI. abdicavit. c) Temporariae hujus dictaturae Caesar in ejus iteratione rationem non habuit.

V. C. 706. DICTATOR. I. COS. II. Romae percepta ad Pharsalum victoria decretum, ut Caesar *quinque annis continuis esset consul, dictator non ad semestre tantum spatium, sed in annum integrum.* d)

V. C. 707. DICTATOR. I. II. COS. II. Sic Dio de Caesare post victum Pharnacem Romam reverso: e) *haec a Caesare eo anno gesta sunt, quo re ipsa imperium dictator iterum gessit*, sed intellige, inde ab aestate. Et Plutarchus: f) victo Pharnace *Romam profectus est circumagente se anno, in quem dictus est dictator iterum, cum hic magistratus nunquam antea annuus esset.*

V. C. 708. DICTATOR. II. III. COS. III. Dio: g) *sequente anno dictaturam simul, et consulatum, utrumque tertia vice gessit*, sed rursum intellige, inde ab aestate, et mox infra: h) *Dictator in decennium* victo Iuba *constitutus est.* Cum in Hispaniam contra Pompeji liberos moveret, quod accidit anno hoc inclinante, recte eum auctor incertus i) vocat dictatorem III. designatum IV. Ad hunc ergo annum, sed ejus partem priorem pertinent numi: COS. TERT. DICT. ITER.

V. C. 709. DICTATOR. III. IV. COS. IV. suadente istud analogia, etsi numi certi, qui istud confirment, deficiant.

V. C. 710. DICTATOR. IV. deinde PERPETVO. COS. V. Dictatura IV. principio hujus consulatus probatur ex numis: DIC. QVAR. COS. V., et ex fragmento Capitolino supra probavi, fuisse Caesarem dictatorem IV. adhuc VII. Kal. Febr. ejus anni. At necesse est, eum paullo post creatum dictatorem perpetuo, quod quidem tempus ad-

a) L. XLII. c. 20. b) Epoch. Syromac. p. 163. c) Dio, Plut. Appian. d) Dio L. XLII. § 20. e) L. XLII. § 55. f) in Caes. p. m. 731. F. g) L. XLIII. § 1. h) § 14. i) de bell. Hisp. c. 2.

curate non definiunt fcriptores, tamen ex Ciceronis teftimonio conficitur, eum per proxima fequentis Februarii Lupercalia hunc honorem jam tuliffe. Sic enim ille: [a] *At etiam adfcribi juffit in faftis ad Lupercalia: C. Caefari dictatori perpetuo M. Antonium confulem populi juffu regnum detuliffe, Caefarem uti noluiffe.* Peragebantur Lupercalia XV. Kal. Mart. tefte Ovidio. [b] Ergo ex Ciceronis verbis Caefar hac die dictator perpetuo jam fuit. In edicto I. Caefaris apud Iofephum legitur: [c] Γαιος Καισαρ αὐτοκρατωρ, δικτατωρ το τεταρτον, ὑπατος τε το πεμπτον, δικτατωρ ἀποδεδειγμενος δια βιȣ. *C. Caefar imperator dictator IV. conful V. dictator defignatus perpetuo.* Numi igitur hoc honore infcripti inter poftremos Caefaris locandi, etfi dubium non fit, eorum complures etiam eo jam e vivis erepto fuiffe fignatos.

Imperator.

In numis Caefaris et fucceffforum duplex eft ratio tituli imperatoris.

I. Natus is eft ab acclamatione militari, et repetitus faepius, ut aut militibus libuit, aut duci acceptare placuit.

II. Sumendus eo modo, quo fubinde iis, qui fummum imperium obtinebant, tanquam nomen aliquod proprium delatum fuit, et quo revera primum huic Caefari fuiffe delatum diferte teftatur Dio, [d] et Suetonius: qui memorat, [e] eum acceptaffe *praenomen imperatoris*, idque inter caufas adornatae adverfus eum confpirationis refert. Sed de hoc titulo curatius agetur in tractatu peculiari.

Ad primam rationem pertinet numus Allieni infcriptus: C. CAESAR. IMP. COS. ITER., quem dedi ad annum V. C. 707. Caefar conful II. erat annis 706 et 707, quibus Allienus pro confule Siciliam rexit, ut dixi in hujus numis. Quare το IMP. notare nequit fupremam poteftatem altero, ut dixi, modo acceptam, nam hac tefte Dione donatus primum fuerat poft victoriam Hifpanienfem. Alium infcriptum CAESAR. IMP. protuli inter numos fignatos usque ad annum 706, et eodem loco alium: IMP. ITER. Ceterum dubitari pofsit, utrum numi infcripti IMP. ITER. ad iftud aevi, quorfum pertinere cenfui, et non pofterius aliud pertineant, cum in numo Allieni anno V. C. 706 vel 707 cufo legatur tantum IMP. fine iteratione. De modo et tempore hujus iterationis nihil eruo e veteribus. Solus Plutarchus narrat, eum ex bello, quod V. C. 693 pro confule cum Lufitanis gefferat, acclamatum imperatorem, et eundem illi honorem delatum capta Ategua XI. Kal. Mart. V. C. 709 narrat auctor incertus. [f] Multa in hac caufa funt incerta. Marmor Pokockii Graecum, quod fupra in numis recitavi, confulatum fimplicem cum imperatore iterum conjungit. Sed conftat etiam, ejus viri epigrammata infinitis mendis fcatere, unde parum ab his fubfidii.

Alii numi certae fidei non exftant,

a) Philipp. II. c. 34. b) Faft. II. v. 267. c) Ant. Iud. L. XIV. c. X. § 7. d) L. XLIII. § 44 et L. LII. § 41. e) Cap. 76. f) de bell. Hifp. c. 19.

qui iteratum ſaepius hunc honorem proderent. Citantur quidem etiam numi inſcripti: IMP. III. IMP. IIII. IMP. QVIN. IMP. SEXT., verum tales non inveni, niſi apud Goltzium, et eos, qui Goltzii ſcrinia expilarunt, videnturque ab hoc conficti pro numero VI. triumphorum, quos egiſſe Caeſarem continuo ſupra dixi. Vide, quae huc pertinentia indicavi in praefatione ad praeſentes imperatorum, Auguſtorumque numos.

Ad ſecundam rationem videntur pertinere numi ab anno V. C. 709 ſignati cum epigraphe CAESAR. IMP. vel IMPER., etſi το IMP. praenominis modo non praeponatur, ſed ſequatur, de quo lege, quae diſputabimus in tractatu de titulo *Imperatoris*, quem in volumine VIII. hujus operis dabimus.

Pontifex Maximus.

De hoc magiſtratu egi ſupra in annalibus. Legitur etiam aliquoties in numis, ſcripto P. M. vel PONT. MAX. deinceps in principum numis obvio.

Augur.

Fuiſſe Caeſarem inter augures unum, probant primum ſcriptores. Dio: [a]) *Pontificibus, AVGVRIBVS, ex quibus et ipſe erat, quindecumviris, ſingulis unum addidit.* Et Cicero: [b]) *Sperare tamen videor, Caeſari, collegae noſtro, fore curae etc.* Fuere autem Cicero, et Servilius, ad quem epiſtolam ſcripſit, augures. Deinde etiam denarii ejus obvii inſcripti: AVGVR. PONT. MAX. Auguratum etiam probat lituus, qui nonnunquam ejus capiti adſiſtuitur, quin et in conſecrationis numis proponitur ipſe velatus lituum dextera tenens, quo modo M. Antonius quoque in denariis proponitur.

Parens Patriae.

Honorificum hunc titulum, de cujus ſignificatione olim agemus in tractatu peculiari, I. Caeſar ſibi delatum vidit poſt victoriam Hiſpanienſem teſtibus Dione, [c]) Appiano, [d]) Suetonio. [e]) Continuatus etiam is fuit poſt mortem; nam referente Suetonio [f]) *eo caeſo populus ſolidam columnam prope XX. pedum lapidis Numidici in foro ſtatuit, ſcripſitque: PARENTI. PATRIAE.* Idem factum narrat Cicero, ſed cauſam in Antonium transfert: [g]) *Auget tuus amicus* (Antonius) *furorem indies; primum in ſtatua, quam poſuit in roſtris, inſcripſit: PARENTI OPTIME MERITO.* Quare et ejus percuſſores *parricidae* per invidiam paſsim dicti ſunt, [h]) et ipſae idus Martiae, quibus caeſus eſt, *parricidium.* [i]) Confirmat hunc titulum denarius anni V. C. 710 ſupra deſcriptus.

Attributa Iul. Caeſaris.

Laurea. Hac fere conſtanter ejus caput redimitur. Fuit etiam hic honos inter alios in victorem Caeſarem prodige collatos. Et vero teſte Suetonio [k]) *ex*

---

a) L. XLII. § 51. b) Ad Famil. L. XIII. ep. 68. c) L. XLIV. § 4. d) Bell. civ. L. II. c. 106. e) Cap. 76. f) Cap. 85. g) ad Famil. L. XII. ep. 3. h) Cicero l. c. i) Suet. c. 88. k) Cap. 45.

omnibus non aliud aut recepit, aut usurpavit libentius, quam jus laureae perpetuo gestandae. Nam quod recalvaster erat, ad tegendam calvitiem, cujus eum suppudebat, non aliud praesto esse poterat subsidium opportunius; quae causa fuit, cur olim rex quoque Agathocles coronam gestaret. [a]) Idem de Caesare testatur Dio quoque: [b]) scilicet, *semper et ubique laurea eum corona fuisse ornatum, objecta causa, quod calvus esset.* Sed animadvertendum, lauream, qua I. Caesar usus est, fuisse diversam ab ea, qua usi sunt ejus successores Augusti; nam horum laurea intexta fuit diademati, cujus extremae fasciae in numis conspiciuntur post occiput ex nodo dependere. At I. Caesaris laurea hoc diademate constanter destituitur, neque id unquam ei a populo permissum fuit, cum diadema regiae potestatis Romanis tantopere exosae esset indicium. Narrat Suetonius, [c]) aliquando quemdam e turba statuae Caesaris coronam lauream candida fascia praeligatam imposuisse, at eam continuo Epidii Marulli, et Caesetii Flavi tribunorum jussu detractam fuisse. Idem adfirmant Appianus, [d]) et Dio. [e]) Refert etiam Plutarchus bis, [f]) M. Antonium inter Lupercalia obtulisse Caesari pro rostris sedenti, et spectanti diadema lauri corona exornatum, at rejectum a Caesare, quod graviter illud ferre populum animadvertit. Cujus naturae videatur fuisse diadema laureatum, quo successores Caesares usi sunt, examinabimus infra in numis Augusti ad annum V. C. 726.

Caput *velatum*, signum auguratus, ut dictum supra sub *Augure*, quorsum etiam pertinet *lituus*.

Astrum nonnunquam juxta Caesaris caput ponitur, quod forte indicat astrum Veneris matris Aeneae, aut annum ad solis cursum aptius revocatum. *Lunae*, quae item juxta ejus caput nonnunquam visitur, incerta significatio, nisi forte annum quoque correctum respicit.

PRETIVM.

Cl. Beauvais in opere suo, quod *Histoire abregée des Empereurs* inscribitur, singulis imperatorum vitis ad calcem adjecit suas de numorum uniuscujusque Augusti pretio conjecturas. Vt rem gratam fecisse visus est iis, qui colligendis numis veteribus dant operam, ne iis emendis in fraudem inducantur, dubitant tamen plurimi, utrum universim ejus judicio tuto stari possit. Nam primum generatim loquendo nimium videtur eorum valor exaggeratus; deinde frustra est, cum numorum, quorum per omnia Europae musea unicum, aut forte duo tantum exstant exempla, certum figit pretium; cum e. c. aureum Pescennii numum, qui unicus est, 1200 libris Gallicis aestimat. Poterat eodem jure ejus pretium duplo augere, cum res, quae pecunia parari vulgo non possunt, quantivis sint pretii. Mihi hoc loco aliud propositum non est, quam in genere lectorem raritatis gradum pro

---

a) Diod. Sic. L. XX. c. 54. b) L. XLIII. § 43. c) Cap. 79. d) Bell. civ. L. II. c. 108. e) L. XLIV. § 9. f) in Caes. et M. Anton.

vario metallo edocere, liberum cuivis relinquens, quod singulis pretium, quod plerumque a fortuna pendet, velit constituere. Quod ad singulos numos attinet, quo loco eos describam, monere non negligam, si qui eximia sunt raritate, et typo erudito, neque facile obvio.

Aurei sine capite I. Caesaris - - - - - -	C.
cum ejus capite - - - - - -	RR.
Argentei sine ejus capite - - - - - -	C.
cum ejus capite - - - - - -	R.
Aenei I. et II. formae, in quibus hinc caput I. Caesaris, illinc Augusti, videntur esse commatis peregrini, suntque - - - - - - -	C.
Aenei III. formae, et maximae - - - - -	O.

De numis Graecis, et coloniarum actum supra.

M. IVNIVS BRVTVS IMP. qui et Q. CAEPIO.

In funesto reip. dissensu Cn. Pompeji M. partes secutus, quod libertatis ille causam obtenderat, post cladem ad Pharsalum non modo venia a Caesare donatus, sed amplissimis etiam honoribus adfectus istud tantis ejus meritis rependit, ut ejus occidendi princeps cum C. Cassio auctor esset. Atque horum recordatio beneficiorum in ipso caedis tumultu magnum advertit Caesaris animum, sic ut Bruto in percussorum turba conspecto in haec verba prorumperet: *tune etiam inter hos es, fili?* Patrato parricidio in provinciam Macedoniam profectus, cum lege Pedia conjurationis sociis bellum indictum intelligeret, non jam reip. solum, sed suae etiam salutis causa ad vim repellendam conversus, verum ad Philippos Macedoniae ab Antonio et Octaviano victus mortem sibi ipse conscivit annum agens septimum, et tricesimum, integerrimae vir vitae, nullisque aut voluptatis, aut avaritiae corruptelis pervius, quemque unum virtutis, et honesti causa ad interficiendum Caesarem compulsum communis ferebat opinio, cum ceteris omnibus alia fuissent proposita. At enim multum a vera laude detraxit, non tam, quod decreta Caesaris nece pius in patriam esse non poterat, quin sese in parentem alterum comprobaret impium, quam quod obversari animo debuit, inutilem eam fore, inconsultamque pietatem, multis pro uno in ea morum corruptela paratis Caesaribus, et quod eventus docuit, multo superbius atrociusque victoria usuris. Confer insigne Senecae hoc super argumento judicium. [a]) At idem aeternam vitae suae inussit maculam, quando concepto vitae abjiciendae proposito illud Herculis palam professus est: [b])

a) de Benefic. L. II. c. 20. b) Dio L. XLVII. c. 49.

Ω τλημων ἀρετη, λογος ἀρ' ἠσϑ'. ἐγω δε σε
Ως ἐργον ἠσκϐν. συ δ' ἀρ' ἐδϐλευες τυχῃ.

Ah misera virtus, verbum nempe eras, ego vero te
Tanquam rem colebam; at tu serviebas fortunae.

Ex quo maxime patuit, cum virtutem sequeretur, virtutem ipsam omisisse. Vide Appianum, Florum, Dionem, ac praecipue Plutarchum in ejus vita.

Numi:

BRVTVS. *Caput L. Bruti nudum barbatum.*
AHALA. *Caput Servilii Ahalae nudum barbatum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

M. BRVTVS. IMP. COSTA. LEG. *Caput M. Bruti modeste barbatum intra coronam quernam.*
L. BRVTVS. PRIM. COS. *Caput L. Bruti nudum barbatum intra coronam quernam.* AV. (Muf. Caef.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*
BRVTVS. *Consulis processus inter duos lictores praeeunte accenso.* AR. (Muf. Caef.) Restitutus etiam a Trajano.

Aquila d. crure lauream stringens.
ΚΟΣΩΝ. *Consul procedens inter duos lictores, in nonnullorum area monogramma ex literis* LB *conflatum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Multa ad praeclaros hos numos observanda, et digno operae pretio. Omnes aut caput vetusti illius L. Iunii Bruti, qui reges urbe exegit, primusque in libera civitate consul fuit, aut argumentum offerunt, quod ad eum pertineat. Iure hoc loco quaeritur, utrum a vetere illo L. Bruto noster M. Brutus genus duxerit. Erant inter ipsos veteres, qui adfirmarent, et qui negarent. Inter hos princeps Dionysius Halic. [a]) testatus nobilissimos rerum Rom. scriptores negat ullos Lucio relictos liberos seu mares, seu feminas, caesis nempe ab ipso patre geminis filiis, quod cum Tarquiniis colluserant. Addit argumentum, cui, ut putat, contradici nequeat, Lucium fuisse generis patricii, at Iunios, et Brutos, qui se ab eo profectos gloriantur, omnes fuisse plebeios, et obivisse plebeiorum magistratus. Similia praedicat Dio forte ex Dionysio hausta, [b]) additque, a multis de industria in vulgus sparsum, Marcum a Lucio descendere, ut recordatione generis ad evertendum quoque Caesarem tyrannum excitaretur. Ab his diversi abeunt alii. Etenim Plutarchus advocato teste Posidonio duos quidem filios ait a L. Bruto securi percussos, sed relictum tertium adhuc infantem, qui genus propagavit. Nonnullos etiam eorum, qui ex gente Iunia fuerunt, eodem teste repraesentasse facie Bruti statuam. [c]) At multo hoc gravior Cicero testis sic in patrum senatu locutus est: [d]) *Fuerit ille L. Brutus, qui et ipse regis dominatu remp. liberavit, et ad similem virtutem, et simile factum stirpem in prope quingentesimum annum propagavit.* Luculentius alibi de Decimo, et Marco Brutis conjurationis auctoribus agens: [e]) *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imagi-*

a) L. V. p. m. 292. b) L. XLIV. c. 12. c) in Bruto sub init. d) Philipp. I. c. 6.
e) Philipp. II. c. 11.

nem quotidie videret, *alter* (Marcus) *etiam Ahalae?* Plura hujus oratoris testimonia idem probantia videsis in commentariis Havercampi ad Morellii familias pag. 220. Haec veteres, quo in dissidio potius adducor, ut credam, adfictam eam fuisse originem, nota illo aevo hominum vanitate vetustas origines venantium, quorum copiosa exempla ipsi numi ex Calpurniis, Marciis, Pomponiis suppeditant, ut taceam fabulosa Iuliorum, Antoniorum, Mamiliorum, Fabiorum. Quod ipsum conquestus Livius *vitiatam*, ait, [a]) *memoriam funebribus laudibus reor*, *falsisque imaginum titulis*, *dum familia ad se quaeque famam rerum gestarum*, *honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe et singulorum gesta*, *et publica monumenta rerum confusa.* Huc refer, quae dixi in Prolegomenis ad numos familiarum cap. XII. Fecerit vero similitudo nominum, et facti seu desiderati, seu deinde patrati, ut cognationem hanc veram cuperent, quibus tum rerum status non adrisit, quoniam ita sumus a natura comparati, ut, quod volumus, libenter credamus. Auxerit superstitionem, quod *gentiles* non modo vocabantur ii, qui ex eadem gente fuere, sed etiam, qui eodem tantum nomine. Cicero: [b]) *Gentiles sunt*, *qui inter se eodem sunt nomine.* Iure adeo idem dixit alibi: [c]) *Pherecydes Syrius primum dixit*, *animos hominum esse sempiternos; antiquus sane*, *vixit enim meo regnante gentili*, nempe Servio Tullio, cui tamen cum Tullio nostro Cicerone nihil commune praeter nomen fuit. Sed et ad eundem modum Festus: [d]) *Gentilis dicitur et ex eodem genere ortus*, *et is*, *qui simili nomine appellatur*, *ut ait Cincius: gentiles mihi sunt*, *qui meo nomine appellantur.* Quare qui gentilis fuit nomine, potuit facile cupientibus videri gentilis sanguine quoque. Qui Dionysii auctoritati conjecturam opponunt, posteriores Iunios a patriciis ad plebeios transivisse, effugium ut quaesitum, sic necessarium nobis narrant. Non injucundum animadvertere, eandem fabulam jam primis reip. temporibus actam a quodam L. Iunio plebeio, ac ignobili, qui ut populi in montem sacrum secedentis adversum patres iras efficacius posset intendere, *Bruti* sibi cognomen indidit, primus subinde tribunus plebis creatus. [e]) Haec utcumque erunt, hac fiducia non desiitere multi missis in vulgus libellis Brutum ad avita facta hortari. Et vero circa tribunal M. Bruti (nam praeturam ipso caedis anno gerebat) repertae literae hoc argumento: *dormis*, *Brute!* et: *non es Brutus.* [f]) Sane tollere reges Brutorum proprium est habitum; unde jocus Persii apud Horatium coram praetore M. Bruto, qui tum post Caesaris necem in Asia versabatur, sic in Rupilium cognomento Regem invecti: [g])

Per magnos, *Brute*, *deos te*
Oro, *qui reges consueris tollere*, *cur non*
Hunc Regem jugulas? Operum hoc, *mihi crede*, *tuorum est.*

---

a) L. VIII. c. 40. b) in Topic. c. 6 c) Tuscul. disp. L. I. c. 16. d) in Gentilis. e) Dionys. Hal. L. VI. c. 70. f) Dio L. XLIV. § 12. Appian Bell. civ. L. II. c. 112. g) L. I. Sat. 7.

Haec in genere ad descriptos hic numos fuere observanda, descendamus ad singulos.

Numus prior hinc caput L. Bruti, inde Ahalae offert, quae ipsa utriusque capitis societas numos hos huic M. Bruto invicte vindicat. Nam, ut per patrem ad L. Brutum genus suum referre credebatur, ita per matrem Serviliam Servilium Ahalam in certis majoribus habuit, qui et ipse Sp. Melium tyrannidem adfectantem propria manu interfecit. Vide Plutarchum. [a]) Praeclare numum hunc explicat Cicero verbis supra laudatis: *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter* (Marcus noster) *etiam Ahalae?*

Numus alter imaginem iterum veteris hujus Bruti adscripto: L. BRVTVS. PRIM. COS., et tertius ejusdem processum consularem sistit. Vterque typus ad praesentem reip. statum adludit; namque ut L. Brutus pulsis regibus ipse PRIM*us* CO*nSul* fuit, cumque consulibus libertatem invexit, ita M. Brutus caeso dictatore veterem dignitatem restituit, et una reip. libertatem, quae in II. numo typo coronae quernae, in III. ipso capite Libertatis indicatur. Praeclare numum hunc illustrat Suetonius, qui perhibet, [b]) hanc orationem Caesaris statuae fuisse inscriptam: *Brutus, quia reges ejecit, consul primus factus est; hic consules ejecit, rex postremo factus est.*

Idem numus alter nostri quoque M. Bruti imaginem exhibet, eamque valde macilentam. Et tali fuisse eum corporis habitu, ipsius Caesaris verbis comperimus. Nam cum ad eum deferrentur M. Antonius, et Dolabella, ut qui rebus novis studerent, negabat timere sese obesos illos, et crinitos, sed pallidos hos, et macilentos, Brutum et Cassium notans. [c]) Barbam modicam adpendit, nimirum propter reip. calamitatem sordes, et squalorem professus, de quo more plura differam in moneta Augusti ad annum V. C. 717. Ceterum mirum videatur, ejus caput illatum monetae, qui libertatis sese vindicem propalam ferebat, quando istud libera rep. nunquam fuit permissum, atque istud demum I. Caesari inter immodicos alios congestos honores. Videri posset, imprudente istud Bruto attentatum ab ejus legatis, quorum plerumque nomina ejus monetae inscripta leguntur. At si fides Dioni, cujus verba infra recitabo, factum istud volente, ac praecipiente Bruto.

IMP*erator* in eodem denario, et frequenter alias inscribitur. Ejus accepti tituli et tempus, et caussam prodidit Dio, [d]) nimirum in Thracas Bessos eum profectum, *cum ut eorum maleficia vindicaret, tum ut nomen sibi dignitatemque* imperatoris *pararet, quo facilius contra Caesarem et Antonium bellum gerere posset, et utrumque perfecisse.* Secundum Plutarchum ipse una cum Cassio apud Sardes ab exercitu acclamatus est imperator. [e])

Restat numus IV., cujus generis magna superest copia, sic tamen, ut ar-

a) in Bruto sub init. b) in Caesare c. 80. c) Plut. in Caes. M. Anton. et Bruto. d) L. XLVII. c. 25. e) in Bruto c. 34.

gentei rariores ſint aureis. Pondere fere conſpirant cum aureis imperatorum primi aevi, fabrica ſatis hiulca. In hos poſt alios liberalius commentati ſunt Liebeus, [a]) ſerius Havercampus, cujus ſententia eſt in compendium redacta, [b]) ſignatos videri Coſis Etruriae, cumque haec urbs deducta ſit colonia V. C. 480, ut docet Velleius, neceſſe eſſe, cuſos ante iſtud tempus, quia Graeca lingua inſcripti ſunt, qua Etruſci veteres, antequam Romanis ſubjicerentur, uſi ſunt; propoſitos vero in numo lictores cum faſcibus, et aquilam, nempe inſignia imperii Etruſcis pridem cognita, atque ab his Romam volente Romulo traducta. Secutus eſt Havercampus hac in ſententia anteſignanos Triſtanum, et Patinum. [c]) Moleſtum tamen fuit viro erudito ſcriptum in typis Morellianis ΚΩΣΩΝ, cum ΚΟΣΩΝ ſcribi oporteret, ſi urbem Coſas epigraphe indicaret, deinde quod temporibus iſtis moneta aurea nondum ſignata eſt in Italia. Quare veriſimile quoque viſum, vocabulum ΚΩΣΩΝ *nomen magiſtratus urbis Aſiae vel Graeciae eſſe, quae tempore Caſſii et Bruti numum cuderit, literas monogrammatis* ΑΒ *initiales eſſe primi conſulis L. Bruti.* Haec Havercampus, qui tamen fruſtra ſe turbari paſſus eſt Morellii iconismis; nam in archetypis omnibus, quorum magnam copiam vidi, nunquam ΚΩΣΩΝ, ſemper ΚΟΣΩΝ ſcriptum legi. At expendendum primum fuerat Havercampo, omnibusque, qui numos hos Coſis tribuerunt, ſitne veriſimile, urbem exigui nominis, et de cujus opibus non conſtat, tanta copia aureos feriiſſe, quanta Graecarum urbium nullam, ne potentiſsimas quidem Syracuſas ex hoc metallo fudiſſe novimus? an tantos proventus dabimus urbeculae Etruſcae, cum alias ejus gentis urbes opibus multo ſuperiores monetam auream nunquam ſignaſſe ex ipſo ejus defectu jure arguamus? Multo igitur magis probabilis altera ſententia, quae cuſos eos imperante Bruto in urbe quapiam Graeca, Coſone operi praefecto, conjicit. Praeterquam enim quod typus proxime cum reliquis Bruti numis conſpirat, animadvertendum etiam, ipſam fabricam rudiorem opus tumultuarium, et per ſubitas cauſas imperatum teſtari. Deinde non parum ſententia haec juvatur oratione Appiani narrantis, [d]) Polemocratiam reguli cujusdam Thracii uxorem caeſo ab inimicis marito, cum filio ſuo metueret, ad Brutum profectam, et filium ei ſuum commendaſſe, et mariti theſauros tradidiſſe, magnam in his repertam auri argentique copiam, unde, addit, ſignatum a Bruto numisma. Non metuo levis, aut inconſultae conjecturae notam, ſi numos hos eosdem eſſe putem, quos hoc loco indicavit Appianus, praecipue cum eam temporis, locique periſtaſes multum adjuvent. Et vero teſtari ipſe poſſum, frequentes id genus numos nobis ex Dacia, et inferiore Hungaria adferri, quo ipſo alveo tot ad nos Philippi, Alexandri, Lyſimachi adfluunt, ex quo ipſo facile intelligas, ſignatos in tractu vicino hos

a) Goth. num. p. 15. b) ad Famil. Morellii p. 223. c) Num. fam. p. 140. d) Bell. civ. L. IV. c. 75.

numos, difpenfatosque, ubi et bellum civile gefsit Brutus, frequentiusque propterea nunc ibi reperiri. Signatae quoque Bruti et Cafsii nomine monetae ex collatitio auro, et argento alibi meminit Appianus. a) Denique additum monogramma L B facile L. Brutum primum confulem inter lictores proceden- tem indicat. Quibus expenfis caufis jure numos hos Cofis Etrufcis ademptos genti Iuniae reftituimus. Neumannus eos poffe tribui *Coffeae* Thraciae urbeculae, quam memorat, Stephanus, conjecit, fed fic, ut facile pateat, eum ad hanc opinionem necefsitate adactum inclinaviffe. b)

*

BRVT. IMP. L. PLAET. CEST. *Caput M. Bruti nudum modefte barbatum.*

EID. MAR. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Muf. Caef.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*

P. R. REST. *in aliis:* RESTITV. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Muf. Caef.)

En pugiones, funeftae caedis inftrumenta, in rarifsimis his denariis propofitos, quos libertatis obtentu non dubitavit Brutus, Caefaris, quod ad fe attinebat, de fe optime meriti fanguine cruentare *facto pius*, *et fceleratus eodem.* Denarium priorem jubente ipfo Bruto percuffum tradidit Dio, cujus verba, quoniam cimelium iftud fecundum omnes modos graphice defcribunt, placet utraque lingua proponere: και ἐς τα νομισματα, ἁ ἐκοπτετο, εἰκονα τε ἀυτȣ, και πιλιον, ξιφιδια τε δυο ἐνετυπȣ, δηλων ἐκ τετȣτȣ και δια των γραμματων, ὁτι την πατριδα μετα τȣ Κασσιȣ ἠλευθερωκως εἰη, *etiam numis, quos feriundos curavit, imaginem fuam, pileumque, et duos pugiones impreffit, typo hoc et infcriptione declarans, fefe una cum Caffio patriam liberaffe.* c) Epigraphe EID. MAR. feralem diem *idus Martias* eloquitur, quo trifte parricidium perfectum eft. In denario altero utriusque faciei epigraphen conjungendam patet, nimirum ut fenfus fit: *Libertas populi R. reftituta.* Has idus Martias appellatas fuiffe *parricidium*, dixi fupra in titulis I. Caefaris.

*

Q. CAEPIO. BRVTVS. IMP. vel PROCOS.

His nominibus M. Iunius Brutus nofter frequenter in numis notatur, quae etiam a veteribus confirmantur. Omnium princeps teftis efto Cicero, qui eum in fine Philippicae X. repetitis vicibus *Q. Caepionem Brutum proconfulem* appellat. Ex quo certum fit, adoptatum eum fuiffe a Q. Servilio Caepione, qui fuit ejus per Serviliam matrem avunculus. At non more confueto, producto nempe gentis nomine, fe dixit *Iunianum*, forte quod eodem tempore jam fuit Craffus Iunianus, fed adoptantis cognomen *Caepio* fede motum in nomen vertit, retento fuo Bruti cognomine. Advertit etiam iftud auctor *de Ratione nominum*, qui Val. Maximo fubjici folet, d) *quin etiam*, inquit, *quaedam cognomina in nomen verfa funt*, *ut Caepio*, *namque hoc in Bruto nominis locum*

a) Bell. civ. L. V. c. 6. b) Num. pop. P. II. p. 128. c) L. XLVII. § 25. d) pag. m. 877.

obtinuit. Dioni dicitur ὁ Καιπιων ὁ Βρȣτος ὁ Μαρκος. [a])

Nominis IMP. caufam fupra expofui, PROCOS. dicitur, quia Macedoniam provinciam proconfulari poteftate rexit.

Numos fic infcriptos latius hoc loco enarrare fupervacaneum puto; nam cum plerique a quopiam Bruti legato, vel proquaeftore fignati fint, in horum ipforum moneta defcripti jam funt. Sunt autem: M. SERVILIVS. LEG. — L. SESTI. PROQ. — L. PLAET. CEST. — LENTVLVS. SPINT. Corneliae, — COSTA. LEG. Pedaniae — CASCA. LONGVS. Serviliae — C. FLAV. HEMIC. LEG. PROPR.

Typi in his nihil magnopere memorabile offerunt, et qui ad ipfos Bruti legatos pertinent, eos in fingulorum denariis explicatos habes. Inftrumenta pontificalia faepe Bruto tribuuntur. Et vero fuiffe eum pontificem, innuit Cicero in epiftola V. et XV. ad hunc Brutum.

PRETIVM.

Aurei cum Bruti capite - - - - - -	RRRR.
Argentei cum eodem - - - - - -	RRR.
Argentei fine hoc - - - - - -	R.
Aenei - - - - - - - - -	O.

C. CASSIVS IMP.

C. Cafsius Longinus magni in hujus aevi hiftoria nominis, fed famae ambiguae, notatus praecipue a crudelitate, qua in victos ufus eft. M. Craffum ad bellum Parthicum pro quaeftore fecutus rem Romanam ducis temeritate in Oriente perditam praeclare reftituit, Syriamque exactis Parthis vindicavit. In bello civili partes Pompeji amplexus, et hoc victo venia donatus a Caefare, et una cum Bruto ad praeturam promotus, auctor ipfe huic conjurandi in Caefarem fuit. Hujus caede perpetrata in Syriam fibi pridem decretam contendit, mox a fenatu confirmatam addito imperio. Victis in Afia Dolabella, Rhodiisque, et junctis cum Bruto copiis ad Philippos cum M. Antonio, et Octaviano figna confert, victusque caput fervo amputandum praebet V. C. 712.

*

C. CASSEI. IMP. *Caput muliebre laureatum.*

M. SERVILIVS. LEG. *variis typis, quos explicatos vide in gente Servilia.* AV. AR. (Muf. Caef. Morelli in fam. Caff.)

C. CASSI. IMP. LEIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum, in aliis praeterea velatum.*

LENTVLVS. SPINT. *variis typis, quos explicatos vide in Cornelia.*

a) L. XLI. § 63.

Addita vox IMP. confirmat, quod referunt rei Rom. ſcriptores, Caſsium cum imperio in Syriam miſſum. Sed et Sardibus una cum Bruto ab exercitu acclamatum imperatorem, narrat Plutarchus. [a]) Libertatis caput jure in his numis praefulget, quoniam ejus obtentu arma ſumpſit. Facile patimur, ſcribi LEIBERTAS pro LIBERTAS, at durius eſt ſcriptum CASSEI pro CASSI., quanquam et hoc excuſavimus in Prolegomenis ad numos Familiarum cap. VII. § 3.

* * *

M. AQVINVS. LEG. LIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum.*

C. CASSI. IMP. *Tripus impoſita cortina.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum jam dedimus in gente Caecilia.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - -	R.
Aenei	- - - - - - - -	O.

SEX. POMPEIVS IMP.

Pompeii M. filius natu minor victo caeſoque patre in Hiſpanias cum fratre ſeniore Cnaeo profectus univerſam eam regionem propter veterem gentis in patrem adfectum facile in armorum ſocietatem pertraxit, ſed victus a I. Caeſare ad Mundam V. C. 709, caeſoque fratre Cnaeo jam unus ſuperſtes latebris aliquamdiu ſalutem texit. Confirmatis interim partibus prodire auſus, et ſeſe Pompeium profiteri, interempto paullo poſt Caeſare in bona etiam paterna ſucceſsit, et praefecturam claſsis, et orae maritimae decernente ſenatu abſtulit, cum repente proſcriptum ſe lege Pedia, tanquam conſcius caedis Caeſarianae fuiſſet, intellexit. Tum vero ad vim converſus, Sicilia, quam tenuerat, praeſidiis munita, receptisque plurimis, quos fortuna proſcriptioni eripuit, usque eo maria claſſe infeſta reddidit, ut urgente urbem fame Antonius, et Octavianus V. C. 715 pacis cum eo conditiones inire cogerentur, qua Sicilia, Sardinia, Corſica, et Achaia ejus imperio ſubjiciebantur. Anno ſequente rupta iterum pax, victoque aliquoties mari Octaviano ducibus Mena, et Menecrate libertis paternis, cum fortuna neque uti ſciret, neque per elatos immodice animos poſſet, V. C. 718 III. non. Sept. ab Octaviano navali praelio fuſus fugatusque, et in Aſiam elapſus, juſſu M. Antonii apud Midaeum Phrygiae, ut refert Dio, vel ſecundum Strabonem [b]) et Appianum [c]) apud Miletum occiſus eſt V. C. 719. conſulibus L. Cornuficio, et Sex. Pompeio Sex.

a) in Bruto cap. 34. b) L. III. p. m. 209. c) Bell civ. L. V. c. 144.

F., qui diverſus fuit a Sex. Pompeio noſtro, ut diſerte Dio, [a]) nam eodem teſte conſulatus, qui deſtinatus illi fuit, orto inter aemulos bello abrogatus eſt. [b])

Ejus ingenium his verbis deſcripſit Velleius: [c]) *Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorum ſuorum libertus, ſervorumque ſervus, ſpecioſis invidens, ut pareret humillimis.*

Numi:

SEX. MAGN. PIVS. IMP. *Caput Cn. Pompeji patris, infra quod* SAL.

PIETAS. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. haſtam.* AR. (Morelli in fam. Pomp.)

MAGN. *Caput Iani gemini imberbe.*

PIVS. IMP. *Prora navis.* AE. I. obvius.

Frequenter in numis ſuis patris Magni caput propoſuit Sextus. Caput iſtud ambiguum non eſt; nam eadem ejus ſunt lineamenta in numis Pompejopolis Ciliciae, quae et Solopolis, cujus is conditor eſt habitus, ut dictum ad hujus urbis numos. Suffragatur etiam oratio Plutarchi, qui, dum ejus formam deſcribit, memorat quoque ἀναστολην της κομης ἀτρεμα, *comam nonnihil ſurſum projectam,* [d]) ipſum vero plenum majeſtatis, gravitatisque, ac propterea Alexandri M. ſimilem habitum. Adde, quod Lucanus de Pompeji M. crinibus memorat: [e])

illa verenda
Regibus hirta coma, et generoſa fronte decora
Caeſaries compreſſa manu eſt.

Et Silius Italicus: [f])

Ille, hirta cui ſubrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput.

Adſtituitur plerumque lituus ſignum auguratus, de quo infra.

Epigraphe capiti Pompeji M. addita ad Sextum pertinet, quem morem hic conſtanter tenuit, ſaltem in numis, quos haud dubie ab eo ſignatos conſtat. Dicitur in denario IMP*erator*, de quo titulo agam in ſequentibus. Singulare eſt το SAL. Pompeji capiti ſubjectum. Fuere, qui literas has legendas SAL*duba*, quod fuit vetus Caeſarauguſtae nomen, exiſtimarunt, quos inter fuit Iobertus, [g]) ſed quam ibi ſententiam jure exploſit Bimardus, qui ejus loco legendum SAL*us* conjecit, ſed quod ipſum quoque propter multas cauſas non ſatis adridet. Ingenioſa eſt Vaillantii explicatio, qui citat Appianum, cujus verba ſunt Latine reddita in editione Henr. Stephani pag. 729. Sextus *tantum Neptuni ſacris operabatur et SALATIAE, quorum etiam filium appellari ſe ſuſtinuit.* De hac Salacia Feſtus: *Salaciam dicebant deam aquae, quam putabant ſalum ciere, hoc eſt, mare movere.* Ejus meminit quoque Varro, [h]) *Salacia Neptuni ab ſalo*, et Cicero [i]) narrat creditum aliquibus, *Oceanum, Salaciamque Coeli*

a) L. XLIX. § 18. b) L. XLVIII. § 54. c) L. II. c. 73. d) in Pompeio ſub init. e) Phars. L. VIII v. 679. f) Punic. L. XIII. v. 861. g) Tom. II. p. 165. h) de L. L. lib. IV. i) in fragmento Timaei cap. XI.

ſatu, *Terraeque conceptu generatos editosque.* Servio fuit cognomen Thetidos,[a]) alibi eadem cum Venilia,[b]) alibi idem narrat, factam ex Neptuno Tritonis matrem. [c]) Appuleius eam in numero deorum marinorum recenſet. [d]) Denique bis eam prodidit D. Auguſtinus, dixitque Neptuni ſponſam, [e]) numen igitur per tot veterum praeconia nobile, et illuſtris nominis. Exiſtimat ergo Vaillantius, quemadmodum Sextus ſe in denariis aliis, quos proxime recenſebimus, Neptuni filium dixit, ita in hoc ſe Salaciae filium profiteri. Res dubio non careret, niſi obturbaret textus Graecus Appiani, in quo ſic legitur: [f]) ἀλλ' ἔθυε μονον θαλασσῃ και Ποσειδωνι, και ὑιος ἀυτων ὑφιστατο καλεισθαι, nimirum pro Σαλατιᾳ ſcribitur θαλασσῃ, quam difficultatem jam vidit Havercampus in ſuo ad Morellii familias commentario. At cum interpres Appiani in editione Henr. Stephani tam confidenter verterit *Salatiae* pro *maris*, veriſimile eſt, eum exemplar prae manibus habuiſſe, in quo revera legebatur Σαλατιᾳ, quod librarii parum eruditi, quibus de Salacia dea nihil conſtiterit, in adfinem vocem θαλασσῃ, proniore, ut putaverint, ſenſu correxerint. Voci Σαλατιᾳ ſuffragatur etiam, quod ſecus oratio veram tautologiam includeret: *ſacrificare mari et Neptuno*, *eſſe filium maris*, *et Neptuni.*

MAGNVS dicitur in numis Sextus, quod nomen a patre hereditarium habuit, deinde PIVS, cum quod in patriam videri pius volebat receptis civibus proſcriptis, et ex Philippenſi clade elapſis, tum quod patris mortem inter maxima pericula ultum ibat. Pompeiorum item in pugna ad Mundam teſſera fuit *Pietas*. [g]) Ad cognomen iſtud etiam typo Pietatis, et fratrum piorum adluditur, ut dicetur.

Ad numum alterum aeneum advertit Havercampus, in ſimilibus capita Iani ad omnia Cnaei patris lineamenta formata eſſe, quod verum eſſe, ex ſimilibus muſei Caeſarei colligo. Typi ex Romanorum aſsibus cogniti ſunt.

* * *

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Pompeji patris*, *prae quo lituus*, *pone urceus.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Neptunus nudus d. acroſtolium dextero pede prorae navis inſiſtit*, *hinc et illinc fratres pii parentes efferunt.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MAG.PIVS.IMP.ITER. *Triremis*, *ſupra quam turricula rotunda feneſtris patens*, *cui ſuperne inſiſtit Neptunus d. haſtam*, *ſ. delphinum*, *ſ. pede prorae navis impoſito*, *juxta proram aquila legionaria*, *pro puppi thyrſus et tridens.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Scylla canibus ſuccincta ſublato remo ictum intentat.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Neptuni*, *pone tridens.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Tropaeum navale Scyllae cani-*

---

a) ad Georg. I. 31. b) ad Aen. X. 76. c) ad Aen. I. 144. d) Metam. L. IV. p. m. 81, et Apolog. p. m. 279. e) de Civ. dei L. IV. c. 10, et L. VII. c. 22. f) B. C. L. V. c. 100. g) Appian. Bell. civ. L. II. c. 104.

bus horrens. AR. (Muſ. Caeſ.)

NEPTVNI. *Caput Pompeji patris, prae quo tridens, infra delphinus.*

Q. NASIDIVS. *Navis turgente velo, juxta aſtrum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

In his numis jam ſe IMP*eratorem* ITER*um* appellat. Imperator *primum* dictus videtur ex rebus adhuc in Hiſpania praeclare geſtis. Nam cum poſt cladem Mundenſem vires iterum collegiſſet, cum Aſinio Pollione congreſſus, quem I. Caeſar ad tuendam Hiſpaniam miſerat, inſignem victoriam retulit. [a]) Auctus deinde numerus ex aliqua victoria maritima, quarum plures de Octaviani claſsiariis retulit, de quibus infra. Non omittendus hoc loco numus Morellianus, in cujus antica idem eſt typus, qui in denario ex citatis III. addito etiam IMP. ITER., in averſa: IMP. TER. Tropaeum. Eum Havercampus refert ad victoriam ad Tauromenium, ex qua, ut illi videtur, IMP. TER. fuerit compellatus. At mirum, Sextum in eodem numo dici IMP. ITER. et IMP. TER. Si reflexiſſet animum ad numum VIII. tabula V. gentis Antoniae apud Morellium, vidiſſet, averſam hujus denarii ad M. Antonium pertinere, quem adeo vix dubitem ex ſubaeratis unum eſſe. Non ergo ex hoc numo argui poteſt, Sextum tertio fuiſſe acclamatum imperatorem.

PRAEF*ectus* CLAS*ſis* ET ORAE MARIT*imae* EX. S. C. in plerisque ſuis numis dicitur. Nimirum victo poſt Caeſaris necem Aſinio Pollione, ut ſupra diximus, cum augeretur ejus potentia, perfecit, ut ex S. C. non modo ſua ſibi bona redderentur, ſed etiam claſsis imperium committeretur, quo etſi ſubinde agente Octaviano privaretur, claſſem retinuit tamen, cumque ſeſe paullo poſt proſcriptum intelligeret, occupata continuo Sicilia vim oppoſuit, ſuasque fortiter ultus injurias ſeu interceptis navibus frumentariis, ſeu multata aliquoties Octaviani claſſe perfecit denique, ut IIIviri pacis cum eo conditiones inire cogerentur, ut principio dixi. Cum igitur Sextus priore ſenatus conſulto ſtaret, perrexit praefecti claſſis titulum numis ſuis inſcribere. Vide de his Dionem, [b]) et Velleium. [c]) Ad hoc maris imperium, tum et victorias mari relatas adludit frequens in Sexti denariis typus Neptuni, aut navis.

NEPTVNI ſcriptum juxta caput Pompeji M., et legendum NEPTVNI *filius*, quem ſe eſſe profeſſus eſt Sextus. Enimvero teſte Dione [d]) et Appiano [e]) ex aliquot ſecundis mari adverſus Octavianum ſuccefsibus adeo animos extulit, ut Neptuni ſe filium palam ferret, praecipue quod et pater ejus imperium quondam maritimum habuiſſet, pro puniceo caeruleum paludamentum ſumeret, et equos viroſque vivos in mare abjiceret. Ad hanc ejus animi impotentiam adluſit Horatius: [f])

Vt nuper actus cum freto NEPTVNIVS
DVX fugit uſtis navibus.

Eadem inſania jam olim Clitus, poſtea-

---

a) Dio L. XLV. § 10. a) L. XLV. 10. L. XLVII. 12. L. XLVIII. 17. c) L. II. c. 73. d) L. XLVIII. § 19 et 48. c) Bell. civ. L. V. c. 100. e) Epod. IX. 7.

quam apud Amorgum aliquot triremes depreſsit, Neptunum ſe appellavit, et tridentem geſtavit. [a])

Denarius I. praeter Neptuni typum habet fratres pios Catanenſes, qui nempe ad cognomen *Pii* adludunt. Horum unus eſt etiam in numis gentis Herenniae, uterque in numis Catanae, ex quibus nobilis hujus fratrum paris hiſtoriam pete. Denarius II. turriculam triremi imminentem exhibet, quam Vaillantius propugnaculum navi more veterum impoſitum, Havercampus monumentum in Neptuni honorem in litore erectum exiſtimat. Vtrumque incertum. Ejus averſa Scyllam horrido cultu, et adducto remo obvia pulſantem exhibet, quo Sextus detrimenta, quae Octavianus in freto Siculo eo ipſo loco, quo Scyllae cubilia fuere, accepit, propoſita ejus monſtri imagine ob oculos ponit. Vide hanc Octaviani cladem apud Appianum. [b]) Ad eandem pertinet quoque tropaeum navale denarii III. Iſtud Scylla monſtrum marinum jam ex Homero cognitum, [c]) ſed qui illi pedes XII., et ſex colla praelonga totidem capitibus praefixa tribuit diſsimulata virginis forma, quam haud dubie Graeci poſteriores elegantiae magis ſtudioſi addiderint, ut argumentum gratius variarent. Scyllae imago, quam Virgilio debemus, qui eam non multis poſt cuſos hos numos annis pinxerat, magis cum numis conſpirat: [d])

Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

Lupos appellat, quos a canibus una feritas diſtinguit. Serius Ovidius: [e])

Illa feris atram canibus incingitur alvum,
Virginis ora gerens.

Haec etſi nota, commemoranda tamen videbantur, ut artificum a vetuſtiſsimis poetis diſcrepantia in nonnullis intelligatur, quam in fingenda eadem hac Scylla jam advertit Themiſtius. [f]) Simillimam Scyllae imaginem habet etiam numus Tarſi Ciliciae, ac praecipue numi contorniati, Vlyſsis per fretum Siculum iter, ſociorumque jacturam graphice exprimentes, et ſimilis perelegans exſtat inter picturas Herculanenſes. [g]) Scyllae effigiem remum alte jactantis artifices cum poetis communem habuere. Sic nempe etiam Silius Italicus: [h])

Scylla ſuper, fracti contorquens pondera remi,
Inſtabat, ſaevosque canum pandebat hiatus.

* * *

S. POMP. *Caput nudum barbatum.* *Sine epigraphe.* *Navis turgente velo, in area triquetra.* AV. Quin. (Muſ. M. Ducis.)

MAG. PIVS IMP. ITER. *Caput nudum modeſte barbatum intra coronam quernam.* PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT.

---

a) Plut. de fort. Alex. or. 2. b) Bell. civ. L. V. c. 81. c) Odyſſ. M. 85. d) Aen. III. 428. e) Metam. XIII. 732. f) Orat. XXII. p. 279. g) Tom. III. tab. 21. h) Punic. V. 135.

EX. S. C. *Caput nudum Pompeji patris, pone lituus, cui adverſum eſt caput alterum nudum modice barbatum, pone tripus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Caput Pompeji patris nudum.

Eadem epigraphe. Capita duo nuda adverſa, quorum dextero adſtituitur lituus, ſiniſtro guttus. AV. (Liebe Goth. num. p. 29.)

Numum ex his primum olim edidi, et pictum ſtiti, [a]) in quo veram exhiberi Sexti effigiem veriſimile eſt, etſi lineamenta multum differant a capitibus numorum ſequentium, in quibus probabile item eſt, ut dicetur, ejus offerri imaginem. Numi II. et III. multum faceſſunt moleſtiae. Mitto brevitatis cauſa, quae eruditi varii ad eos explicandos protulere, et ea, quae veriſimilia videntur, ſolum perſequar. Caput anticae numi II. eſſe ipſius Sexti, omnia perſuadent. Barbam modice promittit ſueto ejus aetatis cultu; nam eam aluerunt etiam ſaltem aliquamdiu Octavianus, M. Antonius, Brutus, cujus cauſa fuere aut luctus privatus ob violentam patris, aut benefactoris mortem, aut publicus ob reip. calamitates, ut in ſingulorum numis obſervamus. In Sexto noſtro honeſta quidem, ſed tamen adfectata continuati luctus cauſa eſſe potuit bellum cum Octaviano repetitum, quaſi nimirum invitus vetera reip. vulnera refricare cogeretur. Eadem etiam de cauſa Octavianum ultra praefinitum tempus promiſiſſe barbam, in ejus moneta ad annum V. C. 717 veriſimile dicam. Sexti caput ambit corona querna, qua quidem jure gloriari poterat, quod ea ſervatorum civium decus habita eſt, ipſe vero copioſis, qui proſcriptionis vim evaſerant, perfugium praebuit, eosque, cum primum facultas dabatur, cum IIIviris reconciliavit, patriaeque reddidit. [b]) Pars averſa ad latus dexterum luculentum exhibet Pompeji patris caput, ut praeter exemplar Morellianum docent ſimiles duo integerrimi numi muſei Caeſarei. Pone adſtituitur lituus, quia fuit augur docente ipſo Cicerone. [c]) Quod huic opponitur caput, ſecundum plerosque eſt Cnaei filii, qui Sexti frater natu major fuit, et in Mundenſi praelio occubuit, atque verum ut fatear, cujus alterius eſſe poſsit, ignoro. Barbam ut promitteret, impulit luctus patris ulciſcendi cauſa advocatus. De tripode pone ejus caput poſito agetur continuo.

Numus III. caput Pompeji patris in anticam trajicit. Quae ſint capita averſae, inquirendum. Nemo erit, qui non primo aſpectu ea Cnaeo et Sexto filiis eſſe propria velit, ſic ut quod ad dexteram eſt, ſit Cnaei, quod ad ſiniſtram, Sexti. Sed tamen eſt magni momenti cauſa, quae ſententiam hanc graviter ferit. In numo praecedente vidimus, capiti, quod eſſe Cnaei putamus, adſtitui tripodem, in hoc videmus lituum. Eſſe hunc auguratus certum indicium, quis neſcit? Sed neque auguratui repugnat tripus ſecundum verba Martiani Capellae: [d]) *Oeoniſtice tertia eſt, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit noſtra cortina etc.* Secundum ergo hos numos habebimus

a) Num. vet. p. 312. b) Dio L. XLVIII. § 36. c) Philip. XIII. c. 5. d) L. VIII.

Cnaeum augurem. At eum hoc ſacerdotio fuiſſe inſignem, non modo veterum nemo prodidit, ſed neque ex inſtituto Romanorum, et per ipſas ejus temporis cauſas eſſe potuit. Enimvero aut patre vivo, aut mortuo in augurum conlegium fuiſſet cooptatus. Non patre vivo, nam ex luculento Dionis teſtimonio, quod totum in numis Lentuli Spintheris recitavi, lex aperte prohibebat, ne duo ex una gente idem ſacerdotium haberent. Vtrum in hac obſervanda ſatis ſemper diligentes fuerint Romani, non inquiro. Iſtud certum, non occurrere exemplum rep. integra (nam aliud paullo poſt imperatoribus placuit) ſacerdotii duobus, ſaltem ex eadem familia, ſimul vivis delati, de quo lege diſſerentem copioſe Noriſium. [a]) Sequitur ergo, quamdiu in vivis fuit pater, quoniam hic, ut diximus, augur jam fuit, in filium conferri auguratum non potuiſſe. At videri poſsit caeſi patris honorem ipſe adeptus. Quo conferente? certe non I. Caeſare, cujus ille inimicus fuit, quique deinceps honores omnes iis, qui de ſe bene meriti fuere, elargitus eſt. Ergo ſi caput illud eſt Cnaei filii, quid ad eum lituus? ſin non eſt hujus Cnaei, cujus erit? Ardua res, fateor, hunc amoliri lapidem, etſi nihili is labor viſus Havercampo. *Sed facile*, inquit, *diſpelli poteſt haec objectio. Patre Cnaeo defuncto honor iſte conveniebat Cnaeo ut filio majori, ideoque ad ejus faciem ſignatus a Sexto; Cnaeo occiſo heres paterni honoris erat Sextus.* Eugepae! ergo ſacerdotia ut hereditates ad filios transivere, atque ut in nomen Magni, ſic et in auguratus honorem utrique filio jus fuit? Sin iſtud, cur neceſſe fuit Ciceroni, hortari populum R., ut Sextum in augurum conlegium cooptarent, ſi per Cnaei fratris mortem auguratum jam adivit? [b]) Vtrum haec longius refutanda? Addit continuo: *Sextum non tantum augurem, ſed et pontificem fuiſſe.* Novi, antiquitus quoque utrumque ſacerdotium uni eidemque delatum. Sic Q. Fabius Maximus, is, qui Cunctator dictus eſt, una augur, una pontifex fuit teſte Livio. [c]) An vero et ſimile jus delatum Sex. Pompejo? Quid quod Sextus neque augur, neque pontifex unquam fuit, aut augur eſſe potuit. Mirabitur iſtud Havercampus, et qui haec inconſultius adſeruere, ſed facile ſententiam tuebimur. Fuiſſe augurem, probant ex Cicerone: [d]) *in primis paternum auguratus locum, in quo eum* (Sextum) *mea nominatione COOPTABO.* An vero etiam tum cooptatus? Sin iſtud, quae cauſa fuit, cur ei quadriennio ſerius, ut mox patebit, auguratus decerneretur? V. C. 715 conventum inter Sextum, et IIIviros, Sextum ὑπατον τε ἁιρεθηναι, και ὀιωνιστην ἀποδειχθηναι, *conſulem creari, et augurem DESIGNARI*, ut narrat Dio, [e]) quod idem his verbis Appianus refert: [f]) και της μεγιστης ἱερωσυνης ἐς τȣς ἱερεας ἐγγραφηναι, *et ut inter pontificatus maximi ſacerdotes cooptaretur.* Quod vero non ſtatim cooptatus eſt, in cauſa fuerit, quod plenus jam eſſet augurum

a) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 7. b) Philip. XIII. c. 5. c) L. XXX. c. 26. d) l. c.
e) L. XLVIII. § 36. f) Bell. civ. L. V. c. 72.

numerus, quem augere per leges non licuit, ac proinde mors unius exſpectanda. Quod vero maxime probat, eum auguratum nunquam conſecutum, eſt alterum Dionis teſtimonium, quo refert, [a]) IIIviros ortis iterum V. C. 717 novis irarum cauſis *Sex. Pompejo conſulatum, et ſacerdotium, quae ei DESTINATA fuerant, ademiſſe*, τον μεν Σεξτον της τε ἱερωσυνης ἁμα, και της ὑπατειας, ἐς ἡν ἀπεδεδεικτο, ἐπαυσαν. Enimvero ſi auguratum jam ſuſcepiſſet, qua is ratione etiam ab iratis adimi potuiſſet, cum ſacerdotium illud ex vetere inſtituto perpetuum fuerit? [b]) Plinius junior auguratum vocat *ſacerdotium cum priſcum et religioſum, tum hoc quoque ſacrum plane et inſigne, quod non adimitur viventi*, et diſerte Plutarchus [c]) nunquam auguri, etſi ſummorum flagitiorum comperto, abrogari ſacerdotium, aliumque in ejus locum fieri teſtatur, etſi iſtud contingat alterius ordinis ſacerdotibus. Sane ſi adimi ſacer hic magiſtratus potuiſſet, et reipſa Sexto tum ademptus fuiſſet, non dubitaſſet Octavianus aliquot poſt annis eundem quoque auferre M. Antonio, quem non dubitavit conſulatu deſignato, ac reliqua poteſtate omni privare.[d]) Eadem de cauſa Lepido, etſi imperio eum exuiſſet, in exilium ejeciſſet, et omnibus modis vexaſſet, tamen pontificatum maximum, quoad vixit, non ademit, etſi, ut eum ſuſciperet, ſaepius a populo interpellatus, quia hic quoque perpetuus fuit, et viventi adimi non potuit. Ex quibus et teſtimoniis, et exemplis certum utique, Sexto nequaquam auguratum, ſed jus, quod ad illum per nominationem, et pacta obtinendum habuit, fuiſſe abrogatum.

Ex his ergo, quae fuſius, ac forte non inutiliter diſputavi, liquet, quam difficile ſit, de utroque averſae capite certi quid conſtituere, cum certum ſit, Pompeji M. liberos nunquam auguratus honorem eſſe conſecutos. Si caput numi poſtremi ex latere ſiniſtro poſitum vere eſt Sex. Pompeji, ut creditur, minus laboro propter adſtitutum guttum, quem eſſe perinde, ac lituum auguratus inſigne, docent obvii quinarii M. Antonii, et denarii L. Sullae. Tum enim dici poteſt, eum προληπτικως gloriatum dignitate, quam quidem nondum adivit, ſed quae tamen ſibi deſtinata fuit, ut paſsim conſulatus deſignatos memorari in numis videmus.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	R.
Aenei aſsis forma	C.

a) L. XLVIII. § 54. b) Liv. L. I. c. 18. Dionys. Hal. L. II. c. 21. c) in Quaeſt. Rom. d) Dio L. L. § 4.

M. AEMILIVS LEPIDVS IIIVIR.

In dissidio civili partes I. Caesaris secutus, V. C. 708 illius in consulatu conlega, anno sequente magister equitum creatus est, mox vacuum caede Caesaris pontificatum maximum abstulit. Profectus in provinciam Galliam Narbonensem, fervente tum maxime bello Mutinensi in Gallia transalpina tantisper adhaesit, jussus a senatu M. Antonium bello persequi. Verum cum huic apud Mutinam victo, et in Galliam profugo sive perfidia, sive inconsulto metu legiones suas commisisset, hostis primum a senatu judicatus, mox a coeuntibus in amicitiam Antonio, et Octaviano in IIIviratus societatem adscitus est V. C. 711, cujus fine anni Romam ingressus de Hispanis triumphum egit. In provinciarum sortitione nactus Hispaniam, Galliamque Narbonensem, et consul iterum V. C. 712, Antonio et Octaviano ad M. Bruti bellum egressis Italiae interim custodiam habuit. Ceterum propter socordiam contemptui habitus ab Octaviano pro Gallia, Hispaniaque biennio post provinciam Africam accipit. Accitus deinde ad bellum cum Sex. Pompejo gerendum, hoc fuso fugatoque cum animos stolide efferret, ab Octaviano legionibus, provincia, IIIviratu exutus V. C. 718 apud Circejos deinceps privatus vitam exegit, mortuus V. C. 741. Vide haec apud Dionem, Appianum, Velleium, aliosque.

Numi:

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Lepidi nudum.*
Caput M. Antonii, vel Octaviani. AR. In aliorum aversa: *varii IIIviri monetales*, *Mussidius Longus*, *Livineius Regulus etc.* AV. (Mus. Caes.)

M. LEPID. COS. IMP. *Capeduncula*, *aspergillum*, *secespita*, *apex*. M. ANTON. COS. IMP. *Lituus*, *praefericulum*, *corvus*. In denariis, et quinariis. (Morelli in fam. Anton. tab. 5.)

IMP*erator* in numo altero inscribitur Lepidus, qui, antequam id genus numi ferirentur, imperator iterum dictus jam fuit teste ipso Cicerone, [a]) et binis epistolis, quae sunt inter familiares Ciceronis L. X. 34. 35. Neque vero solum legiones sub se habuit, sed bis triumphavit etiam, etsi ex nulla bellica laude, primum V. C. 708 ex Hispania citeriore favente I. Caesare, cum non haberet, quod in triumpho inferret praeter ademptas sociis pecunias. [b]) Triumphus alter ei a senatu V. C. 711 nondum IIIviro R. P. C. decretus, quod reconciliato cum rep. Sex. Pompejo Hispaniam sine sanguine recuperavit. [c]) Ipse pontifex maximus instrumenta pontificalia in numo ostentat, ut Antonius augur auguralia.

Numi commatis peregrini.

Vrbis liberae Graecae numi cum capite Lepidi sunt rarissimi. Antipolis

a) Philip. XIII. c. 4. b) Dio L. XLIII. § 1. c) Cic. Phil. XIII.

Narbonensis habemus unum, quem descriptum vide in moneta hujus urbis. Alium urbis ignotae edidit Vaillantius. Alius cum ejus capite a Cois signatus fertur, sed de cujus fide lubet dubitare, ut adverti in horum moneta.

Colonia Cabellio ejusdem Narbonensis ut IIIvirorum omnium, sic et Lepidi nomen aeri suo intulit.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	R.
Aenei - - - - - - - - - -	O.
Commatis peregrini, ut mox dictum, - - - - - -	RRR.

M. ANTONIVS.

Natus avo M. Antonio oratore insigni, patre M. Antonio Cretico, unde in numis *Marci Filius Marci Nepos* dicitur. Prima stipendia sub Gabinio in Syria meruit, cui V. C. 699 in reducendo in regnum Ptolemaeo praesto fuit. [a]) Ad I. Caesarem in Gallias transgressus, cum se illi prompta fideliqueopera commendaret, eo agente V. C. 705 creatus tribunus plebis intercessit senatus consulto, Caesarem legiones dimittere jubenti. Qua de causa cum vim sibi intentari videret, relicta urbe ad Caesarem fugit. V. C. 706 in acie Pharsalica sinistro cornui praefectus rem praeclare gerit. V. C. 707 a Caesare magister equitum adlectus eo in Aegypto Asiaque absente res in urbe procurat. V. C. 710 consul conlega Caesare dictatore. Interfecto idib. Martiis Iulio suae primum vitae metuens percussorum causam suscipit, lataque lege dictaturam in perpetuum abolet, mox in eosdem populum lecto Caesaris testamento, ejusque cadavere palam ostenso concitat, Octavium Caesaris heredem, et ex testamento filium omnibus modis oppugnat, D. Bruto Galliam citeriorem extorturus ex urbe proficiscitur, eumque Mutinae obsidet. V. C. 711 ob apertam vim hostis a senatu judicatur. Caesar Octavianus cum Hirtio et Pansa cos. ex S. C. ad liberandum D. Brutum missi. Cum his aliquoties prospero Marte confligit Antonius, versa fortuna victus ad M. Lepidum in Galliam Narbonensem fugit, qui a propriis legionibus solicitatus contra datam reip. fidem se cum Antonio conjungit. Auctus igitur copiis, plusque quam antea metuendus cum faciliorem jam haberet Octavianum, cum hoc in agro Bononiensi congressus, adjuncto Lepido celebrem IIIviratum causa reip. constitu-

a) Plut. in Anton.

endae init ex A. D. V. Kal. Decembres, ut probabitur in numis Augusti.

V. C. 711 A. X. 43.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

In provinciarum divisione Antonius Galliam novam, et Cisalpinam aufert, vetere seu Narbonensi Lepido una cum Hispania tributa. Bellum in Brutum, et Cassium comparat. (Dio, aliique.)

Numi :

M. ANTON. IMP. *in aliis:* M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput Antonii nudum barbatum, pone lituus.*

CAESAR. DIC. *Caput I. Caesaris laureatum, pone urceus.* AR. (Mus. Caes.)

Visum Vaillantio, aliisque, signatos hos numos anno V. C. 706, vel sequente, quando post pugnam Pharsalicam I. Caesar appellatus dictator M. Antonium sibi magistrum equitum adscivit. Quo vero minus mortuo eos Caesare signatos putarent, causae fuere primum, quod in his Caesar simpliciter DIC*tator* dicitur, cum sane *dictator perpetuo* dicendus fuisset, aut etiam *divus*, aut aliqua saltem ejus consecrati nota addenda; deinde, quod in his Antonius dicitur: IMP. R. P. C., at vero si denarii hi cusi fuissent post Caesaris necem in Antonii IIIviratu, scribendum fuerat IIIVIR. R. P. C. more omnium aliorum ejus numorum in IIIviratu percussorum. Haec ergo dignitas cum absit, verisimile existimant, Antonium in suo equitum magisterio sic fuisse dictum imperatorem R. P. C., ut Caesar dictus erat dictator R. P. C. Speciosa haec videri possunt, sed tamen aut falsa sunt, aut parum valida. Etenim, ut supra in Caesare diximus, ne huic ipsi quidem permissum fuit ante annum V. C. 709 imaginem suam monetae inferre; qua ergo fiducia adferi potest, jus istud a Caesare jam V. C. 706 fuisse occupatum, atque ut demus indultum Caesari dictatori, an etiam Antonio magistro equitum? Abest titulus dictatoris perpetui, et consecrationis indicium; verum haec absunt quoque in pluribus aliis numis, quos supra in Divo Iulio recitavi. Quod ad praetensum imperatoris R. P. C. titulum attinet, novimus apud Romanos et dictatores, et IIIviros causa reip. constituendae, at fuisse etiam imperatores R. P. C., in omni antiquitate non novimus. Fuit imperatoris titulus tum adhuc totus militaris, at constituere remp. ad togam pertinuit. Perinde igitur in his numis omissa est dignitas IIIviri, atque in denario gentis Calpurniae, qui inscribitur: PISO. CAEPIO. AD. FRV*mentum* EMV*ndum*, omissa est dignitas IIviri, vel quaestoris. Quod si, ut passim creditur, Antonius barbam aluit ob luctum caesi dictatoris, de quo mox agemus, quoniam in omnibus his denariis Antonius luculentam barbam habet, necesse est, eos esse Antonii demum IIIviri. Denique adversam sententiam evertit, quod in omnibus his denariis Antonius dicitur IMP*erator*, quam illi dignitatem nonnisi V. C. 710 fuisse delatam, ad calcem numorum hujus IIIviri probabimus.

Agendum jam etiam de barba, quae in omnibus numis, quos ad hunc annum recito, Antonii genas vestit. Re-

fert Plutarchus, [a]) in Antonio fuisse excellentem quandam formae dignitatem, quam etiam adjuvabat *barba quaedam generosior*, πωγων τις εκ αγεννης. Verum haec laus fuerit forte Antonii juvenis, nam adolescentes Romani ultra ipsum etiam aetatis annum XX. barbam alere sunt soliti, ut prolixius docebo in numis Augusti ad annum V. C. 717. Eodem teste Plutarcho [b]) Antonius post cladem Mutinensem comam, barbamque promisit. Sed istud factum est praesentis luctus causa, quem mox absterſit inita cum Octaviano, aliisque ducibus concordia. Cum jam pridem apud Romanos mos invaluisset, ut barbam raderent testantibus istud luculente numis, in quibus passim videas imberbes propositos Marcellum quinquies consulem, Coelium Caldum, Sullam, ejusque in consulatu collegam Pompejum Rufum, Pompejum M., I. Caesarem, quaeri jure potest, quae causa sit, cur modo viri Romae illustres, M. Antonius, Sex. Pompejus, M. Brutus, Octavianus, Lepidus, Domitius Ahenobarbus, Labienus, ut numi iterum docent, barbam promiserint. Ejus ego instituti aliam causam non reperio, quam aliis istud suasisse luctum reip. publicum, cujus infra in Augusto copiosa proferam testimonia, aliis vindictae de hostibus sumendae studium, cujus illustre exemplum de I. Caesare refert Suetonius, [c]) audita eum clade Tituriana barbam, capillosque summisisse, nec antea dempsisse, quam vindicasset. Eodem et Antonius consilio tamdiu barbam nutriverit, donec de Caesaris sicariis, in quorum perniciem conjuraverat, sumptum fuisset supplicium. Praeclare istud confirmatur eo, quod expleta per Bruti, et Cassii necem, quae anno sequente contigit, vindicta ad cultum priorem redivit, quod testantur numi anno sequente 713 signati, qui ejus genas jam laeves exhibent; neque deinceps barbatum videas Antonium in numis, qui per certa indicia posteriori cuipiam anno debentur. Ad hanc causam cum non satis animum adverterent eruditi, factum, ut saepe numos Antonii barbati annis consequentibus, imberbis anno praesenti inique adfigerent.

* * *

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *addito in aliis* AVG., *vel ejus vice lituo. Caput Antonii nudum barbatum.*

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Mus. Caes.)

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

M. ANTON. — CAESAR. *Duae dexterae caduceum sustinent.* Quin. (Mus. Caes.)

M. ANTON. IMP. *vel:* M. ANTON. COS. IMP. *Lituus, praefericulum, corvus.*

M. LEPID. IMP. *vel:* M. LEPID. COS. IMP. *Capeduncula, aspergillum, secespita, apex.* In denariis, vel quinariis. (Morelli.)

Omitto denarios alios, qui IIIviros sociant, cognito jam argumento. Tribuuntur Antonio instrumenta auguralia quippe auguri. Quae causa corvum au-

a) in Anton. p. 917. C. b) ibid. p. 923. C. c) in I. Caes. c. 67.

gurio ſubjiciat, explicabitur in numo Vitellii: XVVIR. SAC. FAC. De Antonio augure infra.

* * *

Caput Antonii barbatum velatum, prae quo lituus, pone praefericulum.

P. SEPVLLIVS. MACER. *Deſultor binos equos incitans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

L. Muſſidii Longi, vel: *P. Clodii*, vel: *Vibii Vari etc.* quos vide deſcriptos in ſingulis familiis.

* * *

M. ANTONI. IMP. *Caput Antonii barbatum.*

IIIVIR. R. P. C. *Protome Solis intra templum diſtylum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput Antonii barbatum, pone lituus.

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Solis radiatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Si Vaillantium, et Mediobarbum audias, fingitur in his numis Sol, quod M. Antonius Oſirim, qui Aegyptiis ſol eſt, ſe dici voluit. Havercampus typum ad bellum Parthis illatum, et opera Ventidii confectum revocat, ex quo Orientis, cujus ſol ſymbolum fuit, domitor videri voluit. Verum omnes has conjecturas liquido refellit barba, quae Antonium in hujus ſolum, et ſequentis anni denariis honorat, quo is tempore necdum Oſiris videri voluit, necdum de Parthico bello cogitavit. Videtur ergo hunc typum legiſſe Antonius, quod eſſet augur, cujus erat de coelo ſervare, vel quod Apollo augurii praeſes eſt, quod ipſum confirmatur numo, quem dabimus ad annum V. C. 718, in quo hinc Antonius habitu augurali procedens, illinc caput Solis finguntur.

* * *

Protome Victoriae alata.

LVGVDVNI. A. XL. *Leo gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

IIIVIR. R. P. C. *Protome Victoriae alata.*

ANTONI. IMP. A. XLI. *Leo gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Vtrumque hunc quinarium ſignatum Lugduni, celebri jam olim Galliae urbe, ipſa epigraphe LVGVDVNI manifeſtat. Ea hoc ipſo anno, in quo ſumus, V. C. 711 juſſu ſenatus deducta eſt colonia a L. Munatio Planco, teſtibus Dione, [a]) Seneca, [b]) et marmore Gruteri, [c]) et paucis poſt menſibus M. Antonii imperio ſubjecta, cui in provinciarum diviſione a IIIviris conſtituta ceſsit Gallia nova, in qua ſitum Lugdunum. Ergo nova haec colonia continuo fidem ſuam commendare ſatagebat Antonio, cum numos feriret ejus nomine inſignes. Alioqui ab ea non Plancum, ſed M. Antonium noſtrum obſervantiae cauſa conditorem agnitum, colligo ex Senecae ludo de morte Claudii Auguſti, in quo Febris ad Herculem haec de Claudio: *Lugduni natus eſt*, (ex Antonia M. Antonii filia) *Marci municipem vides*, quo nomine haud ſane alius intelligi poteſt, quam noſter *Marcus* Antonius, quod ex ſequentibus amplius patebit. Primi ergo ſunt hi numi, qui officinam Lugdunenſem commen-

---

a) L. XLVI. § 50. b) Epiſt. 91. c) Pag. 439. n. 8.

dant, cujus deinde progressum praedicat Strabo, cum refert, sua ibi aetate a praefectis Romanis monetam cum auream, tum argenteam cudi. [a]) Typus in his Victoriae nequaquam necessario, quod plerisque eruditis visum, relatam aliquam victoriam innuit, cum ea sit typus obvius in Romanorum quinariis, cum quibus hi pondere conspirant. Qua ratione leo ad Antonium pertineat, dicetur infra ad annum V. C. 715. Ex hoc in Antonium adfectu Vaillantius leonem, qui hodieque urbis insigne facit, tum et ipsam urbis appellationem *Lion* derivat.

Inscripti anni XL. XLI. uberius merito examen postulant, quod antequam exordior, inquirendum, quibus urbis conditae annis possint respondere. Illud certum, eos intra annos V. C. 711, et initium 714 constringendos. Nam anno demum 711 Lugdunum, ut dixi, deducta colonia, et eo ad finem vergente Antonio permissa Gallia nova, in qua situm Lugdunum, et ipse IIIviratum adivit. Postea initio anni 714 Octavianus in Gallias profectus exercitum, qui ibi sub Fufio Caleno Antonii legato stabat, atque ipsam Antonii provinciam Galliam occupavit, [b]) ex quo tempore verisimile non est, Antonii nomine signatam Lugduni pecuniam. Ergo annos XL. retrorsum gradiendo, annus I. pendebit ab annis V. C. 672, 673, 674 tanquam initio epochae, in cujus constitutae causam modo inquirimus.

Eam Vaillantius sic exponit: [c]) Gallia Transalpina facta est provincia Romana V. C. 634. Lugdunum tunc esse coepit sub Romanorum potestate. Iam vero M. Antonius IIIviri pater V. C. 674 L. Manilio in Gallia Narbonensi fuit legatus proquaestore, qui Lugdunensibus senatus consultum, quo municipes essent, attulisse videtur. Pro quo adeo beneficio Lugdunenses ab hoc anno 674 aeram numerare coeperunt.

Omnis haec Vaillantii oratio partim aperte falsa, partim ambiguis nixa vel hoc uno refellitur, si negem, Lugdunum aut anno V. C. 634, aut 674 fuisse in Romanorum potestate. Per id tempus Romanis ea tantum Galliae pars paruit, quae serius Narbonensis, at tum Gallia Transalpina dicta fuit, ad quam nullo pacto pertinuere Segusiani, in quibus situm Lugdunum. En ejus luculentum testem Caesarem: [d]) *Segusianisque, qui sunt finitimi Provinciae etc.* si finitimi, ergo non in Provincia. Alibi: [e]) *Ab Allobrogibus in Segusianos exercitum ducit; hi sunt extra Provinciam trans Rhodanum primi.* Si ergo Caesaris adhuc aetate Lugdunum fuit liberum, multo magis id fuit annis retro XX., et quod sequitur, municipium Lugdunum constitui non potuit, ultra imperii fines tum adhuc positum. Neque vero etiam plus valeat, quae ibi de M. Antonio IIIviri patre L. Manilii in Gallia Narbonensi proquaestore ex Livii breviario libri XC. Pighium secutus, ut fere semper, differit. Pridem eruditi hunc locum luxatum viderunt, et pro *Antonius* reponendum *Domitius*. Parum

a) L. IV. p. 292. b) Appian. Bell. civ. L. V. c. 51. c) Num. fam. p. 91. e) Bell. Gall. L. VII. c. 64. d) ibid. L. I. c. 10.

ergo profpere, ut et hoc perftringam, eodem loco edixit Vaillantius, a Seneca citatis fupra verbis: *Marci municipem vides*, non intelligi M. Antonium IIIvirum, fed M. Antonii patrem, praetenfum fcilicet Manilii proquaeftorem, quod eum ea tempeftate fuiffe in Gallia nulla certa fide conftat. Ad haec cum Seneca folo praenomine *Marci* utatur, neceffe eft, eo intelligi virum aliquem ex illuftrifsimis unum, quam laudem multis fane caufis emeruit Antonius IIIvir, at omnium minime Antonius pater, quem diffolutum, prodigum, ignavum fcriptores perhibuere. Eodem modo etiam M. Aurelium Auguftum fcriptores faepe uno Marci nomine indicavere. Operae pretium putavi huic fententiae refutandae diutius immorari, quod eam ab ipfo etiam Havercampo liberaliter collaudatam, erroremque adeo hujus etiam auctoritate propagatum video.

Profligata hac fententia nolim a me quis requirat, ut certiorem aliam de caufa conftitutae aerae adferam, quando hujus indolis nullam fuppeditant veterum monumenta. Quid fi A. XL. — A. XLI. aliud effent, quam quod vulgo credimus, epochae argumentum? Enimvero mirum videatur, Lugdunum, oppidum, antequam colonia deduceretur, fic obfcurum, ut ejus ne meminerit quidem in commentariis fuis Caefar, reperiffe in fua egeftate dignum aliquid, unde epocham duceret, eamque canore adeo promulgaret. Mirum etiam videatur, novos colonos ex vicina Vienna huc advectos, ut diferte teftatur Dio, maluiffe epocham ex ignobili aliquo veteris Lugduni eventu, et a fe penitus alieno ducere, et non potius, quod ad eos pertinuit, a coloniae fuae natali, quod fecere Sinopenfes Paphlagoniae, Viminacienfes Moefiae, et provinciales Daciae. Verifimile videri pofsit, cum et epigraphe, et typus ad unum M. Antonium pertineant, ipfi vero Lugdunenfes tantum debuerint Antonio, ut etiam *Marci municipes* dicerentur, hos etiam annorum numeros aliquid ad Antonium pertinens indicare. Quod fi effet exemplum, ejus, cujus nomen, aut effigiem praefert numus, commemorari etiam aetatem, crederem, his, de quibus agimus, notis indicari Antonii annos vitae. Tefte Plutarcho Antonius anno V. C. 724, quo mortem fibi confcivit, ex nonnulliorum fententia egit annum LIII. a) ergo is anno V. C. 711, quo fere tempore id genus numos feriri coeptos diximus, annum egit XL. Sed manum a tabula, ne conjectura usque eo, quod libenter fateor, infolens in aegri fomniis putetur, tametfi, fi quid in ea videatur abfurdi, tueri me pofsim auctoritate Frölichii, fimilem explicationem ad numos Pythodoridis Ponti reginae tentantis.

V. C. 712. A. X. 42.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Vna cum Octaviano Brutum et Caffium apud Philippos vincit.

Numi:

C. ANTONIVS. M. F. PRO. COS. *Protome muliebris pileo tecta.*

a) in Anton. pag. 955.

PONTIFEX. *Securis, et duo ſimpuvia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Lis eſt inter antiquarios, utri ex binis Antoniis, quibus in praeſentem denarium jus eſt, denarius hic tribuendus ſit. Horum unus eſt C. Antonius Marci frater, de quo Cicero: [a]) *erat ei* (M. Antonio) *ſpes una in C. Antonio, qui duorum fratrum* (Marci et Lucii) *aetatibus medius interjectus vitiis cum utroque certabat, qui tanquam extruderetur a ſenatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur, ita cucurrit.* V. C. 710 fratre Marco conſule, fratre Lucio tribuno pl. ipſe praetor fuit. [b]) Caeſo dictatore Marcus, quoniam provinciam Galliam D. Bruto praeripere meditabatur, decretam ſibi Macedoniam fratri Caio ceſsit, ad quam is occupandam ſtatim profectus, ſed a M. Bruto excluſus captusque, hujus juſſu, quo IIIviris in D. Brutum, Ciceronem, aliosque ſaevientibus vicem rependeret, interfectus eſt anno hoc, aut praecedentis exitu. Vide rerum R. ſcriptores.

Alter C. Antonius Hybrida Ciceronis in conſulatu collega, et IIIviri patruus. Hic quoque cedente Cicerone ſortitus provinciam Macedoniam, eam per annos V. C. 692, 693 pro conſule rexit; verum re cum Dardanis aliquoties male geſta, et compertus avaritiae ſucceſſorem nactus, in exilium miſſus diu poſt a IIIviro nepote ſublevatus eſt, de quo vide plura apud Glandorpium. [c])

Anceps nonnihil controverſia, utri denarius hic adjudicandus videatur, cum uterque et proconſul, et uterque in Macedonia fuerit. Tutius tamen videtur inhaerere ſententiae communi, quae IIIviri fratri numum largitur; nam hujus aetate major fuit licentia monetae magiſtratuum nomine cudendae, uti et copioſos alterius fratris Lucii numos habemus, de quibus ad annum ſequentem. Neque obeſt, eum a Bruto excluſum provinciam nunquam tenuiſſe; nam ad eam, etſi per nefas decretam, jus habuit, ad eamque regendam urbe exivit, et conſtat ex Cicerone, [d]) hunc C. Antonium ſemper provinciam Macedoniam in ore habuiſſe.

Etiam caput muliebre pileatum, quod offert numi antica, in contrarias ſententias eruditos diſtraxit, quas videre potes apud Havercampum ad hunc Morellii numum. Praeplacet judicium Morellii, qui ex numis Hadriani, inſcriptis: ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE, in quibus genius Macedoniae ſimili pileo tegitur, feliciter auguratus eſt, etiam hujus denarii capite exhiberi genium Macedoniae, cujus C. Antonius fuit proconſul. Vide Havercampum ad denarium gentis Planciae. Pileus, quo mulier tegitur, haud dubie eſt cauſia familiare Macedonum geſtamen, de quo vide plura a me diſputata in numis Antigoni I. Macedoniae regis. Dicitur C. Antonius PONTIFEX, quam dignitatem videtur nactus a I. Caeſare, cum is ſacerdotia augeret.

a) Phil. X. c. 5. b) Dio L. XLV. § 9. c) Onomaſt. p. 75. d) Phil. III.

V. C. 713 A. X. 41.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Antonius ad cogendas promiſſas militibus pecunias in Aſiam proficiſcitur, et Cleopatram ad ſe in Ciliciam evocatam amare occipit. Eo abſente frater Lucius cos., et uxor Marci Fulvia bellum, dictum Peruſinum, conflant, concitando in Caeſarem populos, quorum is ademptos agros veteranis diviſit. Obſeſſo, captoque Peruſiae Lucio bellum finitum.

Numi:

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. NERVA. PROQ. P. *in aliis:* M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe M. Antonii.*

L. ANTONIVS. COS. *Caput L. Antonii nudum.* AR. (Morelli.)
ANT. AVG. IMP. IIIVIR. R. P. C. *aut ſimiliter. Caput ejusdem nudum imberbe.*

PIETAS. COS. *Mulier ſtans d. gubernaculum, ſ. cornucopiae.* In aliis praeterea *pro pedibus adſtat ciconia.* In aliis: *Mulier ſtans d. arulam accenſam, ſ. cornucopiae.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)
M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe.*

CAESAR. IMP. PONT. COS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Pembrock Part. I. tab. 12.) AR. (Muſ. Caeſ.)

Denarii primo, et ſecundo loco deſcripti praeter caput M. Antonii etiam caput vel epigraphen fratris L. Antonii ſiſtunt. Hic V. C. 710 fratre conſule fuit tribunus pl. [a]) Conſul anno praeſente 713 fratris in Aſia abſentis res procuravit. Conflato adverſus Octavianum bello, ut mox diximus, Peruſiae captus, liber tamen dimiſſus, et ab Octaviano honoris ſpecie Hiſpaniae praefectus eſt. [b]) Quem deinde habuerit vitae exitum, non conſtat. Eum Cicero mirmillonem, gladiatorem, crudelem, vinoſum, verbo: fratri ſimillimum appellat, [c]) narratque, eum equeſtri ſuae ſtatuae inſcribendum curaſſe: *quinque et triginta tribus patrono.* [d]) Mitior Appianus in eo patriae, et libertatis adverſus ipſum fratrem amorem liberaliter collaudat. [e])

Animadvertenda in numis alterius loci epigraphe: PIETAS. COS. Eſſe in his vocabulum PIETAS verum cognomen a Lucio adſcitum, docebit Dio addita cauſa: [f]) δια γαρ την προς τον ἀδελφον ἐυσεβειαν και ἐπωνυμιαν ἑαυτῳ ΠΙΕΤΑΝ ἐπεθετο, *propter ſuam enim in fratrem pietatem cognomen ſibi PIETAS ſumpſerat.* Ab eodem Dione in breviario L. XLVIII. ad annum V. C. 713 ponitur conſul: Λ. Αντωνιος Μ. ὑιος Πιετας. Quoniam a genio linguae Latinae videtur abhorrere, ut cognomen cuipiam non *Pii*, ſed *Pietatis* tribuatur, ſuſpicatur Fabricius ad hunc Dionis locum, Dionem iſtud inſpectis his denariis temere adſeruiſſe. At non adver-

a) Dio L. XLV. § 9. b) Appian. B. C. L. V. c. 54. c) Phil. III. c. 5. d) Phil. VI. c. 5. e) Bell. civ. L. V. c. 54. f) L. XLVIII. § 5.

tit vir praeſtans, Vitellium quoque, cum quietem publicam, et concordiam praeferret, *Concordiae* cognomen ſumpſiſſe. [a]) Quid quod etiam in faſtis Idatio tributis legatur: *Antonio Pietate, et Iſaurico.* Typus ſub eadem imagine et Fortunam, et Pietatem ſociat. Fortunam faciunt gubernaculum, et cornucopiae, Pietatem ciconia, et ara ignita, ut notum ex numis familiarum ſpeciatim in Caecilia Metelli Scipionis, tum et ſequentium imperatorum.

In numis I. et III. ſedis legitur M. BARBAT. Q. P. Eos jam propoſui in gente Valeria, quia ſunt, qui credunt, hoc nomine intelligendum Barbatum Meſſallam. Sed adverti ibi quoque, ſub eadem haec tempora ab Appiano memorari Barbatium quemdam Antonii quaeſtorem, Βαρβάτιος δὲ ὁ Ἀντωνίου ταμίας, [b]) ſic, ut veriſimile ſit, vocem truncam legendam BARBAT*ius*, non BARBAT*us*. Iſtud ſi verum, citati hi denarii ultra hunc annum moveri non poterunt; nam addit ibidem Appianus, Barbatium eodem hoc anno ab Antonio deſciviſſe.

V. C. 714. A. X. 40.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Irritatus a Fulvia uxore adverſus Octavianum M. Antonius in Italiam revertitur, et bellum res ſpectabat, cum opportune morte Fulviae reſtituta pax, qua Oriens Antonio permiſſus, eique denupta Octavia Caeſaris ſoror. Antonius Ventidium in Parthos praemittit, qui duce Labieno ad eos transfuga Aſiam late vaſtabant.

Numi:

M. ANTON. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Lituus et guttus.* L. PLANCVS. PRO. COS. *in alio:* IMP. ITER. *Guttus inter fulmen, et caduceum.* AR.

Denarios hos explicatos jam habes in gente Munatia, ex qua fuit Plancus. Hoc anno Aſiae proconſul ab Antonio conſtitutus eſt Plancus, [c]) cum anno praecedente bello Peruſino pro L. Antonio interfuiſſet. [d])

* * *

ANT. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum, pone lituus.* CN. DOMIT. AHENOBARBVS. IMP. *Prora navis, ſupra quam aſtrum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hoc anno Domitius Ahenobarbus ad M. Antonium, ſuum prius hoſtem, tradita ei claſſe transivit. Reliqua ad hunc denarium pertinentia occupavi in numis gentis Domitiae.

V. C. 715 A. X. 39.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Conſules in annos VIII. deſignantur, et Antonius quidem in annos V. C. 720 et 723. Ventidius Labienum, Parthosque in Cilicia internecione caedit.

a) Suet. in Vitell. c. 15. b) B. C. L. V. c. 31. c) Dio L. XLVIII. § 24. d) Appian. B. C. L. V. c. 50.

Sub anni exitum Antonius cum uxore Octavia Roma proficiſcitur, et Athenis hibernat.

Numi :

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVG. IMP. ITE. *Antonius paludatus ſ. pede prorae navis inſiſtens, d. haſtam, ſ. parazonium.*
IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Leo gradiens d. pede pugionem, ſuperne aſtrum.* AV. (Morelli.)

Illuſtrem, ac ſingularem hunc numum hoc loco ſiſtere placuit, non quod certe ſit hujus anni, ſed quod propter titulum *conſulis deſignati iterum et tertium* hoc anno maturius ſignari non potuit. Neque etiam certum, utrum hoc anno imperatoris titulum iteraverit, etſi cauſam ejus ſpecioſam habuit victoriam de Labieno, et Parthis ſuis auſpiciis partam, de quibus dubiis agam uberius infra in titulis Antonii.

Pars adverſa Antonium militari cultu conſpicuum ſiſtit. Pedem prorae imponit, quo maritima potentia indicatur. Alibi dixi, (Choix de pierr. grav. p. 10.) pedem rei cuipiam impoſitum indicare ejus ipſius rei poſſeſsionem, aut in eam jus, aut teſtimonium, quempiam ea in re excellere, multumve poſſe. At magis ad Antonii hiſtoriam illuſtris eſt partis averſae leo, quem jam in ejus numis vidimus ad V. C. 711 propoſitis. Pertinuiſſe aliquo modo leones ad Antonium, certum eſt praecone ipſo Tullio ſic ad Atticum ſcribente: [a]) *tu Antonii leones pertimeſcas cave.* Pertinuit autem ad Antonium ferum iſtud animal, quod ab Hercule genus ducere credi voluit. Teſtatur Plutarchus, [b]) Antonium barbae decore, frontis amplitudine, naſo adunco Herculis ſimulacris germanum viſum, et fuiſſe veterem famam, Antonios ab Hercule genus ducere, prognatos quippe ab Antone Herculis filio. Apud Appianum Octavianus aperuit Antonio, de eo ſucceſſore deſignando deliberaſſe I. Caeſarem, atque illud unum obſtitiſſe, quod dubitaret, aequo eum animo ex Heraclidarum gente ad Aeneadas transiturum. [c]) Hoc fretus auſus fuerit, quod a nemine hactenus Romae tentatum, tempore belli Pharſalici junctis currui leonibus in urbe progredi, quod teſtantur Plinius, [d]) et Plutarchus, [e]) atque ex eadem cauſa Herculis cultum praeferens proponitur in numis Alexandrinis, et contorniatis, quos vide ſuis locis. Quod vero Antonianus hic leo pugionem pede ſtringit, ut ejus cauſa in incerto eſt, ſic mirum ſane, eandem prorſus imaginem fuiſſe in annulo Pompeji M., nam teſte Plutarcho ei inſculptus erat λεων ξιφηρης, *leo enſem tenens.* [f])

V. C. 716 A. X. 38.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Per C. Soſium legatum Antigonum Iudaeae regem ſuperat, et virgis caeſum ſecuri percutit Herode M. in regno confirmato. Ventidius victis iterum Parthis, et Pacoro Orodis regis filio in a-

---

a) L. X. ep. 13. b) in Anton. p. 917. C. c) B. C. L. III. c. 16. d) L. VIII. § 21. e) in Anton. f) in Pomp. ſub fin.

cie caeso fine anni de Parthis primus triumphat. [a])

Numi:

Caput M. Antonii nudum.

C. SOSIVS. IMP. *Tropaeum, ad cujus imum mulier moesta sedens, et vir nudus revinctis manibus.* AE. III.

Numum hunc explicatum vide in gente Sosia.

* * *

M. ANT. - - - R. P. C. *Caput M. Antonii nudum barbatum.*

P. VENTIDI. PONT. IMP. *Vir nudus stans d. hastam, s. ramum.* AR. (Mus. Caes.)

Hunc item explicavimus in gente Ventidia.

V. C. 717 A. X. 37.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Antonius Romam venit per speciem ferendi Octaviano auxilii contra Sex. Pompejum, revera explorandi causa, renovatoque cum eo foedere obtentu belli Parthici in Syriam meditans, Octaviam in Corcyram appulsus redire Romam jubet, ne periculi, quod causabatur, in bello consors esset, revera in Cleopatrae gratiam.

Numi hujus anni certi desunt.

V. C. 718 A. X. 36.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Hujus anni initio per Canidium Crassum legatum Iberos vincit, ipse Mediam ingressus magnis acceptis a Parthiae et Mediae regibus incommodis aegre evadit. Redux in Aegyptum suis ex Cleopatra natis liberis varias urbes distribuit, quo Romanos graviter offendit.

Hoc anno, sed quod non satis certum, Antonius videtur imperator III. dictus, de quo vide plura infra in titulo *imperatoris*. Quare numos hoc notatos nunc procedere jubeo.

Numi:

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TER. *Antonius velatus gradiens d. lituum praefert.*

IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Caput Solis radiatum.* AR. (Mus. Caes.)

Vtraque denarii hujus pars ad Antonii auguratum pertinet, ut jam innui in numis V. C. 711. De ejus auguratu vide infra sub *Augur*.

* * *

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TERT. *Caput nudum.*

IIIVIR. R. P. C. IMP. TERTIO. *Tiara Armeniaca cum transverso arcu, et sagitta.* AR. (Mus. Caes.)

Nisi satis constaret, Vaillantium et Havercampum commentarios in familiarum numos scribere constituisse, ut timere viderentur, ne satis cito coronidem operi imponerent, mirarer, quo pacto typum aversae ad captam Armeniam, actumque de ea triumphum

a) Plut. in Anton. p. 931. Fragm. Capitol. apud Gruter. p. 297.

poſſent referre, quando ipſi patrata haec omnia ad annum V. C. 720, et recte quidem referunt. Verum illo anno Antonius neque fuit, neque adeo dici amplius potuit COS. DES. ITER. ſed COS. DES. III. Neceſſe ergo eſt, denarium praeſentem aut anno, in quo ſumus, 718, aut proxime ſequente, certe ante 720 malleum expertum. At quoniam tantum aberat, ut hoc anno Antonius victoriam ſibi in Armenia partam poſſet arrogare, ut etiam a Parthiae, Mediaeque regibus undique petitus, atque obſeſſus velut deſperabundus celebratum illud ὦ μυριοι ſaepe cogeretur proferre, ac denique aegre admodum amiſsis viginti ſuorum millibus ſeſe explicaret, videtur ſane Armeniaco hoc typo ſola in Armeniam hoc anno ſuſcepta expeditio indicari.

* * *

ANT. AVGVR. (*vel* AVGV.) IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.* IMP. TER. *Tropaeum, humi duo clypei, vel clypeus unus, et prora navis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Incerta victoria, quae tropaeum iſtud extulit, et ex qua veriſimile eſt, Antonio IMP. TER. titulum partum. Forte propter navis proram intelligenda navalis de Sex. Pompejo victoria, cujus etiam particeps fuit miſsis ad id bellum navibus. In antica numi ſimilis apud Vrſinum leguntur tituli IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. Epigraphe ſingularis propter praepoſitum IMP. inſtar praenominis, de quo modo inſolente agemus infra ſub titulo *imperatoris.*

* * *

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TIIRT. *Caput nudum.*

COS. DIISIG. ITIIR. IIT. TIIRT. IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre colligatis retro in nodum crinibus.* AV.

Illuſtrem hunc numum ex muſeo Antonii le Froi Angli protulit Philippus de Venutis in opella Liburni edita. Vir eruditus in poſtica proponi Cleopatram adſerit, mallem Octaviam ſecundum ea, quae infra in numis aeneis praefectorum Antonii diſſeram. Adverti meretur ad elementum II poſitum conſtanter pro E. Venutus hanc ejus formam in pluribus marmoribus obſervavit, ſic: PARIINTIIS pro PARENTES, [a]) BIINII. MIIRIINTI pro BENE. MERENTI. [b]) Addi poſſunt plura alia ex indice Gruteri pag. LXXXIX. Addo propius exemplum ex numis, quorum complures, etiam denarios, Morellius in gente Cariſia vulgavit, ſuntque ſimiles in muſeo Caeſareo, qui offerunt ſcriptum IIMIIRITA pro EMERITA, quae fuit Hiſpaniae urbs. Addo denique illuſtre exemplum ex marmore, quod edidit Maffeius: [c])

TII LAPIS OPTIISTOR LIIVITIIR SVPIIR OSSA RIISIDAS.

Atque haec ſcribendi lex barbara videri poſsit, et ſapere vel Hiſpanos, vel Aegyptios linguae Romanae rudes. Verum exſtant inſcriptiones in ipſa urbe exaratae, non quidem auctoritate publica, ſed privatis dictantibus, in quibus obvium eſt II pro E. Sic in copioſis urnis cinerariis prope Romam in via Appia erutis, quas deſcriptas habes

a) Maffei Muſ. Veron. p. 156. b) Reines. Cl. XIIX. n. 30. c) Muſ. Veron. p. 258. 3.

in *Saggi di Cortona* Tomo II. p. 151, pafsim legas IIIDVS, VALIIR. etc. pro EIDVS, VALER., et tamen certa in his adfunt indicia, eas I. Caefaris imperium praevertere. Ex quo apparet, hunc fcripturae modum, etfi a claris monumentis extorrem, fuiffe tamen florente adhuc rep. vernaculum, et ufurpatum a monetariorum grege in provinciis Romanis ad monetae negotium adhibito.

V. C. 719 A. X. 35.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Sex. Pompejum anno praecedente ab Octaviano victum, et per Afiam vagum Midaei in Phrygia occidi jubet. Regi Armeniae bellum facturus Aegypto egreffus, verum audito, Octaviam ad fe venire, Cleopatrae precibus perfuafus mittit Athenas, qui eam Romam repetere juberent, ipfe mox in Aegyptum rebus infectis in Cleopatrae amplexus redit.

Numi:

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TER. *Caput Antonii nudum.*

M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *fine typo.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc anno praefenti adfigo, quia exftat fimillimus alter, fed per Antonii confulatum II. anni fequentis. De M. Silano augure vide in gente Iunia Silanorum.

V. C. 720 A. X. 34.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Conful II. procedit Alexandriae, fed continuo in locum fuum fecit L. Sempronium Atratinum. Initio veris in Armenia ipfe praefens Artavasdem regem dolo captum cum conjuge et liberis in triumphum Alexandriam ducit, et Cleopatrae ejusque cum ex fuperiore Caefare, tum fe liberis pulcherrimas Afiae Africaeque provincias addicit.

Numi:

ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.*

M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *fine typo.* AR. (Muf. Caef.)

Eadem adverfa.

ANTONIVS. AVG. IMP. III. *fine typo.* AR. (Muf. Caef.)

Similem Silani denarium, alio tantum Antonii confulatu, ad annum praecedentem vidimus.

* * *

ANTONI. ARMENIA. DEVICTA. *Caput Antonii nudum, pone tiara Armeniaca.*

CLEOPATRAE. REGINAE. REGVM. FILIORVM. REGVM. *Caput Cleopatrae diadematum, prae quo prora navis* AR. (Muf. Caef.)

Vtraque numi hujus fuperficies res hoc anno geftas commemorat, et a fcriptoribus traditas confirmat. Pars adverfa *Armeniam*, ut in annalibus diximus, modo *devictam* praedicat, cujus caufa et tiara, Armeniae fymbolum apponitur, quam Havercampus, nefcio quid paffus, pharetram appellat. Alterius partis oratio plena faftus, cum Cleopatram appellat *reginam regum*, et *filiorum regum* fcilicet matrem, etfi vere ad hiftoriam. Diferte enim Dio ad

hunc annum: [a]) Antonium habita ad populum Alexandrinum oratione Cleopatram reginam regum, Ptolemaeum Caesaris superioris ex Cleopatra filium, qui et Caesarion, regem regum appellari jussisse attributa iis Aegypto et Cypro. Tum suis ex Cleopatra natis liberis, Ptolemaeo Syriam, omnesque ad Hellespontum regiones, Cleopatrae Cyrenaicam, Alexandro Armeniam, et quidquid trans Euphratem armis capturus fuerat, elargitum. Vide similia apud Plutarchum. [b]) Cum ejus capiti prora navis additur, verisimile est, ea indicari maritimas mulieris vires. Si fides Servio, denarii hi signati videri possunt Anagniae Latii urbe. Ait enim: [c]) *Antonius Augusti sorore contempta, postquam Cleopatram duxit uxorem, monetam ejus nomine in Anagnia civitate jussit feriri.* Verum non omnibus ejus grammatici ceterum praeclari narratis subscribendum censeo.

V. C. 721. 722. A. X. 33. 32.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Gliscit bellum civile Antonium inter, et Octavianum, ac demum apertae inter utrumque querelae. Antonius Octaviam repudiat, mittitque Romam, qui eam domo sua exturbarent. Ei Romae abrogatur consulatus designatus in annum sequentem, suffecto in ejus locum Messala Corvino.

Numi horum annorum certi desunt.

V. C. 723 A. X. 31.
IIIVIR. R. P. C. COS. III. IMP. III.

Lege contempta procedit consul III, ut docent numi. IV. Non. Sept. ad Actium navali praelio cum Cleopatra victus in Aegyptum refugit.

Numi:

M. ANTO. COS. III. IMP. IIII.
Caput Iovis Ammonis.
ANTONIO. AVG. SCARPVS. IMP. *Victoria gradiens d. lauream porrigit, s. palmam.* AR. (Mus. Caes.)
Eadem adversa.
SCARPVS. IMP. LEG. VIII. *Aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Pembrock P. III. tab. 13.)
M. ANTONIVS. AVG. IMP. IIII. COS. TERT. IIIVIR. R. P. C.
Caput nudum Antonii.
D. TVR. *Victoria gradiens d. coronam lemniscatam porrigit, s. palmam, omnia intra lauream.* AR. (Mus. Caes.)
Alius, sed nulla in aversa epigraphe. AR. (Mus. Caes.)

Scarpi denarios explicatos jam habes in gente Pinaria. Is exercitui in Africa ad tuendam Aegyptum excubanti praefectus audito fato Actiaco profugum ad se Antonium non recepit, quod jam sequi Octavianum constituerat. In denario III. legitur D. TVR., quod forte explendum: D. TVR*ullius*. Fuit Turullius quidam unus ex praefectis M. Antonii, inter Caesaris percussores habitus, et ab Antonio rebus suis prostratis Octa-

---

a) L. XLIX. § 41. b) in Anton. p. 941. c) ad Aen. L. VII. v. 684.

viano proditus, et mox neci datus, de quo vide Dionem. [a]) Verum, cum hic Dioni *Publius* dicatur, non *Decimus*, conjicit Havercampus, hunc fuiſſe Publii fratrem. [b])

V. C. 724 A. X. 30.

Octavianus Antonium in ipſam Aegyptum inſequitur, urgetque. Deſperata venia, et meliore fortuna violentas ipſe ſibi manus infert.

Fuit vir et virtutibus, et vitiis ſummus, ſic tamen, ut principio praevalerent virtutes, deinde vitia. Inde a juventute ſic indulſit commiſſationibus, jocis, mulierecularum amoribus, ut haec continuo ſeponeret, cum ſerio quid agendum eſſet. Ergo idoneus habitus, cujus fidei, et conſiliis rei ſummam ſaepe committeret I. Caeſar, credito illi ſiniſtro cornu in acie Pharſalica, qua de imperio dimicatum eſt. Caeſo dictatore invaſit remp., non tam ambitione, quam ut intempeſtivis conviviis, et liberalitatibus ſumptus ne deeſſent. Inito IIIviratu victis ſua unius virtute ad Philippos Bruto et Caſsio propter belli ſcientiam haud dubie principe inter collegas loco fuerat, niſi Cleopatrae paullo poſt amoribus irretitus imperatorias virtutes, et ſanitatem ipſam dedidiciſſet. Quae ſe duce ſubinde geſta ſunt, infauſte omnia cecidere, et ſi quid inſigniter patratum, ſuorum virtuti legatorum, et incredibili militum in ſe adfectui, ſideique debuit. Extremum alienati animi documentum in praelio ad Actium dedit, quando nullo adhuc graviore incommodo accepto, et ſi quod mari acceptum foret, tuto ad legionum robur perſugio, facto a Cleopatra fugae initio ipſe continuo praelio exceſsit, imperiumque orbis, pro quo totius Orientis vires excivit, et ſalutis propriae arbitrium aemulo permiſit, Ejus vitam eleganter ſcripſit Plutarchus, tum varia apud Dionem, Appianum, aliosque hiſtoriae R. ſcriptores, coaevos item auctores reperies, quos inter cave Ciceronem audias, qui in Philippicis ſibi denique fatalibus privato odio ductus veras Antonii laudes diſsimulavit, vitia aut adfinxit, aut in majus auxit.

Vxores illuſtriores: FVLVIA, P. Clodii primum, dein Curionis vidua. Ex ea nati M. ANTONIVS, Graecis ANTYLLVS, ab Octaviano caeſus non diu patri ſuperfuit. Ejus vitam et numum infra dabimus. IVLVS ANTONIVS a victore non ſervatus modo, ſed honoribus etiam auctus, vitiata Caeſaris filia Iulia exitium ſibi maturavit.

OCTAVIA Octaviani ſoror, ex qua natae ANTONIA major, nupta Druſo ſeniori. Ejus numi infra poſt hunc Druſum deſcribentur. ANTONIA minor L. Domitio Ahenobarbo juncta.

CLEOPATRA Aegypti regina. Ex hac nati: ALEXANDER et CLEOPATRA gemelli, et PTOLEMAEVS. Cleopatra Iubae II. nupta ſuos habet numos, quos vide in numis regum Mauretaniae. Ejus arbitrio permiſsi Alexander, et Ptolemaeus fratres. [c]) Vterque numis certis caret, ex quorum nu-

a) L. LI, § 8.

b) ad Morelli fam. p. 24.

c) Dio.

mero certe non eſt is, quem Alexandro tribuit Triſtanus, [a]) inique ademptum Alexandro Syriae regi. Veniam damus veteri, bonoque Triſtano, at non aeque Spanhemio ejus judicium adprobanti. [b])

Numi.

Aut nulli jam hoc anno, quippe poſt perditas res, ſignati ſunt, aut non exſtant certi, qui huic anno debeantur.

Numi legionum, et cohortium.

Amplam et illuſtrem monetae Antonianae partem conſtituunt numi, qui legionum, cohortiumque, quas ſub ſignis habuit, nomina inſcripta offerunt. Eorum ut incredibilis numerus ad nos pervenit, ſic legiones aliae rariores, aliae rariſsimae, aliae unicae. Eſt haec claſsis argentea tota, demptis binis aureis. Nequaquam hoc loco omnia ea perſequar, quae de legionibus Romanis ex numorum doctrina diſputari, animadvertique poſſunt, quem ego tractatum in eum locum rejicio, quo numos legionum nomine inſignes ex toto regno monetario vetere collectos ob oculos ſiſtam. Hoc loco recitatis omnibus Antonii numis legionariis nonniſi paucas notas adſpergam, quas ad eos illuſtrandos opportunas duxero.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.*

LEG. *addito numero. Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.*

Sunt argentei omnes dempto aureo legionis XIX. Ad typos quod attinet, partis averſae aquila, legionum notum inſigne, inter duo ſigna militaria, explicatione non eget. Hunc quoque typum legit Severus in ſuis legionum numis, tum et Clodius Macer, aliique. In parte adverſa eruditi navim praetoriam ex elato in prora vexillo agnoſcunt, de quo lege differentem cl. Paciaudum. [c]) Ejus in hos numos vocatae cauſa minus certa. Exiſtimat Paciaudus, [d]) Antonium hoc typo uſum in Cleopatrae gratiam; nam teſte Plutarcho usque adeo is mulieri ſeſe addixit, ut, cum valeret plurimum terreſtribus copiis, ejus gratia victoriam navalem concupiſceret. Verum Plutarchus iſtud tantum de poſtremo Antonii bello intelligit, quo is in Cleopatrae gratiam malebat mari, quam terra fortunam experiri; at enim id genus denarios multo jam ante ſignari coeptos facile quivis ſibi perſuadebit. Magis ſane veriſimilis eorum eſt ſententia, qui opinantur, voluiſſe Antonium utroque typo jactare vires ſuas tam maritimas, quam terreſtres. Quod vero legiones ſuas numis inſcripſit, iſtud videtur feciſſe, ut earum captaret benevolentiam. Cujus quidem in milites ſuos adfectus cum ſaepe alias uberes tulit fructus, tum praecipue poſt fatalem ad Actium pugnam. Etenim XIX. legiones, quae integrae tum in litore excubabant, Antonio etiam comperta ejus fuga tantam praeſtitere fidem, ut, cum alicunde eum appariturum ſperarent, diebus VII. cohaererent, miſſosque ad

---

a) Comment. hiſt. T. I. p. 60. b) Tom. II. p. 316. c) Animadv. phil. p. 23. d) l. c. p. 21.

ſe a Caeſare legatos repudiarent, neque deditionem facerent, quam a Canidio duce ad Caeſarem transfuga proditos ſeſe intellexerunt. [a])

En legiones Antonii ſecundum legem arithmeticam progredientes:

LEG. I. Numus integerrimus, et ſincerus, hactenus ex ſolo muſeo Caeſareo cognitus, niſi addere velis ſimilem in catalogo muſei Lefroyani Liburni edito, et quem ex Gorleo citat Mediobarbus. Alii inſcripti LEG. PRI. et LEG. PRIM. ANTIQVAE ſolum Goltzium auctorem habent.

LEG. II. — LEG. III. — LEG IIII. vel IV. — LEG. V.

LEG. VI. numus obvius. Rarior eſt idem reſtitutus hoc modo: ANTONIVS. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.* ✕ LEG. VI. ANTONINVS. ET. VERVS. AVG. REST. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.) Cur unum legionis VI. numum ex tot aliis reſtituerit M. Antoninus, nemo, quod norim, hactenus adſecutus eſt. In typo Morelliano ſignorum unum dexteram arrectam praefigit, ſed quem modum numi ſimiles bini muſei Caeſarei non confirmant.

LEG. VII. — LEG. VIII. — LEG. VIIII. vel IX. LEG. X. — LEG. XI.

LEG. XII. vel: LEG. XII. ANTIQVAE. Legionis ſic dictae nusquam alias ſit mentio.

LEG. XIII. — LEG. XIIII. vel XIV. (Muſ. Caeſ.) LEG. XV. — LEG XVI.

Morellius in familia Antonia tab. XI. n. 4. quinarium obtulit: *Caput Auguſti nudum.* ✕ LEG. XVI. *Leo currens.* Iam miratus eſt Havercampus, Auguſti numum inſertum numis M. Antonii. Videtur Morellius quinarium hunc hauſiſſe ex muſeo electoris Brandeburgi, nam eundem ſtitit et Begerus. [b])

LEG. XVII. vel: LEG. XVII. CLASSICAE. Neque legionis cum hoc cognomine ſtante rep. alibi mentio occurrit. Dubium non eſt, eam claſsi fuiſſe deſtinatam, et ab hac appellationem traxiſſe.

LEG. XVIII. vel LEG. XVIII. LYBICAE, ſic dictae, ſeu quod Libyes fuere, qui eam conſtituerant, ſeu quod in Libya excubabat. Revera Antonius in ea Africae parte, quae Marmaricam, et Pentapolin complexa Libya proprie a Romanis dicebatur, exercitum habuit praefecto Pinario Scarpo, ut ſupra ad annum V. C. 723 diximus. Adverte ad perverſam ſcripturam LYBICAE pro LIBYCAE, cum Latini juxta Graecum ΛΙΒΥΑ ſemper ſcripſerint LIBYA.

LEG. XIX. denarius obvius in argento, ſed aureus unicus in muſeo regis Galliarum teſte Pellerinio. [c])

LEG. XX. denarius notus, ſed robur LEG. XX. HISPANICAE ſolus Goltzius conſcripſit.

LEG. XXI. — LEG. XXII. — LEG. XXIII.

LEG. XXIV. numus rariſsimus, neque ante Patinum cognitus. Eum recitat quoque Morellius. Similis exſtat etiam in Caeſareo, ſed certis admoti ſcalpri indiciis, quae fraus frequenter hos legionum numos corrupit; nam ad-

a) Plut. in Ant. p. 947.

b) Theſ. Brand. T. II. p. 538.

c) Mel. I. p. 165.

dito, vel dempto numero facile eſt ex denario obvio facere rarum.

LEG. XXV. hactenus uni ſe Goltzio indulſit.

LEG. XXVI. Vnicum hunc numum, et fraudis ſuſpicione liberum primus vulgavit Khellius ex muſeo olim comitis Arioſti, nunc Caeſareo. (Supplem. ad Vaill. p. 6.)

LEG. XXVII. Hujus fides ſolo teſtimonio Goltzii, et cl. Beauvais nititur, qui hanc legionem exſtare adſerit, ſed non indicatis ſtativis. (Abrégé p. 33.)

LEG. XXVIII. et XXIX. nondum emerſere, niſi ex Goltzii officina.

LEG. XXX. numus inſignis, et fidei indubitatae, qui multis jam annis in muſeo com. Arioſti ſervabatur, nunc in Caeſareum translatus. Serius ſimilis in muſeo comitis Roncalli repertus invitavit cl. Paciaudum, ut elegantem diſſertationem conſcriberet, quam *Animadverſiones philologicas* inſcripſit. Alium citat muſeum Lefroyanum ſupra laudatum. Ignoravit haec cl. Beauvais, qui denarium ſimilem tanquam unicum exſtare in muſeo Enneryano adfirmavit. (l. c.)

Hac legione XXX. poſterior alia reperta nondum eſt. Atque ex irrefragabili hoc numorum teſtimonio docemur, Antonio ſaltem tot legiones paruiſſe, quot hi denarii praedicant. Quibus nimio auctus hic numerus viſus eſt, nixis potiſsimum Dionis oratione, Auguſti aetate quinque tantum et viginti legiones conſtitiſſe adfirmantis, [a]) aliorum teſtimonia auctorum aut non viderunt, aut negligenda duxerunt. Teſte Appiano Octavianus biennio poſt pugnam Philippenſem ſub ſignis habuit legiones XL. plures, [b]) qua fiducia negabimus Antonio legionum, quas numi memorant, numerum? Legionis XXX, quin et XXXV. meminit Cicero in variis ſuis epiſtolis, et Philippicis, quae copioſius enarrata vide apud Paciaudum. [c]) Quo tempore ad Actium pugnavit Antonius, teſte Plutarcho in litore ſtetere legiones XIX., in navibus viginti millia peditum, duo ſagittariorum. Adde exercitum Africanum Scarpo commiſſum, et ſparſa per tot provincias praeſidia, atque tum aude Antonio legiones XXX. negare. Tantum ad explicandos hos Antonii denarios ſatis eſto, nam alias eorum redibit mentio, quo loco totum numorum legionariorum agmen in unum cogam.

*
* *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.*
CHORTIVM. PRAETORIARVM. *Aquila legionaria monili ornata inter duo ſigna militaria.* AV. (Pellerin Mel. I. p. 165.) AR. (Muſ. Caeſ.)

De cohorte praetoria haec Pomp. Feſtus. [d]) *Praetoria cohors eſt dicta, quod a praetore non diſcedebat. Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quemque delegit, qui ab eo in bello non diſcederent etc.* Idem inſtitutum placuit imperatoribus, qui ſucceſſere. I. Caeſar auctore Dione [e]) decimam legionem cohortem praetoriam ſibi delegit, quod confirmat ipſe Caeſar in ſuis Commentariis, ſuorum ignaviam militum his verbis perſtrin-

a) L. LV. § 23. b) Bell. civ. L. V. c. 53. c) l. c. ſect. 3. d) in Praetoria.
e) L. XXXVIII. § 47.

gens: a) *quod si praeterea nemo sequatur, tamen se cum sola decima legione iturum, de qua non dubitaret, sibique eam praetoriam cohortem futuram.* Atque hoc modo Catilinae quoque cohortem praetoriam tribuit Cicero, sed ex scortis conflatam. b) De Antonii cohorte praetoria non uno loco mentio apud Appianum. V. C. 710, cum jam bellum civile animo volveret, delegit sibi ex omnibus, qui corpore, aliisque modis praestabant, in cohortem praetoriam optimum quemque, ἐπιλεξαμενος ἐκ παντων στρατηγιδα σπειραν ἀνδρων, ἀριστων τα τε σωματα, και τον τροπον. c) quam deinde *cohortem regiam*, σπειραν ϐασιλικην invidiose appellavit Cicero. d) Alibi milites emeritos ab Octaviano, et Antonio cohortibus praetoriis adscriptos idem Appianus refert. e) Octavia, ut Antonium sibi demereretur, ad maritum iter ingressa secum duxit ἐπιλεκτους στρατιωτας δισχιλιους εἰς στρατηγικας σπειρας κεκοσμημενους ἐκπρεπεσι πανοπλιαις, *delectorum militum duo millia in praetorias cohortes omni armorum genere insigniter ornata.* f) Habet Antonii cohors praetoria in denario aquilam legionariam, sed eandem cohortem dictam quoque fuisse *legionem*, mox ex Dione, et Caesare vidimus. Habet denarius ἀρχαϊκον CHORTIVM pro COHORTIVM, quo et utitur marmor Gruteri, g) in quo Marcianus dicitur miles CHORT. XII. Valuit deinceps *chors*, vel *cors* in re rustica ad designanda villarum septa, at in re militari priore obliterato tantum *cohors*. Sic et in numis legionum sub Gallieno percussis: COHH. PRAET. VI. P. VI. F. Monilis, quo harum cohortium aquila in hoc denario ornatur, causam ignoro. Certe ipsarum legionum aquilae illo carent.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.* CHORTIS. SPECVLATORVM. *Tria signa militaria, aut verius hastae coronis exornatae, et navium proris infixae.* AR. (Mus. Caes.)

De speculatoribus veterum multa praeclare collecta vide in dissertatione Christiani Schwarzii de hoc argumento, ex cujus industria haec tibi in pugnum contracta sisto. Speculatorum varia apud veteres munia, et notio. Speculatores fuere iidem, qui exploratores, Graecis ὠτακουσαι, ἐποπται, eorumque opera valuit non modo in re militari ad deprehendenda hostium consilia, sed et civili, ac tum a delatoribus non differebant. Varro: h) *Speculator, quem mittimus ante, ut respiciat, quae volumus.* Ex causa simili sic dicebantur etiam homines curiosi, et intima rimantes. Speculatores in re item militari appellabantur etiam, qui ex speculis, seu locis editis hostium motus et incursus explorabant, speculabanturque, et excitato igne procul significabant, dicti Graece κατασκοποι, διοπτηρες, cumque ad eosdem pertineret etiam, curriculo, quae e re forent, nunciare, dicti et hemerodromi, ingens die uno emetientes cursu spatium teste Livio. i) Secundum Fe-

a) B. Gall. L. I. c. 40. b) in Catilin. II. c. 10. c) B. C. L. III. c. 45. d) Appian. l. c. c. 52. e) L. V. c. 3. f) Plut. in Ant. p. 940. g) pag. 538. 8. h) de L. L. Lib. V. i) L. XXXI. c. 24.

ſtum a) *Speculator ab exploratore hoc diſtat, quod ſpeculator hoſtilia ſilentio perſpicit, explorator pacata clamore cognoſcit.* Imperatorum aetate fuere ſpeculatores quaſi apparitores, et cuſtodes corporis, unde Tacitus conjunxit manum *praetoriarum cohortium, et ſpeculatorum,* b) et Suidas: Σπεκϐλατωρος, τϐ δορυφορϐ. Quare ſaepe in marmoribus ſpeculatores cohortibus praetoriis immixtos videas, ut: SPEC. COH. IIII. PR. Speculatores denique dicebantur etiam, quorum erat, capite damnatos ſupplicio adficere, cujus illuſtre exemplum ſuppeditat Seneca. c) Vnde in gloſsis Graeco - barbaris ſpeculator idem, quod carnifex, Graece, ὁ δήμιος, ἀποκεφαλιςης. Hujus naturae, niſi forte regius fuit apparitor, erat is, quem Marcus evangeliſta ad amputandum Ioanni caput miſſum narrat, d) καὶ εὐθέως ἀποςείλας ὁ ϐασιλευς σπεκϐλατωρα κ. τ. λ. Latina vulgata vertit *ſpiculator*, quaſi ea vox derivanda eſſet a geſtato ſpiculo. Perperam, nam in vocabulo σπεκϐλατωρα nullus hactenus deprehenſus codicum diſſenſus.

At vero chortem ſpeculatorum, quam denarius hic offert, ad rem maritimam pertinuiſſe, defixae navium prorae abunde indicant. Non eodem ſtudio video praeſtantem Schwarzium in iſtud rei navalis munus inquiſiviſſe, contentum fere, Vaillantii in hunc numum commentarium recitare. Iam vero ſpeculatores maritimi idem in mari munus obibant, quod ſpeculatores in terra ex locis editis, exploratores, et quos dixi, hemerodromi. Inſigne ejus teſtimonium exhibet Vegetius: e) *Scaphae tamen,* inquit, *majoribus Liburnis EXPLORATORIAE ſociantur - - - per has et ſuperventus fieri, et commeatus adverſariorum navium aliquando intercipi aſſolet, et SPECVLANDI ſtudio adventus earum, vel conſilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naves candore prodantur, colore Veneto, qui marinis eſt fluctibus ſimilis, vela tinguntur et funes, cera etiam, qua ungere ſolent naves, inficitur. Nautae quoque, vel milites Venetam veſtem induunt, ut non ſolum per noctem, ſed etiam per diem facilius lateant explorantes.* Teſte Polybio Scipio in Hiſpania Poenos aggreſſurus *praemiſit binas Maſſilienſium celoces ſpeculatorias*, προαπεςειλε κατασκεῳομενας δυο ναυς ταχυπλοϐσας Μασσαλιωτικας. f) Id genus naves etiam Cn. Pompejum ad bellum civile contraxiſſe, docet Plutarchus: g) ἦσαν δε πεντακοσιων μεν ϐκ ἐλαττϐς αἱ μαχιμοι, Λιϐυρνικα δε και ΚΑΤΑΣΚΟΠΙΚΑ και ἀφρακτα παμπληθη, *erant naves bellicae haud infra quingentas, Liburnicarum, SPECVLATORIARVM, et apertarum immenſus numerus.* Huc pertinuit M. Staberius, qui in marmore Muratorii dicitur centurio COH*ortis* VI. SPECVLAT*orum* CLAS*ſis* MISEN*enſis.* h) Igitur quemadmodum Antonius, ut ad numum praecedentem diximus, ex militibus optimum quemque ſelegerat, ex quibus praetoriam ſuam cohortem conflaret, ita veriſimile eſt, eum ex optimis quibusque claſsia-

a) in Explorare. b) Hiſt. II. c. 33. c) de Ira L. I. c. 16. d) Cap. VI. v. 27. e) L. IV. c. 37. f) Hiſt. L. III. c. 96. g) in Catone min. c. 54. h) pag. 855. 3.

riis felegiffe cohortem, quae fefe in navalibus fuis expeditionibus ftiparet, et effet cohortis inftar praetoriae maritimae, in multiplicibus maris periculis propter rei navalis peritiam ufui futurae. Cumque utriusque generis cohortes, illae *praetoriae*, et hae *fpeculatorum* magno effent in honore, quod eorum fidei falutem fuam commiferat, factum obfervantiae caufa, ut eorum etiam nomina huic numorum fuorum claffi infcriberet. Tres navium prorae, quae haftis adfixae in his denariis confpiciuntur, roftris carent, fed quibus naves fpeculatorias caruiffe revera teftatur Livius : [a]) *Livius una et octoginta roftratis navibus, multis praeterea minoribus, quae aut apertae roftratae, aut fine roftris fpeculatoriae erant, Delum trajecit.*

NVMI AENEI
Praefectorum M. Antonii.

Copiofa haec quoque monetae Antonianae clafsis, et quia rite propofita explicataque ejus aevi hiftoriam multum illuftrat, placuit hujus argumenti numos in unum conferre fubjectis commentariis, quibus majorum noftrorum de iis opiniones aut ftabilire, aut refellere adlaborabimus.

* * *

M. Fonteius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DES. ITER. ET. TERT. III - - - *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

C. FONTEIVS. CAPITO. PROPR. - - - *Navis cum velo.* AE. II. III. (Morelli, Vaill.)

De hoc Fonteio Antonii amico actum in gente Fonteia.

M. Oppius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Duo capita virilia nuda jugata, quorum anterius eft Antonii, pofterius juvenile, quibus adverfum eft tertium muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. m. m. (Muf. Pifani tab. III.)

Alius, fed in quo tertium caput muliebre diademate redimitur. AE. m. m. (Morelli in fam. Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* A *et globus.* AE. III. (Morelli, et Vaill. in Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita fe refpicientia, Antonii nudum, et muliebre diadematum.

M. OPPIVS. CAPITO. PRAEF. C - - - *Navis fine velo, infra* B. AE. III. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. IT. COS. DESIG. IT. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo fe refpicientia, Antonii nudum, muliebre alterum, pone quod prora navis.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Vaill. Morelli.)

a) L. XXXVI. c. 42.

M. ANT. IMP. ITER. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii nudum et muliebre.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, in imo* A. AE. III. (Theupoli pag. 7 collata correctione sub fin. Tom. II.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, stolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* ΔI. *et arula.* AE. m. m. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. COS. DES. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut supra in numo hujus Oppii primo.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. I. (Pembrock P. II. tab. 58, et P. III. tab. 46.)

Si hujus inscriptio numi talis est, qualis perhibetur, necesse est, notam III bis accipiendam, sic ut primum efficiat: COS. DES. III., deinde IIIVIR. R. P. C. Etenim Antonius COS. DES. non fuit, nisi anno V. C. 709, sed quo is tempore IIIVIR nondum fuit.

De hoc Oppio Capitone Antonii praefecto nihil suppeditat historia vetus. M. Oppium quendam aetate IIIvirorum memorat Dio. [a]) Oppium Statianum Antonii in bello Parthico ducem, sed a Parthis V. C. 718 caesum narrant Dio, aliique.

* * *

L. Sempronius Atratinus.

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum.*

L. ANTONIVS. AVGVR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, stolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. I. (Morelli in Anton. et Sempron. Vaill. Hist. Ptolem. p. 195.)

Eadem epigraphe. Capita duo se respicientia, Antonii nudum, muliebre nudum.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIG. *Navis cum velo, supra duo pilei Dioscurorum, infra* B. AE. I. (Mus. Caes.)

M. ANT. IMP. TER. COS. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DES. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Morell.)

Eadem epigraphe. Capita duo virilia nuda jugata, quorum anterius est Antonii, posterius juvenile, ex adverso tertium muliebre.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIGN. *Navis cum velo, in imo triquetra, et* Γ. AE. I. (Mus. Theup. p. 8.)

M. ANT. - - - - IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii, et muliebre.*

- - - TINVS. AVGVR. *Navis cum velo, in imo* A. AE. II. (Ibid.)

L. Sempronium Atratinum magna fuisse apud Antonium auctoritate, inde

a) L. XLVIII. § 53.

liquet, quod Antonius jam inde a quinquennio designatus consul iterum, quem magistratum iniret V. C. 720, eodem die, quo processit, Atratinum pro se consulem suffecit. [a]) Quare jam ante ab Antonio designatus jure se in numis vocat *consulem designatum*. Fuisse augurem, ex solis his numis docemur.

* * *

L. Calpurnius Bibulus.

M. ANT. IMP. TER. - - - *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PR - - - *Duae figurae, togata una, stolata altera, in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

M. ANTONIVS. M. F. COS. ITER. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PRAE. CL. F. C. *Prora navis.* AE. III. (Morelli.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DESIGN. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo se respicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum.* In alio: *Capita similia, sed jugata.*

L. BIBVLVS. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Vaill. Hist. Ptol. p. 197.)

Eadem epigraphe. Capita duo jugata, Antonii nudum, muliebre diadematum.

L. BIBVLVS. M. F. PRO. SIC. *Navis cum velo.* AE. II. (Vaillant in fam. Anton. et in Hist. Ptol. p. 197, at idem in eodem numo in gente Calpurnia legit PROC. SIC. id est: *Proconsul Siciliae*, et quam esse veram lectionem, in ejus numi explicatione tuetur.

- - - AVG. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut in numo primo Oppii Capitonis.*

L. BIBVLVS. M. F. PR. DESIG. *Navis cum velo, in imo triquetra et* Γ. AE. I. (Theupoli.)

L. Bibulus, filius haud dubie ejus M. Bibuli, qui primum I. Caesaris in consulatu conlega, deinde in bello civili hostis attritis indefesso labore viribus mortuus est V. C. 706. [b]) De nostro L. Bibulo haec refert Appianus, quibus praeterea praesentes numi praeclare illustrantur, [c]) fuisse in proscriptorum numero, sed in gratiam receptum, subinde ab Antonio *praefectum classi*, pacis conditionum inter Antonium, Caesaremque saepe fuisse internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia decessisse. De epigraphe PROC. SIC. agam infra in commentariis.

* * *

L. Pinarius Scarpus.

M. ANTON IMP. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

L. PINAR. SCARPVS. IMP. *Navis cum velo, infra* AF. AE. I. (Angelloni

a) Dio L. XLIX. § 39. b) Caesar de B. C. L. III. c. 18. Dio L. XLI. § 48. c) B. C. L. IV. c. 38.

Hift. Aug. poft pag. 19 num. 10. 11.) De hoc Scarpo Antonii focio, et exercitui Africano praefecto, et ejus denique proditore vide, quae diximus in numis gentis Pinariae.

* * *

Pacuvius, vel Q. Paquius Rufus.

De hoc vide numos gentis Pacuviae.

* * *

Praefectus incertus.

M. ANTON. - - - CLEOPATRA. *Capita jugata Antonii et Cleopatrae.*

- - - PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Morelli et Vaill. in fam. Anton.)

* * *

In hanc numorum claffem copiofe commentati funt Seguinus, [a]) Panelius, [b]) Vaillantius, [c]) Havercampus, [d]) aliique pauci. Novifsime eam illuftrandam fufcepit eruditus Abbas Mazzolenus contexta larga differtatione, quam reperias in ejus Animadverfionibus in numos mufei Pifani pag. 163. At vero in omnibus his eruditorum tentaminibus plus conatus, quam profectus reperio. In caufa eft, cum quod aliorum fimilium fubfidio nobis opus adhuc eft, tum quod ii, qui ad nos pervenere, male plerumque ab aevi injuriis habiti funt. Quo factum, ut non modo auctores hi inter fe, fecumque ipfis faepe diffentirent, fed et eorum decreta in conjecturas denique abeant. Quare confultius puto, ut legentium taedium fublevem, in iis commemorandis, tum et elevandis, ftabiliendisve tenere modum, atque iftud fatagere tantum, ut, quae certa funt, quaeque adhuc dubia, intelligamus.

Potior controverfia in definiendo capite muliebri, quod Antonii capiti fociatur, quod plerique effe Cleopatrae exiftimant, at Mazzolenus in adferenda Octavia Octaviani forore, Antonii uxore totus eft. Controverfum etiam, cujus fit caput juvenile, quod in nonnullis numis, primo Oppii, quarto Atratini, quinto Bibuli cum Antonii capite jugatur, Vaillantio, aliisque in Caefarionem I. Caefaris ex Cleopatra, vel Antyllum Antonii filium inclinantibus, dum Mazzolenus ipfum in eo Octavianum videt, additamque juxta Octaviam, quae Antonium maritum, et Octavianum fratrem refpicit. Mazzoleni argumenta praecipua funt: Ex ipfo, inquit, fignatae hujus monetae tempore confequi, capita haec Cleopatram referre non poffe. Nam cum horum nonnulli fignati jam fint inde ab anno V. C. 715, quod ex literis A. B. Γ. Δ colligitur, quibus indicari annos praefecturae in fingulis praefectis ftatuit, verifimile non effe, quo tempore magna conftabat amicitia Antonium inter ac Caefarem, agente potifsimum Octavia, aufurum fuiffe Antonium pofthabita legitima uxore pellicis Cleopatrae vultum cum fuo in numis fociare, neque eam cum Antonio conjunctam, nifi anno

a) Sel. num. p. 106. b) Num. cift. p. 68. c) Hift. Ptol. et in. Num. fam. d) ad Fam. Morell.

demum V. C. 722, quo uterque IIIvir rupta concordia bellicum fonuit. Ad haec cum in nonnullis ex horum genere videatur triquetra, certum, ut ait, Siciliae fymbolum, quin et ipfe Bibulus dicatur proconful Siciliae, et conftet, pulfo Sex. Pompejo Siciliam omnem in poteftatem Octaviani veniffe, quin ullam ejus partem obtineret Antonius, verifimile rurfum non effe, praetores ab Octaviano conftitutos, quos inter fuiffe Bibulum numus docet, Antonium cum Cleopatra, praeterita Octavia, voluiffe in moneta proponere, certa Octaviani offenfione. Vultus, inquit, fi fpectentur, juvenilem cum Antonio conjunctum omnino referre Octavianum, muliebrem autem Octaviae nullo pacto convenire. Quocirca nullum in hos numos jus effe aut Cleopatrae, aut Caefarioni, aut Antyllo. En fumma Mazzoleni capita.

Verum in hac viri eruditi doctrina complura video non fatis ftabilita, nonnulla etiam falfa. Ait I., adverfari Cleopatrae tempora, quibus hi fignati numi; at haec ille computat ex literis folitariis A, B, Γ, Δ, quibus non dubitat indicari annos praefecturae, quo admiffo certum utique foret, horum numorum complures anno V. C. 715, conftante adeo inter utrumque IIIvirum amicitia, cufos effe. Exemplo efto numus I. Atratini cum litera Δ, five anno IV. Quoniam in hoc numo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., fignari non potuit pofterius anno V. C. 719, nam anno proximo, quo conful II. procefsit, dici coepit COS. DES. TER. Si ergo Atratini annus Δ coincidit cum anno 719, neceffe eft, ejusdem annum A, quem habet numus quintus Atratini, incidere in annum 715, quo tempore nupta Antonio recens Octavia Cleopatrae in aere publico vultum merito excludit. At enim facile eft, fententiae hujus fallaciam oftendere. In omnibus Atratini, Oppii, Bibuli numis, qui in antica habent tria capita, in averfa triquetram, alia litera non legitur, quam Γ, ergo omnes hi praefecti nonnifi tertio finguli fuae praefecturae anno velut certa quadam praefixa regula eundem fibi typum legerunt? Deinde in omnibus eorundem praefectorum numis, qui habent fingularem typum duarum figurarum hippocampis vectarum, exftat litera Δ, ergo idem fingulis placuit quarto demum praefecturae fuae anno? Quid vero literae ΔI. in numo VII. Oppii? an et hinc annum XIV. exfculpes? Advertit hic nodus Mazzolenum, verum cum folvere facile non poffet, effugio ufus eft parum idoneo.[a]) Harum ergo literarum fenfum aeque incertum puta, atque earum, quas in aeneis Lollii, tum et urbium Thraciae, Syriae, aliarumque regionum magno numero obvias habemus. Sane numi praefentis argumenti aliud certum natalium fuorum tempus non manifeftant, quam illud, quod ex Antonii infcripto confulatu petitur, nimirum hos cufos ante aditum confulatum II. V. C. 720, alios deinceps. Vacillat ergo argumen-

a) pag. 168.

tum, quod in Octaviae favorem a tempore ſignatae hujus monetae petitur.

Ait II., praetores in Sicilia poſt exactum Pompejum ab Octaviano conſtitutos auſuros non fuiſſe cum Antonio ſociare Cleopatram neglecta Octavia patroni ſui ſorore. Hos ipſos autem praetores fuiſſe Siciliae praefectos, arguere triquetram, numumque, in quo Bibulus dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*. Omnia in hac oratione male cohaerentia, tum aperte falſa. Trium, ut in praefixo catalogo vidimus, habemus praetorum numos triquetra inſignes, Oppii, Atratini, Bibuli, quos omnes ſi praetores Siciliae ſtatuas, neceſſe erit ſtatuere etiam, fuiſſe omnes tres ejus provinciae praetores uno eodemque anno V. C. 719, non prius, nam Sex. Pompejus nonniſi exeunte anno praecedente 718 victus per ſuos antea homines inſulae res procuravit, non poſtea, nam anno ſequente Antonius jam proceſsit conſul II.; at in omnium horum trium numis notatur conſulatus II. nondum initus, nempe COS. DES. ITER. ET. TER. In unum vero annum tres varios compingi praetores, an non abſurdum? At, inquit, triquetra Siciliae praetores haud dubie arguit. En tibi ſymbolum hocce fatalem illum ſcopulum, in quo navim adliſere viri ſummi, Spanhemius, Vaillantius, Havercampus, Mazzolenus, aliique omnes, dum eo duce numis his Siciliam natale ſolum imputant. Novi, triquetram eſſe vulgatum Siciliae ſymborum, at non ſolius, niſi et numos Sueſſae Campaniae, Metaponti et Veliae Lucaniae, Aſpendi Pamphyliae, Selges Piſidiae, principum Olbenſium Ciliciae velis in Sicilia eſſe ſignatos, in quorum omnium numis, ut ſuo loco diximus, luculentam, et Siculae ſimillimam habemus triquetram. Novi, eam in Siculis notare tria inſulae promontoria, at idem ſymbolum in aliarum regionum numis aliud notare poteſt, ac debet. Sic monogramma XP. in numis inferioris aevi notare Chriſtum, confeſſum eſt, at idem in numis Ptolemaeorum aliud notare debere quis dubitabit? Ex quo apparet, triquetram nimium fallax eſſe monetae Siculae argumentum. At Bibulus in numo ſimili dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*, magiſtratum ergo hi in Sicilia obtinebant. Iſtuc ibam. Mirum, in quae abſurda numus hic a Vaillantio promulgatus eruditos averterit. Primum Vaillantius patere ex hoc numo ait, Siciliam fuiſſe in Antonii poteſtate, quod ipſum Dionis quoque verbis confirmat. Fuiſſe ergo Bibulum ab Antonio in Sicilia conſtitutum proconſulem, et ab hoc praeſentem numum in Sicilia cuſum. [a]) Vaillantium temere ſecutus eſt Havercampus. [b]) Non immorabor inconſultae huic orationi, quando jam Mazzolenus abunde probavit, nunquam Antonio jus ullum in Siciliam fuiſſe, et Dionis locum male Vaillantio intellectum. Aliter ergo aenigma explicat Mazzolenus, ſed et aliter peccat. Ait, Bibulum pro Caeſare fuiſſe Siciliae proconſulem, ſignaſſe tum in ea inſula hunc numum juncta cum Antonio, quod aliter fieri non poterat, Octavia. Subinde V. C. 722 Bibulum a Caeſare ad An-

a) in Fam. Anton. p. 220. b) ad Morell. fam. p. 25.

tonium transiviſſe, ejus copias navibus contra Caeſarem transvexiſſe, acceptaque provincia Syria paullo poſt in ea mortuum, quae omnia teſtimoniis Dionis et Appiani comprobata putat. [a]) At perperam: falſum enim, aut certe nullo auctore probari poteſt, Bibulum unquam Caeſari adhaeſiſſe. Dio, qui V. C. 722 permiſſum a Caeſare ſuis ad Antonium tranſitum memorat, nihil de transgreſſo ad Antonium Bibulo pronunciat, quem tamen Dionis locum citat vir eruditus. Appiani verba peſsime intellecta Mazzoleno. Is cum in actis anni V. C. 711 aliquot exempla enarraſſet virorum illuſtrium, qui a IIIviris proſcripti inſperato ſalutem reperere, haec de Bibulo item proſcripto tradit: [b]) *eum una cum Meſſala in gratiam receptum, et claſſi praefectum ab Antonio, conditionum pacis inter Antonium, Caeſaremque ſaepe fuiſſe internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia mortuum.* Nihil hic Appianus de Bibulo Caeſari adhaerente, nihil de eo ad Antonium transgreſſo, nihil de ductis ab eo V. C. 722 contra Caeſarem copiis commemorat; quin ut Appiani verba accipienda omnino ſunt, patet, Bibulum inde ab anno V. C. 711, quo IIIviris reconciliatus eſt, conſtanter Antonio adfixum in ejus fide ad extremum perſeveraſſe. Abſurdum praeterea videri poſsit, ſi Caeſaris fuit Bibulus in Sicilia proconſul, eum proconſulatus ſui numis caput non Caeſaris, cui paruit, ſed Antonii alieni potius intuliſſe. At, inquies, ſi Bibulus non fuit praefectus Caeſaris, cui paruit Sicilia, fuit autem praefectus Antonii, ad quem Sicilia non pertinuit, quis deinde erit hujus numi explicatus? Opinare, numi epigraphen male a Vaillantio lectam, quod factum ſaepe alias, ſublata eſt omnis difficultas. Ejus vero opinandi ratio non ſimplex, I. numus, in quo Bibulus dicitur proconſul Siciliae, a nemine alio editus reperitur. Eum Vaillantius citat ex muſeo regio, [c]) ac tum mirum, cimelium tam rarum fugiſſe Morellii in perquirendo induſtriam. II. nullum aliud novi exemplum in numo ſeu Latine, ſeu Graece inſcripto, proconſulem, ſeu propraetorem adſcripſiſſe nomen provinciae, in qua magiſtratum geſsit, ut in praeſente PROC. SIC. Denique III. videtur numus hic eandem habere inſcriptionem, quam praefert Theupolianus, quem in Bibuli numis poſtremum propoſui, in quo is dicitur PR. DESIG., pro quo Vaillantius facile legere poterat PROC. SIC.

Ex his ergo, quae modo diſputavi, nequaquam ſequitur, agnoſcendam in his numis Octaviam propterea, quod non modo temporis ratio, quo ſignati hi numi, ſed et praetores Caeſaris, a quibus cuſi in Sicilia ferebantur, Cleopatram cogant inficiari. Reliqua ergo diſputatio ad vultus lineamenta, et capitis cultum redit. His in conſilium vocatis adfirmat Mazzolenus, I., faciem muliebrem in his numis multum abludere ab ea, quam in certis Cleopatrae numis intuemur, II. in omnibus id genus numis, qui ſibi ob oculos venere, nunquam ſibi caput illud muliebre viſum diademate revinctum. Vni ergo in

a) Pag. 173 ſeq. b) B. C. L. IV. c. 38. c) Hiſt. Ptol. p. 197.

hos numos Octaviae jus eſſe. Argumento a lineamentis petito non immorabor, cum quod haec, praecipue in numis externis, ſint fallacia, tum quod dempto numo unico, quem in ejus moneta dabo, monumentum aliud non habemus, quod indubitatam nobis Octaviae effigiem offerat, cum qua adeo praeſentium numorum vultus poſsimus conferre. Ad capitis cultum quod attinet, vidimus in praefixo catalogo, ex auctorum indicio ſaepe caput illud adſeri diademate redimitum; quod ſi verum, quis Cleopatram inficiabitur? Sed Mazzoleno judice temere illud ornamentum a Morellio, aliisque adfictum eſt, quam quidem ego ſententiam calculo meo neque repudiare poſſum, neque approbare; non hoc, quia tot teſtes diadema ſtabiliunt, non illud, quia et ipſe experientia doctus cogor profiteri, nonnullos eruditos revera mulieri diadema praeter veritatem adfinxiſſe, credo, quod, mulierem, quam eſſe Cleopatram citra dubium dixerunt, eſſe diadematam oporteret. Si iſtud in Morellio probavero, cujus celebrata eſt in numorum pictura adcuratio, multo magis ſuſpicio feriet ſolutiores alios. Video nimirum, in binis Ciſtophoris, quos Morellius in familia Antonia tab. 2 ſiſtit, additum caput muliebre cinctum diademate, quo tamen illud caret in numis iisdem, atque integerrimis muſei Caeſarei, muſei Albani, et quos exhibet Panelius. [a]) Si ſic peccatum in numis, qui per volumen, et metallum minus detrimenti accepere, jure poſſumus ſuſpicari, in aeneis, qui corruptioni plus patent, et quorum multi exiguo ſunt volumine, diadema quoque ab antiquariis de ſuo, et ex praejudicata opinione fuiſſe additum.

Atque his perpenſis omnibus apparet, quam ſit difficile, in hoc diſsidio ſeu Octaviae, ſeu Cleopatrae partes tueri. Vt tamen meam hac quoque in cauſa conjecturam proferam, non magnopere alienum me a Mazzoleni ſententia profiteor, opinantis, muliebri huic capiti in nullo id genus numo additum diadema. Iſtud ſi verum, quoniam Cleopatra vere regina fuit, et in certis ejus numis, in quibus praecipue denarium puto, quem in moneta Antonii ad V. C. 720 deſcripſi, ejus caput conſtanter habetur diadematum, videtur etiam conſequi, ſi caput in hujus, de qua agimus, claſsis numis eſſet Cleopatrae, non debere regio iſto, ſibique debito inſigni carere. Equidem video, objici mihi poſſe aeneum Oppii, quem Vaillantius in Antonia tab. XV. n. 47, Morellius tab. XI. n. 2 edidere, in quo pone caput muliebre non diadematum eſt prora navis, quod attributum certam nobis Cleopatram facit, ut videre eſt ex eodem denario a me ad annum 720 producto. At enim quemadmodum, ut continuo diximus, peccatum ab antiquariis addendo diadema, quo loco abeſſe debuit, ſic peccari facile potuit omittendo, praecipue cum is, quem Morellius ſiſtit, inſignia ab aevo vitia fecerit. Quod ſi in horum nonnullis vere eſt caput diadematum, atque adeo Cleopatrae, ejus reginae in his numis propoſitae duplicem video ad-

a) Num. Ciſtoph. p. 69.

ferri poſſe cauſam. Primam, quod ex Dione video, [a]) Antonium jam anno V. C. 718, et quod ſequitur, amico adhuc Caeſare, ſic Cleopatrae amore inſaniviſſe, ut non dubitaret, natis ex ſe, et Cleopatra liberis multas Arabiae, Phoenices, Palaeſtinae, Cretae partes, ipſam etiam Cyrenen, et Cyprum, Romanas nempe provincias elargiri, mox V. C. 720, ut ad hunc annum dixi, pulcherrimas iisdem Aſiae, Africaeque provincias addicere. Tantum facinus qui auſus erat palam atque in luce attentare, levius certe aliquid auſus eſt, cum in moneta hac aenea atque ignobili reginam pellicem ſibi ſociari eſt paſſus, neque neceſſe eſt cum Mazzoleno ſtatuere, non poſſe Antonium cum Cleopatra componi ante annum V. C. 722, quo tandem rupta inter utrumque IIIvirum pax, quando multo ante Antonium graviora auſum videmus. Altera cauſa peti poteſt a libidine praefectorum. Conſtat, horum alios, quos reverentia Romani nominis tenuit, graviter tuliſſe immoderata haec Antonii in Cleopatram ſtudia, et fuiſſe etiam, qui hac una de cauſa ad Caeſaris partes transirent. At fuere etiam, qui turpis quaeſtus cauſa eam inſaniam aut ferebant, aut etiam approbabant. Ex horum numero fuiſſe Canidium Craſſum, unum ex praecipuis Antonii ducibus, numi ipſi docent; nam non erubuit homo impurus, numo Aegyptio Cleopatrae ſolius, quem in hujus reginae moneta deſcriptum dedimus, nomen ſuum inſcribere, nimirum ut queritur Horatius: [b])

Romanus (eheu poſteri negabitis)
Emancipatus feminae
Fert vallum, et arma miles, et ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.

Atque huc vere pertinet, quod refert Dio, [c]) Cleopatram ita ſibi Antonium, et ceteros, qui in aliqua apud eum exiſtimatione fuerant, velut incantatione quadam devinxiſſe, ut ſibi imperium in Romanos ipſos auderet polliceri. Horum ergo alii, qui magis ſobrii fuere, poterant Antonio Octaviam conjugem legitimam, alii Cleopatram adulteram ſociare. Sed haec copioſius illuſtranda permittamus tempori, quod forte aliquando plures hujus argumenti numos, eosque magis integros ſpectandos dabit.

Superſunt explicanda aliqua, quae ad inſcriptiones, et typos ſpectant.

In nonnullis poſt omnes praefecti titulos adduntur literae F. C. Novam ſententiam commentus eſt Panelius, eas explicans: PRAEF*ectus* CL*aſſi* F*oederatarum* C*opiarum*, quam refutare piget. Eas literas jam habuimus in numis Vticae, et in denariis Eppii, in quorum examine diximus, eos ſignificare: F*landum*, vel F*eriundum* C*uravit*, quam explicationem maluit quoque Bimardus. [d]) Literas in his numis ſolitarias A, B, Γ, Δ, ΔI non poſſe indicare annos praefecturae, ſed notare aliquid incertum, ſupra in ipſis his commentariis diximus. Ignota etiam ſignificatio literarum HS, quae ſunt in nonnullis aeneis majoris formae. Havercampus ſimili nota in numo Atratini putabat in-

a) L. XLIX. § 32. b) Epod. Od. IX. v. 11. c) L. L. § 5. d) ad Iobert. T. II. p. 136.

dicari museum ad socios Iesu spectans,[a]) quod absurdum laboriosus hic, at parum adcuratus scriptor non dixisset, si reflexisset animum ad similem numum Oppii apud eundem Morellium.

Singularis typus in numis Oppii, Atratini, et Bibuli: *figurae duae, togata una, stolata altera in hippocamporum quadrigis vectae.* Vaillantius in his Antonium, et Cleopatram agnoscit, putatque, hoc typo adludi ad triumphum de capta Armenia, ejusque rege Artavasde. Ignoscendus hic error Vaillantio, cujus numus vitiatus fuit, at non perinde Havercampo idem cum Vaillantio sentienti; [b]) nam nactus numum integrum, in quo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., intelligere debuit, eum signatum, antequam Antonius de Armenia triumpharet. Allegoricus certe est typus, sed cujus ego, parum in obscuris audax, explicationem non tento.

De typo triquetrae egi in ipsis commentariis.

* * *

Inter duces M. Antonii commemorandus hic foret P. CANIDIVS. CRASSVS. LEG. A. P., vel, ut Mediobarbus legit: LEG. AF. [c]) unde Spanhemius LEG*atum* A*rmeniae* P*rovinciae* conficit, [d]) Mediobarbus LEG*atum* AF*ricae*. Verum cum hic numus certa sit merx Goltziana, negligendum puto, donec a viris idoneis adprobatum videro.

* * *

Numi alii commatis peregrini.

M. ANTONIVS. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Caput Antonii hedera redimitum, infra lituus, omnia intra coronam hederaceam.*

IIIVIR. R. P. C. *Cista Bacchi inter duos serpentes, cui imminet caput muliebre nudum.* AR. m. m. (Mus. Caes.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii hedera redimitum, et muliebre nudum.

IIIVIR. R. P. C. *Cista Bacchi inter duos serpentes, cui insistit Bacchus stolatus d. cantharum, s. thyrsum.* AR. m. m. (Mus. Caes.)

Est uterque hic numus ex Cistophororum genere, de quorum natura typisque hic non agimus, contenti, ea solum attingere, quae in his ad Antonium pertinent. Quem in numo anni V. C. 715 Antonium Herculem vidimus, nunc ex corona hederacea agnoscimus Bacchum, copiosis veterum testimoniis hanc ejus apotheosin confirmantibus. Refert Dio, [e]) et Seneca, [f]) Antonium V. C. 715 ex Italia in Graeciam reversum Bacchum se alterum nominasse, hoc quoque statuis nomine subscripto, illudque ab aliis sibi tribui voluisse. Cumque obviam progressi Athenienses Liberum eum salutarent, quem honorem teste Diogene Laertio [g]) jam antea Alexandro quoque M. detulerant, rogarentque, ne gravaretur,

a) Pag. 26. b) ad Morell. p. 26. c) Pag. 18. d) Tom. II. p. 178. e) L. XLVIII. § 39. f) in Suasor. I. g) L. VI. § 63.

ſuam ſibi Minervam in matrimonium deſpondere, probare ſe iſtud dixiſſe, at dotis nomine exegiſſe HS. quadragies. Addit Seneca, cum nimis iſtud durum videretur, Graeculorum quempiam dixiſſe Antonio: κυριε, ὁ Ζευς την μητερα σε Σεμελην ἀπροικον ἐιχε, *domine! Iupiter matrem tuam Semelen indotatam duxit.* Teſte Socrate Rhodio apud Athenaeum [a]) Antonius ipſe inter pompam Bacchicam ſe praeconis voce Bacchum proclamari juſsit. Quae in eadem cauſa refert Plutarchus, biennio ante accidere. Narrat enim, [b]) eum victo Bruto in Aſiam profectum, Epheſumque ingreſſum, exceptum a feminis Baccharum, a viris puerisque Satyrorum, et Panum ornatu, appellatum palam Bacchum benignum, ac blandum, urbemque totam hedera, thyrſis, pſalteriis, fiſtulis, tibiis repletam. Hoc de Epheſo teſtimonium tanto plus valet, quod numi hi, qui Antonium nobis Bacchum exhibent, ſignati ſunt in provincia Aſia, in qua Ciſtophoros omnes lucem vidiſſe certum eſt. At conſtat etiam, non primum fuiſſe Antonium, cui iidem Aſiani Bacchi honores omnes detulere; nam iidem et Mithridatem Ponti regem Bacchum dixere, ut ejus regis moneta docet. Neque vero deinceps etiam Antonii ceſſavit inſania perhibente Velleio, [c]) eum *redimitum hederis coronaque velatum aurea, et thyrſum tenentem, cothurnisque ſuccinctum curru velut Liberum patrem vectum eſſe Alexandriae*, quem furorem aeterno etiam monumento confirmatum vide in moneta Balaneae Syriae. Ne vero et Cleopatrae ſuae coeleſtes deeſſent honores, ſeſe in Aegypto Oſiridem et Liberum patrem, illam Lunam et Iſidem profeſſus eſt. Ex ſucceſſoribus Romanis habemus etiam Bacchum Caium cognomento Caligulam teſte Athenaeo. [d])

De utriusque hujus numi aetate aliud dici nequit, niſi ſignatos fuiſſe ante annum V. C. 720, quod docet inſcriptus conſulatus. De controverſo capite muliebri utriusque numi, ſitne Octaviae, an Cleopatrae, proxime diſputavimus.

* * *

M. ANTωNIOC. AΥTOKPATωP. TPITON. TPIωN. ANΔPωN. *Caput nudum.*

BACIΛICCA. KΛEOΠATPA. ΘEA. NEωTEPA. *Caput Cleopatrae diadematum.* AR. m. m. (Morelli, Vaill. Hiſt. Ptol.)

ANTω. ΥΠA. Γ. *ſine typo.*

BACIΛ. ΘEA. NEA. *ſine typo.* AE. II. (Haym.)

Addi his poſſunt: numus urbis incertae cum anno epochae incertae: ЄTOΥC. KΑTOΥ. KAI. C., quem vide in numis Cleopatrae. Alter Theſſalonicae Macedoniae in conſortio cum Octaviano, coloniae Corinthi, aliique pauci. Signatum haud dubie Alexandriae inſcripto ΡΩΜΗΣ vide in numis Alexandrinis. Exſtat etiam Antonii caput in numo Polemonis I. Ponti regis cum epigraphe: M. ANTΩNIOC. AΥT. TPIΩN. ANΔPΩN.

a) L. IV. p. m. 148. b) in Anton. p. 926. c) L. II. c. 82. d) L. IV. p. m. 148.

Numus ſpurius.

Copioſi circumferuntur numi tam argentei, qnam aenei: M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΝ. ΚΑΤΑΔΟΥΛΟΣ. *Caput Antonii.* ҳ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΑΡΜΕΝΙ. ΑΙΓΥΠ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *aut ſimiliter. Caput Cleopatrae.* Primus ſimilem vulgavit Goltzius, atque ab hujus ficto archetypo fluxerunt alii omnes ejusdem farris. Similem vulgavit et Frölichius, [a]) qui nunc eſt in muſeo Caeſareo, ſed hic certe ſpurius. Malam horum numorum fidem jam comprobavit B. Bimardus. [b])

TITVLI M. ANTONII.

Augur.

Auguratum agente Caeſare obtinuit V. C. 705 teſte Plutarcho, [c]) ergo in hoc ſacerdotio collega Ciceronis, qui eum in Philippicis augurem ſaepe appellat, ſed et perverſa ab eo auguria criminatur. Ejus mentio in Antonii numis fere conſtans, inſcripto AVG. AVGV. AVGVR., et ad auguratum pertinent adſtitutus ſaepe lituus, caput velatum, aut ipſe velatus gradiens, et lituum praegeſtans. Graecum *auguris* nomen ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ in ſolis Goltzianis legitur. Quare jure ſuſpectum puto numum Longostaletorum Laconiae, quem dedit abbas Seſtinius, in quo legitur: M. ANTONIOC. ΑΥΤΟΚ. ΟΙΩΝΙCΤ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡ., ut obſervavi in hujus urbis numis.

Conſul, IIIvir R. P. C.

De utroque munere ad ipſos numos egimus. IIIviratus dignitatem ad extrema usque tempora numis ſedulo inſcripſit, cum eam collega Octavianus ſatis mature negligeret. At conſtat etiam ex Plutarcho, [d]) et Dione, [e]) inique tuliſſe Antonium, Lepido a Caeſare IIIviratum per vim fuiſſe ademptum. In numis Graecis ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ, ſed et hoc perrarum demptis Goltzianis, ut vidimus in numis commatis peregrini.

Imperator.

In Antonii numis legitur IMP. ſolum, IMP. ITER., IMP. III. et IMP. IIII. Quo tempore imperatoris titulum adeptus ſit, quove ſingulos multiplicarit, ardua eſt quaeſtio. Parum ad id conferunt hiſtorici. Solus Dio, ſed indefinite, eum teſtatur fuiſſe πολλάκις αὐτοκράτορα, *imperatorem ſaepius.* [f]) Mediobarbus dictum fuiſſe imperatorem primum ait V. C. 710 allato Catilinae capite, [g]) atque iſtud parachronismi portentum video placuiſſe etiam Vaillantio, [h]) et quod magis mirum videatur, uterque Dionem teſtem advocat, qui tamen eo loco adlatum Catilinae caput non a Marco noſtro, ſed C. Antonio conſule, Ciceronis in conſulatu collega, Marci patruo, quod debuerat, recte ſtatuit. [i]) Addit Vaillantius conjecturam aliam: *quum ad exercitum circa Mutinam profectus eſt,* ſed nullo iſtud argumento probat. Menſe Sextili V. C. 710 nondum fuiſſe imperatorem, patet ex epigraphe literarum, quas ad eum

a) IV. Tent. p. 153. b) ad Iobert T. II. p. 168. c) in Anton. p. 917. d) in Anton. p. 941. e) L. L. § 1. f) L. L. § 25. g) pag. 14. h) Hiſt. Ptol. p. 190. i) L. XXXVII. § 40.

dedere Brutus et Cafsius praetores, in quibus Antonius tantum conful appellatur. [a]) At paullo poft illi oblata eft ex S. C. haec dignitas; nam deceptis artificio patribus, ut teftatur Appianus, [b]) ἡρεθη της ἐν Μακεδονιᾳ δυναμεως ἐιναι ϛρατηγος ἀυτοκρατωρ, *creatus eft imperator Macedonici exercitus.* Deinceps certe eum tuliffe imperatoris nomen, patet ex Cicerone, qui dum ejus ad Hirtium, et Caefarem literas recitat, quarum exordium fuit: *Antonius Hirtio et Caefari,* haec continuo fubjicit: [c]) *Neque fe imperatorem, neque Hirtium confulem, nec propraetore Caefarem. Satis hoc quidem fcite. Deponere alienum nomen ipfe maluit, quam illis fuum reddere.* En *alienum* vocat imperatoris nomen, quia fraude acquifitum, fed tamen ab Antonio ufurpatum.

IMP. ITER. rarius occurrit, et tum jungitur cum COS. DESIG. ITER. ET. TERT., quae formula coepit V. C. 715. Verifimile, Antonium eodem hoc anno dictum imperatorem iterum ex victoria fuis aufpiciis de Labieno, Parthisque relata.

IMP. III. Quo tempore hoc titulo uti coeperit, jufta controverfia. Qui putant hunc captum ex victoria Armeniaca, quos inter Vaillantius, Havercampus, aliique pafsim, non adverterunt, exftare magna copia Antonii numos infcriptos: IMP. III. COS. DES. ITER. ET. TERT., ergo fignatos ante confulatum ejus II., et annum V. C. 720. Verum Antonius nonnifi hoc anno initoque jam confulatu II. in vere ingreffus eft Armeniam, eamque fubegit, et quod fequitur, jam ante hanc victoriam fuit imperator III. Idem probatur ex numo II. Atratini fupra defcripto, in quo hic dicitur COS. DESIG*natus*, et Antonius IMP. III. Atqui Atratinus nonnifi usque ad Kal. Ian. V. C. 720 fuit conful defignatus, ergo Antonius jam ante annum hunc ineuntem fuit imperator III. Quapropter neceffe eft eum fic appellatum ex priore aliqua victoria, forte ea, quam Canidius Craffus V. C. 718 de Iberis retulit, aut qua eodem anno victus eft Sex. Pompejus, qui habebatur communis et Octaviani, et Antonii hoftis, et contra quem et ipfe naves mifit.

IMP. IIII. jungitur cum COS. III., funt adeo hi numi cufi inde ab anno V. C. 723, quo conful III. procefsit. Quae fuerit ea victoria, ob quam titulum auxit, mihi incompertum, nifi jactatio potius fuit de victoria inani fpe occupata, quam fpem lepidam revera innuit Dio. [d])

Videor mihi poffe conjicere, in Antonii numis imperatoris titulo non femper numerum additum, eumque faepe, praecipue in Ciftophoris, et aeneis praefectorum dici tantum IMP., cum IMP. ITER. vel TER dicendus fuerat.

Singularis eft numus apud Vrfinum in Antonia tab. VI. n. 5, in quo circum Antonii caput eft epigraphe: IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. In hac titulus IMP. ad victorias referri nequit,

a) Cic. ad Famil. L. X. ep. 3. b) B. C. L. III. c. 25. c) Phil. XIII. c. 10. d) L. L. § 7.

quia is jam memoratur in ejusdem numi averſa ſcripto IMP. TER. An ergo Antonius titulo imperatoris tanquam praenominis uſus quoque eſt aemulatione Octaviani, qui eadem jam aetate ſcripſit etiam IMP. CAESAR? an vitioſe ex numo epigraphen excepit Vrſinus? Sane in alio numo Antonii, ſi Goltzianos demas, praefixum IMP. non reperi.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - -	C.
Aenei - - - - - - - - -	O.
Commatis peregrini.	
Argentei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Vrbium liberarum, et coloniarum - - - -	RR.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

M. ANTONIVS IIIVIRI FILIVS.

M. Antonii ex Fulvia filius natu major, auctoribus Graecis paſsim dictus *Antyllus*, nempe ὑποκοριστικῶς. Ei pater a clade Actiaca in Aegyptum reverſus continuo togam virilem dedit, ut, ſi quid ſibi accideret, Aegyptiis vir rex ne deeſſet. Sed id ipſum miſero exitium maturavit; nam eum poſtea Octavianus ad D. Iulii ſimulacrum profugum jugulari praecepit. [a])

Numus:

M. ANTONIVS. M. F. - - *Caput filii nudum.*
ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIV. R. P. C. *Caput patris nudum.* AV.

Hujus numi duo exſtant exemplaria, unum eſt in muſeo Caeſareo, alterum fuit in muſeo Petri Seguini, et ab hoc vulgatum, [b]) poſtea in muſeum regis Galliarum translatum. Singulare in utroque, non tam, quod alterum alteri ut gutta guttae ſimillimum eſt, quam quod utrumque eodem plane loco in parte antica vitium fecit. An propterea fraudis in ambobus ſuſpicio? Sane exemplar Vindobonenſe habet nonnulla, quae peritioribus minus poſsint adridere.

C. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarium vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 712.

---

a) Dio L. LI. § 6 et 15. Sueton. in Aug. c. 17. b) Sel. num. p. 112.

STEMMA CAESARVM.

C. Iulius Caeſar. *Vxor* Aurelia.

- C. IVL. CAES. DICT.
- Iulia *uxor* M. Atii Balbi
  - Atia *uxor* C. Octavii
    - Octavia *uxor* primum C. Claudii Marcelli.
      - M. Marcellus. *uxor* Iulia Auguſti filia.
    - Octavia *uxor* deinde M. Antonii IIIviri.
      - Antonia major. *uxor* L. Domit. Ahenobarbi.
        - Cn. Domit. Ahenobarbus *uxor* Agrippina Germanici F.
          - NERO AVG. *uxor* Poppaea Sabina.
            - Claudia Auguſta.
      - Antonia minor. *uxor* Neronis Claud. Druſi.
    - OCTAVIANVS AVGVSTVS *uxor* Scribonia.
      - Iulia *uxor* M. Argrippae.
        - Cajus Caeſar.
        - Lucius Caeſar.
        - M. Agrippa Caeſar Poſtumus.
        - Agrippina *uxor* Germanici.
    - OCTAVIANVS AVGVSTVS *uxor altera* Livia cujus prior maritus Ti. Nero.
      - TIBERIVS AVG. *Vxor* Vipſania Agrippina.
        - Druſus Caeſar. *uxor* Livia Germanici ſoror.
          - Tiberius.
      - Nero Claud. Druſus. *uxor* Antonia minor.
        - Germanicus Caeſ. *uxor* Agrippina Agrippae F.
          - Nero Caeſar.
          - Druſus Caeſar.
          - C. CALIGVLA.
          - Agrippina *uxor* Cn. Domit. Ahenob. et Claudii Aug.
        - CLAVDIVS AVG. *uxor* Val. Meſſalina
          - Britannicus
          - Octavia *uxor* Neronis.

L. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarios vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 713.

AVGVSTVS.

Octavia gens, ex qua is oriundus fuit, Velitris Volſcorum floruit, olim patricia, ſed ad plebem ſerius ſe contulit, reſtituta in patriciam a I. Caeſare. Ea ſtirps, quae Octavium noſtrum protulit, equeſtri dignitate contenta fuit usque ad C. Octavium ejus patrem, qui egregiis opibus, et indole primus ad remp. acceſsit, et inter ſenatores adlectus pace et bello conſpicuus fuit. Duxit is primum Ancharium, ex qua ſibi nata Octavia major, deinde Atiam filiam M. Atii Balbi domo Aricini, et Iuliae I. Caeſaris ſororis, ex qua natus C. Octavius Caepias noſter, [a]) et Octavia minor, [b]) ut adeo ejus ſtirpis perbreve ſchema ſit:

M. Atius Balbus, *uxor* Iulia I. Caeſaris ſoror.
|
Atia, *uxor II.* C. Octavii.
|
C. Octavius, ſubinde Auguſtus.

Fuit igitur I. Caeſar Auguſti avunculus major. Haec ex Suetonio. [c])

Quoniam ad intelligendam hujus aevi hiſtoriam permagni intereſt, Caeſareae ſtirpis cognationes, adfinitatesque noſſe, adjicere ad hunc locum Caeſarum ſtemma placuit, ſed contractius, quod omnium illorum nomina contineat, quorum exſtant numi. Porrectius aliud, nimirum hiſtoriae cauſa contextum dedit Gabriel Brotierus, et erudite explicavit in Tacito ſuo. [d])

Natus eſt Velitris IX. Kal. Octob. V. C. 691 A. X. 63. *Cicerone, et C. Antonio cos.* Multa iſtud teſtimonia confirmant, quae vide collecta a Schlegelio. [e])

V. C. 706 A. X. 48. *C. Iulio Caeſare II. P. Servilio Vatia Iſaurico cos.* ſumit togam virilem, [f]) et quidem die XVIII. Octobris. [g])

V. C. 709 A. X. 45. *C. Iulio Caeſare IV. cos. ſine collega.* I. Caeſarem in Hiſpaniam comitatus victis Pompejis et finitis bellis civilibus omnibus Apolloniam Illyrici ſtudiorum cauſa abit.

V. C. 710. A. X. 44. *C. Iulio Caeſare V. M. Antonio cos.* In hunc annum a I. Caeſare dictatore deſignatus magiſter equitum, quod munus iniret, cum M.

---

a) Dio L. XLV. § 1. b) Suet. in Iulio c. 27 et Aug. c. 4. c) in Aug. c. 1 — 4. d) T. I. p. 461. e) ad Morellii Impp. p. 115. f) Suet. c. 8. g) Kalend. Antiat.

Lepidus paludatus in Galliam et Hifpaniam exiffet. [a]) Sequentibus idib. Martiis occiditur Caefar. Audita avunculi morte C. Octavius confeftim ex Illyrico Romam revertitur, et Caefaris teftamento heres ex femiffe, et in nomen adoptatus fe dixit C. IVLIVM CAESAREM OCTAVIANVM. Tum turbae cum M. Antonio, qui cum alias per vim omnia gereret, aufus eft etiam pro decreta fibi a fenatu Macedonia provincia D. Bruto Cifalpinam Galliam illi a Caefare dictatore adfignatam et a fenatu confirmatam attentare, ipfumque Brutum fe adverfus vim armantem Mutinae obfidere. Communi Antonii odio prudenter ufus Octavianus patris legiones fibi devincit.

V. C. 711 A. X. 43. *A. Hirtio*, *C. Vibio Panfa cos.* Antonius hoftis a fenatu judicatur. Adverfus eum mittuntur confules Hirtius et Panfa, eisque ut Octavianus pro praetore adeffet, decernitur. Sancitum iftud VII. idus Ian., et quoniam permiffa tum illi ea poteftas profpere cefsit, factum, ut deinceps *hac die primum imperium orbis terrarum aufpicatus* diceretur, ut docet infigne marmor Narbonenfe, [b]) et Ogginius. [c]) Ex primo fecundo praelio Octavianus Caefar una cum confulibus dicitur IMPERATOR. Altero apud Mutinam praelio XVIII. Kal. Maji [d]) cogitur Antonius in Galliam ad M. Lepidum procos. fugere, fed uterque conful paullo poft victoriam ex vulneribus obit. Confulatum in locum Panfae repugnante primum fenatu, mox admotis ad urbem legionibus coacto fibi extorquet, eumque adit nondum exacto vigefimo aetatis anno menfe Sextili, ut diferte Macrobius, [e]) et Dio, [f]) et quidem die XIX. Augufti teftibus Dione [g]) et Tacito [h]) contra Velleium, qui die XXII. Sept. initum ab eo hunc magiftratum tradit. [i]) Atque ille jam tum fummae rei intentus cum Antonio et Lepido prope Bononiam congreffus ac conciliatus concordiam his legibus fancit, ut in quinquennium aequa poteftate effent IIIviri reip. conftituendae, Caefar Africam, Siciliam, Sardiniam, Lepidus Hifpaniam cum Gallia Narbonenfi, reliquas Gallias Antonius obtinerent, ad haec Lepidus conful anni fequentis provideret Italiae, Caefar et Antonius Brutum Cafsiumque bello perfequerentur. Propofita mox infamis profcriptionis tabula. Quo die coeperit hic IIIviratus, et quo tempore exiverit, diferte docet marmor Collotianum: [k])

- - AEMILIVS. M. ANTONIVS.
IMP. CAESAR.
IIIVIR. R. P. C. EX. A. D. V. KAL.
DEC. AD. PR. KAL. IAN.
SEXT.

Ergo defignati fuere IIIviri a die V. Kal. Dec. V. C. 711 usque ad diem pridie Kal. Ian. V. C. 716.

V. C. 712 A. X. 42. *M. Aemilio Lepido II. L. Munatio Planco cos.* Antonius, et Caefar Brutum, et Cafsium apud Philippos Macedoniae vincunt, quorum uterque mortem fibi confcifcit. Poftea

a) Pighius. b) Gruter pag. 229. c) Faft. Verrii pag. 5. d) Ovid. Faft. IV. 627. e) Saturn. L. I. c. 12. f) L. LV. § 6. g) L. LVI. § 30. h) Ann. L. I. c. 9. i) L. II. c. 65. k) Gruter p. 298.

Caesar sibi Hispaniam, et Numidiam, Antonius Galliam, et Africam designant.

V. C. 713 A. X. 41. *L. Antonio*, *P. Servilio Vatia Isaurico cos.* M. Antonio in Asiam ad cogendas pecunias profecto ejus frater L. Antonius Pietas cos. et M. Antonii uxor Fulvia Italos, qui agros suos veteranis cedere jussi fuerant, adversus Caesarem concitavere. Hinc bellum, dictum Perusinum, exortum Caesarem inter et L. Antonium, quod finitum fuit hoc Perusiae obsesso, et ad deditionem coacto. Vide de hoc bello praecipue Dionem, [a]) et Appianum. [b])

V. C. 714 A. X. 40. *C. Asinio Pollione*, *Cn. Domitio Calvino cos.* Octavianus sibi a M. Antonio ob vim fratri factam metuens Sex. Pompejum Magni filium natu minorem, qui elapsus e praelio Mundensi mortuo dictatore iterum emersit, et comparata classe, receptisque proscriptis, et occupata Sicilia satis validus Italiae oram vexavit, in partes suas pertrahere conatus est ducta eum in finem Scribonia sorore Scribonii Libonis, patrisque alterius Scriboniae Sex. Pompeio in matrimonium collocatae. Ast irritum cecidit artificium. Revera M. Antonius ex Aegypto in Italiam appulsus Brundusium per vim cepit, cum mortua improviso Fulvia totius belli face in concordiam uterque rediit ea lege, ut Oriens M. Antonio cederet, Lepido Africa, Octaviano Gallia, Hispania, Dalmatia, Sardinia, atque hic bellum Sex. Pompeio, Antonius Parthis faceret. Ea pax magis firmata Octavia Caesaris sorore Antonio in matrimonium data.

V. C. 715. A. X. 39. *L. Marcio Censorino*, *C. Calvisio Sabino cos.* Sex. Pompejo litora omnia Italiae infestante, et crescente in urbe fame Antonius et Caesar ad mitiora compulsi consilia cum Pompejo prope Misenum congressi sunt, quo in colloquio sancitum, ut Pompejus Achaiam, Siciliam, Sardiniam in quinquennium teneret. Designati praeterea in VIII. annos consules, et quidem ut Caesar anno V. C. 721 esset consul II., 723 consul III. [c]) Caesari ex Scribonia nascitur Iulia.

V. C. 716. A. X. 38. *Appio Claudio Pulchro*, *C. Norbano Flacco cos.* Pax Caesarem inter et Pompejum rupta, et pugnae maritimae vario eventu. Exeunte hoc anno IIIviratus quinquennio eundem sibi honorem in aliud quinquennium prorogant IIIviri. Caesar repudiata Scribonia Liviam ducit abductam marito suo Ti. Claudio Neroni, et tum Druso gravidam.

V. C. 717. A. X. 37. *M. Agrippa*, *L. Caninio Gallo cos.* Magni Caesaris ad bellum contra Sex. Pompejum apparatus Agrippa summae rei praefecto. Romae Pompejo sacerdotium designatum, et consulatus designatus abrogantur. (Dio, Appianus.)

V. C. 718 A. X. 36. *L. Gellio Poplicola*, *M. Cocceio Nerva cos.* Sex. Pompejus post varias vices demum navali praelio victus in Asiam profugit. Commissa pugna III. non Sept. docente istud Kalendario Amiternino: FER. ET. SVP-

a) L. XLVIII. § 5 seq. b) Bell. civ. L. V. c) Dio L. XLVIII. § 35 et lib. L. § 10. Appian. B. C. L. V. c. 73.

PLICATIONES. APVD. OMNIA PVLVINARIA. QVOD. EO. DIE. CAES. DIVI. F. VICIT. IN. SICILIA. CENSORIN. ET. CALVIS. COS. Dubium non eſt, his verbis intelligendam poſtremam Octaviani de Sex. Pompejo victoriam; nam et Dio refert, [a]) hujus cauſa victoriae illi decretam fuiſſe *ἱερομηνίαν αἴδιον*, *ſupplicationem perennem*, nimirum quotannis repetendam, quam illa ob cauſam in Kalendario quoque notata fuit. Etiam Appianus decretae hujus *ἐτησιꝋ ἱερομηνίας*, *annuae ſupplicationis* meminit. [b]) Haec opportune. Sed mirum Kalendarii parachronismum excuſare non poſſum, dum hanc victoriam, quae certe fuit anni praeſentis, per conſules Cenſorinum, et Calviſium ad annum V. C. 715 retrahit. Caeſar tota Sicilia potitur. M. Lepido ſibi adverſanti exercitum, imperium, et provinciam Africam extorquet, et IIIviratu ſpoliat. Ex S. C. urbem ovans ingreditur. Vide numos anni V. C. 719.

Numi
ab anno V. C. 711 A. X. 43 usque V. C. 718 A. X. 36.

CAESAR IIIVIR. R. P.C. PONT. COS. DES. II. III. IMP. I. II. III. IV.

Omnes horum annorum numi, qui caput Octaviani offerunt, illud barbatum exhibent, cujus cauſam continuo infra expediemus.

* * *

DIVI IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

TI. SEMPRONIVS.GRACCVS.IIIIVIR. Q. DESIG. *Typos vide in gente Sempronia.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

Q.VOCONIVS. VITVLVS. *Vitulus ſtans.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles denarii alii et Sempronii, et Voconii, ſed qui in antica habent caput I. Caeſaris, ex quo jure arguimus, hos quoque poſt hujus mortem ſignatos honore inter patrem filiumque diviſo. Fuit hic Sempronius haud dubie IIIIVIR. A. A. A. F. F. et deſignatus ad capeſſendam quaeſturam. Idem dici debet de Voconio, nam et hic in denariis, ſed cum capite I. Caeſaris, addit Q. DESIG. Havercampus Vaillantium ſecutus hos numos poſt M. Antonii mortem ſignatos cenſet, quia tum demum *divi filius* in denariis dici coepit. [c]) Vtrumque falli apparebit mox infra ex numis, in quorum averſa eſt: M. AGRIPPA. etc. vel COS. ITER. ET. TER. etc. Ad haec in omnibus hujus generis numis mentum Octaviani barbatum eſt, quae periſtaſis usque ad eam aetatem non porrigitur.

* * *

C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput nudum barbatum.*

C. CAESAR DICT. PERP. PONT. MAX. *Caput I. Caeſaris laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Nunc primum conſulatus ſit mentio, quem ſibi V. C. 711 per vim extorſiſſe, et inviſſe menſe Sextili diximus. Quoniam in hoc denario non ſit mentio IIIvi-

a) L. XLIX. § 15. b) B. C. lib. V. c. 130. c) ad Famil. Morell. p. 379.

ratus, exiſtimat Havercampus, eum cuſum intra hunc Sextilem, et finem Novembris, quo eum magiſtratum iniyit. [a]) Verum conſtat ex numis annorum vicinorum, eam dignitatem non fuiſſe ſemper monetae inſcriptam, et vix exiſtimo, IIIviros, antequam hoc munus ſibi extorſere, auſos fuiſſe, ſuo nomine et imagine ferire monetam.

PONT*ifex* dicitur in hoc numo, et conſentit Cicero, qui in Philippica V., dicta, antequam Caeſar cum conſulibus contra Antonium Mutinam exiret, eum vocat *pontificem*, *propraetorem.* [b]) Apertius teſtimonium ſuggerit Nicolaus Damaſcenus narrans; [c]) Octavium *annos natum circiter XIV. in locum L. Domitii* (in acie Pharſalica caeſi) *in conlegium pontificum adſcriptum fuiſſe.* Ergo honorem hunc abſtulit V. C. 706. Erravit tamen Nicolaus annum aetatis XIV. adſignando, cum Octavius tum annum XVI. auſpicatus jam ſit, quod et obſervavit Noriſius. [d])

AVG*ur*. Ergo is una pontifex, et augur, ex quo patet, eum ſerius in augurum quoque conlegium fuiſſe cooptatum, etſi de hac dignitate apud auctores nihil diſtincte memorari videam. Paullo infra eum praeferre lituum videbimus, et hunc praefert quoque in inſigni gemma muſei Caeſarei, quam olim vulgavi. [e])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

CAESAR. DIC. PER. *inſcriptum ſellae curuli*, *ſupra quam laurea.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Explicationem vide in numis I. Caeſaris poſt ejus mortem ſignatis.

* * *

CAESAR. IMP. PONT. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

M. ANTON. IMP. IIIVIR. R. P. C. AVG. *Caput M. Antonii barbatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alios Caeſaris et Antonii denarios vide in numis M. Antonii.

* * *

CAESAR. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *in aliis additur* PONT. MAX. *Caput Lepidi.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

POPVL. IVSSV. *Caeſar paludatus in equo citato.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Cenſent eruditi, eſſe hanc illam ſtatuam equeſtrem, quae Caeſari S. C. poſita fuit, cum adverſus M. Antonium ad bellum Mutinenſe exiret, de qua loquitur Velleius. [f])

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Victoria ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.) vel: L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Aeneas Anchiſen efferens.* AV. (Pembrock, Khell Suppl. ad Vaill. p. 8.)

---

a) ad Famil. Morell. p. 216. b) Cap. 17. c) de educat. Aug. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 4. e) Choix de pierr. grav. p. 9. f) L. II, c. 61.

Aversa gentem Iuliam respicit, ut in numis I. Caesaris.

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

Q. SALVIVS. IMP. COS. DESIG. *Fulmen.* AR.

De incerto hoc Salvio egimus in gente Salvia.

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caesar paludatus in lento equo d. lituum, infra prora navis.* AV. (Mus. Caes.)

Lituus Caesaris auguratum notat, de quo supra. Ad quod ejus factum maritimum hujus aetatis adludat prora navis, ambiguum. Fors procuratam annonam notat, et statuam eapropter a senatu decretam.

* * *

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caesar paludatus in lento equo d. elata.* AR. (Mus. Caes.)

Varii hi Caesaris equitis typi variis eum a grato senatu statuis equestribus honoratum arguunt. Post bellum Philippense Caesarem ovantem urbem ingressum refert Suetonius. [a])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Tropaeum, et aquila legionaria inter duo signa militaria.* AR. (Mus. Caes.)

* * *

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

C. CAESAR. M. ANTON. *Duae dextrae junctae intermedio caduceo.* Quin. (Mus. Caes.)

Caput anticae esse deae Concordiae, dubium non est, ad quam etiam refertur typus aversae. Vterque IIIvir saepe per hanc aetatem dissidens saepe ad concordiam et foedera rediit, ut notum ex historia, et confirmant numi sequentes:

CAESAR. IIIVIR. *Caput nudum barbatum.*

Eadem aversa. AR. (Morelli in Famil. Anton. tab. VI.)

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

ANTONIVS. IMP. *Caduceus.* AR. (ibid.)

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *in area numi.* AR. (Mus. Caes.)

Dubium non est, M. Agrippam fuisse ex iis unum, quos supra ad annum V. C. 715 consules in VIII. annos designatos dixi. Istud certum, Agrippam processisse consulem anno V. C. 717, atque adeo numum cudi debuisse ante hunc annum. Certum etiam ex hoc numo, Caesarem non primum post captam Aegyptum se dixisse DIVI. IVLI. F., ut censuisse Vaillantium supra ad numum I. horum annorum dixi, quod et nonnulli ex sequentibus numis comprobabunt. Exstant praeterea numi alii similes aurei et argentei cum capitibus I. Caesaris et Octaviani se respicientibus. De praenomine IMP. jam nunc frequentius occurrente vide quae notabimus infra

a) Cap. 22.

ad numos anni V. C. 725.

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. R. P. C. *Tripus.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *intra lauream.* AR. (Morelli Impp. tab. XIII.)

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. III-VIR. ITER. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 columnarum, cujus epistylio inscriptum:* DIVO. IVL. *imminente superne sidere Iulio, intus I. Caesar augurali habitu stans d. lituum, in area ara luculenta.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Typum aversae explicavimus in numis D. Iulii.

Eadem adversa.

Eadem epigraphe. Instrumenta pontificalia. AR. (Mus. Caes.)

Typus ad Caesaris pontificatum alludit.

Numos sic inscriptos pertinere ad annos V. C. 717 et 718, docebimus continuo.

* * *

Animadversio ad numos hactenus descriptos.

Eos omnes intra fines principio praescriptos, nempe ab anno V. C. 711 usque 718 esse coercendos, et quos postremos dedi cum epigraphe in antica: IIIVIR. ITER. R. P. C., in aversa: COS. ITER. ET. TER. DESIG., adhuc arctiores postulare limites, nempe annos V. C. 717 et 718, modo comprobare aggredior.

Dixi in annalibus ad annum V. C. 711, IIIviros primum IIIviratum iniisse V. C. 711 V. Kal. Decembres, eumque vi marmoris Collotiani exspirare debuisse ante diem pridie Kal. Ian. anni 716. Ex quo consequitur, nisi quid deinceps fuit immutatum, ipsis Kal. Ianuariis anni 717 coepisse alterum IIIviratus quinquennium, quod iis fuisse permissum diserte memorant Dio, Appianus, fasti triumphales, et numi. Sed uterque hic scriptor minus adcurate alterius quinquennii initium defigit. Dio in actis anni V. C. 717 narrat obiter, [a]) IIIviros sibi in aliud quinquennium, cum prius illud jam exspirasset, principatum prorogasse, ἑαυτοις δε την ἡγεμονιαν ἐς ἀλλα ἐτη πεντε, ἐπειδη τα προτερα ἐξεληλυθει, ἐπετρεψαν. Idem narrat Appianus, cui etiam in tempore cum Dione convenit: ἐπει δε ὁ χρονος ἀυτοις ἐληγε της ἀρχης, ἡ τοις τρισιν ἐπεψηφισο ἀνδρασιν, ἑτεραν ἑαυτοις ὡριζον πενταετιαν, *posteaquam vero illis tempus principatus effluxit, quod IIIviris decretum fuit, aliud sibi quinquennium definivere.* [b]) Tum narrat uterque, Antonium festinasse in Syriam, Caesarem bellum adversus Sex. Pompejum apparasse, quae omnia contigere V. C. 717. Alio loco sibi ipsi adversatur Appianus, cum narrat, Octavianum exeunte anno V. C. 720 ex Dalmatia Romam profectum, et mox inito Kalendis Ian. 721 consulatu redivisse in Dalmatiam, cum IIIviratum adhuc obtineret. Addit continuo: δυο γαρ ἐλειπεν ἐτη τῃ δευτερᾳ πενταετιᾳ τησδε της ἀρχης, ἡν ἐπι τῃ προτερᾳ σφισιν ἀυτοις

a) L. XLVIII. § 54. b) B. C. L. V. c. 95.

ἐψηφίσαντο, *duo enim anni deerant de altero quinquennio hujus imperii, quod ſibi ipſis exacto priore decreverant.* [a]) Iam igitur, ſi, ut dixi, alterum quinquennium coepit Kalendis Ian. V. C. 717, neceſſario illud effluxit Kalendis Ian. V. C. 722. At ſi, ut vult Appianus, Kalendis Ian. V. C. 721 ad explendum alterum quinquennium defuiſſent adhuc anni duo, illud nonniſi V. C. 723 exiviſſet. Hanc ipſam diſcordiam quoad iteratum IIIviratum in ſcriptoribus jam advertit Pighius. [b])

Ex hac diſputatione ſequitur I., veriſimillimum eſſe, et ratione etiam comprobari, IIIviros alterum quinquennium inchoaſſe Kalendis Ian. V. C. 717; non prius, nam, cum ex marmore Collotiano certum ſit, illud definitum fuiſſe a fine Novembris V. C. 711 usque ad finem Decembris V. C. 716, nulla IIIviris fuit ratio alterius quinquennii anticipandi, etſi fuerit ratio ſenatum permovendi priore nondum exacto, ut ad illud deſignarentur, quo magiſtratum diutius uſurparent. Non ſerius; nam cum omnia ex S. C. vellent agere videri, permiſſum autem illis quinquennium effluxerit die Kalendas Ian. anni 717 praecedente, ex ſenſu legis inde ab his Kalendis non fuiſſent amplius IIIviri. Denique cum auctores hanc illis decretam poteſtatem narrantes conſtanter *quinquennii* meminerint, ſeu citius illam, ſeu ſerius iteraſſent, dici vere quinquennium non potuiſſet.

Sequitur II., non poſſe numos inſcriptos IIIVIR. ITER. R. P. C. collocari ante annum V. C. 717, ſi, ut veriſimile dixi, hoc ineunte ea poteſtas iterata fuit.

Sequitur III., quoniam in numis ſic inſcriptis Octavianus luculentam adhuc barbam appendit, eum adhuc anno V. C. 717 barbam aluiſſe. Adverſari iſtud videtur verbis Dionis perhibentis ad annum V. C. 715: *Sane Caeſar tum primum barbam radens et ipſe ſplendide diem eum feſtum egit, et reliquis ſimul omnibus publicum epulum dedit. Ab eo autem tempore genas laeves ſervavit, ſicut alii ſolebant.* [c]) At vero numi teſtes ſynchroni, qui omnes Caeſarem IIIvirum iterum barbatum ſiſtunt, fallere nequeunt, neque etiam temere teſtimonium Dionis iſtud factum diſerte ad hunc annum referentis repudiandum. Expendenda ſolum cauſa, cur barbam a Caeſare nutritam, ac quidem teſtibus numis et Dione in tam longum tempus, credibile ſit. Morellius in epiſtola ad Perizonium, quae eſt in Electis Wolter-eckii p. 50, ejusque aſſecla Schlegelius, [d]) aliique ejus cauſam in luctum ob mortem I. Caeſaris referunt. Non repugno, nam apud Romanos barba promiſſa revera luctus pars exſtitit. Ad haec aliam rationem, cur M. Antonii caput in prioribus ejus numis barbatum ſit, promere vix poſſumus, quam quod lugere Iulium e vivis ſublatum inſtituit, quem ſupereſſe tantopere ejus intererat, et cujus interempti ſe vindicem ferebat. At vero lugere parentem ſexennio integro, nimirum ab anno V. C. 710, quo Iulius caeſus eſt, usque ad annum

a) Bell. Illyr. c. 28. b) Annal. Rom. ad V. C. 715. c) L. XLVIII. § 34. d) ad Impp. Morell. T. I, p. 118.

715, quo posuiſſe barbam ſcribit Dio, et praeter Romanorum inſtitutum eſt, et nullo pacto veriſimile. Quin idem Dio, cum factum iſtud deſcribit, eam periſtaſin propter rei inſolentiam non diſsimulaſſet, ſi mors Iulii ejus ſqualoris tamdiu retenti cauſa exſtitiſſet. Atque haec ipſa omiſſio luculente arguit, cauſam, cur barbam poſuerit, fuiſſe in vulgus cognitam, et paſsim receptam, quae adeo memorari non mereretur. Eam facile reperio in juvenum Romanorum conſuetudine, qui barbam alere ad certam usque aetatem ſolebant, nimirum ad annum usque XX., aut etiam ultra. Pagius nimium anxie anno XXII. barbam radi ſolitam adfirmat, [a]) nixus teſtimonio Macrobii: *ter ſeptenarium numerum requiri ad radendam barbam.* Verum non hoc dicit Macrobius, ſed: *Poſt ter ſeptenos annos flore genas veſtit juventa.* [b]) Atque hunc morem certum eſt a juvenibus quoque principibus fuiſſe obſervatum. Octaviani exemplum ex Dione dedimus. De Caligula narrat Suetonius, [c]) eum aetatis anno XX. ſumpſiſſe togam, et poſuiſſe barbam, et de Nerone, [d]) idem ab eo fuiſſe factum aetate magis provecta, nempe anno XXII., et cum Auguſtus jam fuiſſet, quod ipſum numis quoque praeclare confirmatur. Quin et Elagabalum adhuc huic conſuetudini obtemperaſſe, ex Dione diſcimus. [e]) Fuiſſe eum diem, quo primum reſecta barba, laetitiae ſacrum, docuit Iuvenalis: [f])

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis venalibus.

Quibus vero caerimoniis, et qua publica ſolennitate hic mos a principibus fuerit celebratus, ab inſpectis auctorum locis, quos modo citavi, tum et eo, quod de Nerone narrat Dio, [g]) potes erudiri. Similem morem valuiſſe etiam apud Hieropolitas Syros, perhibet Lucianus. [h]) Idem ergo de principum juvenum barbula ſentiendum, quod de verbis Ciceronis, cum is dixit: *noſtri iſti barbatuli juvenes.* [i]) At cum videamus ex numis, Octavianum diutius, quam iſtud vel dicta conſuetudo, vel Dionis teſtimonium permittunt, barbam promiſiſſe, alium ejus explicandi arceſſendam eſſe cauſam intelligo. Veriſimile enim eſt, poſita ſemel ex conſuetudine prima barba, paullo poſt eandem revocaſſe cauſa luctus publici. Sic et de I. Caeſare ſcribit Suetonius: [k]) *audita clade Titurianа barbam capillosque ſummiſit, nec ante dempſit, quam vindicaſſet.* Et de ipſo Octaviano, ſed jam Auguſto: [l]) *adeo namque conſternatum ferunt* (clade Variana) *ut per continuos menſes barba capilloque ſummiſſo caput interdum foribus illideret.* Etiam M. Antonium poſt cladem Mutinenſem promiſiſſe barbam, tradit Plutarchus, [m]) atque idem feciſſe Catonem in Africa audita ſuorum apud Thapſum calamitate. [n]) Luctus in Octaviano publici cauſa eſſe potuit inimicitia Sex. Pompeji non tam ſibi, quam urbi gravis, inter-

a) Crit. Bar. ad ann. Chr. 56. b) Somn. Scip. L. I. c. 6. c) Cap. 10. d) Cap. 12. e) L. LXXIX. § 14. f) Sat. III. v. 186. g) L. LXI. § 19. h) de dea Syria in fine. i) ad Attic. L. I. ep. 16. k) Cap. 67. l) Cap. 23. m) in Anton. p. 923. n) in Catone min.

clusis primum commeatibus, et fame late serpente, deinde cum ad arma ventum esset, clades repetitae, ac praeter publica haec detrimenta rei gestae dedecus, quibus tandem malis Pompejo V. C. 718 profligato exstinctis ad solitum cultum rediverit.

Sequitur IV., indubitatum plane esse, quod principio adserui, numos Octaviani inscriptos: COS. ITER. ET. TER. DESIG. addito frequenter in aversa IIIVIR. ITER. R. P. C. et capite ejus semper barbato, ad annos V. C. 717 et 718 pertinere, non ad eum, quem iis artis nostrae periti, quod sciam, omnes hactenus adsignavere, ex quibus nominare satis sit Mediobarbum, [a]) Vaillantium, [b]) Havercampum. [c]) Iuxta hos prior inscriptionis pars COS. ITER. ET. TER. DESIG. hunc sensum facit, quasi Caesar jam processisset consul iterum, et tum tertium esset designatus. Quare cum consul iterum processerit V. C. 721, non dubitavere, omnes numos sic inscriptos ad hunc annum referre. Quis sit verus hujus epigraphes sensus, tum curatius inquirere coepi, cum primum viderem Caesaris vultum magis juvenilem, quam qui dicto anno posset competere, deinde barbam e mento pendulam, cujus ego rationem ad eum annum non potui reperire. Quare sic capienda ejus inscriptionis verba, ut το DESIG. referatur tam ad ITER. quam ad TER., ac tum plana omnia. Dixi in annalibus ad V. C. 715, ex IIIvirorum arbitrio in VIII. annos designatos fuisse consulatus, et Caesari, qui V. C. 711 jam consul primum fuit, oblatos binos, quorum unum iniret V. C. 721, alterum 723. Ergo jam inde ab eo tempore se vere scribere potuit, ac reipsa scripsit *consulem iterum*, *ac tertium designatum.* Et sane verum esse hunc inscriptionis sensum, probant numi M. Antonii, qui, cum eodem tempore designatus fuerit consul in annos 720, et 723, inde in numis scribere coepit: COS. DESIG. ITER. ET. TER., nullo adeo alio inter utramque epigraphen discrimine, quam quod in Antonii numis το DESIG. praeponatur, in Caesarianis postponatur. Si inscriptio notaret alterum consulatum jam coeptum, pro more, quem aliorum imperatorum numi sequuntur, scribendum fuerat: COS. ITER. DES. TER. Nequaquam doctrinae meae obstat numus a Morellio citatus, in quo juxta caput barbatum scriptum praetenditur COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. [d]) nam satis certum, hunc numum captum ex Goltzio, qui eum proponit in Augusto tab. II. n. 23.

Narrat de Octaviano Tacitus: [e]) *interfecto Antonio - - - posito IIIviri nomine consulem se ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentus.* Periit Antonius V. C. 724. Tamen Octavianus inde ab anno V. C. 718 IIIviratus mentione in numis abstinuit, credo, quod Lepido eodem anno sese abdicare coacto re ipsa IIIviratus amplius non exstitit, orbis imperio inter Caesarem et Antonium diviso, contentus adeo potestate IIIviratui permissa, qua deinceps

a) ad ann. V. C. 721. b) ad num. 60. Famil. Iuliae. c) ad Famil. Morell. p. 217.
d) in Impp. tab. I. n. 29. e) Ann. L. I. c. 2.

quoque, quoad Antonius vixit, usus est. Aliam viam tenuit Antonius, qui adhuc in consulatu suo III. seu V. C. 723 sese in numis appellat IIIVIR*um* R. P. C., sed hic eo rursum a Caesare differt, quod nunquam sese in moneta appellet IIIVIR*um* ITER*um*, quo titulo Caesarem usum vidimus.

* * *

V. C. 719 A. X. 35. *L. Cornuficio, Sex. Pompeio Sex. F. cos.* Sex. Pompejus in Asia minore M. Antonii jussu occiditur. Antonius Octaviam uxorem Athenis Romam reverti jubet, ipse Cleopatrae amoribus vacat.

V. C. 720 A. X. 34. *M. Antonio II. L. Scribonio Libone cos.* Varias in provinciis seditiones comprimit Caesar, et bellum in Dalmatas, aliosque parat.

V. C. 721. A. X. 33. Consul II. *conlega L. Volcatio Tullo* procedit, sed eodem die abdicat suffecto P. Autronio. Bellum cum Dalmatis gerit, iisque subactis pacem facit. Mauretaniam mortuo Boccho rege in provinciam redigit. Caesaris et Antonii simultates gliscunt.

V. C. 722. A. X. 32. *Cn. Domitio Ahenobarbo, C. Sosio cos.* C. Sosio consule gravi oratione in absentem Caesarem invecto hic redux M. Antonii testamentum apud Vestales repertum populo recitat, vi cujus Cleopatrae liberi provinciarum R. heredes designantur. Ergo Antonio consulatus in annum sequentem abrogatur, Cleopatrae bellum indicitur. Cn. Domitius, et C. Sosius consules Antonii amici urbe excedunt, Antonius Octaviam repudiat, utrinque bellum omni vi apparatur.

V. C. 723 A. X. 31. *Caesar consul III.* procedit *conlega* in Antonii locum *M. Valerio Messala.* IV. non. Sept Antonius et Cleopatra navali praelio ad Actium debellantur. Ex hac victoria dictus imperator VI., ut probabimus alibi.

V. C. 724. A. X. 30. *Consul IV. conlega M. Licinio Crasso* in Aegyptum cum exercitu appellit. Capitur Alexandria Kal. Sextil. [a]) M. Antonius, et Cleopatra deserti a suis, rebus omnibus desperatis nece voluntaria occumbunt. Caesar Aegyptum tributariam facit constituto praeside Cn. Cornelio Gallo equite Romano. IIIviratum ponit. [b])

V. C. 725. A. X. 29. *Consul V.* imperator VII. *conlega Sex. Appuleio* Romam redux continuo triduo tres agit triumphos, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum mensis Sextilis die XIV. [c]) cujus causa hic mensis serius dictus fuit Augustus. [d]) Iani templum clauditur. [e]) Honoribus omnibus privatim, et publice mactatur, dictusque *imperator* titulo summi imperii indice. (Vide infra ad numos IMP. CAESAR.) Moesiam per Crassum subigit, et hinc imperatoris titulum iterat. [f])

V. C. 726. A. X. 28. *Consul VI. conlega M. Agrippa II.* Lustrum facit, plurimas leges perfert, urbem aedificiis ornat, vias munit.

a) Orosius L. VI. c. 19. Kalend. marm. Antiat. b) Tacit. Ann. L. I. c. 2. c) Kalendar. Antiat. d) Macrob. Sat. I. c. 12. e) Sueton. c. 22. f) Vide sub finem ad hunc titulum.

Numi
ab anno V. C. 719. A. X. 35. usque V. C. 726 A. X. 28.

PONT. COS. I. II. III. IV. V. VI. IMP. IV. V. VI. VII.

Desinit in numis IIIVIR. R. P. C.

Ex numis, quos hoc articulo complectimur, pauci certum annum dictant, etsi certum sit, omnes intra annos, quos praescripsi, fuisse signatos.

* * *

CAESAR. IMP. *Caput Octaviani nudum, et, quod deinceps semper, imberbe.*

ANTONIVS. IMP. *Caput Antonii nudum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Alius, sed pro typo aversae Caduceus. AR. (Mus. Caes.)

Hi denarii ultra annum V. C. 722 dimoveri non possunt rupta jam tunc inter utrumque IIIvirum concordia.

* * *

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.*

DIVOS. IVLIVS. *Caput I. Caesaris laureatum, hinc apex, illinc lituus.* AE. I. II. (Mus. Caes. Morelli Impp. tab. XXIV. n. 1.)

DIVI. F. *Caput simile, juxta in nonnullis astrum.*

DIVOS. IVIVS. *intra lauream.* AE. I. II. (Mus. Caes. Morelli ibid. n. 2.)

Hos numos circa annum V. C. 718 cusos, eo conjicio, quod in simili, quem Morellius bis produxit, [a]) Caesaris mento barbula adhaeret. Ad haec hujus generis aliquos ante annum V. C. 718, aut saltem non post hunc annum fuisse percussos, manifeste evincit numus recusus, quem Morellius in eadem tabula familiae Pompeiae dedit. In hujus enim aversa est: DIVOS. IVLIVS intra lauream, ac insuper observantur indicia alterius typi serius additi, ex quo distinguuntur epigraphe PIVS, ac summa tabulata navis, (nam totum typum numus non recepit) quae aversa obvia est in numis aeneis Sex. Pompeji. Ergo hic Octaviani numus exstitit jam anno saltem V. C. 718, nam hoc labente victus est Pompejus, et ex Sicilia ejectus, et ejus adeo nomine feriri moneta desivit. Id genus numos aeneos verisimiliter extra urbem fuisse signatos, infra probabo in animadversionibus ad calcem numorum Augusti dilatis. DIVOS pro DIVVS archaismus est. Priscianus grammaticus: [b]) *Romanorum vetustissimi in multis dictionibus loco V posuisse O inveniuntur - - - - et maxime digamma antecedente hoc faciebant, ut* servos *pro* servus, Davos *pro* Davus.

* * *

Caput Caesaris nudum.

CAESAR. DIVI. F. *Caesar eques citato cursu d. elata.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Varios Caesaris equitis typos jam in denariis praecedentibus vidimus.

Alius, sed Caesar equo lente gradiente vectus. AV. (Mus. Caes.)

Caesarem confecto bello Siculo ovantem urbem ingressum memorant Suetonius, [c]) Orosius. [d]) Dio, [e]) Fasti Capitolini, Appianus. [f])

a) l. c. et in Famil. Pompeja tab. I. lit. A. b) ap. Putsch pag. 554. c) Cap. 22. d) L. VI. c. 18. e) L. XLIX. § 15. f) B. C. L. V. c. 130.

Alius, sed Apollo nudus insidens rupi pendente post occiput pileo lyra canit. AR. (Mus. Caes.)

Denarii hi sunt operis eximii. Apollini Octavianum fuisse impense devotum, cujus etiam filius haberi voluit, multa testimonia congessit Erizzus, quae vide in Impp. Morellii T. I. p. 271. Apollini Palatino V. C. 726 templum cum bibliotheca struxit.[a]) Quantum se Apollini Actio debere professus sit, infra memorabitur, cui se etiam dedisse in tutelam ridicule fingit Iulianus;[b]) quin factum Apollini simulacrum cum ejus cunctis insignibus refert Servius.[c])

Alius, sed Venus aversa et seminuda stans d. galeam, s. hastam transversam, simul columnae innititur, retro clypeus. AR. (Mus. Caes.)

Est haec Venus Victrix in patris Iulii numis passim obvia, quamvis in his raro sit statu averso.

Alius, sed Victoria insistens globo, vel: *Victoria in citis bigis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Celebrant hi numi Caesaris victorias seu de Sex. Pompejo, seu Dalmatis, seu Antonio. De Victoria globo insistente infra.

Alius, sed quadrigae triumphales, ex quarum loco summo quatuor equi decurrentes. AV. (Morelli.)

Videntur innui triumphi a Caesare V. C. 725 acti.

Alius, sed mulier stans d. ramum, s. cornucopiae AR. (Mus. Caes.)

Typus symbolicus pacem et abundantiam indicans.

* * *

Protome Victoriae.

CAESAR. DIVI. F. *Neptunus d. pede globo insistens d. acrostolium, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

Typus victoriarum maritimarum praeco.

Caput Veneris.

CAESAR. DIVI. F. *Miles, aut Caesar ipse paludatus stans, s. hastam transversam, et ad dexteram respiciens, quorsum et dexteram extendit.* AR. (Mus. Caes.)

Typus hujus aversae incerti explicatus.

Caput muliebre inter cornucopiae, et ramum.

CAESAR. DIVI. F. *Miles gradiens d. elata, s. hastam super humero.* AR. (Mus. Caes.)

Caput anticae esse symbolicum, apparet ex aversa supra citata, in qua fingitur mulier d. gerens ramum, s. cornucopiae. Aversae sensus mihi item ignotus.

* * *

CAESAR. DIVI. F. *Caput Caesaris laureatum.*

S. P. Q. R. *Cupido eques super delphino, utrinque astrum.* AR. (Seguin Sel. num. p. 117.)

Rara laurea in hujus aetatis numis, ut continuo ad numum inscriptum PAX monebo. Incerta etiam ratio typi aversae. An causa astrorum delphinus est sideribus receptus? An insidens puer alatus non Cupido, sed Neptuni genius est, atque hoc typo honos habetur Neptuno de Caesare toties praeclare me-

a) Dio L. LIII. c. 1. b) Spanh. Caes. Iul. p. 32 et 274. c) ad Ecl. IV. v. 10.

rito? Sane deinceps quoque frequenter ejus victorias maritimas in moneta jactari videbimus.

CAESAR. DIVI. F. *Victoria globo insistens.*

AVGVR. PONTIF. *Caput Iovis Ammonis.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc a Pinario Scarpo in Africa cusum fuisse, facile intelliges collatis numis, quos in gente Pinaria dedimus, et Scarpi hujus historia. Alium ejusdem Scarpi denarium proferemus infra cum epigraphe: IMP. CAES. DIVI. F.

* * *

CAESAR. IMP. VII. *Caput nudum.*

ASIA. RECEPTA. *Victoria cistae mysticae insistens, hinc et illinc serpens exsurgens.* Quinarius obvius.

Quam fuerint variae, at simul otiosae eruditorum in aversae typo explicando sententiae, enarrat Panelius. [a]) Nihil tamen eo planius, ac apertius. Mystica Bacchi cista notum est symbolum *Asiae* proconsularis, quam numus a Caesare *receptam* loquitur. Cistam similem offerunt numi omnes argentei ab ipsa hac causa dicti *Cistophori*, quos satis constat in eadem Asia fuisse signatos, et de quibus egimus in tractatu singulari. [b]) Insistit Victoria non alia de causa, quam quod haec in moneta Romana perpetuus fuit quinariorum typus, ut probavimus in Volumine V. p. 20. Recepit vero Asiam Caesar, quando anno V. C. 724 seu profectus in Aegyptum, seu inde redux in Asia substitit, ejusque res ordinavit, hiberna quoque in ea egit, ut narrat Dio. [c]) Suetonius etiam refert, eum consulatum IV. iniisse in Asia, V. in Samo. Suadente ergo epigraphe ASIA. RECEPTA, tum et inscripto IMP*eratoris* VII. titulo quinarii hujus aetatem prope tenemus. Diximus Asiam receptam intra annos V. C. 724 et 725, posteriore autem hoc anno, quo Caesarem consulem V. processisse constat, fuisse eum imperatorem VII., docet illustre marmor, quod Romae a se visum vulgavit Pighius: [d])

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. IMP. SEPT. REPVBLICA CONSERVATA.

Ex his patet, quinarium hunc ante annum V. C. 724 feriri non potuisse, neque serius anno 726, quia anno hunc consequente Caesar jam Augusti nomine uti coepit.

* * *

Caput Caesaris nudum.

CAESAR. DIVI. F. ARMEN. RECEP. IMP. VII. *Armenius stans cum pileo incurvo, et cetero cultu patrio d. hastam, s. arcum.* AR. (Thes. Brand. T. II. p. 606. Vaill. Morelli.)

Armeniam amissam fuisse a M. Antonio sub annum V. C. 721, refert Dio, [e]) at eam V. C. 725, vel 726 fuisse receptam, tacentibus historicis fatetur hic denarius ex causis, quas ad numum praecedentem dedi. Armeniae meminerunt etiam numi V. C. 734 signati, sed hi inscribuntur ARMENIA. CAPTA.

---

a) Cistoph. p. 76. b) Vol. IV. p. 352. c) L. LI. § 18. d) Ann. Rom. T. III. p. 50. e) L. XLIX. § ult.

Posteriori huic anno praesentem hunc denarium adcommodant quoque Norisius, [a]) et Vaillantius, [b]) sed perperam, ut ostendam infra in controversia de iteratione tituli imperatoris.

* * *

CAESAR. DIVI. F. COS. VI. *Caput nudum subjecto capricorno.* AEGYPTO. CAPTA. *Crocodilus.* AR. obvius. Restitutus a Trajano in AV. et AR. (Vaill. Morelli.)

Numum hunc signatum fuisse V. C. 726, demonstrat inscriptus consulatus VI. Renovat ergo memoriam Aegypti ante biennium captae, et mense quidem Sextili, quae causa fuit una ex pluribus aliis, cur ei mensi datum fuerit *Augusti* nomen. [c]) De capricorno agemus ad annum V. C. 743.

* * *

Numi Octaviani cum praenomine IMPERATORIS.

Anno V. C. 725 Caesarem accepisse nomen *imperatoris* his verbis refert Dio: [d]) *Eodem anno etiam IMPERATORIS nomen accepit, non quale propter victoriam tribui more vetusto solebat, - - - sed quo summa imperii demonstraretur, quod patri quoque ejus Iulio, et ejus filiis nepotibusque fuerat decretum.* Ergo nomine *imperatoris* hic intelligitur titulus instar *praenominis*, ut eum vocat Suetonius. [e]) At vero jam in numis Octaviani ab annis V. C. 715 — 718 signatis istud imperatoris praenomen comparet, scripto nempe IMP. CAESAR. DIVI. F. Ex quo colligo, Octavianum jam tum sat potentem usum sponte eo privilegio, quod patri Iulio, ejusque filiis a senatu decretum modo ex Dione vidimus, omisisse tamen forte subinde, quod invidiosum videretur, et quod revera tum summae rei non praeesset solus, utroque adhuc conlega IIIviro superstite. Sane Caesarem imperatoris praenomen ante hunc annum legitime non habuisse, apparet ex Maecenatis oratione ad Caesarem eodem hoc anno 725 habita, qua ei spem facit, fore ut propediem paterno imperatoris titulo a senatu decoretur. [f]) Cum Dionis testimonio praeclare conspirat marmor anni V. C. 725, quod paullo supra ex Pighio recitavi, in quo legitur: IMP. CAESARI. DIVI. IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. Natalem huius tituli statuit Ovidius XVI. Kal. Majas: [g])

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iussit, et aetherios praecipitavit equos.
Vt titulum imperii quamprimum luce sequenti
Augusto juveni prospera bella darent.

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. VI. LIBERTATIS. P. R. VINDEX. *Caput laureatum.* PAX. *Mulier stans d. caduceum, juxta ara, verius cista mystica, super qua ser-*

a) Cenot. Pis. diss. II. c. 9 et 17. b) Arsac. imp. p. 174. c) Macrob. Sat. I. c. 12. d) L. LII. § 41. e) in I. Caes. c. 76. f) Dio L. LII. c. 40. g) Fast. IV. 675.

pens, *omnia intra lauream.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Eſſe numum hunc ſignatum V. C. 726, inſcriptus conſulatus VI. eloquitur. Deinde plura in eo ſunt nova, et inſolentia. Titulus partis anticae, quem concepit adulatio, neque alius ſive hujus Caeſaris, ſive ſequentium Auguſtorum numus offert. Accedit corona laurea, cujus hactenus unicum exemplum vidimus, et de qua hoc loco adcuratius videtur agendum. Narrat Dio, [a]) Caeſari noſtro V. C. 714 decretum fuiſſe jus laureae geſtandae toties, quoties triumphans aliquis ea uteretur; perpetuum vero ejus uſum conceſſum demum V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum, idem refert. [b]) At vero cur laurea haec in numo praeſente, tum et deinceps in numis omnibus non Auguſti modo, ſed et ſequentium imperatorum diademati illigatur, cujus poſt occiput nodo collecti partes duae in humerum defluunt? Diximus in numis I. Caeſaris, lauream huic decretam, et in numis effictam omni prorſus diademate carere, et quod amplius eſt, cum illi ſemel iterumque corona laurea diademate praeligata a M. Antonio, aliisque imponeretur, iſtud tribunos pl. populumque non permiſiſſe, nempe quia regium iſtud videbatur. Cur ergo laurea ſic comparata regium quid viſum in Iulio, non item in Octaviano, et Auguſtis reliquis? Ex quo apparet, diadema lauro veſtitum, quo hi uſi ſunt, non fuiſſe ejus plane formae, cujus fuit alterum I. Caeſari ſubdole oblatum, quia iſtud, non illud, regii moris eſt habitum. Auctores, qui Iulianum illud deſcribunt, alii minus aperte loquuntur. Dio διαδημα tantum vocat. [c]) Plutarchus uno loco ait fuiſſe διαδημα ςεφανῳ δαφνης περιπεπλεγμενον, *diadema coronae laureae innexum.* [d]) Alio loco dicitur M. Antonius διαδημα δαφνης ςεφανῳ περιελιξας, *diadema coronae laureae illigaſſe.* [e]) Alii explicatius loquuntur Suetonius dixit *coronam lauream candida faſcia praeligatam*, [f]) Appianus: ἐςεφανωσε δαφναις ἀναπεπλεγμενης ταινιας λευκης, *coronavit laurea*, *cui faſcia alba obvoluta fuit.* [g]) Atqui haec ipſa periſtaſis, *taenia alba*, regium fuerit, Romanisque adeo exoſum; nam Lucianus, quo loco regum diadema memorat, illud vocat ταινιαν λευκην περι τῳ μετωπῳ, *faſciam albam*, *quae frontem ambit.* [h]) Iam vero diadema, quo nunc uti coepit Octavianus, et reliqui ſubinde Auguſti, alterius fuerit formae, et haud dubie alterius coloris, modo non albi, et commodi tantum cauſa adhibitum, ut laurea eo conſtricta firmius adhaereret, quam adhuc opportunitatem neglexerit Caeſar dictator. Sane hoc diademate nihil fuiſſe quaeſitum ambitioſius, inde patet, quia ſimili ſubinde diademate laureato uſi in numis quoque ſunt, qui Auguſti non fuere, ut Druſus ſenior, Titus et Domitianus adhuc Caeſares, quin et L. Vitellius Auli Auguſti pater, et plane privatus. Tali etiam redimitus in moneta ſua comparet Caligula, non illo regio, quod eum concu-

---

a) L. XLVIII. § 16. b) L. XLIX. § 15. c) L. XLIV. § 9. d) in Caeſare pag. 736. e) in M. Anton. pag. 921. f) in I. Caeſare c. 79. g) Bell. civ. L. II. c. 108. h) in Πλοιῳ.

pivisse narrat Suetonius: [a]) *nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret.* Ceterum quae fuerit coronae laureae viris illustribus a Romanis decretae significatio, aptius differemus in tractatu de cultu capitis Augustorum.

Denique insolens in hoc quoque numo est metalli volumen, quod illi maximi moduli honorem tribuit, quae quidem causa praecipua est, cur eum extra urbem signatum credam, quia in hac moris hoc aevo non fuit aureos et argenteos majoris formae ferire. Conjecturam auget typus aversae, in cujus area dixi esse aram imminente serpente, sed quam forte rectius Havercampus mysticam Bacchi cistam censet. [b]) Id si verum, probabile est, signatum in Asia proconsulari, et esse jure inter Cistophoros referendum, quorum plures eadem fere aetate cum capite M. Antonii, inscriptione item utrinque Latina, eodem volumine, et ex eodem metallo signati sunt. Addo indicium aliud non aspernandum, hunc ipsum numum plus duobus saeculis in museo Caesareo conspicuum, et ex eo jam editum a Wolfgango Lazio, Vindobonam allatum fuisse ex Oriente ab Augerio Busbeckio Ferdinandi I. Aug. apud Turcos oratore, ut notavi in Historia musei Caesarei ejus catalogo praefixa.

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR. *Victoria globo insistens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Alius, sed aedificium elegans et clausum cancellis, cujus epistylio inscriptum: IMP. CAESAR, *fastigio insistit Victoria super globo.* AR. (Mus. Caes.)

Aedificium istud, quod templi speciem praebet, videtur esse curia Iulia, quam Dio memorat exstructam ab Octaviano in patris Iulii memoriam, et V. C. 725 dedicatam, positamque in ea imaginem Victoriae Tarento olim advectae. [c]) Addit, eam statuam sua adhuc aetate exstitisse, cujus etiam mentionem facit Herodianus. [d]) Id simulacrum in Augusti funere fuisse praegestatum docet Suetonius, [e]) fuitque Victoria hoc cultu velut quoddam imperii insigne, et quamvis sublata ab imperatoribus Christi fidem professis, ut docent Ambrosius, et Prudentius contra Symmachum, tamen eandem ipsam in numis infimi aevi videmus imperatorum dextera praeferri.

* * *

Protome Dianae.

IMP. CAESAR *inscriptum epistylio templi 4 columnarum, intra templum tropaeum navale, superne triquetra.* AV. (Mus. Caes.) AR. denarii, et max. mod. (Morelli Impp. p. 259.)

Diana, tropaeum navale, triquetra ad postremam Octaviani ad Artemisium Siciliae de Sex. Pompejo victoriam adludunt, de qua vide, quae monebimus ad numos anni V. C. 733, nam is ejus facti memoriam pluribus adhuc deinceps annis in moneta celebravit.

* * *

Caput Caesaris laureatum.

IMP. CAESAR. *Columna navium rostris,*

a) in Calig. c. 22. b) Morelli Impp. p. 263. c) L. LI. c. 22. d) in Elagab. e) Cap. 100.

et ancoris exornata, *super qua simulacrum Caesaris d. hastam*, *s. parazonium tenentis.* AR. (Mus. Caes.)

Respicit typus id, quod narrat Appianus, [a]) Caesari ex bello Siculo adversus Pompejum V. C. 718 reduci decretum esse inter alia, ut aurea ejus statua habitu triumphali, quo urbem ingressus est, in foro poneretur adfixis columnae navium rostris, inscripto: OB. PACEM. DIV. TVRBATAM. TERRA. MARIQVE. RESTITVTAM. Huc adludit quoque Virgilius, cum inter praeclara Augusti monumenta commemorat quoque *navali surgentes aere columnas*, [b]) addente Servio: *Augustus victor totius Aegypti*, *quam Caesar pro parte superaverat*, *multa de navali certamine sustulit rostra*, *quibus conflatis quatuor effecit columnas*, *quae postea a Domitiano in Capitolio sunt locatae - - - Rostratas C. Duillius cos. posuit victis Poenis navali certamine etc.* Columnam rostratam imminente statua habes etiam in denariis Vespasiani, et filiorum.

* * *

Victoria prorae navis insistens.

IMP. CAESAR. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum lauri.* AR. (Mus. Caes.)

Hic denarius victorias Octaviani maritimas, actosque ob has triumphos testatur. Auctore Suetonio [c]) *curules triumphos tres egit*, *Dalmaticum*, *Actiacum*, *Alexandrinum.* Ipse in curru sublimis dextera lauri ramum tenet, de quo Plinius: [d]) *Ex ea* (lauri silva) *triumphans postea Caesar laurum in manu tenuit*, *coronamque capite gessit.*

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR. *Tropaeum navale.* AV. AR. (Mus. Caes.)

IMP. CAESAR. *Navis expanso velo.*

DIVI. F. *Victoria currens d. lauream*, *s. gubernaculum*, *ante eam palmae ramus humi defixus.* Quin. (Morelli Famil. Iulia tab. 8.)

Hi adhuc numi victoriarum maritimarum praecones.

* * *

Caput Caesaris nudum.

IMP. CAESAR *inscriptum epistylio arcus triumphalis*, *supra quem Caesaris statua in quadrigis triumphalibus.* AR. (Mus. Caes.)

C. CAESAR. *Caput muliebre velatum cum modio.*

IMP. CAESAR. *Idem typus.* AR. (Morelli.)

Existimat Havercampus, anticam numi posterioris pertinere ad C. Caesarem Agrippae F., signatum adeo V. C. 747. Verum cum inscriptio aversae eadem sit, quae in numis aliis hujus aetatis, et typus aversae idem cum typo denarii praecedentis, qui manifeste ad hanc aetatem pertinet, haud dubie hic quoque huic aevo debetur. Sane et nostro Caesari praenomen *Caii* fuit, et Caius dicitur in numo altius descripto, et in alio gentis Caniniae. Quod vero utrinque Caesaris nomen repetitur, nihil obest; nam etiam in numo Morellii [e]) hinc scribitur: CAESAR. DIVI. F. illinc:

a) B. C. L. V. c. 130. b) Georg. III. 29. c) Cap. 22. d) L. XV. § 40.
e) Tab. XIV. n. 37. 38.

IMP. CAESAR. Fuiſſe Caeſari poſt victoriam de Sex. Pompeio arcum triumphalem erectum, docet Dio. [a])

* * *

PONT. *Caput Iovis Ammonis.*

IMP. CAES. DIVI. F. *Victoria globo inſiſtens d. coronam, ſ. palmam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 9.)

Inſolens in Octaviani numis typus Ammonis. At ne quis ſubtiles ejus cauſas advocet, moneo, eum ſignatum in Africa a Pinario Scarpo, ut collati alii ejus denarii docent, quos vide. Iam alium ejusdem Scarpi numum, ſed aliter inſcriptum, ſupra dedimus.

* * *

Caput Apollinis laureatum.

IMP. CAESAR. *Colonus agens boves.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Colonias varias intra hos annos deduxit Caeſar. Verum quae cauſa ſit, cur, quod aliqui exiſtimant, excluſis aliis indicetur colonia Carthago, non ſatis video. Sane caput Apollinis ad Carthaginem non facit.

* * *

Caput Caeſaris laureatum ſecto brachio inſtar hermae, pone fulmen.

IMP. CAESAR. *Ipſe togatus ſellae curuli inſidet, d. Victoriolam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Pacem, quam indicant toga, et ſella curulis, victoria partam reſpicit denarius. Pro parte antica vide numum ſequentem.

Caput Caeſaris nudum.

IMP. CAESAR. *Caput Caeſaris laureatum hermae impoſitum, infra fulmen.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Havercampus, aliique hunc averſae hermen dixere Solis, ipſo autem hermae pondere, et fulmine indicari Caeſaris adagium ex Suetonio notum: σπεῦδε βραδέως, *feſtina lente*, [b]) tanquam nimirum herma notaret tarditatem, fulmen celeritatem. Iidem in alio quoque numo idem Auguſti ſymbolum viderunt, de quo vide numos gentis Durmiae. At enim certum eſt, in hujus numi averſa proponi idem, quod in antica denarii praecedentis; ſi ergo in hac conſpirantibus omnibus eſt caput Caeſaris, erit etiam in averſa denarii praeſentis, quod numi ipſi collati invicte demonſtrant. Oſtentant ergo aliquam Caeſaris ſtatuam hac forma poſitam, et quidem palmari adulatione addito Iovis attributo. Decepti ſunt viri eruditi a prominentibus laureae foliis, quae eſſe radios Solis, perperam credidere. Alias de hoc typo conjecturas vide apud Oiſelium, [c]) quas referre piget.

* * *

Caput Caeſaris nudum.

IMP. CAESAR. DIVI. F. *Clypeus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

IMP. *Caput Martis modeſte barbatum.*

CAESAR. *Clypeus, in cujus medio aſtrum, hinc et illinc haſtae promicantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput anticae in poſteriore denario a variis pro ipſius Caeſaris capite eſt habitum, cum ſit luculentum Martis, cujus ſunt etiam attributa averſae.

* * *

a) L. XLIX. § 15. b) in Aug. c. 25. c) Num. ſel. p. 203.

Descripſimus denarios, in quibus Octavianus dicitur CAESAR. DIVI. F., vel IMP. CAES., et quos propter hanc ipſam etiam cauſam intra hos annos compegimus, quorum poſtremus eſt V. C. 726, poſt quem nomen *Auguſti* inſerri numis coepit. Non tamen ſic abolitus vetus modus, ut non, etſi raro, tamen aliquoties recurrat. Exſtant denarii gentis Caniniae, et Petroniae, qui, quia *Armeniam captam* eloquuntur, certe ſerius ſignati ſunt, tamen omiſſo Auguſti nomine ſolum CAESAR. DIVI. F. offerunt.

Notandum praeterea, denarios hujus periodi tam perfecti eſſe operis, et elegantiae vere Graecae, ut omnes hujus principis numos, qui ſeu ante, ſeu poſt ſignati ſunt, hoc merito longe ſuperent.

V. C. 727 A. X. 27.
COS. VII. DES. VIII. PONT. IMP. VII.
Auguſto VII. M. Agrippa III. cos.
Incipit AVGVSTVS.

Anni principio cum abdicare Caeſar ſimulata ad ſenatum oratione praeferret, atque hic, partim quod fraudem ſubeſſe ſenſit, partim quod utilius viſum, remp. ab uno regi, ejus propoſito adverſaretur, imperium in decennium ſuſcepit, ac paullo poſt, fluctuantibus patribus, quod nomen novum principi de ſe optime merito imponerent, cum nonnulli Romulum vocandum cenſerent, ex Munatii Planci ſententia dictus eſt AVGVSTVS. Cum in hoc unanimes ſint Suetonius, [a]) Dio, [b]) Velleius, [c]) et Cenſorinus, [d]) tamen in die diſſenſus eſt inter auctores. Factum iſtud idibus Ian. adfigit Ovidius, [e]) Cenſorinus XVI. Kal. Febr., Oroſius VIII. idus Ian., at Faſti Verrii Flacci XVII. Kal. Febr., ſeu diei XVI. Ianuarii, quibus, tanquam monumento ſynchrono, prae Cenſorino major habenda fides. Vide cl. Fogginum ad Faſtos Verrii pag. 13, et quae ad conciliandas aliorum variantes ſententias adfert Fabricius. [f])

Auguſtus hoc adhuc anno Flaminiam munit, et in Hiſpaniam proficiſcitur adverſum Cantabros et Aſtures apertis Iani portis. [g])

* * *

CAESAR. COS. VII. CIVIBVS. SERVATEIS. *Caput nudum.*
AVGVSTVS. S. C. *Aquila expanſis alis coronae quernae inſiſtens, pone duo lauri rami.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Egregie numum explicat Dio, [h]) decretum hoc anno, ut ante Auguſti domum in palatio lauri ponerentur, ac in faſtigio domus corona querna ſuſpenderetur, quaſi *perpetuus hoſtium victor*, ac *civium ſervator* eſſet. Vide numos gentis Caniniae, quorum unus, etſi pluribus ſerius annis ſignatus, idem argumentum offert. Additum in numo praeſente S. C. indicat, et Caeſarem ex S. C. dictum Auguſtum, et eadem lege decretam quernam, et lauros. Praeclara vox Plinii: [i]) Auguſtum profligatis bellis civilibus coronam civicam a genere humano ipſum accepiſſe.

a) Cap. VII. b) L. LIII. § 16. c) L. II. c. 91. d) de die nat. c. 21. e) Faſt. L. I. 590. f) in nota ad Dionis l. c. g) Dio, Eutropius. h) L. LIII. c. 16. i) L. XVI. § 3.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Victoria globo insistens.*

IMP. CAESARI. SCARPVS. IMP. *Vola manus.* AR. (Morelli.)

Binos Scarpi denarios jam in numis periodi praecedentis dedimus, ex quo verisimile fit, praesentem paullo post acceptum Augusti titulum fuisse signatum. Explicationem hujus denarii pete ex gente Pinaria, ex qua fuit Scarpus.

V. C. 728 A. X. 26.

COS. VIII. DES. IX. PONT. IMP. VII.

Augusto VIII. T. Statilio Tauro cos.

Consulatum VIII. Tarracone init. [a]) Bellum in Cantabros parat, Agrippa interim urbis negotia procurante, eamque aedificiis ornante.

Antica incerta.

COS. OCTAVO. DESIG. IX. *Victoria gradiens.* AE. III. (Morelli.)

Vnicus hic est numus, qui anno huic certe debeatur, atque etiam hic commatis Romani non est, sed alicubi extra urbem signatus. Hoc adhuc anno numos Augusti aeneos in urbe cusos non novi, omnium autem minime III. formae, ut monebimus sub finem monetae Augusti.

V. C. 729 A. X. 25.

COS. IX. DES. X. PONT. IMP. VIII.

Augusto IX. M. Iunio Silano cos.

Hunc quoque consulatum iniit Tarracone. [b]) Bellum in Cantabros ipse gerit, sed tentatus valetudine Tarraconem redit, ibique decumbit. Interea P. Carisius Astures, C. Antistius Vetus Cantabros vincunt. Cum Iuba regiones permutat. Amynta rege mortuo Galatiam et Lycaoniam in provinciam redigit. Victis per M. Vinicium Germanis imperator appellatur. Emeritam in Lusitania condit. Iuliam filiam Marcello Octaviae sororis filio matrimonio jungit. Iani templum iterum clauditur. [c])

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IAN. CLV. *Templum Iani.* AR.

Binos similes proponit Morellius, [d]) quorum unum non dubitem a Goltzio haustum. Iani templum inde ab ejus conditore Numa non fuisse clausum, nisi post primum bellum Punicum M. Atilio, et T. Manilio cos., deinde imperante Augusto post bellum Actiacum, diserte tradunt Livius, [e]) Plutarchus, [f]) et Velleius. [g]) Si horum auctorum verba spectes, illud semel tantum clausit Augustus. Sed iteratum fuisse hunc honorem, docuere alii. Dio, qui jam ante dixit, [h]) clausum fuisse V. C. 725 finito bello Actiaco, omnibusque ejus reliquiis, repetitum istud decus narrat V. C. 729 post victos Cantabros. [i]) Vt tertium imperante Augusto clauderetur, decretum quidem fuisse V. C. 744 idem perhibet, sed caruisse eventu, Dacis Istrum transgressis, impressionem in Pannoniam facientibus. [k]) Ergo teste Dione bis sub

a) Suet. c. 26. b) l. c. c) Dio. d) in Aug. tab. XVIII. e) L. I. c. 19. f) in Numa p. 73. g) L. II. c. 38. h) L. LI. § 20. i) L. LIII. § 26. k) L. LIV. § 36.

Auguſto ad Ianum aditus fuit impeditus. At ſunt auctores, qui ter iſtud factum adſerunt. Suetonius: [a]) *Ianum Quirinum ſemel atque iterum a condita urbe memoriam ante ſuam clauſum in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta, ter cluſit.* Oroſius: [b]) *Itaque anno ab V. C. 752 Caeſar Auguſtus ab Oriente in Occidentem, a ſeptemtrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compoſitis, Iani portas tertio ipſe tunc clauſit.* Verum utroque hoc teſtimonio non omnes acquieſcunt eruditi, et ad Suetonium quidem quod attinet, ſunt codices, in quibus pro *ter* ſcriptum legitur *tertio.*, Sin iſtud, Suetonius verbis *ſemel atque iterum memoriam ante ſuam* intelligit templum primum a Numa, deinde poſt bellum Punicum clauſum, ac tertio poſt bellum Actiacum. Oroſii narrata jure impugnat Noriſius. [c]) Nam eodem anno V. C. 752, qui nobis Varronem ſecutis eſt annus V. C. 753, erupit grave bellum Parthicum, ad quod componendum miſſus eodem anno eſt Caius Caeſar, atque etiam hoc compoſito per annos XII. conſequentes perpetua fuere bellorum turbida. Cum tamen ex unanimi ſanctorum patrum conſenſu Chriſtus orbe quaquaverſum pacato natus dicatur, conjicit vel ob ipſam hanc cauſam, non eum anno V. C. 753, ſed 749, quae nunc potior eſt chronologorum ſententia, in lucem fuiſſe editum, cum revera ab anno 748 usque 751 nulla a ſcriptoribus bella geſta memorentur, quo adeo intervallo et clauſum fuerit Iani templum, et natus Chriſtus. Ex his ergo docemur, in clauſo poſt bellum Actiacum Iani templo auctores omnes conſentire, aut certe non repugnare; repetitum idem fuiſſe V. C. 729, uno niti Dionis teſtimonio, idem tertio factum, a viris eruditis controverti. Vide de hoc plura in commentariis eruditorum ad dictum Suetonii locum, apud Chishull Antiq. Aſiat. p. 187, et in diſſertatione Maſſonii de Iano reſerato. Idem Oroſius, cum paullo infra iterum docuiſſet, clauſum fuiſſe Ianum V. C. 752, eodemque anno natum Chriſtum, addit, ſene jam Auguſto apertum rurſum fuiſſe, et patuiſſe usque ad Veſpaſiani imperium, idque teſtimonio Taciti tuetur. [d]) Sed huic ſententiae repugnant numi Neronis, quos vide. Maſſonus certum putat, Iani portas anno V. C. 744, neque alio, ab Auguſto tertium fuiſſe obſeratas. [e]) Ceterum numus hic noſter aut indicat Ianum V. C. 729 clauſum, ſi vera ſunt verba Dionis, aut renovat memoriam ejus V. C. 725 clauſi. Certe propter additum Auguſti nomen ante annum 727 ſignari non potuit.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. COS. IX. *Caput Auguſti nudum, quod ab adſtante Victoria coronatur.*

M. ACILIVS. GLABRIO. PROCOS. *Capita ſe reſpicientia virile nudum, et muliebre.* AE. I.

Numum hunc bis vulgavit Morellius. [f]) Similem edidit Patinus, [g]) ſed is epigraphen anticae facit: D. IVLIVS.

a) Cap. 22. b) L. VI. c. 22. c) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 10. d) L. VII. c. 3. e) l. c. Sect. III. c. 8. f) in Fam. Acil. et in Impp. ſub Aug. g) Famil. p. 308.

CAESAR, averſae: M. ACILIVS. GLABRIO. PROPR. Patinum corrigit Gallandus ex ſimili integerrimo numo Foucaultiano, a) quo teſte in antica ſcribitur: IMP. CAESAR. AVGVSTVS, in averſa ſuperne: M. ACILIVS, inferne: TI. CLAVDIVM. CAESAR. COR., ex quo res duas colligit, primam, numum eſſe Corinthi ſignatum, alteram, capita ſe reſpicientia non eſſe Auguſti et Liviae, ut viſum Gallando, ſed Claudii Aug. et Agrippinae uxoris. Havercampus in parte averſa numi Morelliani dixit exhiberi Tiberium, et Liviam. b) Ex variis his ſententiis quam adoptare oporteat, pronunciare nequeo, quia, quae vera ſit epigraphe, ignoro. Quod unum eruo, ſi vera eſt Morellii lectio, cujus forte numus diverſus eſt a Gallandiano, numus is propter mentionem conſulatus IX. ad hunc annum pertinet. Neceſſe non eſt, ut doceam, eum ſine dubio extra urbem fuiſſe ſignatum.

* * *

Ab hoc anno usque ad annum V. C. 732 ſignati ſunt in Hiſpania denarii P. Cariſii, quos infra ad ipſum hunc annum ſiſtam.

V. C. 730 A. X. 24.
COS. X. DES. XI. PONT. IMP. VIII.
Auguſto X. C. Norbano Flacco cos.

Anni principio Romam revertitur Auguſtus. Cantabri poſt ejus diſceſſum iterum rebelles compeſcuntur.

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 731 A. X. 23.
COS. XI. PONT. IMP. VIII.
Auguſto XI. A. Terentio Varrone cos.
incipit
TRIBVNICIA POTESTAS.

Auguſtus in gravem hoc anno morbum incidens Piſoni conlegae rationes, Agrippae annulum tradit. Convaleſcit opera Antonii Muſae liberti. Natis Marcellum inter, et Agrippam ſimultatibus, quod huic potius annulus commiſſus erat, hunc Auguſtus in Orientem mittit. Marcellus eodem anno moritur.

TRIBVNICIA POTESTAS, imperii quoddam velut fundamentum huic anno natales ſuos debet. Nam etſi eam jam anno V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum fuiſſe Auguſto collatam doceat Appianus, c) idemque conceſſum V. C. 724, et quidem per omnem vitam referat Dio, d) tamen ſingulari modo illi hoc anno fuit decreta, ſic ut ab hoc ejus iteratae numeri procedant. Additum etiam proconſulare imperium ampliata poteſtate. Conſtituta haec fuiſſe ante diem V. Kal. Iul., conficiunt eruditi. Vide haec latius expoſita apud Noriſium. e) De tribuniciae poteſtatis natura, et ejus numerandae modo vide tractatum ſingularem. Iſtud unum hoc loco obſervatum velim, me ab Auguſto usque ad Antoninum Pium ſingulis annis Iulianis binas trib. poteſtates includere,

a) Elect. Woltereck p. 70. b) ad Morellii Fam. Acil. c) B. C. L. V. c. 132. d) L. LI. c. 19. e) Cenot. Diſſ. II. c. 15.

inde ab hoc ſingulas tantum, cujus rationem in eodem tractatu cumulate dabimus.

*
* *

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

M. AGRIPPA. COS. TERT. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali, et roſtrata cinctum.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Numum hunc iſthic propono, non quod certo ſignatus ſit hoc anno, ſed quia non ante hunc ſignari potuit. Conſulatum autem XI. deinceps absque iteratione per multos annos geſsit. Averſa explicabitur in moneta Agrippae.

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

PACI. PERP. *Templum 6 columnarum, in cujus medio ara.* AR. (Vaill.)

Typus huic anno rite reſpondet.

*
* *

AVGVSTVS. TR. POT. *Caput nudum.*

P. STOLO. IIIVIR. *Apex inter ancilia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

AVGVSTVS. *Caput Auguſti.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR, *juxta* AVGVSTVS. *Sedile humilius, et porrectum adſtituta haſta, ſuperne* TR. POT. AR. (Morelli in Famil. Canin.)

Iam nunc trib. poteſtas monetae inſcribi incipit. Non tamen hi denarii neceſſario ſunt anni praeſentis, quia non ſemper ſuus tribunatui numerus additus fuit. Quin ex aliis Caninii denariis manifeſte colligitur, eum aliquot ſerius annis fuiſſe IIIvirum monetalem. Typi utriusque hujus denarii in ſuis familiis ſunt explicati.

V. C. 732 A. X. 22.
TR.P.I. II. COS.XI. PONT. IMP. VIII.
M. Claudio Marcello, L. Arruntio cos.

Dictaturam vi oblatam non admittit. Aedes Iovis Tonantis dedicat. Cantabri et Aſtures a C. Furnio, et Cariſio vincuntur. Auguſtus in Siciliam trajicit. (Dio.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOV. TON. vel IOVIS. TON. *Iuppiter in templo 6 columnarum d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Narrat Suetonius, [a]) Auguſtum Iovi Tonanti conſecraſſe aedem, memorem periculi, cum in expeditione Cantabrica lecticam ejus fulgur perſtrinxiſſet, ſervumque praelucentem exanimaſſet. Eam hoc anno dedicatam prodit Dio. Hoc caſu factum timidiorem adverſum fulgura, et tonitrua, quam ut virum deceret, alibi perhibet Suetonius, [b]) ſic ut ubique pellem vituli marini circumferret, et ad majoris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum locum ſe reciperet. Denarii hi etiam poſt hunc annum feriri potuere.

*
* *

Obiter hoc loco commemorandi numi P. Cariſii, quia eos jam plene recitavimus in gente Cariſia. Fuit is pro Auguſto legatus propraetore in Luſitania, et qui jam V. C. 729 viciſſe Aſtures proditur, hoc demum anno teſte Dione nactus ſucceſſorem C. Furnium. Per horum ergo annorum intervallum

a) Cap. 29. b) Cap. 29 et 90.

ſignati denarii, quinarii, aeneique, in quibus hinc caput Auguſti cum ſolita epigraphe, illinc typi ad Hiſpaniam pertinentes, epigraphe aut: P. CARISIVS. LEG., aut P. CARISIVS. LEG. PROPR. Ex diverſa hac epigraphe colligit Havercampus, a) numos, in quibus tantum LEG. exſtat, ſignatos V. C. 729, quo tempore Auguſtus ipſe bello in Hiſpania interfuit, uſusque eſt Cariſio legato, at eos, in quibus LEG. PROPR. legitur, percuſſos anno V. C. 731, quo, ut conjicit, ab Auguſto legatus propraetore in Hiſpaniam miſſus eſt. Iſtud ut mere arbitrarium eſt, ac nullo fundamento nixum, ita ex ipſis numis falſi convincitur. Nam ex hac lege ſequeretur, numum aeneum ea ipſa tabula Cariſii apud Morellium citatum, in cujus antica eſt: CAESAR. AVGVS. TRIBVN. POTEST., in averſa: P. CARISIVS. LEG. AVGVSTI, aliosque ſimiles a Florezio editos b) ſignatos fuiſſe V. C. 729; at conſtat, eo nondum anno Auguſtum trib. poteſtatem numis inſcripſiſſe, quae ei biennio ſerius plene collata eſt. Ergo docente hoc numo ratio potius inverſa valeret. At nolumus nimium eſſe perſpicaces, ac cum malimus ſectari, quod veriſimile, quam quod ſpecioſum, cenſebimus, in utrisque eandem notari dignitatem, et fuiſſe ex arbitrio monetarii, το PROPR. vel addere, vel omittere. Revera magiſtratus, qui Caeſaris provincias adminiſtrabant, jam fuiſſe dictos ſimpliciter *legatos*, jam *legatos Auguſti*, jam *legatos propraetore*, alibi adcurate docuimus. c) Quae alia ad explicandos hos Cariſii numos pertinent, jam praecepimus in numis hujus gentis.

V. C. 733 A. X. 21.
TR. P. II. III. COS. XI. PONT. IMP. VIII.
Q. Aemilio Lepido, M. Lollio cos.

Auguſto ſub anni ſuperioris exitum in Sicilia abſente ingentes Romae tumultus orti ſunt ob conſulum electionem. Ergo Auguſtus cum neque ſoli Romae vacare poſſet, neque eam ſine moderatore relinquere, Agrippam ex Oriente accivit, juſſoque repudiare Marcellam, quanquam ea ſororis ſuae Octaviae minoris, et C. Marcelli filia eſſet, filiam Iuliam uxorem dedit. Ejus praeſentia compoſitae turbae. Ex Sicilia in Graeciam, inde in Samum navigat, ibique hiemem tranſigit. d)

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*
SICIL. IMP. VIII. *Diana ſtolata gradiens d. telum ex pharetra promit, ſ. arcum* AV. (Vaill. Morelli.)

Viri eruditi numum hunc praeſenti anno adſigunt, quoniam Auguſtus eo labente revera in Sicilia commoratus eſt, ejusque res ordinavit. Similes numos complures, ſed alio ad IMP. addito numero in ſequentium annorum moneta contemplari licebit, et eodem modo alios inſcriptos ACT. IMP. cum variis numeris, et typo Apollinis Actii. Hi Dianae Siculae, et Apollinis Actii typi non ſine cauſa per plures etiam

a) in Famil. Cariſia pag. 74, 75. b) in numis Emeritae. c) Vol. IV. pag. 239. d) Dio.

annos ſunt repetiti; nam utrique numini ſuam Auguſtus fortunam debuit, victo nimirum apud Artemiſium, ſeu Dianium Siciliae prope Mylas Sex. Pompejo, [a]) et apud Actium Apollini ſacrum M. Antonio. Eodem exemplo jam olim Athenienſes victa apud Artemiſium Xerxis claſſe ejus loci Dianae tropaeum navale conſtituerunt, ut refert Plutarchus. [b]) Atque huc credo pertinere ſacerdotium DIAN. VICTR. ET. APOLLINIS. PALAT. memoratum in marmore Muratorii, [c]) conſtitutum haud dubie ab ipſo Auguſto, quando deorum fratrum ope victor de hoſtibus evaſit, quod tanto veriſimile magis, quoniam Apollinis Palatini habitus idem omnino fuit, qui Actii, ut patebit ex numis Commodi anni V. C. 944. Conſtat vero etiam ex Suetonio, [d]) et Dione, [e]) ab Auguſto fuiſſe aedificatum templum Apollinis, quod in palatio ſtetit, a quo is *Palatinus* dictus eſt. Inanes aliorum plus aequo ſagacium de numis ſimilibus conjecturas vide infra ad annum V. C. 759.

V. C. 734 A. X. 20.
TR. P. III. IV. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Appuleio, P. Silio Nerva cos.

Samo in Aſiam transmittit, eaque conſtituta Syriam inviſit. A Phraate Partho recipit ſigna militaria, et captivos a Craſsi clade ſuperſtites. Miſſo Tiberio Tigranem Armeniis praeficit. Varios per eum tractum regulos conſtituit. Samum redit, ibique iterum hiberna agit. Abſens viis per Italiam muniendis intentus Romae milliarium aureum facit. Agrippae naſcitur Cajus. [f])

Opportune hoc loco recenſebuntur numi ſignorum reſtitutionem praedicantes, aut ad idem argumentum ſpectantes, quorum magnus eſt numerus. Nam donum iſtud magnae ſibi laudi duxit, tanquam incruente recepiſſet, quod tanta clade amiſſum fuit, ut ait Dio. [g]) Hi tamen numi omnes hoc anno ſignati non ſunt; nam videbimus, factum iſtud honorificum in numis quoque, qui per certa criteria ad ſequiorem annum pertinent, memorari. Quin facti hujus memoriam conſervat etiam numus mortuo Auguſto ſignatus, quem vide in numis D. Auguſti. Hiſtoricorum, et poetarum teſtimonia de reſtitutis his ſignis vide collecta a Schlegelio. [h]) Narrat Velleius, praeter ſigna de Craſſo capta etiam tum fuiſſe remiſſa illa, quae de M. Antonio victo Phraates Orodis F. ceperat. [i])

AVGVSTVS. *Caput nudum.* SIGNIS. RECEPTIS. *Capricornus.* AV. (Morelli, Liebe.)

Capricornus ad haec ſigna non pertinet, nam jungitur etiam, ut videbimus, cum ARMENIA CAPTA. Fuit Auguſti ſignum genethliacum, de quo agetur infra ad annum V. C. 743.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

---

a) Dio L. XLIX. § 8. Appian. B. C. L. V. c. 116. b) in Theſeo cap. 8. c) pag. 1119. 1. d) in Aug. c. 29. e) L. XLIX. § 15. f) Dio. g) L. LIV. § 8. h) ad Morellii Impp. T. I. p. 223. ſeq. i) L. II. c. 91.

SIGNIS. RECEPTIS. *Mars seminudus stans d. aquilam legionariam, s. signum militare.* AR. (Mus. Caes.)

Est hic Mars Vltor, cujus infra et epigraphen, et templum dabimus. Ei Augustus fertur bina templa aedificasse, primum, quod *bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat*, [a]) quodque stetisse in foro Augusti prodit Ovidius. [b]) Marmor item Ancyranum memorat *Vltoris templum forumque Augustum*, et Suetonius. [c]) Alterum stetisse in Capitolio, perhibet Dio his verbis: [d]) *itaque et sacrificia ejus rei causa* (signorum receptorum) *et templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iovis Feretrii, ubi signa ea militaria suspenderentur, decerni jussit, ac deinde perfecit.* Atque ob duplicem hanc aedem existimant aliqui Martem ab Ovidio dictum *bis ultorem*, [e]) qua in sententia nuper fuit etiam Sanclementius. [f]) At aliis eruditis visum, unicum tantum fuisse Martis Vltoris templum, nempe quod in foro Augusti stetit, Dionemque lapsum fuisse memoria, aut locum interpolatum, de quo vide notam Fabricii ad hunc Dionis locum. [g]) Vnicum fuisse ejus dei templum, non obscure quoque colligitur ex Suetonio. [h]) Dedicatum fuisse V. C. 752, in hujus anni rebus gestis notabimus, quo labente, et deinceps haud dubie plures ex his, qui Martis Vltoris meminerunt, fuerint signati, sed quos propter argumenti adfinitatem hoc omnes loco describam, nisi cum certum annum dictant, quales dabimus ad annos proxime sequentes.

Adversa variis typis, et inscriptionis modis.

SIGN. RECE. *Parthus genuflexus signum militare offert.* AR.

Hic typus obvius est in denariis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui adeo per hos annos fuere IIIviri monetales. Typum explicat Ovidius coaevus: [i])

Parthe refers aquilas, victos quoque porrigis arcus,
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.

Et Horatius: [k])

Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. Ius imperiumque Phraates
Caesaris accepit genibus minor.

Adverte in his denariis Parthi feminalia ad talos usque descendentia, quae braccae dicebantur, a populis, quorum aer inclementior, qualis fuit Parthorum, gestari solitae. De Gallis, Sarmatis, aliisque res nota. Sed et Propertius celebrans Augusti in Parthos expeditionem sic de milite Partho: [l])

Tela fugacis equi, et braccati *militis arcus,*

cujus adeo vocabuli in hoc versu sensus, qui nonnullorum criticorum judicia exercuit, conspectis his denariis continuo clarescit.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Cly-*

---

a) Sueton. c. 29. b) Fast. L. V. v. 552. c) l. c. d) L. LIV. § 8. e) Fast. L. V. v. 595. f) de vulg. aera p. 328. g) pag. 736. h) l. c. i) Fast. V. 593. k) L. I. epist. XII. v. 26. l) L. III. eleg. IV. v. 17.

peus votivus, cui inſcriptum: CL. V., *hinc ſignum militare, illinc aquila legionaria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De ſimilibus clypeis agemus infra in numis vagis Auguſti.

* * *

CAESARI. AVGVSTO. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. *Aquila legionaria in quadrigis triumphalibus, ex curru ſuperne quatuor equi exſiliunt.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

S. P. Q. R. *Templum rotundum 4 columnarum, in quo aquila legionaria currui triumphali impoſita, quem 4 equi ex ſummo ſubſilientes exornant.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eſt hoc templum Martis Vltoris, cujus ipſam epigraphen denarii ſequentes offerunt.

Eadem adverſa.

MAR. VLT. *Templum rotundum ſex columnarum, intra quod aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

MART. VLT. *Templum ſimile, intra quod Mars ſtans d. aquilam legionariam, ſ. haſtam transverſam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MARS. VLTOR. *Caput Martis galeatum.*

CAESAR. AVGVSTVS. SIGN. RECEPT. *Parthus genuflexus ſignum militare offert.* AR. (Morelli in fam. incert. Tab. II. lit. O.)

His jungendi denarii ſequentes, qui quidem Auguſti, aut familiae Romanae nomen non ſiſtunt, ſed certe hanc aetatem, aut ſaltem idem cum prioribus argumentum contingunt. Plerique ſunt in incertis familiis Morellii tab. II., et in Catalogo d'Ennery p. 164.

MARS. VLTOR. (*abeſt in aliis epigraphe.*) *Caput galeatum barbatum.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria, intermedia ara ignita.* AV. AR.

VOLKANVS. VLTOR. *Caput pileo tectum.*

Eadem averſa. AR. (Muſ. Caeſ. Pellerin Additions p. 9.)

Vterque numus alio non differt, niſi quod in illo ſit caput Martis, in hoc Vulcani. Pellerinius in ſuis ad alterum hunc numum commentariis exiſtimat, in his denariis exhiberi caſtra praetoria, eosque conjicit ſignatos poſt everſas Carthaginem, et Corinthum Marte et Vulcano ultoribus. Si enim, proſequitur, Auguſti eſſent aetate ſignati, ut cenſuit Havercampus, compareret in iis caput Auguſti, aut ejus epigraphe. Haec Pellerinius, ſed cui adſentiri nullo pacto poſſum; nam probandum primo foret, Martem jam ſtante rep. *Vltoris* nomine fuiſſe cognitum, quod nonniſi poſt bellum Philippenſe invaluit, ut ſupra diximus. Deinde hic typus tam remotum reip. Romanae aevum, quale fuit everſae utriusque urbis, non ſapit. Conſtat de typorum, et inſcriptionum hujus aetatis ſimplicitate. Denique ſatis conſtat, etiam Auguſtorum aetate ſignatos numos absque eorum capite aut inſcriptione, cujus deinceps exempla plura videbimus. Ergo cum videamus, in uno eodemque numo eſſe caput Martis Vltoris, et ſigna, et conſtet, ejus dei honori conditum ab Auguſto templum, eique ſigna a Parthis

recepta fuiſſe illata, dubitari credo amplius nequit, eos vere ad Auguſti aetatem pertinere.

Quod de Marte dixi, ad Vulcanum quoque applicandum; nam in utriusque numis eadem eſt ratio. Cum ſcriptorum nemo doceat, Vulcanum Romae *Vltoris* nomine fuiſſe cultum, iſtud nos citatus denarius edocet. Ejus quoque ratio prona; nam quemadmodum Mars fingitur Romanorum opprobrium ultus compulſis ad reſtituenda ſigna Parthis, ſic etiam Vulcanus, tanquam paſſus non fuiſſet, arma Romana, quae ſuis quaſi auſpiciis eſſent fabricata, in barbarorum ſolo detineri. Sane ad eum quodam jure pertinuiſſe arma, patet inde, quod ejus velut victima fuere. Ait Servius: [a]) *Tarquinius Priſcus victis Sabinis in honorem Vulcani eorum arma ſuccendit, quem ſecuti ſunt ceteri.* Secutus autem praeter alios eſt Ti. Sempronius, qui victis Sardis *arma lecta conjici in acervum juſſit, ſacrumque id Vulcano cremavit.* [b]) Hinc credo factum, ut Romani *Volkanum militarem* colerent, quo is nomine compellatur in marmore Gruteri. [c]) Ex alio lapide Gruteri [d]) docemur, Auguſtum anno V. C. 745 ex ſtipe ſibi a populo in ſtrenam oblata VOLCANO ſtatuam dedicaſſe. Occurrit etiam, numos hos, quoniam Auguſti nomen non produnt, ſignatos et distributos occaſione feſtorum. Certe Martis Vltoris honores per ludos Circenſes obitos ipſe docet Ovidius de eodem hoc deo loquens: [e])

Solennes ludos Circo celebrate Quirites.

Et in vetere Kalendario ad IV. id. Majas additur: LVDI. MART. IN. CIRC. Sic et Vulcanalia Romae fuiſſe acta, et quidem X. Kal. Sept., docet marmor Gruteri, [f]) et Varro, [g]) eosque ludos fuiſſe Circenſes, diſerte tradit Dio, [h]) et Kalendarium Capranicorum, in quo ad diem XXIII. Auguſti notatur: *Volcano in Circo Flaminio.* Morellius in ſuis incertis familiarum alios quoque numos recenſet, qui ratione typi certo ad Auguſti aevum pertinent, etſi aliud indicium non ſuppeditent, quosque veriſimile eſt etiam, feſtorum quapiam occaſione fuiſſe in vulgus miſſos.

* * *

Conjungo hic alios ejusdem argumenti, qui ſunt apud Morellium in incertis, et in muſeo Caeſareo.

GENIVS. P. R. *Caput barbatum diadematum prominente retro ſceptro.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria intermedia ara.* AR.

Eadem adverſa.

MARS. VLTOR. *Mars nudus gradiens d. telum intentat, ſ. clypeum praetendit.* AR.

Caput ſimile adſcripto G. P. R. comparet etiam in gente Cornelia Lentulorum, et conſtat ex Dione, [i]) fuiſſe Romae templum Genii P. R. Ejus caput apposite cum ſignis receptis jungitur,

a) ad Aen. VIII. 562. b) Liv. L. XLI. c. 12. c) Pag. 1069. 5. d) pag. LXI. 12. e) Faſt. V. v. 597. f) pag. LXI. 3. g) de L. L. h) L. LXXVIII. § 25. i) L. XLVII. § 2.

nam Genii erat honori imperii ſui conſulere.

GENIO. P. R. *Caput juvenile imberbe, juxta cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars gradiens, ut ſupra.* AR.

Havercampus in hoc caput Auguſti agnoſcit, qui repraeſentaretur ſpecie Genii P. R. Et ſane lineamenta omnia Auguſtum produnt. Simili cultu Genii, et cum eadem inſcriptione videbimus etiam effictum in numis Galbam.

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo inſiſtens.*

SIGNA. P. R. *Eadem ſigna cum ara, ut in prioribus.* AR.

Eadem antica in certis Auguſti numis averſam facit, ut patebit ex numis anni V. C. 742. Quare de aetate hujus numi, et ſenſu averſae contra Pellerinium dubitari nequit, et, ut monui, docemur, Auguſtorum aetate etiam numos absque horum aut capite, aut epigraphe, et ſi ita loqui fas eſt, autonomos ſignatos fuiſſe. Horum ſimiles plures dabimus in moneta Galbae, et Vitellii.

* * *

Sequuntur numi captae eodem tempore Armeniae teſtes.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

ARMENIA. CAPTA. *Sphinx.* (Morelli.)

Eadem adverſa.

ARMENIA. CAPTA. *Tiara Armeniaca, binae pharetrae, et arcus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

ARMENIA. CAPTA. *Victoria ſtans cultrum in tauri jacentis jugulum demittit.* AV. (Muſ. Caeſ.)

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Caput muliebre galeatum.*

CAESAR. DIVI. F. ARME. CAPT. *Armenia genuflexa porrectis ſuppliciter manibus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Alii ſimiles, ſed cum mentione Petronii Turpiliani IIIviri.

Tiberii in Armeniam hoc anno ex Syria ab Auguſto miſsi expeditionem, ut pulſo Artavasde eam fratri Tigrani adſereret, obiter attingit Dio, a) et Tacitus. b) Aptius ad hos numos Velleius: c) Tiberius *cum legionibus ingreſſus Armeniam redacta ea in poteſtatem P. R. regnum ejus Artavasdi* (legendum *Tigrani*) *dedit*, et Suetonius, d) etſi tempus non addat: *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile ceſſerunt.*

Rationem certam non habemus, quo modo Sphinx, typus numi primi, cum Armenia connectatur, et tamen numum hunc revera exiſtere, dubitari vix poteſt, cum Morellius addita lilii nota moneat, eum exiſtere in muſeo regis Galliarum, etſi ambigi nonnihil poſsit de numis aliis, quos ibi proponit cum eadem epigraphe ARMENIA CAPTA, et typo capricorni, ſed apud quos muſei mentionem omittit, neque alio eos loco, praeterquam apud Goltzium, et qui eum exſcripſere, me videre memini. Quidquid erit, utrumque animal poeticum Auguſto fuiſſe in deliciis conſtat, capricornum, quod hic ejus eſſet ſignum genethliacum, Sphingem, incertum cur, at tradidere Plinius, Suetonius, Dio,

a) L. LIV. § 9. b) Ann. II. 3. c) L. II. c. 94. d) Cap. 21.

Auguſtum inter initia Sphinge ſignaſſe epiſtolas.

Tiara numi II. proxime ad Armeniam refertur, quod probant numi Tigranis Armeniae regis, et M. Antonii IIIviri.

Victoria taurum ſubigens numi III. aenigmati propior. Ingenioſa, et veriſimilis eſt ſententia eorum, qui tauro ſubacto montem Taurum, et quod hic in Armeniam ipſam porrigitur, [a]) Armeniam indicari exiſtimant, qui luſus in numis veteribus frequens eſt, quin et aliquando tauro aeneo adumbratum montem hunc cognominem refert Libanius, [b]) ut jam ex Rubenio advertit Schlegelius in ſuo ad hunc numum commentario. Huc etiam facit, quod refert Stephanus: [c]) *Taurus mons mediam Aſiam pervadens, nam veteres omnia, quae magna ſunt, et violenta, tauros appellabant, vel quod partes ejus ad mare ſitae taurinae protomes ſpeciem referebant.* Eadem de cauſa Tyanenſes Cappadociae Tauro monti adſiti taurum in numis ſignavere. Sed et ἀλληγορικῶς de hoc monte dixit Nonnus Panopolites: [d]) μυκήσατο Ταῦρος, *immugiit Taurus*, nempe Iovi victoriam de Typhoeo gratulatus. Et Tibullus: [e])

Quantus et aethereo contingens vertice nubes
Frigidus intonſos Taurus arat Cilicas.

Hic ergo numus Armeniam tauri imagine propoſitam a Victoria ſubactam praedicat.

In poſtremis denariis IIIvirorum monetalium ſupplice Armenia rite exprimitur, quod canit Ovidius, ſed multo ſerius de Ponto ſcriptum: [f])

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcum
Parthus eques, timida captaque ſigna manu.

Singulare iſtud in numis cum Aquillii, tum Turpiliani, quod non modo typo, ſed etiam inſcriptione CAESAR. DIVI. F. conſpirent, quae adhiberi ſolita fuit, antequam Caeſar Auguſti nomen obtineret, et quod magis ſingulare, eam tantum in his *Armeniae captae* numis adhibent; nam in aliis omnibus, quos complures diverſis typis emiſere, Auguſti titulus nunquam omittitur.

* * *

Ad hunc etiam annum eruditi referunt denarios gentis Aquilliae, Durmiae, et Petroniae Auguſti nomine inſcriptos, in quibus fingitur *vir elephantorum bigis vectus, et dextera oleae ramum protendens,* quo indicari cenſent Indorum oratorem, quem ad jungendam cum Caeſare amicitiam hoc anno peregre adveniſſe narrat Dio. Sic et *Scorpius*, qui in Aquilliae denario comparet, cum is Commagenes obvium ſit ſymbolum, notare poſſet, quod indicat Dio, [g]) Auguſtum hoc anno Commagenen Mithridati cuidam ceſsiſſe. Alios ſimiles explicatos vide in numis gentis Durmiae, et Caniniae.

a) Tacit. Ann. XV. 7. 8. b) in Antiochico. c) in Ταῦρος. d) Dionyſ. L. II. v. 644. e) L. I. eleg. VIII. v. 15. f) Triſt. L. II. v. 227. g) L. LIV. § 9.

V. C. 735 A. X. 19.
TR. P. IV. V. COS. XI. PONT. IMP. IX.
C. Sentio Saturnino, Q. Lucretio Vespillone cos.

Ex Asia redux Romam ingreditur IV. idus Octobres, ob quod Augustalia constituta. Agrippa Gallorum, Germanorum, Cantabrorum seditiones coercet.

Caput Augusti laureatum, in aliis cum corona querna.

FORT. RED. CAES. AVG. S. P. Q. R. *inscriptum arae.* AV. AR. (Muf. Caef.) etiam AR. max. mod. (Vaill. Morelli.)

Dio: [a]) *decretorum sibi honorum nihil accepit, nisi quod Fortunae Reduci aram consecrari, diemque sui reditus inter ferias referri, et Augustalia dici passus est.* Numum, et Dionem eximie illustrat Kalendarium, in quo legitur ad diem XII. Octobris: FER. EX. S. C. Q. E. D. IMP. CAES. AVG. EX. TRANSMARIN. PROVINC. VRBEM. INTRAVIT. ARAQ. FORT. REDVCI. CONSTIT.

* * *

Q. RVSTIVS. FORTVNAE. ANTIAT. *Protomae binae Fortunae.* CAESARI. AVGVSTO. EX. S. C. *Ara, cui inscriptum:* FOR. RE. AR. (Muf. Caef.)

Hic denarius ipsum insuper senatus consultum exprimit. De Fortunis Antiatibus actum in gente Rustia. In marmore Gruteriano, quod Augusto dicatum est, legitur etiam FORTVNA inter deos conservatores domus Augustae. [b])

* * *

AVGVSTVS. COS. XI. *In aliis:* IMP. IX. TR. PO. V. *Caput laureatum, vel nudum.*

S. P. Q. R. (in aliis: S. P. R.) SIGNIS. RECEPTIS. *scriptum intra arcum triumphalem, in cujus summo quadrigae; epistylio inscriptum:* IMP. IX. TR. POT. V. AV. AR. item AR. max. mod. (Muf. Albani, et com. Vitzai.)

Augustus referente Dione [c]) propter recepta a Parthis signa equo ovans in urbem invectus, et arcu triumphali honoratus est.

* * *

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Augusti nudum.*

MART. VLTO. *Templum rotundum 4 columnarum, intra quod signum militare.* AR. max. mod. (Muf. Caef. et com. Vitzai.)

Similem typum, sed in numo aeneo, et Graece inscripto, dabimus infra inter numos Augusti regionis incertae. Quo confirmatur, quod sub finem numorum hujus principis copiosius explicabo, argenteos maximi moduli omnes etsi Latine inscriptos, extra urbem signatos fuisse.

* * *

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Augusti nudum.*

COM. ASIAE. *Templum 6 columnarum, cujus epistylio inscriptum:* ROM. ET. AVGVST. AR. max. mod. (Muf. Caef. et com. Vitzai.)

Templa, ait Suetonius, [d]) *quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere*,

---

a) L. LIV. § 10. b) pag. XVIII. n. 3. c) L. LIV. § 8. d) Cap. 52.

in nulla tamen provincia, nisi communi SVO ROMAEQVE nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Parum feliciter conjectat Schlegelius, templum hujus numi esse Iovis Olympici, quod Athenis stetit, et communi regum Asiae sumptu perficiendum locatum est. [a]) Habemus certissima alia indicia, fuisse templum illud Pergami provinciae Asiae. Testatur istud primum Tacitus: [b]) *cum divus Augustus SIBI atque urbi ROMAE templum apud Pergamum sisti non prohibuisset.* Addicunt etiam numi Pergami Graeci, in quibus, non mortuo modo Augusto, sed etiam vivo signatis, ipse proponitur stans in templo hastatus scripto juxta: ΘΕΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. Tum etiam in aliis Augusti quoque aevo apud eandem Pergamum cusis videre est caput Romae turritum cum epigraphe ΘΕΑΝ. ΡΩΜΗΝ. Quin et in numo Pergameno musei Caesarei sub Trajano signato legitur: ΡΩΜΗ. ΚΑΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ typo *templi, intra quod Augustus stans et d. hastam tenens coronatur ab adstante Roma, s. cornucopiae tenente*, cum quo si conferantur argentei max. mod. cum capite Claudii, Nervae, et Trajani inscripti: COM. ASI. ROM. ET. AVG. et typo simillimo, satis apparet, numos, qui sic et inscriptione, et typo conspirant, etsi una lingua differant, in una eademque urbe, nempe Pergami, fuisse signatos. Propius ad praesentem numum Dio, qui cum narrasset, [c]) permisisse Caesarem Ephesi et Nicaeae erigi templum Romae et patri Iulio, addit: *extraneis autem hominibus, quos Graecos ipse appellabat, concessit, ut SIBI quoque templa facerent, ASIANIS quidem Pergami, Bithynis vero Nicomediae.* Idem ergo hi Asiani sunt, qui se in numo COM*munitatem* ASIAE vocant, indicantque, propositum ROM*ae* ET. AVGST*i* templum suis impensis surrexisse. Confer item, quae magis infra dicentur in numis Augusti commatis peregrini sub ROM. ET. AVG.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

SICIL. IMP. IX. *Diana gradiens*, ut supra ad V. C. 733. AV. AR. (Vaill. Morelli.)

V. C. 736 A. X. 18.
TR. P. V. VI. COS. XI. PONT. IMP. IX.
P. Corn. Lentulo, Cn. Corn. Lent. Augure cos.

Agrippae trib. potestatem in quinquennium confert. Ferendis legibus vacat.

S. P. Q. R IMP. CAESARI. AVG. COS. XI. TR. POT. VI. *Caput nudum.*

CIVIB. ET. SIGN. MILIT. A. PARTH. RECVP. *Arcus triumphalis, super quo Augustus in quadrigis triumphalibus, hinc et illinc Parthus stans, hic signum militare, ille aquilam legionariam offerens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Numi argumentum ex praecedentibus cognitum, et typus ex Dione ad annum V. C. 735 citato.

---

a) ad Morelli Impp. T. I. p. 259. b) Annal. VI. 37. c) L. LI. c. 20.

V. C. 737 A. X. 17.
TR. P. VI. VII. COS. XI. PONT. IMP. IX.
C. Furnio, C. Iunio Silano cos.

Agrippae nafcitur filius alter Lucius, quem Auguftus mox cum hujus fratre Caio adoptat. Ludi faeculares.

AVGVSTVS. TR. POT. VII. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. *infcriptum cippo, juxta:* XV. S. F., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Muf. Caef.)

M. SANQVINIVS. IIIVIR. *Caput I. Caefaris laureatum imminente fuperne cometa.*

AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE. *Praeco capite galeato ftans d. caduceum, f. clypeum rotundum.* AR. (Muf. Caef.)

Diferte ad hunc annum Dio: *Saeculares ludos quinto perfecit*, tum Cenforinus: [a]) *Quintos ludos C. Furnio, C. Iunio Silano cos. anno DCCXXXVII. Caefar Auguftus, et Agrippa fecerunt.* Suetonius quoque eorum meminit, [b]) etfi tempus pro more non definiat. Quae alia ad ludorum faecularium typos attinent, difputata jam funt in numis gentis Sanquiniae,* et dicentur in Domitiano ad V. C. 841. In numo Mefcinii adduntur XV*viri* *Sacris* F*aciundis*, quia horum erat curare ludos faeculares docente Tacito: [c]) *collegio XVvirorum antiquitus ea cura*, et Horatio, qui eosdem ludos carmine celebravit: *Quindecim Diana preces virorum curet.* At exiftimat cl. Chishull, [d]) infcripto XV. S. F. indicari ipfum Auguftum tanquam XVvirum facris faciundis, idque colligit cum ex verbis marmoris Ancyrani, quae ita fupplet: *in collegio XVvirorum magifter adlecto in collegium M. Agrippa per quindecim viros C. Furnio, C. Silano cos. quintos feci ludos faeculares*, tum ex marmore Gruteriano de iisdem Augufti faecularibus agente, [e]) in quo additum: MAG. XV. VIR., quae is verba ad Auguftum ipfum refert, tanquam is MAG*ifter* XV. VIR*orum* exftitiffet. Sed vereor, ut haec ejus fententia undequaque eruditorum fuffragia ferat.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum intra coronam quernam.*

C. MARIVS. TRO. IIIVIR. *Caput Iuliae Augufti F. inter capita Caji et Lucii filiorum, fuperne corona.* AR. (Muf. Caef.)

Diximus, hoc anno Cajum et Lucium adoptatos ab Augufto. Numus hic, uti ante annum praefentem fignari non potuit, ita proxime fequentes non faftidit, non tamen ultra annum 742 moveri poteft, quo mortuus eft Agrippa. Hoc enim adhuc vivo C. Marius Trogus huic denario infcriptus videtur fuiffe IIIvir, cum in alio ejus numo Agrippa haud obfcure fignatus nofcatur. Quin cum in aliis ejusdem Trogi denariis fingatur Auguftus in habitu pontificali, aut cum pontificis attributis, verifimile fit, hos numos fignatos inde ab anno V. C. 741, quo pontificatum maximum abftulit.

---

a) de die nat. c. 17. b) Cap. 31. c) Ann. XI. 11. d) Ant. Afiat. pag. 196.
*) pag. 295.

V. C. 738 A. X. 16.
TR. P. VII. VIII. COS. XI. PONT. IMP. IX.
L. Domitio Ahenobarbo, P. Corn. Scipione cos.

Germanis bellum minantibus Augustus in Galliam proficiscitur. Agrippa circa autumnum in Orientem abit.

S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*
VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET. RED. I. O. M. SACR. *Mars galeatus, et nudus stans d. vexillum, s. parazonium.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Caput Augusti nudum.
IOVI. VOT. SVSC. PRO. SAL. CAESARIS. AVG. S. P. Q. R. *intra coronam quernam.* AR. (Morelli tab. XVII.)

Caput Augusti laureatum.
S. P. Q. R. V. P. RED. CAES. *inscriptum basi, cui insistit Mars nudus galeatus d. hastam, s. parazonium, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. AR.

CAES. AVG. CONS. S. C. OB. R. P. CONS. *Clypeus laurea circumdatus, in quo caput nudum adversum Augusti.*
S. P. Q. R. V. S. PRO. S. ET. RED. AVG. *inscriptum basi, cui insistit Mars eodem cultu, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome Victoriae.*
PRO. VALETVDINE. CAESARIS. S. P. Q. R. *Sacerdos velatus stans ante aram ignitam d. pateram, hinc victimarius taurum adducens.* AV. (Mus. Caes.)

Descriptorum hic numorum aetas ambigua videri possit, nam ex quo Caesar Augusti titulum abstulit, aliquoties pro ejus reditu vota concepta sunt. I. anno V. C. 730, cum Tarracone aeger decumberet, reditumque pararet, quod disertis etiam verbis Dio ad hunc annum factum confirmat, nimirum: Augusto Romam reduci *alia fuisse facta pro SALVTE ET REDITV ejus.* II. V. C. 735, cum ex Oriente Romam rediret, in hujus anni numis dictum. III. anno praesente 738, nam, ut narrat Dio, *Augusto Roma profecto* (tendebat autem in Gallias) *aedes Iuventutis insequenti nocte conflagravit, cujus causa vota sunt pro reditu Augusti concepta*, sed soluta V. C. 941, ut docet lapis Gruteri. [a]) IV. V. C. 747, cum ea vota Cajus Caesar pro absente Tiberio persolveret, ut refert Dio, et marmor Gruteri. [b]) V. demum V. C. 761, cum bello Illyrico intentus Arimini subsisteret. [c])

Priores duos numos Havercampus, aliique passim ad annum V. C. 730 revocant, quoniam eorum epigraphe praeclare cum periculo Tarraconensi, et verbis Dionis conspirat. Quo minus etiam sequentes duos, etsi cum typo, tum inscriptione conspirent, eodem adigat, terruit IIIvir Mescinius iis inscriptus, qui, ut ex numis constat, munus illud obivit anno V. C. 737. Ergo eos occasione alterius reditus V. C. 735 signatos contendit. Sed necdum plana omnia, cum reditus contigerit V. C. 735, Mescinius IIIviri munere functus sit anno primum 737, IIIvirorum vero monetalium munus, ut ipse intrepide adserit, [d]) annuum tantum fuerit. Vt ergo hanc dif-

a) pag. XI. n. 2. b) pag. XI. n. 1. c) Dio. d) in Famil. Mescinia p. 279.

ficultatem amoliatur, fuſpicatur cum Vaillantio, biennio poſt Auguſti reditum V. C. 737, nempe quo Meſcinius IIIvir, Martis ſtatuam, quae in his numis ſiſtitur, perfectam demum, et dedicatam fuiſſe.

Multa ſunt, quae in univerſo hoc ratiocinio diſplicent. Primum, quod numos, quos propter inſcriptionem, et typum veriſimile eſt eodem anno ſignatos, variis annis tribuat. Si eum abſterruit Meſcinius, quo minus hujus numos ad annum 730 referret, praeſtabat, numos etiam priores eodem, quo Meſcinii numos, anno ſignatos adſerere, illorumque aetatem per hos explicare. Mira deinde conjectura, numos, qui vota anni 735 continent, biennio poſt a Meſcinio fuiſſe ſignatos, quia Martis ſtatua tum primum fuerit dedicata. Non meminit vir eruditus, ſe numum primo loco poſitum, in quo ſimilis Martis ſtatua conſpicitur, ad annum 730 retuliſſe; ergo ea jam hoc anno perfecta, et dedicata fuit. Non placet etiam, quod numos cum ſtatua Martis, quam eſſe Vltoris ipſe profitetur, jam ad annum 730 adſigat, cum tamen hic Mars in numis certis primum ab anno V. C. 734 comparere incipiat.

Omnes hae difficultates ultro evaneſcunt, ſi ſtatuatur, omnes hos numos ſignatos anno, in quo nunc ſum, nempe V. C. 738. Certum eſt, ut probavi ex Dione, hoc anno Romae facta vota pro Auguſti reditu. Nihil impedit Meſcinius etſi certus anni prioris IIIvir, nam etſi demus, quod quidem Havercampus et Vaillantius ſaepe adſertum, nunquam tamen idoneis argumentis ſtabilivere, annuum fuiſſe tantum IIIvirorum munus, poterat ejus annus occupare partem anni prioris 737, et partem praeſentis, niſi velint etiam evincere, eos cum conſulibus Kalendis Ian. magiſtratrum inchoaſſe. Sententiam meam praeclare juvat numus inſignis aureus, ac forte unius muſei Caeſarei, quem poſtremum deſcripſi. Eum anno praeſente fuiſſe ſignatum, dubium non eſt; nam prodit IIIvirum C. Antiſtium Veterem, cujus plures habemus numos cum inſcripta Auguſti trib. poteſtate VIII., quae in hunc annum cadit. Khellius, qui numum hunc edidit, [a]) putat, numi inſcriptione reſpici morbum Tarraconenſem anni V. C. 729. At ejus adſerendi nulla ſane eſt ratio. Pro ſalute, ſeu, quod idem eſt, pro VALETVDINE Caeſaris, etiam cum rectiſsime valeret, quotannis vota concipi ſunt ſolita. Ita Dio jam ad annum V. C. 725 refert, decretum fuiſſe a ſenatu, ut in votis non ſolum publicis, ſed etiam privatis pro Caeſaris ſalute litaretur, et univerſim quotannis III. non. Ian. pro Auguſtorum ſalute vota facta ſunt, de quibus agemus in tractatu de numis Votorum. Taurus hoſtia, etſi aliis quoque diis, tamen cumprimis Iovi mactata fuit. Iovi vero ſacra fuiſſe haec vota, numi duo priores diſerte loquuntur. Ergo ſi numus hic ad praeſentem annum pertinet, rationem non video, cur non quatuor denarii praecedentes ejusdem ſint anni partus putandi, praecipue cum viderimus ex Dione, quam anxie Romani ejus e Galliis reditum cu-

a) Subplem. ad Vaill. p. 7.

piverint, ipſo etiam Horatio longiorem hanc ejus abſentiam elegante carmine conqueſto. [a])

Commode his numis jungemus alium Meſcinii denarium, quoniam his annis IIIvir monetalis fuit:

IMP. CAES. AVGV. COMM.*uni* CONS.*enſu*, *inſcriptum cippo*, *extra quem:* S. C., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR.

I.*ovi* O.*ptimo* M.*aximo* S. P. Q. R. V*otum* S*uſceptum* PR*o* S*alute* IMP. CAE. QVOD. PER. EV.*m* R.*es* P.*ublica* IN. AMP.*liore* ATQ.*ue* TRAN.*quilliore* S.*tatu* E.*ſt ſcriptum intra coronam quernam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Senſus epigraphes planus, et conſtat ex Suetonio, [b]) pluribus annis ſerius poſt cladem Vari votos ab Auguſto ludos magnos Iovi O. M., *ſi remp. in meliorem ſtatum vertiſſet.*

* * *

IMP. CAESAR. AVGVS. TR. POT. IIX. *in aliis:* VIII. *Caput nudum.*

APOLLINI. ACTIO. *vel:* FOEDVS. P. R. CVM. GABINIS., *in orbem:* C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Duo viri togati, et velati ſtantes porcam ſuper ara ignita ſimul attinent.* AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome muliebris.*

IMP. CAESAR. AVGVS. COS. XI. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hos, aliosque hujus Antiſtii denarios explicatos vide in numis hujus gentis.

* * *

AVGVSTVS. TR. POT. VIII. *Caput nudum.*

Cippus, cui inſcriptum: S. P. Q. R. IMP. CAE.*ſari*, QVOD. V.*iae* M.*unitae* S.*unt* EX. EA. P.*ecunia*, Q.*uam* IS. AD. A.*erarium* DE.*tulit*, *in orbem:* L. VINICIVS. L. F. IIIVIR. AR. (Muſ. Caeſ.)

Statua equeſtris Auguſti ſuper cippo, pone porta civitatis.

Eadem averſa. AR. (Morelli in Vinicia.)

Statua equeſtris Auguſti ſuper cippo, cui inſcriptum: S. P. Q. R. IMP. CAES., *retro porta civitatis.*

QVOD. VIAE. MVN. SVNT. *Pons opere arcuato, cui alii duo fornices inſiſtunt, ſuper his imperator in bigis elephantorum ſtante retro Victoria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

S. P. Q. R. IMP. CAESARI. *vel:* S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*

Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alios nonnihil varios vide apud Morellium tab. XVII.

Egregie ad hos numos Dio: [c]) *Auguſtus Flaminiam, quod ea ducturus erat exercitum, ipſe procuravit, eſtque ea ſtatim inſtaurata, ac ob id ſtatuae Auguſto in arcubus cum in ponte Tiberis, tum Arimini ſunt poſitae.* Refert iſtud Dio ad V. C. 727, at numi deſcripti hoc demum anno, etſi antiquarii alii, inter quos praecipue Mediobarbus, diſcrepent. Certe numus I. ad hunc annum pertinet, quoniam trib. poteſtatem VIII. memorat, ſed etiam numus II., nam habet eandem cum primo averſam, et eundem L. Vinicium auctorem. Etiam

a) L. IV. ode 5. b) Cap. 23. c) L. LIII. c. 22.

numus III., nam habet anticam fere eandem cum secundo. Etiam numus IV., nam ejus aversa eadem est cum aversa tertii. Ratio prona. Anno V. C. 727 coeptae muniri viae; at arduus hic labor est, et tempus, sumptusque postulat, et saepe intermittitur; hoc demum anno statui potest absolutus, ac eapropter positae, ac dedicatae statuae, quas memorat Dio, et proponunt numi. Addit sane eodem loco etiam Dio: *reliquae viae posteriore tempore refectae.* Sunt tamen etiam testimonia propiora. Narrat Suetonius. [a]) *Quo autem facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi via Flaminia Arimino tenus munienda reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit.* Quod hic Suetonius non indicato tempore prodit, id factum Dio ad annum superiorem refert: *iis, qui triumphaverant, mandavit, ut in rerum a se gestarum memoriam aliquod monumentum ex manubiis exstruerent.*

Literae solitariae numorum I. et II. recte explentur ex Livio: [b]) *Senatus consultum factum est, ut, quos ludos inter seditionem militarem in Hispania vovisset, ex ea pecunia, quam ipse in aerarium detulisset, faceret.* Quo minus literae IS, quod aliqui opinati sunt, I.*ussu* S.*uo* notare possint, obstat, quod post I in numis etiam optime conservatis punctum non appareat.

Alius adhuc L. Vinicii numus connectendus:

Caput Augusti nudum.

S. P. Q. R. IMP. CAE. *inscriptum epistylio arcus triumphalis, supra quem imperator in quadrigis, hinc et illinc Parthus stans, infra arcum:* L. VINICIVS. AR. (Morelli in Vinicia, Mus. Caes.)

Typum similem jam vidimus ad annum V. C. 736. Ergo hac adhuc aetare honores Parthici memorantur.

V. C. 739 A. X. 15.
TR. P. VIII. IX. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Livio Druso Libone, L. Calpurnio Pisone cos.

Adhuc in Galliis agit, in quas, ut etiam in Hispaniam, colonias ducit. Tiberius, et Drusus fratres Rhaetos compescunt.

Certos hujus anni numos non reperio.

V. C. 740 A. X. 14.
TR. P. IX. X. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Licinio Crasso, Cn. Corn. Lentulo cos.

Pergit res Galliae, Germaniae, Hispaniae componere. Asandro mortuo Agrippa bellum in tumultuantes Bosporanos movet, eosque victos Polemoni subjicit, et Dynamin Asandri viduam uxorem dat.

Neque hujus anni numi exstant certi.

V. C. 741 A. X. 13.
TR. P. X. XI. COS. XI. PONT. IMP. IX. et forte X.
Ti. Claud. Nerone, P. Quintilio Varo cos.

Romam revertitur. Moritur M. Lepidus pontifex max., et olim IIIvir R.

a) Cap. 30. b) L. XXVIII. c. 38.

P. C. Agrippa ex Oriente redit, eique in aliud quinquennium trib. poteſtas decernitur. Ara Pacis conſtituitur. [a])

Deſunt hujus anni numi certi, niſi forte huc quoque pertinent inſcripti IMP. X., qui ad annum ſequentem deſcribentur.

V. C. 742 A. X. 12.
TR. P. XI. XII. COS. XI. IMP. X. XI.
M. Valerio Meſſalla Barbato, P. Sulp. Quirino cos.

Incipit
PONTIFEX MAXIMVS.

Agrippa repreſsis Pannoniis redux in Campania extinguitur. Auguſtus privigno Tiberio, prius Vipſaniam Agrippinam Agrippae et Pomponiae filiam repudiare juſſo, Iuliam filiam Agrippae viduam deſpondet, et anno ſequente matrimonio jungit. [b]) Tiberius Pannonios, Druſus Sicambros et Friſios domat. Auguſtus in locum mortui anno praecedente Lepidi pontificatum maximum ſuſcipit ſaepe eo adhuc vivo oblatum, ſemper recuſatum, quoniam ex lege nonniſi per alterius mortem vacabat. Hactenus initus hic honos anno ſuperiore credebatur, verum inſignes Faſti Verrii praeſentem conſtituunt. [c]) Factum iſtud pridie non. Mart. docentibus iisdem faſtis, Ovidio, [d]) et vetere Kalendario. Non audienda ergo marmora, quae hanc dignitatem anticipant, inter quae praecipuum eſt illud, quod dedit Gruterus, [e]) et etiam poſt tentatas correctiones Noriſii, [f]) et Chishulli [g]) in notis chronologicis adhuc peccat.

* * *

Ad hunc annum ab eruditis collocantur numi, qui Auguſtum IMP*eratorem* X. dicunt, ut et ii, in quibus eſt IMP. XI. Neque hiſtoria, neque monumenta repugnant, ut dicetur in fine ſub titulo *Imperator*.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. ACT. *Apollo Actius ſtolatus ſtans d. plectrum, ſ. lyram.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quantum Apollini Actio debuerit Auguſtus, inutile repetere. Qui pro Apolline Muſam in hoc numo exhiberi propter cultum muliebrem putant, patienter ferant, ſe numo gentis Antiſtiae pleniſſime redargui, in quo juxta ſimilem figuram ſtolatam legitur: APOLLINI. ACTIO. Nota eſt citharoedorum, et Apollinis citharoedi ſtola, ſive palla cum ex monumentis, tum ſcriptoribus. Vide infra numos Neronis inſcriptos PONT. MAX., tum et inſignem numum Hierapolis Phrygiae apud Pellerinium. [h]) Et Tibullus loquens de Apolline citharoedo: [i])

Ima videbatur talis illudere palla,
Namque haec in nitido corpore veſtis erat.

a) Kalend. Amitern. b) Dio L. LIV. § 31 et 35. c) Foggini p. 23. d) Faſt. III. 420. e) pag. 149 n. 104. f) Cen. Piſ. diſſ. II. c. 10. g) Ant. Aſiat. p. 187. h) Suppl. II. tab. IV. n. 10. i) L. III. eleg. IV. v. 35.

Propertius, quo loco templum Apollinis, et porticum, et conſtituta ibi artefacta recenſet, [a]) his verbis ejus dei ſignum deſcribit:

Deinde inter matrem deus ipſe, interque ſororem
Pythius in longa carmina veſte ſonat.

Ceterum Auguſtum jam ante aleam Actiacam Apollini fuiſſe eximie devotum, docent auctore Suetonio [b]) M. Antonii literae, in quibus hic ſecretiorem ejus coenam traducit, quae vulgo δωδεκαθεος vocabatur, in qua deorum dearumque habitu diſcubuere convivae, ipſe vero Octavianus pro Apolline ornatus.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. SICIL. *Diana ſuccincta ſtans d. haſtam, ſ. arcum, comite cane, etiam ſine hoc.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hanc averſam jam explicavimus ad V. C. 733.

* * *

Eadem adverſa.

IMP. X. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Erizzi mens eſt, hos denarios cuſos eſſe a Statilio Tauro IIIviro monetali, iisque taurum cum adluſione ad nomen inſertum. Prolixam ejus ſuper hoc argumento diſſertationem commentariis ſuis inſeruit Havercampus, [c]) eamque ſententiam, cum in contrarium nihil adferat, calculo ſuo confirmat utique. At qua ratione componi iſtud cum Havercampi verbis poteſt, quae ſaepius in ſuis ad familiarum numos commentariis inculcat, IIIvirorum munus circumacto anno exiviſſe? videmus autem, eundem tauri typum, ſi Morellii numis fides, quibus certe omnem habuit Havercampus, proponi cum variis repetiti imperii numeris inde a IX. usque XII., qui certe ad plures annos pertinent. Ceterum quis ſit hujus typi explicatus, quin conjecturis indulgeam, adfirmare vereor. Sane adſentire nequeo iis, qui in hoc typo Theſſalorum equitum tauros in Circo agitantium ſpectaculum vident, de quo vide Schlegelium. [d]) Typus hic obvius item eſt in numis Veſpaſiani aureis inſcriptis COS. vel IMP. variis numeris.

* * *

Eadem adverſa.

IMP. X. *Auguſtus togatus in ſuggeſtu ſellae curuli inſidens acceptat oleae ramos, quos ei duae figurae viriles offerunt.* In aliis; *una tantum figura ramum offerens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ad barbaros a Tiberio et Druſo domitos, pacemque petentes ſpectat.

* * *

AVG. DIVI. F. IMP. X. *Luna inter ſeptem triones.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria ſ. pede globo inſiſtens in clypeo ſcribit.* AR. (Morelli, Theſ. Brand. T. II. p. 606.)

Cenſet Begerus, denarium hunc ſignatum fuiſſe a Lucretio Trione IIIviro, quia in hujus gentis numis ſimilis typus obſervatur, aut eo reſpici res a Druſo verſus ſeptem triones proſpere geſtas. Res incerta. Quod ad aver-

a) L. II. eleg. 31. b) in Aug. c. 70. c) Morelli Impp. T. I. 289. d) ad Morellii Impp. T. I. p. 206.

ſam attinet, exſtant numi non pauci cum typo ſimili et epigraphe absque tamen Auguſti mentione, quos propterea hic deſcribo, quoniam ad eundem, aut vicinum certe annum pertinent:

S. P. Q. R. *intra coronam quernam.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo inſiſtens.* AV. AR. (Morelli in Impp. et incertis famil.)

Averſam ſimilem jam dedimus ſupra ad annum 734, in cujus numi altera ſuperficie exhibentur ſigna a Parthis recepta. Quanquam a vero forte quis non magnopere aberraverit, qui numum praeſentem ſub Galbae imperio ſignatum volet arbitrari; nam et antica, et averſa numi hujus pars in ejus moneta obſervantur.

V. C. 743 A. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. XI. P. M. IMP. XI.
Paullo Fabio Maximo, Q. Aelio Tuberone cos.

Druſus Cheruſcos infeſtat, Tiberius Dalmatas et Pannonios, L. Piſo Beſſos ſuperat. Auguſtus ipſe in Galliis propter belli in vicinia turbida agit. Moritur Octavia ſecundum Dionem, at Suetonio anno ſequente. [a]) Iulia Auguſti filia Tiberio nubit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. XI. *Capricornus globum pedibus ſtringens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De capricorni typo, quoniam hic in Auguſti numis cum Latinis, tum Graecis toties occurrit, hoc loco agere lubet. Hunc eximie illuſtrat Suetonius, [b]) cum narrat, Theogenem Apolloniae mathematicum, cum ei Auguſtus, tum adoleſcens genituram ſuam ederet, ea audita exſiluiſſe, eumque adoraſſe. Addit: *tantam mox fiduciam fati Auguſtus habuit, ut thema ſuum vulgaverit, nummumque argenteum nota ſideris capricorni, quo natus eſt, percuſſerit.* Profert Schlegelius alia etiam poetarum Auguſti ſub capricorno nati teſtimonia, [c]) quo loco pariter verboſas eruditorum ſuper hoc Caeſaris horoſcopo altercationes recoquit, quas, quibus tantae eae videbuntur, adeant. Ceterum ſecundum Hyginum [d]) hic capricornus reipſa Pan eſt; nam hunc refert metu Typhonis ſeſe in flumen abjeciſſe, et parte anteriore hirci, poſteriore piſcis formam induiſſe, cujus ingenium admiratus Iuppiter eum ſideribus inſeruit. Illum Aratus propterea *Aegipana* appellat. [e]) Capricorno in his numis ſaepe additur cornucopiae, et gubernaculum explicante iſtud Lactantio: [f]) *nam ſimulacrum ejus* (Fortunae) *cum copia et gubernaculo fingunt, tanquam haec et opes tribuat, et humanarum rerum regimen obtineat.* Globus orbis terrarum ſymbolum nunc etiam comparere in moneta incipit. De hoc Iſidorus: [g]) *Pilam in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus propter nationes ſibi in cuncto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Eadem ſignificatione is deinceps ſaepe ab Auguſtis manu praefertur. Saepe illi

a) Cap. 61. b) Cap. 94. c) ad Morelli Impp. T. I. p. 194. d) L. II. ſign. coel. e) in Phoenom. f) Inſtit. L. III. c. 29. g) Orig. L. XVIII. c. 3.

insistit Victoria, sed pro hac infimo aevo defixum fuit crucis signum.

V. C. 744 A. X. 10.
TR. P. XIII. XIV. COS. XI. P. M. IMP. XII.
Iul. Antonio Africano, Q. Fabio Maximo cos.

Pacata Germania, Dalmatia, Pannonia Augustus cum Tiberio et Druso Romam redit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum, vel laureatum.*
IMP. XII. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.
IMP. XII. ACT. *Apollo Actius vel stans, vel gradiens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.
IMP. XII. SICIL. *Diana gradiens.* AV. AR. (Mus. Caes.)

De his typis actum ad annum V. C. 742.

V. C. 745 A. X. 9.
TR. P. XIV. XV. COS. XI. P. M. IMP. XIII.
Claudio Nerone Druso, T. Quinctio Crispino cos.

Drusus ad Albim fl. usque, et Oceanum penetrans, quo minus ultro signa promoveret, spectri monitu inhibitus est. a) Ad Rhenum regressus lethali morbo corripitur, ad quem jussu Augusti, qui tum Ticini agebat, b) advolans Tiberius fratrem animam agentem offendit. Ara Pacis dedicatur die XXX. Ianuarii. c)

Certi hujus anni numi desiderantur.

V. C. 746 A. X. 8.
TR. P. XV. XVI. COS. XI. P. M. IMP. XIV.
C. Marcio Censorino, C. Asinio Gallo cos.

Motis Germanis Tiberius Rhenum transit, ipse Augustus in Gallia subsistit. Sextilem eligit, qui *Augusti* nomen ferret, quod hoc mense primum consul, et multis victoriis potitus esset, cum alii Septembrem mallent, quo natus est. Maecenas moritur.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. *Imperator in suggestu sedens puellum sibi a viro chlamyde induto oblatum acceptat.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Variant in hoc typo explicando eruditi. Censent alii, exhiberi Augustum accitos Germanici liberos ad se recipientem, quod fecit tum, cum legem de maritandis ordinibus perferre vellet, ut refert Suetonius. d) Quae sententia certo falsa; nam quo tempore Augustus fuit IMP. XIV., nondum nati fuere Germanico liberi saltem sexus virilis. Vaillantius putat, indicari Tiridatem, qui Augusto in Hispaniis tum degenti subreptum astu Phraatis filium obtulit. At cum Augustus tum nondum imperator XIIII. esset, conjicit, numum percussum serius ad renovandam ejus facti memoriam. e) Alii putant proponi

a) Dio. b) Tacit. Val. Maximus. c) Kalend. Praenest. d) Cap. 34. e) Arsac. imper. p. 172.

Phraatem Parthiae regem, qui filios, nepotesque suos obsides Romam misit, et Augusti fidei credidit, at quo definite anno, non constat. Vide Iosephum,[a]) Strabonem,[b]) Tacitum.[c]) Id certum, habitum offerentis in his denariis peregrinum esse, ac, ut mihi videtur, hominis Germani.

* * *

Eadem adversa.

TR. POT. XVI. *Victoria globo insidens coronam aptat.* Quin. AV. (Mus. Farnes.)

Incipiunt hoc anno quinarii aurei, qui deinceps, ac praecipue sub Tiberio saepius recurrent.

V. C. 747 A. X. 7.
TR. P. XVI. XVII. COS. XI. P. M. IMP. XIV.
Ti. Claudio Nerone II. Cn. Calpurnio Pisone cos.

Tiberius iterum ad bellum Germanicum mittitur. Cajus Caesar vice Tiberii absentis ludos votivos pro reditu Augusti facit.[d])

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria sphaerae coelesti insidens coronam aptat.* Quin. AV. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

V. C. 748 A. X. 6.
TR. P. XVII. XVIII. COS. XI. DES. XII. P. M. IMP. XIV.
D. Laelio Balbo, C. Antistio Vetere cos.

Augustus, quo Caium et Lucium ferocientes compesceret, Tiberio trib. potestatem in quinquennium confert. Verum hic sibi ab illis male metuens, literarum studiis obtentui sumptis Rhodum secedit, et vitam ibi privatam agit. Sacerdotium tamen Caio concedit Augustus, et consulem designari patitur, quem magistratum post quinquennium iniret. Vide Norisium Cenot. Pis. diss. II. c. 2, nam inde ab hoc anno tristis in Dione plurium annorum lacuna incipit.

Non fert hic annus numos certos.

V. C. 749 A. X. 5.
TR. P. XVIII. XIX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
Augusto XII. L. Corn. Sulla cos.

Augustus anno sequente consul XII. (verba sunt Zonarae ex Dione deperdito) Caio virilem togam dat, eum in curiam inducit, et principem juventutis designat.

Numi hujus anni incerti.

V. C. 750 A. X. 4.
TR. P. XIX. XX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
C. Calvisio Sabino, L. Passieno Rufo cos.

Anno post (prosequitur continuo Zonaras) Lucius Caesar eosdem honores, qui Caio fratri delati fuerunt, abstulit. At quae hoc loco Zonaras de Lucio narrat, Norisius in annum V. C. 752 differt[e]) dissimulato hoc Zonarae testimonio aliud docentis. Marmora magis

a) Ant. L. XVIII. c. 2. b) L. VI. in fine. c) Ann. L. II. c. 1. d) Dio. e) Cenot. Pis. diss. II. c. 7.

favent Norifio, ut dicetur in numis Caii et Lucii Caeff.

Numi certi defunt.

V. C. 751 A. X. 3.
TR. P. XX. XXI. COS. XII. DES. XIII. P. M. IMP. XIV.
L. Corn. Lentulo, M. Valerio Meffalino cos.

Nihil ad hunc annum memoria dignum fuppeditat hiftoria, aut numos certos res monetaria.

V. C. 752 A. X. 2.
TR. P. XXI. XXII. COS. XIII. P. M. IMP. XIV.
Augufto XIII. M. Plautio Silvano cos.
Incipit
PATER PATRIAE.

Petiit confulatum hunc XIII, et poftremum, ut Caium et Lucium filios amplifsimo praeditus magiftratu fuo quemque tirocinio deduceret in forum. [a]) Lucium Caefarem confulem defignat poft annos V. proceffurum. Naumachiam, aliosque ludos fplendidifsimos edit. Pater patriae appellatur. Templum Martis Vltoris dedicat. Iuliam filiam frequentum adulteriorum convictam in Pandatariam relegat.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier fedens d. haftam, f. ramum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Patrem patriae fuiffe dictum Auguftum, diferte docet Suetonius, [b]) nimirum *per Valerium Meffallam mandantibus cunctis, et fenatu confentiente cum populo R.* Tempus non definit. In anno indicando eruditi in varias abiere fententias. Alii aliquot ferius annis hunc titulum collatum cenfuere, fed quos refutant monumenta, quae mox dabuntur. Alii in multos annos retro grefsi funt auctoritate cum marmorum, fed vitiofe defcriptorum, tum numorum, fed Goltzianorum, in quibus Augufto jam in confulatu V. feu V. C. 725 patris patriae titulus adfingitur. Cui fententiae etfi monumenta alia fincera adverfarentur, malebant tamen eruditi nimio indulgentes fpeciofam aliquam caufam delati jam tum ejus honoris reperire, quos inter fuit Perizonius, [c]) quam obtrufos finiftre hos numos inter adulterinos amoliri. At Norifius hoc demum anno eum Augufto accefsiffe contendit, ufus praecipue fragmento Kalendarii veteris Praenefte reperti, [d]) in quo legitur:

NON. N. CONCORDIAE. IN. ARCE FERIAE. EX. S. C. QVOD. EO DIE. IMPERATOR. CAESAR. AVGV STVS. PONTIFEX. MAXI MVS. TRIB. POTEST. XXI. COS. XIII. A. SENATV. POPVLO QVE. ROMANO. PATER. PATRIAE APPELLATVS

Legi poffunt argumenta alia a Norifio eodem loco memorata, atque una conferri, quae de hoc fragmento erudite differit Fogginius. [e])

Infcriptus illuftri huic monumento con-

a) Suet. c. 26. b) Cap. 58. c) Animadv. hift. cap. 7. d) Cenot. Pif. diff. II. c. 8. e) Fafti Verrii in praef. p. XII.

ſulatus XIII. efficit, Auguſtum hunc titulum non abſtuliſſe ante Kal. Ian. V. C. 752, et trib. poteſtas XXI., non potuiſſe conferri poſt diem V. Kalendas Iul. ejusdem anni, quia hoc ipſo die jam coepit numerari trib. poteſtas XXII. Intra hos ergo terminos iſtud Romanorum obſequium eſt coercendum. Ad diem quod attinet, NON*as* quidem nobis indicat fragmentum, at menſem, cujus eſſent hae nonae, reticet. Verum quod illud diſsimulat, liberaliter edocet Ovidius, nonas Februarias tenerrimis his verſiculis celebrans: [a])

Dum canimus ſacras alterno pectine NONAS,
Maximus hinc faſtis adcumulatur honos.
Sancte PATER PATRIAE, *tibi plebs, tibi curia nomen*
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Res tamen ante dedit, ſero quoque vera tuliſti
Nomina, jam pridem tu pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto
Nomen habes, hominum tu pater, ille deum.

At vero eruditus quidam Gallus ex his ipſis Ovidii verſibus probare contendit, hunc Auguſto titulum maturius anno V. C. 752 fuiſſe delatum; nam ipſo hoc, ait, anno Naſonem in exilium pulſum, faſtos autem ſuos ante exilium in lucem miſiſſe. [b]) At vero ſatis conſtat, eum decennio ſerius, aut ſaltem novennio ſolum mutaſſe. Vide Maſſonum. [c]) Quae alia ex numis adfert argumenta, ſatis ex iis, quae dixi, refutantur. Invicte ergo demonſtravimus, Auguſtum V. C. 752 nonis Febr. patrem patriae fuiſſe appellatum.

Propter titulum patris patriae certum quidem eſt, numum praeſentem non potuiſſe ſignari ante annum, in quo ſumus, tamen nulla ſuppetit ratio, cur eum hoc potius anno, quam ſequentibus Auguſti reliquis cuſum ſtatuamus. Quin veriſimile eſt, eum extremis ejus annis ſignatum, quia eadem averſa obvia eſt in Tiberii Auguſti denariis.

* * *

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput Auguſti.*

VOTA. PVBLICA. *Auguſtus togatus ſtans d. pateram ſuper ara ſacrificat, adſtantibus camillo, tibicinibus, et victimario taurum feriente.* AV. (Vaill. Morelli.)

Quae vota depraedicet hic numus, incertum. Et hic pluribus deinceps annis poteſt competere.

* * *

CAESARI. AVG. *vel* AVGVSTO. *Quadrigae triumphales exſilientibus ex ſummo curru quadrigis equorum.*

S. P. Q. R. PARENT*i* CONS*ervatori* SVO. *Sceptrum cum aquila, togae pictae pars ſuperior, laurea.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Pars averſa nota ornamenta triumphalia offert. Livius: [d]) *Ibi Maſiniſ-*

---

a) Faſt. L. II. 121. b) B. L. Tom. XXIII. hiſt. p. 166. c) in vita Ovid. ad annum V. C. 762. d) L. XXX. c. 15.

ſam - - - aurea corona, aurea patera, ſella curuli, et ſcipione eburneo, toga picta, et palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neque magnificentius quidquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe etc. Horum origo ab Etruſcis haud dubie petenda. Refert Dionyſius Halicarnaſſ. [a]) Tarquinium Priſcum in obſervantiae ſignum ab Etruſcis accepiſſe principatus inſignia, quibus reges ſuos ornare conſueverant, videlicet ϛεφανον τε χρυσεον και θρονον ἐλεφαντινον, και σκηπτρον ἀετον ἐχον ἐπι της κεφαλης, χιτωνα τε πορφυρȣν χρυσοσημον, και περιϐολαιον πορφυρȣν ποικιλον κ. τ. λ. *coronam auream et ſellam eburneam, et ſcipionem habentem in ſummitate aquilam, tunicam purpuream auro diſtinctam, et togam purpuream pictam.* Vide ſimilia apud Florum. [b]) Addit idem Dionyſius, Tarquinium continuo in regiae poteſtatis ſignum his ornamentis uſum, ſubinde ſucceſſores reges, atque his pulſis annuos conſules, excepta corona et toga picta, quibus tamen, ſi decretus iis fuit triumphus, ornati inceſſere. Tamen ſub imperatoribus, ſub quibus nemo jam privatus triumphavit, niſi quod triumphalia ornamenta virtutis ergo decreta fuere, omnia haec inſignia conſulibus quoque permiſſa videntur. Sane ad unum conſulem ſpectare videntur verſus Iuvenalis, ſi eorum ſenſum, et veteris grammatici explicationem ſequare: [c])

Quid ſi vidiſſet praetorem curribus altis
Exſtantem, et medio ſublimem in pulvere Circi
In tunica Iovis, et pictae Serrana ferentem
Ex humeris aulaea togae, magnaeque coronae
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, et ſibi conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.
Da nunc et volucrem, ſceptro quae ſurgit eburno etc.

Auſonius de ſe conſule: [d])

Vt trabeam, pictamque togam, mea praemia, conſul
Induerer, faſtisque meis praelatus haberer.

Denique de ſcipione cum aquila Prudentius: [e])

Cum conſulatum initis, ut vernae ſolent,
Pudet fateri, farre pullos paſcitis,
Aquila ex eburna ſumit arrogantiam
Geſtator, ejus ac ſuperbit belluae
Inflatus eſſe, cui figura eſt alitis.

Ex quibus adeo teſtimoniis patet, inſignia haec olim triumphantibus tantum decreta, deinde ad conſules etiam derivata. Appianus, quo loco triumphum Africani ſenioris deſcribit, [f]) ait, triumphantem geſtare ſolere σκηπτρον ἐξ ἐλεφαντος, και δαφνην, ἡν ἀει Ρωμαιοι νομιζȣσι νικης συμϐολον, *ſcipionem eburneum, et ramum laureum, quem ſemper Romani pro victoriae ſymbolo habent.* At videmus ex numis, Auguſtos etiam in proceſſu conſulari utrumque iſtud ſignum praeferre. Quare niſi aliae cauſae praeſto ſint, difficile nonnunquam

---

a) L. III. pag. 195. b) L. I. c. 5. c) Sat. X. 35. d) Idyll. IV. v. 92.
e) περι στεφανων Hymn. X. v. 146. f) de reb. Punic. c. 66.

eſt definire in numis, in quibus imperator in quadrigis vectus d. ſcipionem cum aquila praefert, ſitne is typus triumphi, an proceſſus conſularis. Vide de his plura in tractatu de Conſulibus Caeſaribus.

In praeſente denario ſcipionem aquiliferum, togam pictam, coronam lauream indicare ornamenta triumphalia, dubitari non poteſt. Neque enim, ſi omnia haec inſignia jam tum fuiſſent conſulibus propria, ea Senatus P. Q. R. decreviſſet Auguſto. At conſtat, honores ei triumphales decretos. Nam cum V. C. 729 propter victos a M. Vinicio Germanos triumphus illi eſſet oblatus, isque eum recuſaſſet, data illi continuo fuit poteſtas, ſingulis Kalendis Ian. *coronae et veſtis triumphalis geſtandae*, τῳ τε ϛεφανῳ και τῃ ἐσθητι τῃ νικητηρια ἀει χρησθαι. a) Ceterum ſitne hic numus eodem etiam anno V. C. 729 ſignatus, decidere non auſim. Eum praeſenti anno adfixi, quia Auguſtum *parentem* appellat, quo nomine non quidem ex decreto, ſed affectu etiam maturius potuit compellari, quo modo in eodem hoc numo *conſervator* dicitur, etſi non conſtet, hoc illi nomen ex S. C. datum.

* * *

Numos cum Martis Vltoris nomine vel typis aliqui ad hunc annum referunt, quoniam iſto ejus templum dedicatum eſt, qua occaſione veriſimile eſt eorum aliquos fuiſſe ſignatos. At nos propter argumenti concordiam omnes ad annum V. C. 734 recenſuimus.

Numos Auguſti, in quorum averſa ſunt Cajus et Lucius Caeſares, quique omnes hoc, aut vicinis proxime annis ſignati ſunt, dabimus in utriusque moneta.

V. C. 753.
TR. P. XXII. XXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Coſſo Corn. Lentulo, C. Calpurnio Piſone cos.

Anni fine ſecundum calculum Dionyſii Exigui naſcitur Chriſtus. M. Vinicius Germanos infeſtat. C. Caeſar cum procos. imperio paludatus in Parthos et Arabes proficiſcitur. b)

Deſunt numi certi.

V. C. 754. P. X. 1.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
C. Caeſare Aug. F. L. Aemilio Paullo cos.

C. Caeſar hujus anni conſul bellum cum Parthis Armeniam ſibi vindicantibus molitur.

De numis hujus anni certis nihil conſtat.

V. C. 755 P. X. 2.
TR. P. XXIV. XXV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
P. Vinucio, P. Alpheno Varo cos.

Pace cum Parthis compoſita ea lege, ne hi ſeſe Armeniae rebus miſcerent,

a) Dio L. LIII. § 26. b) Zonaras ex Dione.

C. Caesar et Phraates Parthiae rex in Euphratis insula colloquuntur. Tiberio permissum ab Augusto, Rhodo, in qua inde ab anno V. C. 748 privatus agebat, Romam reverti. Lucius Caesar in Hispaniam meditans Massiliae repentina morte exstinguitur mense Augusto.

Desunt numi certi.

V. C. 756. P. X. 3.
TR. P. XXV. XXVI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Aelio Lamia, M. Servilio cos.

Cajus Caesar Ariobarzanem Medum Armeniae regem praeficit, subinde in Artagerae obsidione insidiis in colloquio petitus graviter vulneratur.

Desunt numi certi.

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Sex. Aelio Cato, C. Sentio Saturnino cos.

Cajus ex vulnere languidus Romam redux per iter Limyrae in Lycia moritur die XXI. Februarii. Augustus V. Kal. Iulias Tiberium et M. Agrippam Postumum Agrippae et Iuliae filium adoptat. Tiberio trib. potestatem in decennium confert. Iussus praeterea Tiberius Germanicum fratris Drusi filium adoptare, subinde ad bellum Germanicum proficiscitur.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXVII. *Victoria globo insidens manibus lauream aptat.* Quin. AV. (Mus. Caes.)

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Valer. Messalla Voleso, Cn. Corn. Cinna Magno cos.

Agrippae Postumo datur toga virilis absque tamen aliis honoribus. [a])

Numi certi desunt.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Aemilio Lepido, L. Arruntio cos.

Tiberius in Germania, et Dalmatia bellum continuat.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

SICIL. IMP. XV. *Diana stolata gradiens d. telum ex pharetra promit, s. arcum praetendit.* AV. max. mod.

Numus hic volumine suo conspicuus, cui similis, qui esset hujus, aut vicini aevi, conspectus non est, repertus est inter ruinas Herculani, editusque ad calcem praefationis Tomi II. Picturarum Herculanensium. Eum subinde Khellius prolixa dissertatione illustravit, in qua quam felix fuerit, argumento esto, quod vocabulum SICIL. dividit, legendumque docet: *Sextus* ICIL*ius*, qui nimirum aedilis Dianae signum dedicasset. Digna Harduino sententia. Magis ferenda esset, etsi haec

---

a) Dio.

quoque falsa, et a Khellio impugnata academici Herculanensis conjectura, qua autumat, fieri potuisse, ut IIIviri monetales poema Augusti celebrarent, de quo Suetonius: a) *Vnus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum, et titulus est SICILIA.* Permittantur haec iis, qui ingenii ludicris delectantur. Sententiam de his numis planam, ac vel ideo veriorem supra ad annum V. C. 733 proposui.

* * *

Antica incerta.

TR. POT. XXIX. *Victoria sphaerae coelesti insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli tab. XII. n. 12.)

Antica incerta.

PONTIF. MAX. TRIBVN. POTEST. XXIX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 23.)

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. XXIX. XXX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
A. Licinio Nerva Siliano, Q. Caecilio Metello Cretico cos.

Grave bellum in Illyrico, ad quod gerendum missi Tiberius et Germanicus. M. Agrippa Postumus, quod ira esset praecipiti, et in Liviam, ipsumque Augustum contumeliosus, abdicatur, et primo Surrentum, dein in Planasiam insulam relegatur. b)

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 24.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. XXX. XXXI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Furio Camillo, Sex. Nonio Quinctiliano cos.

Tiberius et Germanicus hoc demum anno bello Illyrico finem imponunt, Augusto interea cum senatu Arimini subsistente, ut rebus ex vicino melius consuleret.

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXI. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 25.)

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XVI. - -
C. Poppaeo Sabino, Q. Sulpicio Camerino cos.

Bellum Germanici cum Dalmatis, cui deinde propter molem etiam accedit Tiberius.

Desunt numi certi.

V. C. 763 P. X. 10.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIX.
Cn. Corn. Dolabella, C. Iunio Silano cos.

Dalmatae aegre tandem a Tiberio, et Germanico expugnantur. Tiberii triumphus dilatus ob acceptum caesi ab Arminio cum tribus legionibus Quinctilii Vari nuncium. c) Luctus hinc Romae, atque ipsius Augusti ingens. Ti-

a) Cap. 85. b) Dio, Sueton. cap. 65. c) Suet. in Tiber. c. 17.

berius, ut malo ſubveniretur, cum lecto milite deſtinatur.

Numi certi deſunt.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
M. Aemilio Lepido, T. Statilio Tauro cos.

Tiberius et Germanicus ad expiandam Vari cladem in Germaniam impreſsionem faciunt, eodemque anno Romam revertuntur. [a])

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. IMP. XX. *Caput nudum*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POT. XXXIIII. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Habemus in hoc numo Auguſtum imperatorem XX., quem titulum fors anno ſequente cepit, cum trib. poteſtas XXXIIII. ſeſe in ſequentem quoque annum porrigat. Numi hi ſunt obvii, ſed Gabriel Brotier ad Taciti ſui Annal. L. I. c. 9 numum cetera ſimillimum, ſed inſcriptum IMP. XXI. citat, ex quo ſequeretur, eum hoc, vel ſequente anno dictum IMP. XXI., ſed vereor, ut ſincera ſit lectio; nam cum hoc numero imperator non fuit ante trib. poteſtatem XXXVII.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
Germanico Caeſ. C. Fonteio Capitone cos.

Auguſtus ſenio gravis Germanicum ſenatui, ſenatum Tiberio commendat. Tiberius de Pannoniis, et Dalmatis triumphat.

Numi hujus anni certi non proditi.

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
C. Silio, L. Munatio Planco cos.

Auguſtus Tiberio trib. poteſtatem, quae collata V. C. 757 in decennium ſequente anno exſpiratura erat, prorogat, lataque lex a conſulibus, uti provincias Tiberius communiter cum Auguſto adminiſtraret.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput Tiberii nudum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De hoc Tiberii triumpho agetur in ejus numis ad hunc annum.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XXI.
Sex. Pompejo, Sex. Appuleio cos.

Auguſtus in Campaniam profectus in lethalem morbum incidit, ex quo obiit Nolae in eodem, quo pater Octavius cubiculo die XIX. Auguſti, quo ipſo

a) Dio.

olim confulatum inivit. Vixit annos LXXV. menfes X. dies XXVI. a)

Vir fuit magnis virtutibus fpectabilis, et quae habuit vitia, fic fuerunt temperata, ut ferri poffent. Occifo Iulio cum principatum adire ftatim non poffet, aemulos tantisper paffus, tandem tolerantia, moderatione, armis fuperior omnibus evafit, iisque aut victis, aut abdicare coactis remp. vario nomine, aucta quotannis, ac magis firmata potentia ab anno V. C. 723 ipfis quadraginta quatuor annis folus tenuit, et monarchiam, quam I. Caefar inchoavit, ipfe denique conftituit, ea faltem caufa imperio R. falutarem, quod ifto fibi, libertatique fuae relicto fieri non poterat, quin omnia propter privatorum potentiam, opes, contemptum legum, ac ambitionem, fatale reip. malum, peffum irent, quae corrigi omnia, nifi uno imperante, non poffunt. Iam vero quod exigua primum fpe, deinde inter impedimenta graviffima unus rerum potitus eft, iftud unius fortunae fuiffe opus, viderunt alii, et ipfe fortunae acceptum tulit. Ejus fane caufa, inquit vir fummus Plutarchus, b) etfi aliud vellent, Cicero primum remp. confiliis fuis rexit, Lepidus exercitum tenuit, Panfa vicit, Hirtius in acie cecidit, et Antonius amori vacavit. Quin et Cleopatram, inquit, in Caefaris fortuna pono, in quam velut fcopulum impegit fummus imperator, ut denique folus reftaret Caefar. Quare cum nepotem Caium ad bellum Orientis mitteret, ei fortitudinem Scipionis, gratiam Pompeji, fuam vero ipfius fortunam precatus eft. Principatum primo per vim partum, mox a volentibus delatum egregie adminiftravit, fic ut fecuritati publicae ftabilitis legibus, coercitis feditionibus, repreſsis, aut fervire coactis externis hoftibus optime confuleret, effetque ejus imperium remotiſsimis etiam gentibus formidatum aeque ac venerabile. Ad bella gerenda habilis, eorum tamen felicem exitum alienae magis virtuti plerumque debuit. Victoriae Philippenfis laus penes unum M. Antonium, victi praeliis navalibus Sex. Pompeji, et ad Actium Antonii penes unum fere M. Agrippam ftetit. In Dalmatas victo Pompejo ipfe duxit, ac ferius in Cantabros, quae ei expeditio poftrema fuit, nam quas deinceps fufcepit, M. Agrippae, aut viris ex familia fua commifit, fic tamen, ut ipfe relicta Roma praeclaro confilio ex propinquo rei gerendae curam intenderet. Bella, nifi cum neceffe fuit, non coepit, atque etiam coepta, cum fibi ultro ab hoftibus fatisfieret, omifit. Adolefcens a faevitia non alienus, quod poft bellum Philippenfe, et Perufinum compertum fuit, tamen facilis fuit ad ignofcendum, et facile fe aliorum fanis confiliis, praecipue Maecenatis, ad manfuetudinem revocari paffus eft. Sumptus in edendis fpectaculis, congiariis, muniendis viis, aedificiis publicis ingentes fecit, etfi cultus domi fimplex effet, et vita frugalis. Animo in adverfis non femper, ut virum decuerat, forti fuit, quod patuit poft Vari in Germania cladem, variasque domus fuae ignominias. Valetudine etfi minus fir-

a) Dio. b) de Fort. Rom. L. II. p. 318.

ma, et per vices graviter affecta uteretur, ad ferenda tamen imperii onera ad vitae finem duravit. Imperii ab Augusto graviter, moderate, et cum multa prioris libertatis specie administrati tum primum Roma purum, ac sincerum testimonium praestitit, cum serio subinde edoceretur, quantum inter hujus virtutes, ac successorum abnormia vitia, vitamque nefandis quibusque sceleribus coopertam interesset.

Vxores:

I. SERVILIA. P. Servilii Isaurici filia, sed quam sponsam tantum habuit ad nuptias cum sequente coactus.

II. CLAVDIA, P. Clodii a Milone interfecti ex Fulvia filia, quam M. Antonio post bellum Mutinense conciliatus militum hortatu duxit, ut arctiore uterque vinculo conjungeretur. Nam fuit haec Claudia Antonii privigna per Fulviam, quae caeso Clodio deinde Antonio nupta fuit. Verum orta haud multo post cum Fulvia simultate Clodiam intactam, ut jurabat, matri remisit.

III. SCRIBONIA, quam duxit V. C. 714, ut Sex. Pompejum, quem in suas adversus Antonium partes trahere tum studebat, sibi conciliaret. Habuit enim Pompejus uxorem Scriboniam prioris Scriboniae neptem. Eam post biennium repudiavit, seu quod ejus mores pertaesus esset, ut ipse ferebat, seu verius, quod desperata cum Pompejo pace, sublataque connubii causa deinceps uni suo adfectui indulsit. Filiam ex hac IVLIAM habuit, de qua infra in ejus numis.

IV. LIVIA, quae marito diu superfuit. De hac plura infra in ejus numis.

Numi certi postremi hujus anni desunt.

NVMI AVGVSTI VAGI.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput vario cultu.*

DIVVS. IVLIVS. *Stella crinita.* AV. AR. (Morelli, Mus. Caes.)

Aversam explicatam vide in numis D. Iulii.

Caput vario cultu.

AVGVSTVS. *Capricornus globum pedibus stringit, juxta gubernaculum, superne cornucopiae.* AV. AR. (Mus. Caes.) AR. max. mod. (Morelli.)

De capricorno Augusti genethliaco vide dicta ad annum 743. In numis similibus ad principem capricorni typum adduntur varia alia attributa, quae videsis apud Morellium tab. XVI.

CAESAR. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. *Bos gradiens, in aliis stans.* AV. AR. (Mus. Caes.)

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Sphinx sedens. AV. (Mus. Caes.) AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Schlegelius Sphinge Aegyptum, cujus illud animal esse symbolum videtur, post alios indicari existimat. [a]) At si istud, cur eadem Sphinx visitur etiam in numis inscriptis ARMENIA. CAPTA? Latius igitur ejus animalis significatio patet, de qua supra ad annum 734 aliqua memoravi.

a) Morelli Impp. p. 232.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*
OB. CIVIS. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Frequens in Auguſti numis praeconium, praecipue poſtquam cives Romanos in Parthia detentos V. C. 734 in libertatem vindicavit, ut videre eſt in numis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui circum eam aetatem IIIviri monetales fuere. De epigraphe hac, et typo vide, quae plura ad numos gentis Caniniae notavi. Inſcriptio etiam ſaepe abſolvitur ſolis literis OB. C. S. vel O. C. S. Vide numos gentium Aquilliae, et Petroniae. Exortam hanc ſub Auguſto averſam ſaepe revocarunt ſucceſſores Caeſares, parum ſaepe ſoliciti, utrum ea laus vere de ſe poſsit praedicari.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*
S. P. Q. R. *Victoria volans ſ. clypeum tenet, cui inſcriptum:* CL. V., *d. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
Eadem adverſa.
OB. CIVIS. SERVATOS. *Clypeus, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. CL. V. *cinctus corona querna.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

CL*ypeus* hic V*otivus* (nam ſic legenda ſunt vocabula decurtata) variis modis proponitur, quos videre potes vel apud Morellium, vel in Catalogo muſei Caeſarei P. II. p. 86. Dedicandi clypeos mos eſt pervetuſtus. Ita jam Virgilius fingit Aeneam Apollini Actio dedicaſſe clypeum cum epigraphe: *Aeneas haec de Danais victoribus arma.* a) Vetera ejus exempla in ipſa urbe commemorat Plinius, additque, ſolitos fuiſſe Trojanos veteres, atque etiam Poenos imagines ſuas clypeis inſculpere, b) Poenorum morem confirmat Livius narrans, c) in parta praeda fuiſſe clypeum argenteum pondo CXXXVIII. cum imagine Barcini Hasdrubalis. Eodem modo ſenatus quoque Claudio Gothico clypeum aureum in curia dedicavit, in quo *expreſſa thorace vultus ejus imago*, ut refert Trebellius Pollio, et ſic ſupra ad annum V. C. 738 in Meſcinii numo vidimus Auguſti caput incluſum clypeo, et in ſimili exhibentur capita *Clementiae*, et *Moderationis* in Tiberii moneta. Notus ex Macrobio jocus Ciceronis, qui, cum in Aſia proconſulari vidiſſet clypeatam imaginem Quinti fratris ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quintus ſtaturae parvae) ait, frater meus dimidius major eſt, quam totus. d) Serius comperi, pleraque haec teſtimonia jam collecta fuiſſe a Biagio, cum erudite comprobare intenderet, verba της γραπτης ἐικονος ἐν ὁπλῳ, quae leguntur in decreto Athenienſium, interpretanda eſſe: *pictae imaginis in clypeo.* e) Atqui ſimili modo jam antea Belleyus explicavit verba marmoris Cymaei: EIKONA. ΓΡΑΠΤΑΝ. ΕΝ. ΟΠΛΩ. ΕΝ. ΧΡΥΣΩ, *imaginem pictam in clypeo aureo.* f) Servierunt igitur hi clypei, ut appenſi in locis publicis, privatisve ſive ejus, quem

a) Aen. V. 286. b) L. XXXV. c. 3. c) L. XXV. c. 39. d) Sat. L. II. c. 3.
e) de Decret. Athen. c. 26. f) Caylus Rec. d'Ant. Tom. II. p. 188.

libuit, repraeſentarent imaginem, eamque aut pictam, aut opere exſtante, cujus generis fuere clypei Homeri et Virgilii, opus Vulcani, et qualium meminit Plinius, [a]) ſive ut inſertae epigraphes ope illuſtris cujusdam facti memoria ad poſteros duraret. Alter hic modus perfrequens eſt in moneta imperatorum, Victoria plerumque clypeo inſcribente. Vtriusque hujus modi uno loco meminit Philo Iudaeus, [b]) quo teſte Pilatus Iudaeae praefectus ἀνατιθησιν ἐν τοις κατα την ἱεροπολιν Ηρωδου βασιλειοις ἐπιχρυσους ἀσπιδας, μητε μορφην ἐχουσας, μητε ἀλλο τι των ἀπηγορευμενων, ἐξω τινος ἐπιγραφης ἀναγκαιας, ἡ δυο ταυτα ἐμηνυε, τον δε ἀναθεντα, και ὑπερ ου ἡ ἀναθεσις, *in regiis aedibus Herodis, quae ſunt in urbe ſacra, dedicavit inauratos clypeos, nullam quidem offerentes effigiem, aut aliud, quod lege vetitum eſſet, ſed tantum inſcriptionem neceſſariam, qua duo haec intelligerentur, is, qui dedicavit, et in cujus gratiam facta dedicatio.* Clypei Domitiani, quos ſenatus audita hujus caede in curia detrahi, et ſolo adfligi juſsit, ut narrat Suetonius, [c]) haud dubie ejus tyranni vel imagine, vel nominibus fuerunt inſignes. His adde, quae nuper eruditi interpretes Antiquitatum Herculanenſium de his clypeis collegere. [d])

Caput Auguſti laureatum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Duo lauri rami.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Lauri ratio perinde, ac coronae quernae petenda ex iis, quae ad numos gentis Caniniae diſſerui.

CAESAR. *Caput nudum intra quernam.*

AVGVST. *intra coronam ex pateris, et victimarum craniis contextam, quam gubernaculum in perpendiculum ſecat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ſymbolicus, qui videtur felicitatem per pietatem in deos immortales partam indicare.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Corona laurea inſertis ſex navium roſtris. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus navalium victoriarum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOVI. OLYM. *Templum 6 columnarum acroſtoliis ornatum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eleganter Pedruſius numum hunc Suetonii verbis illuſtrat: [e]) *Reges amici atque ſocii - - - aedem Iovis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere communi ſumptu deſtinaverunt, Genioque ejus* (Auguſti) *dedicare.*

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR. *Cippus, cui inſcriptum:* C. C. AVGVSTI. AR. (Morelli in fam. Canin.)

Numum deſcripſi propterea, quoniam rarum eſt in hujus Caeſaris numis, ex quo Auguſti nomen adoptavit, legere praenomen Caji. Explenda enim videtur epigraphe: *Caji Caeſaris* AVGVSTI, etſi varios eruditi attulerint ejus explicatus, quos recitat Morellius, [f]) et Fabricius, [g]) ſed quorum nullus ſatisfacit.

---

a) H. N. L. XXXV. c. 2 ſeq. b) de Legat. ad Cajum p. 589. c) in Domit. c. 23. d) Lucerne pag. 20. e) Cap. 60. f) Specim. p. 94. g) ad Bandurii Bibl. num. p. 208.

* * *

Extant adhuc denarii alii cum Augusti capite, et magistratus Romani mentione, qui in familiarum numis descripti jam sunt, neque hic describendi videntur, cum ad Augusti historiam nihil conferant, suntque sequentes:

COSSVS. CN. F. LENTVLVS, in gente Cornelia.

LENTVLVS. SPINT. ibidem.

L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS, ibidem.

* * *

Numi IIvirorum monetalium cum capite, vel inscriptione Augusti.

Horum complures, cum chronologicam notam obtulere, in annis, ad quos pertinere videbantur, descripsimus. Alios, qui hac carent, dedimus in numis familiarum; ut adeo eos iterum proponere, superfluum sit. Nuda igitur eorum nomina, et in aeneis praeterea numorum ipsorum modos dabimus. In hac autem classe eos tantum IIIviros monetales exhibebo, qui IIIviri ipsum titulum addunt, quosque adeo certo constat, fuisse hoc munere praeditos, quorum sane catalogum nimio auxerunt Vaillantius, et Havercampus, ut jam in prolegomenis ad numos familiarum monui.

IIIviri in denariis cum aureis, tum argenteis.

C. Antistius Reginus.

C. Antistius Vetus. Hujus aliquot numos vide ad annum 738.

L. Aquillius Florus. Vide annum V. C. 734.

L. Caninius Gallus. Vide annum V. C. 734.

M. Durmius. Vide annum V. C. 734.

C. Marius Trogus. Vide annum V. C. 737.

L. Mescinius Rufus. Vide annos V. C. 737, 738.

P. Petronius Turpilianus. Vide annum V. C. 734.

M. Sanquinius. Vide annum V. C. 737.

C. Sulpicius Platorinus. Ejus denarii signati usque ad V. C. 742, nam habent caput Agrippae, qui hoc anno obiit.

L. Vinicius. Vide annum V. C. 738.

IIIviri in aeneis I. formae.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona querna inter duos lauri ramos.*
(Nomen IIIviri) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Asinius Gallus.
C. Cassius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Censorinus.
P. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Crispinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis, formam I. nonnihil excedentibus.

CAESAR. AVGVST. PONT. MAX. TRIBVNIC. POT. *Caput Augusti, cui Victoria retro stans lauream alligat.*

(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.
P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
M. Salvius Otho.

IIIviri in aeneis II. formae.

CAESAR. AVGVSTVS. TRIBV-NIC. POTEST. *addito in aliis:* PONT. MAX. *Caput nudum.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.
Q. Aelius Lamia.
C. Asinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piso.
C. Cassius Celer.
C. Gallius Lupercus.
A. Licinius Nerva.
P. Licinius Stolo.
P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
L. Naevius Surdinus.
Sex. Nonius Quinctilianus.
C. Plotius Rufus.
M. Salvius Otho.
M. Sanquinius.
Volusus Valerius Messalla.

IIIviri in aeneis aliis II. formae.

AVGVSTVS. TRIBVNIC. PO-TEST. *intra coronam quernam.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.
Q. Aelius Lamia.
C. Asinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piso.
C. Cassius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Censorinus.
L. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Crispinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis III. formae.

Typi: *Incus.* — *Duae dexterae junctae caduceum sustinent.* — *Simpulum et lituus, addito in singulis:* S. C.

Lamia *Aeliae.* — Annius — Apronius — P. Betilienus Bassus — Pulcher *Claudiae* — Sisena *Corneliae* — Regulus *Livineiae* — C. Naevius Capella — C. Rubellius Blandus — Silius — Taurus *Statiliae* — L. Valerius Catullus.

Divus Augustus.

Augustum adhuc vivum numinis vice habitum, certa fide constat, atque istud ei vulgo exprobratum, refert Tacitus: a) *nihil deorum honoribus relictum, cum se templis, et effigie numinum per Flamines, et sacerdotes coli vellet.* Quin et Appianus narrat, b) eum victo Sex. Pompeio, et abdicato Lepido *oppidatim inter deos tutelares fuisse consecratum.* Habuisse eum adhuc vivum super aras ac templa suum etiam Flaminem et sacerdotes, quod jam memorasse vidimus Tacitum, demonstrat Cenotaphium Pisanum a Norisio illustratum, et vivo adhuc Augusto positum, in quo proditur *T. Statulenus Iuncus Flamen Augusta-*

a) Ann. I. 10. b) B. C. L. V. c. 132.

lis. In marmore quodam Praeneſtino legitur *Cn. Pontius Ruſticus Flamen Caeſaris Auguſti.* [a]) Reliqua monumenta, quae Auguſto vivo honores divinos adſtruunt, proferam infra, cum de patria numorum ROM. ET. AVG. inſcriptorum agam. At non minus verum, Auguſtum honores divinos, quos decerni ſibi in provinciis paſſus eſt, in urbe non admiſiſſe, cujus rei auctor locuples eſt Suetonius: [b]) *Templa quamvis ſciret etiam proconſulibus decerni ſolere, in nulla tamen provincia, niſi communi ſuo Romaeque nomine recepit; nam in urbe quidem pertinaciſſime abſtinuit hoc honore.* Dio item refert, iſtud in provinciis quidem, at neque Romae, neque per Italiam tentatum. [c]) De Roma iſtud verum, quod confirmatur etiam numis, qui honores divinos vivo delatos nullos offerunt, at non perinde de Italia, aliud docentibus monumentis, quae adduximus. Ex quo apparet, omnium maxime aberrarare Aur. Victorem, qui non in provinciis modo, ſed etiam *Romae vivo mortuoque templa, ſacerdotes, et collegia ſacrata perhibet.*

Auguſtum mortuum conſecrari demum a ſenatu ipſo neceſſe fuit, cum eam veſaniam jam inſtituerit in patre Iulio, ejusque pro ſe, et ſucceſſoribus exemplum fundaverit, quamobrem eum Silenus ſalſe *κοροπλαςην*, *pupparum effictorem*, appellat, [d]) nimirum qui tot novos, ac ridiculos coeli incolas finxiſſet. Auguſtum inter immortales deos receptum, affirmat Dio, [e]) conſtitutis ei Flaminibus cum ſacris, et ſacerdote Livia. Et Tacitus: [f]) *Idem annus* (V. C. 767.) *novas caerimonias accepit addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio - - - ſorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti. Tiberius, Druſusque, et Claudius, et Germanicus adjiciuntur.* Decretum hunc honorem die XVII. Septembris, probatur ex Kalendario Amiternino, in quo ad hunc diem: *Fer. ex S. C., quod eo die divo Auguſto honores coeleſtes a ſenatu decreti Sex. Apuleio, Sex. Pompeio cos.*

In numis Romanis conſtanter valuit DIVVS, at extra Romam in conſecrationis numis etiam DEVS. Sic in numis Tarraconis: DEO. AVGVSTO, pro quo apud Graecos poſitum ΘΕΟΣ, quanquam et hi ne vivis quidem hanc appellationem ſaepe negavere, quod argumentum latius perſequemur in tractatu de numis conſecrationum. In unico Gallieni numo commatis Romani, quem mox infra dabimus, Auguſtus dicitur DEVS. Ad Auguſti conſecrationem pertinent etiam *luci* ei per provincias dicati, de quibus egi ad numum Iubae II. Mauretaniae regis inſcriptum: LVCV. AVG. Nimirum teſte Servio. [g]) *Vbicunque Virgilius lucum ponit, ſequitur etiam conſecratio.*

Auguſti conſecrationem comprobant numi frequentes, non modo a ſucceſſore Tiberio, ſed per plura deinceps imperia ſignati, quos modo pro temporis ordine deſcribemus:

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*

---

a) Foggini Faſti Verrii p. XIV. b) Cap. 52. c) L. LI. § 20. d) Caeſſ. Iulian ap. Spanh. p. 248. e) L. LVI. § 46. f) Ann. I. 54. g) ad Aen. I. 441.

PAX. *Mulier ſtans d. ramum oleae, ſ. cornucopiae.* AV. (Morelli.)

Alium argenteum cum *Concordia ſedente* idem recitat.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

S. C. *intra coronam quernam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum, prae quo fulmen, ſupra caput aſtrum.*

S. C. *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hunc credo numum reſpexerit Lucanus, quando prognatos ex bellis civilibus hujus naturae deos ſic perſtringit: [a])

Bella pares ſuperis facient civilia divos,
FVLMINIBVS manes, RADIISQVE ornabit, et ASTRIS,
Inque deum templis jurabit Roma per umbras.

In averſa hujus numi proponi Iuliam Auguſti uxorem, patebit ex numis hujus Auguſtae.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

CONSENSV. SENAT. ET. EQ. ORDIN. P. Q. R. *Signum Auguſti ſedentis d. ramum, ſ. globum, vel pateram tenentis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numus D. Auguſti ſtatuam omnium ordinum conſenſu decretam proponit, quales plures erectas ejus mortui honori refert Dio. [b]) Inſcribuntur tres Romanorum ordines ſecundum dignitatis legem, *Senatus, eques, Populus.* Alium ordinem ſtatuit Plinius: [c]) *Ab illo tempore* (Ciceronis conſulatu) *plane hoc tertium corpus* (equitum) *in rep. factum eſt, coepitque adjici ſenatui populoque Romano et equeſter ordo. Qua de cauſa et nunc poſt populum ſcribitur, quia noviſſime coeptus eſt adjici.* Apud poetas ordinem aut invertit, aut turbavit metri neceſſitas, ut apud Martialem: [d])

Dat populus, dat gratus eques, dat tura ſenatus.

Et apud Ovidium: [e])

Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput Auguſti laureatum.*

Sine epigraphe. Templum multis columnis, et ſtatuis conſpicuum, intra quod figura ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae, epiſtylio inſcriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Beger Thes. Br. Tom. III. p. 87.)

Narrat Dio, [f]) *Auguſto a ſenatu decretum heroum, quod ſubinde exaedificavere Livia et Tiberius.* Sed erunt forte, quibus hoc numisma ſuſpectum videbitur, partim quia haec aetas numos maximae formae commatis R. nondum tulit, partim quia nimis multi numi haud dubie ſpurii cum ſimili typo templi circumferuntur. Eadem averſa eſt etiam in numo Tiberii, quem deſcribam ad annum V. C. 763, ſed qui non minus

---

a) L. VII. v. 457. b) L. LVI. § 34. c) L. XXXIII. § 8. d) L. VIII. ep. 15. e) Faſt. II. 123. f) L. LVI. § 46.

ſpurius videtur. Vide, quae ibi notabimus.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.
S. C. *Templum rotundum, hinc et illinc baſis, quarum ſingulis quadrupes inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Sacrarium Romae D. Auguſto aedificatum a Tiberio, domumque Nolae, in qua deceſsit, in templum mutatam refert Dio. a) Plinius: b) *In Palatii templo, quod fecerat D. Auguſto conjux Auguſta.* Proponitur illud in numis Caligulae, ſerius in numis Antonini Pii inſcriptis: TEMPLVM. DIV. AVG. REST. Bina animalia, quae hinc et illinc comparent, et ab aliquibus pro bove et ariete habentur, eleganter a Patino explicantur citatis verſibus Prudentii: c)

Hunc morem veterum docili jam aetate ſecuta
Poſteritas menſa atque adytis, et Flamine et aris
Auguſtum coluit, VITVLO placavit, et AGNO,
Strata ad pulvinar jacuit, reſponſa popoſcit.
Teſtantur tituli, produnt conſulta ſenatus
CAESAREVM Iovis ad ſpeciem ſtatuentia TEMPLVM.

Vituli ad Auguſti aram mactati meminit quoque marmor Gruterianum. d)

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.
S. C. *Fulmen.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Paullo ſupra fulmen juxta Auguſti caput vidimus. Iovis igitur attributum cum Auguſto ſuo communicavere Romani. Minus iſtud in Auguſto mortuo mirum, ſi verum eſt, quod refert Dio, e) Romanos eo adulationis provectos, ut Caeſari dictatori adhuc vivo *Iovis Iulii* cognomen impertirent. In numo Turiaſonis Hiſpaniae D. Auguſtus fulmen, ut Iuppiter, manu tenet.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.
IOVI. DEO. S. C. *Templum 4 columnarum.* AE. II. (Patin Impp.)

Conjectura, inſcriptione averſae indigitari ipſum Auguſtum, ex praecedentibus veriſimilis fit.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.
S. C. *Aquila alis expanſis globo inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Aquila vel ſolitum eſt conſecrationis ſymbolum, perhibente nimirum Dione, f) ex ſuccenſo Auguſti rogo emiſſam aquilam ſurſum evolaſſe, quo de ritu alibi ex propoſito agetur, vel tanquam Iovis attributum, perinde ac fulmen, Auguſto tribuitur.

* * *

DIVVS AVGVSTVS. PATER.
Caput radiatum.
S. C. *Victoria ſtans clypeum tenet, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Morelli.)

Hic typus frequentius occurrit in numis Auguſti a gente Flavia reſtitutis.

---

a) L. LVI. § 46. b) L. XII. § 42. c) Contr. Symmach. L. I. d) pag. 228. n. 8.
e) L. XLIV. § 6. f) L. LVI. § 42.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

PROVIDENT. S. C. *Ara.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Veteribus artis noſtrae magiſtris creditum, numos hos vivo adhuc Auguſto fuiſſe ſignatos, et typo averſae exhiberi Iani templum, quo nimirum Caeſar ſua PROVIDENTIA clauſo pacem ubique terrarum peperiſſet. Eſſent igitur numi hi cuſi V. C. 725, ut opinatur Pighius in Annalibus ad annum ſibi 724. At enim ſignatos eos mortuo Auguſto, abunde loquitur antica, non eſſe vero Iani templum, ſatis comprobat numus ſingularis, atque unicus I. Caeſaris, quem ſupra in numis D. Iulii ex Pellerinio deſcripſi, qui huic numo ſimillimus eſt, niſi quod in antica legitur: DIVOS. IVLIVS. CAESAR. At conſtat, hunc dictatorem Iani templum nunquam clauſiſſe. Eſt ergo ara, non modo ejus forma iſtud docente, verum etiam quod in dicto Iulii numo ignita eſt. Numos ſimillimi argumenti dedere etiam Emeritenſes Luſitaniae.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Clypeus votivus, cui inſcriptum:* CL. V., *hinc aquila legionaria, illinc ſignum militare.* AE. II. (Muſ. Farnes. Tom. VIII.)

Novere Romani, quanta Auguſtum laetitia adfecerint ſigna militaria a Parthis incruente recepta. Quare et ab ejus obitu facti hujus memoriam hoc ſignato numo renovavere. Numos hujus argumenti ſocios vide ad annum V. C. 734.

* * *

Qui ſequuntur, imperatorem praeterea, a quo ſignati ſunt, nobis indicant.

TIBERIVS.

DIVOS. AVGVST. DIVI. F. *Caput laureatum, in aliis nudum, imminente ſuperne aſtro.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput Tiberii laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Aſtrum hic conſecrationis nota eſt, quale etiam ſupra in aeneo vidimus, eſtque ſidus Iulium Auguſto a patre hereditarium; quare ei illud adhuc vivo applicat Virgilius: [a])

Stans celſa in puppi, geminas cui tempora flammas
Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.

* * *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Auguſtus capite radiato d. extenſa ramum, ſ. haſtam ſedens in thenſa a 4 elephantis tracta, quibus ſingulis ſuus rector inſidet.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. *(adduntur varii numeri:* XX. XXIII. XXXVI. XXXVII. XXXIIX.) *in medio:* S. C. AE. I.

His quadrigis fuiſſe Auguſtum poſt mortem honoratum, adfirmat Suetonius: [b]) *Aviae Liviae divinos honores, et Circenſi pompa currum elephantorum Auguſtino ſimilem decernendum curavit.* Etiam Dio meminit elephantorum, qui

a) Aen. L. VIII. 680. b) in Claud. c. 11.

Augusti currum agebant. a)

*
* *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Augustus sedens eodem cultu, sed sine thensa, juxta ara, vel mensa.*
Eadem aversa, sed TR. POT. XXIIII. AE. I. (Mus. Caes.)

Hunc numum explicatum vide in Tiberio ad annum V. C. 775.

*
* *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Clypeus, quem ambit corona, cui inscriptum:* OB. CIVIS. SER., *inferne duo capricorni, et globus.*
Eadem aversa, sed TR. POT. XXXVIII. *vel* XXXIIX. AE. I. (Mus. Caes.)

DRVSVS IVNIOR.

Numum vide in hujus moneta.

GERMANICVS.

Argenteum et aeneum vide in hujus numis.

CALIGVLA.

Ejus numi aurei sistunt caput Augusti radiatum adstituto in nonnullis hinc et illinc astro. Aeneos cum templo Augusti addito DIVO. AVG. in ejus numis describam.

CLAVDIVS.

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*
DIVA. AVGVSTA. *D. Iulia sedens d. spicam, et florem papaveris, s. facem.* AE. II. (Mus. Caes.)

Hic numus ante Claudium signatus non est; nam ab hoc primum consecratam constat Liviam, seu Iuliam.

NERO.

Exstat ejus numus aureus, in quo AVGVSTVS et AVGVSTA stantes exhibentur, de quo vide ejus numos.

GALBA.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*
HISPANIA. *Mulier stans d. spicas, s. clypeum Hispanicum cum binis hastis.* AV. (Morelli.)

Hunc numum ad Galbae aetatem pertinere contra Schlegelium in Galbae numis docebo, consentiente etiam Florezio. b) Eadem aversa est etiam in aureo Vespasiani, quem vide in hujus numis vagis.

GALLIENVS.

DEO AVGVSTO. *Caput laureatum.*
GALLIENVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. (Morelli Specim. p. 75.)

IMPERATOR INCERTVS.

DIVO. AVGVSTO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila.* AR. (Mus. Caes.)

Alius, sed: *Ara ignita.* AR. (Mus. Caes.)

Vterque hic numus, quod multum vilioris metalli admixtum habet, et despectae est fabricae, multo serius signatus est. Habentur id genus numi ple-

a) L. LXI. § 17.

b) Tom. I. p. 111.

rorumque conſecratorum imperatorum usque ad Alexandrum Severum. Variant eruditorum ſententiae, ſintne ſignati imperante Philippo, an Treboniano, an Gallieno, cujus rationes diſſenſus adcurate exponam in tractatu de numis Conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Crocodilus.* AV. (Morelli.)

Hanc anticam cum averſa conjungit Schlegelius,[a]) et ex indicio Harduini cl. le Beau in ſua diſſertatione de numis reſtitutis. Morellius ipſe more ſuo unam averſam ſtitit. Quod ſi numus revera talis eſt, neceſſe eſt, eorum archetypa ſignata fuiſſe inde ab anno V. C. 752, quo *patris patriae* titulum abſtulit Auguſtus. Verum haec ipſa archetypa nondum ſunt conſpecta, neque habemus numum ullum cum capite Octaviani jam Auguſti, qui *Aegypti captae* memoriam renovaret. Plus fidei meretur Havercampus, in cujus numo aureo epigraphe anticae eſt: CAESAR. DIVI. F. Reſtituiſſe Trajanum argenteos inſcriptos AEGYPTO. CAPTA, typo crocodili, alibi diximus.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GERM. DAC. P. P. REST. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AV. (Morelli, Muſ. Farnes.)

Hujus quoque numi archetypon deſideratur. Typus averſae reſtituta a Parthis ſigna recoquit.

* * *

Numos Auguſti argenteos, aeneosque, in quibus produntur reſtitutores Titus, Domitianus, Nerva, Trajanus, jam deſcripſimus in tractatu de numis reſtitutionum, quem dedimus in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII.

Teſſerae.

Exſtant numi aenei III. formae, qui hinc caput Auguſti, illinc varios numeros offerunt, quos eruditi paſsim teſſeras, aut his aliquid adfine putant. De his ex propoſito agetur in tractatu de pſeudomoneta.

Numi commatis peregrini.

Horum inſignis eſt copia a variis urbibus Graecis, tum regibus Thraciae, Ponti, Bospori, Iudaeae, et variis in coloniis ſignatorum, qui ſuis locis deſcripti exſtant. Hoc tamen loco commemorandi ii, qui, quia patriam ſuam reticent, vel, quorſum pertineant, non ſatis manifeſtant, nusquam aptius conſiſtunt.

Nomina Auguſti ſunt in numis Graecis: ΚΑΙΣΑΡ, vel ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Haec cum ſolitarie ponuntur, fere ſemper Auguſtum noſtrum indicant, nam ſequentes imperatores aliud ſibi proprium addidere, ut: ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, conjuncto ſaepe etiam utroque nomine ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. In unis numis

a) ad Impp. Morellii T. I. p. 94.

Afcalonis, et Gazae Iudaeae urbium obfervo, folum nomen ΣΕΒΑΣΤΟΥ dari aliis etiam imperatoribus, idque usque ad Hadrianum. Pro Graeco ΣΕΒΑΣΤΟΣ non raro ponitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, praecipue in numis inclinantis imperii.

Numos Alexandrinos vide in moneta Aegypti.

Numi Graeci urbis, vel regionis incertae.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ *intra lauream.*
ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Ara inter duos lauri ramos.* AE. III. (Muf. Caef. Morelli tab. XLVII.)

Qui Havercampi auctoritate niti volet, numum hunc Antiochiae Syriae tribuet. [a])

ΚΑΙΣΑΡ *intra quernam.*
ΣΕΒΑΣ. *Navis prora, fupra quam* K. AE. III. (Morelli l. c.)

Havercampo indubitatum videtur, numum hunc in Corcyra fignatum. [b]) Facile in ejus defcenderem fententiam, fi prora non effet obvius aliarum urbium typus, et litera K non poffet perinde aliud fignificare, et fi haberemus hujus aetatis alios certos Corcyrae numos. Interea viri eruditi judicium non plane repudiandum videtur.

ΚΑΙΣΑΡ. *Caput laureatum.*
ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Luna, et aftrum.* (Muf. Caef. Morelli l. c.)

Havercampo hic numus propter typum fimilem Byzantium referendus videtur, [c]) quae fententia minus tuta.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΚΑΙΣΑΡ. *Simpulum, urceus, fecuris.* AE. III. (Muf. Caef.)

Antica incerta.
CЄBACTOC. *Capricornus.* AE. II. III. (Morelli tab. XLII. et XLVII.)

Nimium vagi funt utriusque numi typi, quia ad unum Caefarem pertinent.

ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΠΛΑΤΩΝ. *Caput Platonis philofophi.* AE. II.

Eft apud Morellium tab. XLI. n. 25, in Mifcellaneis Sponii p. 140, in Spanhemii Caeff. Iuliani p. 6. Eum etiam Patinus fingulari differtatione illuftravit, quae exftat in Gronovii Antiq. Graec. Tomo IX., fi modo illuftrare eft, Platonis vitam, inftituta, praecepta recoquere, nulla facta mentione eorum, quae ad numum ipfum, ejusque verifimilem patriam pertinent.

Antica incerta.
ΚΑΙΣΑΡ. *Templum rotundum quatuor columnarum, intra quod aquila legionaria.* AE. II. (Morelli tab. XLII. n. 7.)

Templum eft Martis Vltoris. Satis vel ex hoc numo apparet, urbes Graecas etiam typis Romanis in moneta fua ufas.

Numi coloniarum incertarum.

Caput Augufti nudum.
M. EGN. Q. OCT. IIVIR. S. P. S. C. *intra coronam.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Exftant etiam numi Tiberii cum lite-

a) ad Morell. Impp. T. I. p. 437. b) l. c. c) l. c.

ris P. S. S. C. Varios hos numos descripsi adcurate in moneta Carthaginis, quam vide, etsi certum non sit, eos huc pertinere.

IMP. CAESAR. *Caput nudum.*

I. S. P. D. V. S. P. IIVIR. C. I. C. P. *in medio:* P. P. D. D. AE. II. (Morelli ibid.)

Similes numos complures recitavi item in moneta Carthaginis, in qua conjecturas meas proposui.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Q. TERENTIO. CVLLEONE. PROCOS. *Caput Apollinis laureatum.* AE. II.

Vide, quae de hoc numo disputavi in familia Terentia.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

C. VAR. RVF. SEX. IVL. POL. IIVIR. Q. *Instrumenta pontificalia.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Conjicit Florezius, hunc numum Carthagini Novae tribuendum. [a])

AVG. *Caput Augusti nudum.*

Colonus arans. AE. III. (Mus. Caes.)

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

COL. IVL. *in aliis addito* AVG. *Colonus arans.* AE. III. (Mus. Caes.)

Hos numos videri tribuendos Beryto Phoenices, dixi in moneta hujus coloniae.

Numi incerti alii.

Numos inscriptos: S. CATO. PR. vel PALIK. PR., ac similes descripsi in numis Cyrenaicae, quorsum videntur pertinere.

Numos, in quorum aversa est C. A. intra lauream, ante Pellerinium Caesaraugustae Hispaniae tributos, recitatos vide in Caesarea Paniade Trachonitidis.

Iudicium
de variis Augusti numis, sintne commatis Romani, an peregrini.

Videmus passim ab antiquariis numos plerosque omnis metalli, qui imperatoris caput exhibent, modo Latine inscripti sint, aut coloniae indicium, proconsulisve mentionem non offerant, Romanam monetam, seu in urbe percussam existimari. Alia mihi mens, cui plane persuasum est, magnam eorum partem provinciis exteris deberi. Cum de horum compluribus istud certum sit, cur non idem quoque judicium ferri possit de aliis tum, cum fabrica, metallum, volumen, aliaeque peristases ejus fidem faciunt? Rem uno tantum ut exemplo confirmem, quae causa suasit antiquariis, ut numos Augusti, aliorumque, in quorum aversa comparet S. C. coronae quernae, vel laureae inclusum, esse in Syria cusos statuerent? Sane nota S. C. suadebat potius, eos Romanam monetam profiteri. Tamen quod fabrica essent a Romana multum diversa, compertum est, eos exterae regioni tribuendos. Quod ad ferendum de his numis judicium valuit, valere etiam ad alios debere nemo negaverit, quando in iis eadem, aut similis ratio deprehenditur. Nequaquam vereor, ne ea, quae hic disseram,

a) Medall. de Esp. T. II. 652.

ſaltem potiore ſui parte minus probentur iis, qui longo uſu didicere, de numorum patria ex eorum modo, ac cultu arbitrari, quod judicium nullis praeceptis acquiri poteſt, ſed tractandis componendisque varii generis numis denique obtinetur. Quo in examine ut ordine procedam, controverſos Auguſti numos ſecundum metallum, et varias magnitudines in judicium vocabo, ſic tamen, ut nolim eorum pertinacius impugnare ſententiam, quibus juſtae in nonnullis aliter ſentiendi cauſae praeſto erunt. Atque ut principio ambiguum omne tollatur, ajo, me nomine *commatis Romani* intelligere monetam illam, quae ſeu a principibus Romanis in urbe, vel extra eam ab eorum praefectis, ſeu in urbe ſenatus R. auctoritate ſignata eſt; nomine *commatis peregrini* eam, quam provinciarum urbes auctoritate propria, vel ſecundum conceſſa ſibi a Romanis jura quacunque de cauſa cuderunt.

* * *

Numi aurei: ſunt hi omnes in moneta Romana ſolito volumine, pondere, ac modo, dempto uno maximi moduli, quem ſupra ad annum V. C. 759 exhibui, qui, cum unicus ſit, materiam juſtam praeſenti diſputationi non ſufficit.

* * *

Numi argentei monetae Romanae denariorum, aut quinariorum modum habent. Sunt tamen etiam ex hoc metallo non pauci Auguſtei maximae formae, quos utrum credi poſsit in urbe ſignatos, jure poteſt dubitari. Nam primum juxta vetus inſtitutum experientia inſuper comprobatum Romanorum moneta argentea denariis, quinariis, ſeſtertiis conſtabat; per Graeciam autem, et Aſiam non paucos argenteos majoris formae cum imperatorum capite lingua in aliis Graeca, in aliis Latina fuiſſe ſignatos, probant numi urbium Cretenſium, Ciſtophori Aſiatici, numi Antiochiae Syriae, Alexandriae Aegypti etc. Deinde ſuppetunt indicia alia non aſpernanda, numos ſimiles in urbibus Graecis fuiſſe ſignatos. Placet inquirere in numos hujus generis, quos Morellius in una eademque Auguſti tabula XIII. confertos propoſuit. Ex his numus V. inſcriptus: COM. ASIAE. typo templi hexaſtyli in Aſia certo cuſus eſt, ut pluribus docui ſupra ad annum V. C. 735. Poſtremum numero XI. et inſcriptum: PAX eſſe veriſimiliter partum Aſiae proconſularis, ſupra pagina 83 oſtendi. Ara cum duobus cervis in numo III. non obſcure Dianam Epheſiam arguit. Faſciculus ſex ſpicarum in numo IV. typus eſt in Romanorum moneta inſuetus; at eum paſsim offerunt numi Aegyptii, et aliarum Graeciae Aſiaticae urbium, et revera Vaillantius in numis Trajani tetradrachmum citat cum eodem typo, et inſcriptum Graece. [a]) Eundem typum videbimus infra in numo medii aeris Latine quidem inſcripto, ſed cum nota S. C. abſit, jure arguo, eum extra Romam prognatum. Exſtant etiam ſimilia tetradrachma cum capite Nervae, quae ipſe Vaillantius praeco pronunciare audet ſignata Alexandriae Aegypti.

a) Num. praeſt. T. II. p. 128 edit. Rom.

Numi I. et II. typo Sphingis, et capricorni Augustum proxime contingunt. Lectus igitur est ab urbibus Graecis ad captandam principis benevolentiam, quam ob causam ab ejus quoque aetatis Thraciae, Commagenes, et Parthiae regibus capricornus monetae illatus est. Eodem fine Augusti praeclara facta, quae in reliquis numis proponuntur, urbes Graecae signavere, ac praecipue famigeratam illam signorum Parthicorum restitutionem, quod nolim per conjecturam tantum adsertum credi, nam supra inter numos Graecos incertarum urbium pag. 131 numum similis argumenti protuli.

Iure ergo hanc mihi videor posse stabilire legem, argenteos maximi moduli in urbe signatos non esse, argento solis denariis, et quinariis contento, sic ut si qui justum denarii pondus excedunt, non verear, in peregrina illos moneta putare, atque istud non modo observatum superiore imperatorum aevo (nam aevo inferiore alia monetae Romanae ratio valuit) sed etiam stante republica, ut monui in tractatu de numis consularibus capite VI. Et vero tetradrachmum semper tum exteram monetam fuisse habitum, docet Volusius Maecianus: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim, et peregrinus numus loco mercis, ut nunc TETRADRACHMVM et DRACHMA, habebatur.*

*
* *

Numi aenei. De moneta aenea hujus aetatis haec ex numis ipsis comperimus. Imperante I. Caesare cum hujus capite, aut epigraphe moneta aenea in urbe signata non est, ut in hujus numis diximus. Habemus deinde numos cum capite, et inscriptione Octaviani nondum Augusti, quos descripsi supra pag. 80, verum de his dubitare liceat, sintne revera commatis Romani, ut mox infra disputabo. Videtur ergo mos aeneam monetam imperatoris capite insigniendi primum sub Octaviano tandem Augusto invectus; nam cum hujus capite, vel saltem epigraphe copiosos habemus aeneos I. et II. formae, ex quibus ii, qui certe in urbe cusi sunt, notam S. C. non omittunt. Nam tum, ut numi aperte loquuntur, transactum est inter Augustum, et senatum, ut jus feriundi auri et argenti penes principem, et aeris penes senatum esset, quod constante lege usque ad Gallienum deinceps est retentum, de quo instituto alibi egimus. [a]) Quicunque ergo aenei notam S. C. inde ab hoc tempore omittunt, omnes illi, demptis paucissimis, officinae exterae partus sunt habendi. Et sane oculus tractandis numis eruditus deprehendet in singulis aliquid a monetae R. fabrica, volumine, metalli vel colore, vel crassitie, typis, inscriptionis modo abludens. Primum igitur in judicium veniant

Aenei maximi moduli. Hac aetate numi hujus formae, etiam commatis peregrini, perrari sunt. Quinque solum ejus generis demptis Contorniatis reperit Morellius, eosque delineatos stitit tabula XXIII. Ex his secundus, in quo S. C. intra quernam, est Antiochiae Syriae, vel vicini tractus, terti-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIII.

us, in quo C. A. intra lauream, verisimiliter Caesareae Augustae Trachonitidis, quartus et quintus Caesaraugustae, et Patriciae coloniarum Hispaniae. De primo forte dubitabunt aliqui, quem propterea hic describam subjectis observationibus, ut spero, non inutilibus.

CAESAR. PONT. MAX. *in aliis:* CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

ROM. ET. AVG. *Ara inter duas Victorias basi insistentes.* AE. max. mod. vel I. II. III. formae.

Antiquarii differentes de numis his, qui omnibus in museis obvii sunt, et cujus generis postremus cum capite Neronis est in museo Caesareo, in varias abiere sententias. Ne incassum longior sim, satis esto eorum, qui nostram aetatem propius contingunt, Schlegelii, et Havercampi judicia referre.[a]) Vtrique indubitatum est, omnes hos numos signatos Romae, at discrepant in designanda eorum publice signatorum causa.

Schlegelius censet, ex his numis satis probari, vivo etiam Augusto in urbe dedicatam aram, et templum, et factum istud circa annum V. C. 741, cum in numo Augustus jam PONT. MAX. dicatur, quin ex Sex. Rufo regionem quoque nominat, in qua sacrae illae aedes stetere. At enim Augusto, quamdiu in vivis erat, nullos honores divinos habitos in urbe, procul dubio est, cujus argumenta, jam supra ad numos DIVI Augusti proposita, hic repetere non vacat. Ergo vivo Augusto numi hi in ipsa urbe feriri non potuere. Haec ipsa argumenta cum invicta viderentur Havercampo, cumque ex Suetonio, aliisque constet, Augusto in provinciis passim aras et templa fuisse constituta, censuit, senatum R. hoc typo servientium populorum in principem studium voluisse testari, non tamen indicari cultum divinum principi in urbe decretum.

At vero si modo statuamus, omnes hos numos extra urbem in provincia quapiam fuisse cusos, necesse non erit, aut cum Schlegelio contra dignissimorum fide historicorum auctoritatem temere adserere, Augustum jam vivum Romae consecratum, aut cum Havercampo dictum effugium comminisci. Argumenta autem cusae foris hujus monetae habeo non pauca, eaque validissima, I. Augustus divinum sui cultum, quem in urbe fieri vetuit, extra eam liberaliter admisit. Ex innumeris testimoniis, quae proferre longum foret, nonnulla, quae in promptu habeo, proferam. Suetonius: [b]) *Provinciarum pleraeque super templa, et aras ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt.* Adde testimonia Taciti, et Appiani supra ad DIVI Augusti numos recitata, ex quibus partim apparet, ei hos honores profligato Sex. Pompejo, atque adeo satis mature habitos. Aram Augusto apud Tarraconem erectam, ejusque super ea falsum dictum jam memoravimus in moneta hujus urbis. De Lugduno audiendus Strabo. [c]) *Templum ab omnibus communi nomine Gallis decretum Cae-*

---

a) ad Morellii Impp. T. I. p. 335 et 341. b) Cap. 59. c) L. IV. p. m. 292.

ſari Auguſto ad hanc urbem ad concurſum fluviorum eſt poſitum. Illud aram habet memorabilem cum inſcriptione gentium LX. numero, et imagine ſingularum, item aliam magnam. Aram hanc dedicatam fuiſſe V. C. 744, tradit Suetonius, [a]) ſed Dio jam biennio ante Lugduni ad aram Auguſti feſtum diem celebratum docet. [b]) Livius inſuper creatum ſacerdotem C. Iulium Vercondaridubium Aeduum memorat. [c]) Arae Narbone Martio erectae meminit etiam epigraphe Gruteriana. [d]) Quapropter licuit Ovidio canere: [e])

Templa Quirinus
Liber, et Alcides, et modo Caeſar habent.

Sed quod numos praeſentes propius contingit, jam ſupra ad annum V. C. 735 plura attuli teſtimonia, per provincias *Romae* ſimul *et Auguſto* paſsim templa fuiſſe dedicata. His addo inſcriptionem, quae hodieque legitur Polae in Iſtria fronti aedium inſcripta: ROMAE. ET. AVGVSTO. CAESARI. DIVI. F. PATRI, PATRIAE. [f]) Herodem M. Caeſareae Palaeſtinae ἀγαλματα το μεν Ρωμης, το δε Καισαρος conſtituiſſe, perhibet Fl. Ioſephus. [g]) Inſigne illud templum, quod Mylaſenſes Cariae exſtruxere, et cujus epiſtylio in hunc diem inſcriptum legitur: Ο. ΔΗΜΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΘΕΟΥ. ΥΙΩΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΙ. ΑΡΧΙΕΡΕΙ. ΜΕΓΙΣΤΩ. ΚΑΙ. ΘΕΑΙ. ΡΩΜΗΙ., [h]) viventi utique adhuc Auguſto, eique ſociato Romae cultu eſt dedicatum. In marmore Cymes Aeolidis, quod edidit comes Caylus, [i]) dicitur Polemon ſacerdos ΤΑΣ. ΡΩΜΑΣ. ΚΑΙ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΘΕΩ. ΥΙΩ. ΘΕΩ. ΣΕΒΑΣΤΩ. Ergo et Cymaei habuere templum Romae, et Auguſti adhuc vivi, et in hoc marmore inſuper ΘΕΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut in numis Pergamenis, appellatur. II. Praeſtita haec utrique numini veneratio ipſis etiam numis extra urbem haud dubie cuſis eſt conſignata. Supra ad annum V. C. 735 deſcripſi numum, qui exhibet templum a COM*muni* ASIAE ROM*ae* ET. AVGVST*o* erectum. Nemo credo inficiari volet, perinde ac templum in ipſa Aſia conſtitutum indicatur, ita et numum ipſum in Aſia ſignatum. Ergo et his, de quibus agimus, numis diverſa ab Roma ipſa patria inquirenda. III. Si numi hi eſſent in urbe ſignati, non abeſſet nota S. C., quae in numis aeneis certi commatis Romani ſub Auguſto cuſis abeſſe nunquam ſolet. IV. Sunt ex numis hujus argumenti complures maximae formae, at hujus aevi numi Romae ſignati tanti voluminis non ſunt, quantum tamen non pauci in Hiſpanicis, aliisque coloniis percuſsi praeferunt. V. Paucisſimos habemus numos aeneos I. formae commatis R., in quorum antica ſculptum eſſet Auguſti adhuc vivi caput, de quo mox agetur infra. Nullo ergo pacto veriſimile, monetarios in feriundis id genus numis voluiſſe ejus aetatis morem quacunque ex cauſa placitum infringere. Denique VI. ſi conſulatur eorum fabrica ipſa, facile perſpiciet

a) in Claud. c. 2. b) L. LIV. § 32. c) in Epitom. L. 137. d) Pag. 229. e) Amor. L. III. el. VIII. v. 51. f) Pocock deſcript. Orient. T. III. § 425. g) Antiq. L. XV. c. 13. h) Chishull Ant. Aſiat. p. 207. i) Rec. d' Ant. T. II. p. 189.

oculus tractandis numis adſuetus, eam nimio differre ab illa, quae opus Romanum continuo ſolet diſtinguere. Sane in muſeo Caeſareo exſtat id genus numus cum capite Neronis fabricae tam barbarae, et literis averſae tam hiulcis, ut nullo pacto veriſimile videri poſsit, eum in urbe lucem vidiſſe.

Eſſe igitur numos hos omnes ex urbe amoliendos, nemo credo jam ambiget. At minus tutum urbem ſtatuere, quae hanc mercem parturivit; nam Auguſti cultus, ut hactenus videre licuit, ad omnes orbis R. provincias valuit. Expenſis omnibus liceat demum conjicere, eos Lugduno Galliae natales ſuos debere. Suadet iſtud ejus oppidi hoc aevo celebritas ſumma, in qua Auguſtus ipſe complures annos ſubſtitit, ut turbis Germanicis ex propinquo invigilaret, ſaepe etiam Tiberius, ac Druſus, ut taceam Claudium Aug. in hac urbe natum. At vero praecipua cauſa hos Lugduno numos tribuendi eſt conſpicua in his numis ipſa Auguſti ara, peculiari cum religione, et ſecundum Strabonem totius Galliae nomine conſecrata, ſic ut dies, quo haec ſolennia peragebantur, in perpetuum feſtus eſſet, qui mos Dionis adhuc aevo obtinuit. Ad eam vivo adhuc Auguſto conveniſſe quotannis eodem die feſto Galliae primores ad concipienda vota, eodem loco narrat Dio. [a]) Neque deerat urbi officina monetaria; nam teſte Strabone [b]) a praefectis Romanis aurea ibi, et argentea moneta excudebatur. Admodum igitur veriſimile, occaſione diei ejus feſtae ſignatos tum hos numos, atque in vulgus miſſos. Ad idem Lugdunum veriſimile eſt pertinere inſcriptionem apud Muratorium, [c]) in qua C. Iulius dicitur SACERDOS. ROMAE. ET. AVGVSTO. AD. ARAM. QVAE. EST. AD. CONFLVENTEM, nempe Rhodani, et Araris, juxta quem hanc aram ſtetiſſe ex Strabone vidimus, ut et conſentit Mahudelius, qui in citatam inſcriptionem ponti apud Santones inſertam commentatus eſt. [d])

* * *

Aenei I. formae. Sunt obvii cum nomine IIIviri monetalis, ſic ut in una parte ſit: OB. CIVIS. SERVATOS intra quernam, in altera S. C. in medio numi. In ſolis numis P. Lurii Agrippae, M. Maecilii Tulli, et M. Salvii Othonis eſt caput Auguſti, cui Victoria retro ſtans lauream alligat, qui numi ſpectato volumine nonnihil ad maximum modulum accedunt. Quo loco non inutile videtur animadvertere, demptis trium horum IIIvirorum numis non exſtare numos alios primae formae commatis indubitate Romani, quibus Auguſti vivi caput inſertum eſſet, quamvis illud in numis II. formae ſit obvium; ajebam, Auguſti vivi; nam in numis I. formae cum epigraphe DIVVS. AVGVSTVS a Nerva reſtitutis, cujus tamen archetypon deſideratur, Auguſti caput eſt obvium. Non hic moror numos illos, in quorum antica eſt: CAESAR. DIVI. F. *Caput nudum Octaviani*, in averſa: DI-

a) L. LIV. § 32. b) l. c. c) Pag. 222. n. 5. d) B. L. Tom. III. hiſt. pag. 216.

VOS. IVLIVS. et vel: *Caput I. Caesaris laureatum*, vel: *eadem epigraphe intra lauream.* (Morelli tab. XXIIII.) Nam induci ego non possum, ut credam, numos hos in urbe esse signatos; habent enim spectata fabrica, et metallo nescio quid monetae Gallicae, quam dederunt coloniae Copia, Vienna, Nemausus, in quarum praeterea numis obvium esse solet utriusque Caesaris caput. Praeterea in numo simili musei Caesarei literae, vocabula DIVOS. IVLIVS constituentes, adeo sunt inter se confusae, ut credibile non sit, matricem tot sphalmatis scatentem in urbis luce curantibus IIIviris monetalibus confectam. Accedit, hos numos pondere et volumine deficere a numis commatis Romani primae formae, et superare numos II. formae, sic ut cum neutra ejus aetatis classe probe conveniant. Eadem lex, quae sub Augusto obtinuit, valuit etiam sub Tiberio, cujus quoque numis primae formae caput illatum non est, etsi illud in numis II. formae perpetuum sit, perinde ac in numis M. Agrippae. De moneta I. Caesaris hic non ago, cujus alioqui vivi numos aeneos commatis R. vix habemus, ut suo loco monuimus.

Ex his exemplis satis apparet, Augusto et Tiberio imperantibus neque horum, neque aliorum, quibus monetae jus permissum fuit, capita in aere I. formae signari solita fuisse, addo etiam, de quo infra, III. formae, in quem usum solum II. formae aes, aurumque praeterea, et argentum valuit, in quo Augusti, Agrippae, Tiberii, Drusi junioris, et Germanici capita sunt obvia. Has propter caussas amplianda est lex a Ioberto lata: *spurios esse numos omnes I. formae, qui caput solum I. Caesaris sistunt.* [a]) Adcuratius haec sic ferenda videtur: *Numi omnes aenei I. formae I. Caesaris, Augusti, Tiberii, aut ex horum familia his imperantibus signati, qui horum capita, ac praeterea commatis Romani indicia praeferunt, in adulterinorum numero censentor.* Ex quorum tamen numero, ut dixi, eximendi aenei I. formae IIIvirorum Lurii, Maecilii, Salvii, in quibus obvium est Augusti caput, sed a victoria coronatum, ac praeterea illud singulare, quod fabrica, ac volumine magnopere ab aliis Augusti aeneis I. formae abludunt. Quare videntur hi ejusdem anni fuisse IIIviri, et fuerit aliqua caussa nobis ignota, cur a solita lege discesserint proponendo Augusti caput in magno aere, ac praecipue cum Victoria retro stante, quae peristasis in aliis Augusti numis non observatur. Varii hujus instituti caussas curiosius rimari taedet, et nolo inanes conjecturas texere, contentus per observationes adcuratius institutas proposuisse, quid Romanis ea aetate in monetae cudendae negotio constitutum fuerit. Qui in numos offenderint doctrinae a me propositae adversantes, viderint quaeso, an non aut νοϑειας, aut commatis peregrini notam praeferant. Primus Caligula suum, ac aliorum etiam capita in aere magno exstare voluit, ut suo loco patebit.

* * *

Aenei II. formae. Hi plerumque ca-

a) Sc. des méd. T. II. p. 24.

put Augusti, alii solam ejus epigraphen offerunt. Ex his ii, qui reliquae inscriptioni, vel typo notam S. C. addunt, (demptis iis, qui Antiochiae cusi censentur, sed quos satis distinguit fabrica) certe Romae sunt signati. Reliqui, qui hac nota carent, et exstant vulgati apud Morellium tab. XXVIII., judicium subeant.

Qui in aversa caput I. Caesaris, vel DIVOS. IVLIVS intra coronam, vel ROM. ET. AVG. cum ara exhibent, eorum censura jam in praecedentibus peracta est. Supersunt:

IMP. CAESAR. *Caput Augusti nudum.*

AVGVSTVS. *Capricornus imminente cornucopiae intra lauream.*

Supra in argenteis monui, hunc typum saepe ab exteris fuisse usurpatum ad observandum Augustum, cumque absit nota S. C., possumus numum peregrini commatis suspicari. Addo opportune, typum capricorni ab urbibus Graecis revera adhibitum, quod arguit additum CEBACTOC in numis, quos dedit Morellius tab. XLVII. n. 39. 40.

IMP. CAESAR. *Caput Augusti, prae quo lituus.*

AVGVSTVS. *Sex spicae colligatae.* (Mus. Caes.)

De peregrino hoc typo egi item supra in argenteis.

. CAESAR. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. *intra lauream.* (Mus. Caes.)

Hi numi fabricam peregrinam non dissimulant. Non dubitem esse Syros, vel vicini tractus, cum quibus belle conspirant.

* * *

Aenei III. formae. Iudicium de his minus impeditum, atque ex praecedentibus facile colligere est. Eadem de causa numi citati apud Morellium tab. XLIII., qui S. C. non addunt, externa moneta habendi sunt; item qui Augusti caput sistunt; nam primus fuit Nero, cujus caput aeneis commatis R. numis III. formae insertum est. Non hic loquor de numis hujus formae, qui tesserae potius sunt, aut quidvis aliud, quam numi, de quibus agemus olim in pseudomoneta. Numos Romanos hujus generis, ac aetatis alios non novi, praeterquam eos, qui incudem, lituum etc. additis S. C. et nominibus IIIvirorum monetalium exhibent, de quibus egi supra pag. 124, qui tamen omnes neque epigraphen, neque caput Augusti sistunt.

MAGISTRATVS ET HONORES.

Omitto, quae ad titulos IIIviri, Augusti, trib. potestatis, aliosque seu honores, seu obitos magistratus pertinent, quae omnia videri possunt in Annalibus, aut explicata in numis. Restant aliqua dicenda de principis nostri consulatibus, et titulo imperatoris.

Consul.

Augustum consulatus XIII. obivisse, jam plane certum, exploratumpue eruditis habetur, et satis jam constat, male secundis avibus consulatum XIV. fuisse intrusum. Errori ansam olim dedit catalogus consulum Dionis libro LV. praefixus, in quo ad annum V. C. 754

notatus credebatur Γ. Καισαρ Σεβαστος ιδ, *C. Caesar Augustus XIV.* id est: consul. At compertum subinde est, pro hoc legendum: Γ. Καισαρ Σεβαστȣ υιος, *C. Caesar Augusti F.*, nimirum filius naturalis M. Agrippae, qui fuit certus ejus anni consul. Vide hanc litem copiose disputatam, sed et confectam apud Pagium. [a]) Eundem errorem resuscitavit Morellius promulgando numum Augusti Antiochenum cum inscripto consulatu XIV., quin et alium cum consulatu XV., sed quas maculas jam abstersi in commentariis ad numos Antiochiae Vol. III. p. 273. seq.

Imperator.

Augustum titulo imperatoris tanquam praenomine, seu quo imperium orbis significabatur, inde ab anno V. C. 725 ex S. C., quin jam ante hoc tempus fuisse usum, diximus supra pag. 83. Restat controversia de eodem titulo, sed qui ex victoriis partus est, iterato.

Augustum ex victoriis hunc titulum multiplicasse, certum est ex numis, marmoribus, historicis. Quoties eum auxerit, diserte tradit Tacitus: [b]) *nomen imperatoris semel atque vicies partum*, quod testimonium ex monumentis mox infra adversus Norisium confirmare conabor, qui ejus veritatem in suspicionem adduxit. De iterationis numero cum constet, certi tamen non sumus, in quos annos singuli repetiti imperii numeri incidant. Mediobarbus ad singulos annos imperatoris numeros ita locat, ut satis appareat, hunc ordinem partim ex Goltzii aliorumque suspectis numis, partim temere fuisse constitutum. Videri posset, hujus iterationis modum ex victoriarum numero posse colligi. At frustra. Nam primum non omnes nobis victorias scripto prodidere historici, quod patebit ex iis, quae infra ad Imperatoris XXI. titulum notabo. Deinde fuere victoriae quaedam insignes, ob quas certum est, ab Augusto hunc titulum non fuisse iteratum. Ita constat, victos V. C. 739 Rhaetos, et anno sequente Bosporanos, quin propterea titulus augeretur. Ex victoria Caji Caesaris de Armeniis circa annum V. C. 756 etsi *devictis, aut in fidem receptis bellicosissimis ac maximis gentibus*, ut cenotaphium Pisanum loquitur, novum decus non additum. Dubitatur etiam jure de victoriis Cantabricis, licet eas suo ductu retulit V. C. 729. Contra accidit, ut titulum iteraret etiam ex causa leviore. Refert Dio ad V. C. 759, tam Augustum, quam Tiberium imperatoris nomen de Germanis accepisse, quamvis nihil memorabile eo bello gestum sit, barbaris mox ad pacem petendam conversis. Quaecunque igitur causa fuit, cur Augustus novos imperatoris titulos aut admiserit, aut neglexerit, istud certum, sola esse monumenta, quae instruere nos possint, quibus annis singulae iterationes competant.

Repudiato igitur ordine illo, quem nimio fallacem hactenus antiquarii proposuere, alium hic ex testimoniorum veterum fide proponam. At cum etiam haec non raro in vado destituant, cum tamen ex hac disquisitione fructum fe-

a) Critica Baron. ad ann. V. C. 754. b) Annal. I. 9.

remus, quod inde, quae certa sunt, quaeque incerta, abunde licebit colligere. Tenenda igitur illa, et quae incerta sunt, historiae R. studiosi deinceps ex monumentis, quae lucem postea videbunt, stabilire satagant.

IMP., nempe imperatoris primo titulum ei fuisse decretum, cum contra Antonium Mutinam tenderet, et quidem suadente Cicerone, quoniam istud exercitum habenti necessarium esset, ipse hic oratorum princeps testatur. [a]) Eundem ei titulum fuisse oblatum V. C. 711 victo ad Mutinam Antonio, narrat Dio. [b])

IMP. II. III. IV. V. De hac iteratione altum apud omnes silentium, neque Caesar ea in numis suis usus est, simplice constanter IMP. contentus, etsi in synchronis M. Antonii numis legatur IMP. ITER. IMP. TER. IMP. IIII. Ex Mediobarbi sententia fuit IMP. II. anno V. C. 716, quo tamen ipso anno fatetur Caesaris classem a Menecrate Sex. Pompeji duce fuisse profligatam. IMP. III. V. C. 718 de superato Pompejo. IMP. IV. ex victoria Actiaca V. C. 723, demum IMP. V. de capta Aegypto V. C. 724. Cum Mediobarbo fere conspirat Schlegelius in suis ad numos Morellianos commentariis, nisi quod adferat, Caesarem dictum IMP. II. ex bello Perusino, quod anno V. C. 717 confectum miro anachronismo memorat. [c]) Sequitur ex horum doctrina, Caesarem tam fuisse animo impotente, ut ex victoriis per bella civilia partis imperatoris honores sibi vindicaret, at non de victis V. C. 721 Dalmatis, nimirum barbaris, et hostibus externis, ex qua tamen victoria justum triumphum egit. Verum necesse fuit, viros eruditos in haec absurda praecipites agi, cum numos Goltzianos, infaustos scilicet partus civitate donassent. Alius igitur verisimilior constituendus ordo. Cum constet ex Orosio, quem mox citabo, Caesarem ex victoria ad Actium dictum IMP. VI., necesse est, imperatoris II. III. IV. V. titulos totidem intra lauream Mutinensem, et Actiacam relatis victoriis tribuere, ac tum erit IMP. II. ex victoria Philippensi, IMP. III. ex capta Perusia, IMP. IV. ex victo Sex. Pompejo, IMP. V. ex victis Dalmatis. Quod si cui minus adrideant tituli ex bello Philippensi et Perusino capti, praecipue cum satis verisimile videatur, neque M. Antonium ex victoria apud Philippos iterasse imperatoris titulum, et bellum Perusinum non tam bellum reip., quam privatum Caesaris fuerit, et brevi tempore, nulla ad acquirendum imperatoris decus justa victoria, finitum, praesto sunt decora alia bellica Caesari ante victoriam Actiacam parta, quae memoriae prodidit Dio, [d]) nimirum C. Carinatem de victis Morinis, Suevisque triumphasse. Addit, de iis triumphum etiam egisse Caesarem, *quoniam victoria ad summae rei praefectum imperatorem referri solebat.* Partas etiam fuisse victorias in Africa, et Hispania, indubitatum; nam in Fastis triumphalibus ad annum V. C. 719 Capitolinum legitur triumphasse Statili-

a) Philipp. XIV. ad Brut. epist. 15. b) L. XLVI. § 38. c) Tom. I. p. 127. d) L. LI. § 21.

us Taurus ex Africa, Norbanus Flaccus ex Hispania. Sed haec decidi non poterunt, nisi inscriptionum ope tenebris his lux aliquando adfundatur.

IMP. VI. Diserte Orosius: [a]) *Caesar sextum imperator appellatus*, nempe ex victis ad Actium Antonio, et Cleopatra V. C. 723.

IMP. VII. Hoc titulo usus est Caesar V. C. 725, ut invicte docet marmor, quod supra pag. 82 descripsi, in quo cum COS. QVINCT. jungitur IMP. SEPT. Causa iterati honoris esse potest vel Cleopatra anno praecedente in Aegypto victa, vel capta Aegyptus, vel Moesia anno hoc 725 per Crassum subacta, ut refert Dio. Mallem posterius, nam I. ex eodem bello, etsi plures relatae essent victoriae, semel tantum imperatoris titulus sumebatur, ut diserte tradit Dio. [b]) At Caesar ex victoria Actiaca, quae utique belli cum Cleopatra pars fuit, titulum imperatoris, ut vidimus, jam multiplicavit, tametsi verum sit, hanc legem non semper religiose fuisse observatam. II. Quia revera Dio hanc Crassi in Moesiam expeditionem enarrans addit, Caesarem ob eam imperatoris titulum sumpsisse.

IMP. VIII. Vnicum monumentum se mihi obtulit, cujus ope fluctuans haec dignitas nonnihil circumscribatur. Lego in marmore Muratorii: [c]) IMP. CAESARI. DIVI. F. AVGVSTO. COS. XI. IMP. VIII. TRIBVNIC. POTEST. III. Coepit Augusti trib. potestas III. anno V. C. 733 die XXVII. Iunii, et eodem die anni sequentis exspiravit. Ergo intra hoc tempus fuit imperator VIII., et cum proxime viderimus, eum V. C. 725 fuisse imperatorem VII., ab hoc anno iterationis causa indaganda. Eam facile suppeditat seu bellum Cantabricum ab ipso Augusto gestum, et feliciter sopitum V. C. 729, seu bellum Germanicum, cui praefuit M. Vinicius, a quo eodem anno 729 partum per victorias Augusto titulum imperatoris narrat Dio. [d]) Adserit Norisius, numos Augusti inscriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. signatos anno V. C. 734 occasione Armeniae revera ab Augusto per Tiberium receptae, atque hinc refert, Augustum eo anno fuisse imperatorem VII. [e]) At vero Augusti trib. potestas III., in qua is secundum citatum marmor fuit imperator VIII., jam in Iunio ejusdem anni 734 exivit, ac tum coepit trib. potestas IV., quae vero in Armenia per Tiberium gesta sunt, ante adultam aestatem fieri non potuere, ut patebit Dionis ejus anni historiam persequenti. Ex his, quae modo compendio disputavi, non pauca in historiae, et rei numismaticae commodum eruuntur. Nam I. docemur, Augustum jam habuisse imperatoris VIII. titulum saltem ante exactum Iunium V. C. 734. II. Numos inscriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. referri non posse ad Tiberii in Armeniam anno V. C. 734 expeditionem, cum is Armeniam intraverit tempore, quo Augustus jam fuit IMP. VIII., ex quo sequitur, citatos numos ante hunc annum fuisse cusos, ut revera eos ad annum V. C. 725 de-

a) L. VI. c. 19. b) L. LX. § 21. c) pag. 220. n. 8. d) L. LIII. § 26. e) Cenot. Pis. diss. II. c. 9 et 17.

ſcripſi, quem conſule. III. Auguſtum hunc titulum adoptaſſe veriſimiliter jam V. C. 729, ut ex Dione probavi.

IMP. IX. Reperitur in numis cum trib. pot. V. Coepit haec in Iunio V. C. 735. Vidimus eum in tribunatu III. imperatorem VIII. Intra hoc tempus Auguſtus ſigna militaria a Parthis recuperavit, quod is victoriae inſtar habuit, et per Tiberium Armeniam cepit, cujus cauſa ſignati numi: ARMENIA. CAPTA, quae etiam veriſimilis videtur iterati imperii cauſa.

IMP. X. Occurrit ſaepe in numis, ſed omiſſa trib. poteſtate. Hic titulus Auguſto V. C. 741, vel ſequente acceſſerit, forte cum Agrippa Pannonios repreſſit.

IMP. XI. jungitur cum trib. poteſtate XI. in marmore Muratorii. [a]) Cadit haec in annos V. C. 741 et 742. Poſteriore hoc anno captus hic titulus, ut revera Dio narrat, [b]) illo Auguſtum ob relatas a Tiberio de Pannoniis victorias imperatoris nomen iteraſſe.

IMP. XII. notatur in inſigni inſcriptione mirabilis obelisci Solis, in qua Auguſtus dicitur praeterea COS. XI. TRIB. POT. XIV. Coepit haec poteſtas ſub finem Iunii V. C. 744. Veriſimile eſt, hunc numerum confectum anno praecedente 743, ad quem narrat Dio, Auguſtum propter Druſi in Germania victorias imperatoris ſibi nomen peperiſſe.

IMP. XIII. dicitur Auguſtus in marmore Gruteri: [c]) PONTIFEX. MAXIMVS. IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV. NERONE. CLAVDIO. DRVSO. T. QVINCTIO. CRISPINO. COS. Iniverunt hi conſulatum Kal. Ian. V. C. 745, at Auguſti trib. poteſtas XV. incepit primum in fine Iunii ejusdem anni. Altero igitur hujus anni dimidio Auguſtus certo fuit imperator XIII. Druſus hoc anno ad ipſum Oceanum penetravit.

IMP. XIV. Teſte Harduino [d]) arcui triumphali, cujus rudera ſuperſunt Seguſione, ſeu Suzae Pedemontii, inſcriptum legitur: IMP. CAESARI. AVGVSTO. DIVI. F. P. M. TRIBVNIC. POTESTATIS. XV. IMP. XIIII. Coepit Auguſti trib. poteſtas XV. in Iunio anni V. C. 745. At cum ex articulo praecedente noverimus, Auguſtum ſub initium hujus tribunatus XV. fuiſſe imperatorem XIII., et hic adhuc primum ſequentis anni 746 dimidium complectatur, ad haec ex Dione conſtet, Auguſtum et Tiberium hoc anno 746 ex hujus adverſum Germanos rebus geſtis imperatoris titulum accepiſſe, jure argui poteſt, Auguſto imperatoris XIV. titulum poſteriore hoc anno acceſsiſſe. Non hic diſsimulandum, alios in hujus arcus inſcriptione pro IMP. XIIII. legere IMP. XIII., de quo vide Muratorium. [e]) Si Gruterum audimus, [f]) qui epigraphen recitat, quam exſtitiſſe in tropaeo Alpium refert Plinius, Auguſtus etiam in trib. poteſtate XVII. fuit IMP. XIIII. Nimium faciles Grutero iſtud adſerenti aures praebuit Noriſius. [g]) Nam teſte Harduino in omnibus MSS. codicibus Plinii ſibi notis legitur: IMP.

a) Pag. 442. n. 6. b) L. LIV. § 33. c) Pag. LXI. n. 1. d) ad Plin. L. III. c. 20. e) Pag. 1095 tab. II. et III. f) Pag. 226. n. 7. g) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17.

XIIII. TRIBVNICIAE. POTESTATIS, nullo ad hanc addito numero. [a]) Certum tamen ex inſcriptionibus, eum numerum per plures deinceps annos non fuiſſe auctum. Sic apud Gruterum Auguſtus dicitur TR. POT. XVII. IMP. XIV. [b]) Trib. poteſtas XVII. cadit in annos V. C. 747. 748. Romae ſupra portam S. Laurentii legitur: IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. AVGVSTVS. P. M. COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. XIX. IMP. XIV. RIVOS. AQVARVM. OMNIVM. REFECIT. Conſulatum XII. inivit V. C. 749, et eodem anno vergente ad finem Iunio trib. poteſtatem XIX. Apud Muratorium [c]) legitur: IMP. CAESAR. DIVI. F. AVG. PONTIF. MAXIMVS. COS. XII. COS. DESIGNAT. XIII. IMP. XIV. TRIBVNICIA. POTESTATE. XX. Indicatur annus V. C. 751, cujus deſinente Iunio exivit trib. poteſtas XX., et quo deſignatus fuit COS. XIII. proceſſurus ad ſequentes Kalendas Ian. Duravit hic numerus veriſimiliter usque ad annum V. C. 759, ut mox videbimus.

IMP. XV. Pighius ex fide Panvinii marmor recitat, in quo Auguſtus compellatur: PONT. MAX. TRIB. POTEST. XXVIII. COS. XIII. P. P. IMP. XV. Coepit trib. poteſtas XXVIII. in Iunio V. C. 758, et eodem ſequentis anni 759 exſpiravit, quo poſteriore eum hoc decus iteraſſe cenſeo; nam revera Dio ad hunc annum narrat, Auguſtum et Tiberium ob res adverſum Germanos proſpere geſtas accepiſſe nomen imperatoris. Apud Gruterum eſt idem numerus XV. junctus cum TR. POT. XXVIIII. COS. XIII. [d]) Aliud marmor idem Pighius, et Gruterus ex Panvinio citant, in quo Auguſtus dicitur PONT. MAX. TRIB. POT. XXX. IMP. XV. COS. XIII. PATER. PATR. Coepit Auguſti tribunatus XXX. in Iunio V. C. 760.

IMP. XVI. habetur in marmore Muratorii, [e]) et jungitur cum titulis COS. XIII. TR. POT. XXXII. P. P., qui congruunt annis V. C. 762 et 763.

IMP. XVII. XVIII. XIX. Hos titulos reticent monumenta, conſtituendos vero eſſe intra trib. poteſtates XXXII. et XXXIV., ex marmore Muratorii mox citato, et numis ſequentibus docemur, atque adeo intra annos V. C. 762 et 764. Intra hos annos perpetua fuere cum Pannoniis, Dalmatis, et Illyriis bella, et narrat Dio ad annum V. C. 763, Auguſto et Tiberio ob victos Dalmatas imperatoris titulum partum.

IMP. XX. Exſtant numi certi aenei, inſcripti: IMP. XX. TRIBVN. POT. XXXIIII. Hanc poteſtatem auſpicatus eſt in Iunio V. C. 764. Idem numerus etiam comparet in epigrammate pontis Ariminenſis Auguſto anno 767, nempe extremo ejus vitae, dedicato, quod mendoſe a Grutero deſcriptum, a Noriſio, qui illud perſaepe ipſe legit, ſic reſtitutum eſt: [f]) IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONTIF. MAXIM. COS. XIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. P. P. Inivit haec poteſtas vergente ad finem Iunio V. C. 767.

a) l. c. b) Pag. 187. 10. c) Pag. 220. 10. et 442. 2. d) Pag. 1082. 2. e) Pag. 441. 1. f) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17.

IMP. XXI. Toties Auguftum fuiffe adclamatum imperatorem, docet Tacitus fub examinis hujus principium citatus. At Norifius eum vicies tantum fuiffe imperatorem exiftimat ex citato epigrammate pontis Ariminenfis. a) Nam cum hoc praecone dicatur IMP. XX. in tribunatu XXXVII., qui coepit die XXVII. Iunii V. C. 767, ipfe vero diem obiverit necdum exactis II. menfibus, nimirum die XIX. Augufti, et non conftet, ob quam victoriam fub exitum vitae imperator fuerit falutatus, quia hac tempeftate legiones in Germania in caftris aeftivis fuerant locatae, fufpicatur leviter, forte vicies tantum ab Augufto imperatoriam dignitatem fuiffe repetitam. Verum non folus Tacitus hunc numerum Augufto largitur, fed et Dio: b) ὡςε και ἐν εικοσιν ονομα αυτοκρατορος σχειν, *fic ut femel vicies imperator diceretur*, qui locus etfi aperte in mendo cubet, ut jam adverterunt eruditi, tamen rei fenfus, quantum fatis eft, tralucet. Item in monumento Ancyrano, quod illuftris Chishull prioribus caftigatius edidit, tabulae I. verfu 19 legitur: ET. APPELLA - - - - - MEL. IMPERATOR, quod alio modo fuppleri commode nequit, quam legendo: *et appellatus fum vicies et femel imperator.* Neque obeft, non conftare de victoria intra binos hos menfes relata; non enim ab hiftoricis omnia memoriae prodita funt. Sic, ut alia praeteream, teftibus faftis Capitolinis V. C. 715 triumphavit Marcius Cenforinus ex Macedonia, V. C. 720 Statilius Taurus de Africa, Norbanus Flaccus de Hifpania, quin de geftis eorum bellis, et reportatis victoriis quidquam adnotatum a fcriptoribus reperiamus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	C.
Aureus max. mod., quem vide ad annum V. C. 759. -	Vnicus.
Argentei - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod., fed commatis peregrini - -	RR.
Aenei max. mod. commatis Rom. - - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini - - - - -	R.
Aenei I. et II. formae. - - - - - - -	C.
Aenei III. formae commatis Rom. - - - - -	R.
Aenei III. formae commatis peregrini. - - - -	C.
Numi Graeci et coloniarum in genere - - - - -	C.
Alexandrini - - - - - - - - - -	RR.

a) Cenot. Pif. diff. II. c. 17. b) L. LII. § 41.

LIVIA.

Livia Drufilla nata V. C. 697 patre Livio Drufo, qui, quod ex gente Claudia in Liviam adoptatus eft, *Claudianus* dictus fuit. [a]) Nupta Ti. Claudio Neroni haud multo poft grave adivit falutis ac fortunarum difcrimen. Nam maritus, quod eorum, qui in Campania agros perdiderant, patrocinium profiteretur, fefeque ducem palam ferret, poft oppreffas ab Octaviano per Perufiae deditionem L. Antonii partes cum uxore, et vix bimo filio Tiberio praecipite per avia fuga in Siciliam evafit V. C. 713. [b]) Permiffo in urbem reditu Caefar Liviae illecebris captus eam fibi a marito impetravit, et licet Drufo gravidam repudiata prius Scribonia duxit V. C. 716. [c]) Eam Caefar, quoad vixit, retinuit, dilexitque, ac probavit unice, ac perfeveranter. [d]) Fuit marito annis fere XV. fuperftes, obiitque aetate extrema annos nata LXXXVI. *) V. C. 782. [e]) Mulier fuit magnae mentis, ac confilii, at fimul regnandi avida, quem in finem cavit folicite, ut Augufti benevolentiam perpetuo confervaret, quod confecuta eft fanctitate domus prifcum ad morem, et exquifita pudicitia, comitate, viri mandata exfequendo lubenter, ejusque vagos amores, tanquam nefciret, diffimulando. [f]) Nihil non egit, ut filium Tiberium imperii heredem defignaret; at obftabant Marcellus, Cajus, Lucius, Agrippa Poftumus, quorum propiora per Augufti fororem et filiam fuere jura, quorum omnium mortis praematurae invidiam Livia non obfcure tulit. [g]) Quare eam *gravem in remp. matrem, graviorem domui Caefarum novercam* dixit Tacitus. [h]) Credebatur etiam ipfius Augufti mortem medicatis ficubus maturaffe, quod fufpicio fuit, eum cum Agrippa exule in gratiam rediturum. [i]) Ergo propter has artes merito *Vlyffis ftolati* nomen abftulit, quod ei a Caligula inditum refert Suetonius. [k]) Ab Augufto fupremis tabulis in gentem Iuliam adoptata poft ejus mortem *Augufta*, et *Iulia* dicta eft, de quo infra plura difputabuntur. Sub filii principatu multa ambitiofe ac arroganter egit, rebusque fe publicis propalam mifcuit reluctante licet filio, fed ad vim tardiore, quoniam imperium matri debuit. Aufa aliquando, cum effigiem D. Augufti dedicaret, Tiberii nomen fuo poftfcribere. [l]) Sane ejus taedio

---

a) Velleius L. II. c. 75. Sueton. in Tib. c. 3. b) Velleius l. c. Dio. c) Tacit. Ann. V. c. 1. d) Sueton. in Aug. c. 62. e) Tacit. l. c. Dio L. LVIII. § 2. f) Tacitus, Dio ll. cc. g) Tacitus, Dio. h) Ann. I. 10. i) Tacit. Ann. I. 5. Dio L. LVI. § 30. k) in Calig. c. 23. l) Tacit. Ann. III. c. 64.

*) Plinius Liviae annos tribuit duntaxat LXXXII. (L. XIV. c. 6.) at cum ex Suetonio fere certum fit, eam Tiberium enixam menfe Novembri V. C. 712, fequeretur, anno illam aetatis XI. vix completo nupfiffe Tiberio, quod Romanorum moribus adverfatur. Verior igitur Dionis fententia, quam citavi.

victum ex urbe difcefsiffe Capreas plerisque creditum. Iftud fatis compertum, eum neque matri decumbenti, neque ejus funeri adfuiffe, et ne coeleftis ei religio decerneretur, palam obftitiffe, quam tamen ferius Claudius conftituit.

Proles habuit ex Ti. Nerone TIBERIVM fubinde Auguftum et DRVSVM dictum a nobis *feniorem*. Augufti thorus fterilis. *Ex Livia*, inquit Suetonius, [a]) *nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus eft editus.*

* * *

Antequam Liviae numos explicare adgredior, monendum, hanc Augufti uxorem, cui Liviae Drufillae nomen fuit, mortuo marito dictam *Iuliam Auguftam*, nimirum in gentem Iuliam ex mariti teftamento adoptatam. Copiofa iftud veterum teftimonia credere jubent. Tacitus agens de Augufti fupremis tabulis, [b]) *Livia*, inquit, *in familiam IVLIAM, nomenque AVGVSTAE adfumebatur*, atque idem fibi conftans refert infra, [c]) prohibuiffe Tiberium, quo minus matri decerneretur *ara adoptionis*, nempe in gentem Iuliam. Suetonius: [d]) *heredes inftituit Tiberium, et Liviam, quos et ferre nomen fuum juffit.* Et Dio commemorans res ab Augufti obitu conftitutas ait: [e]) *Liviam, quae jam IVLIA et AVGVSTA appellabatur.* Plinius: [f]) *IVLIA AVGVSTA prima fua juventa Tiberio Caefare ex Nerone gravida etc.* Harduinus hoc loco praefert lectionem *Livia Augufta*, fed quod in caufa propria judicium folide impugnat Bimardus. [g]) Verum audiamus et teftimonia coaeva. Legimus in lapide Muratorii: [h]) CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE. DIVI. AVGVSTI. (uxori) MATRI. TI. CAESARIS. AVGVSTI etc. Adde Velleium: [i]) *Livia - - - quam poftea conjugem Augufti vidimus, quam transgreffi ad deos facerdotem, ac FILIAM.* Denique Ovidius: [k])

Sic AVGVSTA novum IVLIA nomen erit.

Quem verfum ab Ovidio exfule faftis poft Augufti mortem infertum jure arguunt Spanhemius, [l]) et Maffonus in ejus vita ad annum V. C. 767. Et confirmantur haec numis, qui eam, quoad maritus vixit, conftanter *Liviam*, at hoc mortuo conftanter *Iuliam Auguftam* vocant, ut patebit. Fl. Iofephus eam per prolepfin etiam vivo Augufto femper appellat Iuliam.

At vero gravifsimis his veterum fcriptorum oraculis more fuo infultat infanientis fapientiae magifter Harduinus, dejeratque, Liviam noftram nunquam mutaffe nomen, et memoratam frequenter in numis *Iuliam Auguftam* non effe Liviam, fed Iuliam Augufti ex Scribonia filiam, nam et hanc a Tiberio fub imperii aditum caefam inter aniles fabulas refert, ut dicetur in hujus numis. Adferit item, Liviam vivo adhuc marito dictam fuiffe *Auguftam*. Ergo, concludit, Livia femper eft Livia, ea-

a) in Aug. c. 63. b) Ann. I. 8. c) ibid. c. 14. d) in Aug. c. 101. e) L. LVI. § 64. f) L. X. c. 55. g) ad Iobert T. II. p. 275. h) Pag. 222. n. 3. i) L. II. c. 75. k) Faft. I. 536. l) Tom. II. p. 274.

dem Iulia ne femel quidem. Livia ubique eſt Livia, in urbe, Aegypto, Iudaea, et Gallia; eadem nusquam eſt Iulia. Haec late in Operib. ſel. p. 704, quibus in commentis fideles nactus eſt aſſeclas Iobertum, ſed praeclare a Bimardo refutatum, [a]) et Panelium. [b]) Vtut jam nemo ſanus Harduini inſanias ſerio refutaverit, mearum tamen iſtud eſſe partium exiſtimo, quod numis praeterea rem agit, quorum adeo aut exploranda fides, aut vera ſtatuenda explicatio, ſed quae judicia ex ſequentibus catalogis collige.

Numi
nomine LIVIAE, et vivo Auguſto ſignati.

Commatis Romani numus vivo marito ſignatus non exſtat.

In numis Graecis:

ΛΙΟΥΙΑ vel ΛΙΒΙΑ, in numis Alabandae Cariae, et Aezanis Phrygiae. (Morelli, Arigoni.)

ΘΕΑ. ΛΙΒΙΑ, in numis Methymnae Lesbi, (Morelli, Pellerin.) Clazomenarum Ioniae. (Pellerin.)

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. *Caput Liviae.*

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. ΧΑΡΙΝΟΣ. *Caput Iuliae Auguſti* F. AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 7. Haym. T. II. p. m. 222. Theupoli.)

Nimirum ſeduli Graeci conſecrationem maturavere. Sic et in numis Ilici Tarraconenſis eadem Livia appellatur IVNO. In marmore Aluntii Siciliae, quod ex Gualterio recitat princeps Turris Muciae, [c]) legitur: LIVIAE. AVGVSTI. DEAE. MVNICIPIVM.

ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. — ΤΙβεριον ΣΕΒαστυ ΥΙΟΝ. *Capita adverſa, Auguſti laureatum, Tiberii nudum.*

ΛΙΒΙΑΝ. ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΚΟΡΩΝΟΣ. *Caput Liviae.* AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 6.)

* * *

Procedant jam numi ab Harduino citati:

ΛΙΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Liviae.*

ΠΑΤΡΟΣ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Geminum cornucopiae.* AE. II. (ex muſ. Foucault.)

Ergo, inquit Harduinus, Livia cum hoc nomine conjunxit Auguſtae titulum. At vero dubitare liceat, utrum in hoc numo vere legatur ΣΕΒΑΣΤΗ, et non potius ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Sic enim revera inſcriptum alium loco proximo citat ipſe Harduinus. Atque iſtud ſic habere palam comprobat epigraphe averſae ΠΑΤΡΟΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, quae certe non alia de cauſa in gignendi caſu poſita eſt, quam ut conjungatur cum ΣΕΒΑΣΤΟΥ partis anticae.

ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita duo jugata Auguſti et Liviae.*

Templum. (ex muſ. Foucault.)

Ergo, infert Harduinus, Livia jam vivo Auguſto fuit Auguſta. At enim an usque adeo certum, in hoc numo eſſe caput Auguſti, et non verius Tiberii? Quoties quaeſo a numorum praeconibus hoc in judicio fuit peccatum? praecipue cum numi ſimiles eſſe ſoleant mi-

---

a) Sc. des méd. T. II. p. 274. b) de numo Tarrac. p. 138. c) Iſcriz. di Palermo pag. 193.

nuti, aevo extriti, et, quod aeri fatale, exesi.

Numos alios ad hanc causam pertinentes vide in numis proximis cum nomine Iuliae Augustae.

* * *

In numo Cypri, quem descripsi in moneta hujus insulae, est: LIVIA. IMPeratoris CAESaris.

Coloniae numum cum nomine Liviae nondum videre licuit.

Numi
nomine IVLIAE *et* AVGVSTAE *mortuo Augusto signati.*

Numi commatis Romani.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* TI. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio:* S. C. AE. I. (Mus. Caes.)

Ex addita trib. potestate XXIIII., quam Tiberius numeravit annis V. C. 775 et 776, patet, numum signatum viva adhuc Iulia, quam demum mortuam V. C. 782 supra diximus. Carpentum partis anticae habiti honoris divini indicium videri posset, ut revera visum Nonnio, quia in numis consecrationis Iuliae Titi quoque visitur, verum constat, etiam vivis hunc honorem fuisse permissum, aut sibi adrogatum, quin et decretum mortuis, etsi non consecratis, ut pluribus disputabitur infra in numis Domitillae. De Agrippina Claudii Tacitus: [a]) *Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, et sacris antiquitus concessus.* Veterem legem recitat Livius: [b]) *ne qua mulier juncto vehiculo in urbe, nisi sacrorum publicorum causa veheretur.* At Dio narrat, [c]) Agrippinae carpenti honorem, quo in ludis veheretur, a senatu fuisse decretum. De Messalina Claudii Suetonius: [d]) *currum ejus Messalina uxor carpento secuta est.* Et Dio: [e]) *Senatus Messalinae primum in consessu locum, quem et Livia habuit, et ut carpento uteretur, decrevit.* Iam vero Liviae fuisse indultum carpenti honorem, praeterquam quod istud reticent scriptores, etiam eo nomine potest ambigi, quod nolebat Tiberius immodicis ornamentis matrem impotentem efferri, neque istud in Messalina, et Agrippina arrogantiae fuisset argumentum, et propter novitatem culpandum, si jam Iuliae fuisset permissum. Planiorem explicandi carpenti viam suppeditat Tacitus. [f]) Refert hic ad V. C. 775, Iuliam Augustam atroce valetudine fuisse tentatam, atque tum *supplicia diis, ludosque magnos a senatu decretos.* Revera in eundem annum, ut dixi, scripta in numo trib. potestas XXIIII. incidit. At quis ignorat, tam in supplicationibus, quam ludis carpenta procedere solita? Numi igitur tam inscriptio, quam typus declarant illud, quod factum revera adferit Tacitus. Ceterum difficile est admodum, veram semper carpentorum, quae feminarum numi exhibent, rationem adferre, cum eorum, ut hactenus vidimus, variae fuerint causae, ac fines, jam insignia

a) Ann. XII. 42. b) L. XXXIV. c. 1. c) L. LX. § 33. d) in Claud. c. 17.
e) L. LX. § 22. f) Ann. III. 64.

ſacerdotii, jam decretus a ſenatu honos, jam arrogantia, jam indicium pompae Circenſis, et ſupplicationum, jam memoria vita functae, ut patebit ex numis Agrippinae ſenioris, et Domitillae. Signum praeterea fuiſſe luxus, et impotentiae muliebris, teſtimoniis veterum comprobavit Spanhemius. [a]) Similia carpenta occurrunt etiam in numis Sabinae, et Fauſtinae junioris adhuc vivae. Connectenda cum his ſunt, quae ad numum ſequentem continuo diſſeram.

* * *

PIETAS. *Caput muliebre velatum.* VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AE. II.

Numum hunc forte unicum Morellius ex muſeo Schwarzburgico citat. Ad explicandum ejus ſenſum, et aetatem proponenda ſunt ſequentia monumenta, et teſtimonia:

I. Exſtat inſcriptio, quae ſecundum Gruteri emendationem ſic legenda eſt: [b])

PIETATI. AVGVSTAE
EX. S. C. QVOD. FACTVM. EST. D.
HATERIO. AGRIPPA C. SVLPICIO
GALBA. COS.
TIB. CL. CAES. AVG. GERM. PONT.
MAX. TRIBVN. POT.
XXIIII. COS. IIII. IMP. VIII. P. P.
DEDICAVIT

Per conſules Haterium, et Sulpicium certum eſt, ſenatusconſultum iſtud latum V. C. 775. Adde numos Caeſarauguſtanos cum epigraphe PIETATIS. AVGVSTAE, quos dabimus infra in numis commatis peregrini.

II. Exſtant numi Druſi junioris, in quorum antica idem eſt typus, nimirum: PIETAS. *Caput Pietatis velatum*, in averſa reliquis ejus titulis additur: TR. POT. ITER., ex quo numus tribuendus anno V. C. 776.

III. Refert Tacitus ad eundem annum 776, decretum fuiſſe a ſenatu, ut, *quotiens Auguſta theatrum introiſſet, ut ſedes inter Veſtalium conſideret.* [c])

Ex omnibus his apparet, Tiberium in hoc matris periculo, quod ad numum praecedentem indicavi, ut PIVS in eam videretur, PIETATI AVGVSTAE voviſſe, et dedicaſſe illud, cujus cauſa propoſita eſt citata inſcriptio. Et erat tum adhuc, niſi ſimulata fuit, inter matrem, filiumque concordia, ut advertit Tacitus. [d]) Haec igitur filii in matrem pietas, quam marmor praedicat, in monetam quoque migravit, eamque Druſus officii in aviam cauſa in ſuis pariter numis exſtare voluit. Veriſimile tamen ſit ex eo, quod ad numerum III. monui, numum, in quo ſumus, a ſenatu V. C. 776 in Iuliae honorem ſignatum, ſic ut in antica typo Pietatis Tiberii in matrem ſtudium, in poſtica typo Veſtae ſenatus in Auguſtam obſervantia commendetur, qua honorificum ei in theatro locum decrevit. Forte hic honos tum a ſenatu delatus cauſa fuit, cur deinde Claudius, cum coeleſtes honores Iuliae decerneret, ſacrum hunc ritum a Veſtalibus obeundum curaverit, ut refert Dio. [e]) De aede etiam Veſtae praeclare eſt merita,

a) Tom. II. p. 278. b) pag. 101. n. 1. c) Ann. L. IV. c. 16. d) Ann. III. 64.
e) L. LX. § 5.

cum orto juxta eam incendio intervenit ipſa, populumque hortata eſt, quo enixius opem ferret. [a])

Quaeri opportune hic poteſt, ſitne revera in hoc numo caput Liviae ſub deae Pietatis habitu propoſitum, ut exiſtimavit Havercampus commentator? Forte iſtud negari non poſsit. Nam etſi hac aetate permiſſum nondum fuit, mulieris vivae, etſi Auguſtae, effigiem numis commatis Romani inferre, licuerit tamen, eam deae nomine velatam proponere. Sunt etiam, qui exiſtiment, capite muliebri, quod exſtat in obviis Tiberii aeneis II. formae, juxta quod ſcriptum: PIETAS. AVG. vel: SALVS. AVG., vel IVSTITIA, ejusdem ſiſti Liviae imaginem. Iſtud certum, eadem eſſe in his capitibus oris lineamenta, ſic, ut aut in omnibus neceſſe ſit referri Liviam, aut in nullo. Obſtat tamen huic judicio, quod caput in his numis nonniſi mulierem mediae aetatis arguit, omnium minime octogenariam, quam illa aetatem circa iſtud tempus tulit, quo hi numi ſignati ſunt. Litem facile decideret gemma vetus, quae vulgata exſtat in Muſeo Florentino, [b]) in qua juxta caput ſimillimum legitur: LIB. AVG., id et: *Livia Auguſta*, niſi in commentario adderet Gorius, epigraphen hanc parum ſibi antiquam videri. Rectius feciſſet vir eruditus, ſi plane antiquam negaſſet. Nam haec mulier cum nomine Liviae nunquam titulum Auguſtae conjunxit. Liviae effigiem nuspiam habemus magis veram, magisque explicatam, quam in numo coloniae Romulae, quem dabimus infra, cum quo licebit numos hujus argumenti contendere.

Cum numo, in quo nunc explicando occupatus fui, hoc loco jungendi alii ſimilis argumenti, ſed a metallo illuſtres, quos quia palam ſpurios judico, libenter fuiſſem aſpernatus, niſi a viris non vulgaris famae pro genuinis editos viderem.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.*

VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AV. m. m.

Hujus generis bini ſunt in muſeo Caeſareo, et quod ſingulare, diverſae matricis uterque. In his non metallum modo, ſed et pondus ſpectabile, nam aureos noſtrates X. etiam excedunt. Horum complures in muſeis noſtris vidi, et a multis genuinos agnitos, quos inter unum Gorium nominaſſe ſufficiat, qui ſimilem inter conſpicuos ex auro maximi moduli numos in muſeo Florentino propoſuit. Sunt hi numi affabre omnino, atque ad veterem modum ſcite facti, ſic ut primo aſpectu etiam expertum in fraudem poſsint inducere, utraque autem numi ſuperficies tam anxie ad numi aenei, in quo nunc ſum, prototypon efficta eſt, ut ne quidem deſideretur S. C. a moneta aurea Auguſtorum conſtanter extorre. Iuvat hoc loco commemorare eruditi Apoſtoli Zeno de his judicium, quod ipſe anno hujus ſaeculi XLVI. ad abbatem Olivierum ſcripſerat, et exſtat inter ejus epiſtolas Venetiis editas Tom. III. p. 420. *Hic numus*, ait, *artis eſt modernae*, *et in multorum manibus verſatur. Vidi ejus ſimi-*

a) Suet. in Tib. c. 50.

b) Tom I. tab. II. n. 3.

les plures viginti non in Italia folum, fed etiam Germania; cufi autem funt ante annos LX. vel LXX. Monachii in aula electoris, quo loco exfculptae pariter funt plures matrices variorum imperatorum, Augufti, Pertinacis, Vefpafiani, et in auro ejusdem ponderis expreffae, quos numos vidi ipfe, fed ab iis emundis, quoniam novae artis erant, abftinui. Vtrum veros eorum natales edixerit vir illuftris, mihi ignotum. Certe aliorfum factum iftud non comperi. Satis tamen puto ad caufam meam, eos a viro magni in fcientia noftra nominis fpurios quoque effe agnitos, in quorum agmen tuto transfcribentur. Ad hoc confirmandum judicium valebit etiam numus fequens:

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Caput Iuliae Titi.*

VESTA. S. C. *Dea fedens d. Palladium, f. haftam.* AV. m. m. AE. II.

Haud ita pridem hunc numum mufeo Caefareo cupide intuli, ut tanto facilius praecedentium malam fidem poffem comprobare. Aureus ejusdem eft cum illis elegantiae, ac fere etiam ponderis. Nemo non videt, cum matrice averfae, quam illi offerunt, conjunctam aliam, quae Iuliae Titi caput infculptum habuit.

Addo alium ejusdem farris:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

VESTA. S. C. *Dea fedens d. Palladium, f. haftam.* AV. m. m. (Muf. Caef.) AR. m. m. (Muf. Neumann.)

Hunc numum adpendentem aureos noftrates V. et grana X. Frölichius fibi confpectum videtur genuinum agnoviffe, nam, ubi eum recenfet, nullam injicit fraudis fufpicionem. [a]) Videtur hic numus idem effe cum eo, qui nunc eft in mufeo Caefareo, nam in examen vocatus deprehenfus eft idem habere pondus, quod indicavit Frölichius. Pars averfa ejusdem eft cum prioribus elegantiae, et haud dubie ejusdem matricis. Minus fcite fabricatum caput anticae modernam manum continuo prodit. Alioqui antica ex Coorum numo, averfa ex numis Romanis capta numum hybridam facile condemnat.

Neque ab horum conlegio feparandus fequens:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. *Pallas fedens d. Victoriolam, f. haftam.* AR. m. m.

Numum prodidit Scipio Maffeius. [b]) Dubium continuo legenti oritur, quid Lyfimacho communionis cum Co infula intercefferit. At qui praecedentium turpes natales agnofcit, non dubitabit, hunc quoque numum prioribus fociare. Eundem ferius ipfe vidi in mufeo Neumanni, fed haud dubie manus recentis. Facem impoftori praetulerit numus Goltzii, [c]) in quo juxta caput fimile, feu Iovis fit, feu Aefculapii, legitur: ΙΓΗΜΑΝΟΣ. ΚΩΙΩΝ.

* * *

Numi commatis peregrini.

In numis Graecis: ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, vel: ΙΟΥ. ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. In numo apud Morellium, qui Ephefi videtur, juxta ejus caput legitur: ΑΡΤεμις ΣΕΒΑστη. Sunt etiam non pauci

a) Not. elem. p. 150.
b) Veron. ill. P. III. p. 238.
c) in Inf. tab. XXI.

inſcripti ΙΟΥΛΙΑ additis imperantis Tiberii annis, quos in numis Tiberii in Iudaea ſignatis recitavi. (Vol. III. p. 497.) In numo urbis ignotae, quem infra in numis Iuliae Auguſti ex Scribonia filiae deſcribam, ſed qui noſtrae huic Iuliae certo debetur, dicitur ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, *frugifera*, velut altera Ceres.

Memorandi adhuc numi aliqui propter litem ab Harduino intentatam, de qua egi ſupra in numis cum nomine *Liviae*.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΜΗΤΗΡ. *Caput Liviae*.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Caput nudum*. AE. III.

Vaillantius hujus numi index caput averſae dixit eſſe Auguſti, obtulitque hoc pacto ridendi Harduino anſam, quod, quam veteres fuiſſe Auguſti adoptione filiam dejerant, jam et mater ſtatuatur, qui adeo, ut judicium iſtud corrigeret, nomine *Iuliae* in hoc numo adſerit intelligendam Agrippinam, nomine *Caeſaris* Caligulam.[a]) Quam multa huic obſtent ſententiae, piget referre. Praeſtabit dicere, nomen ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ pertinere ad Tiberium, qui et Caeſar fuit, et Auguſtus, literis ΤΙ. aut omnino ſuppreſsis, aut forte ex numo aeris minuti profugis.

* * *

ΣΕΒΑΣΤΟΙ. ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΣΙΠΥΛΟΥ. *Capita jugata Auguſti et Liviae*.

ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. *etc. Capita Caji et Lucii ſe reſpicientia*. AE. III. Vide numos Magneſiae Lydiae.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *in alio:* ΣΕΒΑΣΤΟΙ. *Capita Auguſti, et Liviae vel jugata, vel adverſa*, in numis Pergami. AE. III.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ. *Capita jugata Auguſti, et Liviae*.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. ΚΟΛΥΒΑΣΙΟΥ. *Veſta ſtans etc*. Vide numos Smyrnae. AE. III.

Neſcio, qui factum, ut numi hi fugerent oculatum Harduinum, quorum ope comprobare utique facile poterat, Liviam vivo adhuc marito dictam fuiſſe Auguſtam, quia vocabulum ΣΕΒΑΣΤΟΙ multitudinis numero ipſam etiam Liviam aperte complectitur. At enim parum me judice ex his numis eſt ſubſidii. Sunt omnes voluminis perexigui, literae minutiſsimae, et pleraeque adeo evanidae, ut in iis alius illud, alius aliud legat. Confer lectionem Vaillantii cum lectione Morellii, qui numos hos pleroſque in numis Liviae aeri inciſos ſtitit. Equidem lectionis in his aut ſuſpectae, aut iniquae experimentum ipſe feci. Vaillantius in antica numi I. adſerit inſcriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, et in averſa ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Verum in ſimili muſei Caeſarei non ΣΕΒΑΣΤΩΝ, ſed ΣΕΒΑΣΤΟΥ ſine dubio legitur. Quare jure arguo, etiam in antica legendum ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Nam ſi in hac Auguſtus et Livia poterant dici ΣΕΒΑΣΤΟΙ, neſcio, cur in averſa Cajus, et Lucius non potuiſſent dici ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ; ſi enim hi adoptione fuere filii Auguſti, fuerunt etiam Liviae. At ſcri-

a) Opp. ſel. p. 706.

pſit monetarius ΣΕΒΑΣΤΟΥ, cur? non aliam certe ob cauſam, quam quia tum Livia Auguſtae titulum nondum habuit. In numo ex citatis tertio non legendum ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ, ſed ΣΕΒΑΣΤΩΙ, invicte comprobavi in numis Smyrnae. Sed ne in moleſta cauſa diutius fruſtra verſer, ajo iterum, hos numulos ſic vitiatos male in teſtimonium arceſsi, et videtur veriſimile, quando juxta capita duo jugata vere legitur ſcriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, tum ſemper intelligendos Tiberium, et Liviam, non Auguſtum et Liviam. Atque etiam, ſi forte nonnunquam nomine ΣΕΒΑΣΤΟΙ in numo quopiam non poſſent intelligi, niſi Auguſtus et Livia, tanti tamen puto graviſſimorum virorum, quae principio protuli, teſtimonia, Liviam Auguſto vivo nunquam dictam Auguſtam, ut contrariis provincialium, et quidem Graeculorum adulantium exemplis non poſsint everti, ſed vocabuli ſenſus potius explicatione videatur molliendus. Poterat enim Livia *συλληπτικως*, ſive per conſortium Auguſti dici Auguſta eodem modo, quo ſerius frequenter videbimus, Caeſares quoque per conſortium cum patribus Auguſtis Auguſteum titulum participare. Ad haec cum hactenus viderimus, et viſuri ſimus deinceps quoque, Liviam in numis, et marmoribus dici propalam *deam*, *Iunonem*, *Cererem*, multo utique levius putandum, ſi Graeci eam jure ſuo dixere *Σεβαστην*, quod vocabulum in eorum lingua aliud non ſignificat, quam *venerabilis*. Sed haec neceſſarii tantum effugii cauſa adjeci. Nam cum, ut vidimus, jam ſaepius malam antiquariorum fidem in legendis his numulis ſim expertus, poſſum jure conjicere, etiam in aliorum lectione ab iis fuiſſe peccatum.

Numos binos Liviae alios, ſed quos Iuliae Auguſti filiae perperam tribuit Pellerinius, vide infra in hujus numis.

* * *

Coloniae, atque inprimis Hiſpaniae et Africae, cumulate obſervavere Liviam. Earum turpis adulatio hic notanda, quoniam ad ejus Auguſtae hiſtoriam pertinet.

IVLIA. AVGVSTA. GENETRIX. ORBIS. *Caput Iuliae laureatum globo impoſitum, ſuperne lunula.*

PERM. DIVI. AVG. COL. ROM. *Caput Auguſti radiatum imminente aſtro ſolis.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Eſt coloniae Romulae Baeticae.

Narrat Dio, [a]) repertos fuiſſe, qui Iuliam *matrem patriae, ac genitricem* appellandam cenſerent. Ea ſententia contemptim Romae habita a provinciis tamen, ut ex hoc numo perſpicimus, cum plauſu accepta fuit, eoque fuere liberaliores, quod totum terrarum orbem ejus utero incluſere. *Genitrix orbis* dicitur etiam in marmore Antiquariae Hiſpaniae reperto, quod eſt apud Muratorium. [b]) Laurea Iuliae addita inſolitus ſane in femina capitis cultus eſt. Solis, et lunae ſymbola ſaepius Auguſtorum, Auguſtarumque capiti addita videmus, quibus notari Aeternitatem dicetur in numis Trajani.

---

a) L. LVII. § 12. b) Pag. 222.

* * *

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. *Iulia velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

IMP. CAESAR. AVG. *Caput Auguſti laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Vaill. num. praeſt. T. I. p. 2, ubi et delineatus exſtat, Morelli in Auguſto tab. XXVII. n. 12.)

Male Vaillantius hunc numum inter aereos ex S. C. percuſſos recitat, cum tamen notam S. C. non offerat, certo fere conſtanter commatis peregrini indicio, etſi coloniae nomen abeſt, quod non raro in numis coloniarum Hiſpaniae, Galliae, et Africae abeſſe ſolet. Opus vero eſſe peregrinum, is, qui eſt in muſeo Caeſareo, liquido comprobat. Accedit, in numis aeneis I. formae adhuc Tiberio imperante, et quidem Romae ſignatis nondum ſolita fuiſſe ſignari Auguſtorum capita, de qua lege plura ſupra memoravi in numis Auguſti. Dicitur Iulia in hoc numo AVGVSTA MATER PATRIAE. Dio, et Tacitus ex aliquorum ſententia Iuliae *matris patriae* titulum decretum perhibent. Illius verba paullo ante citavi; hic: [a]) *alii parentem, alii matrem patriae appellandam cenſebant*, at uterque addit etiam, hunc honorem a Tiberio matri obnixe negatum, quod confirmat quoque Suetonius. [b]) Qui titulus in urbe negatus fuit, admiſerunt provinciae, perinde ac ſupra in Auguſto vidimus, vetuiſſe hunc, templa ſibi in urbe poni, quae tamen foris ſtatui permiſit. Dubitari poſsit, ſitne numus hic ſignatus Auguſto vivo, an mortuo. Vivum adſerere videtur pars averſa, in qua nulla ejus conſecrati comparent indicia, at omnia vivi. Tamen quoniam in numo dicitur AVGVSTA, et MATER PATRIAE, quos titulos certum eſt ex citatis auctoribus ei vivo marito aut non fuiſſe decretos, aut non oblatos, dubitari nequit, eo vita functo eſſe ſignatum.

Typus etiam anticae obſervatu dignus, nam occurrit frequenter in numis in urbe, et extra eam cuſis, nempe: *mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam*, quo habitu perſaepe Veſta in numis commatis R. ſiſtitur. Eadem mulier comparet primum in numis aeneis II. formae Romae ſub Tiberii trib. poteſtate XVII. ſignatis, deinde in numo D. Auguſti in hujus moneta deſcripto, extra urbem vero in copioſis numis urbium Hiſpaniae, et in Africa Vticae, et Hipponis. Dubium non videtur, hac effigie etiam in numis Romanis exhiberi Iuliam, cum ea plene referat effigies illas, quae ſunt in numis dictarum urbium, et in praeſente, non raro etiam additur ipſius Auguſtae nomen. Praeterea cum tot urbes, atque inter ſe longe diſsitae eadem omnino forma ac cultu Iuliam effinxerint, neceſſe eſt, eas certum aliquod, et late conſpicuum, et fors auctoritate publica decretum exemplar prae oculis habuiſſe, ſecundum quod ejus imaginem in moneta ſua conformavere. Non deſunt ejus exemplaris in ipſa urbe aliqua indicia. Teſte Dione [c]) Livia ex filii Druſi morte languida ſolatii cauſa ſtatuis donata fuit.

a) Ann. I. 14. b) in Tib. c. 50. c) L. LVI. § 2.

Videntur eae aliquam numinis ſpeciem prae ſe tuliſſe, ut ſupra Iuliam deae Pietatis ſpecie propoſitam vidimus, atque veriſimiliter Veſtae, quoniam ejus ſedentis habitu toties, ac tam diverſis ab urbibus expreſſam habemus. Et cum Veſta quidem Iuliae aliquid intercesſiſſe communionis, citatus ſupra numus non obſcure indicat, in cujus antica veriſimile dixi eſſe propoſitum caput Iuliae ſub Pietatis habitu, et in averſa eſt Veſta ſedens. Sane et Ovidio dictam Veſtam videmus: a)

Eſſe pudicarum te Veſtam, Livia, matrum.

Novi, quid opponi poſsit. Veriſimile nempe non videri, Tiberium, qui matris ſuae cupiditati eo reſtitit, ut *non ullum inſignem honorem eam recipere publice pateretur*, b) permiſiſſe matris effigiem deae Veſtae attributis palam in urbe decorari, et qui divinos honores mortuae negaſſet, eos adhuc vivae deferri non adverſatum. At videmus, Tiberium quoque in numis aeneis I. formae, qui inſcribuntur: *civitatibus Aſiae reſtitutis*, omni numinis cultu palam propoſitum. Sedet nimirum ipſe, d. pateram praefert, ſ. haſtam, ſuppoſito pedibus ſcabello, quae omnia unita praeſentem deum arguunt. Ex quo colligere licet, Tiberium, etſi publice praeferret, ſe divinos honores aſpernari, tamen non adverſatum iis, qui ejus ſimulacro divini cultus ſpeciem addidere. Quare neque adverſatus videtur iis, qui ſimili honore matrem adfecere, et quidem mox ab adito imperio, quo tempore propter recentem impetrati imperii memoriam plus adhuc matrem obſervaverat. Qua in re operae pretium animadvertere, hanc Iuliae effigiem Veſtae ritu ſedentis primum reperiri in numis Tiberii cum ejus trib. poteſtate XVII., quam ille inchoavit V. C. 768, nempe anno Auguſti mortem conſequente. Ergo ea ſtatua paullo poſt Auguſti mortem ab adulante ſenatu fuerit poſita, et ab ea exemplum in provincias datum. Quin multo adhuc ſerius, nimirum V. C. 776 permiſit Tiberius Aſianis petentibus, ut ſibi, et matri templum apud Smyrnam ſtatueretur. c) Videtur igitur honores aliquos interdum matri non invidiſſe, modo non eſſent ejus generis, qui principatus in rep. adminiſtranda ſpeciem praeferrent.

* * *

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. VIBII. *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

IMP. TI. CAES. AVG. COS. III. *Caput Tiberii laureatum.* AE. I. (Theupoli p. 664.)

En alterum numum, a priore ſolo principis capite diverſum. Eum auctor ejus catalogi Vticae vindicat. Opportune iſtud, ſed tamen de lectione Vibii dubito.

* * *

SALVS. AVGVSTA. PERM. AVGVSTI. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. AVGVSTA. C. A. E. *Iulia ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam.* AE. I. (Florez in numis Emeritae.)

---

a) de Ponto L. IV. ep. XIII. v. 29.

b) Suet. in Tib. c. 50.

c) Tacit. Ann. IV. c. 15.

Pars antica haud dubie deprompta eſt ex Romanis Tiberii numis, ut univerſim obſervo, Hiſpaniae urbes typos ex ejus imperatoris numis frequentes mutuatos. In averſa videmus Iuliam, quam jam ſub Veſtae, Pietatis, Iunonis, Dianae perſona conſpeximus, nunc etiam Cereris ſpecie ſiſti. Non ab Hiſpaniae tantum urbibus Cereris ritu culta eſt Iulia, nam repertum eſt in inſula Gaulo marmor, quod ſervavit Muratorius, [a]) in quo legitur:

CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE
DIVI. AVGVSTI. MATRI
TI. CAESARIS. AVGVSTI. etc.

Etiam in numis Hipponis Africae ſedet inſtar Cereris, quin et eundem typum mox dabimus in ejus conſecratae numo Romano. Nomen ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΥ, quod ei tribuitur in numo, qui infra in moneta Iuliae Auguſti filiae deſcribetur, ex Cereris quoque natura eſt. ΠΡΟΝΟΙΑ, *Providentia*, dicitur in baſi marmorea, quae exſtat Athenis, cujus epigraphe incipit: ΙΟΥΛΙΑΝ. ΘΕΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. ΠΡΟΝΟΙΑΝ. [b])

* * *

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C. A. *Caput muliebre velatum.*
IVNIANO. LVPO. PR. C. CAESAR. C. POMPON. PARRA. IIVIR. *Templum 4 columnarum.*

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C. A. *Templum 6 columnarum.*
TI. CAESAR. *etc.* TR. POT. XXX. *Tiberius togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

Vterque numus eſt coloniae Caeſarauguſtae. Prior certe ſignatus eſt imperante Tiberio, nam offert in averſa Iunianum Lupum praefectum, tum C. Caeſarem, ſubinde Auguſtum, et C. Pomponium Parram IIviros, qui omnes memorantur etiam in numo Tiberii. [c]) Numus alter indicio tribunatus XXX. cuſus eſt intra annos V. C. 781 et 782, quorum hic fuit Liviae poſtremus. Exiſtimat Florezius, in his numis exhiberi templum, quod Caeſarauguſtani honori Tiberii, et matris Iuliae poſuerint. Revera, inquit, teſte Tacito [d]) veniſſe legatos Hiſpanos, orantes, ut exemplo Aſiae delubrum Tiberio, matrique ejus exſtrueretur. Verum is veniſſe legatos non ex Hiſpania citeriore, in qua ſita Caeſarauguſta, ſed ulteriore narrat, et Tiberius huic eorum voluntati potius reſtitit. Accedit, templa in his numis propoſita diverſae eſſe ſtructurae, non unum idemque utriusque honori dicatum. Verior igitur videtur ſententia, Caeſarauguſtanos cognita Tiberii in matrem pietate PIETATI. AVGVSTAE in templis ſuis ſacrificaſſe ſecundum ea, quae ſupra ad numum inſcriptum PIETAS obſervavi.

DIVA IVLIA.

Iulia non continuo poſt exceſſum coeleſtes honores nacta eſt, Tiberio, cui inviſa pridem mater fuit, id palam prohibente, quaſi, ut ferebat, iſtud ipſa noluiſſet. [e]) Nepos Claudius magis in aviam propenſus, quam in matrem fi-

a) Pag. 222. n. 3. b) Antiquit. of Athens. p. 6. c) Florez tab. IX. n. 3. d) L. IV. c. 37. e) Tacit. Ann. V. 20. Suet. in Tib. c. 51. Dio L. LVIII. § 2.

lius, ei *divinos honores, et Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernendum curavit.* [a]) Et Seneca: [b]) *Divam Augustam aviam suam, quam ipse deam esse jussit.* Omnes ergo numi, in quibus Iulia divae nomine decoratur, inde a Claudio signati sunt.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia sedens d. spicas, et florem papaveris, s. facem.*

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput Augusti radiatum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Claudii singularem in Augustum, et Iuliam pietatem commemorat Suetonius: [c]) *Conversus hinc ad officia pietatis jusjurandum neque sanctius, neque crebrius instituit, quam per Augustum,* agitque continuo de honoribus Iuliae supra recitatis. Et Dio: [d]) *Aviam Liviam non modo certaminibus equestribus honoravit, sed consecravit etiam, ejusque effigiem dedicavit in templo Augusti, ac rem sacram ei fieri a Vestalibus mandavit, mulieresque per nomen ejus jurare jussit.*

AVGVSTVS. AVGVSTA, in numis Neronis aureis, et argenteis, quos vide.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia stans d. pateram, s. hastam.*

IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. *Caput Galbae laureatum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Quae fuerint Galbae causae observandi Liviam, in ejus numis dicetur.

DIVA IVLIA. AVGVSTA. *Caput Iuliae spicis coronatum.*

Sine epigraphe. Ipsa sedens in bigis elephantorum d. hastam, s. ramum praetendit. AR. (Harduin in Plinii Tom. I. tab. VI. ad pag. 401.)

Numus hic, si modo genuinus, de quo dubitem, ad hanc Iuliam certe pertinet, suadente etiam curru elephantorum, de quo mox egi. Harduinus eum Iuliae Augusti filiae adjudicat, quam istud inique, dicetur in hujus numis.

DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FILIAE.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.

Numum sic obiter citat Spanhemius, eumque haud ignotum vocat. [e]) Qualiscunque est fidei, contra historiam non peccat, ut ex dictis patet.

Numi spurii.

DIVA. LIVIA. DIVI. AVG. *Caput Liviae velatum.*

CONSECRATIO. S. C. *Pavo.* AE. I. (Morelli.)

De numi hujus fide magnopere dubitat commentator Havercampus, [f]) cum quod *Livia* pro *Iulia* legitur, tum quod eum ex Octavio Strada haustum testatur. Tamen Erizzus visum sibi eundem numum ait, sed spectata fabrica multo serius percussum. [g]) Crederem verius, numum inter adulterinos ablegandum. Alioqui quis ignorat, in priscorum antiquariorum indiciis ἀκρίβειαν passim desiderari? Ad haec verbum CONSECRATIO ante Trajani imperium numis inscriptum non fuit. Grata tamen fuit Harduino ejus mentio, quod confirmare sententiam suam videbatur, Liviam scilicet nunquam dictam fuisse Iu-

---

a) Suet. in Claud. c. 11. b) in Apocoloc. c) in Claud. c. 11. d) L. LX. § 5. e) Tom. II. p. 273. f) Pag. 477. g) Discors. p. 102.

liam. Mecum si sensisset praeclarus Bimardus, necesse non fuisset, in ejus numi explicatu ad tuendam historicorum fidem uti effugio, parum, ut videtur, ad persuadendum idoneo.

De spuriis Liviae aureis, in quibus hinc PIETAS, illinc VESTA, S. C., actum supra.

PRETIVM.

Aurei, et argentei Liviae vivae - - - - - -	O.
Signati sub Nerone, et Galba - - - - - -	C.
Aenei I. formae comm. R. cum ejus solum epigraphe sub Tiberio - - - - - - - - - -	C.
Aenei II. formae comm. R. cum nomine DIVAE - -	C.
— — In numis Tiberii sub capite Pietatis, Salutis, Iustitiae - - - - - - - -	C.
Aenei III. formae comm. R. - - - - - - -	O.
Aenei omnis formae urbium Graecarum, vel coloniarum	R.
Alexandrini - - - - - - - - - -	R.

OCTAVIA.

C. Octavio, et Atia progenita, soror Augusti, Suetonio dicta Octavia minor. [a]) Iam ante, quam bellum civile cum Pompejo erumperet, nupta fuit C. Claudio Marcello, qui etsi hoc pacto I. Caesaris esset adfinis, (nam fuit Octavia Iuliae sororis suae neptis) tamen in consulatu suo, quem V. C. 704 gessit, Caesaris consiliis acerrime restitit. [b]) Fertur etiam a Iul. Caesare Pompejo fuisse destinata ad retinendum inter se, et Pompejum necessitudinem. [c]) *) Mortuo V. C. 714 marito Marcello, et circa idem tempus Fulvia M. Antonii u-

a) in Aug. c. 4. b) Dio L. LX. § 59. Suet. in Iulio c. 27. c) Suet. l. c.

*) His omnibus palam contradicit Plutarchus, cujus verba sunt: (in M. Anton. p. 929 E.) *Erat Caesari soror Octavia major, at non ex eadem matre. Nata enim est ex Ancharia, at ipse serius ex Atia.* Pergit deinde narrare, eam primum Marcello, deinde M. Antonio nuptam fuisse. Certum sane, Augusto binas fuisse sorores Octaviae nomine, quarum una fuit filia Octavii et Ancharíae, altera ejusdem Octavii, et Atiae, eodem ergo patre et matre genita, ut dixi in Augusto sub initium. At vero non Octaviam Anchariae, quod vult Plutarchus, sed Octaviam Atiae fuisse Marcelli, deinde Antonii uxorem, manifeste colligitur ex Suetonio narrante, (in Iulio c. 27.) Iul. Caesarem ad retinendam Pompeji necessitudinem desponsare ei voluisse Octaviam sororis suae Iuliae neptem, quae C. Marcello nupta erat.

xore frater Octavianus eam adhuc praegnantem cum M. Antonio copulavit postulantibus illud bonis omnibus, quo firmius esset inter utrumque IIIvirum saepe dissidentem pacis vinculum. [a]) Revera ortas triennio post lites feliciter composuit, maritumque in Orientem comitata est, qui tamen in Corcyram appulsus in Italiam redire illam jussit, per caussam, ne periculorum belli Parthici consors esset. [b]) Subinde V. C. 719 iter ad maritum ingressa, sed ab Antonio accepto ejus propositi nuncio subsistere Athenis jussa est, Cleopatra nihil non agente, ut eam ab Antonii conspectu arceret. [c]) Nam Octaviam sic amaverat Antonius, ut tamen Cleopatram praeferret. Quare Romam regressa habitavit in mariti domo educandis suis cum ex Marcello, tum Antonio liberis sedulo intenta, donec V. C. 722 aperto jam inter utrumque IIIvirum bello inde per vim extrusa, ac repudiata esset. Deinceps a fratre Augusto, cui propter prudentiam ac morum integritatem chara cumprimis fuit, liberaliter habita mortem demum oppetiit secundum Dionem V. C. 743, secundum Suetonium, ut ex ejus verbis colligitur, [d]) anno sequente. Ejus insignes virtutes luculente praedicat Plutarchus in vita Antonii variis locis, praecipue cum eam χρημα θαυμαςον γυναικος, *mulierem admirabilem* appellat, [e]) et Seneca. [f])

Proles ex Marcello.

I. *M. Marcellus*, de quo mox.

II. *Marcella major*, cujus res incertae.

III. *Marcella minor.* Ea primum Agrippae nupsit, verum mortuo Marcello Augustus consentiente Octavia jussit Agrippam repudiare Marcellam, filiamque suam Iuliam Marcelli viduam sibi sociare. Marcella subinde Iulo Antonio nuptui data est. [g])

Ex M. Antonio.

I. *Antonia major*, nupta L. Domitio Ahenobarbo Neronis avo.

II. *Antonia minor*, nupta Druso Liviae filio. Quam minorem alii vocant, Tacito dicitur major, ut dicetur infra in numis Antoniae Drusi.

---

a) Appian. B. C. L. V. c. 64, Dio L. XLVIII. § 31. Plut. in Ant. p. 929. b) Dio L. XLVIII. § 54. Appian. B. C. L. V. c. 93. c) Plut. l. c. p. 940. d) in Aug. c. 61. e) in Anton. p. 929. f) Consol. ad Marciam c. 2. et ad Polybium c. 34. g) Plut. in Ant. p. 955. Velleius L. II. c. 93. Suet. in Aug. c. 63.

At Octavia Anchariae dici non potuit Iuliae neptis. Deinde idem hic Marcellus a Dione dicitur Iul. Caesaris *per nuptias adfinis*, ἐξ ἐπιγαμιας προσηκων, (L. XL. §. 59.) qui tamen eam adfinitatem obtinere non poterat ducta Octavia Anchariae, quae ad Caesaris domum non pertinuit, sed altera Atiae. Consentit denique Tacitus quoque, qui Domitium Ahenobarbum Agrippinae jun. maritum *propinquum Caesaribus sanguinem* vocat, *nam is aviam Octaviam praeferebat.* (Annal. IV. 75.) Atqui Octavia Octavii, et Anchariae filia Caesarum sanguis dici non potuit.

Numi:

Desunt numi commatis Romani. Ex peregrinis insignis praestantiae est sequens:

DIVVS. AVG. IMP. OCTAVIA. *Capita adversa Augusti, cui superne imminet astrum solis, et Octaviae, supra quam lunula.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput Tiberii nudum.* AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Cui provinciae numus hic natales suos debeat, incertum. Videtur eo fine signatus hic numus, ut intelligatur, Tiberium ad Augusti familiam, in quam adoptatus tantum fuit, pleno jure pertinere. Praeclari hujus cimelii jam olim meminit Frölichius. a)

* * *

Caput Octaviae a multis creditur sisti jugatum cum capite mariti Antonii in numis cistophoris, variisque aeneis praefectorum clafsis ejus IIIviri. Verum sunt eruditi alii, qui muliebre illud caput esse Cleopatrae existimant, de qua lite multa disputavi in numis aeneis M. Antonii. Rursum alii Octaviae caput jugatum cum capite M. Antonii viderunt in numo Sinopes Paphlagoniae, sed eos fuisse deceptos, demonstravi in numis ejus coloniae.

Alium etiam Corcyrae protulerunt eruditi, in quo comparent Antonii et Octaviae capita jugata adjecta insuper utriusque epigraphe, sed hanc a falsario scite fuisse intrusam, dixi in moneta hujus insulae.

Certum igitur illustris hujus feminae caput habemus in numo unico musei Caesarei, quem recitavi.

MARCELLVS.

M. Claudius Marcellus natus patre C. Claudio Marcello, et Octavia Augusti sorore, ac verisimiliter circa annum V. C. 710, nam fuit senior Tiberio, nato V. C. 712. Vt pax inter Octavianum, et Sex. Pompejum firmaretur, ei anno V. C. 715 desponsa est Pompeja ejusdem Pompeji filia. b) Res tamen eventu caruit. V. C. 729 duxit Iuliam Augusti filiam, ac cum haud dubius esset patrui in imperio successor, is honores ejus maturavit, sic ut admodum adolescens pontificatu, et aedilitate, aliisque honoribus extraordinariis ornaretur, c) verum spes omnes mors praematura incidit V. C. 731 suspectis de ea Liviae consiliis Tiberio suo intentae. d) Praeclarae ejus juvenis indolis praecones locupletes fuere Seneca, e) et Virgilius. f)

Numi spurii aut suspecti.

Caput juvenile nudum.

a) Animadv. in num. urb. p. 123 edit. Flor. b) Dio L. XLVIII. § 38. Appian. B. C. L. V. c. 73. c) Tacit. Ann. L. I. c. 3. Dio L. LIII. § 25. d) Dio L. LIII. § 30, 33. e) Consol. ad Marciam c. 2. f) Aen. VI. sub fin.

P. LICINIVS. STOLO. PRAEF. VRB. IIIVIR. A. A. A. F. F. *Clypeus, pars navis, pharetra, apex pontificalis.* AE. max. mod. praegrandis voluminis. (Muſ. Caeſ.)

Caput puerile nudum.

P. LICINIVS. STOLO. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli in Aug. tab. XXV. n. 19. ex muſ. reg. Gall. Spanheim ex Muſ. Medic. Tom. II. p. 316.)

Numus prior ex Romano Carthuſianorum muſeo in Caeſareum migravit, et caput anticae pro Marcello venditatum fuit, quo nomine, etſi ex aliorum potius ſententia, editus eſt a Frölichio in Cimelio Vindobonenſi parte II. Eundem delineatum ſiſtit Havercampus in edito a ſe Oroſio ad L. VI. c. 20, at in eo caput Auguſti agnoſcit. Vtrique tamen erudito viro numisma ſuſpectum videtur. At me judice non inter ſuſpecta, ſed palam adulterina ablegabitur, quod mihi illud adcurate contemplanti ex fabrica, aliisque modis facile patuit. Et ridiculum ſane, *praefectum urbis*, quod munus nonniſi viris ſummis, et ab aliis honoribus conſpicuis delatum fuit, eodem tempore fuiſſe etiam IIIvirum monetalem, quae dignitas prima fuit iis, qui ad remp. acceſſerunt.

Numum alterum Havercampus Caji Caeſaris eſſe putat, [a]) Spanhemius Marcelli. Alii juvenem Auguſtum praetulere. Mihi hi quoque numi adulterini videntur cum ob alias cauſas, tum quod ſub Auguſti imperio rariſsime in aeneis I. formae capita ſignari ſint ſolita.

M. AGRIPPA.

M. Vipſanius Agrippa tam obſcuris natalibus ortus fuit, ut ipſe Vipſanii nomen quaſi argumentum paternae humilitatis tolleret, et ſe tantum M. Agrippam dici vellet, [b]) nolletque Caligula ob ignobilitatem ejus ſe vel nepotem credi, vel dici. [c]) Cum Plinius eum dicat mortuum quinquageſimo primo aetatis anno, et Nicolaus Damaſcenus Auguſto majorem natu adferat, eruit ex his teſtimoniis Noriſius, Agrippam natum ineunte anno V. C. 691. [d]) A puero ſimul cum Octavio educatus, ac ſingulari amicitia conjunctiſsimus fuit. [e]) Apolloniae etiam cum eo verſabatur, cum nuncius de caede I. Caeſaris adlatus eſt. [f]) Arduum deinde ſuum ac plenum periculis propoſitum urgens Octavianus nihil egit, niſi conſcio, duce, ac adprobante Agrippa. Hujus virtuti debuit ſummotum Sex. Pompejum, exutum imperio M. Antonium, victos Cantabros, et Aſtures, Bosporanos ad obſequium revocatos, et pacatam poſtrema expeditione Pannoniam, quae bella omnia ſupra in Auguſto per annales digeſta reperies. Meritorum praemia fuere conſulatus terni, quorum pri-

a) ad Morellii Impp. p. 351. b) Seneca L. II. controverſ. XII. ſub fin. c) Suet. in Calig. c. 23. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 2. e) Nicol. Damaſc. de educ. Tug. f) Suet. in Aug. c. 94.

mum gesſit V. C. 717, alterum 726, tertium 727. Quin et anno V. C. 733 generum ſibi Auguſtus adſcivit data ei in matrimonium filia Iulia inde ab anno 731 M. Marcelli vidua, ſuadente iſtud Maecenate his verbis: *tantum jam Agrippam feciſti, ut vel gener tuus fiat, vel occidatur neceſſe ſit.* a) V. C. 736 tribuniciam ei poteſtatem contulit b) ſubinde V. C. 741 in aliud quinquennium prorogatam. c) Anno demum V. C. 742 redux e bello adverſum Pannonios in Campania morbo exſtinctus eſt menſe Martio Auguſto Romae quinquatrus peragente. d) Vir fuit inter ſummos, quos orbis unquam tulit, numerandus, quam laudem jure ſibi vindicat cum propter res bello ac pace praeclariſsime geſtas, tum quod cum hac laude incredibilem moderationem, raro in homine tantae fortunae exemplo, conjunxit, et, ſi Agrippa minus eſt in ore hominum, quam tanta virtus videbatur promereri, in cauſa eſt, quod rerum geſtarum gloriam magis virtuti Auguſti, quam ſuae tribuendam credi voluit. Ad honores non acceſsit, niſi ad eos vocatus, multosque ultro oblatos, ut triumphos ac titulos, tanquam non ſibi, ſed uni Auguſto debitos, recuſavit. Atque ea quidem modeſtia non ſolum verſus principem, ſed ejus etiam domum fuit. Sane cum Auguſtus V. C. 731 gravi valetudine ad extrema deductus ſuum Agrippae annulum tradidiſſet, eumque honorem tanquam ſibi debitum Marcellus invideret, ipſe recreato mox Auguſto, ut omnem juveni affectati imperii ſuſpicionem adimeret, in Aſiam conceſsit. e) Nihil vero magis admirere, quam aequabilem ejus, ac perpetuo ſibi conſtantem propoſiti rationem. Nam cum a tenero inſtituiſſet, omne ſuum ingenium ac vires ad unum ornandum Auguſtum conferre, in eo conſilio usque ad vitae finem perſeveravit, et ſi quando hic ejus conſiliis non obtemperaret, tantum abfuit, ut animum obſtinaret, ut etiam Auguſtum multo alia volentem egregie, ac fideliter adjuvaret. Sic cum is V. C. 725 bellis civilibus penitus profligatis auctor principi reſtituendae reip. eſſet, ſed hic Maecenatis conſilium ſecutus principatum retinere pergeret, non modo inique non tulit ſuam faſtidiri ſententiam, verum etiam converſo conſilio, quidquid in ſe erat opis, ad ſtabiliendum Auguſto, et adminiſtrandum ſancte et integre imperium contulit, effecitque, ut aut non ſentiret populus converſum reip. ſtatum, aut libertatem veterem non magnopere deſideraret. Quo praeclaro inſtituto conſecutus eſt, ut non haberet antiquitas perfectius aliud eorum exemplar, quos miniſtros regios, aut conſiliarios appellamus, atque ipſe a faſtu omni, ac ambitione alienus major eſſet invidia, quae vulgo inconſultos principum amicos ſolet evertere. Cum bellica gloria pacis etiam artes egregie conjunxit. Cum ſeditionem res ſpectabat ſeu in urbe, ſeu provinciis, praeſto continuo fuit Agrippa ab Auguſto miſſus, cujus praeſentis

a) Dio L. LIV. § 6. b) Dio L. LIV. § 12. c) ibid. § 28. d) Dio l. c.
e) Dio L. LIII. § 30 ſeq.

auctoritate difsidia mox conquievere. Neque minus in reliqua ejus vita eluxere magnificentia, liberalitas, artium honeftarum ftudium, animi excelfi certa argumenta, quas ille naturae dotes edendis fpectaculis, exftruendis aedibus publicis, aquis in urbem deducendis, quorum operum pars hodieque Romae perdurat, abunde vulgavit. Mortuus fummus hic vir ad maximos elatus honores, non virtute bellica magis, quam fapientia vitae acquifitos, gener Augufti, eique per tribuniciam poteftatem paene aequatus, viditque ante obitum filios Cajum et Lucium in Caefaris familiam adoptatos. Mortuum non populus magis, quam Auguftus ipfe luxit, ejusque offa illata funt ipfius Augufti maufoleo. [a]) Ejus hiftoriam praeclare confcriptam a Blondio vide in Memoriis Paris. Infcript. Tom. XL. p. 37.

Vxor I. *Pomponia* T. Pomponii Attici Ciceroni perfamiliaris filia, nuptiarum conciliatore M. Antonio IIIviro. Ex his nata *Vipfania Agrippina* prima Tiberii uxor, de qua in Tiberio. Vide Corn. Nepotem, [b]) et Senecam. [c])

Vxor II. *Marcella minor* Octaviae filia, ex qua habuiffe liberos, teftatur Suetonius. [d])

Vxor III. *Iulia* Augufti filia. Hanc repudiata priore duxit V. C. 733, quo ex matrimonio nati fibi *Cajus*, *Lucius*, *Agrippa* poftumus, et proles feminae *Agripina* nupta Germanico, et *Iulia* nupta L. Aemilio Paulo, [e]) fed deprehenfa in D. Silani adulterio ab Augufto in Trimetum maris Adriatici infulam ejecta tolerato XX. annorum exilio mortua eft V. C. 781. [f])

Numi:

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *fcriptum in area numi.*
Caput Octaviani vel folum, vel addito capite I. Caefaris. AV. AR. (Morelli in fam. Vipfan.)

Numos hos fignatos fuiffe ante annum V. C. 717, fupra in numis Augufti docui.

M. AGRIPPA. PLATORINVS. IIIVIR. *Caput Agrippae corona murali mixtis navium roftris redimitum.*
CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* AV. (Muf. Caef.)

Alii, fed caput Agrippae nudum. AR. (Muf. Caef.)

Notanda primum in hoc numo corona ex navium roftris contexta, quam *navalem*, *claſſicam*, *roftratam* vocant veteres. Hanc ei impertivit Octavianus victo pugna maritima Sex. Pompejo, quo honore nullum unquam Romanorum ornatum pafsim adferunt fcriptores, et quidem Velleius, [g]) Livius, [h]) Seneca, [i]) Dio, qui eam coronam praeterea auream vocat. [k]) Sed Plinius coronam roftratam etiam M. Varroni a Pompejo M. ex piraticis bellis datam dixit. [l]) Hanc Maro eleganti carmine celebrat: [m])

a) Pedo Albinov. de morte Drufi. b) in vita Attici. c) Epift. XXI. d) in Aug. c. 63. e) Suet. in Aug. c. 64. f) Tacit. Ann. III. c. 24 et IV. c. 71. g) L. II. c. 81. h) in epitome L. CXXIX. i) de benefic. c. 32. k) L. XLIX. § 14. l) L. XVI. § 3. m) Aen. VIII. v. 682.

Parte alia ventis, et dis Agrippa secundis
Arduus, agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Et Ovidius loquens de Agrippa: [a])

Navalique gener cinctus honore caput.

Observanda deinde corona muralis, seu turrita. Quo eam tempore promeritus fuerit, ex veteribus non eruo. Platorinus ad familiam Sulpiciam pertinet.

* * *

M. AGRIPPA. COS. TER. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali et rostrata decorum.*

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.* AV. AR. Restitutus in AR. a Trajano. (Morelli, Mus. Caes.)

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput cum corona rostrata.*

S. C. *Neptunus stans d. delphinum, s. tridentem.* AE. II. Restitutus a Tito et Domitiano.

Numus hic, si quis alter, obvius. Neptunus ad Agrippam jure pertinet, qui maxima bella, Siculum, et Actiacum mari confecit, quique Sex. Pompejum, qui Neptuni se filium palam ferebat, maris dominatu exuit. Corona rostrata Agrippam ab Octaviano post victoriam Siculam honoratum supra diximus. Post Actiacam dono accepit caeruleum vexillum, [b]) nempe ex undae marinae colore, ut et Sex. Pompejus, quo se certius Neptuni filium faceret, paludamento caeruleo usus est teste Appiano.

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput Agrippae laureatum.*

TI. CAES. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio numi* S. C. AE. II.

Numi hujus duplex exemplar reperit Panelius, quorum unum fuit in museo Foucault, nunc Farnesiano, eoque praeeunte docuit, nequaquam Augusto imperante mortuum Agrippam, quod prodidit scriptorum grex, sed vixisse adhuc sub Tiberio, et quidem in ejus trib. potestate XXIIII. id est, anno V. C. 775, adhibitumque ad bella gerenda pro rostrata lauream sibi coronam emeritum. [c]) Huic prodigio aut nemo habeat fidem, aut aeque credat Liviana illa: bovem in Aventino locutam, et similia. Qui sobrie judicabunt, horrebunt turbare pios Agrippae manes, sed potius statuent, restitutam memoriam ejus viri, cujus Tiberius per filiam Vipsaniam Agrippinam fuit gener, quamque a marito eximie fuisse dilectam constat. Istud plane persuadet numus alius praesenti simillimus, et in eodem Tiberii tribunatu cusus, nisi quod pro imagine Agrippae habet imaginem Augusti cum epigraphe: DIVVS. AVGVSTVS. PATER, quem vide in numis Tiberii ad annum V. C. 775. Ergo quo tempore Tiberius renovavit memoriam patris Augusti, eundem etiam honorem habuit Agrippae, cujus virtuti Augustus, et quod sequitur, Tiberius quoque summum fastigium debuere.

a) in Arte L. III. v. 392. b) Dio L. LI. § 21. c) de Numo Tarracon. p. 76.

Numi reſtitutionum.

Eos ſupra deſcriptos vide in tractatu de numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Numum Graecum cum Agrippae capite ſatis certum non habemus. Vaillantius in numo Alabandae hujus effigiem vidit, ſed jam ad hanc Cariae urbem monui, propter variantes editorum deſcriptiones judicium iſtud non ſatis firmum videri. Goltzianus, quem Morellius in Agrippae numis poſtremum edidit, tuto poteſt contemni. Seſtinius nuper Epheſium cum Agrippae, et Iuliae capite vulgavit, [a]) ſed quem vix genuinum puto, ut dixi in moneta Epheſi. Miror, ab his urbibus Agrippae honores numiſmaticos negatos, cum tamen ſatis diu Orienti cum imperio praefuerit, et de earum in Agrippam affectu, aut verius adulatione ex antiquo marmore conſtet: Ο. ΔΑΜΟΣ. ΘΕΟΝ. ΣΩΤΗΡΑ. ΤΑΣ. ΠΟΛΙΟΣ. ΜΑΡΚΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΑΝ. ΤΟΝ. ΕΥΕΡΓΕΤΑΝ. ΚΑΙ. ΚΤΙΣΤΑΝ. Repertum iſtud fuiſſe in Lesbo teſtatur Chishull, [b]) et ſane diutius in Lesbo moratum Agrippam, teſtatur Dio. [c])

Achullae Byzacenes Africae numum inſignem ſuo loco deſcriptum vide, cujus epigraphe eſt Latina, etſi colonia non fuerit, nimirum more Africae urbium magis in occidentem vergentium.

Etiam in numo Sex. Catonis procos., haud dubie Cyrenaico, ejus habetur effigies. [d]) Item in numo oppidi incerti cum mentione P. QVINCTILI. VARI, quem dedimus in familia Quinctilia.

* * *

Coloniarum.

Ei monetam dedicavere Caeſarauguſta, cujus numi ſignati ſunt imperante Caligula, Gades, Nemauſus.

Colonia incerta cum epigraphe C. C. I. P., de quo numo vide monetam Carthaginis.

PRETIVM.

Commatis Romani :	
Aurei - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae - - - - - -	O.
II. formae - - - - - -	C.
Commatis peregrini :	
Vrbium liberarum - - - - - - -	RRR.
Coloniarum - - - - - - -	R.

a) Lettere T. IV. p. 112. b) Ant. Aſiat. p. 186. c) L. LIII. § 32. d) Pellerin. Rec. I. p. XXIII.

IVLIA AVGVSTI F.

Nata ex Augufto et Scribonia V. C. 715. Biennio poft defponfata Antyllo M. Antonii filio, [a]) et fi verum eft, quod ex M. Antonii fcriptis narrat Suetonius, [b]) etiam Cotifoni Getarum regi. Sed haec eventu caruere: nam matrimonio tandem juncta fuit Marcello Octaviae filio V. C. 729, hoc praemature vita functo M. Agrippae V. C. 733, et poft hujus mortem Tiberio V. C. 743. Mulier fuit libidinis extremae, quae corpus fuum obvio cuique vulgaret, atque ea propter adfequi pronum eft, quam illa gravis fuerit Agrippae, fevero, ac prifcorum morum viro, et erat rumor ea aetate conftans, et quem neque ipfe Tiberius inficiabatur, hunc non alia magis de caufa fecefsiffe Rhodum, quam ne uxoris infamiam pati coram cogeretur. [c]) Filiae fcelera Augufto diu incomperta, tandem cum atrociora effent, quam ut celari poffent, tam graviter perculere patrem, ut non dubitaret, haec domus fuae opprobria indicare fenatui, diuque abftineret congreffu hominum, quin de ea etiam morte punienda cogitaret. [d]) Tandem detectis omnibus ejus impudicitiae exemplis, iis, qui cum ea confuevere, aut fupplicio adfectis, quos inter fuit Iulus Antonius M. Antonii IIIviri filius, aut in exilium pulfis ipfa in Pandatariam relegatur V. C. 752 comitante eam ultro matre Scribonia, [e]) tamque Auguftus fuit obftinato adverfus omnem clementiam animo, ut cum ferius exilium deprecaretur populus, refponderet, citius aquam igni mixtum iri, quam eam in patriam revocatum; cumque populus ad infirmandum ejus fententiae rigorem copiofum ignem in Tiberim dejiceret, eousque perfeveravit in propofito, ut tamen redire in continentem ex infula, in qua quinquennium latuit, et habitare Rhegii addita fevera cuftodia permitteret. [f]) Contra vetuit teftamento, eam, ejusque ex Agrippa filiam Iuliam maternae impudicitiae aemulam in fuomet fepulcro humari. [g]) Iram patris intenderint etiam confilia parricidae, quae in ea palam facta refert Plinius. [h]) Tiberius imperium adeptus eam continuo fic claufit, ut prae aerumna et fame interire mifere cogeretur eodem adhuc anno V. C. 767. [i]) Ceterum Macrobius in ea literarum amorem, multamque eruditionem, ac praeterea mitem humanitatem commendat, quae ingentem feminae gratiam ab ipfa fortuna auctam conciliavere, ac nonnulla ibi ejus argute dicta commemorat. [k])

Proles ex uno Agrippa enixa eft, quas fupra in Agrippa recenfui.

---

a) Dio L. XLVIII. § 54. b) in Aug. c. 63. c) Tacit. Ann. I. 53. Dio L. LV. § 9. d) Suet. in Aug. c. 65. e) Dio L. LV. § 10. f) Suet. c. 65. Dio l. c. § 13. g) Suet. Dio L. LVI. § 32. h) L. VII. § 46. i) Tacit. Ann. I. c. 53. Zonaras. k) Saturn. L. II. c. V.

Numi:

Commatis Romani:

Horum nullus hactenus cognitus. Exſtat tamen probabile ejus caput in denario C. Marii Trogi, quem in numis Auguſti ad annum V. C. 737 deſcripſi, et quidem in conſortio filiorum Caji et Lucii Caeſarum.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. *Caput Iuliae.*

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. ΧΑΡΙΝΟC. *Caput Liviae*. AE. (Haym. Tom. II. p. 222. Vaillant.)

Numus patriam diſsimulat, ſuſpicari tamen Smyrnam, vel Pergamum facit. Signatum vivo Auguſto praeter alia arguit nomen *Liviae*, quo Auguſti uxor vivo marito praedita fuit. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, *Veneris*, nomen a Graecis per adulationem inditum cum ejus vitae infamia egregie componitur.

ΙΟΥΛΙΑ. *Caput muliebre velatum*, in numo Tripolis Cariae, quo exhiberi noſtram hanc Iuliam, in ejus urbis moneta veriſimile dixi.

Numum Epheſi: M. ΑΓΡΙΠΠΑ. ΙΟΥΛΙΑ. *Capita Agrippae*, *et Iuliae*, quem vulgavit Seſtinius, [a]) valde ſuſpectum exiſtimo.

Ejus etiam mentio fit in numo filii Agrippae Poſtumi.

Soli ſunt hi numi, quos ſibi Iulia noſtra poſsit vindicare. Si arbitrum Harduinum audias, cumulatas habebis ejus opes; nam ei decernendos putavit numos omnes, qui *Iuliae Auguſtae* epigraphen offerunt, de quo ejus perverſo judicio ſatis diſputavi in moneta Liviae, cui ii haud dubie ſunt tribuendi. Nollem ad lapidem eundem offendiſſe inſignem Pellerinium, qui ſequentes binos huic Iuliae tribuit: [b])

ΣΕΒΑΣΤΗ. ΕΔΕΣΣΑΙΩΝ. *Caput Iuliae.*

ΤΙ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput Tiberii nudum.* AE. II.

Cum Tiberius in hoc numo dicatur *Auguſtus*, numus hic eo imperante ſignatus eſt, qui tamen in primis curis habuit, uxorem e medio tollere. Imperium is adivit exeunte Auguſto V. C. 767, et eodem adhuc anno Iuliam ad mortem adegit. Praeterea an veriſimile eſt, Edeſſenos Macedoniae voluiſſe uxorem ſpretam, in Italiae angulo exulem, ipſi Tiberio propalam inviſam cum marito in eadem moneta ſociare, eique titulum *Auguſtae* addere, quem eam unquam tuliſſe nullo monumento probari poteſt? Eſt ergo numus hic Iuliae Tiberii matris.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Iuliae.*

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ. L. ΛΔ. *Manus tres ſpicas tenens.* AE. III.

Annus XXXIV. numo inſcriptus annum imperii Auguſti notare non poteſt. Nam etſi ejus initium figamus ad autumnum anni V. C. 723, a quo Antiochenſes quoque aeram deduxere, numus hic, quoniam in hac ſententia ſignatus eſſet ab autumno V. C. 756, neque Liviae, neque ejus privignae Iuliae poterit competere; non Liviae, quoniam ea hoc anno et Iuliae, et Auguſtae nomine adhuc caruit; non Iuliae, quia jam inde

a) Lettere T. IV. p. 112. b) Mel. II. p. 18.

a IV. annis cum ignominia in infulam ejecta fuit, neque Augufta unquam vocata eft. Annus ergo hic ad propriam urbis cujuspiam epocham certo pertinet, et caput anticae certo eft Iuliae matris Tiberii. Hoc cum indubitatum fit, epocha in numo notata non potuit incipere ante autumnum anni V. C. 734; nam fi huic addatur annus numi 34, is fignatus effet ab autumno V. C. 767, at hoc demum anno circa autumnum Livia per Augufti teftamentum coepit vocari Iulia, et Augufta. Pellerinius ex fabrica conjicit, numum in aliqua Phoenices urbe fignatum. Conftat, Auguftum anno 734 in Syria moratum, et plures ejus tractus urbes ab eo anno initium tempora fua computandi fumpfiffe. Tefte ipfo Pellerinio tam epigraphe ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, quam typus fpicarum ad Cererem pleno jure pertinent; at fupra, in numis Liviae abunde comprobavimus, eam pafsim per provincias Cereris ritu cultam fuiffe, novo argumento, numum hunc Liviae vindicandum.

Nullum ergo alium hujus Iuliae certum numum habemus praeter eos, quos fupra indicavi, Graecos. Pellerinius vero nimium fifus eft lineamentis, juvenilioribus, quam ut fenem jam Liviam decere poffent. At lineamenta in numis exteris certa criteria non adferunt.

CAIVS ET LVCIVS CAESARES.

Cajus natus patre M. Agrippa, matre Iulia Augufti filia anno V. C. 734, et anno 737 ftatim poft natales fratris Lucii ab Augufto adoptatus C. Caefar dici coepit, cumque uterque frater ex patris mente haud dubius effet imperii fucceffor, coeperunt etiam maturari honores. Praeter minores illos, qui in numorum explicatione memorabuntur, Cajus V. C. 748 in proximum annum V. defignatus conful, 749 dictus princeps juventutis. V. C. 753 in Afiam proficifcitur cum proconfulari imperio, [a]) 754 hujus anni conful bellum in Parthos, qui fefe Armeniae rebus mifcuere, parat, idque anno fequente pace cum barbaris transacta feliciter componit. Propempticon vere aureum, quo ad hoc bellum exeuntem profecutus eft Ovidius, vide in ejus Arte. [b]) V. C. 756 dum Artageram Armeniae urbem obfidet, et incautius in colloquium cum hofte procedit, per infidias grave vulnus accipit. Exin animo aeger, et jubente Augufto Romam reverfus Limyrae Lyciae exftinguitur V. C. 757 die XXI. Februarii, ut praeclare ex Cenotaphio Pifano eruit Norifius. [c]) Livia mortis praematurae fufpicione non caruit teftibus Tacito, [d]) et Dione apud Zonaram.

Vxorem habuit *Liviam* Drufi et An-

a) Zonaras ex Dione. IV. fub fin. b) L. I. v. 177 feq. c) Diff. II. c. 17. d) Ann. L. I. et

toniae filiam, [a]) nuptam subinde Druso juniori. Suetonius, [b]) et Dio [c]) eam *Livillam* vocant. Proles ex ea non reliquit.

* * *

Lucius Caji frater natus V. C. 737 paullo post natales ab Augusto una cum fratre adoptatur. V. C. 750 secundum Zonaram, at ex mente Norisii V. C. 752 dictus princeps juventutis, et designatus consul post quinquennium processurus, magistratum tamen non inivit; nam V. C. 755, cum ad exercitus Hispanienses tenderet, Massiliae Galliae inopinato morbo ereptus mense Augusto, ut erudite colligit Norisius. [d]) Detectum serius Kalendarium Antiatinum ejus inferias diei XX. Augusti adfigit.

Vxor destinata fuit *Aemilia Lepida*, ut tradit Tacitus. [e])

Quae ad utriusque Caesaris historiam pertinent, multo labore, et insigni adcuratione ex monumentis sibi cognitis explicavit cardinalis Norisius in opere, quod *Cenotaphia Pisana* inscripsit.

Numi CAII solius.

Commatis Romani:

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum, vel corona querna redimitum.*

C. CAES. AVGVS. F. C. *Caesar in equo currente s. hastam, et clypeum, retro aquila legionaria inter duo signa militaria.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Havercampus propter adstituta signa militaria credidit exhiberi Caji adversus Parthos profectionem. Verum ad militarem, eamque adeo longinquam expeditionem non ibatur effreni cursu. Verisimilius est, Cajum proponi ludum Trojam obeuntem, quem eum jam septennem egisse testatur Dio ad annum V. C. 741. [f]) *Augustus theatrum Marcelli dedicavit, ludisque ejus rei gratia factis Trojam inter alios patricios pueros nepos Augusti Cajus lusit.* Ergo Cajus jam tum obibat munus, quod deinceps principibus juventutis proprium fuisse nonnulli existimant, et quem honorem Cajo et Lucio jam tum animo destinabat Augustus. Non turbent Havercampum signa militaria, nam hic ludus revera militaris fuit, atque ut eum Virgilius, haud dubie Cajum sub Ascanii imagine innuens, describit: [g])

Vade age, et Ascanio, si jam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis.

Quin videmus etiam, in numis sequentium Caesarum, qui inscribuntur PRINCEPS IVVENTVTIS, saepe juxta ipsum Caesarem defixa signa militaria. Sed de hoc argumento differemus plura in tractatu de *Principe juventutis.*

* * *

Commatis peregrini.

C. CAESAR. PONT. COS. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. PONT. MAX. *Caput Augusti laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praest. T. I. p. 7. Morelli Impp.)

---

a) Tacit. Ann. IV. c. 40. b) in Claud. c. 1. c) L. LVIII. § 11. d) Cenot. Pis. diss. II. c. 15. e) Ann. III. c. 23. f) L. LIV. § 26. g) Aen. L. V. 548.

Numum hunc inter eos refert Vaillantius, qui ſenatusconſulto ſignati ſunt; verum cum nota S. C. abſit, quae in certis commatis R. hujus aetatis nunquam abeſſe ſolet, dubium non eſt, eum in colonia quapiam ſignatum, nam coloniae non raro nomen ſuum reticuere. De pontificatu, et conſulatu Caeſaris infra recurret mentio.

* * *

Colonia Traducta numos frequentes in utriusque Caeſaris honorem ſignavit. In numo coloniae incertae ejus caput corona radiata circumdatur adpoſito fulmine, ut et in alio Smyrnae percuſſo. Vtrumque numum vide in Morellii Impp. Videntur ergo coloni Cajo et Iovis et Apollinis honores largiti, quod tribuendum provinciarum licentiae. Alterius coloniae certae numus cum capite ſolo Caji vix exſtat.

* * *

Numos Graecos ejus nomine ſignavere Byzantium, Smyrna, Magneſia Ioniae, Theſſalonica, aliaeque, quos vide apud Morellium, Geſsnerum etc. Tripolis Cariae inſignem, et integerrimum edidi ex muſeo Vitzaiano. (Num. vet. p. 215.)

Epigraphe in his numis eſt: ΓΑΙΟΣ, vel ΓΑΙΟΝ, vel ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΓΑΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ.

Numi LVCII ſolius.

Commatis Romani.

Hujus claſsis non exſtant Lucii numi.

Commatis peregrini.

L. CAES. AVG. F. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

AVGVST. TRIB. POT. PONT. MAX. *Caput laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praeſt. T. I. p. 8. Morelli Impp.)

Perperam hic quoque numus a Vaillantio monetae Romanae inſeritur, ut ſupra ad ſimilem Caji numum monui. Eſt igitur coloniae incertae.

Coloniarum certarum numos habemus Iuliae Traductae, et Laeliae.

Vrbium Graecarum numi exſtant Caeſareae Bithyniae, et Elaeae Aeolidis apud Vaillantium, et Pellerinium. (Mel. II. p. 19.) Epigraphe in his: ΛΕΥΚΙΟΣ, vel ΛΕΥΚΙΟΝ. In numo Elaeae: ΛΟΥΚΙΟC. ΚΑΙCΑΡ.

Numi cum CAII et LVCII effigie.

Commatis Romani:

C. L. CAESARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Cajus et Lucius velati et togati ſtantes d. haſtam cum clypeo humi attinent, ſuperne capeduncula, et lituus.*

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.* Obvii in AV. et AR.

C. L. CAESARES. PRINC. IVVENTVTIS. *Vterque eques citato gradu dexteram attollit.*

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput nudum.* AR. (Pellerin Mel. I. pag. 192.)

Egregii ſunt hi numi ad illuſtrandam utriusque Caeſaris hiſtoriam, dignique, qui per ſingulas partes adcuratius explicentur.

COnSules DESIGnati. Audiendus Tacitus: [a]) *Nam genitos Agrippa Cajum ac Lucium in familiam Caesarum induxerat necdum posita puerili praetexta, principes juventutis appellari, destinarique consules specie recusantis flagrantissime cupiverat.* Et Suetonius: [b]) *tenerosque adhuc ad curam reip. admovit, et consules designatos circum provincias exercitusque dimisit.* Quo anno consules designati fuerint, definit marmor Ancyranum: *Honoris mei causa senatus populusque R. annum quintum et decimum agentis* (Cajum et Lucium) *consules designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium.* Secundum haec verba Cajus natus V. C. 734 anno demum 748 agebat annum XV., ac tum designatus est consul. In marmore, quod ex Panvinio citat Norisius, [c]) legitur de eodem Cajo: *quem cos. populus creavit ann. nat. XIV.*, ergo in hoc lapide annorum tantum completorum habetur ratio. Revera Cajus post quinquennium, ut ait Ancyranum, excluso nimirum anno 748 processit consul V. C. 754. Cum secundum verba ejusdem marmoris eodem modo actum fuerit cum fratre Lucio, isque natus sit V. C. 737, necesse est eum designatum consulem V. C. 751, vel ex mente Norisii 752, utque ex eadem lege magistratum iniret V. C. 757, at quo minus id fieret, morte praeventus est.

PRINCipes IVVENTutis. Hunc iis honorem tributum, historici, numi, marmora affatim testantur. In Cajo tempus definit Zonaras, factum nimirum istud V. C. 749, cumque idem referat, anno sequente Lucium eosdem consecutum honores, quos superiore Cajum, apparet, hunc titulum cum Lucio communicatum V. C. 750.

Stat uterque velatus, et togatus, habitu nimirum sacro, superne hinc lituus, inde capeduncula, quorum situs in numis variat teste Pedrusio, [d]) sic ut in aliis sit lituus ex parte dextera, in aliis sinistra. Capeduncula certo ad Cajum pertinet, nam teste Dione sacerdotium abstulit V. C. 748. Caji pontificatus comprobatur etiam ex numismate supra in ejus solius moneta citato, in quo is dicitur PONT. COS., et inscriptione Gruteri: [e])

C. CAESARI. AVGVSTI. F.
PONTIFICI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

Lituus refertur ad Lucium Caes., utpote auguratus indicium. Fuisse eum augurem, probat marmor Gruteri eodem loco vulgatum:

L. CAESARI. AVGVSTI. F.
AVGVRI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

quibus adde marmora alia ibidem proposita cum iisdem titulis.

Hastam et clypeum uterque Caesar tenet. Vtrumque armorum genus ab ordine equestri accepere, cum principes juventutis appellati sunt. Narrat Dio: [f]) Caji et Lucii vita functorum *parmas et hastas, quas aureas ab equitibus, cum virilem togam sumerent, acce-*

a) Ann. L. I. c. 3. b) in Aug. c. 64. c) Cen. Pis. diss. II. c. 3. d) Mus. Farnes. e) Pag. 234. 4. f) L. LV. § 12.

pere, in curia suspensas. At hae in monumento Ancyrano majoris fidei argenteae dicuntur: *Equites autem Romani universi principem juventutis utrumque eorum parmis et hastis argenteis donatum appellaverunt.* [a]) Simili clypeo Neronem principem juventutis ab equestri ordine donatum ejus numus docet.

Hi numi signati sunt intra annos V. C. 752 et 753, non prius, nam Augustus, qui in illis *pater patriae* nuncupatur, anno primum 752 hunc titulum abstulit; non serius, nam anno 754 Cajus non amplius erat *consul designatus*, sed reipsa consul. Ex imperatorum numis non alios magis prae his barbarae monetariorum officinae imitari amabant; tantus eorum numerus operis plane inculti, aut verius ridendi superat.

Numus alter insignis est, primum quia rarissimus, ex uno nempe Pellerinio cognitus, deinde quia eundem hunc typum serius imitatus est Caligula in Drusi et Neronis Caesarum numis.

* * *

Commatis peregrini:

In paucis numis urbium *non coloniarum* utriusque simul exhibentur capita. Sistuntur in numis Alabandae Cariae, Achullae Byzacenes, Pergami Mysiae, (Pellerin Mel. II. p. 19.) Smyrnae. (Vaill.)

* * *

In numis coloniarum, ac praecipue Hispaniae saepius occurrunt. Singulares sunt, quos hic descriptum eo, signatos Caesaraugustae, non quales Vaillantius, aliique male ad archetyporum fidem edidere, sed quales Florezius:

IMP. AVG. *Statua Augusti velata togata basi imposita d. simpulum.* — C. CAES. COS. DES. *Statua C. Caesaris togata basi imposita.* — L. CAESAR. *Statua L. Caesaris togata basi imposita.*

CAESARAVGVSTA. IIVIR. CN. DOM. AMPIAN. C. VET. LANCIA. *Tria signa militaria.* AE. I.

IMP. AVGVSTVS. TRIB. POTES. XX. *Caput laureatum.*

CAESARAVGVS. CN. DOM. AMP. C. VET. LANC. IIVIR. *Sacerdos arans.* AE. II.

Alterum hunc numum causa inscripti tribunatus XX. certum est signatum a Iunio exeunte V. C. 750 usque ad idem tempus anni 751, intra quod IIviri Caesaraugustae fuerunt Cn. Domitius Ampianus, et C. Vettius Lancianus, cumque in numo priore iidem legantur IIviri, dubitari non potest, uno eodemque anno utrumque numum signatum. In priore C. Caesar dicitur *consul designatus*, atque talis fuit inde ab anno V. C. 748, at omittitur hic titulus in Lucio, qui nonnisi V. C. 751, vel 752 fuit consul designatus, ut altius diximus. Hic ergo numus offert tria signa Augusto, ejusque filiis a rep. Caesaraugustana erecta. Iudice Florezio Cajus et Lucius proponuntur praetextati, quod quidem, saltem in Cajo, falsum est; nam is jam anno V. C. 749 togam virilem induit. Quin et auctor est Zonaras, etiam Lucium ea V. C. 750 fuisse donatum, ut in numis Augusti ad utrumque hunc annum observavimus.

a) Chishull Ant. Asiat. p. 173.

* * *

CAESARES. GEMINI vocantur in numo Tarraconis, ſtantque togati jungentes dexteras, vel parmam humi attinentes, ut in denariis Romanis. (Florez tab. XLIV. n. 7 et 8.)

AGRIPPA POSTVMVS CAESAR.

M. Agrippa mortuus V. C. 742 uxorem Iuliam Auguſti filiam reliquit gravidam, quae mox filium enixa eſt, quem Auguſtus in memoriam chari ſibi Agrippae, ac doloris levamen Agrippam vocari voluit, [a]) dictusque eſt *poſtumus*, quoniam patre jam e vivis ſublato in lucem prodivit. Eum Auguſtus V. C. 757 audita C. Caeſaris morte una cum Tiberio adoptavit, [b]) eique anno proxime ſequente togam virilem decrevit absque tamen honoribus iis, quos eadem occaſione Cajo et Lucio fratribus impertivit, [c]) crediderim, quod ejus ingenium veritus erat. Tacitus eum rudem bonarum artium, et robore corporis ſtolide ferocem vocat, nullius tamen flagitii compertum. [d]) Atrocius alii, ingenio fuiſſe ſordido, et feroce, et ſervilibus moribus criminantur, ſolitum exercere piſcatum, ex quo Neptuni ipſe ſibi nomen ſumpſerat, ira inſuper praecipite, qui Liviam tanquam novercam, et ipſum Auguſtum, quod Agrippae patris bona ſibi retinuerat, conviciis proſcindere auſus eſt. [e]) Haec pueri vitia, haud dubie in majus aucta a Livia, ſaeva in Auguſti domum matre, ut Tiberium ſuum propius admoveret, permovere Auguſtum, ut eum abdicaret, et primum Surrentum, mox Planaſiam vicinam Corſicae inſulam ſummoveret anno V. C. 760. [f]) Habuit tamen Auguſtum exſulis Agrippae deſiderium, [g]) et inceſſerat rumor, paucos ante menſes, antequam vita excederet, clam Planaſiam ad videndum nepotem profectum, ubi inter lacrimas, et caritatis ſigna ſpes facta juveni, fore ut avi penatibus reſtitueretur. [h]) Quod ne fieret verita Livia, medicatis ficubus mariti ſupremum diem acceleraſſe refert Dio. [i]) Eo mortuo Agrippam Tiberius nondum vulgata patris morte, ut tanto magis ſecurum opprimeret, per adpoſitum cuſtodiae centurionem interfici juſsit V. C. 767 anno aetatis XXVI. [k])

Numi:

Commatis Romani non exſtant.
Commatis peregrini duo cogniti.

AGRIPPA. CAESAR. CORINTHI. *Caput Agrippae nudum.*
C. HEIO. POLLIONE. ITER. C. MVSSIDIO. PRISCO. IIVIR. *intra coronam ex apio.* (Morelli, Vaill. Muſ. Theupoli.)

Agrippa in hoc numo appellatur Caeſar, quod revera in Caeſaris familiam

a) Dio L. LIV. § 29. b) Velleius L. II. c. 102. 103. Suet. in Aug. c. 65. c) Dio. d) Ann. I. 3. e) Suet. in Aug. c. 65. Dio L. LV. § 32. f) Suet. l. c. Dio l. c. Tacit. Ann. I. 3. g) Plin. L. VII. § 46. h) Tacit. Ann. I. c. 5. i) L. LVI. § 30. k) Suet. in Tib. c. 22. Tacit. Ann. I. c. 6.

adoptatus erat. Id cum factum fuerit V. C. 757, ac mox V. C. 760 abdicatus ab Augusto, et in insulam deportatus, necesse est, numum hunc intra hoc triennium fuisse signatum.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ. ΑΓΡΙΠΠΟΥ. ΚΑΙ. ΤΗΣ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΥΙΟΥ. *Agrippa togatus stans.*

ϹЄΒΑϹΤΩ. ΘЄΩ. *Caput Augusti nudum.* AE. III. (Ex muf. reg. Gall. Harduin Chron. vet. test. p. 573, Morelli Impp. Sestini lettere T. IV.)

Egregius hic numus, cujus tamen ignoratur patria, Agrippae nostri praeterea parentes M. Agrippam, et Iuliam manifestat. Havercampo, cum in parte numi aversa Augustum *dei* titulo ornatum videret, atque ideo numum eo mortuo cusum opinaretur, mirum omnino videtur, quoniam vix sublato e vivis Augusto Agrippa violenta morte periverat, qua ratione invisum Tiberio caput ab urbe Graeca inferri monetae potuerit. His laqueis quo se expediret, fingit, numum imperante Claudio cusum ad servandam domus Augustae memoriam. Inanes me arbitro curae, cum constet, Augustum etiam vivum a Graeciae urbibus instar dei cultum, et hoc etiam nomine compellatum, cujus exempla in numis vel sola Pergamus suppeditat. Gravius in numi hujus explicatione deliquit Frölichius, qui Harduinum antesignanum secutus numum hunc Agrippae II. Iudaeae regi Agrippae I. filio tribuit, (Not. elem. p. 228.) cumque hujus mater a Iosepho *Cypros* appelletur, existimat, eam sibi honoris causa *Iuliae* nomen adposuisse. Reddatur numus Agrippae Romano, et nulla erit molesti effugii causa.

NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS

vulgo DRVSVS SENIOR.

Natus V. C. 716 patre Ti. Claudio Nerone, matre Livia, non tamen in domo paterna, sed Octaviani, tertio mense, ex quo hic Liviam Druso gravidam permittente marito uxorem duxit, vulgato propterea versu: *beatis trimestres liberos nasci.* [a]) Praenomen ei primum *Decimi*, deinde *Neronis* fuit, [b]) quo constanter in numis inscribitur, nimirum: NERO. CLAVDIVS. DRVSVS, sic ut nominibus *Neronis* et *Claudii* paternam stirpem, Drusi maternam ex gente Livia indicet. Nam teste Suetonio [c]) *insertus est et Liviorum familiae adoptato in eam materno avo*, et Pedo Albinovanus in consolatione ad Liviam: [d]) *Materni celeber nomine Drusus avi.* Ad honores citius, quam per leges liceret, procurante Augusto admotus [e]) inde ab anno V. C. 739 per sexennium usque ad vitae exitum bellis Germanicis vacavit, Suevos, Sicam-

---

a) Suet. in Claud. c. 1. b) Suet. ibid. c) in Tib. c. 3. d) vers. 146. e) Dio L. LIV. § 10. 19.

bros, Cherufcos, Frifios partim coercuit, partim fervire Romanis coegit. Trans Rhenum foffam immenfi operis ad eum frenandum perfecit, quae Suetonii adhuc aetate *Drufina* dicta eft, et hodieque cum admiratione confpicitur. [a]) V. C. 745 inito confulatu iterum in Germaniam profectus ad Albim usque primus Romanorum penetravit, atque etiam ultra hunc arma promoviffet, nifi obvia ei fpecies barbarae mulieris humana major ultra proferre figna Latino fermone prohibuiffet. [b]) Recefsit igitur, contractoque per iter morbo, antequam ad Rhenum perveniret, exftinctus eft in complexu Tiberii audito fratris periculo tempeftive advecti. [c]) Livius mortuum fcribit equo fupra crus collapfo. [d]) Ejus mors in Kalendario Antiatino figitur ad diem XIV. Septembris. Funus Romam perlatum, et laudantibus publice Tiberio et Augufto reliquiae in Augufti fepulcro conditae funt inter collatos liberaliter honores poftumos, quos in ejus numis commemorabo. [e]) Fuit Augufto ob virtutem, ac mores integros eximie probatus, fic ut in concione ejus funebri deos precaretur, *fimiles ei Caefares fuos facerent, fibique tam honeftum quandoque exitum darent, quam illi dediffent.* [f]) Valerius Maximus ejus continentiam, et in conjugem fidem cumulate commendat. [g]) Erat etiam populo jucunda ejus recordatio, nam credebatur, fi rerum potitus foret, libertatem redditurus. [h]) Fuere, qui Drufum hunc ex numorum teftimonio dictum Caefarem adfererent, quod refutabimus in numis Drufi junioris.

Vxor: *Antonia minor*, de qua infra.

Liberi: *Germanicus Caefar*, *Claudius* fubinde Auguftus, *Livia*, feu *Livilla*, quam fupra nuptam C. Caefari vidimus, et nuptam infra Drufo Caefari Ti. filio videbimus.

Numi:

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS.IMP. *Caput Drufi laureatum, in aliis nudum.*

DE. GERMANIS. *Arma Germanica decuffatim pofita.* AV. AR.

De *Neronis* praenomine in fynopfi vitae egimus. *Germanici* cognomen ipfi poft mortem, ad ipfos etiam filios, pofterosque propagandum, inditum fuit, [i]) et confirmat Pedo: [k])

Gaudebuntque fuae merito cognomine gentis.

Et Ovidius: [l])

Et mortem, et nomen Drufo Germania fecit.

Adjicitur titulus IMP*eratoris*, teftante Tacito, ab Augufto Drufum privignum imperatoris nomine ornatum. [m]) Atque hoc forte titulo ejus caput corona laurea cingitur, ut notabimus in tractatu de cultu capitis Auguftorum. Pars averfa ejus de Germanis victorias, ut fequentes alii typi omnes, depraedicat.

* * *

Eadem adverfa.

DE. GERM. *vel:* DE. GERMANIS, *in-*

a) Suet. ibid. Tacit. Hift. L. XIII. c. 53. b) Suet. l. c. Dio L. LV. c. 1. c) Dio l. c. Pedo Albinov. de morte Drufi v. 89. d) Epit. L. CXL. e) Dio L. LV. § 1. 2. f) Suet. l. c. g) L. IV. c. 3. h) Suet. l. c. Tacit. Ann. I. c. 33. i) Suet. in Claud. c. 1. Dio l. c. § 2. k) de morte Drufi v. 337. l) Faft. I. 597. m) Ann. I. 3.

ſcriptum arcui triumphali, ſuper quo Druſi ſtatua equeſtris inter duo tropaea. AV. AR.

Referente Dione [a]) Druſo poſt mortem ob res adverſum Germanos proſpere geſtas decreti ſunt honores ſtatuarum, et arcus triumphales, et Suetonius marmoreum arcum cum tropaeis in via Appia decretum memorat. [b])

Dubium non videtur, omnes hos Druſi numos ſignatos fuiſſe imperante Claudio, qui patris memoriam commemorandis ejus praeclare geſtis renovari voluit. Id tametſi ex citatis hic aureis et argenteis probari non poſsit, tamen veriſimile ſit ex aeneis, qui continuo deſcribentur.

* * *

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput Druſi nudum.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Vir togatus d. ramum tenens, ſedensque inter congeriem armorum.* AE. I.

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMAN. IMP. S. C. *arcus triumphalis, ut ſupra in aureis, ſed ſine* DE. GERM.

Eadem epigraphe ſine S. C. *Caput Claudii laureatum.* AE. I. (Morelli Impp.)

Aenei omnes, niſi qui reſtituti ſunt, ſe a Claudio Druſi filio percuſſos teſtantur. Typus averſae in numo priore haud dubie effictus eſt ad exemplar ſtatuarum, quas ſupra Druſo decretas diximus. Erant hae pars ornamentorum triumphalium, quae viris mortuis, et de rep. bene meritis conferri ſolebant. Ejus generis erant, quae Trajanus imperium auſpicatus naturali ſuo patri conſtituit, ut dicetur. Eodem modo Macrinus Caracallae *duas ſtatuas equeſtres, pedeſtres duas habitu militari, ſedentes civili habitu duas, item divo Severo duas triumphales* dicari voluit. [c])

* * *

DRVSVS. *Caput nudum.* AR.

Hunc denarium edidere Vaillantius, et Morellius diſsimulata altera numi ſuperficie inter numos Caligulae, qui adeo avi ſui reſtituit memoriam, ut aviae Antoniae numos ſignavit.

* * *

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput nudum.*

S. C. *Spes gradiens.* AE. I. (Morelli.)

NERO. CL - - - MANICV. IMP. *Caput nudum.*

SPES. *Spes gradiens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Fabricae rudioris.

Averſa haec obvia in numis Claudii, a quo veriſimile dixi omnes Druſi numos cuſos, atque etiam *Spem* ex certa cauſa impenſius a Claudio obſervatam, dicam in hujus moneta. Numus alter rudioris operis ſignatum ſe in provincia quapiam profitetur ſumpto a moneta urbis exemplo, quod et omiſſum S. C. comprobat.

Numi reſtitutionum.

Hos deſcriptos vide altius in tractatu de hac numorum claſſe.

a) L. LV. c. 2. b) in Claud. c. 1. c) Capitolin. in Macrino.

* * *

Numi commatis peregrini.

ΔΡΟΥΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΑΝΤΩΝΙΑ. *Capita Drusi nudum, et Antoniae velatum se respicientia.*

Caput Claudii. AE. (Mus. Christinae tab. L. Mus. Caes. in Claudio, Morelli in Claud. tab. VIII.)

Alium video ab eruditis huic Druso tribui, in cujus aversa sunt capita TIBerii et ΓΕΡmanici, sed hunc aliorsum pertinere, in numis Drusi junioris probare conabor.

* * *

Coloniae unicum, eumque incertae, vulgatum reperio apud Morellium:

NERO. CLAVD. DRVSVS. GERMANICVS. *Caput nudum.*

Caput nudum, et epigraphe Claudii. AE. II.

Havercampus numum hunc Romae signatum autumat, at deest S. C. certa nota commatis R. Colonia nomen suum reticuit, ut factum saepe. Museum non citat Morellius, in quo numum vidit.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	R.
Aenei I. formae - - - - - - -	C.
II. et III. - - - - - - -	O.
Graeci et coloniarum - - - - - -	RRRR.

ANTONIA.

Nata M. Antonio IIIviro, et Octavia Augusti sorore, dicta minor a Suetonio, [a]) et Plutarcho, [b]) nam major nupta fuit Domitio Ahenobarbo. Sed Tacitus hanc Drusi uxorem constanter majorem vocat. [c]) Nupta Neroni Claudio Druso Tiberii fratri plurium liberorum mater exstitit, [d]) ex quibus patri, quem mors praematura V. C. 745 abstulit, superstites fuere *Germanicus* maternae virtutis aemulus, sed quem ipsa tumulo inferri vidit, *Livia*, seu *Livilla*, uxor primum Caji Caesaris, hoc mortuo Drusi Caesaris conjux et subinde carnifex, quia Sejano jungi cupiverat, atque hoc caeso fertur ab ipsa matre inedia interempta, quam filiae scelerum pudebat, [e]) denique *Claudius*, quem imperantem videre amplius non licuit. Marito carissimo e vivis erepto, etsi florens forma et aetate, alteras nuptias aversata est, egregia fide mariti amorem pensando. [f]) Cajum Caesarem, dictum Caligulam, suum ex filio Germanico nepotem, post mortem Liviae in domum suam recepit, eum-

a) in Claud. c. 1. b) in M. Anton. sub fin. c) Ann. IV. 44 et. XII. 64. d) Suet. in Claud. c. 1. e) Dio L. LVIII. § 11. f) Val. Max. L. IV. § 3.

que omnibus officiis fovit. [a]) Neque hic, cum primum imperium auſpicaretur, ingratus in aviam exſtitit collatis in eam ſummis honoribus, quos in explicandis numis recenſebo. At eandem ſerius, quod ab ea aliquando objurgaretur, taediis ad mortem adegit, dato etiam, ut quidam putant, veneno, [b]) quae ab omnibus propter formae excellentiam, et conjunctum raro ea aetate exemplo pudorem communes laudes, atque amorem promerita eſt, ſic ut Val. Maximus adſerere non dubitaverit, eam laudibus virilem familiae ſuae claritatem ſupergreſſam. [c]) Honores poſtumos, quos ei filius Claudius decrevit, continuo proferemus.

Proles continuo dedimus.

Numi:

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput Antoniae ſpicis coronatum.*

SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae taedae cum corollis.* AV. AR.

Proponitur Antonia capite ſpicis coronato inſtar Cereris, quo cultu jam vidimus propoſitam Liviam, et videbimus Agrippinam juniorem. Dicitur AVGVSTA, et SACERDOS. DIVI. AVGVSTI, quos honores praeclare confirmat Dio, cum narrat, [d]) Antoniam a Caligula *Auguſtam* et *ſacerdotem Auguſti* factam, omnesque Veſtalis honores ei tributos. Refert etiam Suetonius, [e]) Caligulam in Antoniam aviam, quidquid unquam Livia Auguſta honorum cepiſſet, uno S. C. congeſsiſſe. At novimus, Liviam ab exceſſu Auguſti non modo dictam Auguſtam, ſed etiam Auguſti ſacerdotem. [f]) Typus averſae ad ritum hujus ſacerdotii videtur pertinere, ſed Vaillantius ad ſacra Cereris vocat. Vt certum eſt ab ipſis his titulis, numum hunc ante Caligulae imperium ſignari non potuiſſe, ſic plane veriſimile eſt, imperante Claudio lucem vidiſſe. Nam tota haec averſa in ejus quoque numis reperitur, atque is multus fuit in reſtituenda majorum memoria.

* * *

Eadem adverſa, in aliis caput absque corona ſpicea.

CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſtans d. oblongam facem, ſ. cornucopiae.* AV. AR.

Cum in priore numo viderimus, taedas ad ritum ſacerdotii Auguſti referendas, taeda numi praeſentis ſimulacro mulieris, haud dubie Antoniae, addita idem videtur ſacerdotium indicare. At labor eſt epigraphen cum typo componere. Havercampus conſtantiam Antoniae indicari putat, qua illa in toro viduo perſeveravit, et filiam Livillam ad mortem adegit. Verum ſi haec conſtantia ad Antoniam pertinet, cur ea virtus ſecundum epigraphes ſenſum tribuitur Auguſto? Nam tum ſcribendum fuerat AVGVSTAE, non AVGVSTI. Accedit, obviam hanc eſſe epigraphen in numis filii Claudii, eamque adeo ejus videri propriam, ut videbimus in ejus moneta. Ceterum ſi epigraphe ad

---

a) Suet. in Calig. c. 10. b) Suet. in Calig. c. 23. Dio L. LIX. § 3. c) l. c. d) L. LIX. § 3. e) in Calig. c. 15. f) Dio L. LVI. § 46.

Claudium, typus ad Antoniam pertinet, difficile eſt, hujus diſsidii cauſam exponere.

* * *

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*
TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. (*in aliis additur* P. P.) S. C. *Mulier velata ſtans d. ſimpulum.* AE II.

Obvii ſunt hi numi. Havercampus, aliique typo averſae Claudium Aug. pontificis habitu exhiberi putant. In numis integerrimis muſei Caeſarei inſtituto novo examine ſigillum illud certam video exhibere mulierem, nullo autem pacto Claudium, cujus lineamenta etiam in exigua pictura non fallunt. Proponitur ergo ipſa Antonia ſub Veſtalis habitu, nimirum a Caligula omnibus Veſtalium honoribus ornata, ut ad numum primum ex Dione docuimus. Mirum ſcilicet viſum eruditis, cum epigraphe ſit Claudii, non etiam typum ad eum pertinere. Sed eundem diſſenſum jam etiam in numo praecedente obſervavimus.

Hos ergo honores Antoniae a Caligula et Claudio decretos numi deſcripti confirmant. Addunt Dio, a) et Suetonius, b) Claudium parentibus Druſo et Antoniae ludos equeſtres in eorum natalibus conſtituiſſe, et matri inſuper carpentum, quod per Circum duceretur. Quo magis laudanda Claudii in matrem pietas, quae toties filio ſtuporem, ſocordiamque exprobraverat, ut in hoc docebimus. Templi Antoniae meminit Plinius. c) Hunc grati filii adfectum edocti Aegyptii Antoniae vultum in averſa numorum Claudii ſignavere.

Numi ſpurii.

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*
TI. CLAV. CA. AVG. P. M. TR. P., *in medio* S. C. *omnia intra lauream.*

Vaillantius in prima editione numorum praeſtantiorum praeſentem numum inter aeneos Antoniae recenſuit. Baldinus in editione Romana ejusdem operis Tom. I. p. 14 Vaillantium corrigit, adſerendo, numum hunc eſſe argenteum, et ſervari in gaza Medica. Iſtud ſi verum, an praetereundum ſine animadverſione fuerat, impreſſam illi notam S. C. nullo alio hactenus exemplo? Odi moleſtam multorum loquacitatem, verum ad rem novam, et omnino inſolentem non ſubſiſtere, antiquarium arguit, ea, quae ad ſe maxime pertinent, parum curantem. Haec ejus notae periſtaſis fidem facit, aut numum eſſe aeneum, aut ſi argenteus eſt, haud dubie ſpurium, quo modo certe ſpurius eſt ſimilis argenteus II. formae, et craſsiusculus, quem haud ita pridem nactus ſum. Idem numus aeneus, ſed maximi moduli, exſtat in muſeo Caeſareo huc illatus ex Carthuſianorum muſeo Romano, ſed eum jam Frölichius ſuſpectum dixit. d) neque ego dubitem, eſſe plane adulterinum. In muſeo reginae Chriſtinae ab Havercampo edito inter numos II. formae recenſetur.

---

a) L. LIX. § 5. b) in Claud. c. 11. c) L. XXXV. pag. 697. d) Cimel. Vindob. Part. II. pag. III.

* * *

Commatis peregrini.

ΑΝΤΟΝΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput muliebre velatum.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ. *Caput Caligulae laureatum.* AE. II. (Pellerin Mel. II. p. 21.)

Ex hoc numo alter fere fimilis Morellii corrigendus eft, qui pro Γ. ΚΑΙΣΑΡ. legit Τ. ΚΑΙΣΑΡ, quo in numo Havercampus το Τ. legit Τιϐεριος; cum vero hoc imperante Antonia Auguftae titulo gavifa nondum fuerit, cenfet, numum fignatum fub Claudio, et a Theffalonicenfibus tam Tiberii, quam Antoniae memoriam renovatam. Sed raro T folum ad notandum Tiberium pro TI. ponitur, et ex numo Pelleriniano plus quam verifimile eft, a Morellio lectum T pro Γ, in quibus literis faepe ab antiquariis peccatum novimus. Ergo litera Γ. intelligendus Γαϊος Caligula.

Alterius urbis Graecae numi non memorantur, dempto, quem fupra citavi, una cum capite Drufi.

* * *

Coloniae Corinthi numos cum Antoniae capite habemus:

ANTONIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *duplex cornucopiae.* (Pellerin Rec. II. p. V. Phil. Venuti duoden. num. expofit.)

Alius fimilis, fed: P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. (Theup.)

Hi numi, ut per fe propter raritatem infignes funt, fic etiam eo commendandi, quod alios Corinthi numos egregie illuftrant, et quidem, quos ea propter hic defcriptum eo:

C. CAESAR. AVGVS. *Caput nudum.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *Pegafus volans.* (Vaill. Muf. Caef.)

Eadem adverfa.

P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. COR. *Pegafus volans.* (Vaill. Muf. Caef.)

Patinus, Vaillantius, Harduinus, auctor mufei Theupoli, aliique in binis hic defcriptis numis caput Augufti viderunt. Cum catalogum mufei Caefarei contexerem, non tam horum auctoritatem fecutus, quam quod fignati in utroque mufei Caefarei numo vultus Auguftum non diffiteantur, eos Augufto tribuere non dubitavi, cum tamen eosdem Caligulae tribuerent Morellius, [a]) et Pellerinius. [b]) Obfirmatus eram in mea fententia, quod in his numis appellatio *Germanici* deflt, quae in numis Caligulae cum commatis R. faltem primorum annorum, tum coloniarum abeffe vix unquam folet. Argumentum Havercampi hos numos Caligulae vindicantis, quod praeter vultus lineamenta, ut praetendit, etiam praeponatur praenomen Caji Augufto Caligulae proprium, minus firmum eft propterea, quod ipfe Auguftus in numis tam Romanis, quam coloniarum Caji quoque praenomen ufurpet; fic numo gentis Caniniae infcribitur: C. C. AVGVSTI, et idem in numo Caefarauguftae dicitur: C. CAESAR. AVGVST. [c]) in quo tum Havercampus ipfe, tum Florezius caput Augufti agnofcunt. Aliter fenfif-

a) in num. Calig. b) Mel. I. p. 262. c) Morelli in gente Caninia, Florez.

ſem, ſi tum, cum catalogum adornaveram, ad praeſentes Antoniae numos reflexiſſem animum. Hi, quoniam Antoniam *Auguſtam* dicunt, ex praeceptis hactenus datis ante Caligulam feriri non potuere, et quoniam ea honorificum hunc titulum ab nepote Caligula demum abſtulit, indubitatum eſt, hos numos ſub Caligula lucem vidiſſe. Ergo cum in numis Antoniae M. Bellius Proculus, et P. Vipſanius Agrippa IIviri memorentur, neceſſe eſt, numos inſcriptos: C. CAESAR. AVGVSTVS eodem tempore ſignatos, atque adeo numumos hac inſcriptione inſignes eſſe Caligulae, non Auguſti. Corrigendum igitur eſt horum antiquariorum, ac meum, qui hos tum ſecutus ſum, judicium, et numi omnes, qui Vipſanium Agrippam, et Proculum IIviros exhibent, Caligulae aetati reſtituendi. Novum igitur argumentum habemus, quam parum fidei habere liceat lineamentis, quae offerunt numi commatis peregrini.

Alexandrini item ſub Claudio ſignati exſtant.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae - - - - - -	O.
Aenei II. formae - - - - - - -	C.
Numi Graeci - - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum - - - - - - - -	RRRR.
Alexandrini - - - - - - - -	RRR.

TIBERIVS NERO.

Ti. Claudius Nero natus ex patricia Claudiorum familia cum ex patre Ti. Claudio Nerone, tum ex matre Livia Druſilla, cujus gens naturalis Claudia item fuit, verum ejus patre in Liviorum familiam adoptato huic ex adoptionis lege adnumerata fuit. [a]) Natus eſt Aemilio Lepido, et Munatio Planco cos. V. C. 712, ut ex actis, faſtisque collegit Suetonius, [b]) et colligitur ex Tacito, qui eum V. C. 790 mortuum octavum, et ſeptuageſimum aetatis annum egiſſe tradit, [c]) et Dione. [d]) Dies nativitatis fuit XVI. Novembris [e]) Infantiam habuit graviter exercitam. Nam cum ſe pater L. Antonio applicuiſſet, atque hujus turbis capta Peruſia finis eſſet impoſitus V. C. 713, reliquis a factione diſcedentibus diſsidere ipſe ab Octaviano perrexit, bellumque novum in Campania conflavit. Sed hanc quoque procellam Octaviani for-

a) Suet. Tib. c. 3. Tacit. Ann. V. 1. b) Cap. 5. c) Ann. VI. 50. d) L. LVIII. § 28. e) Suet. l. c. Dio L. LVII. § 18.

tuna dissipante primum in Siciliam ad Sex. Pompejum, inde ad M. Antonium cum uxore Livia, et Tiberio necdum bimo profugit. Restituta mox Antonium inter, et Octavianum pace pater Tiberius venia facta Romam rediit, ac paullo post V. C. 716 Liviam Tiberii nostri matrem petenti Octaviano cessit. Sumpta virili toga, quod factum V. C. 727 die XXIV. Aprilis definiunt fasti Verrii, quae deinde ejus per adolescentiam fuerint res gestae, compendio enarrat Suetonius, [a]) ducta intra istud tempus Vipsania Agrippina M. Agrippae filia. Majora mox mandante Augusto aggressus, quae nunc per annales compendio enarrabimus.

V. C. 734. Armeniam cum exercitu ingressus regnum Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit, ex quo coepit summum imperium agitare animo. Recepit etiam signa M. Crasso a Parthis adempta. [b])

V. C. 738. Praetor, simulque in Galliam cum Augusto proficiscitur. (Dio.)

V. C. 739. Rhaetos una cum fratre Druso subigit. (Dio.)

V. C. 741. Consul collega Quinctilio Varo.

V. C. 742. Pannonios ad obsequium revocat, et negato triumpho honoribus triumphalibus ornatur. (Dio.)

V. C. 743. Iubetur repudiare Vipsaniam Agrippinam, et Iuliam Augusti filiam, et M. Agrippae viduam ducere. Dalmatas ac Pannonios denuo infestat. (Dio.)

V. C. 745. Fratris Drusi in Germania exstincti corpus Romam refert. Ob victos Dalmatas, ac Pannonios ovans urbem intrat. (Dio.)

V. C. 746. in Germanos movet ducto secum C. Caesare. Rebus compositis imperator dicitur, et triumphus decernitur, consulque iterum designatur. (Dio.)

V. C. 747. Consul II. de Germanis triumphat. Denuo ad bellum Germanicum exit. (Dio.)

V. C. 748. Augustus, quo Caji et Lucii Caess. insolentiam reprimeret, Tiberio trib. potestatem in quinquennium confert. [c]) Rhodum recedit praetenta laborum requie, et studiorum amore. Alii istud consilii captum taedio uxoris, alii, ne praesens Cajo et Lucio obstare videretur, credidere. Posteriorem causam ipse serius confessus est. [d]) Vitam in insula popularem ac civilem egit, semel tantum trib. potestatis jure exercito, quod factum narrat Suetonius. [e])

V. C, 753. Exeunte trib. potestatis quinquennio reditum Romam desiderat, sed quia reluctante Augusto discessit, non impetrat. Subsistit igitur Rhodi quasi legatus ab Augusto, sed abditus in agris mediterraneis, et deposito patrio habitu ad pallium, et crepidas redactus, atque indies contemptior, praecipue cum Cajus Caesar tum in Orientem profectus, cui apud Samum occurrerat, sibi alienior esset compertus. [f])

V. C. 755. Post octennii secessum deprecante Livia, et permittente Cajo Caes. restituitur patriae, ea tamen lege, ne quam partem reip. attingeret. [g]) Per-

a) Cap. 7. b) Dio, Sueton. c. 9. c) Dio, Suet. c. 9. d) Suet. c. 10. 11. e) cap. 11. f) Suet. c. 12. 13. g) Suet. c. 14. 15.

peram ſcribit Dio, Tiberium Romam rediviſſe nonniſi mortuis Cajo et Lucio Caeſſ. [a])

V. C. 757. Ad hunc usque annum Tiberii tituli fuere: TI. CLAVDIVS NERO. Ergo ad annum aliquem priorem pertinet numus Gadibus Baeticae ſignatus:

NERO. *Caput Tiberii nudum.*

TI. CLAVDIVS. *Simpulum.* (Florez tab. XXVII. n. 2.)

Verum eodem hoc anno mortuo Cajo Caeſare Auguſtus V. Kal. Iul. Tiberium, et una Agrippam poſtumum adoptavit, juſſo tamen antea Tiberio adoptare Germanicum fratris Druſi filium. [b]) Translatus ergo in familiam Iuliam deinceps dictus eſt TIBERIVS CAESAR, et quoniam ex familia Claudia exſertus fuit, more recepto CLAVDIANVS vocabatur, quo titulo uſus eſt in dedicatione aedium Caſtorum. [c])

Eodem tempore data Tiberio trib. poteſtas in decennium. Fuit ergo anno

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. VI. COS. II. PONT. IMP.

Addendi enim quinque trib. poteſtatis anni, quam eum obiviſſe diximus ab anno V. C. 748 usque 753. Nam a poſteriore hoc anno usque ad praeſentem 757 cum Rhodi, tum Romae vitam omnino privatam egit. Profectus ſubinde ad bellum Germanicum [d]) ineunte hyeme Romam revertitur. [e])

Numi hujus anni inſcripti: TI. CAESAR. AVGVSTI. F. COS. II. TR. POT. VI. AVGVR. PONT. IMP. III. unius Goltzii fide nituntur, ex quo has quisquilias hauſere Mediobarbus, et Morellius.

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. VI. VII. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius bellum adverſus Germanos reſumit.

Numus, qui a Mediobarbo ad hunc annum citatur, eſt Goltzianus.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. VII. VIII. COS. II. PONT. IMP.

Ad Viſurgim, et Albim penetrat, atque inde *imperator* dicitur. [f]) Avocatur ad bellum Pannonicum, et Illyricum, quod graviſsimum omnium externorum bellorum poſt Punica, et triennio geſtum refert Suetonius. [g])

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. VIII. IX. COS. II. PONT. IMP.

Tiberio Germanicus cum novo exercitu auxilio mittitur. (Dio.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. IX. X. COS. II. PONT. IMP.

Bellum Illyricum a Tiberio, et Germanico finitur. (Dio.)

---

a) L. LV. c. 11. b) Suet. c. 15. Velleius L. II. c. 102. 103. c) Dio L. LV. § 27. d) Dio. e) Velleius L. II. c. 104. 105. f) Dio. g) Cap. 16.

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. X. XI. COS. II. PONT. IMP.

Exeunte hyeme revertitur Tiberius, et magnis honoribus accipitur, quorum partem a ſenatu decretam Auguſtus inhibet. [a]) Germanicus apud exercitum relictus novo bello cum Dalmatis implicatur. (Dio.)

V. C. 763. P. X. 10.
TR. P. XI. XII. COS. II. PONT. IMP. V.

Bellum Dalmaticum una cum Germanico aegre conficit. Ex eo uterque dictus *imperator*. (Dio.) Ad expiandam Vari cladem in Germaniam mittitur. Ex hoc caſu decretus illi triumphus differtur.

Hoc demum anno incipiunt certi Tiberii numi:

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERAT. V. *Caput nudum.*
PONTIFEX. TRIBVN. POTESTATE. XII. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Caput laureatum, ut ait Vaillantius.
CERES. S. C. *Dea ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. I. (Morelli, Vaill.)

*
* *

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERATOR. V. *Caput Tiberii nudum.*
Sine epigraphe. Templum multis columnis ac ſtatuis conſpicuum, inter quod figura ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae, epiſtylio inſcriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Morelli Impp. de Camps numi max. mod. Beger Theſ. Br. T. III. p. 87.)

Magna, ut vides, nomina hunc numum adprobavere, verum ſunt non pauca, quae eum mihi ſuſpectum reddunt, et quidem forma maximi moduli ab hac aetate ſaltem in numis Romanis aliena, tum et caput hujus formae numo inſertum, quod ante Caligulam rariſsimum, ut dixeram in numis Auguſti. Sane nullum novi Tiberii numum ſincerum, niſi II. formae, qui commatis R. ſit, et ejus Auguſti caput offerret, ac novi praeterea, quoniam numi majoris formae cum capite Tiberii avide expetuntur, multos fraudis ignaros obtruſis numis ſimilibus turpiter fuiſſe deceptos. Eſt idem numus in muſeo Caeſareo, ſed haud dubie falſus, ex quo patet, impoſtorum artem in fingendis id genus numis ſeſe exercuiſſe. Supra in numis D. Auguſti pag. 126 numum protuli cum eadem plane averſa, ſed quem ipſum quoque ſpurium ſuſpicabar. Veriſimile videtur, falſarios formam templi cepiſſe ex numo Tiberii, quem dabimus ad annum V. C. 787.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. PONT. IMP.

Tiberius et Germanicus conſtitutis in Germania rebus Romam redeunt. (Dio.)

a) Dio, Suet. c. 17.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XIII. XIV. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius de Pannoniis Dalmatisque triumphat die XVI. Ianuarii. [a]) Auguſtus Germanicum ſenatui, ſenatum Tiberio commendat. (Dio.)

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XIV. XV. COS. II. PONT. IMP.

Lex lata a conſulibus, uti Tiberius provincias communiter cum Auguſto adminiſtraret. Auguſtus Tiberio iterum trib. poteſtatem confert. [b])

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput nudum.*
CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput Auguſti laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.
Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exhibet hic numus triumphum Tiberii de Pannoniis, ac Dalmatis, quem ei decretum ad annum V. C. 763 diximus. De eo Velleius: [c]) *In urbem reverſus jam pridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Dalmatisque triumphum egit.* Idem narrat Suetonius. [d]) Auctores veteres definite non ediſſerunt, ſitne triumphus hic actus anno hoc, vel praecedente. Recentiores praecedentem malunt, numi praeſentem, nam trib. poteſtatem XV. numis his inſcriptam Tiberius nonniſi menſe Iulio anni praeſentis auſpicatus eſt. Ceterum potuit hujus triumphi memoria in numis ſerius ſignatis renovari, ut certe in numis anni ſequentis renovata eſt.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XV. XVI. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius ab Auguſto in Illyricum ad res ibi conſtituendas miſſus, mox a Livia propter Auguſti gravem valetudinem revocatus apud Nolam Campaniae patrem adhuc ſpirantem reperit. (Velleius L. II. c. 123. Suet. c. 21.) Is paullo poſt die XIX. Auguſti moritur. (Dio.)

Eodem anno ex a. d. XIV. Kal. Sept.
AVGVSTVS.
TR. P. XVI. COS. II. PONT. IMP. VII.
Sex. Pompeio, Sex. Appuleio cos.

Auguſto vita functo, necdum vulgata ejus morte Agrippam Poſtumum in Planaſia exulem rerum novarum metu interimi jubet, [e]) ac mox Iuliam Auguſti filiam Rhegio a patre incluſam, ſuamque uxorem inedia conficit. [f]) Patrem publice ſepelit, et inter divos refert. Exercitus fiducia mortis in ſeditionem verſos ad pacem revocat, Germanicos per Germanicum, Pannonium miſſo filio Druſo.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*

---

a) Faſti Verrii p. 14. b) Dio, Suet. in Tib. c. 21. c) L. II. c. 121. d) Cap. 20.
e) Tacit. Ann. L. I. c. 6. Suet. c. 22. f) Tacit. Ann. L. c. 53.

IMP. VII. TR. POT. XVI. *Imperator in quadrigis triumphalibus f. ſceptrum cum aquila, d. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Renovatur hoc typo memoria triumphi ante biennium a Tiberio acti.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*

CLEMENTIAE. S. C. *Clypeus, cui inſculptum adverſum caput Clementiae.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

MODERATIONI. S. C. *Clypeus, cui inſculptum adverſum caput Moderationis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Bini hi numi intra quinque primos Tiberii Aug. annos ſignati ſunt docente titulo IMP. VII., nam certo ex numis conſtat, Tiberium ſaltem V. C. 772 ſe ſcripſiſſe IMP. VIII. Affectabat autem principio imperii *Clementiam*, et *Moderationem* nondum certo rerum ſuarum ſtatu, ac cauſa Germanici anxius, quem propter res geſtas, et populi ſummum ſtudium et idoneum principatui, et paratum ſucceſſorem metuebat. [a]) Igitur exemplo I. Caeſaris, quem Suetonius ſcribit, [b]) *MODERATIONEM, CLEMENTIAMque tum in adminiſtratione, tum in victoria belli civilis admirabilem exhibuiſſe*, neceſſe duxit, principio imperii ad ſtabiliendas res ſuas arceſſere virtutes ab animo ſuo, quod exitus docuit, nimio alienas. Sane multo adhuc ſerius Tiberii gratia ara *Clementiae* S. C. decreta fuit. [c]) Similes numi etiam ſerius ſignati ſunt, quod ex addito IMP. VIII. patet. Averſa numi prioris nova non eſt. Exſtat enim eadem, ſeu inſcriptionem ſpectes, ſeu typum, in denario Paulli Lepidi gentis Aemiliae.

V. C. 768 P. X. 15.

TR. P. XVI. XVII. COS. II. IMP. VII.

Druſo Caeſ. C. Norbano Flacco coſ.

Incipit

PONTIFEX MAXIMVS.

Germanicus Cattos impetit, et *imperator* a Tiberio dicitur. [d]) Arminium perſequitur, et caeſis Vari militibus inferias mittit. [e])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. VII. TR. POT. XVII. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. lauri ramum, f. ſceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſtremus hic numus eſt, qui Tiberii de Pannoniis triumphum ante tres annos actum jactat, eſtque rarus cum hac trib. poteſtate.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier ſedens d. haſtam, f. ramum.* AV. AR.

Pontificatum maximum Tiberius non ſtatim ab adito imperio ſuſcepit, ſed anno ſequente VI. idus Martias. Docet iſtud inſigne marmor Gruterianum, cujus poſtrema verba ſunt: [f]) VI. IDVS.

a) Dio L. LVII. § 13. b) in Iul. cap. 75. c) Tacit. Ann. IV. 74. d) Tacit. Ann. I. 58. e) Tacit. f) Pag. 228. n. 8.

MARTIAS. QVIA. HAC. TI. CAES. PONT. MAX. FELICISSIME. CREATVS. EST. Fasti Verrii ipsos etiam consules Drusum et Norbanum, qui fuerunt hujus anni, addunt. [a])

Hos numos hoc loco recenseo, non quod praesente tantum anno signati sunt, sed quoniam primi pontificatum maximum memorant. Quin jure inter numos Tiberii vagos collocandi sunt; nam inde ab hoc anno usque ad ejus mortem denarii aurei, et argentei (de quinariis aureis non loquor) praeter hos cum capite Tiberii signati non sunt, si nonnullos consecrati Augusti demas. Vnde rationem in promptu habemus, cur numi cum hoc typo tanta hodiedum copia suppetant. In solo Florentino M. Ducis museo duos et triginta ejusdem exempli aureos reperi. Magnus etiam eorum numerus fuit in Caesareo. Excluso omni alio typo debebat horum numerus annorum XXII. spatio immensum augeri. Quare inde ab hoc anno potes denarios Tiberii aureos vel argenteos perinde raros, ac obvios dicere; istud, quia cum hac epigraphe, et typo ingens eorum vis superest, illud, quia cum alio typo vix alii exstant. Immota haec monetae Tiberianae lex plane ex Tiberii ingenio fuit nihil immutare cupientis, nimirum, ut ait Tacitus: [b]) *causae variae traduntur* (imperiorum in provinciis continuatorum) *alii taedio novae curae, semel placita pro aeternis servavisse.* Eadem constantia observatur in quinariis aureis typo perpetuo Victoriae sedentis. Major in aeneis varietas, sed novimus etiam, monetam auream, et argenteam ad imperatorem, aeneam ad senatum pertinuisse.

Mulierem sedentem partis aversae sunt, qui Iuliam matrem existiment. Non credo, Tiberium, qui publicis matris honoribus palam semper est adversatus, voluisse sibi matrem in moneta sua sociari. Ad haec quid addita *pontificis maximi* epigraphe ad Iuliam? Verius igitur est symbolica pontificatus ejus imago, quae ramum lustralem ejus muneris attributum manu praefert.

Numum hunc restituit Trajanus.

* * *

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV.

Haec quinariorum aureorum ratio jam coepit sub Augusto, et per totum Tiberii imperium porrigitur.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVII. S. C. *Mulier capite velato sedens d. pateram, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

De signo aversae, quo haud dubie Iulia mater proponitur, actum supra in ejus numis.

* * *

Commemorandus hic numus alius insignis, etsi commatis peregrini.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput nudum.*

DIVVS. AVG. IMPER. OCTAVIA. *Ca-*

a) Foggini p. 28. b) Ann. I. 80.

pita adversa, *Augusti*, *cui superne imminet astrum solis*, *et Octaviae*, *supra quam lunula.* AR. max. mod. (Mus. Caes.)

Egregium hoc numisma jam supra in numis Octaviae sororis Augusti descripsi, et explicavi. Cum in eo Tiberius dicatur P. M. et IMP. VII., pontificatum autem maximum susceperit anno praesente, et V. C. 775 desiverit titulus IMP. VII., necesse est, eum intra hos annos signatum.

V. C. 769 P. X. 16.
TR. P. XVII. XVIII. COS. II. P. M. IMP. VII.
T. Statilio Tauro, L. Scribonio Libone cos.

Germanicus in Cheruscos profectus Arminium gravi praelio superat. [a]) Aquilam, et signa a Varo amissa recuperat. [b])

Vnicum numum, qui hujus sit anni, eumque aeneum II. formae profert Morellius inscriptum: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVIII. S. C. sine mentione musei.

V. C. 770 P. X. 17.
TR. P. XVIII. XIX. COS. II. DES. III. P. M. IMP. VII.
C. Caelio Rufo, L. Pomponio Flacco cos.

Tiberius consul III. designatur. [c]) Germanicus per speciem honoris ab exercitu avocatur, et VII. Kal. Iun. de Cheruscis, Cattis, Angrivariis triumphat. [d]) Exeunte anno Tiberii jussu ad componendas Orientis res in Syriam proficiscitur. Archelaus Cappadociae rex, quod Tiberium Rhodi agentem neglexerat, Romam evocatur, et praesens in senatu fictorum criminum accusatur; at is longa aetate invalidus ante sententiam seu naturali, seu advocata morte obit. Ejus regnum in provinciam redigitur. [e]) Duodecim Asiae urbes nocturno terrae motu collabuntur, et Tiberii liberalitate recreantur. [f]) Tacfarinas Numida bellum in Africa suscitat, vinciturque a Furio Camillo. [g])

Numum aeneum II. formae a Morellio descriptum reperio, qui ad annum praesentem est vocandus, in cujus aversa: PONTIF. MAXIM. TRIB. POT. XVIII. COS. DES. S. C., sed museum rursus non citat, neque hunc numum alibi reperi.

V. C. 771 P. X. 18.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. IMP. VII.
Tiberio Aug. III. Germanico Caes. II. cos.

Germanicus Zenonem Polemonis filium populari Artaxiae nomine Armeniae regem nominat. Cappadociae, et Commagene in provinciam per Germanicum redactis magistratus Romanos praeficit. [h])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XX. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

a) Tacit. Ann. II. 17. b) ibid. c. 25. 41. c) Tac. Ann. II. 42. d) ibid. c. 41. e) ibid. c. 42. f) ibid. c. 47. Dio. g) Tac. Ann. II. 52. h) Tac. Ann. II. 56. Suet. in Calig. c. 1.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*
PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XX. *in medio* S. C. AE. II. (Morelli.)

V. C. 772 P. X. 19.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. IMP. VII.
M. Iunio Silano, L. Norbano Flacco cos.

Germanico et Druſo ob conſtitutas in Oriente, et Germania res ovatio decernitur. [a]) Tiberius Rhaſcuporidem Thraciae regem caeſi Cotyos ex fratre nepotis reum fraude aggreſſus Romam allicit, mox Alexandriae necandum curat. Germanicus apud Epidaphnen juxta Antiochiam artibus Cn. Piſonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae exſtinguitur. [b])

Aeneum II. formae Morellius ex muſeo regis Galliarum recitat, in cujus parte averſa: PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI. *Caduceus intra duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 3.) In hujus numi praeconio repugnat titulus IMP. VIII. pro VII., ut mox patebit ex numis anni 774.

V. C. 773 P. X. 20.
TR. P. XXI. XXII. COS. III. DES. IV. P. M. IMP. VII.
M. Valerio Meſſalla, M. Aurelio Cotta cos.

Agrippina cum mariti Germanici cineribus urbem intrat. Cn. Piſo ejus mortis reus actus ſententiam voluntaria morte praevertit. Tacfarinas bellum in Africa renovat, geritque varia fortuna. [c])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXII. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

TI. CAESAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*
PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* AE. II.

Numus hic eſt integerrimus in muſeo Caeſareo, cujus adſerti rationem mox dabimus ad annum ſequentem.

V. C. 774 P. X. 21.
TR. P. XXII. XXIII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
Tiberio Aug. IV. Druſo Caeſ. II. cos.

Tiberius conſul IV. cum filio Druſo conſule II. Per hunc annum abſens ipſe in Campania fuit. Iulius Florus, qui Treviros, Iulius Sacrovir, qui Aeduos ſolicitaverant, immiſſo exercitu opprimuntur. [d]) Iunio Blaeſo proconſulatus Africae, et bellum adverſus Tacfarinatem mandatur. [e])

Aeneum II. formae exhibet Morellius, in cujus parte averſa legitur: PONT. MAXIM. COS. IIII. IMP. VIII. TR. POT. XXIII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 5.)

Quo anno Tiberius IMP*eratoris* VIII. titulum ſumpſerit, inter ſcriptores modernos controverſum, cujus diſſenſus

---

a) Tac. Ann. II. 64. b) Tac. Ann. II. Dio. c) Tac. Ann. III. d) Tacit. Ann. III. 40. e) Tacit. Ann. III. c 35.

causa ab iniqua numorum lectione petenda. Mediobarbus ejus tituli exordium jam ad annum V. C. 769 refert. Et juvabat hanc sententiam causa verisimilis; nam eodem anno Tiberium a milite in loco praelii adversus Arminium duce Germanico commissi salutatum imperatorem docuit Tacitus. [a]) At non usum Tiberium delato hoc honore, et haud dubie per invidiam Germanici, probant numi annorum proxime sequentium, in quibus adhuc IMP. VII. compellatur, et a Mediobarbo ipso citati, quo magis ejus viri negligentia reprehensionem meretur.

Morellius in numis Tiberii Tab. VIII. n. 2. numum ex museo regis Galliarum cum hac epigraphe sistit:

PONT. MAX. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XX., vi cujus testimonii Tiberius fuisset IMP. VIII. jam V. C. 771, vel saltem 772, in quos annos cadit Tiberii consulatus III., et ejus trib. potestas XX.

Idem hic numus sic temere descriptus aliis duobus eadem tabula continuo sequentibus pestifer exstitit, quorum haec proponitur epigraphe:

Num. 3. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI.

Num. 4. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXII.

Non sine certa ratione adsero, errorem numi I. fluxisse in duos proxime sequentes. Nam facile ex ipsis iconismis apparet, antea in iis pro IMP. VIII. sculptum fuisse, ut oportuit, IMP. VII., sed subinde numerum VII. in VIII. perperam correctum, quod ex nigriore harum notarum in tabula aenea colore manifeste deprehenditur. Nimirum sive ipse Morellius, sive, qui in hanc tabulam commentatus est, Havercampus, cum in numo I. viderent conjunctum IMP. VIII. cum TR. POT. XX., tanto magis VIII. imperatorii honoris numerum ad sequentes trib. potestates valere censuerunt, atque adeo re non satis mature discussa nimium seduli ex numi primi scabie, quae tollenda potius fuit, reliquos contaminavere.

Eundem numum, flagitiosum nempe ducem, secutus ipse, cum catalogum musei Caesarei conficerem, quoniam Morellio tot ab adcuratione praeconiis celebrato, qui numum ipse vidit, et delineavit, omnem fidem habebam, quam hodie in hoc ejus Impp. opere non raro ambiguam, et fallacem reperio, IMP. VIII. titulum pariter ad trib. potestatem XX. adfixi, et mox in numis binis ejusdem musei non satis integris secundum exemplar Morellianum num. 3 propositum legendum censui IMP. VIII. TR. POT. XXI. [b]) Serius numum ejus generis integerrimum, quem ad annum V. C. 773 proposui, nactus sum, qui horum numorum epigraphen tam ambigue saepe propositam plene stabilit inscriptus:

PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII.

atque hoc modo idem quoque describitur a Goltzio, [c]) in museo C. de Pfau, et Theupoli.

At hoc demum anno Tiberium dictum IMP. VIII., evincit epigramma pontis Ariminensis, in quo is dicitur TRIB.

a) Ann. II. 18. b) Part. II. p. 95. c) Num. Tiberii tab. VIII. n. 1.

POTEST. XXII. COS. III. IMP. VIII. [a]) quae quidem notae omnes ad anni hujus partem priorem pertinent.

Ad numos Tiberii aeneos, quos hoc anno, et praecedentibus proximis descripsi, quique pro typo habent duplex cornucopiae cum caduceo, observandum merito, notam S. C. praeter monetae aeneae morem perpetuo abesse, atque idem observo etiam in aeneis cum eodem typo numis Vespasiani ad annum V. C. 827, et Domitiani ad V. C. 826, ut adeo, quoniam soli id genus numi ea carent, necesse sit, certam aliquam causam subesse. Eam ab ipso typo petendam existimo, nimirum quod cornucopiae, et caduceus, utpote senatus populique symbola, senatus mentionem supplent. Illa autem insignia utrique huic ordini esse propria, docet vetus gemma, quam proposuit Wildius, [b]) in qua expressum cornucopiae, et caduceus, scripto juxta: SEN. POP. QVE. ROM. Ex simili causa in obviis Caligulae numis cum epigraphe: S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS, suppressum est S. C., quia senatus auctoritas jam in inscriptione indicatur.

V. C. 775 P. X. 22.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. IV. F. M. IMP. VIII.
D. Haterio Agrippa, C. Sulpicio Galba cos.

Druso filio trib. potestatem confert. [c]) Asylorum per Asiam licentiam coercet. [d]) Iunio Blaeso re adversus Tacfarinatem bene gesta insignia triumphi, et quod postremo tunc factum, *imperatoris* titulum confert. [e])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VIII. *Caput nudum.*
PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXIIII. *in medio* S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio* S. C.
CIVITATIBVS. ASIAE. RESTITVTIS. *Imperator togatus capite laureato sedens pedibus scabello fultis d. pateram, s. hastam.* AE. I. (Mus. Caes.) Restitutus etiam a Tito.

Numus tam fabrica, quam argumento insignis. Ad annum V. C. 770 ex Tacito docuimus, XII. Asiae urbes terrae motu ingente adflictas Tiberii liberalitate surrexisse. Id beneficium copiosi auctores alii depraedicant, quorum verba citat Schlegelius hujus numi interpres. [f]) Quod ad urbium numerum attinet, cum Tacito consentit Plinius. [g]) Enumerat ille Sardianos, Magnetes a Sipylo, Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonienses, Mostenos, Hyrcanos, Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, alii XIII. XIV. XV. enumerant, complexi nimirum urbes, quae aliis subinde annis eodem fato procumbentes beneficam Tiberii manum sensere, quod accidisse Cibyrae Phrygiae, et Aegis Achaiae ad annum V. C. 776 refert Tacitus. Revera praecla-

a) Grut. p. 160. 2. b) Gemm. sel. num. 92. c) Tac. Ann. III. 56. d) ibid. c. 60. e) ibid. c. 72. 74. f) Morelli Impp. T. I. p. 578. g) L. II. § 86.

rum illud marmor, quod exeunte ſaeculo ſuperiore apud Puteolos effoſſum eſt, Caeſari Tiberio dicatum, XIV. figuras muliebres exhibet cum ſubſcriptis urbium totidem Aſiaticarum nominibus, quae eadem ſunt cum iis, quae memorat Tacitus, additis praeterea Epheſo, et Cibyra.

Ad explicandam averſae imaginem commemorandum omnino Phlegontis Tralliani teſtimonium, [a]) qui ex Apollonio refert, Tiberii aetate complures, et illuſtres urbes terraemotu everſas, quas ſubinde imperator propriis ſumptibus refecit, pro quo beneficio coloſſus ei dedicatus Romae in foro juxta aedem Veneris, adſtitutis urbium ſingularum ſimulacris. Quod diſertis verbis enarrat Phlegon, illud ipſum in citato marmore Puteolano oculis videmus, quod haud dubie ſecundum exemplar Romanum ſcalptum fuerit, et ad depraedicandam Tiberii liberalitatem Puteolis dedicatum. Coloſſeum autem illud memoratum Phlegonti ſimulacrum haud dubium videtur fuiſſe eodem cultu, quo in praeſente numo Tiberius proponitur. Nihil huc confert marmor Puteolanum, cujus tantum baſis ſupereſt, ſigno, quod ei imminuiſſe veriſimile eſt, temporum injuria deperdito. De hujus monumenti Puteolani forma, et erudito argumento qui plura noſſe cupiet, adeat prolixam de eo Laurentii Gronovii diſſertationem inſertam Tomo VII. Theſauri antiquitatum Gronovii, et Belleyum. [b])

Simulacro ipſi, ut illud offert numus, nihil pro praeſente, et manifeſto numine deeſt. Adſunt patera, haſta, ſcabellum. Ergo cum ajunt Tacitus, ac Suetonius, Tiberium honores divinos averſatum, id forte ſub ejus principatus initio, et necdum ſatis firmo imperio verum fuerit, ſerius magnificentius de ſe ſenſerit, aut ſaltem, ut nunquam cultum coeleſtem a ſuis exegerit, ita non obſtiterit, ſi habebatur, perinde atque idem ille Auguſti nomen non uſurpabat, audiens tamen, aut ſcriptum legens ferebat. [c]) Sane anno ſequente permiſit ſibi, ac matri templum apud Smyrnam dedicari, matrem vero omni deae cultu propoſitam vidimus ſupra in ejus Auguſtae numis.

Videtur coloſſus hic Tiberianus hoc demum anno finitus, et dedicatus, ac ſubinde numis inſertus. Video tamen apud Belleyum, [d]) Mediobarbum, et in aliis catalogis memorari trib. poteſtatem XXI. numis ſimilis argumenti inſcriptam, unde ſequeretur, monumentum illud biennio poſt eam calamitatem dedicatum. In catalogo muſei Caeſarei typographi lapſu ſcriptum legitur TR. POT. XXIII.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Auguſtus capite radiato ſedens d. extenta ramum, ſ. haſtam, juxta ara, vel menſa.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

---

a) de reb. mirab. c. 13. b) B. L. T. XXIV. p. 128. c) Dio L. LVII. § 8. d) l. c. p. 129.

Tacitus in actis hujus anni: [a]) *Sub idem tempus Iuliae Auguſtae valetudo atrox neceſſitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus, ſincera adhuc inter matrem filiumque concordia, ſive occultis odiis; neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem D. Auguſto Iulia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat.* En annum numi per tribunatum XXIIII. praeclare cum anno Taciti conſpirantem, quo dubitari nequit, effigiem numi eſſe eandem cum illa, quam Tacitus memorat. At exſtat teſtimonium aliud priore praeſtantius. Legitur in Faſtis Verrii ad diem XXIV. Aprilis: SIG. DIVO. AVGVSTO. PATRI. AD. THEATRVM. MAR - - - IVLIA. AVGVSTA. ET. TI. AVGVSTVS. DEDICARVNT. Ex numo, et Tacito habemus annum, quo dedicatio haec peracta, epigramma ipſum menſis diem, nempe XXIIII. Aprilis adſignat, praeterea eandem offert in verbis formulam, quam numus, et confirmat, quod refert Tacitus, Iuliam Tiberii nomen ſuo poſtſcribere auſam, denique gravem Iuliae valetudinem nonniſi poſt hunc diem potuiſſe ingruere.

Huic numo ſociandus alter cum capite Agrippae eodem hoc anno cuſus, quem dedimus ſupra in ejus numis.

* * *

Succedunt numi in Iuliae Aug. honorem ſignati:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Similis adverſa.

IVSTITIA. *Caput muliebre.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SALVS. AVGVSTA. *Caput muliebre crinibus retro in nodum ligatis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Tres hos numos jam explicavimus in numis Liviae.

V. C. 776 P. X. 23.
TR. P. XXIV. XXV. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere cos.

Druſus Ti. filius uxoris Liviae, et Sejani conſpiratione veneno e medio tollitur. [b]) Tiberius Neronem et Druſum Germanici liberos ſenatui commendat. [c])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXV. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 777 P. X. 24.
TR. P. XXV. XXVI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
Ser. Corn. Cethego, L. Viſellio Varrone cos.

Tacfarinate in acie caeſo diuturnum in Africa bellum duce P. Dolabella procos. finitur. [d])

Similis priori cum TR. POT. XXVI. Quin. AV. (Morelli.)

---

a) Ann. III. 64. b) Tacit. Ann. IV. ſub init. c) ibid. cap. 8. d) Tacit. Ann. IV. 25.

V. C. 778 P. X. 25.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Aſinio Agrippa, Coſſo Corn. Lentulo cos.

Cremutius Cordus accuſatus, quod Brutum et Caſsium Romanorum ultimos dixerat, mortem, quam certam praevidit, inedia ultro arceſsit. [a])

Hic annus ut factorum publicorum, ita numorum ſterilis.

V. C. 779 P. X. 26.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
C. Calviſio Sabino, Cn. Corn. Lentulo Getulico cos.

Tiberius ſpecie dedicandi templa apud Capuam Iovi, apud Nolam Auguſto in Campaniam abit, urbem nunquam poſthac reviſurus. Alii ferebant extruſum matris impotentia, alii, disceſsiſſe, ut reconderet voluptates, alii ſuaſu Sejani, ad quem abſente principe cuncta devolvi neceſſe erat. [b])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXVIII. *Victoria ſedens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VIII. *Caput laureatum.*
PONT. MAX. TR. POT. XXIIX. S. C. *Orbis cum gubernaculo.* AE. II. (Morelli.)

Haec averſa frequenter ſubinde redibit mutato ſolum trib poteſtatis numero. Typus eſt ſymbolicus, indicans *gubernatum* Tiberii auſpiciis terrarum *orbem.*

V. C. 780 P. X. 27.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Licinio Craſſo, L. Calpurnio Piſone cos.

Apud Fidenas conlapſum amphitheatrum ſtrage L. millium ſeu obrutorum, ſeu graviter ſauciorum, [c]) ad quem feralem nuncium Tiberius, qui jam Capreis ſe clauſerat, in continentem transit, poteſtatemque omnibus ſui adeundi facit.

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 781 P. X. 28.
TR. P. XXIX. XXX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
App. Iunio Silano, Silio Nerva cos.

Friſii commoventur. In urbe caedes inſidiae, calamitates ſuetae. [d])

TR. P. XXX. *typo victoriae ſolito.* Quin. AV. (Morelli.)

V. C. 782 P. X. 29.
TR. P. XXX. XXXI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
L. Rubellio Gemino, C Fuſio Gemino cos.

Iulia Auguſta moritur. Matre remota magis furunt Tiberius et Sejanus. [e])

a) Tacit. Ann. IV. 34. b) Tac. Ann. IV. 57. c) Tacit. Ann. IV. 62. Suet. c. 40. d) Tac. Ann. IV. e) Tacit. Suet. Dio.

TR. POT. XXXI. *in similibus* Quinariis AV. (Morelli.)

V. C. 783 P. X. 30.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. IV. DES. V. P. M. IMP. VIII.
L. Cassio Longino, M. Vinicio Quartino cos.

Agrippina Germanici in Pandatariam, ejus filius Nero in Pontiam insulam per vim ejicitur. [a]) Alter filius Drusus in palatio arcte custoditur. [b])

TR. POT. XXXII. *typo obvio Victoriae.* Quin. AV. vel: *Orbis cum gubernaculo.* AE. II.

V. C. 784 P. X. 31.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Tiberio Aug. V. L. Aelio Sejano cos.

Nero fame necatur. [c]) Sejanus hoc anno Tiberii in consulatu conlega affectati non obscure imperii reus principis artibus irretitur, caeditur, et in scalas Gemonias abjicitur. Livia olim Drusi jun. uxor, comperto, ejus et Sejani insidiis peremptum Drusum, morte ipsa quoque adficitur.

Defectum numorum commatis R. suppleant peregrini.

Epigraphe et caput Tiberii.

MVN. AVGVSTA. BILBILIS. TI. CAESARE. V. L. AELIO. SEIANO. *Corona querna, intra quam:* COS. AE. I. (Florez aliique.)

Vix alius exstat numus peregrinus, in quo par consulum signatum habeatur. Eadem Bilbilis cum ante annos XIII. tertium Tiberio consulatum gratularetur, conlegam tamen omisit, etsi is esset ipse Germanicus Tiberii filius, scripto tantum in numis: TI. CAESARE. III. COS. (Florez.) Causa igitur fuit adulatio in Sejanum, qui potestate aequatus ipsi Tiberio ejus etiam futurus successor passim ferebatur. Idem Florezius alium numum nactus est priori plane similem, sed in quo verba AELIO. SEIANO extrita sunt, non fortuito, sed de industria, quod reliquae literae omnes integerrimae persuadent. Nimirum ut ex fastis ejus erasum fuit nomen, ita idem tentavit in hoc numo manus infensa memoriae spurcissimi hominis. Idem suo Bilbilitano numo accidisse narrat Havercampus, [d]) atque idem multo ante Montfauconus, [e]) ex quo repetito actu orbis in projectum hominem odium intelligas.

Etiam in binis Caesaraugustae numis memoratur TR. POT. XXXIII., in quibus typus est: *Imperator togatus sedens d. pateram, s. hastam,* nimirum ut in numis *civitates Asiae restitutas* praedicantibus supra ad annum V. C. 775 descriptis, ex quibus adeo Caesaraugustani typum mutuati sunt.

V. C. 785 P. X. 32.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Furio Camillo cos.

In urbe caedes, et maleficia solita.

---

a) Suet. c. 54. b) Tac. Ann. VI. 23. c) Suet. in Tib. c. 54. in Calig. c. 7. Dio L. LVIII. d) ad famil. Morelli in praef. p. 16. e) Diar. Ital. p. 443.

Quinarii AV. et AE. II., ut supra ad V. C. 779. (Morelli.)

V. C. 786 P. X. 33.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Ser. Sulpicio Galba, L. Corn. Sulla cos.

Drusus Germanici F. fame in palatio exstinguitur, [a]) mater item Agrippina seu morte voluntaria, seu subtractis alimentis. [b])

Quinarii AV. soliti, et AE. II. typo *caducei.* (Morelli.)

V. C. 787 P. X. 34.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Paullo Fabio Persico, L. Vitellio cos.

Vetera in urbe malorum argumenta. [c])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. *in medio:* S. C. In aliis: TR. POT. XXXVII. *vel* XXXIIX.

Sine epigraphe. Templum multis columnis ac statuis conspicuum, intra quod figura sedens d. pateram, s. cornucopiae. AE. I. (Mus. Caes.)

Dubium non videtur, templum partis aversae esse Augusti; nam ait Tacitus, [d]) Tiberium templum parentis sui *a se perfectum contemptu ambitionis, an per senectutem, non dedicavisse.* Perfecit ergo Tiberius hoc templum jam senio gravis, qualis revera jam fuit in trib. potestate XXXVI. agens nimirum aetatis annum LXXV., et videntur monetarii templum illud dedicationi proximum hoc et sequentibus annis in numis proposuisse. Accedit, similis architecturae templum conspici in numo D. Augusti, quem proposui in hujus moneta pag. 170.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. (*in aliis* XXXVII. *vel* XXXIIX.) *in medio:* S. C.

Sine epigraphe. Quadrigae triumphales nullo insistente. AE. I. (Liebe Gotha p. 276. Mus. Caes.)

Conjecit Schlegelius, [e]) typo currus triumphalis rectore vacui notari triumphum Tiberio decretum quidem, sed non actum. Istud cum contigerit anno V. C. 763, quo Tiberius maesta ob cladem Varianam civitate meritum ex victa Dalmatia triumphum in aliud tempus conjecit, non dubitavit vir eruditus, praesentium numorum typo destinatum illum, sed in praesens omissum triumphum demonstrari. En numi explicatum inde ab annis XXIV. petitum. Haec si tenenda sententia, licebit etiam de numis Augusti cum simili typo vacui rectore currus ab Aquillio, et Durmio IIIviris circa annum V. C. 734 signatis adfirmare, iis quadrigis triumphalibus innui Augusti triumphum ex victa V. C. 721 Dalmatia promeritum, sed quem propter turbidas M. Antonii res tum omisit, ut taceam typum similem minime rarum in familiarum numis.

---

a) Tac. Ann. VI. 23. b) ibid. c. 25. c) Tacit. Dio. d) Ann. VI. 45. e) ad Morelli Impp. p. 577.

Quod si revera hac imagine intelligendus triumphus decretus, sed omissus, malim ejus delati honoris causam a tempore praesenti petere, quod bellorum turbidis vacuum non fuit, ejus vero neglecti causam verisimilem suppeditat Tacitus ad V. C. 789, cum ait: [a]) et pro ingenio cujusque quaesiti decretique in principem honores; quos omiserit, receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem.

* * *

Sunt etiam cum trib. potestate XXXVI. aenei II. formae cum obviis typis *orbis*, *et caducei*, et I. formae *Augusti consecrati*.

V. C. 788 P. X. 35.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
C. Cestio Gallo, M. Servilio Noniano cos.

Tiridates Parthiae, Mithridates Armeniae agente Tiberio praeficiuntur.

Exstant hujus anni Aenei I. formae typis *Augusti consecrati*, vel *templi*, vel *currus triumphalis*, item Aenei II. formae typis *caducei*, et *orbis*, quos annis proximis dedimus.

V. C. 789 P. X. 36.
TR. P. XXXVII. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Sex. Papinio, Q. Plautio cos.

Clitae Tauri accolae rebelles a L. Vitellio Syriae praeside vincuntur. [b])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* TR. POT. XXXVIII. *Victoria globo insidens lauream aptat.* Quin. AV. (Mus. Caes.)

Adde iterum Aeneos I. formae typis *Augusti consecrati*, vel *templi*, vel *quadrigarum triumphalium*, et Aeneos II. typis *orbis* vel *caducei*.

V. C. 790 P. X. 37.
TR. P. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Tiberius defectus viribus et semianimis a C. Caesare multae vestis injectu praefocatur XVII. Kal. Apriles aetatis anno LXXVIII. apud Misenum. [c])

Ejus viri variam indolem, ac mores, copiose descripsere Suetonius, Tacitus, Dio, sic compendio, et graphice proponit Tacitus: [d]) *Morum quoque tempora illi diversa; egregium vita famaque, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus, ac Drusus superfuere. Idem inter bona, malaque mixtus incolumi matre; intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve; postremo in scelera simul, ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, ac metu suo tantum ingenio utebatur.*

Inter divos relatus non est. Nam cum Caligula primum a senatu petiisset,

---

a) Ann. VI. 45. b) Tacit. Ann. VI. 41. c) Tac. Ann. VI. 50. d) Ann. VI. 51.

ut ei omnes Augusto tributi honores decernerentur, cum hi non essent statim decreti, non alia mortuum re, quam publica sepultura decoravit. [a]) Quare etiam in numo Alexandrino, qui imperante Nerone signatus est, dicitur tantum ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, estque ejus caput laureatum, cum tamen Augustus et Claudius in ejusdem aevi numis dicantur ΘΕΟΙ, et caput radiatum offerant.

Vxor I. *Vipsania Agrippina*, M. Agrippae filia, quam eximie dilexit, [b]) verum repudiare jussus est ab Augusto V. C. 742, ut Iuliam Augusti F. duceret. Data subinde in matrimonium Asinio Gallo sola omnium Agrippae liberorum miti obitu excessit V. C. 773. [c]) Filium habuit *Drusum*, de quo mox. Numis ipsa caret.

Vxor II. *Iulia* Augusti ex Scribonia filia, cum qua primo concorditer vixit, mox dissedit, a patre propter libidines in exilium ejecta, quo tempore maritus Rhodi vixit. [d]) De ea vide plura supra in ejus numis. Ex hoc matrimonio natus Aquileiae filius, sed mortuus infans. [e])

* * *

Numi hujus partis anni non exstant certi, quanquam et huc pertineant numi trib. potestate XXXVIII. inscripti, quos descripsimus inde ab anno V. C. 787.

* * *

Numi restitutionum.

Hos dedi in tractatu de numis restitutionum.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes liberae non paucae numos cum Tiberii capite signarunt, qui patriae mentionem vix omittunt.

Coloniarum numi plus difficultatis pariunt, de quorum patria in compluribus jure dubitatur, ut qui inscribuntur C. C. I. P. vel, C. I. PA. vel: P. P. D. D. vel: P. S. S. C. quos descriptos vide inter numos Carthaginis.

Adde aeneos variae formae cum epigraphe: ROM. ET. AVG., qui sunt perfrequentes, et de quibus, quorsum pertineant, judicavi in numis Augusti commatis peregrini.

NOMINA AC TITVLI.

Claudianus, Germanicus.

De nomine *Claudiani* egimus in Annalibus ad V. C. 757. *Germanicus* dictus est propter res a Germanico praeclare gestas. [f]) Claudiani nomen et numi, et marmora hactenus nota ignorant, ut et Germanici nomen numi, sed habet istud marmor apud Gruterum. [g])

Augustus.

Augusti nomen ad Tiberium hereditario jure pertinuit, illud tamen non appetiit,

---

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. in Tib. c. 7. c) Tacit. Ann. I. 12, et Ann. III. 19. d) Suet. in Tib. c. 7. e) Suet. l. c. f) Dio L. LVII. § 8. g) pag. 101. 1.

ut diserte Suetonius: [a]) *ac ne Augusti quidem nomen, quamvis hereditarium, ullis nisi ad reges et dynastas epistolis addidit.* Dio, qui primum obiter scribit, eum Augusti nomen non accepisse, [b]) paullo post apertius in haec verba: [c]) *Augusti nomen non quidem usurpabat, audiens tamen, aut scriptum legens ferebat.* Quare etiam ferebat, se in numis omnibus, et publicis epigrammatis continuo, ex quo imperium adivit, dici Augustum.

Pater patriae.

Hoc honoris vocabulo eum perpetuo abstinuisse unanimis est scriptorum omnium sententia. Suetonius ait: [d]) *cognomen patris patriae, et civicam in vestibulo coronam recusavit*, idque alibi copiosius confirmat. [e]) Idem adserit Dio binis locis, [f]) et Tacitus: [g]) *Nomen patris patriae a populo saepius ingestum repudiavit*, idque alibi iterato inculcat. [h]) Historicorum oraculum confirmant numi omnes, ac marmora, si qua sunt certae fidei. Quare satis mirari non possum Mediobarbum, qui nullo auctore Tiberium statim mortuo Augusto *patrem patriae* dictum temere adserit, idque tanto magis, quod ipse nullum profert numum eo titulo inscriptum. Eodem errore Patinus, fors ducem Mediobarbum secutus Tiberio numum tribuit inscriptum ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ, [i]) qui per hanc ipsam epigraphen est Augusti, aut alterius, modo non Tiberii.

Pontifex maximus.

Vide, quae de hoc dicta sunt ad annum V. C. 768.

Imperator.

Imperatoris titulo tanquam praenominis abstinuit quoque, ut testatur Suetonius: [k]) *Praenomen imperatoris - - - recusavit*, et Dio in eadem verba, [l]) qui et alibi tradit, imperatorem se nisi a militibus vocari passum non esse. [m]) Consentiunt numi, et marmora, in quibus ejus tituli non scribuntur: IMP. TI. CAESAR, sed simpliciter: TI. CAESAR. Valeant ergo numi uni Goltzio comperti cum epigraphe ΑΥΤΟ. ΤΙΒΕΡΙΟΥ. etc.

Imperatorem tamen a victoriis se dici sustinuit. Vidimus in annalibus ex numis, Tiberium in trib. potestate XII. fuisse imperatorem V., atque sub ipsum imperii aditum imperatorem VII. Reliqui igitur numeri inter victorias praecedentes dispertiendi, quarum quidem meminere historici, quin tamen semper adderent, ex quibus acclamatus sit imperator. Tres victorias refert Dio, quas ea acclamatio consecuta est, nimirum ad V. C. 746, 759, 763, reliquas dissimulat. Velleius Tiberii res bello gestas, antequam imperio solus potiretur, enarrans, ait, eum *septem triumphos meritum, tribus fuisse contentum.* [n]) Ex quo apparet, eum septies dictum imperatorem ex rebus gestis, ex quibus septenos triumphos est promeritus. At quae fuerint hae victoriae ac

a) Cap. 26. b) L. LVII. § 2. c) ibid. § 8. d) Cap. 26. e) Cap. 67. f) L. LVII. § 8. L. LVIII. § 12. g) Ann. I. 72. h) Ann. II. 87. i) Numi Impp. p. 58. k) Cap. 26. l) L. LVII. § 2. m) ibid. § 8. n) L. II. c. 122.

triumphi hujus tituli feraces, difficile eſt decidere; nam neque ex omnibus victoriis Auguſtus Tiberio triumphum, aut imperatoris titulum decerni eſt paſſus, atque hunc indulſit etiam tum, cum bellum nulla memorabili re patrata finiebatur, ut ſupra ad imperatoris Auguſti titulos obſervavimus. Mediobarbus quidem ſeptemplicem hunc titulum certis annis adfigit, at monumenta, quibus nititur, Goltziana ſunt, atque alia dubiae fidei.

Fuiſſe Tiberium V. C. 747 imperatorem II., colligitur ex marmore Gruteri, a) quo is dicitur COS. ITERVM. IMP. ITERVM. *ludos votivos pro reditu Auguſti feciſſe.* Hos ludos Dio peractos docet dicto anno 747, additque, Tiberii tunc in Germania abſentis nomine eos obitos a C. Caeſare. Imperatoris VII. titulum obtinuit Tiberius usque ad annum V. C. 774, quo dici coepit IMP. VIII., ut ſupra ad eundem annum demonſtravi, etſi interea nobiles aliae victoriae intercederent, neque, quoad vixit, eum deinceps iteravit, ut adeo ejus mortui tituli fuerint, quos enarrat marmor Gruteri: b)

OSSA
TI. CAESARIS. DIVI. AVG. F.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. XXXIIX.
IMP. VIII. COS. V.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	C.
Argentei ſignati in variis Cretae urbibus, et Caeſareae Cappadociae vario modulo - - - - -	RRR.
Aenei max. mod. commatis R. - - - - - -	O.
I. formae - - - - - - - -	R.
II. formae - - - - - - - -	C.
III. formae - - - - - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini, praecipue coloniarum - - - - - - - - - -	RR.
I. II. III. formae - - - - - - -	R.
Alexandrini - - - - - - - - - -	RR.

a) pag. XI. 1. b) pag. 236. 1.

DRVSVS TI. F.

Natus Tiberio, et Vipſania Agrippina non ſatis certo V. C. anno, maturatisque honoribus V. C. 764 quaeſtor, [a]) 767 conſul deſignatus, ac tum miſſus a Tiberio patre in Pannoniam ejus exercitum regionis exceſſu Auguſti novis rebus ſtudentem ad obſequium revocavit. [b]) V. C. 768 conſul, 773 ob res Germaniae compoſitas, et Vannium regem Suevis impoſitum ovans urbem intrat. [c]) V. C. 774 conſul iterum, 775 trib. poteſtatem a patre accipit. [d]) Neque diu poſt haec ſuperfuit aetate media exſtinctus. Nam Sejani potentiae adverſus ejus etiam os in jurgio verberaverat, [e]) qui vindictae cupidus, ac jam pridem ejus caedem animo volvens conſilio cum Livia Druſi uxore communicato, quam antea ſibi adulterio obſtrinxerat, V. C. 776 ſui ſecurum veneno e medio tollit. [f]) Scelus tum propter Sejani metum coopertum, hoc tandem V. C. 784 caeſo vulgatum eſt faciente indicium Apicata Sejani uxore, quae cum ſuos quoque ex hoc liberos paternae calamitati involutos videret, dolore amens miſſo ad Tiberium libello auctores prodidit, ſeque mox ipſam interemit. [g]) Fuit hic Druſus bello habitus idoneus, at animi fluxioris, et remiſſioris vitae. [h]) Vili etiam ſanguine gaudebat, [i]) usque adeo ejus fama vulgata, ut acutiſsimi quique gladii *Druſiani* vocarentur. [k]) Temulentia, et potandi libidine patrem aequavit, reliquis omnibus rebus inferior habitus. [l]) Eum publice funeratum dixit Caſsiodorus. [m])

In numis tantum dicitur *Druſus Caeſar*, at omnia ejus nomina complectitur marmor apud Chandlerum, [n]) quod eum vocat ΝΕΡΩΝΑ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΥΙΟΝ ΔΡΟΥΣΟΝ.

Vxor *Livia*, et promiſcue a veteribus dicta *Liviſſa*, Caji Caeſaris vidua, filia Druſi ſenioris, et Antoniae, ſoror Germanici, et Claudii, mulier libidinis extremae, et Sejani adulteriis patens. Particeps caedis mariti re patefacta aliis Tiberii juſſu necata, aliis tradita matri Antoniae, et ab hac inedia ad mortem adacta proditur. [o]) In marmore apud Sponium ejus ſit mentio: CYRVS. LIVIAE. DRVSI. CAES. MEDICVS, quo nomine Sponius parum conſulte intelligi Liviam Auguſti uxorem credidit. [p])

Liberi: *Tiberius*, et N. gemelli, de quibus infra. *Iulia* deſponſata primum Sejano teſte Zonara, ſed eventu caruit propoſitum. Nupta dein V. C. 773 Neroni Germanici filio, [q]) hoc caeſo maritum nacta eſt Rubellium Blandum e-

---

a) Dio L. LVI. § 25. b) Tac. Ann. I. 14. 24. c) Tac. Ann. III. 19 et XII. 29. d) Tac. Ann. III. 56. e) Tac. Ann. IV. 3. f) Tac. Ann. IV. 3. 8. Dio L. LVII. § 22. Suet. in Tib. c. 62. g) Dio L. LVIII. § 11. h) Suet. in Tib. c. 52. i) Tac. Ann. I. 76. k) Dio L. LVII. § 13. l) Dio ibid. § 14. Plin. H. N. L. XIV. m) in Chron. ad ann. 776. n) Inſcr. ant. p. 52. n. XV. o) Dio L. LVIII. § 11. p) Miſc. p. 142. q) Tacit. Ann. III. 29.

queſtris familiae V. C. 786. [a]) Imperante Claudio occiſa fuit V. C. 796 urgente per aemulationem Meſſalina. [b])

Numi:

DRVSVS. CAESAR. TI. F. TR. P. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Vaill.)

Ex inſcripta utriusque Caeſaris trib. poteſtate apparet, numum ſignatum V. C. 776. Ceterum dubitare liceat, an revera in hujus numi averſa notetur tribunatus XXV. Nam etſi ſic legatur in nova Romana Vaillantii editione, in vetere tamen legitur XXXV. Tanto major ſuſpicandi cauſa, quod idem Vaillantius, cum eundem ipſum numum in Tiberii moneta deſcribit, revera legi TR. P. XXXV. adſerit. Quanquam et alium ſic delineatum ſiſtit Morellius:

DRVSVS. CAES TI. AVG. COS. II. P. TR. P. (*ſic omnia.*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. M. T. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1.)

Editor Morellius muſeum, in quo numus lateat, non citat.

DRVSVS. - - - COS. II. TR. P. IT. *Caput nudum.*

TI. CAES. - - - TR. P. XXXIV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Muſ. Caeſ.)

DRYSVS. C - - AVC. COC. II. R. P. (*omnia ſic*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVC. P - - - RT. XXXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Muſ. Caeſ.)

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. COS. II. TR. POT. *Caput Druſi.*

TI. CAES. AVG. P. M. TR. P. XXXV. *Caput Tiberii.* AV. (Mediobarb.)

DRVSVS. COS. II. R. P. *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. M. R. P. XXXV. (*ſic*) *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 3.)

DRVSVS. AVC. COC. II. Q. T. (*ſic*) *Caput nudum.*

TI. CAES. AVG. P. P. TR. P. XXXV. *Caput laureatum.* AR. (Morelli l. c. n. 5.)

Numos hos ſtudioſius deſcripſi propterea, ut tanto luculentius appareat, eos omnes extra urbem ſignatos. Nam primum Tiberius in argentea ſua moneta nunquam hac capitis epigraphe eſt uſus, quae in praeſentibus numis legitur. Deinde non modo deſunt integra vocabula, aut ſaltem eorum primae notae ad efficiendum verum ſenſum, ſed etiam elementa ipſa aut ſunt disjecta, aut minus Latina, aut alia aliis temere ſubſtituta. Ad haec *Patris Patriae* mentio in numo poſtremo quam parum conveniat Tiberio, ſatis ex iis apparet, quae ſupra ad hujus Caeſaris titulos notavimus, niſi forte Morellius ex hoc numo P. P. pro P. M. inique excepit. Veriſimile videtur, numos hos omnes Caeſareae, quae Cappadociae regno paullo ante in provinciam redacto denarios plurimos cum Auguſtorum capite etiam Latine inſcriptos ſignavit, et

a) Tac. Ann. VI. 27. b) Dio L. LX. § 18. Seneca in Octavia v. 944.

aliquoties aureos quoque, cuſos fuiſſe. Quod ſi in hac inſcriptionum perverſitate ſtari poteſt notata in his numis trib. poteſtate XXXIV. XXXV. Tiberii, eorum aetas perquam vicina eſt iis temporibus, quibus detecto Sejani et Livillae crimine pater Tiberius filii Druſi caedem graviſsimis poenis ultum ivit, qua Caeſaris perſpecta voluntate quaecunque ea urbs hinc patris, illinc filii ante novennium mortui imaginem in numis propoſuerit. Atqui et Harduinus fabricam in iis prorſus a Romana abludentem agnovit, dum horum binos *fabricae Hiſpanicae, ac rudis* dicit. a) Pellerinio id genus plures ex Epiro adlatos teſtatur Belleyus. b)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.* AE. I. vel II.

Hunc numum vix credam in urbe ſignatum, quia nota S. C. in eo deſideratur, et quoniam medius eſt inter aeneam primae, et ſecundae formae monetam commatis R., quod ex eruditorum variis judiciis apparet. Nam Vaillantius eum aeneis I. formae accenſet, c) Morellius II. b) Alibi hic numus non exſtat, et videtur ipſe Morellius picturam ex Vaillantii imagine mutuatus, qui forte, ut ſaepe alias ab eo erratum, coloniae nomen in numo ſcriptum non viderit.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIII. *in medio* S. C. AE. II. (Pembrock Part. III. tab. 47.)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. PONT. TR. POT. II. *in medio:* S. C.

Sine epigraphe. Caduceus inter duplex cornucopiae, quorum ſingulis inſertum caput puerile. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Sunt haec capita Tiberii, et N. gemellorum Druſi filiorum, de quibus infra. Numus hic certo ſignatus eſt V. C. 776, nam tum Druſus trib. poteſtatem II. eſt auſpicatus, et mox ipſe, ac N. gemellus vivendi finem fecere. Typus ipſe ſymbolicus eleganter fecunditatem, et felicitatem imperii notat.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

PONTIF. TRIBVN. POTEST. ITER. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Druſum pontificem, numi docent, ac marmora. Haec inſuper eum flaminem Auguſtalem produnt, ut docet inſcriptio Gruteri, quae omnes ejus titulos complectitur: e)

DRVSO. CAESARI. TI. AVG. F.
DIVI. AVGVSTI. N. DIVI. IVLI
PRO. N.
PONTIF. FLAM. AVG. TR. POT. II.
COS. II.

Sodalem Auguſtalem eum prodit quoque Tacitus, f) et marmor apud Fa-

a) Hiſt. Aug. p. 710. b) B. L. T. XXXVIII. hiſt. p. 195. c) Num. praeſt. T. I. p. 11. d) Num. Druſ. n. 17. e) pag. 236. f) Ann. I. 54.

brettum eum *pontificem*, *augurem*, *sodalem Augustalem* vocat. [a])

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVGVSTI. F. TR. POT. ITER. *in medio:* S. C.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.* AE. II. (Muf. Caef.)

Supra in numis Liviae verifimile dixi, capite averfae proponi Liviam Drufi aviam, quo loco vide et reliqua, quae ad praefentis numi explicatum pertinent.

Numi restitutionum.

De his egimus Vol. V. in tractatu fingulari.

Numi commatis peregrini.

Numi Graeci:

Exftant aenei II. formae absque mentione urbis, fabricae barbarae, in cujus defcribenda averfa confpirant omnes, nempe:

TIB. ΓΕΡ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. *Duo capita nuda se respicientia.*

Verum pars adverfa mifere ab antiquariis torquetur, quorum varias fententias audire operae pretium.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput laureatum, hinc lituus, illinc simpulum.*

Ita numum hunc defcripfit Morellius, [b]) cenfuitque, exhiberi Drufum feniorem, et in averfa Tiberium fratrem, et Germanicum Drufi filium. Delineavit numum ex mufeo regis Galliarum. Serius eundem reftituit ex mufeo Schwarzburgico. [c]) Eandem lectionem Belleyus ex numo Pelleriniano promulgavit. [d])

Harduinus epigraphen anticae ex numo regis Galliarum eodem modo defcribit, at in capite anticae Drufum juniorem, in poftica ejusdem Drufi gemellos Tiberium, et, ut ipfe alterum anonymum appellat, Germanicum videt. [e])

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. *Typus idem.*

Vaillantius his verbis eundem numum defcribit, et caput anticae effe Drufi junioris, pofticae capita Tiberii Drufi filii, et Germanici adferit. [f]) Eodem modo numi fimilis epigraphen effert Petrus Fundi auctor mufei Theupoli, [g]) ut et Arigonius, [h]) fed certum videtur, ambos nullo adhibito criterio Vaillantii praeconium fecutos.

Tam Morellii, quam Vaillantii lectio jure fufpecta vifa eft magno Spanhemio, fic ut, ad utrum Drufum referendus fit numus, decidere vereretur, etfi nonnihil in feniorem inclinaret, [i]) eumque fere fequitur Liebeus ejusdem numi index. [k])

Meam qui de hoc numo requiret fententiam, fic habeto, quanquam quae dicturus fum, jam fere praeceperint Spanhemius, et Liebeus. Epigraphe numi I., fi de Drufo feniore capiatur, repugnat fidei omnium tam monumentorum, quam hiftoricorum; nam pri-

a) de Col. Traj. p. 90. b) Specim. p. 155. c) Impp. domus Augult. Tab. VII. n. 2[illegible]. d) B. L. T. XXXVIII. hift. p. 190. e) ad Plin. T. I. p. 729. f) Num. Graec. p. [illegible]. g) p. 839. h) Num. Graec. Sect. II. tab. 3. i) de praeft. num. Tom. II. p. 32[illegible]. k) Goth. num. p. 302.

mum Drufus fenior Caefaris titulum nunquam habuit teftibus numis, neque hiftoricorum unus quispiam meminit, hunc Drufum fuiffe adoptatum. Perperam, credo, eruditus Beauvais ad numum Pellerinianum in colonia fignatum provocat, in quo Drufo *Caefaris* titulus additur.[a]) Is in univerfo Pellerinii opere nusquam memoratur, quem certe infignis is vir propter rei infolentiam defcribere non neglexiffet, fi revera Drufi fenioris is numus effet. Sane cl. Beauvais eum videtur numum intelligere, quem Pellerinius in quapiam Africae colonia cufum commemorat, fed quem ipfum vir eruditus non feniori, fed juniori Drufo largitur.[b]) Alium numum citat auctor mufei Theupoli, in quo juxta capita Antoniae, et Drufi fenioris praetenditur epigraphe: ΑΝΤΩΝΙ - - - ΔΡΟΥ. ΚΑΙΣ. ΓΕΡ.[c]) at vix fidem merebitur monumentum aevo adrofum, quod addita puncta fatis oftendunt, cujus veram epigraphen fiftit numus integerrimus mufei Caefarei: ΔΡΟΥ. ΚΛΑΥ. ΓΕΡ. ΑΝΤΩΝΙΑ. Enimvero fi Caefar unquam fuiffet hic Drufus, eum titulum in gentis fuae decus non omififfet filius Claudius, qui ad imperium evectus copiofis in omni metallo numis patris memoriam reftauravit. Deinde non video, qua ratione dici pofsit *Augufti filius* is, qui in Caefarum familiam per adoptionem non transivit. Dubium item auget additus lituus, et fimpuvium, nam etfi non repugnet, eum fuiffe augurem, tamen iftud monumento quopiam probari nequit.

Verifimilior quidem effet Harduini fententia, eam epigraphen ad Drufum jun. pertinere adferentis. Verum cur contra receptum, ac conftantem morem hic Drufus dicitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ pro ΤΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ? Deinde, quod idem ait, averfam fiftere gemellos hujus Drufi, merum eft commentum; nam veterum nemo prodidit, alteri anonymo fuiffe nomen Germanici, neque conftat, quae caufa fuerit inditi infanti hujus nominis, quo neque pater, neque avus in moneta ufi funt.

Vaillantii lectionem, fecundum quam Drufus jun. dicitur ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, non moror, nam fphalma offert canorum, et quod vix cadere poffe videatur in virum, qui vitam in explicandis numis tanta cum laude exegit. Mirum etiam, in averfa cum Tiberio Drufi jun. filio conjungi Germanicum, qui illo nondum nato mortem jam obivit in Syria, etfi illius nativitas, et hujus obitus in eundem annum V. C. 772 incidant.

Ergo tutifsimum, omni de his numis judicio abftinere, dum de certa anticae infcriptione denique conftet. Hactenus editos labe non carere, fatis inde colligitur, quod iis legendis eruditorum judicia variant, et hos etiam aliquid dediffe conjecturae, et fuppleviffe literas mancas, faltem in Morellio certum, qui in numo Schwarzburgico confidenter legit ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ,[d]) in quo tamen eodem numo Liebeus praeter - - - - ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥ - - - nihil certi vi-

a) Hift. abreg. T. I. p. 86. b) Mel. I. p. 260. c) pag. 839. d) Impp. num. dom. Aug. tab. VII. n. 22.

dit. Etiam in numo ſimili muſei Caeſarei praeter ΚΑΙΣΑΡ perſpicuum nihil eſt. Tempori igitur expediendum dubium relinquatur.

* * *

In Cypro cum epigraphe Latina ſignati Druſi numi, quod perſuadet propoſitum in iis templum Veneris Paphiae, etſi inſulae, aut ſitae in ea urbis omnis mentio abſit. Vaillantius eos inter urbes colonias, aut quae Latii jure donatae ſunt, propter unam epigraphen Latinam recenſet, ſiniſtro ſane inſtituto, ut diximus in tractatu de numis coloniarum.

In numis Sardium fingitur ſedens cum Germanico, de quibus agemus in numis Germanici.

In coloniarum, ac praecipue Hiſpaniae numis recurrit frequentius, et quidem ſolus in numis Italicae, in conſortio cum Iulia avia, aut Germanico in numis Romulae, et Tarraconis.

Inſignem alium in incerta Africae colonia ſignatum edidit Pellerinius, [a]) quem deſcripſi in numis Carthaginis.

PRETIVM.

Aureus apud unum Mediobarbum.

Argentei*	- - - - - - - - -	RRR.
Aenei I. formae	- - - - - - -	R.
II.	- - - - - - - - -	C.
III.	- - - - - - - - -	O.
Numi Graeci	- - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum	- - - - - - - - -	R.
Alexandrini	- - - - - - - - -	RRRR.

TIBERIVS et N. GEMELLI.

Anno V. C. 772 Druſo juniori ex Livia ſua duo virilis ſexus una nati ſunt magna Tiberii voluptate, et immodica jactatione, ut qui cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. [b]) Horum uni fuiſſe nomen Tiberio conſtat. Alterius appellatio ignota. *Druſum* vocat Triſtanus, [c]) *Germanicum* Harduinus, [d]) ſed neuter ullo auctore rem probat. Alterius hujus nulla habenda ratio, quoniam infans adhuc quadriennio poſt V. C. 776 mortuus eſt. [e]) Infelicior alter vitam aliquamdiu protraxit, ſpretus a Tiberio, velut conceptus eſſet ex adulterio cognita matris Liviae libidine. [f]) Heres tamen ex teſtamento ae-

a) Mel. I. p. 260. b) Tac. Ann. II. 84. c) Comm. hiſt. T. I. p. 171. d) in nota ad Plinii Tom. I. p. 729. e) Tac. Ann. IV. 15. f) Suet. in Tib. c. 62. Dio L. LVIII. § 23.

quis cum Cajo Caligula partibus est relictus,[a] et consors imperii constitutus.[b] Verum hanc Tiberii voluntatem Caligula imperium adeptus mox senatusconsulto evertit fratre imperio exuto, adoptavit eum tamen, ac principem juventutis dixit,[c] sed mox quaesita causa interfecit V. C. 790.[d] Lege Philonem Iudaeum infelicem juvenis exitum tragice describentem.[e] Lapis prope portam Flaminiam nuper effossus infelicem hunc adolescentem eo loco fuisse sepultum testatur hoc epigrammate: *Tib. Caesar Drusi Caesaris F. hic situs est.*[f]

Numi:

Capita Tiberii, et N. Amaltheae cornui imposita, absque tamen inscriptione, comparent in numis aeneis I. formae Drusi Caesaris patris, quos supra in hujus moneta descripsi.

Vtriusque etiam caput in numo Graeco videre sibi visus est Harduinus, sed quam sententiam supra in ejusdem Drusi numis confutavi.

GERMANICVS.

Natus Druso seniore, et Antonia minore V. C. 739, nam V. C. 772, quo mortuus est, agebat annum aetatis XXXII.[g] Germanici nomen traxit a patre Druso, ut supra in hujus numis dictum. V. C. 757 adoptatus a Tiberio Augusti jussu, Caesar Tiberii filius, Augusti nepos appellari coepit. V. C. 760 quaesturam obiit, et Tiberio ad bellum Dalmaticum subsidio missus est.[h] Ex rebus hoc bello praeclare gestis insignia triumphalia, et praetorios honores meruit V. C. 763.[i] Anno sequente una cum Tiberio proconsulari imperio in Germaniam ad expiandam Vari caedem impressionem facit.[k] V. C. 765 consul, 767 sub Augusti exitum legionibus apud Rhenum impositus utriusque exercitus seditionem Tiberium aversantis, atque ipsummet imperio admovere volentis, sopivit, minatus, ni absisteret, se in sui caedem paratum, atque effecit constantia, ut haud multo post in Tiberii verba juraret. Quae subinde continuato Germaniae bello praeclare gesserit, quosque inde honores abstulerit, in Tiberii annalibus digesta sunt. V. C. 771 consul iterum apud Nicopolin Achaiae procedit,[l] et quidem conlega Tiberio, missusque in Orientem Artaxiam Armeniae praeficit, Cappadociam et Commagenen in provinciam redigit, V. C. 772 profectus in Aegyptum cognoscendae antiquitatis causa, ex hac in Syriam, Pisonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae injurias, contumelias, malas artes perpessus, neque quacunque moderatione declinare valens in morbum incidit, cujus vim augebat persuasio veneni a

a) Suet. in Tib. cap. ult. b) Dio L. LIX. § 1. Philo de legat. ad Cajum. c) Suet. in Calig. c. 15. Dio L. LIX. § 8. d) Suet. in Cal. c. 23. Dio l. c. e) Legat. ad Cajum p. 549 seq. f) Foggini Fasti Verrii p. 132. g) Suet. in Cal. c. 1. h) Dio L. LV. § 31. i) Dio L. LVI. § 17. k) Dio l. c. § 25. l) Tac. Ann. II. 53.

Pisone propinati, mortuusque est Epidaphne juxta Antiochiam die IX. Octobris. [a]) Ejus vulgata mors incredibile, quanto dolore, luctu, consternatione per imperium, atque in ipsa urbe palam accepta sit, nemine sibi ab apertis in Tiberium contumeliis moderante, quem communis vox, occulto jussu Pisonis veneficiis objectum Germanicum, arguebat. Neque deerat orationi fides. Nam an ausuros Pisonem, et Plancinam palam obtrectare Caesari cum summa potestate in Orientem misso, nisi id sibi per Tiberium et Iuliam licere novissent? Et constabat satis, invisum Tiberio Germanicum, quem propter communem populi adfectum, et hujus inflammatum adversum se odium paratum successorem metuebat. Non tenuit modum populi indignatio; nam subversae deorum arae, tanquam imperii pignus male custodivissent, lapidata templa, lares in publicum abjecti. Ipsos etiam barbaros tenuit miseratio, et erat quoddam velut justitium non per imperium modo R., sed per totum terrarum orbem indictum. Sane non habet omnis aetatis memoria inde ab Alexandro M. alium, cujus mors tam acerbe, ac dolore magis sincero accepta sit, neque id solum concepto ex tempore luctu, verum in multos annos continuato, sic ut in ejus liberorum rebus laetis propter parentem gauderent una Romani, et dolerent in adversis. Nactus est virtutis suae praecones omnes, quicunque res Romanas literis consignavere, ejusque cum corporis, tum animi decora, fortitudinem, ingenium, eloquentiam, doctrinamque praecellentem, comitatem in socios, mansuetudinem in hostes amplissimis laudibus extulere. [b]) Ejus cineres ab Agrippina uxore ex Syria Romam delati in Augusti sepulcro conditi sunt.

Vxor *Agrippina*, de qua infra.

Liberi. Novem ex Agrippina tulit, sex reliquit superstites, *Neronem*, et *Drusum* Caesares, de quibus infra, *Cajum* dictum *Caligulam*. Duorum filiorum, sed qui infantes mortui sunt, nomina conservant lapides duo ante annos non multos in urbe versus portam Flaminiam eruti. In horum uno: *Tiberius Caesar Germanici Caesaris F. hic crematus est.* In alio: *C. Caesar Germanici Caesaris F. hic crematus est.* In tertio Caesaris nomen extritum vetat, quo minus omnium sex liberorum marium nomina teneamus. [c]) Tres sexus feminini, *Agrippinam*, de qua, cum fuerit nupta Claudio, agetur post hujus Augusti numos, *Drusillam*, et *Iuliam Livillam.* [d]) De utraque agam infra post Caligulam in hujus sororibus.

Numi Germanici eo vivo signati.

GERMANICVS. CAESAR. *Germanicus in quadrigis triumphalibus*, *s. scipionem cum aquila.*
SIGNIS. RECEPT. DEVICTIS. GERM. S. C. *Germanicus paludatus stans d. extenta*, *s. aquilam legionariam.* AE. II.

a) Kalend. marm. Antiat. b) Suet. in Cal. c. 1 seq. Dio, Tacitus. c) Foggini Fasti Verrii p. 132. d) Suet. in Calig. c. 7.

Illuſtris hic numus, etſi obvius, ſignatus eſt V. C. 770, quo ex A. D. VII. Kal. Iun. de variis Germaniae victis gentibus celebrem triumphum egit, ut ſupra in Tiberio ad eundem annum notavi. Eum triumphum pars adverſa teſtatur. Averſa per inſcriptionem DEVICTIS. GERM. hanc de iisdem gentibus victoriam, et triumphi cauſam eloquitur; altera epigraphes pars SIGNIS. RECEPT*is* inſigne illud factum continet, quo egregius hic princeps amiſſas Variana clade aquilas, et in luco a barbaris defoſſas inveſtigavit, ac repertas revexit, de quo prolixe agit Tacitus. [a]) Aquilam, quae ſola ex ea clade apud Chaucos ſupererat, his victis recuperavit P. Gabinius V. C. 794. [b])

Numi Germanici ab ejus obitu ſignati.

A Caligula filio.

GERMANICVS. CAES. P*ater* C. CAES. AVG. GERM. *Caput nudum.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput Caligulae aut nudum, aut laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quam fuerit Caligula ſub imperii principium in majores ſuos pius, dicetur in ejus vita. In patris memoriam Septembrem *Germanicum* dici voluiſſe, teſtatur Suetonius. [c])

* * *

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe ſolita Caligulae addito vario trib. poteſtatis numero, in medio : S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* * *

A Claudio fratre.

Aeneum I. formae a Claudio in Germanici honorem ſignatum prodidere ex muſeo regis Galliarum Vaillantius, [d]) et Morellius, ſed de hujus fide dubitat ipſe Vaillantius cum aliis. Aſt eſt genuinus ſequens:

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe Claudii Aug., in medio : S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numi reſtitutionum.

Eos vide Vol. V. in ſingulari de iis tractatu.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes variae Germanici caput, et epigraphen in numis ſignavere, ſed qui ad ejus hiſtoriam nihil conferunt praeter ſequentes illuſtres, quos ei Sardiani in conſortio cum Druſo juniore Ti. filio dedicavere. Eccos:

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΔΕΛΦΟΙ. *Vterque Caeſar togatus ſedens, quorum unus lituum, alter ſimpulum tenet.*

ΕΠΙ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.ΚΛΕΩΝΟΣ.ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Morelli Impp.)

a) Ann. L. II. 25 et 41. b) Dio L. LX. § 8. c) in Calig. c. 15. d) Num. praeſt. T. I. p. 15.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ. *Idem typus.*

ΓΑΙΟΥ. ΑΣΙΝΙΟΥ. ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Ibid.)

In his numis Drufus, et Germanicus vocantur primum ΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres*, quod fuere non natura, fed adoptione, uti fatis per vices dictum eft, deinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres fefe mutuo amantes*, neque iftud per adulationem Graeculam Sardianorum, a quibus docente numo primo fignati hi numi, ut fubinde Graeci Caracallam, et Getam inter fe difsidentes appellavere φιλαδέλφους, fed ex vero. Nam etfi divifa, et difcors iis una viventibus aula fuit, tacitis hinc in Drufum, illinc Germanicum ftudiis, tamen fratres egregie concordes, et proximorum certaminibus inconcufsi manfere. [a]) Germanicus item, cum a Tiberio V. C. 770 in Orientem mitteretur, ab itinere in Dalmatiam divertit, ut fratrem ibi agentem viferet. [b]) Neque Drufus Pifoni, necati per infidias Germanici reo, aequum fefe oftendit. [c]) Vocantur denique ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ, *novi dii*, iftud fane pro Graecorum genio, qui Olympum colonis implevere. Non placet Morellii judicium, qui propter haec ipfa epitheta utrumque in deorum numerum relatum, hosque numos poft eorum e vita exceffum fignatos adferit. [d]) Non enim credo neceffe effe, proferre exempla honoris divini adhuc vivis tributi, et multa funt, quae prohibent credere, eos mortuos denique in numis conjunctos.

Ad typum quod attinet, uterque facri fui muneris attributum manu praefert. Eos vero ftudiofius in moneta proponendos curavit C. Afinius Pollio proconful, quia hujus ipfius Drufi fuit frater uterinus, communi utrique matre Vipfania Agrippina, de quo vide, quae in numis gentis Afiniae docui. Fuiffe vero Germanicum augurem, et flaminem Auguftalem, docent marmora Gruteri, [e]) et Sponii, [f]) tum Tacitus. [g])

Etiam functo vita Germanico honores monetarii ab urbibus Graecis habiti, et quidem in confortio uxoris Agrippinae, vel filii Caligulae. Vifum nempe fic captare Caligulae benevolentiam, quem in parentes egregie pium videre. Numi hi fignati funt apud Mytilenen, quae utrique honores divinos largitur, fcribendo: ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ. ΘΕΑΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ, [h]) tum apud Smyrnam, Magnefiam a Sipylo, [i]) et Polyrhenium Cretae.

Coloniae Corinthus, et variae per Hifpaniam Germanico dedicavere numos, et Caefarauguftani, et Ofcenfes eo jam mortuo imperante Caligula.

a) Tac. Ann. II. 43. b) l. c. 53. c) l. c. III. 8. d) Specim. p. 157. e) pag. 236. 4. f) Mifcell. p. 266. g) Ann. I. 62. h) Morelli Impp. Tom. I. pag. 534. i) l. c.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	- - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae commatis R.	- - - -	O.
Aenei II. formae	- - - - - - -	C.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum	- - -	R.

AGRIPPINA GERMANICI.

Nata M. Agrippa, et Iulia Augusti filia, nupta subinde Germanico, eique propter fidem, pudicitiam, atque animum plus quam in femina intrepidum insigniter probata fuit. Labem tantis virtutibus aspersere aemulatio muliebris, atque ingenium ferox, nisi excusent feminam eo loco natam, et conſciam vitae caſte, et integre actae, quod adversum impurissimas Tiberii, et Liviae criminationes, et Plancinae mulieris impudentissimae injurias sumpsit superbiam quaesitam meritis. Rebellantem sub Augusti mortem exercitum Germanicum sua quoque auctoritate, ac precibus coercuit. V. C. 770 maritum in Orientem consectata testis fuit atrocissimarum injuriarum, quas Germanico suo Cn. Piso Syriae praeses, sibi vero hujus uxor Plancina, uterque haud dubie ab Augustis subornatus, intulerunt, viditque biennio post propinato, ut credebatur, ab hoc veneno maritum suum exstinctum. Collectis Germanici cineribus Romam cum liberis properat, iisque Augusti tumulo illatis sola educandis liberis vacat. At vero Tiberium alioqui ab se alienum propter suspicionem veneni, quod ab eo sibi porrectum iri palam metuebat, magis adversum se irritat, qui illam aliis praeterea illatis causis vinciri, et excusso a centurione oculo (usque adeo contra vim obnixa erat) in Pandatariam ejici jussit V. C. 783. Ea in insula triennio post V. C. 786 seu voluntate, seu negatis alimentis diem obit XV. Kal. Novembres, eodem die, quo ante biennium Sejanus. Ejus audita morte Tiberius jactavit clementiam suam, *quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias abjecta foret.* [a]) Tam acerbe praeter omne fas habitae memoriam filius Caligula imperio admotus continuo restituit, ut mox videbimus.

Numi:

Hi omnes post ejus mortem a proximis Tiberii successoribus signati sunt.

AGRIPPINA. MAT. C. CAES. AVG. GERM. *Caput Agrippinae.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *in aliis:* C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput Ca-*

a) Tacit. L. VI. 25.

ligulae, vel nudum, vel laureatum. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *in aliis:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Caput Agrippinae.*

S. P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa a binis mulis tracta.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Etiam max. mod. citatur a Morellio.

Vterque numus Caligulae pietatem in matrem docet, quam teſtantur quoque ſcriptores, quos inter luculentius Suetonius: [a]) eum juſtis Tiberio ſolutis confeſtim Pandatariam ad transferendos matris cineres advolaſſe, tempeſtate turbida, quo magis pietas emineret, et per Tiberim Romam ſubvectos intuliſſe Mauſoleo. Addit, inferias matri annua religione inſtitutas, et eo amplius Circenſes, carpentumque, quo in pompa traduceretur. Vide etiam Dionem. [b]) Carpentum iſtud in numis aeneis altero loco deſcriptis comparet, quos tamen vix credam ſub Caligula, ſed a Claudio demum ſignatos, ut ex ſequentibus patebit.

Nomine MEMORIAE intelligitur pietas, qua mortuum ſanguine juncti proſecuti ſunt ſolutis pro dignitate juſtis funebribus, collaudatis publice virtutibus, poſito monumento, aut illatis in monumentum patrium cineribus. Vnde queſtus eſt palam Iulianus imperator, [c]) quod Conſtantius caeſum per nefas Gallum Caeſarem οὐδὲ τῶν πατρῴων μεταλαχεῖν εἴασε τάφων, οὐδὲ τῆς ἐναγοῦς ἠξίωσε ΜΝΗΜΗΣ, *ne paterno quidem inferri ſepulcro, neque pia memoria dignatus eſt.* Hoc vocabulum inde a Claudio Gothico frequenter conſecrationis numis inſcriptum legitur. Vide, quae de eo praeterea monebimus in tractatu de numis conſecrationum.

* * *

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI, *vel:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Ejus caput.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P., *in medio:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex his numis patet, Claudio quoque charam fuiſſe memoriam Agrippinae fratris Germanici uxoris. Dicitur in his numis Agrippina *Marci Agrippae Filia*, atque exiſtimo, numos omnes ſic inſcriptos, etiam qui Claudii nomen non praeferunt, ſub hoc ſignatos. Non enim credo, monetarios ſub Caligula auſuros fuiſſe facere mentionem M. Agrippae, a quo, tanquam ignobilis proſapiae, is nolebat credi ſeſe ortum ducere, [d]) quod ſaltem mihi concedent antiquarii illi, qui ademptum univerſae Hiſpaniae a Caligula ſignandae monetae jus ideo exiſtimant, quoniam eo imperante auſi eſſent numos Agrippae imagine inſignes cudere, tanquam eo obſcurum Caeſaris genus voluiſſent in publicum efferre. Adde, in numis aureis ſupra deſcriptis, qui certe ſub Caligula ſignati ſunt, literas M. F. revera non exſtare.

* * *

---

a) in Calig. c. 15. b) L. LIX. § 3. c) ad S. P. Q. Athen. pag. 271. d) Suet. c. 23.

Epigraphe, et caput, ut in praecedentibus.

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. max. mod.

Numum hunc edidit Vaillantius ex museo de Camps, et restituit Morellius, qui, si genuinus est, et omni fraudis suspicione vacuus, videtur monetarii errore pars aversa, quae ad Claudium, nullo autem pacto ad Agrippinam pertinet, cum hujus antica temere sociata.

Numus restitutus.

Agripinae imaginem in aeneo I. formae restituit Titus additis in aversa ejus titulis, quem vide descriptum in numis restitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum nonnullae numos dedicavere Agrippinae seu soli, seu in consortio cum Germanico, vel Caligula. Male huic Morellius largitur numum Aezanitarum Phrygiae inscriptum: ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. Haec Agrippina nunquam Augustae titulum tulit. Est ergo Agrippinae Claudii, etsi verum sit, ΘΕΑΝ non raro inscribi, uti ejus maritum ΘΕΟΝ, ut legitur in numo eximio, qui propter alias praeterea causas meretur adcuratius describi, explicarique.

ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜ - - - ΜΥΤΙ. *Caput Germanici nudum.*

ΘΕΑΝ. ΑΙΟΛΙΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΜΥΤΙ. *Caput Agrippinae.* AE. II. (Pellerin Rec. III. pag. 229.)

In hoc numo praeter nomina ΘΕΟΥ et ΘΕΑΣ observari quoque meretur vocabulum ΑΙΟΛΙΝ, quod esse integerrimum adfirmat Pellerinius, sed a variis antiquariis ex numis similibus male hactenus lectum, ut ipse pagina ultima ejusdem voluminis inter additiones latius enarrat. Quoad ad ejus explicationem attinet, sic de eo judicat editor: *Existimamus, vocem* ΑΙΟΛΙΝ *monetarii lapsu exortam, cum pro ea scribendum fuerit* ΙΟΥΛΙΑΝ. *Revera Agrippina IVLIAE nomen habuit, quod ei fuisse praenomen, ex historicis constat, etsi illud dissimulent numi hactenus cogniti.*

Non satis argumentum expendit Pellerinius, cum haec scriberet. Huic Agrippinae IVLIAE nomen nunquam fuit; nam nata est ex M. Agrippa, et ipsa, quod constet, in gentem Iuliam nunquam adoptata, etsi in eam cooptatus fuisset maritus Germanicus. Non quidem ajo repugnare nomen *Iuliae*, nam habuit matrem Iuliam, et quod amplius est, sororem Iuliae nomine, ex matris utique nomine indito. At neque numi, neque marmora Agrippinam nostram *Iuliam* appellant. Fecerintne illud historici, ut ait Pellerinius, ignoro. Nullum certe hoc loco, quod plerumque more suo facit, testem advocat. At Iuliae nomen habuisse alteram Agrippinam hujus filiam, et uxorem Claudii, prodidere numi, marmora, historici, idque jure, nam fuit filia Germanici genti Iuliae inserti. Errasset ergo monetarius scribendo ex Pellerinii mente ΙΟΥΛΙΑΝ, et nomen impertiendo, quod eam tulisse nullo monumento probari potest.

Sed neque erravit monetarius vocando Agrippinam ΑΙΟΛΙΝ, quod ei nomen honoris caufa inditum confirmant primum hiftoria, deinde monumenta certa alia. Numum diximus percuffum apud Mytilenen Lesbi infulae urbem. Fuit Lesbus non modo Aeolidi adfita proxime, verum ea ipfa ab Aeolibus habitata. Quare Scylaci dicitur νησος Αιολις, et Euftathio μητροπολις των Αιολικων πολεων, a) et Stephanus: b) Λεγονται και οι τον Λεσϐον οικȣντες Αιολεις, *et Aeoles vocantur ii, qui Lesbum incolunt.* Ipfa etiam lingua fuit Aeolum, quod praeter alia demonftrant carmina Alcaei, et Sapphus indigenarum. Conftat vero ex Tacito, c) Germanicum Tiberii juffu V. C. 771 in Orientem profectum fubfiftere longius in hac infula coactum propter Agrippinam uxorem, quae mox Iuliam Livillam partu enixa eft. Huic Germanici in infula morae, et quod nata illi apud fe filia, tribuendus Lesbiorum in eum principem, ejusque familiam adfectus, quem et copiofi numi in hujus honorem fignati produnt. Satis igitur caufae, cur ii univerfam Germanici familiam honoris caufa civitate donarent, qui honos frequens fuit in urbibus Graecis, neque oblatum afpernati funt reges, ac principes. At cum Lesbii origine effent Aeoles, Agrippinae inditum nomen ΑΙΟΛΙΣ, quod eft gentile femineum ductum a mafculino Αιολιος, cujusque accufandi cafus flectitur in Αιολιδα, vel Αιολιν, ut habet numus. Denique fententiam hanc invicte ftabilit marmor eximium vulgatum a Muratorio, d) et quod plurimum huc facit, in ipfa Aeolia repertum:

Ο. ΔΗΜΟΣ.
ΝΕΡΩΝΑ. ΙΟΥΛΙΟΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΠΑΙΔΑ.
ΘΕΟΥ. ΝΕΟΥ. ΓΕΡΜΑ
ΝΙΚΟΥ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΚΑΙ. ΘΕΑΣ. ΑΙΟΛΙ
ΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟ
ΡΑΣ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ.

Marmor dedicatum eft Neroni Caefari, de quo mox, filio Germanici, et Agrippinae, quam item marmor numi exemplo ΑΙΟΛΙΝ vocat. Marmor aliud, Mytilenaeum item, perhibet ΜΑΡΚΟΝ. ΓΡΑΝΙΟΝ. ΓΑΙΩ. ΥΙΟΝ - - - ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΝΤΑ. ΘΕΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΑΣ. ΑΙΟΛΙΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟΡΩ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ. κ. τ. λ. e) Eft haec Agrippina prioris filia, Claudii uxor, et ipfa quoque, ut dixi, Lesbiorum civitate donata, ac propterea dicta ΑΙΟΛΙΣ.

His Lesbiorum numis adde numum Graece infcriptum, cufum a Leptitanis Africae, quos adi.

* * *

Coloniarum.

Hujus generis numos cum capite Agrippinae noftrae habemus fignatos Caefaraugustae, et Apameae Bithyniae. Male pofterioris hujus coloniae numos Vaillantius, et Havercampus tribuunt Carthagini Africae, cum legerent C. I. C. pro C. I. C. A. Male item Morellius, et Havercampus hujus Agrippinae monetae inferunt numum, in cujus antica: AGRIPPINA. AVGVSTA. in 𝔛

a) ad Dionyf. Perieg. v. 536. b) in Αιολια. c) Ann. II. 54. d) Nov. thef. pag. 228. 1. e) Pocock Infcr. ant. p. 46. 9.

GEN. COL. COR. Diximus, hanc Agrippinam nunquam *Auguſtam* dictam. Eſt adeo hic quoque numus Agrippinae junioris. Accedit, quod haec averſae inſcriptio in numis Corinthi Neronis primum aetate coepit, qua ipſa Agrippinae quoque junioris numi cuſi ſunt.

In coloniae cujuspiam moneta puto etiam ſequentem:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. *Caput Tiberii nudum*.

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput Agrippinae*. AE. I. (Haym. T. I. tab. 24. n. 3.)

Spurium crederem, niſi ejus fidem Haymius tueretur. Adeo maligne Tiberius cum Agrippina, quam is averſatus eſt, ſociatur. Videtur coloniae, quae numum hunc feriit, aliud propoſitum non fuiſſe, quam ut revereatur binos imperantis tum Caligulae parentes, Tiberium, cujus is fuit nepos adoptione, et Agrippinam, cujus fuit filius natura.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	RR.
Aenei I. formae - - - - - - - -	C.
II. et III. formae - - - - - - -	O.
Aenei commatis peregrini - - - - - -	RR.

NERO ET DRVSVS

Germanici filii.

NERO Germanici filiorum natu maximus lucem vidit circa annum V. C. 760. Pontificatum V. C. 773, togam virilem 776 accepit, [a]) quo ipſo anno poſt mortem Druſi Tiberii filii a Tiberio commendatur ſenatui una cum fratre Druſo. [b]) At per Sejani criminationes, et Tiberii infenſum in domum Germanici animum judicatus hoſtis [c]) in Pontiam inſulam V. C. 783 ejicitur, et anno ſequente fame necatur. Ejus moderationem, et mitem indolem commendat Tacitus. Caligula frater adito imperio ipſe in Pontiam profectus collectos cineres laudabili pietate Auguſti mauſoleo intulit. [d])

Vxor deſponſata ei primum fuit *Iunia* Silani filia, ſed matrimonium ſecutum non eſt; nam

Iulia Druſi junioris filia eidem nupta fuit V. C. 773. [e]) Liberi non produntur.

---

a) Tac. Ann. III. 29 et IV. 4. b) Tac Ann. IV. 8. c) Suet. in Tib. c. 54 et in Calig. c. 7. d) Suet. Dio. e) Tac. Ann. III. 29, Dio L. LX. § 18.

* * *

DRVSVS Germanici filiorum alter natus circa annum V. C. 761 togam virilem ſumpſit V. C. 776, [a]) commendatusque a Tiberio ſenatui una cum fratre eodem anno, praefectus urbis Tacito ad annum V. C. 778 memoratur. [b]) Fuit juvenis atroce ingenio, qui propter cupidinem potentiae contra ipſum fratrem Neronem cum Sejano conſpiravit. [c]) At luit mature poenas; nam paullo poſt everſum fratrem cum ipſe proximus eſſet, qui Sejano obſtaret, iisdem petitus artibus in ima palatii parte arcte cuſtoditur. Dilata mors fuit non propter miſerationem, ſed ut haberet Tiberius, quem Sejano ad necem tum deſtinato, ſi vim pararet, poſſet opponere, populi ſtudiis facile in Germanici filium inclinantibus. Illo necato Tiberius ſui ſecurus alimenta Druſo ſubtraxit, ex quo tempore mandendo ex culcita tomento miſerabili eſcae genere nonum in diem vitam toleravit V. C. 786. [d]) Cineres diſpergi juſſit Tiberius, ne unquam ſepulturae honos haberi poſſet. [e]) Deſponſatam ei fuiſſe ſororem Othonis, qui ſubinde imperium deguſtavit, refert Suetonius. [f])

Numi Neronis, et Druſi.

Sub Tiberio numis commatis Romani honorati non ſunt. At habemus numos Caeſarauguſtae, in quibus hinc caput Tiberii, illinc: NERO. CAESAR. DRVSVS. CAESAR. IIVIR. *Caput utriusque nudum*, vel *togati ſedentes, et jungentes dexteras.* (Florez.) Eodem modo vocantur *Quinquennales* in numis Novae Carthaginis. (Ibid.) In numis Vticae legitur: NER*one* CAES. Q. PR. in aliis: DRV*ſo* CAES. Q. PR. Functi ergo in provincia Africa ſunt munere provinciali, etſi non ſatis conſtet, utrum decurtata haec vocabula legenda ſint *Quaeſtore* PR*ovinciae*, an *Quaeſtore* PR*opraetore*, quod poſterius eſſe magis probabile, latius olim diſputavi. [g])

* * *

Sub Caligula.

NERO. ET. DRVSVS. CAESARES. *Vterque equo decurrens.*
C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. (*vario numero*) P. P. *in medio:* S. C. AE. II.

Obvii et elegantes ſunt hi numi, quos Caligula, cum ſub imperii aditum amorem in ſuos a Tiberio peremptos ad conciliandam populi benevolentiam adfectaſſet, in fratrum honorem feriri juſsit. De ejus in Neronem adfectu tum vulgato egi ſupra in Neronis vita. Equeſtri hoc typo uſi jam ſunt Cajus et Lucius Agrippae filii.

---

a) Tac. Ann. IV. 4. b) Ann. IV. 36. c) Tac. Ann. IV. 6. d) Suet. in Tib. c. 54. Tac. Ann. VI. 23. Dio L. LVIII. § 13. e) Suet. Dio l. c. f) in Othone c. 1. g) Vol. IV. p. 248.

CAIVS vulgo Caligula.

Natus V. C. 765 patre Germanico, matre Agrippina pridie Kal. Sept. [a]) et quidem apud Antium, ut prolixe probat Suetonius. [b]) Sub exceſſum Auguſti V. C. 767 apud exercitum Rheni inferioris erat, fuitque adhuc infans percarus militibus, qui illi per caſtrenſes facetias *Caligulae* nomen impoſuere, quod ad concilianda vulgi ſtudia ſueto militibus pedum tegmine uteretur. [c]) V. C. 770 profectus in Syriam cum patre, eo intra biennium mortuo cum matre Romam reverſus, hac relegata in domum Iuliae proaviae, hac mortua ad Antoniam aviam migravit. V. C. 784 decoratus pontificatu, [d]) mortuis per vim fratribus Nerone ac Druſo, ac cujus ſolus ipſe inſidias vitaverat, Sejano, jam non dubius in imperio ſucceſſor, V. C. 786 quaeſtor nominatur, Capreas a Tiberio accitur, atque uno eodemque die togam ſumit, barbamque ponit. [e]) Reliquo tempore cum Tiberio vixit diſsimulatis domus ſuae caedibus, tanquam ad ſe non pertinerent, atque omnibus obſequiis adeo principem obiens, ut vulgo diceretur, *nec ſervum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuiſſe.* [f]) V. C. 790 Tiberium apud Miſenum graviter decumbentem, ac animam fere intercluſam vix recipientem hortatu Macronis praefecti praetorio injectu veſtium, ut fertur, oppreſsit XVII. Kal. April. [g]) Dio iſtud factum docet VII. Kal. Apriles. [h])

* * *

Caligulae nondum Auguſti numos ſola nobis Carthago Nova Hiſpaniae offert, juxta cujus caput nudum ſcriptum: C. CAESAR. TI*berii* N*epos.* (Florez.)

V. C. 790 P. X. 37.
TR. POT. P. M. GERM.
inde a Kal. Iul. COS.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Mortuo Tiberio urbem ingreſſus coacto ſenatu Tiberium Druſi jun. filium, quem ſenior coheredem, et in principatu collegam ſupremis tabulis ſcripſerat, ex S. C. imperio exuit. Tiberio juſta funebria amplíſsime ſolvit. Menſe imperii VIII. graviter decumbit. [i]) Ex morbo recreatus Tiberium fratrem adoptat, principem juventutis dicit, ſubinde interficit. [k]) Conſulatum ſuffectum Kal. Iul. collega Claudio patruo init, et poſt duos menſes abdicat. [l])

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum, in aliis laureatum.*

---

a) Sueton. Lamprid. in Commodo, Kalendar. marm. Capranic. b) in Calig. cap. 8. c) Tac. Ann. I. 41. Suet. c. 6. Dio L. LVII. § 5. Victor in Caeſſ. Seneca de conſt. ſap. c. 18. d) Dio L. LVIII. § 7. e) Dio L. LVIII. § 23. Tacit. Ann. VI. 20. Suet. c. 10. f) Suet. c. 10. g) Tac. Ann. VI. 50. Suet. in Tib. et Calig. h) L. LVIII. ſub fin. i) Philo Legat. ad Cajum p. 548. k) Dio, Sueton. l) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 6 et 7.

DIVVS. AVG. PATER. PATRIAE. *Caput Augusti radiatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. P. M. TR. POT. *in imo:* PIETAS. *Pietas velata ſedens d. pateram, ſ. parvae figurae innixa.* (*In aliis:* TR. POT. II. III. IIII.)

DIVO. AVG. S. C. *Templum magnificum 6 col., ante quod Caeſar velatus ſtans d. pateram ſupra aram, adſtat victimarius taurum attinens, inde camillus ſ. pateram tenens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Alium ſimilem, ſed max. mod., et in cujus antica eſt ipſius Caligulae protome, citat Vaillantius, (Num. praeſt. T. I. p. 17.) et Morellius, ſed Vaillantius ipſe hunc numum admodum ſuſpectum cenſet, cujus ſententiae facile ſubſcribo.

Primi Caligulae numi ſingularem ejus in majores ſuos, tum etiam conſanguineos vivos pietatem praedicant, quam ſcriptores quoque teſtatam reliquere. Fruſtra in his Tiberium requiremus, cui decretos omnes a ſenatu poſt exceſſum honores dempta ſepultura publica negavit, [a]) cujusque memoriam adeo volebat obliteratam, ut nunquam ſe in numis ſcriberet TI. NEP*otem*, etſi frequenter DIVI. AVG. PRON*epotem*.

Auguſtum, de quo in his numis agitur, principio imperii ſummis laudibus extulit, adeo, ut oratio, quam in Tiberii funere dixit, plus Auguſti, et patris Germanici, quam hujus commendationem complecteretur. [b]) Averſa alterius numi dedicationem templi Auguſto ſacri ſiſtit, quam a Caligula maxima celebritate, et ſumptu peractam ſcribit Dio, [c]) avia etiam Antonia tum adhuc viva ejus ſacerdote conſtituta. Illud Auguſti templum, quod ſemiperfectum reliquerat Tiberius, Caligula demum abſolvit. [d]) Adſtituitur taurus victima, nempe ut legitur in fragmentis fratrum Arvalium: DIVO. AVGVSTO. BOVEM. MAREM. DIVAE. AVGVSTAE. VACCAM.

Eodem modo Caligula reſtituit memoriam Germanici, et Agrippinae parentum in numis omnis metalli, item Neronis et Druſi fratrum in aeneis II. formae, quos in horum numis deſcriptos vide.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *Caput laureatum.*

AGRIPPINA. DRVSILLA. IVLIA. S. C. *Tres mulieres ſtantes cum cornucopiae, quarum dexterior d. ſimul columellae innititur, ſ. adſtantem mediam contingit, media d. pateram, ſiniſterior d. gubernaculum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Similem, ſed AE. II.. exhibet Patinus. [e]) Schlegelius hujus typi numos citat cum TR. POT. III. IIII. (Morelli Impp. T. I. p. 652.) ſed de quorum fide dubito.

Proponuntur hoc numo tres Caligulae ſorores, de quibus ſingulis agetur poſt hujus numos. De tribus ſimul ſumptis univerſim hic notandum, eas a fratre ſub imperii exordium, cum pieta-

a) Dio L. LIX. § 3. b) L. LIX. § 3. c) ibid. § 7. d) Suet. in Tib. c. 47. in Calig. c. 21. e) Num. Impp. p. 70.

tem in ſuos captandae cauſa benevolentiae adfectabat, ſummo loco habitas, ſic ut omnibus ſacramentis ſororum nomina ſuo adjici juberet, [a]) eis omnes Veſtalium honores tribueret, adeoque in iis fureret, ut ſingillatim omnes frater conſtupraret. Verſa inſania omnes dempta Druſilla, quae prius obiit, in inſulas relegavit. [b]) Cum ergo integer adhuc conſtaret amor, ſignati numi praeſentes, quibus tres ſorores *Securitatis*, *Pietatis*, et *Fortunae* imagine conjunguntur.

Non abſimilis aureus citatur etiam a variis antiquariis, ſed iis minus fide dignis.

* * *

C. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. POT. *Capita jugata Caligulae nudum, et Druſillae.*
AGRIPPINA. IVLIA. *Capita adverſa Agrippinae, et Iuliae ſororum.* AV.

Singulares hos numos propter inſolentiam confictos crederem, niſi eorum probitati praeclari IIIviri ἀυτοπται fidem facerent, Baldinus, qui eum ex muſeo Strozziano citat, [c]) Liebeus ex muſeo Saxogothano, [d]) et Morellius, qui eum haud dubie ex eodem muſeo hauſit. Sejungitur Druſilla a reliquis ſororibus, et cum Caligula jugatur, teſtante hiſtoria, Druſillam revera a fratre juſtae uxoris loco habitam, de quo plura infra in ejus numis.

* * *

Antica non proditur.
DRVSVS. *Caput Druſi ſen. nudum.* AR.

Numum hunc proponunt Vaillantius, et Morellius inter numos Caligulae, qui adeo feriundo hoc numo memoriam avi ſui renovavit.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput nudum.*
IMPERATOR. PONT. MAX. AVG. TR. POT. *Simpulum et lituus.* AR.

Bina inſolentium horum numorum exemplaria citari video; unum prodit Baldinus ex muſeo Apoſtoli Zeno, [e]) alterum Liebeus ex Saxogothano, [f]) ex quo eum antea jam edidit Morellius, etſi ſignum ſolitum leonis non adjiciat. Inſolentes hos numos voco primum propter titulum IMPERATOR, qui in aliis Caligulae numis commatis R. addi nunquam ſolet, neque ratione praenominis, ut illud adjecere Auguſtus, aliique, neque cognominis per victorias parti, ut hactenus omnes, etſi videamus hunc titulum inſtar cognominis additum in numis quarundam Hiſpaniae coloniarum, Bilbilis, Caeſarauguſtae, Carthaginis Novae, Ercavicae, et in marmore apud Muratorium, [g]) ſed hoc quoque ab Hiſpanis inſcripto, quod infra ad adfictum Caeſoniae numum producam. Abſtinuit ergo hoc titulo tanquam praenomine ſecutus exemplum Tiberii, et tanquam cognomine, quia revera eo imperante victoria nulla parta eſt. Refert quidem Dio, [h]) eum, cum in Gallia verſaretur, ſepties ab exercitu adclamatum imperatorem. Verum ut tota ea expeditio, ſic et adcla-

a) Suet. c. 15. b) Dio L. LIX. § 3 et 22. c) Vaill. num. praeſt. T. II. pag. 49. d) pag. 57. e) Vaill. Num. praeſt. T. II. p. 50. f) pag. 244. g) pag. 225. h) L. LIX. § 22.

matio fuit ludicra, perinde ac tefte Ioanne Antiocheno idem Caligula ex adulteriis, quibus Galliam omnem, et Britanniam fubegerat, *imperator* faepius, et *Germanicus*, et *Britannicus* appellatus eft. [a]) Sed haec fcommata monetam publicam non inquinavere. Quo fenfu in praefente numo vocabulum IMPERATOR accipiatur, non liquet. In citatis Hifpaniae numis cognominis locum obtinet. AVG. partis averfae legi nequit AVG*uftus*, cum hic titulus jam anticam occupet; ergo AVG*ur*, perinde ac legimus in numis Vefpafiani AVGVR. PON. MAX., quin et in numis fucceſſoris Claudii. Iftud in praefentibus numis typus litui tanto certius ftabilit.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. P. III. *vel* IIII. P. P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. *Imperator in fuggeftu ftans dexteramque tendens quinque milites cum aquilis adftantes adloquitur.* AE. I. (Muf. Caef. Theup.)

Schlegelius numorum Morellianorum interpres cenfet, typo averfae intelligi concionem, quam habuit Caligula confcenfo fuggeftu in medio pontis, quem per ftolidum ingenium mari Puteolos a Baulis dirimenti impofuit, quod factum narrat Dio. [b]) Verum repugnant tempora. Complures id genus numi docente epigraphe fignati funt in ejus trib. poteftate I., quae incidit in annum V. C. 790, at enim ftolidam ejus per pontem expeditionem Dio biennio poft enarrat, atque etfi demus, omiſſum forte numerum trib. poteftatis, tamen certum eft, in numis V. C. 792 percuffis nunquam abeſſe titulum P. P., qui in horum non paucis abeft, et hoc anno non amplius ejus titulis additum nomen *Germanici*. Certum ergo eft, numos hujus argumenti cum citata hac epigraphe fignatos primo ejus imperii anno, et haud dubie indicari concionem, in qua adlocutus eft cohortes praetorianas, cum primum principatum adivit, repetitumque ferius eundem typum, feu quod pleraque fuae monetae argumenta reftituta faepenumero funt, feu quod alias quoque cohortes fuas meditata oratione eft adlocutus, ut revera eum fuiſſe eloquentem non inficiatur Tacitus, [c]) Suetonius, [d]) et Iofephus, [e]) cujus ridiculum exemplum proponit Dio. [f]) Ex omnibus hujus generis numis abeft nota S. C. An quod non jubente fenatu, fed principe percufsi funt, qui inter praetorianos dividerentur? Hic adlocutionis militaris ritus nunc primum occurrit, faepius fubinde in imperatorum moneta rediturus. Adloquentem tum tendere dexteram folitum fuiſſe, jam indicavit Cicero in Gabinium invectus: [g]) *cum palam populi Romani imperator, inftructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, fed omnia fibi et empta et emenda eſſe clamaret.*

Eadem epigraphe. In aliis: TR. P. III. IIII. *Caput nudum.*

VESTA. S. C. *Dea fedens d. pateram, f. haftam.* AE. II. (Muf. Caef.)

---

a) Excerpt. Peirefc. p. 805. b) L. LIX. § 17. c) Ann. XIII. 3. d) Cap. 53. e) Ant. Iud. L. XIX. c. 2. § 6. f) L. LIX. § 19. g) de Provinc. conf. c. 4.

Vestae cultus Caligulae ex praecipuis unus fuisse videtur. Nam cum aviam Antoniam, sororesque suas ornare intenderet, eis Vestalium honores largitus est. [a]) Hic typus saepe in numis Tiberii aetate cusis comparet, quo verisimiliter adumbratam fuisse Liviam, in hujus moneta diximus.

* * *

Eadem epigraphe. Caput nudum. S. C. *Neptunus stans d. delphinum, s. tridentem.* AE. II. (Morelli, Theupoli.)

Typus obvius in numis M. Agrippae, quem tamen typum non selegerit senatus ad restituendam Agrippae memoriam, quam invisam fuisse Caligulae noverat. Forte quia faventem pietati suae habuit hunc deum, cum ad transferendos circa hoc tempus matris, fratrumque cineres mare ingressus est tempestate adeo turbida, ut ne quidem Silanus socer committere se discrimini auderet, quod ipsum illi fatale fuit. [b])

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum.* S.P.Q.R. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AR. (Mus. Pfau.) Exstat etiam aeneus I. cum hac aversa. (Morelli.)

De hoc aversae typo vide annum sequentem.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. COS. *Caput nudum.* *Sine epigraphe. Caput Augusti radiatum inter duo astra.* AV. AR. (Mus. Caes.)

In hoc numo primus se Caji consulatus offert, quem ingressus est Kalendis Iul., ut supra dictum. Astra Augustum sideribus receptum notant. Liberaliores Graeci ejus capiti septem sive triones, sive planetas circumdedere, ut videbimus infra in numis commatis peregrini.

V. C. 791 P. X. 38.

TR. P. I. II. COS. DES. ITER. P. M. GERM.

M. Aquila Iuliano, P. Nonio Asprenate cos.

Incipit P. P.

Soaemo regnum Arabum Ituraeorum, Cotyi Armeniam minorem, Rhoemetalci Cotyos ditionem, Polemoni Polemonis filio paternum regnum permittit. [c])

Verba Dionis sunt: [d]) *Mox ita regios mores sumpsit, ut omnia, quae tanto imperii sui tempore Augustus, et ea quidem singillatim sibi decreta vix accepit, quorum etiam nonnulla Tiberius omnino recusavit, hic uno die arripuerit, tantum* Patris Patriae *nomine, neque eodem quidem in longum tempus dilato.* Commode cum Dione conspirant numi, quorum non pauci, quos continuo recensebimus, Caligulam jam in prima trib. potestate Patrem Patriae appellant, ex quorum adeo testimonio is honorem hunc abstulit aut exeunte anno praecedente, aut initio praesentis. Sed dabimus etiam ex Morellio quinarium aureum, qui hunc titulum adhuc in TR. POT. ITER. omittit, ex quo sequeretur, Caligulam initio tribunatus II. illo praeditum nondum fuisse. Quam numorum discordi-

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. c. 15 et 23. c) Dio L. LIX. § 12. d) L. LIX. § 3.

am ut amoliamur, ſtatuendum neceſſario, aut Morellium in numo ſuo literas P. P. forte evanidas non obſervaſſe, quod in volumine ejus minuto accidere facile poterat, aut, ſed quod minus veriſimile, in Caligulae numis non ſemper numerum trib. poteſtatis fuiſſe additum, ſcriptumque nonnunquam TR. POT. pro TR. POT. II. III. etc. ſecundum quam legem is ineunte II. tribunatu Pater Patriae nondum fuiſſet.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. COS. III. *vel* TR. POT. IIII. COS. IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. *vel* IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Diximus paullo ante ex Dione, Caligulam acceptaſſe honores, quorum nonnullos Tiberius omnino recuſavit. En tibi in hoc numo praeter titulum patris patriae civicam quoque coronam, quod utrumque in Tiberii moneta non reperitur, et jure, nam ſecundum Suetonium [a]) Tiberius *cognomen patris patriae, et civicam in veſtibulo coronam recuſavit.* His ergo numis compertum nobis eſt, iſtud decus Auguſto ex merito partum, etiam decretum Tiberio, ſed recuſatum, a Caligula ſatis mature arreptum, et deinceps in moneta obtruſum, eoque indignius, quo minus ſervatorum civium praemia merebatur is, qui civitati univerſae unicum eſſe collum optaverat, quod unico ictu demeteret.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

P. M. TR. POT. ITER. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

Hujus numi propter omiſſum titulum P. P. paullo ante memini. Iſtud quinariorum aureorum genus coeptum ſub Auguſto, et per totum Tiberii imperium continuatum etiam in Caligula duraſſe, hoc, et alio anni V. C. 793 quinario docemur.

V. C. 792 P. X. 39.
TR. P. II. III. COS. II. DES. III. P. M. P. P.
Cajo Aug. II. L. Apronio Caeſiano cos.
Deſinit GERMANICVS.

Kalendis Ian. procedit conſul iterum, et poſt dies XXX. abdicat. [b]) Exhauſto per inſanos apparatus et ſpectacula aerario locupletum civium ſtrage pecuniam corradit, ſubinde in Gallias abit, has quoque expilaturus. [c])

Germanici nomen in hujus anni numis non legitur, neque deinceps amplius. Succedit ſaltem in aeneis anni praeſentis epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. III. P. P.

Typos jam in numis annorum praeteritorum vidimus dempto numo uno inſignis argumenti, quem hic deſcribo:

a) in Tib. c. 26. b) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 13. c) Dio L. LIX. § 21.

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.* COS. DES. III. PON. M. TR. P. III. P. P., *in medio:* RCC. AE. III.

Exhausto per bella civilia aerario Augustus constituit vectigal centesimae auctionum, seu rerum venalium, verum onus istud anno V. C. 768 *deprecante populo edixit Tiberius, militare aerarium eo subsidio niti.* [a]) V. C. 770 redacta in provinciam exstincto Archelao Cappadocia professus est Tiberius, *ejus fructibus levari posse centesimae vectigal, et ducentesimam in posterum statuit.* [b]) V. C. 784 ad pecuniam jam multo attentior Tiberius rursum pro ducentesimae vectigali centesimam instituit. [c]) V. C. 791 *Caligula comitia populo reddidit, quae ei Tiberius ademit, et vectigal centesimae sustulit.* [d]) Restituta igitur fuit Tiberii vetus ducentesima. Hoc demum anno ipsam etiam *ducentesimam* fuisse a Caligula remissam, aperte loquuntur hi numi inscripto: R*emissa* CC., atque istud confirmat Suetonius: [e]) *ducentesimam auctionum Italiae remisit*, etsi tempus non definiat. Et constantem fuisse hanc liberalitatem, probant sequentium annorum Caligulae numi, in quibus beneficium istud a grato senatu recolitur. *Remissam quadragensumam* videbimus infra in numis Galbae inscriptis: R. XL. De his vectigalibus vide plura apud Brotier in notis ad Taciti Annal. L. XIII. c. 31. Tamen veterem hanc sententiam in conjecturis habet cl. Sanclementius, [f]) persuasus marmore Muratorii, in quo legitur: [g])

CAIVS. CAESAR. DIVI. AVGVSTI
PRONEPOS. AVGVSTVS
S. C.
CONSVL. TERTIO
PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNICIAE. POTESTATIS
QVARTO. PATER. PATRIAE
REI. CENSITAE. CONSERVATOR.

Ex quo apparet, virum cel. explicationem literarum RCC. ex postremo titulo R*ei* C*ensitae* C*onservator* peti velle. Vtinam aut Muratorius, aut Sanclementius nos aliqua de singulari hoc elogio Caligulae dato edocuissent. Enimvero cum has siglas jubente senatu monetae illatas videamus, necesse est, istud marmoris elogium, siquidem illud his siglis RCC expressum esse intelligere velimus, imperatori publice, atque in urbe fuisse delatum, ac tum mirum profecto, ejus nobis memoriam non a scriptoribus, aut monumentis urbis, sed lapide Adriano conservari. Optandum foret, ut eum vir quidam eruditus secundis curis inspiceret. Sed haec quoque nos spes destituit, cum eum jam ex oculis evanuisse testetur Muratorius. Praestat igitur, veterem sententiam, ac tam praeclaris, quas dedi, auctoritatibus confirmatam retinere.

Pars adversa pileo libertatis aliud Caligulae in populum beneficium commemorat, nempe libertatem, dum ei comitia a Tiberio olim adempta restituit, ut mox ex Dione vidimus, et consentiente Suetonio: [h]) *tentavit et comitiorum more revocato suffragia populo reddere.*

---

a) Tacit. Ann. I. c. 78. b) Tac. Ann. II. c. 42. c) Dio L. LVIII. § 16. d) Dio L. LIX. § 9. e) cap. 16. f) de vulg. aera p. 86. g) pag. 1992. 5. h) cap. 16.

V. C. 793 P. X. 40.
TR. P. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. cos. III. sine conlega.

Consulatum III. init solus Lugduni Galliae, et ad idus Ian. abdicat. [a]) Ptolemaeum Iubae F. ad se evocatum propter magnificentiae ostentationem enecat. [b]) Profectus ad Oceanum tanquam Britannis facturus bellum jussit milites legere conchylia, regressusque est velut victor Oceani spoliis onustus. [c]) L. Vitellius Syriae praefectus Artabanum Parthum Armeniae imminentem ita perculit, ut omisso consilio statuis Augusti, et Caji sacrificaret. [d])

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Mus. Caes.)

C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*

COS. TERT. PON. M. TR. P. III. P. P., *in medio* RCC. AE. III. (Mus. Caes.)

Exstant plures alii numi cum TR. P. III. sed spectatis typis nihil novi adferunt.

Eodem anno
TR. P. IIII. manentibus reliquis.

In aeneis I. et II. formae epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P.

In aeneis III. cum nota RCC. additur praeterea:

COS. TERT. PON. M. TR. P. IIII. P. P.

Typi sunt annorum priorum.

* * *

Antica non proditur.

P. M. TR. POT. IIII. *Victoria insidens globo lauream aptat.* Quin. AV. (Baldin. ad Vaill. ex mus. Palatii.)

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. IV. COS. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Consulatum IV. abdicat VII. idus Ian. [e]) Paullo post non. Kal. Febr. a conjuratis Cassio Chaerea, et Cornelio Sabino occiditur. [f])

Imperium adiit magno populi R. gaudio, nulla tamen certa ratione, sed propter inveteratum in patrem Germanicum adfectum. Et visus erat respondere orbis votis per multa pietatis specimina, justitiam, et moderationem. Sed patuit continuo, has ipsi virtutes non fuisse insitas, sed ex Tiberii ingenio fluxisse, ut principatum simulatione consolidaret. Nam nihil est crudelitatis, insaniae, sordium, et extremae infamiae, quod non cum voluptate perpetrasset. Equum suum, nomine *Incitatum*, ad coenam adhibuit adposito inaurato hordeo, et propinato in poculis aureis vino, creaturus et consulem, si vita supe fu sset. Deos, deas-

a) Suet. c. 17. b) Dio L. LIX. 25. c) Dio l. c. Suet. c. 46. d) Dio l. c. § 27. e) Suet. c. 17. f) Dio, Sueton. Seneca de const. sap. c. 18, copiose Ioseph. Ant. Iud. L. XIX. cap. 1.

que omnes cultu est imitatus, factus jam Iuppiter, Bacchus, Hercules, jam Iuno, Diana, Venus. Neque defuere sibi consecrationis causae. Nam sicut, inquiebat, aliorum gregum magistri, bubulci, opiliones, non ipsi aut boves sunt, aut arietes, sic et se generis humani custodem hominibus praestare. [a]) Pontem navibus junctis a Puteolis ad Baulos stravit, eumque cum militibus ingressus Puteolos hostiliter invasit, regressusque per eundem est triumphantis more Alexander M. dici gestiens. Infanis his moliminibus non toto vertente anno relictum a Tiberio vicies ac septies millies HS. absumpsit. Reliqua incredibilis saevitiae, ac libidinis exempla qui volet, ex Suetonio, Philone, et Dione petat, et infra ex sororum ejus, ac uxorum serie poterunt colligi.

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. IIII. COS. IIII. in AR. vetere typo *Coronae quernae*, vel: *capitis Augusti radiati.* (Mus. Caes.)

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*

COS. QVAT. (*sic*) PON. M. TR. P. IIII. P. P., *in medio:* RCC. AE. III. (Mus. Caes.)

Numus Caligulae post ejus mortem signatus.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput laureatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. POT. IMP. VI. *Caput Claudii laureatum.* AR. (Mus. Apost. Zeno, nunc S. Floriani.)

Numum hunc edidit Khellius, qui adfirmat, non esse subaeratum. Tamen dubium non videtur, intercessisse fraudem aliquam seu novam, seu veterem. Nimio enim certum est, Claudium Caji memoriae fuisse, et esse debuisse infensum, neque ullus hactenus editus est numus Claudii cum titulo IMP. VI., ut jam observavit Khellius. [b]) Ad haec tantum abfuit, ut Claudio imperante numi cum Caligulae capite signarentur, ut etiam omnes numi aenei, qui ejus imaginem praeferrent, conflari juberentur, [c]) quod factum idem ad abolendam ejus memoriam testatur.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum numos non infrequentes cum Caligulae capite in catalogis descriptos reperias. Insignes sunt, sed quorum patriam minus certo tenemus:

ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. ΕΞΟΥΣ. ΥΠΑ. *Caput nudum transverso sceptro.*

Sine epigraphe. Signum Augusti d. pateram, s. hastam sellae insidentis in quadrigis elephantorum inter septem astra. In aliis desunt solae quadrigae. AR. m. m. (Mus. Caes. Morelli.)

Alius, sed caput Augusti radiatum inter septem astra. AR. III. (Mus. Caes. Morelli.)

Omnes hi typi exiguo discrimine sumpti sunt ex numis Romanis a Tiberio, et Caligula in Augusti honorem percussis. Verisimile videtur, eos signatos in Cretensium urbibus; nam Tiberii aeta-

a) Philo Legat. ad Caj. p. 556. b) Suppl. ad Vaill. p. 18. c) Dio L. LX. § 22.

te cufos argenteos maximi moduli numos cum mentione Cretenfium, aut etiam urbis Creticae habemus, et in quibus conftans typus eft Auguftus, et Iuppiter Cretagenes, quos recenfui in Cretae numis, quo loco propofui etiam numum *Iovis Cretagenis* infcriptione infignem, qui feptem aftris ambitur. Forte iidem Cretenfes, quibus conftabat de Tiberii, et Caligulae in Auguftum adfectu, mortuum hunc Caefarem per adulationem Iovi fuo Cretageni, ejus illi attributa largiendo, adfimilavere. Similes etiam exftant cum capite Claudii.

* * *

Vrbium coloniarum.

Imperante Caligula dempta Corintho et Sinope coloniae numos fola Hifpania fufficit, fed haec ipfa hoc imperante jus monetarium penitus amifit, fic ut ejus regionis univerfae numi ultimi fint cum capite Caligulae, cujus caufam in numis Hifpaniae rimati fumus. Videtur iftud accidiffe faltem altero ejus imperii anno; nam in omnibus id genus numis titulis Caligulae additur GERMANICVS, quo epitheto in numis commatis Romani poftea ufus amplius non eft, ad quod potiffimum urbes exterae monetae fuae infcriptionem conformavere.

Corinthi numi ad Caligulae imperium pertinent, qui IIviros M. Bellium Proculum, aut P. Vipfanium Agrippam infcribunt, quos recitavi fupra in numis Antoniae Drufi, et qui a variis antiquariis Augufto perperam tributi fuere.

His addendi numi coloniae incertae:

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput Caligulae.*
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. IIVIR. *Caput Germanici nudum.* AE. III. (Muf. Caef.)

In alio:
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. III. VARIO. IIVIR. (Muf. Caef.)

In alio:
GERM. CAESAR. DOSSENO. PVLCHRO. IIVIR. (Morelli.)

Nomina ac tituli.

Claudius.

En tibi numum vulgatum a cl. Seftino, [a]) qui eft Ilienfium Troadis:

ΤΙΒЄΡΙΟC. ΚΛΑΥΔΙΟC. CЄΒΑCΤΟC. *Caput Claudii nudum.*
ΓΑΙΟC. ΚΛΑΥΔΙΟC. CЄΒΑCΤΟC. ΙΛΙ. *Caput Caligulae nudum.* AE. III.

Bina reperio in hoc numo, quae fidei hiftoricae non leviter adverfantur, ac primum quidem, renovatam ab Ilienfibus in monumento publico Caligulae memoriam, quam obliterari orbis univerfus praeoptavit. Paullo fupra in eadem caufa numum commatis R. perftrinximus. Levius iftud. Fortius repugnat nomen gentile *Claudii* inique Caligulae tributum. Negari nequit, eum per avum Drufum ex gente Claudia genus duxiffe; verum ex quo pater Germanicus a Tiberio Caefare adoptatus fuit, is cum progenie ex gente Claudia in Iuliam transivit, neque amplius *Claudius*, fed *Claudianus* dici potuit, quo ipfo nomine revera ufum fuiffe Tiberi-

a) Lettere Tom. IV. p. 110.

um, in hujus numis ad annum V. C. 757 diximus. Atqui ſecundum hanc ipſam legem Rheſcuporis Bospori rex, qui ſibi Tiberii nomina addidit, ſeſe in numis non dixit *Tiberium Claudium*, ſed *Tiberium Iulium*. Denique nimium incaute egiſſent Ilienſes, ſi Claudii nomen dediſſent Caligulae, quem jam Tiberius obſervavit Claudianae domui infenſum, et ſoli materno generi addictum. [a]) Oportebit ergo hunc numum aut dicere confictum, aut epigraphen male lectam, aut certe Ilienſes moris Romani ignaros.

Caligula.

Dixi principio, hunc Germanici filium ore vulgi Caligulam fuiſſe appellatum adjecta ejus nominis cauſa. At vero plebeium iſtud nomen auſum non eſt inferre pedem in monumenta publica, tam parum, quam ſerius nomina Caracallae, et Elagabali, illud per ignominiam datum Severi filio, hoc Soaemiadis filio. Non tamen hic praetereundum, quod refert Pagius, [b]) teſtatum Toinardum, ſe numum Graecum vidiſſe, in quo *Caligulae* nomen legebatur. Non nego vidiſſe, ſed numum fuiſſe antiquum, nego atque pernego.

Imperator

Hoc titulo tanquam praenomine in numis Romanis uſus non eſt. Eum tamen illi tribuit numus Mileti, [c]) et nonnulla marmora. In numis coloniarum Hiſpaniae ſaepe dicitur IMP. inſtar cognominis. De hoc titulo latius egi ſupra in numis ad annum V. C. 790.

Pater patriae.

Quando hunc titulum ſibi addiderit, diximus ad annum V. C. 791.

Augur.

Legitur in numo, quem ad annum V. C. 790 propoſui, et explicavi.

Germanicus.

Hunc titulum hereditarium habuit a patre et avo. Eo in numis inde ab anno V. C. 792 ſignatis uſus amplius non eſt, ut dictum ad hunc annum.

Tituli alii.

Teſte Suetonio [d]) dictus fuit *Pius*, *Filius caſtrorum*, *Pater exercitus*, *Optimus*, *Maximus*, et teſte Ioanne Antiocheno etiam *Britannicus* ex vitiatis Britannorum ſcortis, ut diximus ad annum V. C. 790. *Bacchum* etiam vocatum, et Bacchicam veſtem indutum prodiviſſe in publicum, narrat Athenaeus. [e]) Verum hos titulos ſeu ab adulatione, ſeu intemperantia, ſeu malevolentia conceptos reticent numi, et marmora.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	R.

a) Philo Legat. ad Cajum p. 551. b) Crit. Baron. ad ann. Ch. 137. num. 8. c) Patin Num. Impp. d) Cap. 22. e) Dipnos. L. IV. p. 148.

Aenei I. et III. formae. - - - - - - -	R.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C.
Commatis peregrini :	
Argentei forma max. moduli, et denariorum urbis incertae - - - - - - - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - -	R.
Coloniarum Hispaniae - - - - - -	C.
Aliarum - - - - - - - - -	RRR.
Alexandrini - - - - - - - -	O.

VXORES CALIGVLAE.

Omnium ejus uxorum, quas plures per intervalla habuit, exstant numi, sed commatis absque dubio adulterini, dempto Caesoniae numo, sed hoc ei falso adficto, ut mox patebit. Hos describere necesse non videtur, cum eorum mala fides etiam minus expertos mox advertat, et a nullo alicujus nominis antiquario memorentur.

Vxor I. CLAVDIA, dicta Suetonio *Iunia Claudilla*, filia M. Silani, quam duxit V. C. 786. a) Ea mortua est exeunte anno V. C. 789. b) Suetonius amissam ex partu adfirmat, c) Dio repudiatam V. C. 790. d)

Vxor II. LIVIA ORESTILLA. (*Cornelia Orestina* Dioni, e) Xiphilino, Zonarae.) Eam duxit V. C. 790 abductam sponso Pisoni, cujus nuptiis intererat, et necdum exacto altero mense repudiavit. f)

Vxor III. LOLLIA PAVLINA, quam ademit Memmio Regulo, duxitque V. C. 791, mox ejecit. g) Eam se adhuc vidisse vivam, narrat Plinius, ejusque incredibiles opes commemorat, quas non ex liberalitate principis prodigi habuit, sed avitas; nam avus fuit M. Lollius rector juventutis Caji Caesaris Agrippae F., cujus per Orientem rapinae satis ex Tacito, aliisque cognitae. Occisa fuit ab Agrippina V. C. 802, quod spem nuptiarum Claudii habuisset. h)

Vxor IV.

CAESONIA.

Pulsa Paullina Miloniam Caesoniam prius adulterio sibi cognitam duxit V. C. 792. i) Ea Caligulae neque per faciem insignem, neque aetatem amoribus aptam, sed per lasciviam perditam probata, et ardentius, constantiusque amata fuit, k) ac tanto etiam subinde furore, ut jactaret, exquisiturum se vel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret. l) Et credebatur, propinatum ei a Caesonia amatorium poculum, sed quod in furorem verterit. m)

a) Tac. Ann. VI. 20. b) l. c. 45. c) Cap. 12. d) L. LIX. 8. e) L. LIX. § 8. f) Dio l. c. Sueton. c. 25. g) Suet. c. 25. Dio L. LIX. § 12. h) Dio L. LX. § 32. Tac. Ann. XII. 22. i) Dio L. LIX. § 23. k) Suet. c. 25. l) Suet. c. 33. m) Suet. c. 50. Ioseph. Ant. L. XIX. c. 2. § 4.

Natam ex ea filiam, dictamque *Iuliam Drusillam* per omnium dearum templa circumferens Minervae gremio imposuit, se autem indubitatum ejus esse patrem nullo certiore indicio agnovit, quam feritatis; nam infestis digitis in infantium una ludentium os solita est involare. [a]) Caeso Caligula periere quoque uxor, et filia Drusilla, haec parieti illisa, illa a centurione confossa. [b])

Numi Caesoniae tributi.

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP. P. M. TR. P. COS. *Caput laureatum.*
CN. ATEL. FLAC. CN. POM. FLAC. IIVIR. Q. V. I. N. C. *Caput muliebre nudum, juxta quod:* SAL. AVG. AE. II. (Florez tab. XVII. n. 7.)

Vaillantius, Begerus, Schlegelius, aliique capite aversae exhiberi Caesoniam credidere *Salutis Augusti* nomine velatam, ut olim Liviam. Eorum sententiam jam impugnavit Florezius, quoniam tituli trib. potestatis, et consulatus simplicis in primum Caligulae annum cadunt. At is Caesoniam nonnisi V. C. 792 duxit, quin uxoris eam nomine dignatus primum est, posteaquam Drusillam enixa est, etsi istud contigit tricesimo post eam ductam die. [c]) Addo, in numis Caligulae V. C. 792 signatis non amplius legi titulum *Germanici*, et tum jam constanter titulum *Patris patriae*. Vnde patet, numum signatum primo imperii anno, Caligula tum aliis amoribus implicato. Dubium igitur non videtur, eo typo indicari vota a colonis Novae Carthaginis, cujus est hic numus, pro Augusti salute concepta, in cujus fidem conjungo inscriptionem ex Muratorio depromptam: [d])

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP.
P. M. TR. P. COS.
CN. ATEI. FLAC. CN. POMP. FLAC.
IIVIR. Q. V. I. N. C.
SAL. AVG.

Testatur Muratorius, hoc epigramma exstare Cordubae in quodam vase. Si verum est hoc indicium, (nam mira sane videatur tam religiosa concordia inscriptionum tam in numo, quam vase) docemur, revera pro principis salute apud Carthaginem publice sacrificatum, et excluditur omnis de Caligulae qualicunque uxore suspicio. Male Muratorius postremas secundi versus literas conjungit, et legendum opinatur QVINQuennales, cum legendum sit *Quinquennales Victricis Iuliae Novae Carthaginis*, ut in hujus numis diximus.

Panelius in catalogo musei le Bret numum aureum dedit, in quo hinc caput Caesoniae, illinc Caligulae, additque, pluribus eum antiquariis probari. [e]) Interim liceat de ejus fide dubitare, praecipue cum narret cl. Beauvais, compertum serius, esse numum Agrippinae senioris, et per artem in Caesoniam mutatum. [f])

DRVSILLA Caesoniae F.

De numis huic tributis, sed haud

---

a) Suet. c. 25. b) Suet. c. 59. Dio L. LIX. § 29. Ioseph. l. c. c) Suet. c. 25. Dio l. c. § 23. d) pag. 225. e) Mem. Trevoux Octob. 1737. f) Abregé Tom. III. pag. 400.

dulie ſpuriis vide mox infra in numis Druſillae Caligulae ſororis.

Sorores Caligulae.

AGRIPPINA.

De ejus numis agetur poſt numos Claudii Aug., cujus ea uxor fuit.

DRVSILLA.

Germanico et Agrippina nata V. C. 770, et quidem apud Treviros, ut colligo ex Suetonio, [a]) a Tiberio denupta L. Caſsio Longino, ut diſerte Tacitus, [b]) et Suetonius. [c]) Quare minor fides Dionis, M. Lepidum ejus maritum ſtatuentis. [d]) Caligula ad imperium evectus, cum ſorores omnes conſtupraſſet, inſano in hac Druſilla amore furebat. Nam abductam Caſsio in modum juſtae uxoris propalam habuit, aeger heredem imperii inſtituit. Ea V. C. 791 e vivis erepta adeo intendit dolorem, ut juſtitium indiceret, luctu in ipſas etiam provincias propagato, [e]) et ridere tum, ac lavare capitale eſſet. Neque defuit, qui jurejurando adſirmaret, ſe ejus animam in coelum euntem vidiſſe, Livius Geminius ſenator. [f]) Quapropter jure conſecrata a fratre addito *Pantheae* nomine, omnesque in eam honores congeſti, qui Liviae obtigere, nec unquam poſtea Caligula pro concione, niſi per nomen Druſillae dejeravit. Honores alios vide apud Suetonium, [g]) et Dionem. [h])

Numi:

Commatis Romani.

Ejus. nomen DRVSILLA numo aeneo I. formae inſcriptum vidimus in numis Caligulae ad annum V. C. 790, in quo duae ſorores Iulia, et Agrippina ſociantur.

In alio aureo, quem eodem loco continuo ſubjeci, quidam antiquarii ejus caput cum Caligulae capite jugatum vident.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. C. CAESARIS. AVG. *Caput inſolente diademate redimitum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput infantis cornucopiae impoſitum.* AE. I.

Hunc numum edidere Pedruſius, [i]) et Baldinus ex praeconio Franc Ficoroni ab hoc repertum in muſeo Barbarini. [k]) Ab aliis ignoratur, neque adulterinum dubitem. Pedruſius Druſillam partis averſae putat puellam hujus nominis Caligulae ex Caeſonia natam, cujus fortunam ſupra in Caeſonia enarravi. Quid ſi eſſet Druſillae ex Caligula filia, ejusdemque cum matre nominis? nam lego apud Eutropium: [l]) *ſtupra ſororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit.* Sed in numo ſuſpecto longius eſſe curioſum piget.

* * *

---

a) in Calig. c. 8. b) Ann. VI. 15. c) Cap. 24. d) L. LIX. § 11 et 22. e) Philo adv. Flaccum p. m. 525. f) Dio L. LIX. § 11. Seneca in Apocol. g) Cap. 24. h) L. LIX. c. 11 et 13. i) Muſ. Farn. Tom. VI. k) Vaill. Num. praeſt. edit. Rom. T. I. p. 17. l) Brev. L. VI.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. CAESARIS. AVG. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Cupido muliebris expansis alis.* AE.

Numus exſtat in Patini Suetonio pag. 218, atque haud dubie ejusdem eſt cum priore fermenti; nam univerſim in hoc opere ſpurii cum genuinis temere ſunt permixti, etſi hunc ibi genuinum agnoſcat auctor. Averſae typum ingenioſus impoſtor effinxerit ſecundum id, quod de Germanici quopiam filio, qui infans adhuc mortuus eſt, narrat Suetonius,[a]) et qui fuit *inſigni feſtivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit. Auguſtus in cubiculo ſuo poſitam, quotiescunque introiret, exoſculabatur.* Videmus ergo in priore numo typum captum ex numis Neronis et Druſi Caeſarum, in altero ex hac Suëtonii narratione.

* * *

Commatis peregrini.

Ejus ſaepe mentio fit in numis urbium Graecarum liberarum, in quorum antica plerumque reperitur caput fratris Caligulae.

In numis *Smyrnae* et *Pergami* ejus nomen absque epitheto ſcribitur, ipſa vero proponitur ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam tenens, de quibus vide, quae in numis Smyrnae adnotavi.

ΘΕΑ. ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ, in numo Mileti. (Vaill.)

ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, in numo Mytilenes. (Vaill. Morelli in Caligula tab. VI. n. 33.) *Auguſta* dici potuit Druſilla, quoniam ei, ut in ejus vita vidimus, omnes, qui Liviae, honores tributi fuere.

ΔΡΟΥΣ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, in numo Byzantiorum. (Panel ex le Bret Mem. Trevoux.)

IVLIA LIVILLA.

Haec poſtrema Germanici et Agrippinae filia a ſcriptoribus, et quidem iisdem, jam *Iulia*, jam *Livilla* dicitur. Nata eſt in inſula Lesbo V. C. 771. [b]) a Tiberio V. C. 786 elocata M. Vinicio. [c]) M. Minucianum ejus maritum vocat Ioſephus. [d]) A Caligula fratre honorata primum, mox ſororum exemplo vitiata, denique ab eodem libidinis apud ſenatum accuſata una cum Agrippina ſorore in Pontias inſulas ejicitur V. C 792. [e]) Eo caeſo reducta utraque a Claudio, bonaque reſtituta V. C. 794. [f]) At eodem adhuc anno artibus Val. Meſſalinae propter aemulationem formae praetextu adulterii cum Seneca extorris acta, ac paullo poſt occiſa eſt. [g]) Sepultam fuiſſe Romae prope portam Flaminiam teſtatur lapis ante annos non multos una cum lapidibus fratrum Caeſarum erutus, in quo: LIVILLA. GERMANICI. C - - - HIC. SITA. EST. [h]) Maritus Vinicius ob hanc caedem ſuſpectus Meſſalinae ab hac item ſerius veneno necatur V. C. 799. [i])

---

a) in Calig. c. 7. b) Tac. Ann. II. 54. c) Tac. Ann. VI. 15. d) Ant. L. XIX. c. 1. § 14 et c. 4. § 3. e) Dio L. LIX. § 3 et 22. f) Dio L. LX. § 4. g) Dio l. c. § 8. Suet. in Claud. c. 29. h) Foggini Faſti Verrii p. 132. i) Dio l. c. § 27.

Numi:

Commatis Romani:

In aeneo I. formae in numis fratris Caligulae ſupra ad annum V. C. 790 deſcripto exſtat in conſortio ſororum adſcripto IVLIA.

Item in aureo continuo ibi ſubjecto juncta cum ſorore Agrippina.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΝΕΑΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. ΜΥΤΙ. *Caput Iuliae.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΜΥΤΙ. *Caligula velatus ſtans d. pateram.* AE. III. (Seguin Num. ſel. p. 128. Vaill.)

Dicitur in hoc numo *Iulia junior*, nam ſuperfuit tum adhuc Iulia ſenior Druſi jun. filia, utraque ſubinde a Claudio caeſa. Fuit Lesbi urbibus ratio dedicandi huic Iuliae monetam, cum nata fuerit in hac inſula, ut diximus.

TI. CLAVDIVS.

Natus Lugduni Galliae V. C. 744 Kalendis Auguſti patre Druſo ſeniore, matre Antonia, dictusque *Ti. Claudius Druſus.* [a]) A puero inter ſiniſtram valetudinem, metum, mulieres Liviam, et Antoniam, et viles paedagogos educatus ſtuporem, ac ſocordiam praetulit, ſic ut mater eum portentum hominis, et a natura inchoatum tantum, ac ſi quem vellet ſocordiae arguere, ſtultiorem filio ſuo Claudio dicere ſoleret. [b]) Quare neglectus ab ipſo Auguſto nihil praeter auguratus honorem abſtulit, et heres nonniſi inter tertios, ac paene extraneos relictus. [c]) Mortuo Auguſto ſodalis Auguſtalis nominatus, [d]) ceterum a patruo Tiberio ab omnibus, quae petierat, reip. muniis excluſus abjecta ſpe dignitatis otio, ebrietati, contubernio ſordidiſsimorum hominum ſe dedit. [e]) Caligula, qui primo imperii anno tam mortuis ex familia ſua, quam vivis honores omnes detulit, patruum quoque Claudium extulit, et V. C. 790 in conſulatu ſuffecto conlegam a Kalendis Iul. in binos menſes adſcivit, et conſulem iterum in annum IV. deſignavit. [f]) V. C. 793 Caligula ſeſe Iovem Latialem appellans Claudium ſacerdotem ſuum dixit. [g]) Tamen ſub Caligula quoque vulgo deſpectus propter ſtuporem fuit, ſed quae opinio ei ſaluti fuit. Nam caeſis ex familia ſua ſexus virilis fere omnibus, etſi ipſe quoque vitae diſcrimen adivit, propter ſocordiae opinionem evaſit, quoniam nonniſi in ludibrium reſervatus fuit. [h]) Caeſo non. Kal. Febr. V. C. 794 Caligula, eoque territus in palatio ſeſe abdidit, verum deprehenſus a praetereunte gregario, agni-

a) Suet. c. 2. Dio L. LX. § 5. b) Suet. c. 3. Dio l. c. § 3. c) Suet. c. 4. d) Tac. Ann. I. 54. e) Suet. c. 5. f) Suet. c. 7. g) Dio L. LIX. § 28. h) Suet. in Calig. c. 23. in Claud. c. 9. Ioſeph. Ant. L. XIX. c. 1. § 2.

tusque imperator salutatur, deductusque in castra inter militum excubias proximam noctem egit. Consules, ac patres in Capitolio collecti dum de restituenda rep. deliberant, ipsique inter se parum concordant, postridie milites in Claudii nomen juravere, parendumque fuit armis ad vim paratis. a)

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. COS. DES. ITER. P. M. P. P. IMP. II.
Caio Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Ad imperium evectus omnes statim decretos honores recipit dempto praenomine *imperatoris*, et titulo *patris patriae*, sed et hunc paullo post admittit. b) Casſium Chaeream occidi jubet non dolore caesi Caji, sed principis, metu propriarum insidiarum. c) Antiocho Commagenen a Cajo ademptam restituit, Iberis Mithridatem a Cajo in vinculis detentum remittit, alteri Mithridati Bosporum largitur data Polemoni Ciliciae parte. Agrippae tum Romae praesenti, et quo ad capessendum imperium consiliario est usus, Iudaeae regnum auget, fratri Herodi Chalcidenen adjudicat. Sulpicius Galba Chattos, P. Gabinius Chaucos vincunt. d)

* * *

Observandum ad numos, quos continuo ad annum praesentem describam, eos omnes hoc anno signatos non fuisse, etsi simplex TR. P. nullo addito numero praeferant. Nam in numis hujus imperatoris aeneis I. et II. formae nullus unquam additur numerus. Additur quidem in aureis, et argenteis, sed etiam omittitur in iis, qui absque dubio multo serius percusſi sunt. Ita numi Claudii cum capite Agrippinae, vel Neronis ante annum V. C. 803 signari non potuere, tamen solum TR. P. absque augmento offerunt. Nihilominus numos omnes sic inscriptos etsi vagos, quando rationi temporum non repugnabunt, hoc loco proponam, quia hoc anno signari poterant, etsi reipsa signati forte non fuerint.

* * *

Deinceps, cum diversae in ejusdem anni numis occurrent inscriptiones capitis, eas compendii causa praemittam majoribus alphabeti literis distinctas, quae deinde ad singulos numos adjicientur. Propositum istud perquam utile. Nam praeterquam quod inscriptionum varietatem ob oculos ponit, docet etiam, qua inscriptionis lege imperatores annis singulis usi sint, tum quae inscriptio in moneta aurea, et argentea, quae in aenea usurpata fuerit. Nam certum est, persaepe secundum statam legem epigraphen, quae in auro, et argento legitur, non reperiri in aere, et vicisſim, ad quod cum non satis adverterent falsarii, alienas saepe numis suis inscripsere, quo ipso fraus ceterum scite occultata patescit. Ad hoc vero institutum uno fere museo Caesareo usus sum, atque opportune quidem, nam Romanae monetae opibus abundat, et de ejus sinceritate spondere ipse possum,

a) Dio, Suetonius, et prolixe Iosephus Ant. L. XIX. c. 3. b) Dio L. LX. § 3. Suet. c. 12. c) Dio l. c. d) Dio l. c. § 8. Iof. Ant. Iud. L. XIX. c. 3.

qua in caufa multo inferior eft catalogus Mediobarbi temere, et arbitrarie confarcinatus, in quo legas infcriptiones capitum, quibus Augufti iis, ad quos monetam refert, annis ufi non funt. Si aliorum eruditorum fcriptis rarius uti poffum, ipfi in caufa funt, cum plerumque, praeeunte malo exemplo Vaillantio, pofticas folum defcripferint, capitis epigraphe diffimulata.

* * *

A. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *in AE. III.*
B. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. *in AV. AR.*
C. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. *in Au. AR.*
D. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *in AE. I. II.*
E. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*
F. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*

Vt lit. B. Caput laureatum.

IMPER. RECEPT. *infcriptum caftris praetoriis, prae quorum porta miles ftans d. haftam, juxta aquila legionaria.* AV. (Morelli Impp.)

Eadem adverfa.

PRAETOR. RECEPT. *Imperator togatus ftans dexteram jungit cum adftante figura militari f. aquilam legionariam tenente.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Illuftres hi numi confirmant, quae fupra de mira in confequendo imperio fortuna ex hiftoricis docui. Numus primus infcriptus IMPER*atore* RECEPT*o* typo caftrorum praetoriorum exhibet id, quod narrat Suetonius, [a]) *receptus intra vallum inter excubias militum pernoctavit*, ubi poftridie ex teftimonio Dionis, [b]) *omnium confenfu militum ei, velut ex imperatorio genere orto, ac viro bono imperium eft delatum.* Numus alter: PRAETOR*ianis* RECEPT*is*, nempe *in fidem*, innuit facramentum militare, cum eodem die praetorianos *armatos pro concione jurare in nomen fuum paffus eft.* [c]) In fingularis hujus facti memoriam hi typi fequentibus quoque annis repetiti funt.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.

SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae faces cum corollis.* AR. (Morelli, Muf. Caef.)

Quoniam tota haec averfa in matris quoque Antoniae numis comparet, fufpicatur Havercampus, per monetarii incuriam matrices fuiffe permutatas. [d]) Verum ejus adferendi rationem non video. Nam aeque Claudius, atque Antonia, *facerdos D. Augufti* fuit conftitutus, et quidem ille jam a Tiberio, ut docet Tacitus. [e]) Et videtur fuiffe alia lectae hujus a Claudio averfae ratio. Nam praeterquam quod Auguf-

a) Cap. 10. b) L. LX. § 1. c) Suet. c. 10. d) ad Impp. Morelli T. II. p. 19.
e) Ann. I. 54.

tum usque eo obſervavit, ut ſanctius nullum haberet jusjurandum, quam *per Auguſtum*, [a]) videtur hoc typo uſus ad abolendam alterius ſacerdotii infamiam, ad quod ſuſcipiendum ipſe a Caligula adactus eſt, quando is ſe Iovem Latialem dixit, [b]) aut alterius novi ſacerdotii, quod innuit Suetonius, [c]) pro cujus introitu coactus eſt ab eodem, impendere IIS. octogies, ſic ut ad ſummas rei familiaris anguſtias decideret.

* * *

Vt lit. C. Caput laureatum.

CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſedens dexteram ori admovet.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D. addito in aliis P. P. *Caput nudum.*

CONSTANTIAE. AVGVSTI. S. C. *Iuvenis galeatus tenui indumento usque ad genua, et pallio poſt tergum defluo amictus elata dextera digitum indicem vultui admovet, ſ. haſtam.* AE. II. Obvius.

Typum numi alterius ab antiquariis varie deſcriptum reperio. Quem coram propoſui, captus eſt ex quinque integerrimis muſei Caeſarei. Eadem epigraphe eſt etiam in numis Antoniae matris Claudio noſtro imperante ſignatis, at in his variat typus, quem facit mulier ſtans d. facem oblongam, ſ. cornucopiae tenens. Quo loco hos numos recenſui, dixi, difficulter poſſe epigraphen cum imagine componi, ipſam autem epigraphen haud dubie ad Claudium referendam, quod praeſentes numi confirmant. Sed etiam in his difficile, imagines cum inſcriptione componere, etſi dubium non videatur, reſpexiſſe monetarios ad Claudii vitam ab ipſa infantia inter contemptus, ludibria, timores toleratam, quibus omnibus malis invicta *conſtantia* ſuperior evaſit. Confirmat iſtud utriusque figurae tam muliebris, quam virilis geſtus ſilentium ſibi imperantis, in quo ipſo magna conſtantiae pars eſt repoſita. Binas mulieres ſilentii praeſides ſuppeditat mythologia Romana, Angeronam, et Tacitam, de quibus olim copioſius egi. [d]) Vtrum eadem ſuppeditet quoque ſimilis naturae marem, qualis in Aegypto praedicabatur Harpocrates, mihi ignotum.

* * *

Vt lit. B. additis variis trib. poteſtatis numeris. Caput laureatum.

PACI. AVGVSTAE. *Mulier alata gradiens d. veſtis ſinum a pectore ad faciem adducit, ſ. caduceum tenet, humi praecedit ſerpens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Pro commodiore hujus typi explicatu conjungo numos ſequentes:

1. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.*

PACI. AVGVSTI. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

2. DIVVS. IVLIVS. *Caput I. Caeſaris laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

3. TI. ΚΛΑΥΔΙΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita adverſa Claudii et Agrippinae.*

Α. ΓΕΣΣΙΟΣ. ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ, *in area* ΖΜΥ. *Typus idem.* AE. III. (Morelli in

a) Suet. c. 11. b) Dio L. LIX. § 28. c) Cap. 9. in Claud. d) Sylloge I. p. 71.

fam. Gesia, et in numis Agrippinae jun.)

Typus hic antiquariorum ingenia fatigavit prolato vario ejus explicatu. Diffenfere etiam eo, quod nonnulli, ut Occoni, Triftano, Vaillantio vifum, mulierem hanc admotam ori bullam deofculari dixere, cujus revera haec ejus imago fpeciem praebet. Verum plures ejus generis numi mufei Caefarei curatius a me infpecti, ut et his non abfimilis gemma, quae proditur in mufeo Odefchalcho, [a]) manifefte docent, mulierem veftis partem, qua pectus tegitur, furfum adducere, quod Nemefis in veterum monumentis faepe peragit. Quod ad ipfius mulieris appellationem attinet, alii Victoriam, alii Pantheam, alii fignum ex pluribus fymbolis conflatum dixere. Iftud certum per infcriptionem, hunc typum ad notandam *Pacem Auguftam* adhibitum, et fi epithetorum omnium vis ac fignificatio iis tributa rite perpendatur, ea perquam commode Paci, ejusque periftafibus omnibus poterunt fubjici. Ita alae, et gradientis habitus indicant Victoriam, qua pax paritur, caduceus foedera, quibus pax coalefcit, ferpens pacem ope Minervae tam Victricis, quam Paciferae conftitutam; nam ferpens ejus deae frequens eft comes, ut revera Minerva non multum abfimili cultu, nimirum d. palmae ramum, f. Victoriolam tenens adftituto ad pedes ferpente gradiens proponitur in numo Vefpafiani, quem in hujus numis vagis defcribam, quique praefentes numos multum illuftrat. Veftis furfum adducta, et quae in utramvis partem accommodari poffunt, alae certam Nemefin faciunt, nimirum pacis fumpto de hoftibus fupplicio auctorem. Ita I. Caefarem caefo Pompejo M. velut de pace proxime imminente Nemefi dicaffe delubrum, mox videbimus. Hanc Victoriam Nemefin exhibet denarius Hadriani mufei Caefarei, in cujus averfa: VICTORIA. AVG. *Mulier alata gradiens d. veftem a pectore diducit, f. ramum.* Quare Nemefis Rhamnufia jure de fe jactat in epigrammate Theaeteti: [b])

Αντιταλαντευω τας ἐλπιδας· ἐιμι δε και νυν
ΝΙΚΗ Ερεχθειδαις, Ασσυριοις ΝΕΜΕΣΙΣ.

Spei momenta moderor; fum vero nunc quoque
VICTORIA Athenienfibus, Perfis NEMESIS.

Cum fignum iftud videamus numis illatum non tantum Romanis, fed etiam exteris, et propagatum per plures imperatores, apparet, fuiffe famae in vulgus cognitae, imaginemque ex celebri quodam prototypo, quod alicubi PACIS infcripto nomine fteterit, petitam. In Claudii praecipue numis, atque iis per varios annos fignatis perfaepe redit, quae etiam caufa videtur, cur hunc typum Smyrnenfes, ut docet numus III. infcriptus ZMΥ., eumque Claudio tantopere charum elegerint, atque iftud tanto lubentius, quoniam Nemefis princeps fuit Smyrnenfium numen. Eandem Nemefin offert etiam aureus fingularis Vibii Vari, quem vide in numis gentis Vibiae.

a) Tom. II. num. 15.

b) Anal. Brunck T. II. p. 515.

Non videtur hoc loco alienum, ad illustrandos hos numos, ac praecipue numum ex propositis II. adducere testimonium Appiani: [a]) *Adlatum sibi Pompeji caput videre non sustinuit I. Caesar, sed sepeliri jussit, et exiguum quoddam ibi delubrum ante urbem positum Nemesis delubrum vocavit, quod nostra aetate imperante Romanis Trajano, et Iudaeorum in Aegypto genus exterminante ab his in belli usus eversum est.* Ergo Caesar Pompeji casum non tam virtuti suae, quam Nemesi, seu divinae ultioni acceptum tulit, atque haud dubie ejus signum in illo delubro dedicavit, neque minus verisimile est, illud ab Iudaeis eversum turbis finitis a Trajano restitutum, et in ejus memoriam forte signatum ab hoc numum, in cujus una superficie caput I. Caesaris, in altera signum Nemesis cum attributo Pacis fingitur, quod is secundum vetus exemplar restituerit.

* * *

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR.
COS. DES. IT. PON. M. TR. P. IMP. *in medio:* S. C. AE. III. (Mus. Caes.)
Eadem epigraphe. Modius.
Eadem aversa. AE. III. (Mus. Caes.)

Bini hi numuli soli sunt, qui certos characteres praesentis anni offerunt; nam hoc tantum anno fuit COS. DES*ignatus* IT*erum*. In reliquis numis ad hunc annum descriptis desideratur mentio consulatus, et, ut dixi, raro in ejus numis repetitae trib. potestatis numerus additur.

Literas PNR Havercampus cum aliis explicat: P*ondus* N*umi* R*omani*. (ad Morellii Impp. T. II. p. 41.) Forte melius: P*ondus* N*umi* R*estitutum*.

Alter numulus typo modii ad frumenti procurationem, cui praecipuam Claudius per imperium suum operam impendit, est referendus.

Vterque numus anno quoque sequente in consulatu II. est restitutus.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.
VICTORIA. AVGVST. *Victoria d. pede globo imposito, clypeo inscribit.* Quin. AV. (Vaill. Morelli.)

Ad victoriam Britannicam typum refert Vaillantius. Verum in quinariis constans typus fuit Victoria, etiam cum nulla parta fuit.

* * *

Vt lit. E. Caput laureatum.
SPES. AVGVSTA. S. C. *Spes gradiens d. florem: s. pone vestem attollit.* AE. I. Obvius.

Hic Spei typus nunc primum comparet, deinceps in Augustorum moneta obvius. Sed exhibet museum Farnesianum binos Claudii aeneos I. formae, in quibus differt typus manente eadem epigraphe. Nam in horum uno est mulier eodem cultu gradiens, sed quae dexteram cum tribus militibus jungit, quod symbolum explicatum facilem praebet. At in altero clava Herculis solum typum facit, qui cum hac inscriptione omnino insolens est, et aenigmati propior. In Kalendario marmoreo Antiatino ad Kalendas Augusti legitur: TI. CLAV - - SPEI, et in Kalendario Capranicorum ad eundem diem: SPEI.

a) Bell. civ. lib. II. c. 90.

AD. FORVM. HOLITORIVM. Conftat item, eodem die natum Claudium. Tenemus igitur caufam, cur tantopere Spem coluerit Claudius, quoniam eo die natus eft, quo in Spei honorem concipi vota folita funt.

* * *

Obvii funt cum typis fuis:

EX. S. C. OB. CIVES. SERVATOS *intra coronam quernam.* AV. AR. AE. I.

CERES. AVGVSTA. S. C. *Dea fedens d. fpicas, f. facem.* AE. II.

LIBERTAS. AVGVSTA. S. C. *Libertas ftans d. pileum, f. extenta.* AE. II.

S. C. *Pallas gradiens.* AE. II.

Numi majorum Claudii.

Pius in majores fignavit numos frequentes cum imagine Drufi patris, Antoniae matris, Germanici fratris, et ejus uxoris Agrippinae, quos in fingulorum numis defcriptos vide. Commemorandi hic tamen funt numi aurei, argentei, aenei I. formae, in quorum averfa:

DE. GERM. vel: DE GERMANIS. *Clypei Germanici decuffati*, vel: *Arcus triumphalis pofito fuperne equite.*

Etfi Claudius, et quidem hoc etiam anno, Germanos fregerit, ut dictum in annalibus, fic ut hi typi ad has ipfas Claudii victorias pofsint referri, tamen cum iidem reperiantur in numis Drufi perpetui Germanorum victoris, verifimilius eft, eos adludere ad patris Drufi res de Germanis profpere geftas, quae in ejus moneta frequenter celebrantur.

V. C. 795 P. X. 42.
TR. P. I. II. COS. II. P. M. P. P. IMP. III.
Ti. Claudio Aug. II. C. Caecina Largo cos.

Mauros, et Numidas variis praeliis coercet. Mauretaniam in Tingitanam, et Caefarienfem provincias difpefcit. Portum Oftienfem magnis fumptibus molitur. Furius Camillus Scribonianus Dalmatiae praefectus adverfus Claudium feditionem movet, quae brevi fopitur auctore in infula Iffa caefo. [a])

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR. Pro quo typo in aliis: *Modius.*

COS. II. PON. M. TR. P. IMP. P. P. *in medio:* S. C. AE. III. (Muf. Caef.)

De his typis egimus ad annum priorem.

Praeter hos nullum alium certum hujus anni reperi.

V. C. 796 P. X. 43.
TR. P. II. III. COS. III. P. M. P. P. IMP. III. IV. V.
Ti. Claudio Aug. III. L. Vitellio II. cos.

Confulatum III. novo circa principem exemplo init, in locum demortui fuffectus. [b]) A. Plautius praemiffus in Britanniam rem ftrenue gerit, at coorto graviore tumultu fuccedit ipfe Claudius. Victis barbaris dictus aliquoties *imperator*, nec plus fedecim diebus in infula actis in continentem redit. Abfenti a fenatu decretus triumphus, ar-

a) Dio L. LIX. b) Suet. c. 14.

cus, ipſique ac filio *Britannici* nomen. [a])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. III. *addito in aliis* IMP. V. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Typus, ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

TI. CLAVDIVS.CAESAR. AVG. *Modius.*

PON. M. TR. P. IMP. P. P. COS. III. *in medio:* S. C. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 797 P. X. 44.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - - -
L. Quinctio Criſpino II. M. Statilio Tauro cos.

Romam redux de Britannis triumphat. M. Iulio Cottio paternum principatum, quem ad Alpes cognomines habuit, auget, et regem nominat. [b])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum.*

IMPER. RECEPT. *vel:* PACI. AVGVSTAE. *ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 798 P. X. 45.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - -
M. Vinicio II. Tauro Statilio Corvino cos.

Statuis ponendis modum praeſcribit. [c])

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 799 P. X. 46.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. X. XI.
Valerio Aſiatico II. M. Iunio Silano cos.

Nihil hoc anno ad poſteros memorabile praeter ſolitas Meſſalinae et libertorum artes.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VI. IMP. XI. *Caput laureatum.*

DE. BRITANN. *vel:* BRITANNI. *vel* BRITANNIS, *inſcriptum arcui triumphali, ſupra quem ſtatua equeſtris inter duo tropaea.* AV. AR.

Claudio ex victa Britannia jam V. C. 796 decreti a ſenatu honores fuere, et anno ſequente triumphavit maximo apparatu, non tamen hactenus annorum praecedentium numi ejus victoriae teſtes reperti ſunt. Numi hi exhibent arcum triumphalem, Dioni ἁψῖδα τροπαιοφόρον, quem idem praeter alios honores duplicem decretum memorat. [d]) Addit Suetonius, [e]) navalem quoque coronam faſtigio Palatinae domus juxta civicam fixam trajecti, et quaſi domiti Oceani inſigne. Circa iſtud aevi Britannia ſimplice T ſcribi conſuevit, et ſic ſcribitur adhuc in numis Hadriani, et Antonini Pii. Et notum illud Maronis: [f])

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

At ſub Severo ea litera geminari coepit. Ergo Euſtathius ad verba Dionyſii Periegetae verſu 284: ἔνθα Βρετανοὶ nonniſi pro ſuae aetatis ſcribendi lege

a) Dio L. LX. 67. b) l. c. c) l. c. d) l. c. § 22. e) Cap. 17. f) Ecl. I.

dicere poterat, poetam metri caufa alterum T ejeciffe.

* * *

Eadem adverfa.

P. M. AVGVR. COS. III. *Imperator in quadrigis triumphalibus f. incertum quid tenet.* AR. (Muf. Caef.)

Rarifsimus hic numus teftis rurfum eft triumphi de Britannia acti. Ad pontificatus max. titulum addit alium *Auguris*, quod jam in Caligula vidimus, et videbimus in Vefpafiano. Narrat Tacitus ad annum fequentem, Claudium Etrufcae harufpicum difciplinae confervandae, et reftituendae multum invigilaffe. [a])

* * *

Eadem adverfa.

IMPER. RECEPT. vel: CONSTANTIAE. AVGVSTI, vel: PACI. AVGVSTAE, vel: S. P. Q. R. P. P. OB. C. S., quos typos jam ad V. C. 794 contemplati fumus.

V. C. 800 P. X. 47.
TR. P. VI. VII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XI. - XV.
Ti. Claud. Aug. IV. L. Vitellio III. cos.

Annum V. C. octingentefimum actis ludis faecularibus celebrat, poft Augufti editionem quarto, et fexagefimo, fed quos perperam ab Augufto anticipatos dixit, et irrifa fuit praeconis vox invitantis more folenni ad ludos, quos nec fpectaffet quisquam, nec fpectaturus effet, cum fupereffent adhuc, qui fpectaverant, et quidam hiftrionum producti olim tunc quoque producerentur, [b]) ex quibus Stephanionem prodit Plinius utrisque faecularibus faltantem. [c]) Cherufcis petentibus Italicum, Flavii, Arminii fratris filium hactenus apud urbem habitum regem praeficit. [d]) Corbulo Germanos, Vefpafianus cum filio Tito Britannos infeftant. [e])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG.
P. M. TR. P. VII. IMP. XIIII.
Caput laureatum.

PACI AVGVSTAE *folito typo.* AR. Citatur a Mediobarbo.

* * *

Numum Mediobarbi, in cujus averfa: SAECVLARIA. SACRA, confictum nullus dubito.

V. C. 801 P. X. 48.
TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XV. - -
A. Vitellio, Q. Vipfanio Poplicola cos.

Cenfor conlega L. Vitellio Auli Aug. patre fenatum fupplet aliis fenatoribus inde motis. Gallis transalpinis fenatorum in urbe jus impertit, luftrumque hoc anno condit. [f]) De tempore hujus cenfurae vide plura in numis Vitellii. Claudio Oftiae abfente Meffalina uxor C. Silio propalam in urbe nubit. Redux re comperta Claudius impotentem feminam uno cum adultero necari jubet. [g])

Defunt certi anni hujus numi, nifi quis approbare velit fequentem:

a) Ann. XI. 15. b) Tac. Ann. XI. 11. Suet. c. 21. c) H. N. L. VII. § 49. d) Tac. Ann. XI. 16. e) Tacit. Dio. f) Tac. Ann. XI. 25. g) Tac. Ann. XI.

Antica non proditur.

CENSOR. *Imperator censor sellae curuli insidens considerat equum, quem eques adducit.* AV.

Numi hujus typum dedit Spanhemius, [a]) et forte ex hoc restituit Morellius in numis Claudii; non enim musei indicium adjecit. Sed vereor, ne confictus sit secundum ea, quae Suetonius, et Tacitus de Claudii censura post multos annos restituta prodidere. Quae ad equitum probationem, et transvectionem pertinent, vide explicata a Spanhemio, [b]) et cl. le Beau. [c])

V. C. 802 P. X. 49.
TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XVI.
C. Pompejo Longino Gallo, Q. Veranio cos.

Anni principio Agrippinam neptem ducit. [d]) Parthis petentibus Meherdatem Arsacidam Romae obsidem detentum ad capessendum regnum remittit. [e]) Mithridates Bosporanus nova adversus Cotyn moliens captus Romam perducitur. [f]) Ituraei et Iudaei mortuis regibus Sohemo et Agrippa provinciae Syriae additi. [g])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VIIII. IMP. XVI. *vel* XVII. *vel* XVIII. *Caput laureatum.*

DE. BRITANN. *vel* CONSTANTIAE. AVGVSTI, *vel:* PACI. AVGVSTAE, *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis solitis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

V. C. 803 P. X. 50.
TR. P. IX. X. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. IMP. - - XVIII.
C. Antistio Vetere, M. Suillio Nerulino cos.

L. Domitius adoptatur, inque familiam Claudiam, et nomen Neronis transit. Agrippina *Augusta* dicitur. [h]) In oppidum Vbiorum colonia ducitur imposito ab Agrippina nomine. [i]) L. Pomponius Cattos domat. [k]) Caractacus Britanniae rex post IX. annorum bellum expugnatur, capiturque. [l])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. P. P. IMP. XVIII. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis solitis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Numos Agrippinae, qui jam ab hoc anno procedunt, vide infra in ejus moneta.

V. C. 804 P. X. 51.
TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P. IMP. XVIII. - - XXIV.
Ti. Claudio Aug. V. Ser. Cornelio Orfito cos.

Neroni virilis toga maturatur non-

a) Tom. II. p. 101. b) l. c. c) B. L. T. XXVIII. p. 23. d) Tac. Ann. XII. 5 seq. e) l. c. 10. f) l. c. 15. g) l. c. 23. h) Tac. Ann. XII. 25. 26. Marmor ap. Pighium T. III. p. 583 et Gruterum p. 113. i) Tac. l. c. 27. k) ibid. l) ibid. c. 31 seq.

dum expleto XIV. aetatis anno, defignatur conful, quem magifiratum iniret annum ingreffus XX., imperium proconfulare extra urbem decernitur, et princeps juventutis dicitur. [a])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XI. IMP. P. P. COS. V. *Caput laureatum.*
PACI. AVGVSTAE. *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis folitis.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Ab hoc etiam anno procedunt numi Neronis Caefaris, quos vide in ejus moneta.

V. C. 805 P. X. 52.
TR. P. XI. XII. COS. V. P. M. P. P. IMP. - - XXVII.
P. Corn. Sulla Faufto, L. Salvio Othone Titiano cos.

Clitae, agreftis Ciliciae natio, rebelles perdomiti. Celebris in lacu Fucino naumachia. [b]) Aquaeductus duos aquae Claudiae, et novae Anienis magnifice confummat, dedicatque. [c])

Certi hujus anni numi defiderantur.

V. C. 806 P. X. 53.
TR. P. XII. XIII. COS. V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
D. Iunio Silano, Q. Haterio Antonino cos.

Nero Caefar annos natus XVI. Octaviam ducit [d])

Ignoti numi hujus anni.

V. C. 807 P. X. 54.
TR. P. XIII. XIV. COS V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
M. Afinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Claudium ex morbo decumbentem Agrippina medicato per Locuftam veneficam boleto conficit III. idus. Octob. [e])

Hoc fato obiit Claudius, cafu, fi quis alius, fortuito admotus imperio, quod neque fperaverat, neque concupiverat. Sufceptum principatum non tam fuo, quam uxorum, et libertorum arbitrio adminiftravit, talis plerumque, qualem effe eum aut expediret illis, aut liberet. [f]) Quare lepide Seneca toto eum anno dixit celebraffe Saturni menfem, nimirum quo heris fervi imperitabant. [g]) Infigniora libertorum nomina Narciffus ab epiftolis, Pallas fifci praefectus, Calliftus fupplicum libellorum magifter, Felix fpado, poftea Iudaeae procurator, Mnefter pantomimus Meffalinae percharus, Polybius, Pofides, Harpocras, [h]) atque hi ad permovendum, quo vellent, principem non tam ejus ftupore, quam nativo metu, quo levifsima quaevis portenta facile admiferat, abufi funt. Ita metu inductus fuit, ut ipfas dotis tabellas, quibus nuptiae Meffalinae uxoris cum Silio inftruebantur, confignaret, [i]) et oblato alio metu impetratum, ut utrum-

a) Tac. Ann. XII. 41. Pighius ad hunc annum. b) Tac. Ann. XII. 55. 56. c) Frontin. de Aquaed. art. 13. d) Tac. Ann. XII. 58. e) Tac. Ann. XII. 66. Sueton. Seneca in Apocoloc. f) Suet. c. 25. g) in Apocol. h) Sueton. Dio, Seneca. i) Sueton. c. 29.

que trucidari juberet. Inde factum, ut omnes ii, qui eo imperante aliorum cupiditati obſtitere, facile objecta ab uxoribus, aut libertis ſuſpicione inſidiarum e medio tollerentur. Stuporis, ac ſocordiae copioſa edidit ſpecimina, praecipue cum in cenſura leges ferret ineptiſsimas, aut eos, quos necari juſſerat, priorum oblitus poſtridie ad coenam vocaret. Innatam tamen quoque habuit ſaevitiem; nam nullum gratius illi ſpectaculum, quam videre gladiatores mutuis ictibus, vel a beſtiis laniari, eorumque morientium miſerabiles vultus videre. [a]) Verum ea libido ad gladiatores tantum, et abjectos homines valuit. Revera non deſtituebatur animi bonis, erat non indoctus, hiſtoriarum ipſe ſcriptor non inelegans, ſed et hac in parte ineptivit alphabeti literas ſeu novas comminiſcendo, ſeu antiquatas reducendo, et uſui adeo publico adverſando. [b]) Mentis erectioris, ac perſeverantis indicia fuere adita ab ipſo Britannia, bellumque geſtum, ingentes portus Oſtienſis ſubſtructiones, lacus Fucini emiſſarium, aquaeductus in urbem perfecti, ex quo patuit futurum fuiſſe magnarum rerum non incapacem, ſi digna principe, ſed ad quod faſtigium deſtinatus nunquam fuerat, inſtitutio acceſsiſſet.

De uxoribus, et liberis agetur infra.

Poſtremi hujus anni numi certi mihi ignoti.

Divus Claudius.

DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

EX. S. C. (*etiam ſine epigraphe.*) *Thenſa a quadrigis equorum tracta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Auctoribus Tacito, [c]) Dione, [d]) et Plinio [e]) coeleſtes Claudio honores mox ab ejus obitu decreti ſunt. At Suetonius: [f]) *Funeratus eſt ſolenni principum pompa, et in numerum deorum relatus, quem honorem a Nerone deſtitutum, abolitumque recepit mox per Veſpaſianum.* Quod mirum videatur; nam non modo Nero in inſcriptionibus, et numis paſſim dicitur *Divi Claudii filius*, ſed ipſe Suetonius in Nerone [g]) ait, ab hoc Claudium apparatiſsimo funere fuiſſe elatum, laudatum, CONSECRATVM. Intelligere ergo videtur honores reliquos decretos, intermiſſosque, ac praecipue templum D. Claudii coeptum ab Agrippina, ſed a Nerone funditus deſtructum, quod ſubinde aedificatum a Veſpaſiano idem Suetonius narrat. [h]) Non alia magis conſecratio majore ab ipſis coaevis ludibrio excepta fuit. Nero lethales Claudio boletos *deorum eſcam* ſolebat appellare, [i]) et Iuvenalis: [k])

Minus ergo nocens erit Agrippinae
Boletus, ſiquidem unius praecordia preſſit
Ille ſenis, tremulumque caput deſcendere juſſit

a) Suet. c. 34. Dio L. LX. 13. b) Sueton. c. 41. Tacit. Ann. XI. 13, et veteres grammatici. c) Ann. XII. 69. d) L. LX. § 35. e) Paneg. c. 11. f) Cap. 45. g) Cap. 9. h) in Veſp. c. 9. i) Dio l. c. k) Sat. VI. 619.

In coelum, et longa manantia labra saliva.

Ejus tremorem capitis, manantem salivam, et incessum turpem, parumque firmum commemoraverunt etiam Suetonius ac Dio. Acerrime denique Claudium in coelum euntem insectatus est Seneca singulari libello, Dioni quoque memorato, [a]) quem Αποκολοκυντωσιν, quasi *cucurbitae consecrationem* inscripsit, refertum multo quidem sale, sed supra modum amaro, et mixtis ex trivio jocis, qui philosophi gravitatem dedecent, turpiter infectum, nimirum aperta sui in exilium acti ultione, et Agrippinae adsentatione.

* * *

DIVVS. CLAVD. AVGVST. GERMANIC. PATER. *Caput Claudii laureatum.*

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. CAESAR. AVG. GERM. *Caput Neronis juvenile.* AR. m. m. (Morelli Impp. T. II. p. 76.)

Numum hunc esse extra urbem signatum, dubium non est.

* * *

ΚΑΙΣΑΡ. ΘΕΟΣ. ΘΕΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput Claudii laur.*

ΝΕΡΩΝ. ΑΓΡΙΠ. *Capita adversa Neronis et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

Numus hic aut spurius est, aut epigraphe partis adversae male excepta; neque enim Claudius aut per natales, aut adoptionem dici potuit DIVI. FILIVS. Verior est numus sequens urbis item incertae:

ΘΕΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. *Caput radiatum.*

ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑΣΤ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΗ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Capita adversa Neronis, et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

* * *

Alium consecrationis numum vide in tractatu de *Numis restitutionum.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

TI. CLAVD. CAES. AVG. *Caput nudum.*

COM. ASI. *Templum distylum, in quo mulier stans, et cornucopiae tenens imperatorem paludatum, et hastatum adstantem coronat; peristylio inscriptum:* ROM. ET. AVG. AR. m. m. (Vaill. Morelli, Mus. Theup.)

Hos numos signatos fuisse Pergami Mysiae, probare conati sumus in numis Augusti ad annum V. C. 735.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *Caput nudum.*

ROM. ET. AVG. *Ara intra duas Victorias.* AE. II. et IV. (Morelli, Theup.)

De his numis copiose egi supra in numis Augusti incertis.

TI. CLAVD. CAES. AVG. AGRIPP. AVGVSTA. *Capita jugata Claudii laureatum, et Agrippinae.*

DIANA. EPHESIA. *Signum Dianae Ephesiae.* AR. m. m. (Mus. Caes. Morelli.)

Similes argentei maximae formae cum aliorum quoque imperatorum ca-

a) l. c.

pite exſtant, quos dubium non videtur Epheſi cuſos. Vaillantius plures ſimiles recenſet.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. Ε-ΞΟΥ. *Caput nudum.*

Sine epigraphe. Auguſtus capite radiato ſedens d. pateram, ſ. haſtam, et ambitur ſeptem aſtris. In alio: *Simile Auguſti ſignum, ſed in quadrigis elephantorum.* AR. m. m. (Morelli.)

Alius, ſed: Caput Auguſti radiatum inter ſeptem aſtra. AR. (Morelli.)

Numos ſimiles produxi ſupra in numis Caligulae, unde explicatio petenda.

ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙ-ΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΠΑ-ΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Libertas ſtans d. pileum, ſ. extenta.* AE. II.

Numus integerrimus, et anecdotus muſei Caeſarei, urbisque incertae, quia praeter principis nomina, eaque, quod rarum, plene perſcripta, nihil amplius enunciat. Typus averſae captus eſt ex numis Romanis, quos indicavimus.

* * *

Aeneos Graecos in conſortio cum parentibus Druſo, et Antonia vide in numis Druſi ſenioris.

* * *

Vrbium coloniarum.

Inſignis ad domeſticam Claudii hiſtoriam eſt numus coloniae Patrenſis Achaiae:

TI.CLAVDIVS.CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

LIBERIS. AVG. COL. A. A. P. *Caput Britannici nudum inter capita ſororum Antoniae, et Octaviae cornucopiae impoſita.* AE. II. (Vaill.)

Similis typus eſt etiam in numo Claudii Alexandrino. De hac Claudii progenie infra ſingillatim agetur.

Illuſtrior alter, in quo ipſa horum liberorum nomina adduntur, ſed coloniae incertae:

IMP. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

ANTONIA. BRITANNICVS. OCTAVIA - - - *Britannicus togatus ſtans inter ſorores Antoniam, et Octaviam cornucopiae gerentes.* AE. II. (Morelli, Liebe p. 451.)

Captus eſt hic typus ex numo Caligulae, in cujus averſa tres ejus ſorores exhibentur. An vera ſit capitis epigraphe propter praenomen IMP., viderint Gothani, quamvis dari ſimilis inſolentia poſsit coloniae.

Numi reſtitutionum.

Hos vide in tractatu ſingulari.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

Aeneus I. formae, in cujus averſa: S. P. Q. R. AQVAS. CLAVDIAM. EX. FONTIBVS etc. jam ab Occone obtruſus, ſubinde a variis probae notae antiquariis reſtitutus eſt. Sed ejus malam fidem poſt alios indicavere Havercampus, [a]) et cl. Beauvais. [b])

* * *

CENSOR. *Imperator cenſor ſellae curuli inſidens etc.*

a) Morelli Impp. T. II. p. 24.

b) Hiſt. abreg. T. III. p. 404.

Sufpectum hunc numum jam dedi fupra ad annum V. C. 801.

Nomina ac tituli Claudii.

Germanicus.

Narrat Suetonius, a) Claudium fratre majore in Iuliam familiam adoptato *Germanici* cognomen adfumpfiffe. At enim cognomen iftud Claudio per Drufum patrem hereditarium ex S. C. fuit, ut iftud idem Suetonius capite praecedente adfirmat. In ejus numis, quos per certos characteres conftat fignatos inde ab altero ejus imperii anno, vocabulum GERM. perpetuo abeft, etfi dubium non videatur, numos hoc titulo infignes fequioribus quoque annis prodiviffe; nam multi Claudii numi temporis notionem reticent, ut alias monui. In marmoribus Germanici nomen conftanter additur.

Britannicus.

Iftud cognomen Claudio, ejusque filio propter victorias Britannicas decretum diferte tradit Dio, b) quod confirmare videtur numus aeneus citatus a Morellio, c) et Patino: d)

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ΚΑΙϹ. ϹЄΒ. ΒΡΙΤ. *Caput nudum.*

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

At vereor, ut fincere excepta fit epigraphe; nam in numo fimillimo apud Vaillantium, e) et Theupoli f) το ΒΡΙΤ. deeft, neque iftud aut in alis numis, aut marmoribus reperitur. Videtur honoris iftud vocabulum filio fuo tanquam proprium refervaffe. Iam ergo et Britannos, quos Virgilius *penitus toto divifos orbe*, g) ac propterea lepide Pacatus *exules orbis* vocat, h) fuum coepit urgere fatum, quos deinceps faepius materiam victoriarum, caufamque dati principibus nominis intuebimur.

Pater patriae.

Claudium hunc titulum non ftatim ab adito imperio, fed tamen paullo poft adoptaffe, fcribit Dio, i) de quo tempore cum definite non conftet, nihil ab hoc titulo in numis feu addito, feu omiffo juvatur chronologia, eumque etiam tum faepe videmus neglectum, cum jam pridem illo honoratus fuit, ut docent numi.

Cenfor.

Hoc titulo revera ufus eft ob exercitam annis V. C. 800, et 801 cenfuram, additur etiam non raro in marmoribus, ut videre eft apud Gruterum, et Muratorium, at in numis reticetur dempto uno, fed fufpecto, quem fupra ad V. C. 801 produxi.

Imperator.

Praenomen:

Hoc in perpetuum abftinuit tefte Suetonio, k) et confirmant numi et marmora, dempto numo unico, fed coloniae, quem fupra produxi.

a) Cap. 2. b) L. LX. § 22. c) in Claud. tab. XII. n. 10. d) ad Suet. c. 26. e) Num. Graec. p. 15. f) pag. 844. g) Eclog. I. v. 67. h) Panegyr. Theodos. c. 23. i) L. LX. § 3. k) Cap. 12.

Cognomen:

Isto perfrequenter, et saepe iterando est usus, sic ut postremus ejus numerus inveniatur IMP. XXVII., quem bellicosissimi imperatores, et a victoriarum frequentia maxime spectati non aequavere. At Claudio non tantum suorum ducum virtus, sed etiam vana ostentatio, qua receptum hactenus morem infregit, toties hunc titulum peperit. Nam teste Dione [a]) *libertorum suasu propter res in Mauretania gestas, etsi nulla parta victoria, et re adhuc sub Cajo confecta triumphales honores accepit.* Et crediderim, tùm etiam imperatoris titulum sibi adscivisse. Aliud memorabile testimonium, quo imperii a Claudio toties absque bellorum materia iterati causam tenemus, idem Dio suppeditat. [b]) *Ob victorias*, ait, *Britannicas aliquoties dictus imperator contra morem Romanorum, neque enim saepius, quam semel licet uno de bello hoc nomen assumere.* Ceterum difficile est definire, in quos annos singuli repetiti imperii numeri incidant, destituentibus nos hac parte monumentis. Quae ex numis, et marmoribus certa tenemus, hic proponere libet, exclusis tamen hic inscriptionibus iis, de quarum lectione, utrum sincere excepta sit, est ambigendi locus. Occo, et Mediobarbus, qui hos imperii numeros pro libitu nulla proposita auctoritate dispescunt, se ipsi tueantur.

IMP. II. TR. P. COS. DESIG. II. [c]) Certi sunt characteres anni V. C. 794. Captus fuerit hic titulus ex victis hoc anno Germanis.

IMP. III. jungitur cum TR. P. II. COS. DES. III. in marmore Ravennate apud Gruterum. [d]) Sunt hi characteres anni V. C. 795, tametsi mirum videatur, Claudium dici *consulem designatum III.*, cum ad hunc consulatum designatus non fuerit, sed eum susceperit in locum demortui suffectus, ut diserte Suetonius. [e]) Aut igitur hic fallit, aut marmor, aut, qui illud descripsit. Repetiti tituli causa fuerit finitum bellum Mauretanicum, de quo mox supra egi, et Germani a Galba et Gabinio victi, quae acta sunt annis 794, 795, et de quibus revera narrat Dio, Claudio imperatoris nomen fuisse partum. [f])

IMP. III. TR. P. III. COS. III. in marmore Muratorii. [g]) Sunt annorum 796, 797. Sed IMP. III. potius anno priori competit; nam eodem adhuc anno ex victoriis Britannicis imperatoris titulum multiplicavit, ut diximus in analibus.

IMP. V. TR. P. III. in numis. Hic tribunatus cadit in annos V. C. 796, 797.

IMP. VII. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium. [h]) Sunt anni V. C. 797, 798.

IMP. VIII. TR. P. IIII. COS. III. apud Gruterum. [i]) Hi tituli eosdem annos admittunt.

IMP. X. TR. P. V. COS. DES. IV. apud Gruterum. [k]) Eosdem characteres

a) L. LX. § 8. b) l. c. § 21. c) Gruter p. 288. 3. Muratori p. 445. 1, Reinesius T. I. p. 250. d) pag. 237. 5. e) Cap. 14. f) L. LX. 8. g) pag. 225. 9. h) pag. 445. 3. i) pag. 176. 4. k) pag. 238.

exhibet epiſtola Claudii ad Iudaeos, quae eſt apud Ioſephum, [a]) in qua is dicitur: *δημαρχικῆς ἐξȣσιας το πεμπτον, ὑπατος ἀποδεδειγμενος το τεταρτον, ἀυτοκρατωρ το δεκατον*, id eſt: TR. P. V. COS. DES. IIII. IMP. X., et legitur in fine: *ἐγραφη προ τεσσαρων καλανδων Iȣλιȣ ἐπι ὑπατων Ρȣφȣ και Πομπηιȣ Σιλȣανȣ. Data IV. Kal. Iul. Rufo et Pompejo Silvano cos.* Hae notae certum efficiunt annum V. C. 798, et docemur, jam hoc anno Claudium ſe deſignaſſe conſulem in annum V. C. 800, haud dubie cauſa ludorum ſaecularium, quorum ſolennia ad hunc annum animo praeceperat. Ergo Claudius inde a biennio ſepties imperatoris titulum auxit. Intra hoc tempus bellum nullum praeter Britannicum proditur. Verum igitur eſt, quod refert Dio ſupra citatus, eum ob victorias Britannicas aliquoties dictum imperatorem.

IMP. XI. TR. POT. V. COS. DESIG. IIII. apud Gruterum, [b]) et Muratorium. [c]) Conveniunt hae notae annis V. C. 798, 799. In numis legitur: IMP. XI. TR. P. VI, qui tribunatus annos 799, et 800 admittit. Vulgavit Gruterus marmor, quod exſtat in Caſtro Polliniaco Galliae, [d]) in quo Claudius dicitur: TRI.POTEST.V.IMP. XI. COS. IIII. Lectionis veritatem confirmavit cl. Lebeuf *ἀυτοπτης*. [e]) Verum ut conveniant tempora, in hoc marmore ſcribendum fuerat aut TR. P. VI., aut COS. DES. IIII.

IMP. XII. TR. P. VII. COS. IIII. in marmore apud Seb. Donatum, [f]) et Reineſium. [g])

IMP. XIIII. TR. P. VII. ex numis.

IMP. XV. TR. P. VII. COS. IIII. CENSOR, apud Gruterum. [h]) Tribunatus VII. et cenſura incidunt in annos 800, et 801, igitur hac currente quater iteravit imperium. Bellum interea fuit cum Germanis, et Britannis.

IMP. XVI. TR. P. VIII. ex marmore Sponii. [i])

IMP. XVI. TR. P. IX. ex numis, et marmore Gruteri. [k]) Hic tribunatus occupat partem annorum V. C. 802, 803. Horum priore Mithridates Bosporanus victus, captusque eſt.

IMP. XVII. vel XVIII. TR. P. IX. ex numis.

IMP. XVIII. TR. P. X. ex numis. Certiora docet marmor Gruteri, [l]) in quo junguntur: TR. P. X. COS. IV. DES. V. IMP. XIIX., quae notae unum annum 803 deſignant. Bella hoc anno memorantur Germanica, et Britannica.

IMP. XXIIII. TR. P. XI. COS. V. apud Gruterum. [m]) Sunt hi characteres annorum 804, et 805.

IMP. XXVII. TR. P. XII. in inſcriptione ad portam Esquilinam in hunc diem exſtante, et aquaeductus cauſa poſita, [n]) tum in tabula honeſtae miſsionis, quae inſuper addit: III. idus Decembr. cum omnibus notis anni V. C. 805. [o])

---

a) Ant. Iud. L. XX. c. 1. b) pag. 176. 5. c) pag. 2007. 2. d) pag. 39. e) B. L. T. XXV. Hiſt. p. 143. f) pag. 211. 8. g) Tom. I. p. 250. h) pag. 113. 1. i) Miſc. p. 200. k) pag. 196. 4. l) pag. 113. 3. m) pag. 188. 6. n) Frontin. de Aquaed. art. 13. o) in praef. Tom. V. Ant. Hercul.

IMP. XXVII. TR. P. XIII. apud Muratorium. [a])

Vterque tribunatus XII. et XIII. incidit in annos V. C. 805, 806, 807, qui fuere postremi Claudii. Post bella anni 803, quo se scripsit imperatorem XVIII., nullum aliud usque ad Claudii finem memoratur, et tamen ab eo tempore novies imperatoris titulum auxit. Ex quo apparet, aut non omnia bella a scriptoribus fuisse enarrata, aut fuisse expeditiones leves nullo historiae detrimento praeteritas, tamen ab iis titulum per vanitatem captum.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei, et argentei	R.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini.	
Argentei forma maximi moduli, et denariorum urbium incertarum	RRR.
Aenei urbium liberarum	RR.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

VXORES CLAVDII.

Sponsas, antequam matrimonio jungeretur, binas habuit, *Aemiliam Lepidam* Augusti proneptem, sed quam virginem repudiavit, quod parentes ejus Augustum offenderant, [b]) et *Liviam Medullinam Camillam*, de qua haec scripsit Suetonius: [c]) Sponsam habuit *item Liviam Medullinam, cui cognomen et Camillae erat, e genere antiquo dictatoris Camilli.* - - Eam *ipso die, qui erat nuptiis destinatus, ex valetudine amisit.* Historici dictata eximie confirmat repertus haud ita pridem lapis, quem ex illustri museo Borgiano vulgavit cl. Cajetanus Marinus: [d])

MEDVLLINAE. CAMILLI
TI. CLAVDII. NERONIS
GERMANICI. SPONSAE
ACRATVS. L. PAIDAGOGVS

Vxor I. PLAVTIA VRGVLANILLA. Cum hac divortium fecit ob libidinum probra, et homicidii suspicionem. [e]) Liberi inde nati miserabilis fati:

Drusus, cui Sejani filiam desponderat quidem Claudius, at paucos post dies Pompejis mortuus impuber, piro per lusum in sublime jactato, et hiatu oris excepto strangulatus. [f])

---

a) pag. 225. 7. b) Suet. c. 26. c) in Claud. c. 26. d) Iscriz. ant. Alban. p. 88. e) Suet c. 26. f) Tacit. Ann. III. 29. Sueton. c. 27.

Claudia ex libertorum uno concepta credita, ac propterea ad matris repudiatae limen nuda abjecta. [a])

Vxor II. AELIA PETINA, quam item repudiavit ex levibus offenſis. [b]) Hinc nata

ANTONIA.

Nupta primum Cn. Pompejo M., et poſtquam hic a Claudio caeſus eſt, Fauſto Sullae. [c]) Eam Nero poſt Poppaeae mortem nuptias ſuas recuſantem, quaſi inſidiarum ſuſpectam interemit. [d])

Numi:

Hos deſcriptos vide in numis coloniarum patris Claudii.

Vxor III.

VALERIA MESSALINA.

Filia M. Valerii Meſſalae Barbati, Octaviae Auguſti ſororis abneptis, per libidines, ſaevitiam, aemulationem mulierem infame in Claudii hiſtoria nomen. Ejus potiſsimum ſuaſu Roma tot funera vidit virorum praeſtantium, quorum fortunis inhiabat, aut qui ejus effreni cupiditati obſequi nolebant. Inter caeſas feminas memorandae Iulia Druſi junioris filia, et Iulia Livilla Caligulae ſoror, quarum illa cum illuſtres natales, tum formam non ferendam putavit. In Mneſterem hiſtrionem tam inſano amore ferebatur, ut ſtatuas ei per vicos ponendas curaret aere ex Caligulae numis, qui per hujus odium conflati ſunt, comparato, ac cum conſentire hic ejus libidini propter Claudii metum non auderet, impetravit haec per artes muliebres ab uxorio marito, ut is omnibus in rebus Meſſalinae morem gerere juberetur. [e]) Denique facilitate adulterorum in faſtidium verſa eo progreſſa eſt, ut marito Oſtiae abſente C. Silio conſuli deſignato uxor principis, publice adhibitis, qui obſignarent, inter auſpicum verba, ſacrificia, et convivia nuberet. [f]) Scelus in urbis luce patratum, atque uni principi ignotum (nam noviſsimi domus infamias diſcimus) deferre tandem ad Claudium auſus eſt libertus Narciſſus, qui mox non tam pudore, quam propoſito amittendi imperii periculo commotus in urbem advolavit, uxoremque cum adultero lictori necandam dedit V. C. 801.

Liberos ex hac, et Claudio natos vide mox infra.

Numi:

Meſſalinae numi commatis Romani non exſtant, habentur tamen, etſi hi quoque plerumque rari, ſignati in urbibus Graecis, coloniarum, et Aegypti. Iungitur in his fere conſtanter cum marito Claudio, ex quo ſatis tutum discrimen inter Meſſalinam Claudii, et alteram Neronis, cujus alioqui vix unus alterve numus eſt proditus. Sunt vero numi:

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΚΑΙΣαρος ΣΕΒΑΣτυ. *Meſſalina Cereris ſpecie ſtans d. extenta duos infantes, ſ. ſpicas, et ſimul columnae innixa.*

---

a) Suet. c. 27. b) Suet. c. 26. c) Suet. c. 27. 29. d) Suet. in Nerone c. 35.
e) Dio L. LX. § 22. f) Suet. c. 26. Tacit. Ann. XI. 26. 27.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡΜΑΝΙ. ΑΥΤΟΚΡ. L. Α. Β. Γ. Δ. Ε. ς. *Caput Claudii laureatum.* AR. mixti I. (Beger, Muſ. Caeſ. Stoſch, Theupoli.)

In omnibus his numis, qui ad ſextum usque Claudii annum Alexandriae ſignati ſunt, Meſſalinae Σεβαςης, *Auguſtae* titulus negatur. Praeclare hoc confirmatur ſententia Dionis, qui ad alterum Claudii annum perhibet, non paſſum fuiſſe Claudium, Meſſalinae honorem *Auguſtae* deferri. [a]) Numi praeſentes eam tantum *Caeſaris Auguſti* uxorem appellant. Sed in Auguſtae titulum Meſſalinam ſerius involaſſe ex numis, quos continuo recitabimus, palam fiet, quod tamen reticet Dio, etſi ſerius tradat, [b]) ei primum in conſeſſu locum, ut Liviae quondam, utque carpento veheretur, decretum. At enim multis partibus mancus hic Dionis liber ad nos pervenit. Eſt numis teſtibus haec prima Caeſarum uxor, cui Auguſtae titulus vivo marito fuit appoſitus.

Ad typum quod attinet, infantes duos, quos Meſſalina manu in oſtentationem porrigit, plerique ſtatuunt ejus liberos Britannicum natu majorem, et Octaviam. Sed huic ſententiae repugnabit numus inſcriptus L. A., quem edidit Begerus. [c]) Claudii annus I. ſecundum Alexandrinorum calculum exivit die XXIX. Auguſti V. C. 794, quo ipſo anno ſecundum veriſimiliorem ſenſentiam natus eſt Britannicus menſe Februario, ut infra in hujus vita docebo. Ergo cum nata tum nondum fuerit Octavia, neque potuit ſiſti in numo. Quod ſi, ut exiſtimant aliqui, Britannicus natus eſt uno anno ſerius, nempe 795, patet, neque etiam Britannicum potuiſſe in numo anni I. proponi. Si ergo bini hi infantes vere ſunt Meſſalinae liberi, neceſſe eſt, horum uno aut intelligendam aliam Meſſalinae prolem prius natam, et ſubinde mortuam, aut a Begero ſiniſtre annum ex numo exceptum legendo forte L. Α. pro L. Δ, ut ſane Begerianum hunc annum in nullo alio Meſſalinae numo a quopiam recitatum reperi.

* * *

ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *vel* ΟΥΑΛΕΡΙΑ. ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Hujus caput.*

Epigraphe, et caput Claudii. AE. II. *vel* III. (Vaill. Morelli.)

Sunt hi numi urbium Graeciae incertarum.

ΜΕΣΣΑΛΕΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΝΕΑ. ΗΡΑ. *Hujus caput, ad cujus pectus duae ſpicae.*

Γ. ΚΑΔΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ. ΝΕΙΚΑΕΩΝ. *Porticus.* AE. I. (Vaillant, correctius Pellerin Rec. III. p. 227.)

Eſſe hunc numum hujus Meſſalinae, argumento eſt, quod Pellerinius eodem loco alium, ſolo Claudii capite diverſum proponit. De magiſtratu Cadio egimus in numis Nicaeae. Titulus ΝΕΑ. ΗΡΑ, *nova Iuno*, non novum eſt adulationis argumentum.

* * *

VALERIA. MESSALINA. AVG. CYTHERONTE. IIVIR. *Hujus caput.*

a) L. LX. § 12. b) l. c. § 22. c) Theſ. Br. T. II. p. 619.

Epigraphe, et caput Claudii. AE. III. (Vaill. Morelli.)

Coloniae nomen reticetur. Ex nomine Cytherontis IIviri, quod etiam in numo Augusti apud Corinthum signato occurrit, probabile fit, hunc quoque apud eandem coloniam natales suos reperisse.

Gemmas Messalinae nomine scalptas, et testes infamis ejus libidinis, et in vulgus cognitae videre potes in Catalogo musei Stoschiani a Winckelmanno conscripti pag. 443. 444.

PRETIVM.

Demptis laudatis Alexandrinis, qui sunt *Rari*, reliqui, praecipue cum integri sunt, RRR. calculum promerentur.

Liberi Claudii, et Messalinae.

OCTAVIA.

De hac, ejusque numis agetur post Neronem, cujus ea uxor fuit.

BRITANNICVS.

Natus parentibus Claudio et Messalina V. C. 795 Claudio II. consule, ut testatur Dio. a) *) Nomina indita fuere TI. CLAVDIVS GERMANICVS, mox anno V. C. 796, cum patri Claudio ob res in Britannia prospere gestas *Britannici* titulus ex S. C. decerneretur, idem nomen communicatum etiam cum filio, sic ut quasi proprio suo nomine BRITANNICVS diceretur. b) Ejus res laetae fuere, quoad vixit mater Messalina, verum hac V. C. 801 supplicio adfecta, et Agrippina in Claudii domum inducta retro versa omnis fortuna, et imperii, ad quod per natales destinatus fuerat, adipiscendi spes. Nam ejus artibus effectum, ut filius Cn. Domitius in Caesarum domum adoptatus filius Augusti, et desponsata Claudii filia Octavia gener una diceretur. Ex hoc spretus indies magis Britannicus triste habuit futurae fortunae praesagium, nihilque profuit versus parentis amor, quo Agrippinae impotentiam pertaesus collapsum denuo filium respexit; c) nam id ipsum Claudio quoque fatale fuit, Agrippina, quae istud praesensit, ne successionis spe excluderetur Nero, mariti mortem accelerante. Alteris Agrippinae artibus imperio potitus Nero fratrem, quem unum verso populi amore

a) L. LX. § 12. b) Dio l. c. § 22. c) Suet. in Claud. c. 43, Dio l. c. § 34.

*) Natum in consulatu Claudii II., confirmat etiam Suetonius, (in Claud. c. 27.) verum quod ibi addit, *vigesimo imperii die*, istud fastis omnino repugnat; nam XX. imperii dies incidit in Februarium V. C. 794, et alter ejus consulatus initus est Kal. Ian. 795. Quod si ejus sententiae pars altera vera est, natusque Britannicus XX. imperii die, necesse est eum natum V. C. 794 pridie id. Febr., ac tum magis Suetonio cum Tacito conveniet, qui principio anni 808 scribit, propinquum fuisse diem, quo Britannicus annum aetatis XIV. explebat, (Ann. XI. 15.) quod verum esse nequit, si natus est V. C. 795. Consule etiam infra notam ad synopsin vitae Neronis, et Octaviae.

paratum vidit ſucceſſorem, mox altero imperii anno V. C. 808 ignara, atque invita ipſa Agrippina interfecit propinato per veneficam Locuſtam veneno, cumque eo Claudiam gentem tumulo intulit. Scelus etſi minime occultum, tamen etiam in vulgus cognitum fuit. Nam gypſum, quo ejus recumbentis vultum imbui Nero juſsit, per ingentes imbres, quibus funus efferebatur, deſluum maculas una veneni certos indices nudavit. a) Honoratus ſubinde ſtatuis fuit a Tito, qui cum eo in aula educabatur. b) Deſponſatam illi fuiſſe filiam Sejani, tradidit Dio. c)

Numi:

Commatis Romani.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. F. BRITANNICVS. *Caput nudum.*

S. C. *Mars, aut miles vultu barbato gradiens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. I.

Hic numus anno 1773 repente in conſpectum Romae prodiit, magnaeque omnibus fuit admirationi. Nam commatis Romani numus hujus Caeſaris alter conſpectus nondum eſt. Eum ſubinde Ioannes Baptiſta Vicecomes Romanis antiquitatibus praefectus magno D. ſcutatorum pretio in muſeum ſuum intulit. Peritis, qui numum videre, genuinus habetur, penes quos eſto fides. Delineatus is exſtat in Magnani Miſcellaneis numismaticis Tomo III. tab. 18, tum et in Winckelmanni a cl. Fea editi fronte voluminis III., et explicatus infra pag. 464. Non diſsimulandum, ſimillimum huic, et affabre factum, ſed haud dubie ſpurium exſtitiſſe olim apud nos Vindobonae in muſeo cl. Neumann.

Alium, eumque aeneum II. formae depictum ſiſtit Morellius in numis Britannici, ſed eum ipſe Havercampus exiſtimat exceptum e Goltzii ſchedis. Certe alibi conſpectus hactenus non eſt.

* * *

Commatis peregrini. Vrbium liberarum.

Epigraphe in his: ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ, addito in aliis ΚΑΙΣΑΡ. In numis Alabandae Cariae, ſed cujus generis copioſos vidi confictos, ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. (Seguin.) Plenius in numo Nicomediae: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. (Pellerin Mel. II. p. 28.) Reliqui numi ſunt Caeſareae Bithyniae, Ilii, Theſſalonicae. In numis Iudaeae: ΒΡΙΤ. ΚΑΙ. L. ΙΑ. *Palma.* ✠ ΝΕΡΩΝ. ΚΛΑΥ. ΚΑΙCΑΡ. *Duo clypei decuſſati.*

Coloniarum.

BRITANNICVS. AVG. *Caput puerile nudum.*

Corona querna, intra quam epigraphe extrita. AE. III. (Pellerin Rec. II. p. VI.)

BRITANNICVS. AVGV - - *Caput nudum.*

TI. CLAVD. - - TR. POT. P. P. *Caput laureatum.* AE. III. (Seſtini Lett. IV. p. 26.)

Singulare eſt in utroque hoc numo *Auguſti* titulus Britannico datus. Hunc per monetariorum ſive oſcitantiam, ſi-

a) Tacit. Ann. XIII. 14 ſeq. Suet. in Nerone c. 33, Dio L. LXI. § 7. b) Suet. in Tito c. 2. c) L. LVIII. § 11.

ve ignorantiam, non raro in municipiis exemplo irrepſiſſe certum videri poſsit. Eſt tamen quod culpam minuere poſsit. Etenim narrat Dio ad annum V. C. 795, Claudium, cum ſibi natus eſſet filius, qui ſubinde Britannicus eſt dictus, ea uſum moderatione, ut propterea nihil ſplendide ageret, ac neque ei AVGVSTI, neque Meſſalinae *Auguſtae* nomen dari pateretur [a]) Cum nullus Auguſti cujuspiam filius ſeu naturalis, ſeu adoptivus ante Claudium vivo patre unquam dictus fuerit *Auguſtus*, ejusque multis poſt annis primum exemplum dederit M. Aurelius, qui imperio ſuo ad finem vergente Commodum filium *Auguſtum* dixit, idque non fugerit Dionem eruditum rerum Romanarum ſcriptorem, credibile eſt, ne otioſum iſtud ejus dictum habeatur, auſam Meſſalinam Auguſtae ſibi nomen efflagitare, ac ne iſtud propter novitatem in Auguſti uxore invidioſum eſſet, voluiſſe mollire invidiam idem decus pro filio expetendo, decretumque iſtud jam fuerit a ſenatu, et per provincias diditum, cui rumori cum intempeſtive fidem haberet colonia, *Auguſti* titulum Britannico addiderit, antequam de moderatioris Claudii voluntate conſtaret, praecoces hos honores tum non permittentis. Satis conſtat, repudiatum ab eodem *patris ſenatus* titulum hactenus inauditum, quem ei plus aequo aſſentans conſul Vipſanius decrevit. [b])

* * *

Exſtat etiam Britannicus in numis coloniarum incertarum, et Alexandrino Claudii, quos ſupra in numis Claudii commatis peregrini deſcripſi, in conſortio ſororum Antoniae, et Octaviae.

* * *

Vxor IV.

IVLIA AGRIPPINA.

Parentibus Germanico, et Agrippina nata in oppido Vbiorum, quod ab ipſa ſubinde deducta eo colonia *Agrippinae* nomen accepit. [c]) Annum V. C. 769, quo ea nata eſt, eruo ex Suetonio. [d]) Nam cum is prodat, Germanico natas fuiſſe tres ſexus feminini Agrippinam, Druſillam, Livillam continuo triennio, conſtet autem ex Tacito, Iuliam Livillam natam V. C. 771, [e]) palam fit, Agrippinam laudato a me anno in lucem editam. Natalem Kalendarium Antiatinum ſtatuit diem VI. Novembris. V. C. 781 a Tiberio elocata fuit Cn. Domitio Ahenobarbo, [f]) ex quo L. Domitium, ſubinde Neronem concepit. Imperante Caligula commune cum ſororibus fatum habuit; nam perinde vitiata a fratre fuit; at cum argueretur, Lepido, aliisque, atque ipſi etiam Senecae corpus vulgaſſe, relegata eſt in inſulas Pontias, coacta inſuper, caeſi Lepidi oſſa urnae incluſa in ſinu per omnem viam Romam usque deferre. [g]) Caeſo Caligula a patruo Claudio revocata Romam, mortuo inter haec priore marito, nupſit Criſpo Paſsieno. [h]) Poſt Meſſalinae interitum adeo illecebris Claudium in ſui amorem traxit, ut

a) L. LX. § 12. b) Tacit. Ann. XI. 25. c) Tacit. Ann. XII. 27. d) in Calig. c. 7. e) Ann. II. 54. f) Tac. Ann. IV. 75. g) Dio L. LIX. § 22. h) Suet. in Nerone c. 6.

is non dubitaret, eam ſibi V. C. 802 in matrimonium adſciſcere, cumque Romae ad id tempus conjugium patrui cum nepte inceſtum haberetur nemine iſtud adhuc attentare auſo, decretum, ut juſtae deinceps inter patruos, fratrumque filias nuptiae eſſent. [a]) Decretum etiam a ſenatu, ut carpento in ludis veheretur. [b]) Additus anno ſequente *Auguſtae* titulus. [c]) Ad id faſtigium evecta Agrippina altiora coepit moliri, induxitque maritum, ut L. Domitium ſuum ex primo marito filium, adoptaret, neque poſtea deſiit, Britannicum Claudii filium, qui unus Neroni ſuo per ipſos natales obſtitit, omni atrocitate vexare. Huc acceſsit aemulatio muliebris, qua exilio, aut morte multavit illuſtres feminas, quas aut laetior forma, aut natalium claritas commendabant, atque arrogantia plus quam mulierem deceret. Nam quod inauditum hactenus, ipſa in ſuggeſtu conſpicua ſolita eſt praeſidere ſignis Romanis, et audire legatos regum. [d]) Advertit ea mulieris impotentia ipſum etiam ſocordem Claudii animum, prorupitque aliquando temulentus in querelam, fatale ſibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret. Excepit eam vocem Agrippina, cumque timeret Neroni ſuo, ne per iratum Claudium imperii ſpe excideret (nam tum maxime Claudius taedio uxoris paterni in Britannicum adfectus indicia manifeſtavit) obſervato tempore, quo aeger decuberat, ejus mortem medicato boleto maturavit, eaque tamdiu celata, dum coeptis ſuis fatis proviſum eſſet, Neronem ſuum imperatorem populo oſtendit V. C. 807. Non ingratum principio experta eſt filium; nam ſummae omnium rerum publicarum, privatarumque palam praefuit, et manſiſſet diutius in eo faſtigio, ſi moderari ſibi, et diſsimulare juvenilem filii impotentiam valuiſſet. At enim cum anno proxime ſequente ſeverius illi amores libertae Actes exprobraret, neque objurgare pro materno jure deſineret, ejus a ſe animum plane avertit. Tum vero territa, nam longius ſe, quam volebat, progreſſam vidit, et quod maxime dolebat, potentiam imminutam, coepit converſo ſtudio omnibus in rebus obſequi filio adeo omni pudore abjecto, ut aliquoties meretricis cultu ejus turpem libidinem reclamante natura ſolicitaret.[e]) Hae artes cum incaſſum caderent, exuere tum omnem moderationem, et transferre adfectum palam in Britannicum, adjectis non obſcure minis, ituram in caſtra, et imperium filio extorturam. His commotus Nero Britannicum veneno e medio tollit. [f]) Qua caede magis jam efferata Agrippina, magisque indies verbis minax videbatur pernicioſa in filium moliri conſilia. Quod cum metueret Nero, primum matri militares excubias adimit, ſubinde ex palatio alior ſum translatam ad privatam vitam redigit. Tandem cum Nero amore Poppaeae Sabinae inſaniret, atque haec omnibus modis Agrippinae necem ſuaderet, anno V. C. 812

a) Tac. Ann. XII. 5 ſeq. Sueton. in Claud. c. 26. b) Dio L. LX. § 33. c) Tac. Ann. XII. 26. d) Tac. Ann. XII. 37. e) Tac. Ann. XIII. 13. et XIV. 2. Dio L. LXI. § 11. Victor in Caeſſ. f) Tac. XIII. 12 ſeq.

filii blanditiis illecta, iisque male credula impoſita eſt navi, cujus compages laxatae ſubito vectores in mare effunderent. Ea male officio functa ſpatium dedit miſerae in litus enatandi. Quo audito Nero tribunum miſit, qui praeter ſpem elapſam confoderet. Hunc coram cum videret, *feri*, ajebat, *ventrem*, nimirum qui tale monſtrum edidit, [a]) corpusque in ictus obtulit, triſte illud ſupplicium non modo, quantum in ſe erat, per continua, ac meditata facinora promerita, verum etiam, quod pridem, cum a Chaldaeis moneretur, fore ut Domitius ſuus imperet, et matrem occidat, reſpondiſſe fertur: *occidat, dum imperet.* [b]) Cremata inter viles exſequias, mortuo demum Nerone domeſticorum cura levem tumulum accepit juxta Miſenum. [c]) Mulier nullo alio retro, ac poſt exemplo, nimirum Caeſare genita, tum imperatorum ſe mutuo conſequentium ſoror, conjux, mater, quae ipſam Plinii Lampidonem a ſimilibus fortunae cauſis cognitam poſt ſe reliquit. [d])

Numi:

Exſtat in conſortio cum ſororibus Druſilla, et Iulia, ſcripto juxta AGRIPPINA, quos numos feriundos curavit Caligula frater, quosque in hujus Auguſti numis ad annum V. C. 790 deſcriptos vide.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput ſpicis coronatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Fuit Agrippina ex Auguſtorum uxoribus prima, cujus imaginem perinde, atque ſuam in numis ſignari indulſit maritus; quo ipſo palam fit, quantum ea ſibi in publicis imperii rebus adrogaverit. Corona ſpicea inſtar Cereris redimitas etiam vidimus Liviam, et Antoniam.

* * *

AGRIPPINA. AVGVSTA. CAESARIS. AVG. *Caput ſine ſpicis.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. XIIX. *Caput Claudii laureatum.* AR. max. mod. (Haym. Tom. II. p. m. 232. Theupoli.)

Hunc numum, quia maximae formae, more meo non dubitem extra urbem ſignatum.

* * *

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput ſpicis coronatum.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. GERM. PRINC. IVVENT. *Caput Neronis Caeſaris nudum.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adverſa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

a) Tac. Ann. XIV. 9. Dio L. LXI. § 13. Seneca in Octavia v. 309 ſeq. b) Tacit. l. c. Dio l. c. § 2. c) Tac. l. c. Suet. in Ner c. 34. d) L. VII. § 42.

Eadem epigraphe addito EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior velata aquilam legionariam, altera capite radiato d. pateram, ſ. haſtam tenet, ſedentes in quadrigis elephantorum.*

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi hi non ferendam Agrippinae arrogantiam vulgant, qua non modo ſociatam ſe poteſtate filio, ſed quoniam imperium ſuis praeſtigiis ei partum novit, ſuperiorem etiam haberi voluit. Sunt, qui exiſtiment, in numo ex his poſtremo fingi Neronem una cum matre vectum, et ſunt, quae poſsint conjecturam firmare; nam teſte Suetonio [a]) ſaepe ſimul in eadem lectica per publicum vecti ſunt. Item quod mulier velata eſt, is habitus Agrippinam non dedeceret; nam decretum ei flaminium Claudiale adſerit Tacitus, [b]) et quod aquilam legionariam manu tenet, probaret cognitam mulieris impotentiam, quae auſa eſt ſignis quoque Romanis praeſidere. [c]) Tutius tamen eſt ſentire cum Vaillantio, [d]) exhiberi Auguſtum, et Liviam una vectos; nam utrique decretum fuiſſe currum elephantorum, diſerte tradunt Suetonius, [e]) et Dio; [f]) ad haec uterque in aliis numis Neronis, inſcriptis: AVGVSTVS. AVGVSTA, quos inter vagos Neronis numos commemorabo, eodem paene cultu, etſi ſtans, fingitur, ut adeo aliud non ſpectaverit his numis Nero, quam utriusque renovare memoriam. Omnium vero minime audiendus Pagius, qui hoc typo intelligendos honores triumphales Neroni ob victorias de Parthis decretos edixit. [g])

* * *

AGRIPPINA. AVG. GERMANIC. F. CAESARIS. AVG. M. *Caput nudum.*

S. C. *Ceres ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. I.

In alio:

S. C. *Arcus triumphalis.* AE. I.

Vtrumque numum recitat Vaillantius in numis praeſt. T. I. p. 60. Tamen horum alterum dubiae fidei a quibusdam haberi ipſe profitetur, ſed priorem *raritate, et integritate praeſtantiſſimum* vocat. An ergo exſtant Agrippinae hujus numi aenei commatis Romani? Negat iſtud ipſe Vaillantius in eodem opere, ſed alio loco, nempe Tomo II. p. 59. *Agrippina*, ait, *in numis argenteis et aureis tantum occurrit, non autem in aeneis S. C. percuſſis. Senatus ſui juris adhuc nimis ſtudioſus feminis principibus ſub Domitiano tantum numos cudere coepit.* Altera hujus orationis pars falſa cognoſcitur ex contrariis hactenus adductis exemplis numorum Liviae, Antoniae, Agrippinae etc. De priore in aperta hac Vaillantii antilogia arbitrentur ii, qui *praeſtantiſſimum* hunc ab eo collaudatum numum inſpicere ipſi poſſunt. Mihi certe ſincerum Agrippinae aeneum videre nunquam licuit, qui ſit commatis Romani.

* * *

a) in Nerone c. 9. b) Ann. XIII. 2. c) Tacit. XII. 37. d) Num. praeſt. T. II. p. 60. e) in Claud. c. 11. f) L. LXI. § 17. g) Crit. Bar. ad ann. V. C. 983. n. 3.

Commatis peregrini non pauci proditi urbium liberarum, et coloniarum, tum ſignati in Aegypto, Iudaea, a Polemone II. Ponti, et Cotye I. Bospori regibus, proponiturque vel ſola, vel juncta cum Claudio, aut Nerone, quorum eos, qui memorabile quid offerunt, in ſingulorum moneta quaere. Agrippinae hiſtoriam illuſtrant ſequentes:

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

Caput Claudii absque mentione urbis. AE. (Morelli Impp. T. II. p. 52. Patin ad Suet. in Claud. c. 26. Vaill. Num. Graec. p. 15. Theup. p. 844.)

Vocabulum ΓΥΝΗ, *uxor*, ſingulares hos numos facit; nam in numis uxorum aliis, ſeu Latinis, ſeu Graecis, ſupprimi conſuevit. Videbar tamen mihi illud videre in numo Cleopatrae Antonii, quem edidi in meis Numis vet. p. 292.

* * *

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΘΕΟΜΗΤΩΡ. *Caput Agrippinae.*

ΣΑΜΙΩΝ. *Pavo.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum vulgavi in mea Sylloge I. p. 39. Illuſtrem facit nomen ΘΕΟΜΗΤΩΡ, *dei mater*, ab adulantibus Samiis Agrippinae datum, nimirum quia mater fuit Neronis, quem a dei nomine non abhorruiſſe, et diis ſaepe a Graecis aequiparatum, in hujus moneta intelligemus. Nomen Θεȣ Μητηρ ſaepe occurrit in numis imperatorum Orientis infimi aevi juxta iconem virginis dei matris, propagatum deinde in ejus tabulis pictis, quas hodieque oculis uſurpamus. Ipſum vero vocabulum θεομητωρ eodem ſenſu reperit Ducangius in auctoribus Chriſtianis ejusdem aetatis. Verum in hoc ſenſu ignotum fuit ſuperiori, medioque, et adeo meliori Graecorum aevo, ſic ut illud in lexicographis probioris Graecitatis fruſtra quaeras. At nunc ex praeſente Neronis numo cognitum melioris ſe aetatis vocabulis miſceri poſtulat. Serius vidi commonſtrante locum amiciſsimo Barone Locella, a Dorvillio ex Manethone recitari verba θεομητωρ κοσμος, quod ait recte verti: *divinus mundus.* [a]) Sed in hoc vocabulo το μητωρ ducitur a μηδομαι, *delibero*, *meditor*, atque hinc apud Heſychium eſt θεομητεω, apud Nonnum θεομητις. Ceterum reperio in Samiorum ſenſu Tyrum urbem a Meleagro Gadareno dici θεοπαις, ſeu *dei filia*, [b]) nempe Herculis, a quo condita.

ΙΟΥΛΙΑ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ *intra lauream.*

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ. ΓЄΡΜ. L. ΙΔ. *Duae ſpicae decuſſatae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus Iudaicus, qui *Iuliae* gentis nomen ſiſtit.

Numi Alexandrini Agrippinae partim imperante Claudio, partim Nerone ſignati ſunt, quos ſuo loco dedimus.

---

a) ad Charit. p. 564.

b) Brunck Anal. Vol. I. p. 33.

NERO.

Natus Antii XVIII. Kal. Ian. V. C. 790. *) Matrem habuit Agrippinam Germanici filiam, patrem Cn. Domitium Ahenobarbum ex illuſtri patricia Domitiorum gente. Hujus proavus fuit Cn. Domitius is, qui damnatus lege Pedia inter conſcios caedis Caeſarianae ad Brutum ſe contulit, hoc victo claſſem ipſe retinuit, tum ſponte M. Antonio junctus, ſed hujus poſtea deſertor Octaviani partes ſecutus eſt. Avus L. Domitius uxorem habuit Antoniam majorem M. Antonii, et Octaviae filiam. Quare Nero noſter per matrem cum Caeſarum domo conjunctus fuit, confirmante iſtud Tacito quoque. [a]) Nimirum cum Tiberius neptem Agrippinam elocare vellet, *in Domitio ſuper vetuſtatem generis propinquum Caeſaribus ſanguinem delegerat; nam is aviam Octaviam, et per eam Auguſtum avunculum praeferebat.* Pater omni parte vitae deteſtabilis mortuus eſt Pyrgis L. Domitio Nerone, ſuo ex Agrippina filio, trimulo relicto. [b]) Caeſa Meſſalina, et Agrippina V. C. 702 in Claudii connubium adlecta ſpes pueri Domitii fundari coepta. Et vero effectum artibus matris, ut anno V. C. 703 adoptaretur a Claudio, etſi filius ei eſſet Britannicus, ſed contemptus deinceps per novercae injurias, et aulae ludibriis impune expoſitus. Adoptato nomina impoſita fuere teſte Zonara *Tiberii Claudii Neronis Druſi Caeſaris*, quae etiam dempto Tiberii praenomine firmantur numis.

V. C. 804 P. X. 51.
CAESAR PRINC. IVVENT. COS. DES.

Maturata toga virili necdum expleto XIV. vitae anno deſignatur conſul proceſſurus anno aetatis XX., additur imperium proconſulare extra urbem, et *principis juventutis* titulus. [c]) Male ex numis adſerit Bimardus, eum Claudio ſociatum *imperatoris* titulum tuliſſe. Vide infra titulum *Imperatoris.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

---

a) Annal. IV. 75. b) Suet. in Ner. c. 1 — 6. c) Tac. Ann. XII. 41.

*) Suetonii locum de anno nati Neronis ſolicitant eruditi, quia ſecundum Tacitum Nero biennio tantum major natu Britannico fuit, (Ann. XII. 25.) quem conſtat natum V. C. 794, aut ad ſummum 795, ut in ejus vita diximus. Sed hallucinatum hoc loco Tacitum facile conficimus, qui initio anni V. C. 806 Neronem XVI. annos natum ait, (Ann. XII. 58.) et fine anni 807 vix XVII. annos egreſſum, (Ann. XIII. 6.) quod verum eſſe nequit, niſi Nero natus eſt anno V. C. 790. Idem principio anni 808 ait propinquum fuiſſe diem, quo Britannicus XIV. aetatis annum explebat, (Ann. XIII. 15.) ergo hic naſci debuit V. C. 794. Ergo inter utriusque exortum interceſſere anni ſolidi tres, et menſes fere duo.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* In aliorum averſa: AGRIPPINA. AVGVSTA. *Caput Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SACERD. COOPT. IN. OMN. CONL. SVPRA. NVM. EX. S. C. *Simpulum, tripus, lituus, patera.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Iam inde ab Auguſto delata fuere Caeſaribus ſacerdotia, ac quidem etiam multiplicia. Quod autem puer Nero cooptatus eſt ſacerdos in *omnia* conlegia ſupra numerum, id effectum Agrippinae machinis, novas etiam honorum acceſsiones filio ſuo a ſenatu decerni volentis. In hunc numum copioſe commentatus eſt magnus Spanhemius. a) Haec varia conlegia, in quae cooptatus tum Nero fuit, recenſentur in lapide, quem prodidit Pighius: b) NERONI. CLAVDIO. AVG. F. CAESARI. DRVSO. GERMANICO. PONTIF. AVGVRI. XVVIR. EPVLON. COS - - - PRINCIPI. IVVENTVTIS. Tempus vero egregie definit marmor Gruterianum: c) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. *Nero Claudius* CAES. AVG*u-ſti filius* GERMANICVS - - CLAVDIO. CAESARE. AVG. GERMAN. v. - - CORNELIO. ORFITO. COS. P. R. C. ANN. DCCCIIII; Quatuor haec conlegia ipſo etiam typo indicantur. Nam ſimpulum eſt ſignum pontificatus, ut patet ex numis Caji Agrippae F., lituus auguratus, ut notum, tripus XVviratus teſte numo Vitellii, patera VIIviratus, ad quem pertinuit ludorum epulare ſacrificium facere teſte Cicerone. d)

* * *

NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERM. COS. DESIGN. *Caput nudum.*

EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT. *inſcriptum clypeo.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Qua ratione equeſter ordo cum principe juventutis connectatur, dicetur, ubi de principis juventutis titulo olim agemus. Numus ipſe docet, Neronem, quod princeps juventutis eſſet, ab equeſtri ordine clypeo donatum, de quo more dixi plura in numis Caji, et Lucii Agrippae filiorum. Cum hoc numo plane conſpirat marmor Gruteri: e) NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GER. COS. DESIG. EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT., qui tituli omnes cum huic Neroni, atque uni quidem competant, ſatis mirari non poſſum, quo pacto cl. Morcellus epigramma iſtud fuiſſe poſitum Druſo Tiberii fratri potuerit adfirmare, f) qui neque principis juventutis nomen unquam tulit, neque Germanicus niſi poſt mortem dictus eſt.

V. C. 807 P. X. 54.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. P. M. IMP.
M. Aſinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Evecto ad Caeſaris honores Nerone, et neglecto palam Britannico nihil jam

a) Tom. II. p. 365. b) Annal. T. III. p. 585. c) pag. 300. 1. d) de Oratore L. III. c. 19. e) pag. 236. 11. f) de ſtilo inſcr. p. 60.

praeter Claudii vitam summas spes distulit. Verum Agrippina etiam huic metam constituit advocata per venenum morte. Paullo post rebus omnibus praeparatis, et vulgata Claudii morte Nero imperator, et Augustus salutatur III. Id. Octob. Turbatae per Parthorum motus Armeniae Domitius Corbulo praeficitur. [a])

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adversa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Mus. Caes.)

In parte adversa post DIVI. CLAVD. subaudi: *uxor*. Hi numi secundum omnia indicia ad hunc annum pertinent, quo tener adhuc adfectus matrem inter, ac filium constitit, de quo plura protuli argumenta ad eundem hunc numum in moneta Agrippinae.

* * *

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

Hic aversae typus in numis annorum sequentium obvius est. At cum in praesente et numerus amplior trib. potestatis, et patris patriae titulus omittantur, verisimile omnino, eum hoc, in quo versamur, anno signatum. Idem aversae typus reperitur frequenter in numis Caligulae, et Claudii.

* * *

Numos alios, qui hoc adhuc anno signati fuerint, sed nullum certum characterem suppeditant, ad calcem inter numos vagos conjeci, quod hic etiam pro annis sequentibus universim monitum velim.

V. C. 808 P. X. 55.
TR. P. I. II. COS. P. M. IMP.
Nerone Aug. L. Antistio Vetere cos.

Ortis inter matrem filiumque dissidiis hic Britannicum e medio tollit. [b])

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior aquilam legionariam, altera hastam, et pateram tenet, sedentes in quadrigis elephantorum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

De hoc item numo pluribus egi supra in numis Agrippinae. Numus ob indicatum consulatum huic anno certe competit, atque etiam haud dubie est postremus honoribus Agrippinae dicatus; nam anni principio, ut colligitur ex Tacito, [c]) collisus cum matre filius, auctisque per Britannici mortem dissidiis ab rep. penitus summovit Agrippinam.

V. C. 809 P. X. 56.
TR. P. II. III. COS. DES. II. P. M. IMP.
Q. Volusio Saturnino, P. Corn. Scipione cos.
Incipit P. P.

Otium foris, foeda domi Neronis lascivia. [d])

a) Tac. Ann. XIII. 8. b) l. c. 12 seq. c) l. c. 15. d) l. c. 25.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. II. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. in aliis: TR. P. III. P. P. AV. (Muſ. Caeſ.)

Patris patriae titulum Neronem aliquamdiu deprecatum propter aetatem adſerit Suetonius, [a]) videturque hoc demum anno, aut ſaltem exeunte priore adſciviſſe; nam certi numi annorum priorum eo abſtinent. Ait Spanhemius, patere ex numis, arreptum hunc a Nerone titulum jam primo imperii anno, [b]) ſed nixus fuerit intutis Occonis numis.

V. C. 810 P. X. 57.
TR. P. III. IV. COS. II. P. M. P. P. IMP.
Nerone Aug. II. L. Calpurnio Piſone cos.

Nihil hoc anno ad annales memorabile actum.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. III. COS. II. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)
Eadem adverſa.
PONTIF. MAX. TR. P. IIII. P. P. *Idem typus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 811 P. X. 58.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Nerone Aug. III. Valerio Meſſala cos.

Corbulo bellum in Tiridatem Armeniae a Parthis impoſitum movet. Artaxata expugnat. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. V. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Muſ. Caeſ.)

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - *Caput laureatum.*
ARMENIA. *Victoria gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Apud Vaillantium, et Patinum, [d]) alia eſt capitis epigraphe, et inſcriptio averſae: ARMENIAC., quamvis fatear, in laudato muſei Caeſarei numo averſae epigraphen non adeo eſſe integram, ut plane certum ſit, ultimam literam C abeſſe. Dubium non videtur, numum hunc ſignatum anno praeſente; nam ad hunc narrat Tacitus, Neronem ob res in Armenia praeclare geſtas dictum *imperatorem*, ſtatuas et arcus poſitos etc. [e]) At non perinde tutum decidere, an το ARMENIAC. notet ARMENIAC*i* titulum Neroni decretum forte, et temporarie uſurpatum, an victoriam ARMENIAC*am*. Priori ſententiae favent numi ſimillimi Severi, in quorum averſa: ARAB. ADIABENIC. typo victoriae gradientis, quae vocabula certo explenda ARAB*icus* ADIABENIC*us*, cum conſtet, Severo revera hos titulos fuiſſe delatos.

V. C. 812 P. X. 59.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. III.
L. Vipſanio Aproniano, L. Fonteio Capitone cos.

Nero matrem Agrippinam interficit. [f])

---

a) Cap. 8. b) Tom. II. p. 447. c) Tac. Ann. XIII. d) ad Sueton. e) Ann. XIII. 41. f) Tacit. L. XIV. Dio L. LXI.

Barbam ponit, atque propterea Iuvenalia celebrat. [a])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

V. C. 813 P. X. 60.
TR. P. VI. VII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
Nerone Aug. IV. Cosso Corn. Lentulo cos.

Corbulo Tigranocerta capit. Tigranes Archelai Cappadociae regis nepos a Nerone Armeniae rex deligitur. [b]) Certamen quinquennale Romae constituitur. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. VI. COS. IIII. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. et AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.
PONTIF. MAX. TR. P. VII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Ceres stans d. spicas, s. taedam.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.
Eadem epigraphe. Figura militaris stans d. parazonium, s. hastam, d. pede capiti humano, aut galeae insistit. AV. (Mus. Caes.)

Havercampus id, quod haec figura pede premit, dicit esse galeam, et scutum; at in nonnullis musei Caesarei videtur esse caput humanum, typusque indicat Virtutem calcato hostis capite valentem, quo modo ea saepe in numis inferioris aevi fingitur.

* * *

NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*
CER. (CERTA. CERTAM.) QVINQ. ROM. CO. (CON.) S. C. *Mensa, supra quam urna, et corona, intra mensam discus, et gryphi clypeum attinentes, in nonnullorum area* S. AE. III. (Mus. Caes.)

Certamen quinquennale Romae constitutum anno praesente, de quo scriptores non pauca adnotarunt. De eo Suetonius: [d]) *Instituit et quinquennale certamen primus omnium Romae more Graeco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellavit NERONIA.* Certabatur etiam, ut ibidem addit, oratione, et carmine antiquo. In eandem sententiam quoque Tacitus. [e]) Ejus instituti finem prodit Dio, [f]) nimirum *pro salute et diuturnitate imperii sui*, additque, Neronem in eo abstulisse coronam citharoedorum, ceteris omnibus victoria indignis judicatis. Repetitum certamen hoc fuisse post quinquennium, narrat Tacitus, [g]) tulisse vero aevum, docet Victor Schotti haec de Gordiano perhibens: *eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque in Persas profectus est,* quin et durasse in Constantini aevum, verisimile fiet ex iis, quae olim dicemus in tractatu de Contorniatis.

a) Dio L. LXI. § 19. b) Tac. Ann. XIV. 24 seq. c) Tac. l. c. 20. d) Cap. 12. e) Ann. XIV. 20. f) L. LXI. 21. g) Ann. XVI. 2. 4.

V. C. 814 P. X. 61.
TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Caesonio Paeto, C. Petronio Turpiliano cos.

Britanniam auctore Boudicea regina deficientem Paullinus Suetonius parta insigni victoria ad obsequium revocat. a)

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris stans etc. ut ad annum priorem.* In aliis: *Figura militaris stans s. manu clypeum tenens, s. pede caput humanum, aut galeam calcat, humi pharetra, arcus, clypeus.* In aliis: *Ceres stans, ut ad annum priorem.* AV. AR. (Mus. Caes.)

* * *

NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*

PAVLLIN. *Mars nudus stans d. ramum, s. hastam.* Plumb.

Numum hunc, cuicunque demum usui servierit, nam plumbeus est, aut stanneus, edidit Morellius in Miscellaneis, quos familiarum numis ad calcem addidit. b) Commentator Havercampus paucis rem absolvit, edicto: *non videri, numum hunc ad historiam facere.* c) Sed enim dubitari nequit, exaratum in hoc monumento PAVLLIN*um* esse Suetonium Paullinum saepe a scriptoribus, ac praecipue Tacito, cum laude memoratum. Praetor Mauros fortiter repressit, d) ac tum primus Romanorum ducum Atlantem montem exploravit. e) Aliquo post caesum Caligulam anno rem frumentariam Romae procuravit, ut colligo ex Seneca, f) qui Paullino elegantem suum de Brevitate vitae libellum inscripsit. Imperante Nerone rebelles Britannos ingenti clade profligavit, de qua Tacitus: g) *Clara, et antiquis victoriis par ea die laus parta; quippe sunt, qui paullo minus, quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant.* Lege etiam Dionem. h) Consul denique processit V. C. 819. i) Fingitur ergo in hoc numo, etsi metalli ignobilis, at illustris argumenti, Mars, seu hoc auspice praeclare res gesta, seu quod Paullinus ipse re bellica tanta cum laude gesta Marti aequiparatur. Vidi serius hunc ipsum numum binis locis ab ipso Seguino laudari, k) eumque mecum sentire cum voluptate perspexi.

V. C. 815 P. X. 62.
TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
P. Mario Celso, L. Asinio Gallo cos.

Corbulo Armeniam adversus Vologesem Parthum tuetur, qui eo reducere fratrem Tiridatem parabat. Subinde Caesennius Paetus magnis a Parthis in ea incommodis adficitur. l) Nero Poppaeam Sabinam ducit exturbata Octavia, hancque paullo post morte adficit. m)

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

a) Tac. Ann. L. XIV. 29 seq. Dio L. LXII. b) Tab. V. n. 20. c) pag. 473. d) Dio L. LX. § 9. e) Plin. L. V. p. 242. f) de brevit. vitae c. 18. g) Ann. XIV. 37. h) L. LXII. initio. i) Dio L. LXIII. § 1. k) Num. sel. p. 139 et 200. l) Tac. Ann. XV. m) Tac. Ann. XIV. 60 seq.

PONTIF. MAX. TR. P. VIIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris ſtans, ut ad annos duos ſuperiores.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 816 P. X. 63.
TR. P. IX. X. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Memmio Regulo, L. Verginio Rufo cos.

Corbulo Tiridatem Armeniae regem cogit diadema ante Neronis effigiem deponere, et ſe Neronis arbitrio permittere. Nata Neroni filia Claudia. [a]) Pompeji, et Herculanum Campaniae urbes terraemotu prolabuntur. [b]) Secundum Tacitum factum iſtud anno ſuperiore. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*
PONTIF. MAX. TR. P. X. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris ſtans, ut ad annos priores.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 817 P. X. 64.
TR. P. X. XI. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Lecanio Baſſo, M. Licinio Craſſo cos.

Nero Neapoli in theatro canit. [d]) Horribile Romae incendium Neronis dolo, ut multi ſuſpicati ſunt, exortum; nam videbatur condendae urbis novae, et cognomento ſuo appellandae gloriam quaerere. Abolendo rumori in Chriſtianos culpam transfert, eosque quaeſitiſsimis poenis inſectatur. [e])

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 818 P. X. 65.
TR. P. XI. XII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
A. Licinio Nerva Siliano, M. Veſtino Attico cos.

Gravem conjurationem evadit Nero, qua detecta illuſtrium virorum caedibus urbs completur, cui ſuccumbunt Seneca, Lucanus, et innumeri alii. Repetitum certamen quinquennale. [f]) Poppaea Sabina moritur. [g])

Hujus quoque anni numi certi deficiunt.

V. C. 819 P. X. 66.
TR. P. XII. XIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XI.
C. Lucio Teleſino, C. Suetonio Paullino cos.

Thraſeas Paetus, et Soranus Bareas, quos *virtutem ipſam* vocat Tacitus, [h]) mortem ſubeunt. Tiridates Parthus cum ingente comitatu Romam venit, eumque Nero inter maxima ſolennia Armeniae regem renunciat. [i]) Nero in Achaiam proficiſcitur cantus experimenta Graeciae daturus. [k])

IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. IM. TR. P. XIII. P. P. *Caput radiatum.*
ROMA. S. C. *Roma ſedens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

---

a) Tac. Ann. XV. b) Seneca Quaeſt. nat. VI. c) Ann. XV. 22. d) Tac. Ann. XV. 33. e) Tac. Ann. XV. 38 — 44. Suet. c. 38. Dio L. LXII. f) Tac. Ann. XVI. 2. g) Tacit. Dio. h) Ann. XVI. 21. i) Dio L. LXIII. § 1. Suet. c. 13. k) Dio l. c. § 8.

Typus averſae perfrequens eſt in aeneis Neronis numis, ut videbimus infra in numis vagis. Singularis eſt hic numus, cum quod trib. poteſtatis numerum addit, cujus exemplum in alio Neronis numo aeneo nondum obſervare contigit, tum quod in eadem numi parte utrumque *imperatoris* titulum offert.

V. C. 820 P. X. 67.
TR. P. XIII. XIV. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
L. Fonteio Capitone, C. Iulio Rufo cos.

Per theatra Graeca canit, aurigatur, hiſtrioniam facit, urbes expilat. Iſthmum perfodere tentat. Corbulonem accitum apud Cenchreas interimit. [a]) Fine anni Romam revertitur inter ſcenicum triumphum de victis hiſtrionibus, aurigis, cantoribus.

Anni praeſentis numi certi deſiderantur.

V. C. 821. P. X. 68.
TR. P. XIV. COS. V. P. M. P. P. IMP. - -
C. Silio Italico, M. Galerio Trachalo cos.

Nero audito, Iulium Vindicem in Galliis adverſum ſe conſpiraſſe, non magnopere hactenus commotus eſt. Poſt cum certis nunciis comperiſſet, Galbam in Hiſpania acclamatum imperatorem, et deficere per provincias exercitus, praetorianos ad bellum, et ſui vindictam ſegnes, atque hos quoque mox á corporis cuſtodia dilapſos, vagus primum palansque in hortis latuit, denique conſpectis equitibus, qui a ſenatu ad ſe comprehendendum miſsi adfuere, deſperata facinorum venia pugionem in corpus defixit menſe Iunio, ejusque ſecundum probabilem eruditorum ſententiam die IX.

Ejus intellecta morte plebes pileata velut reddita libertate per urbis itinera diſcurrit. Nam nihil usquam ſecurum omnium ordinum, atque aetatis Nerone vivo, neque vero eo more ſaevus fuit, quo Tiberium aliosque tyrannos ſaeviiſſe in ſuos conſtat, exercita ſolo imperio crudelitate, ſed ipſe urbis compita, et lupanaria pererrabat comitantibus, qui obviis vulnera inferrent, ſic ut ipſe quoque exciperet ictus, eosque ore praeferret. Implacabili autem odio ferebatur in ſenatum, eosque omnes, qui ſeu virtute, ſeu genere, ſeu illuſtribus factis eminuere. Horribilis incendii, quod V. C. 817 magnam urbis partem in cinerem vertit, ipſe unus auctor ferebatur, ac cum maxime per tecta ſaeviret ignis, iniiſſe eum domeſticam ſcenam, et ceciniſſe Trojanum excidium. [b]) Quanto furore geſtiverit ſuperare cantu, hiſtrionia, aurigandi arte mortales omnes, ad ſequentes numos animadvertemus. Ad inſaniae cumulum acceſſit, quod ſumpto flammeo, ceu femina denupſit Pythagorae liberto praeſentibus auſpicibus, et conſignata dote, quas nuptias ipſe populus Romanus,

a) Dio L. LXIII.

b) Tac. Ann. XV. 39. Dio L. LXII. 18.

dein ceterae gentes publice celebravere, mox factus iterum vir Sporum puerum libertum, quod facie Poppaeam proxime referret, uxorem duceret. [a]) Cum mortem ſibi conſciſcere pararet, *proh! ingeminabat, qualis artifex pereo!* Monſtrum tot vitiis infame funeratum tamen magnifice eſt a Galba, reliquiasque concubina Acte in Domitiorum monumento condidit. Haec ſparſa reperies apud Tacitum, Suetonium, Dionem.

Poſtremi hujus anni numi certi deſunt.

Numi vagi.

Hi plerique aenei notis quidem chronologicis deſtituuntur, tamen non pauca ad Neronis hiſtoriam continent, quos hic ordine alphabetico partium averſarum additis animadverſionibus ſubjicio neglectis nonnullis typis, et inſcriptionibus ignobilioribus.

A. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum*, vel:

B. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. S. C. *(in aliis ſine* S. C.) *Imperator togatus in ſuggeſtu ſtans alia retro figura ſtante tres milites cum ſignis militaribus adſtantes adloquitur.* In aliis *praeterea aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A *vel* B, *vel:*

C. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. P. P. *Caput laureatum*, vel:

D. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. POT. P. P. *Caput laureatum.*

ANNONA. AVGVSTI. CERES. S. C. *(ſine* S. C. *in numo max. mod. muſei Caeſ.) Ceres velata ſedens d. ſpicas, ſ. facem, inde adſtat Abundantia ſ. cornucopiae, in illarum medio ara, vel cippus, cui modius inſiſtit, retro navis.* AE. max. mod. et I. II. (Muſ. Caeſ.)

Nero liberalitatem ſuam profuſis largitionibus plebi ſaepe commendavit, cujus teſtes ſunt numi congiarii nomine percuſsi, quos mox citabimus. Quod ut bene vertit Neroni, ita illud poſtremum peſsime, cum in publica fame nunciabatur Alexandrina navis in locum frumenti advexiſſe pulverem luctatoribus aulicis. Quo tempore cum comperta jam eſſet Vindicis defectio, omnibus tum primum contumeliis propalam peti coepit. [b])

Vt lit. B. Caput nudum.

ARA. PACIS. S. C. *Ara.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Conſtat, Neronem praeoptaſſe pacem prae belli turbidis non amore ejus boni, quod ea praeſtat, ſed ut ſecurius vacaret Circenſibus, aurumque committen-

a) Tac. Ann. XV. 37. Dio L. LXII. § 28 et LXIII. 13. b) Suet. c. 45.

dis maribus, effodiendis montibus, infanis fubftructionum moliminibus refervaret. Satis compertum, inftante jam Vindice, quo maxime tempore confcribendus effet miles, et in rebelles ducendus, advocatos quosdam ex patribus, transacta raptim confulatione reliquam diei partem per organa hydraulica novi, et ignoti generis, quorum formam in numis Neronis contorniatis intuebimur, circumduxiffe, prolaturumque fe haec omnia in theatrum adfirmaviffe, *fi per Vindicem liceret.* [a]) *Arae Pacis* imperante Augufto ex S. C. primum conftitutae, et poft quadriennium dedicatae meminerunt Kalendarium Amiterninum, et Praeneftinum, et Ovidius. [b])

E. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
AVGVSTVS. AVGVSTA. *Auguftus togatus capite radiato ftans d. pateram, f. haftam, cui adftat Livia Augufta capite velato d. pateram, f. duplex cornucopiae.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Auguftus et Livia in aliis quoque Neronis et Agrippinae numis non multum abfimili cultu, fed fedentes in elephantorum quadrigis proponuntur, de quibus egi fupra in moneta Agrippinae.

F. NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*
AVGVSTVS. GERMANICVS. *Imperator togatus ftans capite radiato d. ramum, f. Victoriolam fuperglobo.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Vtriusque fuperficiei epigraphe connectenda. Typus indicat, hac forma ftatuam fuiffe Neroni pofitam. Primum iftud eft exemplum coronae radiatae vivi imperatoris capiti impofitae, quae deinde perfrequens eft in antica numorum Neronis II. formae. Triftanus, qui numum hunc copiofe illuftravit, [c]) cenfet, additam Neroni coronam radiatam, quod ipfe Apollini aequiparari voluit, et revera huic fimilis tam forma velut folis exorientis, quam cantu dictus eft a Seneca. [d]) Ad haec quinque millia militum, quos Auguftanos vocabat, conftituit, qui ei in theatro canenti adclamabant: *o pulcrum Caefarem! o Apollinem! o unum veluti Pythium!* [e]) At non exiftimo, Neroni hoc decus feu a formae opinione, feu theatrorum licentia petitum. Cur enim in numis, in quibus ille omni Apollinis citharoedi cultu incedit, hujus formae corona abftinet? An vero etiam Vefpafianus, Antoninus Pius, M. Aurelius volebant videri pulcri, aut citharoedi, quoniam et hi capite radiato comparent? aut praeclaros hos, probosque Auguftos voluiffe fibi decus, Neroni, cujus deteftabantur memoriam, a vilifsima caufa partam addere? Tenendum igitur, placuiffe Neroni hominum vanifsimo, fe quemdam velut deum a populis haberi, cujus honoris, aut faltem divinae profapiae, certum indicium corona radiata apud Romanos perinde, ac Graecos fuit. Sic veterem Lati-

a) Suet. c. 41. b) Faft. I. 709. c) Comment. T. I. p. 211. d) in Apocoloc.
e) Dio L. LXI. § 20.

num finxit Virgilius : [a])

cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis avi specimen.

Nempe quod Solem in majoribus numerabat. Sic et Phaethon, cum fatali suae aurigationi praeluderet,

Ψευδομεναις ακτισιν εον μιμειτο τοκηα,
Ementitis radiis suum imitabatur parentem,

ut fingit Nonnus. [b]) Iulio Caesari post victos in Hispania Pompejos inter honores alios plane divinos decretam fuisse in theatro distinctam radiis coronam, refert Florus. [c]) Augustus in numis plurimis ab ejus morte signatis radiato capite est, atque hoc cultu multo ante effictus est Antiochus IV. Syriae rex, qui instar dei sese inscripto etiam numis ΘΕΟΥ coli voluit. Qui Neronem secuti sunt imperatores non tam cultum divinum adfectabant, quam non adversabantur, si iis honos humano major habitus est, quo reverentiam, ac religiosum quemdam metum populis inspirarent. Ejus argumentum certum, quod Augustorum capita in moneta aurea, et argentea, quae ad imperatores pertinuit, corona radiata constanter abstinent usque ad Caracallam, qui primus eam frequentius, ac promiscue numis argenteis intulit; at obvia ea est in numis aeneis praecipue II. formae, sed horum cudendorum cura, ut constat, ad senatum pertinuit, cujus perspecta fuit in principes suos adulatio, et ab his tolerata. Praeclare haec, quae de tributa Neroni divinitate dixi, illustrat Tacitus: [d]) *Cerialem Anicium consulem designatum pro sententia dixisse, ut templum DIVO NERONI quam maturrime publica pecunia poneretur*, etsi, quod mox addit, *deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.* In numis Severi ad annum V. C. 955 docebimus, typo capitis radiati in Augustis, et capitis lunae impositi in eorum uxoribus exhiberi solem et lunam, et hac imagine adumbrari aeternitatem principibus secundum veteres tributam, apposite ad ea, quae dixi, nam et aeternitas fuit res diis propria. Ceterum coronam radiatam verum fuisse imperatorum gestamen, saltem eorum, quos inferius aevum tulit, patet ex Mamertini Panegyrico ad Maximianum Aug. cap. III., a quo praeter *trabeas triumphales, fasces consulares, sellas curules, obsequiorum stipationem, et fulgorem*, quae ait esse solita imperatorum ornamenta, memoratur etiam *illa lux divinum verticem claro orbe complectens*, quo nomine coronam radiatam intelligi, copiosius dicetur in Constantino M.

* * *

Vt lit. D.

CONG. DAT. POP. S. C. *Imperator sedens in suggestu, juxta statua Palladis dextera extenta noctuam, s. hastam tenens, et stans liberalitas d. tesseram; ante imperatorem sedet figura togata, quae civi per gradus ascendenti, quem figura minor pone consequitur, aliquid offert.* AE. I. (Morelli in Nerone Tab. IX. n. 10, eumque ipsum in suo quoque museo ex-

---

a) Aen. XII. 162. b) Dionys. L. XXXVIII. v. 182. c) L. IV. c. 2. n. 91. d) Ann. XV. 74.

ſtare ad eundem numum Morellianum obſervat Havercampus.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed

CONG. II. DAT. POP. R. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Imperator ſedens in ſuggeſtu, juxta ſtatua Palladis cultu, ut in priore, et inſuper ſtans alia figura, infra ſtans vir teſſeram porrigens civi vel mulieri adſtanti, quae munus diducto ſinu excipit, pone aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Tria a Nerone data congiaria perhibent antiquarii ex numis. Primum produnt laudati ſupra auctores; ſecundum in numis obvium, tertium citat ſolus Vaillantius, ſed obiter, nulla vel epigraphes, vel typi facta mentione, illudque rariſsimum vocat. [a]) Non ſatisfaciunt antiquarii, qui congiaria haec certis annis adfigunt. Congiarium datum fuiſſe a Nerone ludis, quos *pro aeternitate imperii* ſuſcepit, narrat Suetonius, [b]) quibus fuere *ſparſa populo miſſilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Avium cujusque generis multiplex penus, teſſerae frumentariae, veſtis, aurum, argentum, gemmae, margaritae, tabulae pictae, mancipia, jumenta, atque etiam manſuetae ferae, noviſſime naves, inſulae, agri.* Fuere hi ludi iidem, qui certamen quinquennale dicti ſunt, ut patet ex iis, quae ſupra ad annum V. C. 813 attuli. Tacitus alterius congiarii meminit ad annum V. C. 810, *plebique congiarium quadringenti numi viritim dati.* [c]) Verum ab his auctoribus congiarii numerus non additur, et largitiones aliae, quas a Nerone factas memorant, ad praetorianos, non populum, pertinuere, ut adeo nonniſi per conjecturas parum validas illigari certis annis citata ex numis congiaria poſsint. Quid ſibi velit addita Palladis ſtatua, nondum intelligere potui; nam eſſe Palladis, comprobat noctua extentae ejus dexterae inſidens in omnibus hujus argumenti numis muſei Caeſarei.

* * *

Vt lit. B et C.

DECVRSIO. S. C. *Duo equites citato curſu, quorum unus haſtam, alter ſignum militare tenet.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

DECVRSIO. *Imperator eques d. haſtam praecedente milite cum ſigno militari, altero ſequente.* AE. fere m. m. (Muſ. Caeſ.)

Nerone adhuc Caeſare inſtitutam cum praetorianis *decurſionem* memorat Suetonius. [d]) Ad haec vero militaria exercitia inſtitutam fuiſſe nobilem juventutem, patet ex iis, quae eruditi ad numos *Principis juventutis* diſſeruerunt. Vnde et Iulianus Aug. in Conſtantio II. laudat, quod mature edoctus fuerit χορειαν την ἐν τοις ὁπλοις, δρομον τον ἐν τȣτοις, την ἱππικην τεχνην, *ſaltare in armis, in his decurrere, equitare.* [e]) Eodem modo Livius dixit *exercitum decurrere*, et vocavit *decurſum*, et *ſimulacrum ludicrum*

a) Num. praeſt. Tom. I. p. 22. b) Cap. 11. c) Ann. XIII. 31. d) Cap. 7.
e) Orat. I. p. 11.

pugnae, quando ad ſimulacrum pugnae inter ſe concurrerunt Perſeus et Demetrius Philippi V. Macedoniae regis ſilii. [a]) Eodem auctore Gracchus in Hiſpania juſsit omnes copias peditum, equitumque armatas *decurrere*, ut Celtiberorum legatis vires ſuas oſtentaret. [b]) Propius huc pertinet, quod narrat Dio, [c]) Neronem ſic delectatum equorum curſu, (ἱπποδρομιᾳ) ut equos, qui in certamen deſcenderant, ſi inſignes fuere, et ſubinde aevo confecti, ſtola forenſi non ſecus, quam viros ornaret, iisque pecuniam nomine alimenti adſignaret. De triplice decurſionum modo vide, quae erudite notavit Cuperus, [d]) et auctor anonymus in Memoriis Trevolt. April. 1709.

G. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput radiatum.*

GENIO. AVGVSTI. *Genius fere nudus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. cornucopiae. In aliis additur S. C. et infra* I. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

H. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

GENIO. AVGVSTI. S. C. *Idem typus, infra* I. AE. fere II. et fere III. (Muſ. Caeſ.)

Vetus diſciplina, cuivis rei etiam inanimatae ſuum praeſidere genium. De Caeſarum geniis ſic ſcribit Tertullianus: [e]) *citius denique apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caeſaris pejeratur.*

* * *

Vt lit. E.

IVPPITER. CVSTOS. *Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

I. IMP. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum*, vel:

K. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. P. *Caput laureatum.*

Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. E.

IVPPITER. LIBERATOR. *Typus ſimilis.* AR. (Vaill. Beger.)

Veriſimile, quod cenſet Vaillantius, numos hos cuſos, quando conjurationem Piſonianam, quam altius ad V. C. 818 attigimus, vitavit, quo in periculo praeſentem *Iovis cuſtodis*, et *Liberatoris* tutelam agnoverit. Conſtat, Neronem diſsipata ea conjuratione pugionem, qui ei intentabatur, in Capitolio ſacraviſſe, inſcripſiſſeque: IOVI. VINDICI. [f]) Eo periculo moti Patrenſes et Corinthii ſuis Neronis numis inſcripſere quoque: IVPPITER. LIBERATOR. Non apud Neronem modo, ſed eadem aetate apud alios quoque *Iuppiter Liberator* valuit, verum ex diverſis cauſis. Nam Seneca, et Thraſeas Paetus mori a Nerone juſsi ſuum ipſorum cruorem circum ſpargentes, *libemus*, aje-

---

a) L. XL. c. 6. 9. b) l. c. c. 48. c) L. LXI. § 6. d) Lettres p. 259. e) in Apolog. c. 28. f) Tac. Ann. XV. 74.

bant, *Iovi Liberatori.* [a]) In numo Magnesiae apud Sipylum ipse Nero dicitur ΖΕΥϹ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟϹ. [b])

L. NERO. CLAVDIVS. CAE. AVG. *Caput laureatum.*
LEIBERTAS. *Caput deae Libertatis.* AV. (Vaill. Morelli.)

Ratio epigraphes in parte aversa, et ipse typus reipublicae tempora sapiunt; nam eadem aversa in Cassiae, aliarumque familiarum numis frequens.

* * *

Vt lit. B. Caput radiatum.
MAC. AVG. S. C. *addito in plerisque infra* II. *Aedificium perelegans pluribus columnis fultum.* AE. II. Sunt etiam AE. I.

Secundum Plutarchum [c]) Romani τα κρεωπωλια μακελλα και μακελλας καλȣσι, *locum, ubi carnes venduntur*, macella, *vel* macellas *appellant.* Verum Plinius in macello vendi olera dixit, et distinguit inter *carnarium*, et *macellum.* [d]) Etiam Varroni macellum est *forum olitorium.* [e]) Dioni, ut mox patebit, est forum obsoniorum. Facile haec conciliantur verbis Varronis. [f]) *Haec omnia*, inquit, *postquam contracta in unum locum, quae ad victum pertinebant, et aedificatus locus, appellatum Macellum.* Iam ergo hac epigraphe, et typo censent eruditi notari *Macellum*, de quo sic Xiphilinus ex Dione: [g]) τοτε μεν την ἀγοραν των ὀψων, το ΜΑΚΕΛΛΟΝ ὠνομασμενον καθιερωσε, *tum quoque* Nero *forum obsoniorum, quod MACELLVM dicitur, dedicavit.* Nomen traxit a Macello urbis quondam insigni latrone, quo damnato statuerunt censores, ut in ejus domo venderentur obsonia, ut jam monuit Havercampus ex Varrone, et Festo. [h]) Annonam *macelli* etiam Suetonius memorat. [i]) Dionis verba praeclare confirmant hi numi, simulque ipsam aedificii formam sistunt, quo Nero dictum forum exornavit. Operae pretium non fecit Bimardus, cum liberalius refutavit Harduinum, qui epigraphen explicavit: MA*usoleum* C*aesaris* AVG*usti.* [k])

M. IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in aliis alia capitis inscriptio ex jam cognitis.*
PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. (*addito in aeneis* S. C.) Templum Iani clausis foribus. AV. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. E.
PACE. P. R. VBIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. *Idem Typus.* AV. (Morelli.)

N. NERO. CAESAR. AVG. GERM. IMP. In aliis:
O. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERM. *Caput laureatum.*

---

a) Tac. Ann. XV. 64, et XVI. 35. b) Pellerin Rec. III. p. 246. c) Quaest. Rom. d) L. XIX. p. 162. 163. e) de L. L. lib. IV. f) l. c. g) L. LXI. § 18. h) Impp. Morelli T. II. p. 107. i) in Tiber. c. 34. k) ad Iobert T. II. p. 171.

P. IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. P. P. *Caput radiatum.*
Eadem aversa addito S. C. AE. II. (Mus. Caes.)

Vt obvii sunt hi Neronis numi, ita incertum, ad quem annum aversae inscriptio adludat. Mediobarbus, aliique eos ad annum V. C. 811 referunt, inducti loco Suetonii, [a]) qui cum Tiridatis Parthi in urbem adventum, habitosque propterea Neroni honores enarrasset, continuo subjicit: *Ianum geminum clausit tam nullo, quam residuo bello*, sententia satis obscura; nam eo collegere Casaubonus, aliique, saepius a Nerone Iani templum clusum. Quod si verum, ut in Nerone omne illud credibile, quidquid insanum, pluribus annis adfigi possunt hi numi. Quare et Tillemontio visum, non esse satis exploratum annum, ad quem hi numi pertineant. [b]) Ceterum fallitur Occo, Havercampus, aliique, qui ad annum V. C. 811 subactam Armeniam, coactumque Tiridatem Armeniae regnum a Nerone accipere, atque propterea Iani templum clausum adferunt. Tiridatis adventum, datumque tum ei inter maxima solennia Armeniae regnum, quod Suetonius dicto capite XIII. nullo temporis indicio commemorat, Dio inter acta anni V. C. 819 refert. Et vero cl. Brotier numum aeneum I. formae recitat ad Taciti Annales L. XVI. c. 28, in cujus antica proditur trib. potestas XIII., et in aversa idem Iani templum cum eadem epigraphe: PACE. P. R. etc. Cum Neronis trib. potestas XIII. incidat in annum V. C. 819, hic numus confirmaret quidem verba Suetonii, qui nonnullis adserere videtur, Iani templum post Tiridatis adventum fuisse clausum, verum dubitare liceat, sitne numi epigraphe rite excepta; nam praeterquam quod nusquam alibi singularem hunc numum laudatum reperi, illud etiam dubium magnopere auget, quod in nullo hactenus numo Neronis aeneo I. formae additum trib. potestatis numerum videre licuit. Addo, mirum quoque mihi videri aeneum II. formae a Vaillantio in Numis praest. T. I. p. 22 productum, in quo praetenditur epigraphe: PACE. P. R. etc. et pro typo non Iani templum inscriptioni respondens, sed Roma sedens. Ceterum his Neronis numis aperte adversatur Orosius adducens testimonium ipsius Taciti verbis conceptum: [c]) *Sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novae gentes saepe ex usu, et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium.* Periit liber Taciti, qui haec refert. In his verbis certus error aut Orosii Tacitum excerpentis, qui forte pro *Vespasiani* scripserit *Neronis*, aut ipsius Taciti; nam tot obvii, ac triti Neronis numi ab hoc clusum Ianum invicte comprobant; neque dici potest cum Rualdo, [d]) Neronem a Tacito omitti, quoniam hic Ianum nullis veris, et legitimis causis

a) in Nerone c. 13. b) in Nerone art. VII. c) L. VII. c. 3. d) in Plutarch. p. 81.

clauſerit; nam diſerte Suetonius ait, Neronem clauſiſſe Ianum *tam nullo, quam reſiduo bello.* Si nullo, ergo ex cauſa juſta. Vtrum rejecta Oroſii auctoritate iſtud Taciti fragmentum jure in adulterinis putet Maſſonus, [a]) vehementer ambigo. Vocabula PACE. TERRA. MARIQVE. PARTA habent formulae modum; nam iisdem utitur etiam Livius, cum clauſum ab Auguſto Ianum narrat, [b]) et Suetonius. [c]) *Cluſit* pro *clauſit* adhuc Neronis aetate valuiſſe, non ſolum hi numi probant, ſed et Seneca coaevus, qui paſsim in operibus ſuis *cludere* pro *claudere* uſurpavit.

Q. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum*, vel:

R. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput radiatum*, vel:

S. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

PONT. *vel:* PONTIF. MAX. TR. POT. vel POTEST. IMP. P. P. *in aliis addito, in aliis omiſſo* S C. *Nero longa indutus veſte capite laureato gradiens lyra canit. In nonnullis in imo comparet nota* I. Sunt obvii AE. II., aliqui ad III. formam accedunt.

Numi ſunt funeſti Romano nomini argumenti. Auctores, qui Neronis res geſtas deſcripſere, copioſi ſunt in memoranda ejus inſania, qua is voce, cantu, cithara excellere omnes omnium locorum praecipuos artis magiſtros voluit, etſi tam miſerabili ipſe eſſet voce, quam exiguam, et fuſcam vocat Suetonius, [d]) ut riſum ſimul, fletumque auſcultantibus exprimeret, etſi Muſonium, qui canenti interfuit, mitius videamus judicaſſe. [e]) Proceſsit tamen invitis Muſis in ipſum theatrum, illatoque in album profitentium citharoedorum ſuo nomine cecinit publice non Romae modo, ſed etiam, quoniam, ut ferebat, *ſoli ſcirent audire Graeci, ſoli ſe, et ſtudiis ſuis eſſent digni*, [f]) Neapoli, ac tandem inſtituta profectione in theatris Achaiae. Et inſtituerat quoddam militum corpus, quos *Auguſtanos* vocabat, qui juſsi erant, voce ac manuum plauſu celebrare canentem Caeſarem, compellando eum *Apollinem*, et *unum velut Pythium.* Qui plura de hac ejus muſices rabie volet, adeat Suetonium, [g]) Dionem, [h]) Tacitum. [i]) Ad praeſentis numi typum plurimum confert teſtimonium Suetonii narrantis, [k]) poſuiſſe Neronem *ſtatuas ſuas citharoedico habitu, qua nota etiam numum percuſſit.* Eundem hunc fuiſſe citharoedorum habitum, in deſcribendo Orpheo docuit Virgilius: [l])

Nec non Threicius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum,
Iamque eadem digitis, jam pectine pulſat eburno.

Apud Aelianum [m]) infelix citharoedus cum ipſa ſtola (συν ἀυτῃ ϛολῃ) ad aram

---

a) Iani templ. referat. Sect. II. cap. 1 § 5, et Sect. IV. c. 3 § 6. b) L. I. c. 19. c) in Aug. c. 22. d) Cap. 20. e) apud Lucian. in Nerone. f) Suet. c. 22. g) Cap. 12. 20. 21. 22. h) L. LXI. 20, et LXIII. 8. 9. i) Ann. XIV. 14. k) Cap. 25. l) Aen. VI. 645. m) V. H. L. III. c. 43.

Iunonis fugiſſe refertur. Ad idem argumentum adludunt numi Graeci cum capite Neronis, quorum complures vulgavit Morellius absque quidem mentione urbis, ſed in Achaia veriſimiliter ſignatos, in quorum uno:

ΝЄΡΩΝΙ. ΑΠΟΛΛΩΝΙ. *Apollo, vel Nero citharoedus gradiens cum lyra.*

ΝЄΡΩΝΟϹ. *Victoria gradiens d. lauream offert.*

Atque in his numis non modo habemus Neronem Apollini adſimilatum, qui et ipſe eodem cultu, et in numis quidem Romanis, quos in gente Antiſtia deſcripſi, *Actii* nomine exhibetur, ſed etiam per averſae typum victorias quaquaverſum cantu relatas, et coronas innumeras ſibi propterea ex omnibus urbibus dono miſſas, de quo argumento fuſe agunt auctores mox laudati. Eodem cultu, quo Nero in his numis exhibetur, nempe cum cithara, et citharoedorum ſtola, queritur Apollo ipſe apud Themiſtium, [a]) ad ſe veniſſe Neronem; quin et ipſum coelum auſum eſſe intrare, fingit Iulianus. [b]) Vbi eras tum Graecia, quae olim Evangelum Tarentinum, qui auſus erat aurea indutus veſte, auream item, gemmisque diſtinctam coronam, lyramque geſtans, ceterum ignarus muſicae in Pythiis certare, comperto ejus ſtupore a lictoribus corripi, et e ſcena exturbari juſsiſti? [c]) Vide de citharoedi habitu etiam numos Auguſti ad V. C. 742.

T. NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*

P. M. (*etiam hoc omiſſo*) TR. P. P. P. S. C. *variis aliis mutationibus. Roma armis inſidens d. lauream praetendit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

V. NERO CLAV. CAE. AVG. *Noctua arae inſiſtens*, vel:

X. NERO. CLAVD. CAE. AVG. GERM. *Idem typus.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Ramus oleae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

NERO. CLAV. CAE. AVG. GER. (*epigraphe in nonnullis paullum variante.*) *Columella, ſupra quam galea, inclinata ad eam haſta, et clypeo inſerto Meduſae capite.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. (*hac quoque epigraphe modicum variante.*) *Ramus oleae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Noctua, ramus oleae, galea, clypeus Meduſae propria ſunt Palladis attributa, cujus quinquatrus Nero aucta ſolennitate celebravit, ſtatuto etiam aureo ejus ſigno, ut ſupra in congiariorum numis ex Tacito docui. Sunt hi numi aeris minimi, de quibus infra iterum ſermo.

* * *

Vt lit. B et H.

POR. (in nonnullis PORT.) OST. AVGVSTI. S. C. *Portus Oſtienſis navibus refertus, ad ejus ingreſſum ſtatua ſuper baſi ſ. haſtam tenens, inferne vir barbatus procumbens d. gubernaculum, ſ. delphinum tenens.* AE. I. ſed AE. II. produxit quoque Vaillantius, eumque rariſsimum vocat.

Portum Oſtienſem molitus eſt Claudius circumducto dextera laevaque bra-

a) Orat. XIX. b) in Caeſarib. c) Lucian. adv. indoct.

chio, et lapidum crepidine firmato, addiditque ad ingreſſum ingentis altitudinis pharum in exemplum Alexandrini. [a]) Opus iſtud immenſis ſumptibus ſtetit, Claudii tamen honorem ſibi vindicavit Nero, qui forte, ſi quid reſidui operis erat, perfecit. Numi utrumque portus brachium, et crepidinem ſiſtunt, addunt ſtatuam ſuper baſi, quae Neronis haud dubie eſt, aliamque humi jacentem, quae olim Tiberini mihi viſa eſt, cum Tiberis juxta portum in mare exeat; at verius eſt Neptuni, cum ſiniſtra delphinum geſtet. Pharum numi omittunt, ſed qui non inſcite fingitur in tabula Peutingeriana. Vide de hujus ſtructura portus diſſertationem Io. Petri Lucatelli, [b]) qui tamen perperam adſerit laudato Suetonio, ad opus iſtud perficiendum adhibita a Claudio XXX. millia hominum ſine intermiſsione operantium. Non enim iſtud Suetonius de portu Oſtienſi, ſed de emiſſario lacus Fucini narrat.

* * *

Epigraphe varia. Caput laureatum, in AE. II. radiatum.

ROMA. *addito in aeneis* S. C. *Roma ſedens d. Victoriolam, ſ. parazonium, d. pede galeam calcat.* Rari in AV. AR. et AE. max. mod. Obvii in AE. I., rariores in AE. II., in quibus nonnunquam *Roma pro Victoriola lauream tenet.*

* * *

Vt lit. E, vel I, vel K.

SALVS. *Salus ſedens d. pateram.* AV. AR. obvii.

Pro ſalute ſua Nero frequenter vota fecit, ac propterea certamina quoque inſtituit. [c]) Vitatis vero anno V. C. 818 inſidiis *Saluti* exſtruxiſſe templum refert Tacitus. [d])

* * *

Vt lit. A, vel B, vel D.

S. C. *Arcus triumphalis ſtatuis, et quadrigis exornatus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Neroni ſtatuas, et arcus V. C. 811 ex Corbulonis victoriis decretos narrat Tacitus, [e]) atque idem infra: *at Romae tropaea de Parthis, arcusque medio Capitolini montis ſiſtebantur decreta ab ſenatu integro adhuc bello.* [f])

Y. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum. In aliis, ut lit. N, vel:*

Z. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. MAX. TR. P. P. P. *Caput nudum.*

S. C. *Victoria gradiens d. clypeum, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. Z.

S. C. *Victoria gradiens d. pileum Libertatis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Frequentes ſunt numi Neronis II. formae typo Victoriae, et cum epigraphe: VICTORIA. AVGVSTI, ſed iſtud ſingulare, quod pileum Libertatis geſtans Victoria proponitur.

* * *

a) Suet. in Claud. c. 20. Dio L. LX. § 11. Plin. H. N. L. XVI. § 40. b) Saggi di Cortona T. VI. p. 1. c) Dio L. LXI. 18. 21. d) Ann. XV. 74. e) Ann. XIII. 41. f) Ann. XV. 18.

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - - *Caput laureatum.*
Sine epigraphe. Victoria globo insistens clypeo inscribit. Quin. (Mus. Caes.)

Eadem capitis epigraphe exstat etiam in quinario, quem supra ad annum V. C. 811 protuli.

* * *

Vt lit. K.
Sine epigraphe. Aquila legionaria inter duo signa militaria. AR. (Mus. Caes.)

Similem aversam dedit Morellius inter aeneos II. formae.

Numi commatis peregrini.

Copiosi sunt numi cum urbium liberarum, tum coloniarum, quae numos cum Neronis capite percussere, ex quibus hoc loco memorabo solos illos, qui ad ejus historiam quid adferunt, aut quorum patria anceps est. Reliquos in singularum urbium, aut provinciarum moneta quaere.

Cujus memoriam mortui orbis universus detestatus est, huic vivo variorum deorum honores, et nomina detulere Graeci, nescias, an domestica adulatione, an ut objectis reverentiae titulis velut sacra esca placarent monstrum. Eccos!

ΖΕΥC. ЄΛЄΥΘЄΡΙΟC dicitur in numis Magnesiae Lydiae ad Sipylum apud Pellerinium, (Rec. III. p. 234.) et quorum similem vidi in museo ill. Com. a Vitzai. Ejus rationem vide supra in numis vagis sub: IVPPITER LIBERATOR.

ΝΕΡΩΝ. ΑΠΟΛΛΩΝ, urbis incertae, de quo numo egi supra in numis vagis sub PONT. MAX.

HERCVLI. AVGVSTO. *Hercules stans in modum Farnesii*, in numis coloniae Patrensis Achaiae.

Neroni V. C. 821 post scenicas in Graecia victorias Romam regresso, urbemque triumphantis more invecto non modo adclamatum est: NERONI APOLLINI, nempe quem cantu aequasse volebat credi, sed etiam NERONI HERCVLI. [a]) At Suetonius: [b]) Destinaverat etiam, qui Apollinem cantu, solem aurigando aequiparare existimaretur, imitari et Herculis facta, praeparatumque leonem ajunt, quem vel clava, vel brachiorum nexibus in amphitheatri arena spectante populo elideret.

ΤΩ. CΩΤΗΡΙ. ΤΗC. ΟΙΚΟΥΜЄΝΗC. L. ЄΝΑΤ. *intra lauream.* AE. I. (Morelli Impp. T. II. p. 102. Spanheim T. II. p. 500.)

Hic numus a laudatis auctoribus creditur Aegyptius, sed obturbat forma literarum C et Ω, quae in Aegypto hac aetate nondum valuit. Inscriptio veterem adulationis cantilenam continet. Nam et Augustus dicitur in numis *Salus generis humani*, et idem a Propertio *mundi servator.* [c])

* * *

Numi quoque Aegyptii memoriam stolidae ejus in Graeciam profectionis, et peractorum ibi certaminum in gentis Romanae opprobrium conservavere. Lubet recensere, qui huc pertinent.

ΣΕΒΑΣΤΟΦΟΡΟΣ. L. ΙΓ. *Navis.* (Morelli, Theupoli, Arigoni.)

Est haec infelix illud vehiculum, quod

a) Dio L. LXIII. § 20. b) Cap. 53. c) L. IV. eleg. IV. v. 37.

Neronem in Graeciam detulit. Fingitur etiam in numis Corinthi et Patrarum adſcripto : ADVENTVS. AVGVSTI. Atque is, narrat Suetonius, a) *ut primum Caſſiopen trajecit, ſtatim ad aram Iovis Caſſii cantare auſpicatus eſt. Certamina deinceps obiit omnia. Nam et quae diverſiſſimorum temporum ſunt, cogi in unum annum juſſit.* Nobiliores urbium ludos a Nerone in Graecia obitos in numis ſequentibus prodidit Aegyptus.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΑΚΤΙΟΣ. L. ΙΔ. *Protome Apollinis capite laureato, pharetra poſt humeros prominente, in area aſtrum.* (Morelli.)

Notus Apollo Actius, ejusque apud Actium ludi.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΠΥΘΙΟΣ. *Protome ſimilis.* (Morelli.)

Offert hic numus certamina Pythia. In acclamatione publica dictus Nero quoque fuit *victor Pythius.* b) Romam redux coronam Pythiam dextera praegeſtavit. c)

ΔΙΟΣ. ΟΛΥΜΠΙΟΥ. L. ΙΓ. *Caput Iovis laureatum.* (Morelli.)

Propter victorias apud Olympiam relatas, de quibus multa hiſtorici, eadem acclamatione dictus eſt *victor Olympicus.* d) Vrbem redux ingreſſus eſt coronam Olympiacam capite gerens. e)

ΠΟΣΕΙΔΩΝ. ΙΣΘΜΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Neptuni diadematum cum tridente.* (Muſ. Caeſ.)

Neptunus Iſthmius non ſolum propter ludos Iſthmios proponitur, ſed etiam quoniam Iſthmum perfodere tentavit Nero, quod ſtolidum propoſitum, et quo pacto ab opere deſtiterit, facete narratur in dialogo, qui Luciano tribuitur, inſcribiturque *Nero*, tum et a Philoſtrato. f) Eum Iſthmiorum die e medio ſtadio provinciam Achaiam libertate donaſſe tradit Suetonius. g)

ΖΕΥΣ. ΝΕΜΕΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Iovis laureatum, prae quo aſtrum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Numus teſtis ludorum Nemeorum.

ΗΡΑ. ΑΡΓΕΙΑ. L. ΙΔ. *Caput Iunonis Argivae velatum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Noti Iunonis ludi apud Argos celebrari ſoliti. Deinde inter donaria Iunoni Argivae oblata memorantur etiam a Pauſania *ςεφανος Χρυσους, και πεπλος πορφυρας, Νερωνος ταυτα αναθηματα*, *corona aurea, et peplum purpureum, Neronis dona.* h)

* * *

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΗΓΕΜΟΝΙΑ. *Neronis Caeſaris principatus*, in numo Perperenes Myſiae, quam vide.

* * *

ΝΕΡΩΝΟϹ. ΚΑΙϹΑΡΟϹ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. *Caput nudum.*

ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ. *Simpulum et lituus.* AR. III. Eſt nonnihil craſsior, et adpendit paullo plus duabus drachmis Dyrrhachenis. (Muſ. Caeſ. Vaill.) Similis Pembrockianus, ſed in quo ſcriptum praetenditur ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, appendit grana Anglicana 113. (Part. III. tab. 18.)

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Caput laureatum.*

ΔΡΑΧΜΗ. ΕΤ. Ε. *Serpens tripodi obvolutus.* AR. III. (Morelli Specim. p. 99.) In ſimillimo ſuo Vaillantius legit ΔΡΑΓ-

---

a) Cap. 22, 23. b) Dio L. LXIII. § 20. c) Suet. c. 25. d) Dio l. c. e) Sueton. l. c. f) Vit. Apollon. L. IV. c. 24. g) Cap. 24. h) L. II. c. 17.

MH. ΕΦΕ., eumque vocat AR. max. mod. Etiam in alio Pembrockiano praetenditur fcriptum ΔΡΑΓΜΗ. ΕΦΕ., adpendere vero grana 59. [a])

Si vera eft Vaillantii, et Pembrockii lectio, numi hi fine dubio Ephefum pertinent. At cum Morellius in fimili, nifi idem eft (nam eum ex mufeo regis Galliarum vulgaverat) pro ΕΦΕ. legat ΕΤ. Ε., id eft, *anno V.*, certum videtur, deceptum Vaillantium, et qui eum forte fecutus fuerit, mufei Pembrockiani editorem, numosque fimiles referendos Caefaream Cappadociae, quae urbs non modo copiofos numos imperatorios in argento fignavit, fed his quoque, difsimulato etiam urbis nomine, annos imperii fere conftanter infcripfit. Accedit, fabricam hiulcam, qua funt numi fimiles, magis competere Cappadociae, quam Ioniae. Aliquid difficultatis offert epigraphe ΔΡΑΧΜΗ, ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ, non quod harum vocum fenfus fit ambiguus, nam notant pondus, aut valorem *drachmae*, *duarum drachmarum*, fed quod pondus infcriptioni male refpondet. Nam fi numus infcriptus ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ appendit drachmas duas, ut eum revera totidem, et nonnihil amplius adpendere fupra dixi, neceffe eft, numum infcriptum ΔΡΑΧΜΗ effe alterius dimidium, et adpendere drachmam unam. At eum Vaillantius praeco vocat numum *maximi moduli*, quin alterum infcriptum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ fimpliciter vocat *numum*, quo nomine compellare folet eos omnes, qui vulgo *denarii*, aut *drachmae*, aut *tertiae formae argentei* funt. Adcuratius auctor mufei Pembrock pondus addidit, unde apparet, numum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ fere effe duplum drachmae, ut re ipfa effe debet.

* * *

Numi *Alexandrini*, et *Antiocheni* copiofi funt, et illuftres, quos fuis locis dedimus. Alexandrinorum, qui Neronis hiftoriam illuftrant, partem paullo altius dedimus.

* * *

Commemorandus etiam numus coloniae incertae:

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. VOLVMNIO. LVRINO. IIV. *Caput Neronis nudum cum fceptro transverfo.*

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. — OCTAVIA. AVGVSTI. *Capita adverfa Neronis nudum imminente aftro, et Octaviae imminente lunula.* AE. II. (Muf. Caef.)

Quam lepide Triftanus, et Sponius in his IIviris Iovem Vrium, et deum Volumnum viderint, videfis apud Sponium. [b])

TITVLI NERONIS.

Pater patriae.

Quo anno hunc titulum Nero verifimiliter adoptaverit, fupra ad annum V. C. 809 memoravi.

Conful.

V. C. 811 continuos Neroni confulatus fuiffe decretos, refert Tacitus, [c]) at recufavit is honores oblatos. Confulatus quatuor eum gefsiffe, prodit

a) l. c. b) Num. Impp. p. 89. c) Ann. XIII. 41.

Suetonius, [a]) qui confirmantur faſtis. Quintum, quem idem infra memorat,[b]) non accenſet prioribus, quia tumultarium. Nam cum educere exercitum in rebelles pararet, *conſules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum ſolus iniit conſulatum.* Factum iſtud Pighius cenſet currente adhuc anno V. C. 720. At verius id accidiſſe anno ſequente cum Tillemontio crediderim; nam veriſimile non eſt, Vindicis defectionem eveniſſe ante annum coeptum V. C. 821, et factum iſtud ſub principatus finem innuit Plinius jun. [c])

Imperator.

Neronem adhuc Caeſarem titulum imperatoris, tanquam Claudio in imperio ſociatum, et velut proxime Titum, tuliſſe, adfirmat Bimardus. [d]) Numi, quibus nititur, ſunt ſequentes:

NERO. CLAV. CAESAR. IM. *Neronis facies cum lituo.*

S. C. *in corona civica.* AE. (Occo pag. 119.)

OCTAVIA. AVG. F. NERO. CLAVD. CAES. AVG. IMP. *Duo capita virile, et muliebre cum notis ſolis et lunae.*

Averſa non deſcribitur. (Occo p. 135.)

Neuter numus id, quod adſerit Bimardus, probat. Numi prioris quatuor exempla ſunt in muſeo Caeſareo, omnes inſcripti: IM. NERO. CLAV. CAESAR, et talis eſt etiam apud Begerum. [e]) Ergo in numis rite lectis το IMP. eſt praenomen, non vero, ut in Occoniano, poſt alia nomina ſequitur. Quare dubium non eſt, numos hos eſſe Neronis Auguſti, non Caeſaris. Sane Titus, quamdiu Caeſar fuit, dictus non eſt IMP. TITVS, ſed TITVS. IMP. Accedit, numos ſimiles omnes ſignatos fuiſſe Antiochiae Syriae, parum ergo teſtes idoneos facti hiſtorici, quod et numi urbis, et hiſtorici reticent. Numus alter ſuapte adverſatur Bimardo, nam per additum AVG. non jam eſt Caeſaris Neronis, ſed Auguſti. Adverto, Bimardum hunc numum recitaſſe non inſpecto Occone, qui το AVG. addidit, ſed protuliſſe ex indicio Pagii. Similem alium idem Occo jam deſcripſit inter numos Neronis pag. 118. Sunt hi numi coloniae incertae, quorum tres ſunt in muſeo Caeſareo, et a me, ſed vitatis Occonis erroribus deſcripti in Catalogo muſei Caeſarei pag. 112.

Imperatoris titulo tanquam praenomine frequenter in numis uſus eſt Nero Auguſtus. Honoratum etiam *imperatoris* nomine a victoriis, reticent quidem numi, ſed prodidere ſcriptores, et quidem capta a Corbulone Artaxata teſte Tacito. [f]) Quin ex Corbulonis victoriis ſaepius eum ſalutatum imperatorem tradit Xiphilinus ex Dione. [g]) Suetonius eundem illi honorem habitum ait, cum Romae Tiridatem Armeniae regem ſalutavit, eique diadema impoſuit. [h]) Mediobarbus eum ter usque ad extremum acclamatum imperatorem pronunciat, eosque numeros per varios ejus annos digerit, at nullis praeterea mo-

a) Cap. 14. b) Cap. 43. c) Paneg. 57. d) B. L. T. XII. Mem. p. 393.
e) Theſ. Br. T. II. p. 624. f) Ann. XIII. 41. g) L. LXII. 23. h) Cap. 13.

numentis confirmat, nam numi imperii repetiti numerum non addunt. Alium ordinem conftituunt marmora, fed quae Occoni, ejusque reftitutoribus aut fuerunt ignota, aut non confulta. Sunt quidem numero pauca, fed tamen haec quoque lucem adferunt.

IMP. ITER. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium p. 445. 5. Sunt hi certi characteres anni V. C. 811. Bellum Corbulonis in Armenia.

IMP. III. TR. P. V. apud Gruterum p. 189. 1. Tribunatus V. cadit in annos V. C. 811. 812. Bellum idem continuatum.

IMP. VII. TR. P. VII. COS. IIII. in infigni infcriptione fratrum Arvalium apud Gruterum p. 118. Trib. poteftas VII. cadit in annos V. C. 813. 814. Quanquam de vera hujus lapidis lectione jure poteft dubitari. Nam in eodem marmore Nero Kal. Ian. 813 dicitur TR. P. VII. IMP. III., et paullo infra ad III. Nonas Ian. ejusdem anni TR. P. VII. IMP. VII. An autem verifimile, Neronem intra biduum quater imperatoris titulum auxiffe? Ergo certum eft, alterutro loco erratum.

IMP. XI. TR. P. XIII. COS. IIII. in infigni tabula marmorea apud Muratorium p. 227 n. 4. Tribunatus XIII. refpondet annis V. C. 819 et 820. Anno ex his priore Nero Tiridatem Romae publice Armeniae regem falutavit, additque Suetonius, eum ex hoc facto acclamatum imperatorem. [a])

Armeniacus.

Neronem profligatis ex Armenia hoftibus dictum fuiffe *Armeniacum*, verifimile fit ex numo, quem fupra ad an. V. C. 811 defcripfi.

Animadverfiones in aeneos Neronis numos.

Habent hi cum fpectato volumine, tum additis nonnullis fignis aliquid a moneta aenea ejus aetatis imperatorum commatis Romani multum diverfum. Haec tamen varietas non obfervatur in numis aeneis I. formae, fed II. et III.

Aenei II. formae alii funt moduli majoris, alii minoris.

Majoris moduli complures in fegmento inferiore offerunt notam II., fic:

MAC. AVG. infra II.

SECVRITAS. AVGVSTI. infra II.

VICTORIA. AVGVSTI. infra II.

Minoris moduli offerunt notam I., fic:

GENIO. AVGVSTI. infra I.

PONTIF. MAX. etc. typo *Neronis citharoedi*, infra I.

Aenei III. formae. Horum quoque alii majus, alii arctius volumen habent.

Majoris moduli in area habent folitarium S., fic:

TR. POT. P. P. in area S. typo *Romae fedentis et lauream praetendentis.*

CERT. QVINQ. ROM. CO. in area S.

Minimi moduli, quales funt, qui in averfa *oleae ramum* exhibent, nullam habent adjectam notam.

Fuere, qui de his notis minus recte fentirent. Ita nonnulli, quos inter cl. Brotier, [b]) notam II. jungendo cum ipfa infcriptione *Victoriam Augufti fecundam* intelligi opinati funt. Verum an etiam *Macellum Augufti fecundum*, aut *Securi-*

a) Cap. 13. b) ad Tacit. Ann. L. XIV. c. 26.

tatem secundam conficere licebit? Deinde vero etiam *Genium Augusti primum?* Havercampus in similibus literam S monetarii vitio irrepsisse censuit, [a]) verum obvii sunt hi numi hoc elemento notati, ut adeo omnis lapsus suspicio procul absit. Cum igitur videamus, has notas constante lege sequi volumen numorum, dubium sane non est, iis indicari pondus, aut verius valorem, sic ut secundum veterem normam monetae stante rep. signatae nota II. indicet asses duos, I. unum, et S semissem. Videtur judicium meum confirmare Epictetus apud Arrianum, [b]) cujus verba sunt: τινα ἐχει τον χαρακτηρα τȣτο το τετρασσαρον; Νερωνος. *Quam habet notam hic quatuor assium numus? Neronis.* Satis recte procedit proportio. Si S. I. II. notant semissem, assem unum, duos, tum numismata *tetrassara*, seu IV. assium Epicteto memorata erunt numi ii, quos aeneos I. formae vocamus. Sane instituto a me ope bilancis examine deprehendi, binos cum nota II simul sumptos ejusdem fere esse ponderis, quo aeneum Neronis I. formae.

Iam proxime praelo subjicienda fuit haec pagina, cum tandem ad manus meas pervenit opus *Joannis Pinkerton* Londini anno 1789 vulgatum, cui titulus: *An Essay on Medals.* In hujus operis parte priore, quo loco monetam aeneam veterum in examen vocat, probare etiam contendit, [c]) sestertium apud Romanos non modo argenteam fuisse monetam, sed aeneam quoque. Testis illi prae aliis maxime idoneus ipse Plinius: [d]) *Summa* (aeris) *gloria nunc in Marianum conversa, quod et Cordubense dicitur. Hoc a Liviano cadmiam maxime sorbet, et aurichalci bonitatem imitatur in SESTERTIIS, DVPONDIARIISQVE, Cyprio suo assibus contentis.* Recte isthaec, modo non praefatus esset, scriptores numorum veterum omnes inde a Budaeo et Vico usque ad hunc diem sibi persuasisse, sestertium, ut initio, sic deinceps quoque semper fuisse argenteum. Qui istud, quando jam Harduinus in suis ad hunc Plinii locum observatis sestertios aeneos agnoscit? atque eos ex iisdem fontibus, quos laudat Pinkertonus, agnovit cl. Dupuy Gallus de eodem argumento copiose, ac subtiliter disputans? [e]) Quid quod ipse vir eruditus adducit verba Salmasii sestertium aereum memorantis? [f])

Iam vero auctor aenei hujus sestertii valorem quoque, ac pondus investigat. Ex Iulio Africano, et Herone eruit, numum, seu sestertium adpendisse unciam At vero hoc pondere esse non potuisse numum argenteum, sed aeneum. Atqui aenei I. formae imperatorum omnes adpendunt unciam, ergo hi sunt aenei sestertii a Plinio indicati. Haec ille addito insuper Q. E. D. At sunt nonnulla, quae huic possint doctrinae adversari. Quoniam Plinii aetate, ut inter omnes constat, as ad mediam unciam redactus fuit, sestertius aeneus, seu numus I. formae, quia IV. asses valebat, adpendere debuisset uncias duas,

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 129. b) L. IV. c. 5. c) pag. 106. d) L. XXXIV. § 2. e) Mem. B. L. T. XXVIII. p. 681. f) pag. 112.

non unam. Quare ſi Iul. Africanus, et Hero dixere, talem ſeſtertium aeneum pondere fuiſſe uncialem, (quibus addo Cleopatram citatum a Gronovio[a]) haec docentem: *Ασσαριον ἐχει δραχμας β, και διπȣντιον ὁμοιως ἀγει δραχμας δ. habet as drachmas duas, et dupondium adpendit drachmas quatuor*, ergo ſeſtertius drachmas octo, ergo unciam.) ſi, inquam, illi ſeſtertium dixere uncialem, videntur locuti fuiſſe de tempore ſuo, quo as redactus fuerit ad quartam partem unciae, ac tum demum vere dici potuit, ſeſtertium aeneum fuiſſe unciam pondere. Haec jam pridem objecere Savotus,[b]) et Dupuy.[c]) Ceterum non longius huic argumento immoror, non tam, quia, ut proxime monui, praelum urget, quam quia, ut alio loco candide profeſſus ſum,[d]) propter cauſas ibi allatas in explorando ſubtilius monetae veteris pondere ac valore nolo eſſe acer atque ingenioſus. Et ſatis eſto, nobis ex laudato Epicteti oraculo conſtare, aeneum Neronis numum dici, atque adeo valere aſſes IV., atque ab ipſis Neronis numis, quorum principio catalogum dedi, quosque miror Pinkertoni memoriam fugiſſe, ſuae cauſae haud dubie multum profuturos, per inſcriptos aſſes eorumque partes copioſe erudiri, quod fuerit dupondii, aſsis, ſemiſsis, et quod ſequitur, etiam aeneorum I. formae pondus, qui haud dubie Plinio nomine ſeſtertiorum fuere intellecti.

In aeneis non paucis I. formae, praecipue iis, qui ad maximum modulum proxime accedunt, et frequentibus II. formae deſideratur nota S. C., quae in moneta aenea imperatorum hujus aetatis vix abeſſe ſolet.

Caput imperatoris vivi radiatum in parte antica etiam ab hoc Nerone originem ducit. De hac corona radiata latius diſſerui ſupra in numis vagis ſub *Auguſtus Germanicus*.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - - -	C.
ſuntque fere argentei aureis rariores.	
Aenei trium formarum - - - - - - - -	C.
Commatis peregrini.	
Aureus Caeſareae Cappadociae. (Muſ. Caeſ.) - - -	RRRR.
Argentei max. mod. Antiocheni - - - - - -	RR.
Argentei mixto aere Alexandrini - - - - - -	R.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum - - - - -	R.

---

a) de Seſtert. p. 418. b) Num. ant. Part. III. c. 20. c) l. c. p. 681 ſeq. d) Vol. I. Proleg. gen. p. XXXIV. ſeq.

VXORES NERONIS.

Vxor I.

OCTAVIA.

Nata Claudio Augufto, et Valeria Meffalina, et quidem V. C. 795, vel 796, quoniam tefte Tacito anno V. C. 815, quo mortua eft, *puella vicefimo aetatis anno fuit.* [a]) Si igitur nata eft V. C. 795, tum neceffe erit, natalem fratris Britannici in annum 794 dimovere, de quo in hujus vita differui. Adhuc infans defponfata fuit L. Silano juveni illuftri profapia, et Claudio ipfi per adfinitatem conjuncto. [b]) Aliud vifum Agrippinae, quae, ut Domitium fuum pluribus vinculis domui Caefareae illigaret, effecit, ut fublato per falfas criminationes Silano Octavia Domitio, fubinde per adoptionem Claudio Neroni, defponderetur V. C. 802, [c]) et ne adoptato per Claudium Domitio foror cum fratre inceftis nuptiis conjungi videretur, Octavia prius in aliam familiam adoptanda tradita eft. [d]) Eam duxit Nero V. C. 806. [e]) Etfi mulier effet fpectatae probitatis, ab ea tamen abhorrebat maritus, quoniam illicita praevalebant, delapfusque in amorem Poppaeae eam per fpeciem, quod fterilis effet, repudiavit, et in Campaniam relegavit. Mox populi metu difcidium iftud graviter ferentis recipit conjugem, at mutata paullo poft per Poppaeae illecebras voluntate occultas libidines nil tale promeritae objicit, et in infula Pandataria claudit, demum exfolutis per omnes artus venis mori jubet puellam annos natam XX., nec magis forma, quam moribus decoram. Contigere haec anno V. C. 815. [f]) Diem indicat Suetonius, nempe eum, quo ipfe poft fexennium interfectus eft, qui fuit menfis Iunii dies nonus. [g]) A Seneca comparata fuit Iunoni, quia Neronis Augufti et foror, et conjux fuit. [h])

Numi

Commatis Romani nullus cognitus.

Commatis peregrini habentur nonnulli, et plerique ex his valde rari. Exftant numi Teiorum Ioniae, et Alexandrini infcripti: ΟΚΤΑΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. cum annis Α. Γ. Δ. Ε. In alio Sardium: ΟΚΤΑΥΙΑΝ. ΘΕΑΝ. (Seftini Lettres T. IV. p. 122.) Exftant etiam coloniarum Corinthi, et Sinopes, (Pellerin Mel. I. p. 266. Haym T. II. tab. 29.) aliarumque, quarum nomen in numis reticetur. Epigraphe in his: OCTAVIA. NERONIS. AVG. vel OCTAVIA. AVGVSTI, vel AVGVSTA. Infignis numus coloniae incertae, quem edidi ex mufeo Com. de Feftetics: [i])

OCTAVIA. AVGVSTA. *Octavia velata ftans ante aram, d. pateram.*

a) Ann. XIV. 64. b) Tacit. Ann. XII. 3. c) Tac. Ann. XII. 3 – 9. Suet. in Claud. c. 29. d) Dio L. LX. 33. e) Tac. Ann. XII. 58. f) Tacit. Ann. XIV. 60 feq. Suet. c. 35. g) in Nerone c. 57. h) In Octavia v. 219. i) Num. vet. d. 312.

AGRIPPINA. AVG. *Agrippina ſedens.* AE. III.

In reliquis plerisque jungitur cum marito Nerone nullo memorabili typo.

Ejus etiam mentio fit in numis coloniarum incertarum, quos ſupra in numis Claudii commatis peregrini deſcripſi, et quidem in conſortio fratris Britannici, et ſororis Antoniae. Item in alio coloniae incertae cum capite mariti, quem recitavi in moneta peregrina Neronis.

Vxor II.

POPPAEA SABINA.

Ejus avus maternus fuit Poppaeus Sabinus vir conſularis, ac triumphalis, pater T. Ollius, amicitia Sejani perverſus; at cum avi nomen eſſet illuſtrius, hoc uti maluit. [a]) Denupta fuit Rufo Criſpino, ex eoque filium jam ſuſtulit. Mulierem forma inſignem, ac vel ideo ad omnem libidinem proniorem Otho Neroni commendavit, quam is probata forma ac moribus facile in adulterii communionem recepit. [b]) Sed enim femina impotens adulterae nomen dedignata perpulit Neronem, ut exturbata primum Octavia, mox ad mortem adacta eidem matrimonio jungeretur V. C. 815 die poſt divortium duodecimo. [c]) Anno ſequente enixa filiam *Auguſtae* propterea titulum, ac immenſos honores a ſenatu decretos abſtulit. [d]) Verum quam unice dilexit Nero, interemit tamen, non quidem de conſilio, ſed per fortuitam iracundiam calcis ictu adflictam, quod ſe ex aurigatione ſero reverſum gravida, et aegra conviciis inceſſerat V. C. 818. [e]) Mortua tantum ſui deſiderium Neroni reliquit, ut non alia de cauſa puero liberto, cui Sporo nomen, in uxoris modum uteretur, quam quod Poppaeae forma ſimillimus eſſet. [f]) Eam ſane poſtea conſecravit exſtructo ejus honori templo, quod patefacta jam Vindicis ſeditione dedicavit inſcripto ei titulo: *Sabinae deae Veneri matronae fecerunt.* [g]) Memoriae proditum eſt, adeo eam in luxum, et conſervandas formae illecebras fuiſſe propenſam, ut mulas haberet aureis ſoleis calceatas, et quingentae aſinae quotidie mulgerentur, quarum ipſa lacte lavaretur. [h])

Numi:

Commatis Romani nondum reperti.

Commatis peregrini ſignati nonnulli in *urbibus Graecis*, Magneſiae ad Sipylum, Epheſi, Iconii, Smyrnae, Ancyrae Phrygiae, iique omnes admodum rari. Minus rari *Alexandrini* argentei mixto plerumque multo aere. In his certos annos habemus L. Θ. I. IA. At anni Δ. E. IΔ, quos in catalogis promulgatos video, haud dubie ſeu per defectum, ſeu per exceſſum fallunt.

Epigraphe in Graecis: ΠΟΠΠΑΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. vel: ΠΟΠΠΑΙΑΝ. ΝΕΡΩΝΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Saepe ejus caput jungitur cum capite Neronis.

---

a) Tacit. Ann. XIII. 45. b) Tacit. l. c. c) Tacit. Ann. XIV. 60. Suet. c. 35. d) Tacit. Ann. XV. 23. e) Tacit. Ann. XVI. 6. Suet. c. 35. Dio L. LXII. § 27. f) Dio L. LXII. § 28. g) Tacit. Ann. XVI. 21. Dio L. LXIII. § 26. h) Dio L. LXII. § 28.

Coloniae numus certus nondum cognitus.

DIVA dicitur in numo eximio, quem mox in moneta filiae Claudiae describam.

CLAVDIA.

Nata Nerone et Poppaea apud Antium V. C. 816, quod naturae donum ultra mortale gaudium accepit pater, eamque continuo *Augustam* appellavit constitutis praeterea supplicationibos, ludis, simulacris. Verum fluxa haec fuere, cum quartum intra mensem vivere desivisset. Contractos vitae fines compensavere adulationes censentium honores DIVAE, et pulvinar, aedemque, et sacerdotem. [a])

Numi:

Ejus duo hactenus editi, iique similes, unus a Patino, (in Suetonio ad cap. 35 Neronis.) alter a Pèllerinio magis integer. (Mel. I. p. 199.)

DIVA. CLAVD. NER. F. *Templum rotundum, intra quod signum muliebre stans.*

DIVA. POPPAEA. AVG. *Templum distylum, in quo mulier sedens s. cornucopiae.* AE. II. Sunt rarissimi.

Antica illustratur ex Tacito, qui narrat loco, quem laudavi, mortuae Claudiae decretum DIVAE titulum, aedemque. Altera pars ad honores matris Poppaeae, exstructumque ei templum, cujus supra in vita Poppaeae mentionem feci, pertinet. Non existimo, insignes hos numos signatos fuisse Romae, et conjicio eorum patriam esse coloniam aliquam, ac forte Corinthum, vel Patras Achaiae.

Vxor III.

STATILIA MESSALINA.

Abneptis Statilii Tauri bis sub Augusto consulis. Tribus jam antea maritis nuptam sibi conjugem adscivit Atticus Vestinus, etsi haud nescius esset, inter adulteros ejus Neronem quoque esse, quae ipsa res ei exitio vertit. Nam mortua Poppaea cum jungendae sibi Messalinae desiderio teneretur, Vestinum ejusdem anni consulem, qui erat V. C. 818, falsorum criminum accusatum occidit, viduamque in domum suam duxit. [b]) Facta Neronis caesi vidua denuptura erat Othoni Augusto, qui eam matrimonio sibi destinaverat, verum hic a Vitellii ducibus victus mori maluit; tamen moriens reliquias suas et memoriam Messalinae commendavit. [c]) Vitam deinceps transquillam egit liberalium artium studiis impense dedita. [d])

Numi:

ΜΕϹϹΑΛΙΝΑ - - *Hujus caput.*
ΑΟΥΙΟΛΑ. - - ΜΗ. ΑΙΧΜΟΚΛΗ. ΕΦΕ. *Mulier turrita stans d. hastam, s. sigillum Dianae Ephesiae.* AE. III. (Haym Thes. Br. T. II. p. 244.)

---

a) Tacit. Ann. XV. 23. Suet. in Nerone cap. 35. b) Suet. cap. 35. Tacit. Ann. XV. 68. Vetus scholiast. ad Iuvenal. Sat. VI. c) Suet. in Othone c. 10. d) Schol. Iuven. l. c.

Fuiſſe imperante Nerone Aviolam proconſulem Aſiae, et eodem tempore Aechmoclem Epheſi magiſtratum, certum eſt ex aliis Epheſi numis, quos in hujus urbis moneta deſcripſimus, quae et unica, eaque idonea cauſa eſt, ob quam hi numi huic Meſſalinae prae altera Claudii tribuendi ſint.

* * *

ΝΕΡΩΝ. ΜΕΣΣΑΛΙΝ - - - *Vtriusque caput*, in numo Epheſi. (Seſtini T. IV. p. 113.)

ΣΤΑΤ. ΜΕΣΣΑΛ - - *Hujus caput*, in numo Thyatirae. (Ibid. p. 123.)

Modo uterque hic numus certae ſit fidei; nam auctor tot raros imperatorum numos vulgando ſuſpicionis cauſas injecit. Vide, quae diximus in Achillei numis Alexandrinis.

* * *

Alium edidit Triſtanus, in quo hinc caput, et epigraphe Neronis addito L. II., inde ΜΕΣΣΑΛΙΝΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΗΣ. Verum is dubiae eſt fidei arbitro etiam Patino. [a]) Videtur, ut ex numis Alexandrinis ſimilibus colligi poteſt, in antica eſſe caput Claudii, in poſtica ipſa ſtans Meſſalina, ſed illa, quae Claudii uxor fuit.

L. CLODIVS MACER.

Caeſo Nerone, et oblata pluribus novandi copia, Clodius Macer Africae legatus legiones ſibi adjunxit, ſperavitque, retentis navibus frumentariis ſe urbem rei annonariae penuria in poteſtatem redacturum. Illum turbantem Trebonius Garucianus procurator juſſu Galbae interemit. [b])

Numi:

L. CLODI. MACRI. S. C. *Mulier ſtans d. pileum Libertatis, ſ. pateram.*

LEG. Ṫ. LIB. MACRIANA. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Patin. ad Suetonii Galbam c. 11. Morelli in Miſcell. famil. tab. VI. n. 19.)

L. CLODI. MACRI. LIBERATRIX. S. C. *Caput muliebre Africae elephanti exuviis tectum.*

LEG. Ṫ. MACRIANA. LIB. *Typus idem.* AR. (Khell. Supplem. ad Vaill. p. 27 ex muſeo Com. Arioſti, nunc Caeſareo.)

L. CLODI. MACRI. LIBERTAS. S. C. *Caput Africae ſimile.*

LEG. III. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 17.) Vaillantius in ſimili legit LIBERA in Seguini Numis ſel. p. 410.)

L. C. MACRI. S. C. *Caput leonis hiante rictu.*

LEG. III. LIB. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 18. Liebe Goth. num. p. 245.)

L. CLODI. MACER. *Caput Macri nudum.*

---

a) ad Suet. in Nerone cap. 35. b) Suet. in Galba c. 11. Tacit. Hiſt. I. 7. Plutarch. in Galba.

PROPR. AFRICAE. *Triremis.* AR. (Morelli l. c. num. 16.) Similem, ſed aeneum addito S. C. edidit Triſtanus Tom. I. p. 247, et Pembrock Part. III. tab. 49.

In hos numos commentati ſunt praeter alios Vaillantius in notis ad Seguini numismata p. 409, Havercampus ad Famil. Morellii p. 471, Liebeus in Gotha num. p. 245, Khellius in Adpendic. ad Vaill. p. 20, ſed non fuit eadem illorum in iis explicandis ſententia.

Primum diſsidium eſt in legendo Macri praenomine. Vaillantius legendum docet C., non L., motus inſuper, quod gens Claudia Lucii praenomen teſte Suetonio averſata eſt. At praenomen *Lucii* Macro vindicant numi alii non ambiguae lectionis, et ex marmoribus probat Liebeus, reperiri etiam Clodios cum eodem Lucii praenomine.

Alterum diſsidium verſatur in lectione numorum II. et III., in quibus legi videmus triplici modo, aut LIBERA, aut LIBERTAS, aut LIBERATRIX. Vaillantius, qui primam prodidit, ait, notari vocabulo LIBERA, a Macro cum legionem, tum provinciam Africam *liberas* dictas, reſtituta nimirum per Neronis caedem libertate. Pro hac praetenſa voce Morellius in propoſita numi imagine, ejusque commentator Havercampus, tum Liebeus legendum docent LIBERTAS. At Khellius in ſuo diſtincte vidit LIBERATRIX, atque iſtud adfirmare ipſe poſſum, qui numum prae oculis habeo. Mihi indubitatum videtur, cum ceteris omnibus partibus numi ſint ut gutta guttae ſimillimi, etiam non variare hoc ipſum vocabulum, ac tum exiſtimo recipiendum LIBERATRIX. Vaillantianum LIBERA nihil officit; nam aut extritis literis reliquis, aut intra numum, quod ſaepe factum, non receptis deficient literae reliquae TRIX. Quod ad Morellii lectionem attinet, vereor, ne fugientes numi literas ipſe expleverit legendo LIBERTAS. Praeter hanc conjecturam non improbabilem praeſto eſt ratio alia a collatis epigraphe et typo petita. Habemus ſaepenumero vocabulum LIBERTAS in familiarum numis, ſed tum adſtituitur imago ipſius deae *Libertatis*; verum in his numis exaratur juxta caput, quod ex communi conſenſu eſt Africae. An ergo Africa dici poteſt *Libertas?* Nemo ſane iſtud opinabitur. At in ſenſu Clodii Macri, qui audita Vindicis adverſus Neronem ſeditione etiam ipſe in partem gloriae venire voluit, et ipſe haberi auctor liberati a Neronis tyrannide imperii, et robore legionum Africae potuit dictis fidem facere, non alienum erat Africam vocare *liberatricem*, neque obeſt, abeſſe vocem AFRICA; nam praeterquam quod orbis numi plures non cepit literas, neceſſarium iſtud neutiquam viſum, cum Africae caput non ſit ambiguum, ac cultu ſuo ſe ipſum ſatis manifeſtet. An cui ignoti ſunt denarii, et quinarii gentis Porciae, in quorum averſa infra Victoriam ſedentem legitur VICTRIX? quo loco ſubauditur vel *Roma*, vel *Virgo*. At vero ut lectionem Khellii recipiendam omnino cenſeo, ita ab ejus interpretatione, quae Harduiniana tota eſt, plane diſsideo, qui totam anticae inſcriptionem explet: L*egio* CLODI*ana*

MACRI*ana* LIBERATRIX. Cui, qui utramque numi ſuperficiem confert, non continuo in oculos incurrat inepta in eodem numo tautologia?

Collatis omnibus certis Macri numis docemur I., eum reſtituendae libertatis ſpeciem palam praetuliſſe; nam comparet in numo I. ipſa Libertas ſtans, abeſt ipſius Macri caput, ne ſe principem ferre videatur; at inſeritur nota S. C., nimirum tanquam omnia ad ſenatus arbitrium conſtitueret, et univerſim omnes hi numi ad eum modum ſignati ſunt, quo ſignatos videmus numos ſtantis reipublicae. Ipſas quin etiam legiones dixit *liberas*, tanquam quae a rep. libera, non nutu principis penderent. Hoc inſtituto caute captavit plebis R. gratiam, quae intellecta Neronis caede pileata per urbem teſte Suetonio diſcurrit. Docemur II., habuiſſe Macrum legiones binas, quibus praefuit, primam, quam de ſe vocavit *Macrianam*, quod etiam non obſcure indigitat Tacitus his verbis: a) *in Africa legio*, *cohortesque delectae a Clodio Macro*, et *tertiam* dictam *Auguſtam*. De legionibus, quae ſub Macro ſtetere, etiam alibi agit Tacitus. b) Atqui legionem III. Auguſtam ſtetiſſe in Numidia praeter hos numos non modo docet Dio, c) ſed et marmora in ditione Algeriana reperta, et inſcripta: LEG. III. AVG. teſte erudito Shaw Anglo. d)

Numi loco poſtremo deſcripti, in quibus caput Macri ſiſtitur, oppido mihi videntur ſuſpecti, atque in eadem opinione fuere Havercampus, e) Spanhemius, f) Liebeus. g) Nolim tamen his numis malae fidei notam inuri propterea, quod in iis Macer dicitur PROPR*aetor* AFRICAE, cum tamen Africa fuerit provincia proconſularis populi, et a proconſulibus regeretur, non legatis propraetoribus Auguſti. Dubium enim facile expedient Tacitus, b) et Dio, i) quos laudaſſe ſufficiat, nam cauſam hanc jam diſcuſsimus alibi. k)

PRETIVM.

Numi L. Clodii Macri certae fidei ſunt omnes argentei et RRRR.

SERVIVS SVLPICIVS GALBA.

Natum fuiſſe V. C. 751 IX. Kal. Ian. diſerte teſtatur Suetonius. l) Sulpiciorum familia vetus et magna, cujus auctor paternus, ſi ipſi huic Galbae ſides, Iuppiter, maternus Paſiphae Minois uxor, m) cui adſtipulatur quoque Silius Italicus. n) Mater illi fuit Mummia Achaica proneptis L. Mummii ejus, qui Corinthum excidit. o) Rebus agendis per aetatem idoneus remp. adiit, atque ſerius praepoſitus Galliis, deinde Africae laudem a juſtitia, tum virtute

a) Hiſt. II. 97. b) Hiſt. I. 11. c) L. LV. § 23. d) Voyages Tom. I. e) in Fam. Morelli p. 471. et in Impp. Morelli T. II. p. 181. f) Tom. II. p. 241. g) Goth. num. p. 246. h) Hiſt. IV. 48. i) L. LIX. § 20. k) Vol. IV. p. 240. l) Cap. 4. m) Suet. c. 2. n) Punic. L. VIII. 471. o) Suet. c. 3.

ac disciplina militari non vulgarem abstulit, ac denique oblatam a Nerone Tarraconensem Hispaniam varia fama administravit. Excitatus a Vindice Galliarum praeside, ut imperium pro Nerone acciperet, repugnavit aliquamdiu, ac tum denique consensit, cum necem sibi a Nerone parari intellexit. [a]) Ergo conscenso tribunali militum voce salutatus imperator nonnisi legatum se senatus populique R. professus est. [b]) Comperto, Vindicem a Verginii Rufi Germaniae legati copiis victum mortem sibi conscivisse, parum aberat, quin vitae renunciaret; sed mox audito, caesum Romae Neronem, et universum senatum in verba sua jurasse, suscepit *Caesaris* appellationem. [c]) Vt urbem ingressus est, coepit continuo flagrare invidia, quod atrocius in noxios saeviret, et intempestiva parsimonia supplendo aerario studeret; praetorianorum vero, ac militum animos plane a se avertit negato, quod promeriti sibi videbantur, donativo. Ergo Germaniae superioris miles primus obsequium rumpere est ausus. Quod cum esset nunciatum Galbae, isque se contemptum non propter ea vitia, sed senectutem, atque orbitatem crederet, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem, egregiumque adolescentem adoptavit die X. Ianuarii V. C. 822. [d]) Causam per se honestam, neque ingratam populo innata sibi avaritia corrupit. Nam cum proposito militibus filio Pisone ne tunc quidem, cum maxime tempus postularet, donativi mentionem faceret, recente militum odio tempestive usus Otho aeger animo, quod praeter spem alium a Galba adoptatum vidit, sexto post adoptionem die castra occupat. Conversis in novum principem animis mox desertus a suis Galba una cum filio occiditur die XV. Ianuarii V. C. 822. [e]) Ejus ingenium, ac indolem eleganter, ac paucis describit Tacitus. [f]) Tradidere plerique, mortuum Galbam aetatis anno LXXIII., at difficile est, hunc annorum numerum conficere, si verum est, quod ex Suetonio memoravi, natum Galbam V. C. 751, de quo vide, quae notavit Reimarus ad Dionis L. LXIV. § 1 nota 2.

Numi:

Hi chronologicam classem non exigunt, quoniam omnes intra septem mensium spatium signati sunt. Magis tamen, quam pro tam arcto tempore, Galbae numi in omni metallo abundant. Praemitto partes anticas; at aversas, si quae nonnisi obvia, at trita offerunt, brevitatis causa omittere juvat.

*
* *

A. GALBA. IMPERAT., epigraphe rarior, in AR.
B. GALBA. IMPERATOR, in AR.
C. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. epigraphe rarior in AE. II.

a) Suet. c. 9. b) Suet. c. 10. c) Suet. c. 11. d) Tacit. Hist. I. 18. e) l. c. 27 seq. f) Hist. I. 49.

D. IMP. GALBA. in AV. et AR.
E. IMP. SER. GALBA. AVG. in AV. et AR.
F. IMP. SER. GALBA. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
G. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
H. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. in AV. et AR.
I. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. P. M. in AV. et AR.
K. IMP. SER. GALBA. CAE. AVG. TR. P. epigraphe rara in AE. I.
L. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. P. M. TR. P. epigraphe rarior, in AE. II.
M. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. PON. M. TR. P. epigraphe rarior in AE. I.
N. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. II.
O. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. POT. in AE. I.
P. SER. GALBA. IMP. in AR. (Morelli.)
Q. SER. GALBA. IMPERATOR, epigraphe rarior in AR.
R. SER. GALBA. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)
S. SER. GALBA. IMP. AVGVSTVS. epigraphe rara in AE. II.
T. SER. GALBA. CAESAR. AVG. epigraphe rarior, in AV.
V. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. in AE. I.
X. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Y. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Z. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. T. P. epigraphe rarior in Quinariis.
Aa SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AR. et AE. I.
Bb SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. PO. MA. TR. P. in AE. I. et II.
Cc SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I.
Dd SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I.
Ee SER. SVLPI. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I. et II.
Ff SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)

Caput Galbae in AV. et AR. plerumque laureatum, raro nudum, in AE. I. constanter laureatum, in AE. II. jam laureatum, jam nudum.

* * *

Adversa incerta.

AVGVSTA. S. C. *Mulier sedens d. pateram, s. hastam.* AE. I. (Morelli, Mus. Caes., sed vitiata anticae epigraphe.)

Typo aversae sisti Liviam Augusti, omnibus certum habetur, non modo, quod eodem cultu ea, ut vidimus, saepe in moneta sua proponitur, verum etiam eo, quod de Galba diserte praedicat Suetonius: [a]) *observavit ante omnes Liviam Augustam, cujus et vivae gra-*

a) Cap. 5.

tia plurimum valuit, *et mortuae teſtamento paene ditatus eſt*. Suetonio jungendus Plutarchus: a) *Ad haec intercedebat Galbae aliqua cum Caeſaris uxore neceſſitudo, atque inde Liviae beneficio conſul ex palatio progreſſus eſt*. Mox infra alius ejusdem Liviae numus producetur, ſed inſcriptus: DIVA. AVGVSTA.

Vt lit. B.

BON. EVENT. *Genius nudus ſtans d. pateram*, *ſ. ſpicas cum flore papaveris*. AR. (Muſ. Caeſ.)

De deo Romanis dicto *Bonus Eventus*, ejusque forma plene ad Plinii deſcriptionem exacta actum in numis familiarum. Fuiſse Galbae praecipuam cauſam ejus colendi ob diſsipata feliciter pericula, quae capiti imminebant, hiſtoria ſatis docet, neque alia ex cauſa Severus primis imperii annis adhuc turbidis ſalutari huic deo monetam dedicavit. Ad calcem numorum Galbae autonomum cum capite *Boni Eventus*, ſed et hunc eo imperante ſignatum recenſebo.

Vt lit. A.

CONCORDIA. PROVINCIARVM. *Mulier ſtans d. ramum*, *ſ. cornucopiae*. AV. AR.

Inſignis numus, ex quo, hortante primum Vindice, conſentiente deinde ſenatu, provincias tandem omnes in Galbae verba juraſse intelligimus.

Vt lit. D. H. Aa.

DIVA. AVGVSTA. *Livia ſtans d. pateram*, *ſ. haſtam*. AV. AR.

Supra ſub AVGVSTA eandem Liviam eodem cultu, ſed ſedentem vidimus. Reliqua explicatio ex eodem loco petenda.

Vt lit. P. Galba eques citato curſu.

GALLIA. *Caput muliebre*, *prae quo duae ſpicae*, *pone duo ſpicula*, *infra clypeus contractior rotundus*. AR. (Morelli, Patin in Suet. p. 345.)

Fuit Gallia impulſore Vindice prima ſaltem origo delati Galbae imperii, atque eo etiam caeſo inter primas provincias, quae Galbae partibus acceſſere. Gratus pro navata opera Galba Gallos civitate, et in poſterum tributi levamento eſt remuneratus, b) quae etiam cauſa fuit Galliae in numis ſignandae.

Vt lit. R. Galba eques citato curſu.

TRES. GALLIAE. *Tria capita muliebria*, *ante quorum ſingula eſt ſpica*. AR. (Morelli in Fam. Sulpic. et in Impp. Patinus in Sueton. p. 345.) Eſt RRR.

Numus hic tres tantum Gallias ſiſtit, etſi conſtet, ab Auguſto omnem Galliam in quatuor provincias fuiſſe diſtributam, Narbonenſem, Aquitanicam, Lugdunenſem, Belgicam. Credi poſſet, excluſam Belgicam, quia refert Tacitus, c) proximas Germanicis exercitibus Galliarum civitates neque jus civitatis, neque tributi levamentum, ut reliquas, a Galba adeptas, quasdam etiam finibus ademptis multatas, nimirum quod lentius, caeſo etiam Vindice, ad ſe acceſſerant. At video, etiam in marmoribus non raro excludi Belgicam. Sic in marmore apud Gruterum d) legitur: TRIVM. PROV. GALL. LVG-

a) in Galba p. 1054. b) Tacit. Hiſt. I. 8, et Plut. in Galb. p. 1060. c) Hiſt. I. 8. d) pag. 440. 3.

DVNENS. NARBONENS. ET. AQVITANENS. Eaedem tres provinciae haud dubie intelligentur in aliis marmoribus, inſcriptis: TRES. PROVINC. GALL. [a]) Veriſimile eſt, Galliam Belgicam aliqua ratione a reliquis tribus Galliis fuiſſe avulſam, ex quo ejus pars Rheno adſita in Germaniam ſuperiorem, et inferiorem diviſa eſt. Factum iſtud imperante adhuc Auguſto eruimus ex Tacito, qui jam ſub ejus exceſſum memorat in hoc tractu exercitum Germanicum ſuperiorem, et inferiorem, [b]) et mox ſub Tiberio Germaniam ſuperiorem, et inferiorem, [c]) atque ex hoc tempore provincia Belgica, Germania ſuperior et inferior unum quoddam corpus videntur conſtituiſſe, unde factum, ut eae non raro una enuncientur, ut apud Gruterum [d]) T. Varius Clemens dicitur PROC. PROVINC. BELGICAE. ET. VTRIVSQ. GERMANIAE. Apud Sponium: [e]) C. Furius Sabinius PROC. PROV. BELGIC. ET. DVARVM. GERMANIAR. Harduinus ex tribus hujus numi Galliis Narbonenſem excludit, quia Plinius Galliam Comatam in tres populos dividit, in Aquitanos, Lugdunenſes, ſeu Celtas, et Belgas. [f]) Etiam Bimardus has tres provincias excluſa Narbonenſi conjungit. [g]) Nolo in incerto pertinacius repugnare. Seligat lector.

Vt lit. B.

GALLIA. HISPANIA. *Genius virilis Galliae ſtans ſ. haſtam inverſam tenens dexteram jungit cum adſtante genio virili Hiſpaniae, ſ. clypeum rotundum, et inverſam item haſtam tenentem.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D vel E.

HISPANIA. *Mulier ſtans d. ſpicas cum papavere, ſ. clypeum rotundum cum binis haſtis.* AV. In aliis: *Eadem mulier, ſed gradiens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Similem averſam jam dedimus in numo *Divi Auguſti*, ſed quem jam ibi imperante Galba fuiſſe ſignatum diximus.

GALBA. IMP. *Imperator eques.*

HISPANIA. *Caput Hiſpaniae muliebre laureatum, ante quod duae ſpicae, pone duo clypei rotundi cum binis haſtis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Iungitur in his numis utraque provincia Galbae amica, ut dictum altius. Iſtud diſplicet, cum iisdem attributis propoſitum fuiſſe a monetariis tam Galliae, quam Hiſpaniae caput, ſic ut unum pro altero perinde haberi poſſet, niſi epigraphe ſubſidio veniret.

Vt lit. Cc.

HISPANIA. CLVNIA. SVL. S. C. *Imperator ſedens ſ. parazonium ab adſtante muliere ſ. cornucopiae tenente Victoriolam accipit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

De hoc numo jam egimus in moneta Cluniae Hiſpaniae Tarraconenſis. Argumenti explicatio tota ex Suetonio pendet narrante, [h]) Galbam, utrum imperium acceptaret, ancipitem, *confirmatum cum ſecundiſſimis auſpiciis, et ominibus, tum virginis honeſtae vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina ſacerdos Iovis CLVNIAE ex penetrali ſomnio monitus eruerat, ante ducentos annos*

a) Gruter p. 476. 4. et B. L. Mem. XXI. p. 498. b) Ann. I. 31. c) Ann. IV. 73. d) pag. 482. 4. 5. e) Miſcell. p. 148. f) ad Plin. H. N. Tom. I. p. 223. g) Differt. praefixa tomo I. Inſcript. Murat. p. 14. h) Cap. 9.

ſimiliter a fatidica puella pronunciata, quorum carminum ſententia erat, oriturum quandoque ex Hiſpania principem, dominumque rerum. Non praetereundum, quod narrat Plutarchus, [a]) Galbam audita Vindicis caede ſeceſsiſſe Coluniam, (Κολουνιαν Ιζηρικην) ductumque poenitentia anteactorum, et deſiderio priſtini otii non magnopere, quae praeſens tempus poſtulabat, procuraſſe, ac perſeveraſſe ibi, dum denique ſenatusconſultum de decreto ei imperio adferretur. Dubium non eſt, Plutarchi Κολουνιαν eſſe ipſam hanc noſtram *Cluniam*, atque adeo hanc urbem Galbae primum propter laudatum vaticinium, deinde quod in ea de collata ſumma poteſtate certior eſt redditus, cumprimis fuiſſe dilectam, auctamque honoribus et beneficiis, quod inditum etiam SVL*piciae* nomen honorificum, ut numus praeſens teſtatur, luculente comprobat.

Varia anticae epigraphe.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos ſeminudus ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, juxta ſtans Virtus capite galeato d. parazonium, ſ. haſtam, et dextero pede galeam, ut videtur, premens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vtrumque numen, Honos, et Virtus, proponitur etiam in numis gentis Fuſiae et Muciae, de quibus vide, quae in gente Mucia notavi; verum in iis ſola proponuntur capita. Ceterum cur ii in Galbae numis reſtituantur, quod dicam, non habeo.

Antica incerta.

LIBERTAS. P. R. *Mulier ſtans elatis manibus inter duas ſpicas.* AR. (Morelli Impp.)

Libertas in Galbae numis frequens eſt, neque id mirum, cum reſp. per Neronis internecionem ſibi ipſi reſtituta videretur, et plebs referente Suetonio eam ob cauſam pileata diſcurreret. Deſcribere hunc numum placuit propter typi inſolentiam; nam hoc cultu Libertas fingi in nullo numo eſt ſolita. Et videtur eo inſignis allegoria involuta, tanquam mulier hortaretur geſtu ad colendos libere agros ſublata tandem communi orbis lue, et velut geſtiens gaudio inclamaret agricolis cum Marone: [b])

Paſcite ut ante boves, pueri, ſummittite tauros.

Inique, ut videtur, Schlegelius hujus numi fidem elevat profitendo, eum a Morellio hauſtum ex Goltzii MSS. [c]) Nam adſtitutum iconismo lilium teſtatur, numum ſervari in muſeo regis Galliarum.

Incerta anticae epigraphe. Caput laureatum.

LIBERTAS. RESTITVTA. S. C. *Imperator togatus ſtans figuram genuflectentem ſublevat ſtante retro milite.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp.)

Novus etiam hic Libertatis typus, qui praeivit numos Hadriani, in quibus reſtitutas provincias habemus.

Vt lit. B.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre Libertatis.* AR.

Hic idem numus eſt, in quo Seguinus perperam legit: REST. NVM., ut videbimus infra.

---

a) in Galba p. 1055. b) Eclog. I. v. 45. c) Tom. II. p. 162.

GENIO. P. R. *Caput Galbae nudum recalvastrum, pone cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars nudus gradiens d. telum intorquet, f. clypeum minutum rotundum praetendit.* AR. (Morelli Impp.)

Antica hujus numi prorfus infolens. Omifsis veris titulis dicitur Galba *Genius populi Romani*, additurque cornucopiae, quod unum eft ex geniorum attributis. Genium fecit Galbam commune in Neronem odium. Caput in hoc numo praecalvum objicitur, quali fuiffe Galbam teftatur Suetonius. [a])

Vt lit. Ee. Caput nudum.

PAXS. AVGVSTI. S. C. *Mulier ftans armorum acervum admota face comburit, f. cornucopiae.* AE. II. (Muf. Caef. Morelli.)

Memorabilis averfae epigraphe; nam fcriptura PAXS archaismus eft hac aetate infolitus. Typus ipfe nunc primum occurrit, quem fucceffores faepe funt imitati.

Antica varia.

QVADRAGENSVMA. REMISSA. S. C. *Arcus, fupra quem duae ftatuae equeftres.* AE. II. (Morelli.)

In aliis :

QVADRAGENS. REMISSAE. S. C. *Similis arcus, et praeterea intra eum figura ftans, ad quam accedunt duae figurae aliae, nudae, ut videntur, et vinctis poft tergum manibus.* AE. II. (Muf. Caef.)

Antica incerta.

XXXX. REMISSAE. S. C. *Arcus fimilis, fed absque figuris fubtus.* AE. I. (Morelli.)

Antica incerta.

R. XL. LIBERTAS. AVG. S. C. *Libertas ftans.* AE. I. II. (Morelli.)

Vt lit. X.

R. XL. ROMA. *Roma galeata ftans d. globum, cui infiftit figura muliebris d. ramum, f. cornucopiae tenens, f. aquilam legionariam, et fimul thoraci innixa, finiftro pede galeam calcat, pro pedibus.* AE. I. (Muf. Caef.)

Fuiffe Galbam intempeftive parcum, tradunt fcriptores omnes; fuiffe tamen aliquod intervallum, quo liberalitati nonnihil indulfit, atque haud dubie mox ab adito imperio captandae caufa gratiae, probant hi numi, qui non exiguo numero *quadragefimae remiffae* beneficium depraedicant; quibus addendum Suetonii teftimonium, narrantis, [b]) Vefpafianum *omiffa fub Galba vectigalia revocaffe.* Cujus fuerit naturae haec quadragefima, quam varia, et an revera ejus abolitio fuerit Galbae opus, nam funt, qui ex Tacito hoc beneficium Neroni rependant, quaere apud Burmannum. [c]) Athenis fuadente Euripide quadragefimam, τεσσαρακοςην, fuiffe invectam, narrat Ariftophanes, [d]) ad quem locum obfervat vetus fcholiaftes: ȣτος ἐγραψε τεσσαρακοςην ἐισενεγκειν ἀπο της ȣσιας ἐις το κοινον, *is legem tulit, ut quadragefima bonorum in aerarium publicum inferatur.* Typi varii, quo pacto cum hac vectigalis abolitione pofsint componi, non fatis apertum, ac praecipue in numo, in quo parvae figurae arcum fubeunt, quae plerumque in hujus generis cimeliis tam funt exiles, ut diffi-

---

a) Cap. 20. 21. b) in Vefpaf. c. 16. c) Differt. de Vectig. P. R. c. V. d) in Concionantib. v. 820.

cile ſit, earum habitum, cultumque confidenter definire. In figura parva numi poſtremi ex ramo oleae, et cornucopiae deam Pacem agnoſco, cujus beneficio factum, ut quadrageſima preſſo populo remitti potuerit.

Vt lit. B.

REST. NVM. (*ut perperam lectum*) *Caput muliebre.* AR.

Numus hic, qui nunc exſtat in muſeo regis Galliarum, in varias ſententias eruditos diſtraxit. Verum Barthelemyus illo rurſum adcurate inſpecto, et collato alio ſimili muſei d'Ennery evicit, inanem eam fuiſſe litem, legendumque: LIBERTAS. RESTITVTA, ut ipſe fuſe probat. [a])

Numi varii metalli, in quorum averſa:

ROMA. RENASC. *vel* RENASCES, *vel* RENASCENS *typo Romae vel ſtantis, vel ſedentis.*

Iſthaec averſae epigraphe vanum fuit augurium Romanorum, exſtincta Caeſaris ſtirpe poſt impuros homines Tiberium, Caligulam, Claudium, Neronem laetiores vices ſperantium. Vocabulum RENASCES Havercampo videtur tempus futurum. [b]) Mira ſane oratio, quae turpem ſoloecismum in monetam Romanam invehit, cum ſcribendum fuiſſe RENASCERIS vel tirones norint. Sane ejus ſenſus poſito in aliis vocabulo RENASCENS ſatis eſt apertus. Sic in numis quoque Veſpaſiani legitur: ROMA.-RESVRGES. Placuit ſaepe Latinis elidere N, praecipue cum literam S praecedit. Sic etiam in marmoribus optimae aetatis legas INFAS pro INFANS, et quae ſimilia alia ex lapidibus eruit illuſtris Marinius. [c]) Fecit eadem libido, ut vocabula *quotiens*, *quadragenſuma etc.* N ſuum amitterent.

Varia anticae epigraphe.

SALVS. GEN. HVMANI. *Mulier ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. gubernaculum inverſum, d. pede globum calcat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Adludit numus ad id, quod narrat Suetonius, [d]) Galbam a Vindice his verbis ad capeſſendum imperium incitatum: *humano generi adſertorem, ducemque ſe adcommodaret.* Eadem averſae epigraphe habetur etiam in numis Auguſti, quos ad annos V. C. 734 et 742 deſcripſi, ſed in iis alius eſt typus.

Vt lit. Ee.

SENATVS. PIETATI. AVGVSTI. S. C. *Imperator paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. ramum coronatur ab adſtante viro ſenatorio togato barbato ſ. ramum tenente.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

* * *

SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. *Caput muliebre, ante cujus pectus duae ſpicae, infra clypeus parvus rotundus.*

S. P. Q. R. *Clypeus votivus.* AR. (Morelli ex reg. Gall.)

Singularis hujus numi adverſa, quae juxta ipſius Galbae titulos non hujus caput offert, ſed vel Galliae, vel Hiſpaniae; nam utriusque provinciae genium eodem modo fingi ſupra vidimus. Ceterum cum epigraphe ſit dedicatoria, hoc

a) B. L. Mem. T. XXVI. p. 547. b) ad Morelli Impp. T. II. p. 161. c) Iſcriz. Alban. p. 148. d) Cap. 9.

numo docemur, a S. P. Q. R. clypeum votivum, quales plures in Augusti moneta vidimus, alterutrius provinciae nomine Galbae oblatum dedicatumque.

Antica incerta.

TIBERIS. P. M. TR. P. COS. II. *Tiberinus humi sedens.* AV. (Catal. d'Ennery.)

Vnicus hic Galbae numus est, qui ejus consulatum memoret, et quidem alterum; nam primum privatus inivit teste Suetonio, alterum Kal. Ian. V. C. 822, caesus continuo post dies XV., intra quos adeo singularem hunc numum feriri contigit. Causa illati Tiberini mihi ignota.

Autonomi
Commatis Romani, Galba imperante signati.

Exstant numi complures commatis Romani absque imperatoris capite, vel inscriptione, quos propterea καταχρηστικῶς *autonomos* compellare liceat, qui suadente typo, et epigraphe Augustorum aevo sine dubio signati sunt. Horum non paucos jam descripsi in numis Augusti ad annos V. C. 734 et 742; at sunt etiam nonnulli Galbae, et Vitellii, atque etiam aliorum, quos suis locis describemus. Id genus numos habes affatim apud Morellium in incertis familiarum, et in Catalogo d'Ennery. Ad Galbam pertinent sequentes:

BON. EVENT. *Caput muliebre.* ROMA. RENASCES. *Roma paludata stans d. Victoriolam, s. hastam.* AR. (Mus. Caes. Morelli incert. fam. tab. I.)

Eadem adversa.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona civica.* AR. (Morelli l. c.)

Omnes hae inscriptiones et typi obvii sunt in Galbae moneta. Fabrica etiam istud aevi sapit.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre velatum, ad cujus pectus spica.*

CONCORDIA. *Mulier sedens d. signum militare, super quo porcus, s. caduceum.* AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

MARS. VLTOR. *Mars paludatus stans, d. signum militare, s. clypeum.* AR. (Morelli incert. fam. tab. II.)

Eadem adversa.

MARS. ADSERTOR. *Mars paludatus stans d. tropaeum, s. clypeum.* AR. (Morelli l. c. tab. IV.)

Eadem adversa.

S. P. Q. R. *inscriptum clypeo, quem ambit corona querna.* AV. (Morelli l. c.)

HERCVLES. ADSERTOR. *Caput Herculis laureatum barbatum.* FLORENTE. FORTVNA. P. R. *Mulier stans d. ramum, s. cornucopiae.* AR. (Bimard ad Iobert. T. I. p. 299.)

Ex septem hic descriptis numis tertius ex museo Caesareo, cum quod forte unicus est, tum propter argumentum illustrem locum tenet. Ejus pars aversa *Concordiam* enunciat, cujus quoque symbolum est caduceus, quem mulier manu tenet. Indicari vero concordiam ipsius Hispaniae, atque ut verisimile est, militum ex Hispanis conscriptorum in deferendo Galbae principatu, invictum argumentum praebet signum militare, cui superne porcus imminet. Esse istud animal insigne Hispaniae, comprobant numi gentis Coeliae, in quibus visitur

ſignum militare, cui inſcriptum HIS*pania*, juxta porcus, aut in aliis porcus ſigno militari eodem modo, ut in praeſente, praefixus. Quid quod ipſius Cluniae, qua in urbe Galbam acclamatum fuiſſe imperatorem diximus, inſigne eſſe porcum, hujus urbis numi luculente demonſtrant, in quibus id animal in averſa aut ſolum typum facit, aut ſaltem inſtar ſigni incuſi inſertum eſt. Adi Florezium. Ad haec novimus, quam ſaepe Hiſpania in Galbae numis memoretur. Ceterùm ipſa antica tam per epigraphen, quam typum nos monet, hos numos ſub Galba fuiſſe ſignatos, nam in nullis alterius imperii numis Libertati ſpica tribuitur. Hanc vero a Galba reſtitutam ope *Martis* cum *Vltoris*, tum *Adſertoris* partes averſae loquuntur. Quare inique Havercampus, ubi in hos Morellii numos commentatur, eos in IIIvirorum, et Auguſti aetatem retrahit. Singularis eſt etiam is, quem poſtremo loco deſcripſi, et qui fuit olim in muſeo abbatis Rothelin. Si numi praecedentes cum epigraphe MARS. ADSERTOR imperante Galba ſunt ſignati, dubium non videtur, etiam numum inſcriptum HERCVLES. ADSERTOR. cum iisdem ſociandum, praecipue cum ejus typi praeclaram ſuppeditent illorum temporum allegoriam. Quemadmodum enim Hercules ex Hiſpania redux occiſo Caco latrone ſeptem colles in libertatem adſeruit, ſic et Galba ex eadem Hiſpania reverſus dejecto Nerone Romam iisdem ſeptem collibus impoſitam liberavit, effecitque, ut *florere Fortuna P. R.* iterum inciperet.

Forte inter numos illos, quos eodem loco Morellius inter incertos exhibet, adhuc ſunt, qui natales ſuos Galbae imperio debeant, ſed dubia ſunt eorum criteria, et Vitellii, aliorumque imperatorum aetati non repugnant.

Numi reſtitutionum.

Hi recenſentur in tractatu ſingulari de numis hujus claſsis, quem dedimus volumine V.

Numi commatis peregrini.

Perpauci id genus numi propter Galbae breve imperium adhuc cogniti, ſuntque:

Populorum liberorum:

Antiochiae Syriae: ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. (Morelli.) de quo numo ad ſtabiliendam ejus urbis epocham eximie valido in hujus urbis moneta egimus.

Cypri. Hujus numi alii cum capite Galbae inſcribuntur: ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥC. Α. (Vaill. Morelli.) At in alio Haymii: (Thes. Brit. T. II. p. m. 245.) ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥC. Β. Eruditus editor cum annos binos componere cum ſeptem menſium imperio nequiret, ad concepta pro ſtabilitate imperii Galbae vota confugit. Non advertit animum ad numos Galbae Alexandrinos, quorum alii Α, alii Β pariter offerunt, ſed cujus explicatus cognitus.

Coloniarum numi hi quoque ex eadem cauſa rari. Habemus Babbae, Corinthi, Patrarum.

Alexandrini minus rari.

Nomina Galbae.

Praeter jam cognita *Servii Sulpicii* le-

guntur etiam in numis Alexandrinis nomina *L. Livii*, sic: ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛΠ. ΓΑΛΒ. Haec praeclare explicantur a Suetonio, [a]) qui cum narrasset, habuisse Serv. Sulpicium Galbam novercam Liviam Ocellinam, mox infra refert: *adoptatus a noverca sua LIVII nomen, et Ocellae cognomen adsumpsit MVTATO PRAENOMINE; nam et LVCIVM mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit.* De his nominibus, et numis olim copiosius disserui in mea Sylloge I. p. 68, ubi praeterea monumenta alia produxi, quae eum, adhuc privatus cum esset, *L. Sulpicium*, quin et *L. Livium L. F. Ocellam* appellant. Ante istud tempus numos hos Alexandrinos a quopiam explicatos, aut certe solide, ac vere, non reperi. Reperi serius eorum similem descriptum ab Harduino, [b]) sed non allata horum nominum causa. Mirum vero est, quod Spanhemius de hoc agens Harduini numo contra certam Suetonii fidem disserit. [c]) Ait enim: ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛ. *reddi debuit noto adoptatorum apud Romanos more* Lucius Livianus Sulpicius *Galba.* Viro maximo aliquid humani hoc loco accidisse quis negaverit? Nam si Sulpicius Galba in familiam Liviam transivit, ex adoptionis lege dicendus fuisset non *Livianus*, sed *Livius Sulpicianus.* Recte etiam dixit Suetonius, Galbam Lucii nomen usque ad tempus imperii usurpasse; nam in omnibus Galbae numis commatis Romani aliud praenomen quam Servii non habemus. At in provinciis retenta adhuc nonnunquam vetera fuisse nomina, hos numos testes luculentos habemus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae. - - - - - -	C.
Aenei III. formae - - - - - - -	O.
Commatis peregrini.	
Aenei urbium liberarum - - - - - -	RRR.
Alexandrini - - - - - - - -	R.

M. SALVIVS OTHO.

Natus V. C. 785 IV. Kal. Majas patre L. Salvio Othone viro virtutis spectatae, et omnes reip. honores emenso, matre Albia Terentia illustris domus. [d]) Iuventus ejus prodiga, et procax fuit, sed propter hanc ipsam morum congru-

a) Cap. 3 et 4. b) Hist. Aug. p. 726. c) Tom. II. p. 28. d) Suet. in Othon. cap. 1. 2.

entiam probata Neroni ejus vita. Brevi tamen inter utrumque intercefsit difsidium, cum Nero Poppaeam Sabinam deperiret, quam marito abductam uxorem ducere parabat Otho, neque cedere rivali Caefari. Per honorem igitur a Nerone fepofitus in Lufitaniam, eam provinciam decennio fingulari moderatione, et abftinentia rexit. Deficienti fubinde Galbae fe primus junxit, oblata etiam in pecuniae ufum aurea et argentea fupellectile, [a]) fuitque deinceps imperatori fidus, donec praelatum fibi in adoptione Pifonem vidit. Commotus igitur cum dolore offenfae, tum aeris alieni magnitudine, quod abolere nifi in fummo faftigio non poterat, compofitis infidiis a paucis primum falutatus imperator, mox adjutus a militibus per ingentes pollicitationes adlectis, et Galbae propter avaritiam infenfis hunc cum Pifone interfici jubet V. C. 822 die XV. Ianuarii. Principia imperii mitia ac moderata fuere, cognomen etiam Neronis fibi dari ad captandam infimae plebis gratiam non abhorruit. At qualis evafurus effet, per breve et impacatum imperii tempus intelligi non potuit. Nam cum paucis ante diebus legiones Germaniae Vitellio imperium detuliffent, hicque cum geminato exercitu Italiae immineret, tentatis fruftra pacis conditionibus obviam hofti eundum fuit. Ipfo Brixilli fubfiftente duces feliciter aliquoties cum Vitellianis congrefsi, tandem internecione apud Bedriacum caefi funt; cujus cladis accepto nuncio etfi adventantibus quaquaverfum novis legionibus reparare facile jacturam potuiffet, militesque vitam ac fanguinem pro ejus caufa offerrent, tamen reipublicae caufa, ut parceretur civibus, cefsit Vitellio, feque ipfe ingente militum dolore ac luctu interemit, fuitque mors forti animo obita magno omnibus miraculo, qui mollem ejus, fluxamque vitam, ac munditias paene muliebres novere. Qua motus incredibili conftantia Martialis non dubitavit Catoni Othonem comparare: [b])

Sic Cato dum vivit, fane vel Caefare major,
Dum moritur, nunquid major Othone fuit?

Mortuus eft die XVI. Aprilis ejusdem anni V. C. 822 feptimo et tricefimo anno, imperii die quinto et nonagefimo. Modicum ejus monumentum apud Brixillum, infcriptumque: M. OTHONIS, adhuc Plutarcho confpectum fuit. Ejus tumultuarium imperium nobis fcriptum reliquere Tacitus, Suetonius, Plutarchus, Dio.

Numi:

Hujus numi commatis Romani, quos aureos et argenteos, quod fciamus, tantum fuiffe infra dicemus, duas tantum diverfas capitis infcriptiones offerunt, neglectis aliis, quas proponit Morellius, fed de quibus certum judicium, fintne hujus commatis, ferri nequit, cum more fuo partes anticas a pofticis divellat.

IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P. et:

IMP. M. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P.

a) Plutarch. in Othon. Suet. c. 4.

b) L. VI. epigr. 32.

Caput Othonis in his aureis et argenteis commatis Romani numis nulla unquam corona laurea ambitur, quae tamen additur in numis cum argenteis, tum aeneis commatis peregrini. Illi omnes capillos curtos, et certa lege, citra morem, quem in aliorum imperatorum imaginibus ſpectamus, compoſitos exhibent, quem nobis cultum egregie explicat Suetonius, [a]) *munditiarum vero paene muliebrium* fuiſſe Othonem ſcribens, *vulſo corpore*, *galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato et annexo, ut nemo dignoſceret;* quo docemur, Othonem ad tegendam calvitiem, quae turpis olim habita fuit, comis adſcitiis uſum. Alium rurſus cultum videmus in numis commatis externi, in quibus caeſaries promiſsior, et decora objicitur. Quin in his faciei quoque lineamenta abludunt ab illis, quae in numis Romanis obſervantur. Tam varii diſsidii ratio in promptu. Provinciae remotae mox audito, ad imperium evectum Othonem, nondum cognito ſibi ejus cultu, et lineamentis, ſinxere caput, quale eſſe videbatur; ſerius etſi illis probe cognitis a feriunda Othonis nomine moneta abſtinuere incerto primum orbe de belli civilis exitu, deinde ſublata per ejus necem cauſa.

* * *

Partes averſae ſunt:

PAX. ORBIS. TERRARVM. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. caduceum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

PONT. MAX. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. cornucopiae.* AV. AR. vel: *Aequitas ſtans.* AR. vel: *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator togatus ſedens d. ramum, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator eques citato curſu.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

ROMA. *Roma galeata ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. Numum depictum ſtitit Morellius quidem, verum utrum eum viderit quoque, ac non potius ex ſuſpecto fonte hauſerit, dubitem.

* * *

SECVRITAS. P. R. *Mulier ſtans d. coronam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) Alius Morellii, in quo plenius POP. ROM., et Securitas ſedens, videtur ſuſpectus.

* * *

VICTORIA. OTHONIS. *Victoria ſtans, vel gradiens, etiam ſuper globo.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

* * *

Alias etiam partium averſarum inſcriptiones et typos promulgavit Chifſletius in diſſertatione, quam mox laudabimus, ſed eos numos ſpurios ſuſpicor, certe in adcuratioribus catalogis deſcripti non reperiuntur.

De numis aeneis Othonis.

Cum primum artibus liberalibus ac diſciplinis reſtitutus honos eſt, coeptum etiam magna aviditate in numos veteres inquiri, ac diviſa tum numiſmata, ut etiam amoeno ſpectaculo paſceretur oculus, in claſſes varias pro vario metallo, et volumine. Aſt doluere ejus ſcientiae ſtudioſi, locupletes ſuas, ac

a) Cap. 12.

continuas feries, cum ad aeneos Othonis perventum eft, turpem hiatum oftentare. Eam inopiam fuum dedecus arbitrati magna pecuniae vi oblata redimere ejus generis cimelium parabant, vifumque tum aeneum Othonis caput ingenti pretio, ac praemiis addictum. Et erant, qui ftare promifsis poterant; nam non viri modo literati, verum etiam principes Othonis aenei adipifcendi magno flagrabant defiderio, quos inter nominaffe fuffecerit Ferdinandum III. Aug., eique coaevum Leopoldum Guilielmum archiducem, et Chriftinam Suecorum reginam. Illecti tam liberalibus promifsis impoftores non defuere rei fuae, et qua pollebant in imitandis numis veteribus dexteritate, exempla non pauca fui operis, velut ex terrae vifceribus eruta, venum obtulere, atque ut certius fallerent incautos, e re vifum, genuinum alterius imperantis caput in Othonis os, ac vultum fubtili artificio transformare. Fuit ignominiofa haec ars Othones aereos obtrudendi jam fub ipfis rei numismaticae incunabulis exercita, et fatalis iis, qui his cimeliis delectabantur. Etenim Aeneas Vicus Parmenfis, Antonius Pifo (le Pois) Gallus, Antonius Auguftinus praeful Tarraconenfis, qui circa faeculi XVI. dimidium fcriptis fuis inclaruere, fraudem jam tum diditam detexerunt, meminitque horum poftremus Ioannis Cavini Parmenfis, magnum ab infaufta ea fcientia nomen adepti. Satis conftat, deceptos horum fraude non paucos infignis famae eruditos, et a viris lautioris fortunae, quos inter Carolum Croyum ducem Arfchotanum, et ducem Bukinghamium memorat hiftoria, magnam pecuniae fummam in deformem hanc mercem inconfulto effufam. Detectis paullatim his praeftigiis magno motu, atque adfenfu vario agitari quaeftio coepta, utrum exifterent indubitatae fidei numi Othonis aenei commatis antiqui? Negarunt iftud viri a rei numismaticae ufu et exercitatione inclyti nominis, praecipue qui in Italia verfabantur, et celebre tum per omnium ora fuit Chriftinae oraculum edifferentis: *qui aereum Othonem repererit antiquum, philofophicum lapidem invenerit.* Ea disceptatio occafionem dedit differtationi *de Othonibus aereis*, quam juffu Leopoldi archiducis elucubratus eft Henricus Thomas Chiffletius reginae Chriftinae in urbe a facris obfequiis, quae deinceps inferta quoque eft Tomo I. novi Thefauri Rom. antiquit. Salengrii. In hac vir eruditus probare contendit, nullum omnino exftare Othonem aeneum, qui vere antiquus fit, et qui hactenus oblati funt, effe fpurios, aut ex genuinis per fraudem confictos.

Aeri Othoniano indulgentiorem fe praebuit Carolus Patinus medicus Parifienfis, qui non modo profeffus eft, non paucos exftare aeris fincere veteris, atque a fe confpectos, et in rigidum examen vocatos, [a]) fed ipfe etiam complures ejus generis in lucem edidit cum in Thefauro Mauroceni, [b]) tum in fuis imperatorum numis, permovitque Chiffletium ipfum, ut in gratiam cum aeneis Othonis numis rediret, ut patet ex data ejus ad Patinum epiftola,

a) Hift. num. cap. 21. b) pag. 114.

et ab hoc in postremum istud opus inserta, quo is loco Othonis monetam lustravit. Haec quae hactenus proposui, sumpsi pleraque ex ipsa Chiffletii dissertatione, et qui plura volet, consulat verbosum pro instituto suo Christianum Schlegelium, qui ejus causae ortum ac progressum late commemorat in Impp. Morellii T. II. p. 183.

Qui eruditos hos viros consecuti sunt antiquarii, viderunt longo usu edocti, aliter, quam his visum, de universa causa sentiendum procul dubio esse. Ajunt I., dari numos aeneos Othonis, eosque nulla fraudis suspicione veteres, quae sententia Chiffletii criminationem ferit; at negant II., repertum hactenus aeneum Othonis numum, qui sit commatis Romani, quo fulmine jure perstringitur Patinus, qui non modo eo discrimine, quod in hac causa magni momenti est, usus non fuit, verum etiam Romanos agnovit eos, qui certo extra urbem sunt signati, ut videre est ex ejus numis imperatorum. Neque hodie dubitatur amplius, vel eos ipsos Othonis numos, qui inscripto intra lauream S. C. typum Romanum proxime imitantur, non Romae, sed apud Antiochiam Syriae fuisse signatos, quod non modo fabrica ejus generis numorum invicte demonstrat, sed etiam numi plerorumque aliorum imperatorum ejusdem argumenti, quos ex Syria emersisse nemo jam in dubium vocat. Et vero necessarium hoc discrimen video etiam ignotum fuisse Cappono Bononiensi, qui anno 1669 commentarium *de Othone aereo suo* scripsit, tum et Seguino. a)

Cum igitur hactenus repertus non sit aeneus Othonis numus commatis Romani, verisimile est, neque unquam ejus nomine aeneum fuisse signatum, atque id eo magis, quoniam non pauci supersunt cum aurei, tum argentei; cumque majore semper copia hoc aevo feriri solerent numi aenei, quam nobilioris metalli, necesse esset plures exstare aeneos, si unquam aenei signati essent. Mirum istud jam prioris aevi antiquariis visum, ac propterea jam pridem in ejus defectus causam inquiri coeptum. Major eorum pars adseruere, negatum hunc Othoni ab senatu honorem (nam ad senatum feriundae monetae aeneae jus pertinuit) quoniam ei infensus erat ob caesum violente Galbam, quodque a militibus, non ab se dictus fuerat Augustus, quod omnia ex militum voluntate gererentur, senatus autem nihili haberetur, cujus varia exempla ipsis ex Tacito, Suetonio, Plutarcho, Dione praesto sunt. Verum plane infirma haec est ratio. Esto, fuisse senatum, ut erat, infensum Othoni, an ausus fuisset, nisi per extremam temeritatem, aperte negare honorem principi saltem per longam consuetudinem debitum, et armato, et degenti Romae, et senatum in potestate habenti? Ipse nuper Nero a praetorianis inconsulto senatu proclamatus est imperator, an propterea negata pecunia aenea? Quin vero teste Tacito, b) mox audito, Othonem factum imperatorem, *adcurrunt patres, decerni-*

---

a) Num. sel. p. m. 143. b) Hist. I. 47.

tur Othoni tribunicia potestas, et nomen Augusti, et omnes principum honores. Ipse in concione militum jactabat publice: *Senatus mecum est.* [a]) Vtrum senatus, qui concessit summa, negaverit honores communes, et receptos? An non hic neglectus vel in re tenui luculentum fuisset indicium principis vel contempti, vel odio habiti? Denique si unquam patribus fuit gravis ratio principis colendi, fuit profecto gravissima Othone imperante; nam huic uni debuere, quod non ad unum omnes caesi sunt a militibus, qui non semel totius ordinis excidium ausi sunt flagitare, atque etiam semel per vim tentare. [b]) Adferuntur rationes aliae, sed priore multo infirmiores, nonnullae etiam extreme frigidae. Accusant alii brevitatem imperii. At cur eadem brevitas non impedivit etiam, quo minus ferirentur aurei et argentei, et in nostram aetatem durarent? An non brevius fuit, aut aequale Pertinacis, Quintilli, Floriani imperium, quorum tamen copiosi numi supersunt? Perspicaciores alii, cum nossent Othonis vitam mollem, ac delicatam, aversatum eum fuisse monetam aeneam acute viderunt, quoniam *manus contactu aeris inficitur odore pravo, veneni etiam participe materia, et quae a poculentis abdicetur, et esculentis*, perinde quasi aenea moneta aut principi necessario fuisset contrectanda, aut ad conviviorum apparatum adhibenda. Postrema ratio omnium longe inficetissima. Aes flavum Italis *ottone* dicitur, fors ita dictum per ἀντίφρασιν, quod ab aere Otho abhorreret, perinde ac Fata, quae omnium minime parcerent, *Parcae* appellatae sunt. Postremas has duas caussas reperit Ioannes Iacobus Chiffletius, ut testatur ejus filius Henricus in laudata dissertatione, quas ideo commemorare placuit, ut appareat, in quae ἀπροσδιονυσα delabamur, cum omnium rerum volumus penetrare caussas, quas nos ignorare majore cum laude praestaret profiteri, *nihilque*, ut cum Tullio loquar, [c]) *tam praepostere, tam incondite, tam monstruose cogitari posse, quod non possimus somniare.* Quam nos idoneam adferemus caussam, cur obvii ac viles sint aenei Galbae numi, cum Vitellii, qui tamen aliquanto diutius ipso Galba imperavit, perrari sint numi ejusdem metalli? Istud igitur certum esto, tam nobis esse ignotam veram ejus facti caussam, quam nobis incompertum verum, et antiquum exemplar numi aenei Othoniani commatis Romani. Ego hercle ejus reperiundi fortunam non magnopere appeto; nam praejudicatis adversus aeneos Othonis numos omnium animis, etsi oblatus ejus generis numus omnia praeferret γνησιότητος argumenta, tamen satis scio exstituros, qui, ut ajunt, nodum in scirpo quaererent, numumque vel per levissimas, aut arcessitas caussas, quas in cujusvis alterius imperatoris numo aut non viderent, aut excusarent, inauditum condemnabunt.

Non dissimulandi hoc loco numi restitutionum aenei cum capite Othonis a variis vulgati:

a) Tacit. Hist. I. 84. b) Sueton. c. 8. alii passim. c) de Divinat. L. II. c. 71.

M. OTHO. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput nudum.*

IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. -- *in medio* S. C. AE. II. (Muſ. Farnes. Tom. VIII. p. 317.)

IMP. OTHO. CAESAR. AVGVST. TR. P. *Caput nudum.*

IMP. TITVS. AVG. RESTIT. *Figura militaris ſtans d. elata, ſ. haſtam.* AE. II. (Morelli Impp. Muſ. d'Ennery p. 521.)

Prior numus non modo Pedruſio praeconi, ſed etiam omnibus primae famae in urbe antiquariis, quorum is examini numum ipſum ſubjecit, ſincerae eſſe antiquitatis viſus eſt. Neque aliter ſenſit Mediobarbus αὐτοπτης in nota ad numos Othonis catalogi ſui pag. 103. Hi numi, ſi vere ſunt, ut creditur, antiqui, multum moleſtiae faceſſunt iis, in quorum ſententia vocabulum REST. in ejus generis numis *numum reſtitutum* notat; nam inde aut conſequetur neceſſario, exſtitiſſe aeneam Othonis monetam, ſecundum cujus exemplar Titus praeſentes numos feriundos curavit, et tum fallentur ii, qui, ut dixi, negant, Romae aeneam Othonis monetam fuiſſe ſignatam, aut neceſſe erit confiteri, Titum, alioſque in reſtituendis numis non ſemper certam legem fuiſſe ſecutos. Verum ii quoque, qui vocabulum REST. ad reſtituta opera publica referunt, non parum laborabunt, cum expedire eos juſſeris, qualenam opus publicum Otho intra exiguum trium menſium ſpatium, atque iſtud jam inde a principio bellicis motibus turbidum potuerit concipere, nedum ad coronidem perducere. Forte ob eandem hanc cauſam eruditus le Beau poſterioris hujus ſententiae auctor utrumque hunc numum diſsimulandum duxit in locuplete catalogo, in quo omnes reſtitutionum numos recitat. [a]) Sed de ſimilium numorum natura ample egimus Vol. V. in tractatu de numis reſtitutionum. Ceterum numi prioris fides eo valde ſuſpecta eſt, quod *patris patriae* titulum adjungit, quem illi unquam fuiſſe delatum, nullum habemus teſtimonium.

Animadvertendum denique, exſtare parvos aeneos Othonis cum inſcriptionibus et typis, quales in aurea ejus, et argentea moneta ſpectantur, quorum nonnullos laudatus Chiffletius deſcribit in diſſertatione citata. [b]) Hi, utut genuini, aeneam Othonis monetam non ſtabiliunt, verum ſunt, ut vir idem eruditus jam monuit, animae ſubaeratorum, quae argenteam pelliculam penitus amiſere, quales copioſos in vetere moneta, et paſsim in imperatorum numis habemus.

Numi reſtitutionum.

Vide, quae de his continuo altius, tum et in tractatu de his numis obſervavimus.

Numi commatis peregrini.

Taciti verba ſunt: [c]) *Longinquae provinciae, et quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine urbis, ac praetextu ſenatus, et occupaverat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriae le-*

a) Mem. B. L. Tom. XXIV. b) Cap. VI. c) Hiſt. I. 76.

giones Mucianus ſacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesque verſae in Orientem provinciae nomine ejus tenebantur. Idem Africae obſequium initio a Carthagine orto. - - - Carthaginem ceterae civitates ſecutae. Tacitus his verbis omnes provincias complectitur, quarum urbes ac populi Othonis aetate propriam ferire monetam conſuevere; nam continentes in Occaſum ſitae jam pridem ea abſtinuerunt. Vt adeo ditionum in Orientem vergentium numi cum capite Othonis, niſi cauſae aliae morentur, fidem poſsint promereri, in Occidentem ſitarum numus ejus genuinus ſperari vix poſsit.

Ex *populis liberis* ejus numos ſignavit *Antiochia Syriae*, et alios quidem argenteos inſcriptos ЄΤΟΥС. A. typo aquilae, (Vaill. Morelli) alios aeneos medii inter I. et II. formam moduli cum epigraphe Latina, et in X S. C. intra lauream. Similes numos tam argenteos, quam aeneos fuiſſe ordinariam Antiochenſium monetam, in horum numis diximus. Ibidem alium ejus inſignem numum produximus:

IMP. M. OTHO. CAE. AVG. *Caput Othonis.*
ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. *intra coronam.* AE. III.

Idem Romanorum magiſtratus Mucianus, et annus 117 exſtant etiam in numis Galbae. Hi numi egregie confirmant initium aerae Antiochenae, et quae de Muciano Othonis partes amplexo mox ex Tacito vidimus. Vide de his monetam Antiochiae Syriae.

Vulgati quoque ſunt ejus numi Caeſareae Cappadociae. (Morelli.) Alium Maroneae Thraciae edidit Seguinus, (Num. ſel. p. 136.) ſed quem ex Neroniano factum Othonianum docet non Vaillantius modo, a) ſed et Morellius propoſita ſincera ejus numi icone. b)

Coloniarum. Hujus generis certus Othonis nondum compertus. Quem Geſſnerus ex muſeo Pfau citat inſcripto: TI. CLAVDI. OPTATO. IIVIR. COR. ISTHMIA, eſſe haud dubie Neronis, aut ex hoc in Othonem fraude transformatum, colligo ex ſimilibus Neronis coloniae Corinthi numis apud Vaillantium.

Alexandrini non pauci ſuperant, omnes cum epigraphe L. A, quos omnes vide loco ſuo.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei	RR.
Aenei certae fidei	O.
Aenei a Tito reſtituti, nonnullorum judicio probati	RRRR.

Commatis peregrini:

Populorum liberorum	RRR.

a) ad Seguini num. ſel. p. 412. b) Specim. tab. XXI. n. 1.

Coloniarum - - - - - - - - O.
Alexandrini - - - - - - - - RR.

A. VITELIVS.

Vitelliorum genus alii perantiquum, et e Sabinis ortum dixere, alii perobſcurum, ac pudendum. Vitellios cumprimis nobiles regnante poſtremo Tarquinio exſtitiſſe Romae memorant Livius, [a]) et Plutarchus. [b]) P. Vitellius hujus noſtri avus domo Nuceria, eques Romanus, et rerum Auguſti procurator quatuor reliquit filios, Aulum in conſulatu mortuum, Quintum nulla re inſignem, Publium Germanici in Syriam comitem, et Cn. Piſonis accuſatione nobilem, Lucium noſtri Auli patrem, ter conſulem ac cenſorem, de quo plura infra ad ejus numum. Ex hoc, et matre Sextilia probatiſsima femina natus eſt A. Vitellius V. C. 768 menſis Septembris die minus certo. Probavit ſe mox Tiberio per voluptates, nam et ipſe Capreis *ſpintriae* nomen eſt promeritus, Caligulae per aurigandi, Claudio per aleae ſtudium, Neroni propter haec eadem. Ab his adfectus honoribus ampliſsimis in Africam ſubinde proconſule abiit, eamque provinciam biennio continuo adminiſtravit. Redux Romam urbis munia obivit, miſſus denique a Galba legatus Germaniae inferioris legionibus praepoſitus eſt V. C. 821. At vero milites Galbae imperium exoſi, cum proximis Kalendis Ian. V. C. 822 ex more in Galbae verba jurare a Vitellio juberentur, detrectato ſacramento converſis animis ſuum ipſi Vitellium imperatorem ſalutavere, cui continuo acceſſerunt legiones Germaniae ſuperioris, mox Belgica, Lugdunenſis, Raetia, Britannia. Caeſo interea Romae Galba, atque intellecto, evectum ad imperium Othonem, nimirum contra hunc aemulum proficiſcendum erat. Ergo exercitum bifariam diviſum, ducibusque commiſſum in Italiam praemittit, fractusque primum nonnullis praeliis, mox relata inſigni ad Bedriacum victoria, et Othone voluntaria morte interempto imperium ſolus tenuit. Ingreſſus urbem brevi juſtum bonorum omnium odium incurrit ob comiſſationum, et coenarum intemperiem et frequentiam, quibus parandis exhauriebatur aerarium, tum luxuriae, et ſaevitiae dira exempla, et quod medio Martio campo adhibita publicorum ſacerdotum frequentia mittere Neroni inferias non dubitavit, ex quo patuit, quod ſibi in adminiſtrando imperio exemplar praefigeret. Quo communi omnium ordinum odio patefacto Veſpaſianus Iudaeae tum praeſes, etſi ipſe, atque exercitus in Vitellii verba juraſſent, perſuaderi denique ſe paſſus eſt, ut oblatum a ſuis imperium acceptaret, cujus exemplum ſecutae ſunt non modo vicinae Syriae, et Aegypti legiones, ſed diſsiti etiam magnis terrarum marisque ſpatiis Moe-

a) L. II. c. 4. b) in Poplicola.

ſiae et Pannoniae exercitus, quorum dux Antonius Primus ſuperatis Alpibus Italiae infuſus victis, qui adverſi ſtetere, Vitellianis, aut ut ad partes ſuas transirent, perſuaſis, menſe Decembri prope urbem caſtra poſuit. In hac interim turbata omnia partium ſtudio, praevalentibusque Vitellianis Flavius Sabinus Veſpaſiani frater in Capitolium pulſus obſeſſusque, illo ingente incendio deflagrante, dedere ſe coactus interfectusque eſt. Mox Antonii milites urbem ingreſsi repertum in latebris, quo ſe abdiderat, Vitellium protrahunt, vinctumque, ac multis ludibriis plagisque atrociter vexatum apud ſcalas Gemonias multis valneribus conficiunt, corpusque in profluentem abjiciunt, quae contigere circiter die XX. Decembris. Vixit ſecundum Dionem annos LIV. dies LXXXIX., imperavit a morte Othonis menſes VIII. adjectis paucis diebus. Vitam ſcripſere Tacitus, Suetonius, Dio.

Vxor I. *Petronia*, quam repudiavit. [a])

Vxor II. *Galeria Fundana.* Ea numis genuinis caret. De liberis agetur mox in Vitellii numis.

Partes adverſae.

A. A. VITELLIVS. IMP. GERMANICVS. *in AV. et AR.*
B. A. VITELLIVS. IMP. GERMAN. *in AV. AR. AE.*
C. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. *in AV. et AR.*
D. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. TR. P. *in AR.*
E. A. VITELLIVS. GERM. IMP. P. M. TR. P. *in AE.*
F. A. VITELLIVS. AVG. IMP. GERMAN. *in Quinariis.*
G. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
H. A. VITELLIVS. GERMA. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
I. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. TR. P. *in AV. et AR.*
K. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
L. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
M. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. PONT. *Sic proditur in aeneo I. formae in Catalogo muſei Turnonenſis S. I. Haec epigraphe ſi bene lecta, ſignatus eſt numus ante ſuſceptum pontificatum maximum.*

Ex hac inſcriptionum ſerie videmus, Vitellium praeter propria ſua nomina conſtanter uſum titulis *imperatoris* et *Germanici*, non ſemper *Auguſti*, *Caeſaris* nunquam. Egregie cum numis concordant auctores, ac definite quidem Suetonius: [b]) *Cognomen GERMANICI delatum ab univerſis cupide recepit, AVGVSTI diſtulit, CAESARIS in perpetuum recuſavit.* Et Tacitus: *Nomen GERMANICI Vitellio ſtatim datum, CAESAREM ſe appellari etiam victor prohibuit*, idque tanta pertinacia, ut *praemiſerit in urbem edictum, quo vocabulum*

a) Tacit. Hiſt. II. 64. b) Cap. 8.

AVGVSTI differret, *CAESARIS non reciperet.* [a]) Similia memorat etiam Plutarchus. [b]) At enim *urbem ingressus coactus est a populo ad adsumendum AVGVSTI titulum.* [c]) Quin inclinante fortuna, cum ab hostibus undique premeretur, *et CAESAREM se dici voluit aspernatus antea, sed tunc superstitione nominis.* [d]) Ex his testimoniis explicatam habemus rationem appellationum, quae in numis aut semper, aut rarius, aut nunquam leguntur. Caesaris nomen in his abest, etsi illud denique admitteret, verum, ut apparet, nimis sero. Legitur tamen in numis Alexandrinis, nondum scilicet perspecta ejus voluntate, ipso vero Vitellio paucis tantum diebus in Aegypto agnito imperatore. Atqui si per modestiam venerabili eo nomine abstinuit, unicum istud Vitellii factum, dum in fastigio stetit, laude dignum videri posit. Sane magis vitae congruebant nomina ultimae infamiae a dicace vulgo indita, *spintriae* ob exercitas cum Tiberio in Capreis libidines, [e]) *incendiarii* ob incensum Capitolium, *patinarii* ob conviviorum insaniam, tum quod patinam argenteam, qua cibi quaesitissimi parabantur, ob immensam magnitudinem *clypeum Minervae* appellavit, dedicavitque, quam serius Hadrianus in saniores usus conflari praecepit. [f]) Ab inepta plebe inditum ei etiam *Concordiae* nomen. [g])

Ex his, quae diximus, indubitatum est, numos Vitellii, qui *Augusti* appellatione abstinent, reliquis tempore priores esse. In quibus is dicitur *pontifex maximus*, ii signati non sunt ante XV. Kal. Aug., ut infra in numis inscriptis PONT. MAXIM. probabitur.

Caput in omnibus fere ejus numis laureatum est, perraro nudum.

Patris patriae titulum nullus certus Vitellii numus offert. Vnum aeneum I. formae cum ejus mentione sistit Pedrusius, sed qui, ut ex ejus imagine conjicere licet, satis integer non fuit. Miranda Schlegelii oscitantia, qui in commentario ad Morellium, ejusque tabulam I. Vitellii num. 11 revera hunc titulum memorat, qui tamen in ipso Morellii ectypo abest, eumque aliquoties subinde obtrudit, v. c. p. 237 bis. At vero, quod jam alias memini, in toto hoc opere ejus commentatores pro libidine, quas volebant capitis inscriptiones magno artis nostrae incommodo, et errandi periculo cum partibus aversis composuerunt.

Partes aversae.

Vt lit. K.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos seminudus stans d. hastam*, *s. cornucopiae*, *juxta stans Virtus capite galeato d. parazonium*, *s. hastam*, *et dextero pede galeam*, *ut videtur*, *premens.* AE. I. (Mus. Caes.)

Eadem aversa obvia est in numis Galbae. Ad numos similes provocat Iobertus, cum in illud armorum genus inquirit, quod saepe in moneta vetere a viris militaribus praeferri manu videmus, et ab antiquariis vulgo *parazoni-*

a) Tacit. Hist. II. 62. b) in Galba p. 1063. c) Tacit. Hist. II. 90. d) Tacit. Hist. III. 58. e) Suet. c. 3. f) Suet. c. 13. 17. Dio L. LXV. 3. g) Suet. c. 15.

um dici ſolet, certumque putari gladium, qui ex cingulo ſuſpenditur. Si gladius eſſet, inquit, non ſic praeferretur manu, ut in numis praeſentibus, variisque aliis, uno ejus fine in altum elato, altero ad genu applicato, ſed haereret ad latus adfixus cingulo. Addit, mirari ſe vehementer illud, quod nunquam in numis ſive imperator, ſive miles compareat armatus gladio etiam tum, cum cultum illi plane militarem praeferunt. Dubitari igitur nullatenus poſſe, parazonium iſtud aliud non eſſe, quam *un vrai bâton de commandement, tel qu' eſt parmi nous le bâton de Maréchal de France.* Haec Iobertus, [a]) quam ſententiam, haud dubie ex eodem captam, amplexus eſt etiam Pinkertonus. [b]) At mihi, qui retinendam ſententiam veterem plane exiſtimo, inquirendum primo videtur, quid veteres *parazonii* nomine intellexerint. Vocabulum iſtud ex Latinis ſcriptoribus ab unico Martiale uſurpatur, efficitque titulum epigrammatis XXXII. libri XIV.

Parazonium:

Militiae decus hoc, et grati nomen honoris,
Arma tribunicium cingere digna latus.

Iuxta etymon Graecum parazonium eſt, quidquid poteſt ope zonae corpori adligari, aut etiam cingulum vel balteus, ex quo alia quaecunque res ſuſpenditur. Quare et dixit Plato: [c]) *τιαρας και ϛρεπτȣς και ἀκιναχην παραζωννυσθαι, tiaras, et torques, et acinacem praecingere.* At mirum profecto, vocabulum iſtud, etſi pure Graecum, non reperiri in auctoribus melioris aetatis, et tantum in gloſſariis mediae et infimae Graecitatis. Exſtant tamen adfinia vocabula, atque haec fere ſemper *parvos gladios* ſignificant. Heſychius: Παραζωϛρις, *μικρα μαχαιρα.* Idem: Ξιφος, *μαχαιρα, ἡ πεϱιζωνιον, ὁμωνυμον Φασγανον,* Athenaeo memorantur *παραζωνιδια και λογχαρια.* [d]) Xenophon inter Chalybum arma memorat etiam *παρα την ζωνην μαχαιριον, ὁσον ξυηλην Λακωνικην, ᾡ ἐσΦαττον, ὡν κρατειν δυναιντο, juxta cingulum parvum gladium inſtar pugionis Laconici, quo percuſſerunt, quos nanciſci poterant.* [e]) Ergo quod Xenophonti eſt *παρα την ζωνην μαχαιριον*, alii contractius dixere *παραζωνιον.*

Quaeritur porro, utrum illud, quod frequenter non in numis modo, ſed et gemmis et anaglyphis adfixum militum lateri, plerumque ſiniſtro, aut etiam loco motum geſtari manu, atque oſtentari videmus, eſſe parazonium exiſtimari poſſit. Cur iſtud neget Iobertus, unica illi ratio eſt, quia ſaepe non adfixum lateri, quod oportebat, ſed tractari manibus conſpicimus, v. c. in numis praeſentibus a Virtute, et frequenter a dea Roma in numis obviis Neronis, etc. At enim ſi alienus ſitus locusve rem mutat, nihil obeſt, quo minus dicamus quoque, illud, quod Libertas dextera praefert, non eſſe pileum, quia locum ſuum non obtinet, id eſt, quia caput non tegit, atque eodem pacto illud, quod in ipſo hoc numo Virtus pede premit, non eſſe galeam. Iam ve-

a) Science des Méd. T. I. p. 384. b) Eſſay on med. T. I. p. 195. c) de Rep. L. VIII. d) L. IV. p. 176. B. e) de Exped. Cyri L. IV. p. m. 338.

ro cum videmus, parazonium iſtud cum quadam oſtentatione tractari manibus, certi eſſe poſſumus, hoc tum geſtu aut praedicari virtutem, aut militare in alios imperium. Continuo ex Martiale vidimus, tribunum militarem honoris cauſa parazonio cingi. Inſignis eſt locus Dionis narrantis de Trajano: [a]) *ἀλλα και ὁτε πρωτον τῳ μελλοντι των δορυφορων ἐπαρξειν, το ξιφος, ὁ παραζωννυσθαι ἀυτον ἐχρην, ὠρεξεν, ἐγυμνωσε τε ἀυτο, και ἀνατεινας ἐφη, Λαβε τȣτο το ξιφος, ἱνα, ἀν μεν καλως ἀρχω, ὑπερ ἐμȣ, ἀν δε κακως, κατ' ἐμȣ ἀυτῳ χρησῃ. Quin etiam, cum illi, qui praefecti praetorianorum munere functurus erat, gladium, quo cingi debebat, praeberet, eo nudato, atque porrecto: Accipe gladium hunc, ait, ut eo, ſi recte imperem, pro me, ſin ſecus, contra me utaris.* Ex quo patet, parazonium inſigne fuiſſe commiſſae ſummae in praetorianos poteſtatis. Virtutis praedicatio eſt, cum v. c. Trajanus in numis ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA etc. illud manu ſiniſtra altius attollit, in quibus, cum magis ſunt integri, obſervantur ipſa etiam lora dependentia, quae parazonium cinctu ad latus firmabant, quod ipſum Bimardus quoque in numis aliis ſe obſervaſſe adfirmat. [b]) Neque tamen parazonium ſic fuit aut virtutis, aut honoris inſigne, ut non etiam ad infimum quemque militem, velut neceſſaria arma, pertineret. Miſsis copioſis exemplis aliis jubeo lectorem conſiderare militem gregarium, qui in ſegmento inferiore illuſtris gemmae Auguſteae muſei Caeſarei erigendo tropaeo occupatur, in quo modus illigati zona gladii manifeſte conſpicitur. Valeat igitur judicium de ſceptro imperii militaris, *bâton de commandement*, quod inficiantur monumenta, et ſcriptores veteres non ſtabiliunt. Denique ſatis mirari non poſſum, quo pacto uterque vir eruditus poſsit adſerere, neque imperatores, neque milites in numis gladio ſuccinctos comparere. Conſuluiſſent familiarum numos, et vidiſſent v. c. apud Morellium in gente Servilia tab. II. n. 4. duos milites eductis gladiis ſtantes pendente ex cinctu vagina, tum paſsim in aliis ejusdem gentis numis milites gladio depugnantes, et ſimiliter in proxime praecedente gente Sergia. Quare vix ulli homini armato ſuus deerit gladius, modo eruditi hi viri cum parazonio in gratiam rediverint.

* * *

Epigraphe varia proditur.

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Templum diſtylum, in quo Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AR.

Spanhemius, Vaillantius, Schlegelius, aliique cenſent, a Vitellio Iovis Capitolini typum lectum, quo palam faceret, ejus dei templum nulla ſua culpa arſiſſe, atque a ſe mox reaedificandum. Non adverterunt viri eruditi, numos hos hujus obtentu cauſae propter temporis anguſtias feriri non potuiſſe. Die XVIII. Decembris Flavius Sabinus a Vitellianis obſeſſus eſt in Capitolio [c]) Poſtridie ardet Capitolium. [d]) Re audita Veſpaſiani milites, qui non longe ab urbe aberant, adcurrunt, confligitur in urbe, Vitellius vincitur, et necatur, quae omnia contigere intra

a) L. LXVIII. § 16. b) ad Iobert. T. I. p. 422. c) Tacit. Hiſt. III. 67. ſeq. d) Ibid. c. 70.

diem XX. vel XXI. Decembris, ut manifeste colligitur ex Tacito, et Suetonio. An ergo intra diem unum, aut ad summum intra biduum, quo post Capitolii exitium superfuit Vitellius, feriri potuerint hi numi, aut etiam istud ab eo imperari, qui tum despectus ab omnibus, et desertus erat, quando ne quidem *Caesaris* titulus in ullo ejus numo comparet, etsi aliquanto ante adscitus, [a]) lectori arbitrandum relinquo. Ad haec in compluribus ejus generis numis omittitur titulus *Augusti*, ut videre est in museo Caesareo, et Theupoli, quos certum est fuisse signatos, antequam eam appellationem, ut diximus, admitteret. Quare istud argumentum insertum jam fuit ejus monetae non multo post aditum imperium, et quod sequitur, salvo adhuc Capitolio. Nam ut supra ex Tacito docui, eum titulum tum primum recepit, cum urbem ingressus est. Tribuendum ergo privato Vitellii adfectui, cur hunc Romanorum Iovem in monetam receperit. Etiam autonomos cum hoc typo infra post praesentem seriem intuebimur.

* * *

Vt lit. D vel I.

L. VITELLIVS. COS. III. CENSOR. *Caput L. Vitellii laureatum, ante quod aquila consularis.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. I.

Eadem epigraphe. L. Vitellius togatus sedens d. extenta, s. aquilam consularem, pro scabello prora navis. AV. (Mus. Caes.)

Vt lit. K.

L. VITEL. CENSOR. II. S. C. *L. Vitellius sedens in substructione, sedente ex adverso alia figura togata, in imo stant tres figurae, quarum una censori dexteram offert.* AE. I.

Horum numorum aversae proponunt L. Vitellium nostri patrem, ter consulem ac censorem, clarissimis tum muneribus, ad quae eniti privatus potuit, idque non modo ipsi claritudinem, sed etiam filio Aulo ad imperium adipiscendum non leve momentum attulit. Nam dubitantem Germaniae exercitum, quem rei summae pro Galba praeficeret, nihil magis Vitellii partibus applicuit, quam quod illi *tres patris consulatus, censura, collegium Caesaris imponeret jam pridem imperatoris dignationem.* [b]) Sane triplex hic ejus consulatus, ac censura saepe ab ejus aetatis scriptoribus tanquam testimonium insignis ejus famae memorantur. Fuit consul primum anno V. C. 787, quo consule, ut refert Tacitus, post longum saeculorum ambitum avis phoenix in Aegyptum venit. [c]) Consul iterum V. C. 796 conlega Claudio Aug. Consul III. V. C. 800 conlega iterum Claudio. Censuram cum eodem Claudio obiit V. C. 801. Addenda et alia decora. Ex primo consulatu Syriae praepositus Artabanum Parthorum regem non modo ad colloquium, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit extremis Tiberii temporibus. Anno V. C. 796 pro Claudio in expeditione Britannica absente Romae curam imperii sustinuit, fuitque vir innocens, et industrius, at notatus a libidine, et cumprimis turpi in adulando ingenio,

a) Tacit. H. III. 58. b) Tacit. H. I. 52. c) Ann. VI. 28.

cujus infamia aliquot, et indigna homine ſano et illuſtri exempla commemorat Suetonius. [a]) Mortuum ſenatus ſtatua pro roſtris honoravit, cum inſcriptione: *Pietatis immobilis erga principem.* [b])

In averſa numi I. proponitur hujus L. Vitellii caput, et quod inſolens videatur, more ipſorum Auguſtorum laureatum, cujus veriſimilem cauſam dabimus in tractatu de cultu capitis Auguſtorum. Adſtituitur ſceptrum aquila ſuperne praefixum, indicium poteſtatis conſularis. In numo II. ſedet habitu cenſoris. Quid indicet pars navis, qua ſedentis pedes fulciuntur, commentatores in reliquis omnibus, iisque obviis verboſi, monere neglexerunt. Ea, ut conjicio, indicantur roſtra, pro quibus poſitam L. Vitellio a ſenatu ſtatuam ſupra diximus, fuitque fortaſſe illa eodem cultu, quo eam numus exprimit.

Averſa numi III. propter inſcriptum CENSOR. II. plus offert difficultatis. Monendum, adjectum numerum II. non obſervari in numo, quem edidit Patinus. [c]) Diſerte etiam teſtatur Spanhemius, eam notam ab his numis abeſſe. [d]) Sed illam addunt ex recentioribus Vaillantius, [e]) Pedruſius, Morellius, Mediobarbus, Theupoli, Pembrock. [f]) Si verum eſt, eam notam exiſtere in his numis, oportebat, qui illos vulgavere, ejus adjectae rationem adferre. Horum unus Schlegelius paucis rem expedit: *hic cenſura altera ejusdem obviat,* [g]) verum addere teſtem negligit, qui L. Vitellium cenſorem iterum prodat. Quin eodem loco non admodum alienus eſt ab eorum ſententia, qui numum hunc ad L. Vitellium Auli noſtri fratrem pertinere cenſent, quoniam et hic, ut ait, cenſorem egerit. At quo iſtud auctore adſerit? atque ut demus, etiam hunc cenſoris munere functum, an etiam cenſor iterum exſtitit, quod tamen ex horum praeconio adſerit numus? Quidquid ſit, iſtud certum, cenſorem non fuiſſe L. Vitellium, niſi una cum Claudio; at hic in marmoribus, quae videre eſt apud Gruterum, et Muratorium, cenſor quidem dicitur, nulla tamen iterati magiſtratus addita nota; ergo neque veriſimile eſt, Vitellium iterum dictum cenſorem. Si igitur numerus hic vere eſt adjectus, inveniendum etiam eſt aliquid, quo is aliqua veri ſpecie explicetur. Tacitus diſerte prodit, Claudium V. C. 801 condidiſſe luſtrum. [h]) Tamen idem paullo altius, [i]) atque etiam Dio, [k]) Claudium jam anno praecedente, nempe V. C. 800 cenſoriam poteſtatem exercuiſſe teſtantur. Ad poſteriorem etiam hunc annum Claudii cenſuram refert Plinius. [l]) Cum igitur omnes hi ſcriptores teſtentur, actam a Claudio cenſuram V. C. 800, ac deinde definite Tacitus ſequente anno conditum luſtrum teſtetur, certum eſt, coepiſſe eam quidem V. C. 800, ſed aut interruptam, aut male continuatam, impenſius reſumptam anno ſequente, et ritu ſolenni clauſam. Idem videtur innuere Suetonius, cum eandem Claudii

---

a) Vitell. c. 2. b) Suet. l. c. cap. 3. c) ad Suet. in Vitell. c. 2. d) Tom. II. p. 475. e) Num. praeſt. f) Part. III. tab. 12. g) in Morell. Impp. Tom. II. p. 236. h) Ann. XI. 25. i) Ann. XI. 13. k) L. LX. 29. l) L. X. c. 2.

censuram memorans [a]) sic scribit: *gessit et censuram - - - sed hanc quoque inaequaliter, varioque et animo, et eventu.* Iactantius igitur filius Aulus hanc patris L. Vitellii censuram, quae reipsa una fuit, duplicaverit, quo patri plus honoris impertiret.

Vt lit. D.

LIBERI. IMP. GERMAN. *Capita nuda duorum A. Vitellii liberorum se respicientia, in nonnullis intermedio superne astro.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. I.

LIBERI. IMP. GERM. AVG. *Typus similis.* AV. (Mus. Caes.)

Pietatem in patrem sequitur proxime adfectus in liberos, verum qui sint hi liberi, quorum vultus in his numis sunt expressi, controvertitur. Ex uxore I. Petronia filium habuit Petronianum captum altero oculo. [b]) Huic in praesentes numos jus non est, nam insimulatum parricidii, ut creditum est, interemit pater, referente istud eodem loco Suetonio. Vxor II. Galeria Fundana praetorio patre. *De hac quoque liberos utriusque sexus tulit, sed marem titubantia oris prope mutum et elinguem.* [c]) Liberorum Vitellii saepe meminere auctores, at nunquam ab iis nisi marem unum et femellam memorari video, ac Tacitus quidem refert, jussisse Vitellium filio infanti universum exercitum in Galliis occurrere, et opertum paludamento appellasse *Germanicum.* [d]) Magis definite Zonaras, [e]) nimirum audita Othonis morte ad Vitellium in Gallias adcurrisse uxorem cum filiolo sexenne, quem pro concione *Germanicum* et *imperatorem*, ἀυτοκράτορα, appellavit. Perperam critici hunc Zonarae locum sollicitant, tanquam scribendum fuisset Καίσαρα, non ἀυτοκράτορα. Ridicula, ut puto, res illis visa, puer sexennis imperator. Verum an non aeque ridiculum, puerum sexennem operire paludamento, ut mox ex Tacito vidimus? quin cum Tacitus diserte istud memoret, videtur ipse innuere, a Vitellio filium militi tanquam imperatorem propositum; nam paludamentum proprie non fuit habitus Caesarum, sed imperatorum. Ad haec an verisimile, filium dictum Caesarem a patre, qui Caesaris nomen ipse constanter aversatus est, et, ut docuimus, nonnisi extremis diebus, idque coactus adsumpsit? Vnius hujus adhuc filii Germanici meminit Tacitus pluribus locis. [f]) Anno demum sequente V. C. 823 interemptus est Muciani jussu, *mansuram discordiam obtendentis, ni semina belli restinxisset.* [g]) Felicior filia, quam pater imperium adeptus desponsavit Valerio Asiatico Belgicae legato. [h]) Serius Vespasianus splendidissime maritatam, incertum cui, dotavit, et instruxit. [i]) Cum ergo historici non plures, nisi duos superstites Vitellii liberos prodant, et numi ipsi binos tantum sistant, certum est, non alios in his numis proponi, quam descriptos hic filium et filiam. Adstipulantur etiam

a) in Claud. c. 16. b) Suet. c. 6. c) Suet. l. c. d) Hist. II. 59. e) Annal. Tom. II. f) Hist. III. 66. 67. 68. g) Tacit. Hist. IV. 80. Dio L. LXV. 22. h) Tacit. H. I. 59. i) Suet. in Vesp. c. 14.

capita ipſa; nam quod a ſiniſtris eſt, per prolixiorem caeſariem femellam manifeſte arguit. Haec longius fuere exponenda; nam erant magni nominis antiquarii, qui Vitellio plures liberos adfinxere, et utrumque caput totidem eſſe filiorum cenſuere. Ioſephum, qui Vitellium ἄπαιδα dixit, [a]) numi hi, et auctores laudati diſerte refellunt.

Vt lit. K.

PAX. GERM*anicus* ROMA. S. C. *Roma ſedens Victoriam porrigit Vitellio paludato adſtanti; ei a dexteris adſtat Pax.* AE. I. (Morelli.)

Proponitur hic numus etiam a Spanhemio, [b]) et Vaillantio, ſed uterque Vitellium togatum dicit. Vaillantius item epigraphen averſae quibusdam ſuſpectam ait.

Vt lit. I.

PONT. MAXIM. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quo die pontificatum maximum ceperit Vitellius, nos erudit Suetonius. [c]) Magis deinde, ac magis, inquit, omni divino humanoque jure neglecto Allienſi die pontificatum maximum cepit. Explicatius Tacitus: [d]) *Funeſti ominis loco acceptum, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius de cerimoniis publicis XV. Kalendas Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus.* Ad eundem diem utramque cladem quoque fixere Livius, [e]) et Florus. [f])

Antica incerta.

VRBEM. RESTITVTAM. S. C. *Imperator paludatus Romam genuflectentem ſublevat, adſtant duo milites.* AE. I. (Angelloni, Morelli.)

Numum deſcripſi propter inſolentiam, qua epigraphe in accuſandi caſu proponitur.

Vt lit. D et I.

XVVIR. SACR. FAC. *Tripus, ſuperne delphinus, inferne corvus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Teſte Suetonio Vitellius *trium principum indulgentia non ſolum honoribus, verum et ſacerdotiis ampliſſimis auctus eſt.* [g]) Et Tacitus: [h]) *conſulatum, ſacerdotia - - - nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus.* Fuiſſe inter Romanorum ſacerdotia XVviratum ſacris faciundis, nemo ignorat. Typus numi ad Apollinem totus pertinet. Delphini cauſam praeclare explicat Servius: [i]) *Hinc ergo et delphinum ajunt inter ſacrata Apollinis receptum, cujus rei veſtigium eſt, quod hodieque XVvirorum cortinis delphinus in ſummo honore ponitur, et pridie cum ſacrificium faciunt, velut ſymbolum delphinus circumfertur, ob hoc ſcilicet, quia XVviri librorum Sibyllinorum ſunt antiſtites, Sibylla autem Apollinis vates, et delphinus Apollini ſacer eſt.* Addo Martianum Capellam, qui ſic Apollinem loquentem ſiſtit: [k]) *Oeoniſtice tertia eſt, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit noſtra cortina, denique in argumentum praeſcientiae corvus mihi adludit etc.* Corvus Apollini ſacer res in vulgus nota. Comparet etiam in quinariis M. Antonii et Lepidi IIIvirorum juxta lituum auguralem, et guttum, ac

a) Bell. Iud. L. V. c. X. § 4. b) Tom. II. p. 643. c) Cap. 11. d) Hiſt. II. 91. e) L. VI. c. 1. f) L. I. c. 23. g) Cap. 5. h) Hiſt. L. III. 86. i) ad Aen. L. III. 332. k) Lib. IX. de Muſic.

propterea, apposite ad praesentis numi typum, Statio dicitur *comes obscurus tripodum*, [a]) et Silio Italico *Phoebea avis*, [b]) Aeliano Ἀπόλλωνος ἀκόλουθος, *Apollinis assecla.* [c]) Hi numi aut signati sunt, antequam Vitellius pontificatum maximum suscepisset, aut illo jam pontifice maximo, jusseritque is feriri hos numos jactandi prioris sacerdotii causa, quo modo Vespasianus quoque, et Titus, etsi jam pontifices maximi, augures se in moneta profesfsi sunt.

Autonomi hujus imperii.

Morellius in incertis familiarum, catalogus d' Ennery [d]) et museum Caesareum complures denarios offerunt, qui per argumentum haud dubie Vitellio imperante signati sunt, etsi Vitellii caput, aut epigraphen dissimulent. Similis naturae denarios jam sub Augusto, et Galba dedimus. Ad Vitellium referimus sequentes:

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Caput Vestae velatum, ad cujus pectus taeda ardens.*

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Iuppiter sedens in templo distylo d. fulmen, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Vesta sedens d. pateram, s. taedam.*

I. O. M. CAPITOLINVS. *Protome Iovis capite diademato, ad pectus palmae ramulus.* AR. (Mus. Caes.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Vt in numo I.*

SENATVS. - - - NVS. *Victoria gradiens d. clypeum gestat, cui inscriptum:* VI. AV. Est ex AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

FIDES.. EXERCITVM. *Duae dexterae junctae.* AR. (Mus. Caes.)

GENIVS. P. R. *Protome genii barbata diademata, prominente retro sceptro.*

I. O. MAX. etc. *ut in numo I.* AR. (Morelli in incertis.)

Protome Palladis.

SECVRITAS. P. R. *Mulier sedens d. caput fulcit, s. hastam, pro pedibus ara.* AR. (Mus. Caes.)

Typus simillimus *Iovis O. M. Capitolini*, quem supra in Vitellii numis certis vidimus, praesentium numorum certum κριτήριον constituit. Quare neque dubium videtur, eos, qui Vestam cum insolita hac in moneta epigraphe sistunt, imperante quoque Vitellio fuisse signatos. Historia nihil suppeditat, cur Iovem hunc Capitolinum, et Vestam in eodem numo sociaverit, et toties in moneta proposuerit, forte quod praecipua essent imperii R. numina una cum Marte; nam teste Ovidio, [e]) cum Romulus urbis fundamenta jaceret,

Vox fuit haec regis: condenti Iuppiter urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades.

SENATVS *roma*NVS, quo modo mancas numi III. literas expleo, nova est in moneta Romanorum inscriptio. Is typo Victoriae relatam Vitellio de Othone VIctoriam AVgustam gratulatur. Aversam numi postremi habemus in numis Galbae, et Vitellii. De genio P.

a) Theb. L. III. v. 506. b) Punic. V. 78. c) N. A. L. I. c. 48. d) Pag. 164.
e) Fast. IV. 827.

R. vide numos Cn. Lentuli in familia Cornelia.

Numi Vitellii fuſpecti, aut falſi.

Cum rariores ſint numi Vitellii aenei, praecipue I. formae, factum, ut falſariorum fraus iis procudendis frequentiorem operam daret. Laboris compendium fecere, numos Veſpaſiani in Vitellium transformando, cujus luculenta bina exempla hic proponere placet, ut ſibi a fraude caveant tirones, quae etiam expertis non raro illuſit.

Antica non proditur.

TVTELA. AVGVSTI. *Mulier ſedens d. extenſa verſus puerum, ad latus adſtat alter.* AE. II.

Ita numum deſcribit Vaillantius. [a]) Averſa tota ad Veſpaſianum pertinet, cum cujus capite, et hoc typo obvii ſunt aenei II. formae ſignati V. C. 824. Vterque puer Titum, et Domitianum notat, ut ibi dicetur. Non poſſe binos pueros ad Vitellium pertinere, quod is, cum ad imperium acceſsit, filium tantum, ac filiam habuit, ſupra animadvertimus.

A. VITELLIVS. GER. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum.*

AEQVITAS. AVGVSTI. *Aequitas ſtans.* AE. II.

Numum profert auctor muſei Theupoli, at nos cum riſu miramur, Vitellium dici COS. IIII. et CENS*orem*, quorum neuter titulus Vitellio, at uterque Veſpaſiano ad annum V. C. 825 competit.

Nomina, ac tituli.

De his vide animadverſiones ad partes adverſas principio poſitas. Pro praenomine ΑΥΛΟΥ in Alexandrino uno ſcribitur ΩΛΟΥ, ut in hujus claſsis numis notavi.

Numi commatis peregrini.

De horum raritate vide, quae continuo obſervabo.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei	RR.
Argentei	C.
Aenei I. formae	RR.
Aenei II.	R.
Aenei III.	O.
Commatis peregrini.	
Vrbium liberarum	RRRR.

Hujus generis unicum Cydoniatarum Cretae reperit Vaillantius. Felicior abbas Seſtinius tres varios vulgavit, Macedonum, Ilienſium, Sardianorum, [b])

a) Num. praeſt. T. I. p. 29. b) Lettere Tom. IV.

utrum probos omnes, ambigo. Vide de ſingularibus his Seſtini numis judicium meum in numis Alexandrinis Achillei.

Coloniarum - - - - - - - - O.
Alexandrini - - - - - - - - RRR.

VESPASIANVS.

Flavius Veſpaſianus natus eſt in Sabinis prope Reate XV. Kal. Decembres V. C. 762, patre Flavio Sabino obſcurae originis, matre Veſpaſia Polla nobili Nurſiae genere orta. Fratrem natu majorem habuit Flavium Sabinum praefectum urbis, extremis, ut ſupra diximus, Vitellii diebus ab hujus militibus obſeſſum in Capitolio, et interfectum. [a]) Defunctus ſolitis muneribus a Claudio in Germaniam, mox in Britanniam miſſus tantum ſe virtute extulit, ut triumphalia ornamenta, et duplex ſacerdotium acciperet. [b]) Sub Nerone Africam rexit, eumque in itinere Achaico comitatus, dum certum ſibi ab hoc exitium jam immineret, quod eo cantante auſus eſſet obdormiſcere, repente contra ſpem bello adverſum Iudaeos pertinaciter tum rebellantes gerendo praeficitur, illudque extremo Neronis tempore, et mox digladiantibus inter ſe Galba, Othone, Vitellio magna aequitatis, et virtutis bellicae gloria perſequitur. Averſis a Vitellio omnium animis praecipuus Veſpaſiano auctor acceptandi imperii fuit Licinius Mucianus, qui tum Syriam cum IV. legionibus rexit. [c]) At initium ferendi ad eum imperii Alexandriae coeptum feſtinante Ti. Alexandro praefecto, qui Kal. Iul. V. C. 822 ſacramento legiones adegit. Qua de cauſa factum, ut is principatus dies primus in poſterum celebraretur. [d]) Secutus proxime exercitus Iudaicus V. non. Iul., ut ſcribit Tacitus, [e]) ut Suetonius, [f]) V. id. Iul., neque multo poſt Mucianus ſuos milites in Veſpaſiani verba adegit. [g]) Dum hic cum lectis militibus in Italiam navibus transmittit, interea Antonius Primus cum exercitu Moeſiaco transgreſſus Alpes victis ad Cremonam Vitellianis denique urbem ipſam exeunte Decembri capit, caeſoque Vitellio imperium Veſpaſiano adſerit.

V. C. 822 P. X. 69.
TR. P. COS. DES. II.
Ser. Sulp. Galba Aug. II. T. Vinio Rufino cos.

Veſpaſiano in Aegypto, Tito in Palaeſtina abſentibus conſulatus in ſequentem annum decernitur. Interea Romae alter filius Domitianus Caeſar, et Mucianus res procurant. [h])

* * *

Praecipiendum ad monetam Veſpaſiani, numos cum ejus capite in urbe hoc anno nondum cuſos fuiſſe, neque cudi potuiſſe. Nam, ut ſupra in Vitellio di-

a) Suet. 1. 2. b) Suet. c. 4. c) Tacit. Hiſt. II. 76 ſeq. d) Tacit. l. c. 79. Suet. c. 6. e) l. c. f) l. c. g) Tacit. l. c. 80. h) Tacit. Hiſt. IV. Dio.

ximus, hic ante diem XX. Decembris caesus non est, et hoc rerum potiente fieri utique non potuit, ut Vespasiani, etsi per provincias agniti imperatoris, caput monetae urbis insereretur. Residui dies vix suffecerint formandis matricibus novae Vespasiani monetae ser-vituris. Et revera nullus exstat Vespasiani numus, qui per titulos inscriptos huic tantum anno necessario competat, neque possit in annum proxime sequentem differri. Interea ex residuis Vespasiani aureis argenteisque numis erunt non pauci, qui hoc adhuc anno fuerint signati, nimirum extra urbem. Tacitus, ubi primas belli adversus Vitellium a Vespasiano suscepti curas enumerat, [a]) inter reliquos apparatus commemorat etiam: *apud Antiochenses aurum argentumque signatur.* Constat, ad imperatores pertinuisse signare aurum, et argentum, uti aes ad senatum. Quare aurum tantum, et argentum Tacito memoratur, in quod tantum jus Vespasiano fuit, omisso aere, ad quod signandum accedere debuit senatus auctoritas, sed qui hoc anno adhuc in potestate Vitellii fuit. Ex quo consequitur, quemadmodum certa historia refert, fuisse hoc jam anno signatos aureos argenteosque Vespasiani numos, sed extra urbem, ita ex rerum gestarum ordine certum etiam esse, aeneos nota S. C. insignes huic anno adfigi non posse.

Ajebam, etsi hoc anno cusi fuerunt numi aurei, et argentei, tamen deesse nobis certa eorum criteria. Qui TR. P. addunt, etiam anni sequentis dimidio competunt, et raro in Vespasiani numis tribuniciae potestatis numerus exprimitur. Verisimile est, ad hunc annum pertinere complures ex iis numis, qui omissis titulis *pontificis maximi*, et *patris patriae*, quos non videtur nisi Romam redux adoptasse, simpliciter inscriptum habent:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. vel:
IMP. CAES. VESP. AVG. aut similiter.

Ceterum existimo, tuto ad hunc annum referri posse sequentes numos:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum.*
TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVEN. (sic) in alio: PRIN. IVN. (*sic*) *Vterque Caesar vel in citis equis, vel sellae curuli insidens, d. ramum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Ex luxata orthographia, scripto nempe IVEN. vel IVN. pro IVVEN. verisimile sit, hos numos esse ex iis, quos Antiochiae sub Vespasiani initia signatos dixi, fallentibus per festinationem ejus urbis monetariis, iisque Latinae linguae minus peritis, quanquam prioris modi altiore etiam aevo videre est exempla, quae dedimus volumine V. p. 213 et 265, quin et in lucerna in Herculani ruinis reperta legitur NOVM pro NOVVM. [b]) Atque ut Vespasianus binos suos filios jussit inseri monetae, eosque insidentes equis, sic credam, secundum hoc exemplum Antiochum IV. vicinae Commagenes tum regem utrumque suum filium equis item insidentem

a) Hist. II. 82. b) Lucerne d'Ercol. tab. VI.

voluisse signari adscripto ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΤΙΟΙ.

Ad hunc etiam annum revocandus esset aureus inscriptus: CAES. IMP. VESP. PON. TR. POT. CENS., quem dedit Mediobarbus pag. 108, tum et argenteus: IMP. CAESAR. VESPAS. PONT. TR. POT., et in aversa NEP. RED., quem idem dedit pag. 110, quia signatus esset uterque, antequam Vespasianus pontificatu maximo fuisset ornatus. Sed fallax utique est utriusque praeconium. Nam prior aureus propter additum CENS. nonnisi triennio post signari potuit, et satis ex modo inscriptionis apparet, numum esse Titi. Numum alterum, etsi aversam habet in numis Vespasiani et Titi obviam, cum hac capitis inscriptione alibi non reperi. Equidem miror, Bimardum hos numos aliquo loco putasse, et quidem in ea ipsa dissertatione, in qua Mediobarbi fidem gravissime impugnat.

V. C. 823 P. X. 70.
TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. P. P. IMP. I.— V.
Vesp. Aug. II. Tito Caes. cos.

Atrox per Gallias et geminata rebellio, populis per anni praecedentis turbida ad res novas intentis. Harum prior instigante Iulio Sabino Lingone, qui genus suum a Iulio Caesare derivari ementitus palam se Caesarem ferebat, brevi dissipata est fuso auctore, et latebris se abdere coacto. In altera plus discriminis duce Civili Batavo, accitis in societatem Germanis, caesis captisque legionibus Romanis. Domitianus ipse ac Mucianus ad grave hoc bellum proficiscuntur, sed praevenit Petilius Cerialis fusis duplici, at difficillima pugna hostibus. Haec late Tacitus. [a]) Vespasianus in Aegypto absens Tito bellum in Iudaeos demandat, qui diuturna et ardua obsidione Hierosolymas denique expugnat, et evertit Septembris die II. Romae Capitolio restaurando initium fit XI. Kal. Iul. [b]) Vespasianus exeunte aestate Romam ingreditur.

*

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG., *in AV. et AR.*
B. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P., *in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *in AV. et AR.*
D. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. II. TR. P. P. P. *in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *in AE. I. Epigraphe perrara.*
F. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TRI. P. COS. II. *in AE. I.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. II. *in AE. I.*
H. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. II. DES. III. *in AE. I.* (Mus. Caes.) *Epigraphe rarissima.*

a) Hist. L. IV. et V. b) Tacit.

Caput in his omnibus constanter laureatum est.

* * *

Praemitto numos, qui Titum et Domitianum variis typis et inscriptionibus offerunt, idque eo magis utile mihi visum, quoniam hujus generis numos parum adcurate in catalogis descriptos video.

1) *Vt lit. A vel B.*

TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. *Vterque Caesar vel togatus sedens in sella curuli, vel equo decurrens d. elata.* AV. AR. (Morelli Impp.)

2.) *Antica incerta.*

CAESARES. VESP. AVG. F. *Vterque Caesar togatus stans d. extenta, s. volumen.* AV. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

3.) *Antica incerta.*

TITVS. ET. DOMIT. VESPASIANI. AVGVSTI. F. *Vterque Caesar velatus stans hastam, et clypeum humi attinet.* AR. (Morelli ex Schwarzburgico.) Liebeus in Gotha num. hunc numum dissimulat.

4.) *Vt lit. A.*

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatum, juxta:* CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.* AV. AR. (Mus. Caes.)

5.) *Antica incerta.*

T. CAES. AVG. F. COS. D. CAES. AVG. F. PR. *Capita Titi, et Domitiani adversa.* AE. II. (Vaill.)

6.) *Vt lit. E.*

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caesar in suggestu adversus sedens, ante unumquemque inferne figura togata stans.* AE. I. (Vaill. Mus. Caes.)

Ex propositis hic numis primi duo Titum, et Domitianum tanquam Vespasiani filios, Caesares, et principes juventutis sistunt. Tertii typus totus captus est ex numis Caji et Lucii Agrippae filiorum. Ceterum tres hi numi annum superiorem non fastidiunt, et forte horum aliqui signati sunt Antiochiae.

Quartus et quintus certo sunt anni praesentis, nam sistunt Titum consulem, qui hunc magistratum hoc anno cum patre inivit, et Domitianum praetorem, quem ad praeturam hoc anno ipsis Kal. Ian. evectum infra in ejus numis docebimus. Numus quartus obvius est, et jam saepe vulgatus. Verum alium nobis objicit Liebeus nostro huic plane similem quidem, sed in quo legit, et quidem ad partem numi in occidentem sitam: CAESAR. AVG. F. COS., ad alteram: CAESAR. AVG. TR. P. (*Goth. num. p. 59.*) Videmus, in hoc numo differre solas postremas literas TR. P., cum reliqui numi omnes offerant F. PR. Si vera omnino haec est Liebei lectio, multa sunt citra morem, et insigniter violenta. Epigraphes lectio citra ordinem naturalem inchoanda, quod patebit inspicienti iconismum, tum dexterior locus, atque is dignior datus Domitiano, ipsa Domitiani lineamenta magis virilia, quam Titi, etsi dispari multum aetate, effugium τῳ AVG. quaesitum, quod legendum utique foret AVGur, non AVGustus, pro quo magis ex more scribendum in hoc numo fuisset COS. DES. IT., qui Titi hoc anno proprius titulus fuit. Quare jure dubitare liceat, sitne revera epigraphe tam luculenta, et sana, qualem eam spondet eruditus editor. Ex eodem praecone numus idem illatus quoque est novae

Romanae Vaillantii editioni. [a])

Vt lit. H.

AETERNITAS. P. R S. C. *Victoria adproperans imperatori paludato, et f. haſtam tenenti Palladium offert.* AE. I.

Anecdotum hactenus hunc numum edidi in mea Sylloge I. Obvia inde a Veſpaſiano eſt AETERNITAS. AVG., at nondum in numis cognita AETERNITAS. Populi Romani. Victoria imperatori porrigit Palladium tracta ab Ilio ſuperſtitione, cujus ſalus, et aeternitas Palladio nitebatur. Romam quacunque via translatum, nam haec a veteribus, ut fabuloſa omnia, varie proditur, eandem fortunam colonis Troja profectis praeſtare debuit. Signatus eſt numus eodem hoc anno, quo Veſpaſianus accepto nuper foris imperio urbem primum ingreſſus eſt, cui adeo obviam progreſſa Victoria pretioſum imperii, reique Romanae pignus porrigit.

Vt lit. A.

CONSEN. EXERCIT. *Duae figurae militares f. aquilam legionariam tenentes dexteras jungunt.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Inſignis hic denarius recentem conſenſum exercituum Iudaici, Syriaci, Aegyptii in evehendo ad imperium Veſpaſiano exponit. Similem epigraphen habet Vitellius in numis ſuis.

Vt lit. A vel C.

COS. ITER. TR. POT. *typis variis Fortunae, Aequitatis, Pacis, Martis gradientis, Neptuni etc.* AV. AR.

Vt lit. A.

COS. DESIG. III. TR. POT. *Typus Aequitatis.* AV. AR.

Antica incerta.

IMP. V. P. P. COS. II. DESIG. III. *Imperator togatus ſtans f. haſtam ab adſtante milite Victoriolam accipit.* AV. (Morelli ex muſ. reg. Gall.)

V. C. 824 P. X. 71.

TR. P. II. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. VI. VII. VIII. Veſpaſiano Aug. III. Cocceio Nerva cos.

Titus ex Oriente redit, et una cum patre de Iudaea victa triumphat. Ianus clauditur. [b]) Veſpaſianus molitur templum Pacis.

*

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I.*

B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput in aliis laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*

C. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

E. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

---

a) Tom. II. p. 84. b) Oroſius L. VII. c. 9.

F. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

G. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput radiatum*, *epigraphe rarior*, *in AE. II.*

H. IMP. CAE. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum*, *epigraphe rarior*, *in AE. I.*

I. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

K. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

L. IMP. CAES. VESPASIANVS. AVG. COS. III. *Caput radiatum*, *in AE. II.*

M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV. AR.*

N. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. IMP. TR. POT. P. P. COS. III. *Caput laureatum*, *in AE. I.* (Pellerin Mel. I. p. 200.)

* * *

Praemitto rurſum numos, qui filios cum patre ſociant.

Vt lit. A.

CAES. AVG. F. DES. IMP. AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Titus*, *et Domitianus adverſi ſtantes paludati d. haſtam*, *ſ. parazonium tenent. In aliis plenius ſcriptum:* CAESAR. *et* DESIG. *et* ITER. AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Antica incerta.

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Typus idem.* AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Gorius, qui in hos Morellii numos commentatus eſt, eos anno V. C. 825 ſignatos docet. [a]) At enim is judicium tantum ex parte averſa tulit, cum Morellius iniquo conſilio anticas ab averſis avelleret, ipſe vero Gorius Schlegelii, et Havercampi exemplo anticas, quas fortuna primas obtulit, temere partibus averſis adfinxit. Capitis inſcriptionem, quam ego propoſui, offerunt quinque numi integerrimi muſei Caeſarei, quae cum Veſpaſianum COS. III. dicat, invicte arguit, numos praeſentes huic, et nulli alteri anno deberi.

At vero juſtum diſsidium eſt in explicatu averſae. Vaillantius epigraphes lectionem ex parte numi ſiniſteriore, ſive orientali inchoat, ejusque partem: IMP. AVG. F. COS. DES. IT. adſtanti eodem loco figurae, quam Titum putat, applicat; reliquam epigraphes partem, quae ad dexteram, ſive occidentem incipit, nimirum: CAES. AVG. F. DES., ad adſtantem juxta figuram, quae Domitianus ipſi eſt, refert. Cauſa probabilis, cur aliter capiendas figuras, et aliter ordiendam inſcriptionem duxerit, ipſi viſa fuerit, quod figura ſiniſterior dicitur COS. DES. IT., quem titulum uni putabat Tito poſſe competere, qui revera anno proxime ſequente conſul II. proceſsit. Haeſi olim in Vaillantii ſententia, et ſecundum hanc praeſentes

a) T. II. p. 313.

numos defcripfi in Catalogo mufei Caefarei, [a]) ut et auctor mufei Theupoli.

Aliter nunc re maturius difcuffa fentiendum exiftimo, nimirum partem epigraphes a dextera numi incipientem: CAES. AVG. F. DES. IMP. ad adftantem figuram, quam Titum ajo, finifteriorem aliam: AVG. F. COS. DES. IT. ad adftantem aliam, nempe Domitianum pertinere. Sic ftatuendi caufa multiplex. I. Servatur illaefus infcriptionis ordo, quae ex lege Romanorum monetaria omnis aetatis incipit a parte numi dextera, reliqua deinde infcriptione nullo interftitio in circulum continuata. Vaillantius violente epigraphen continuam in medio ipfius verfus inchoat, cujus infolentiam facile quidem agnoverit ipfe, fed aliud fuaferit credita chronologiae lex. Cum ex Vaillantii fententia epigraphes pars ad finiftram pofita ad Titum pertineat, neceffe eft, ftatutam etiam juxta figuram effe Titum, et eam, quae ad dexteram adftat, Domitianum. Verum omni aevo apud Romanos locus dexter dignior habitus eft, et hic etiam competiit Tito feniori, et jam tum, cum hic numus cufus eft, defignato a Vefpafiano conlegae. Sic in numis quoque fuperiore anno defcriptis, in quibus uterque Caefar frequenter proponitur, conftanter videmus Titi et caput, et infcriptionem digniore loco pofitam, ut omittam alia omnis aetatis exempla. III. Vaillantium manifefte redarguit numus Begerianus altero hic a me loco defcriptus, qui typo prioribus fimillimus infcriptione tantum differt, quae ipfa Titi, et Domitiani nomina enunciat. At haec figuram dexteriorem vocat Titum, finifteriorem Domitianum, ergo ex analogiae lege idem de prioribus fentiendum. IV. Tituli utriusque Caefaris fecundum meam fententiam accepti non repugnant hiftoriae et chronologiae. Dicitur nimirum Titus CAESAR. AV*Gufti* F*ilius* DESIG*natus* IMP*erator*. Cum Titus hoc jam anno revera dictus fuerit a patre *imperator*, et adoptatus conlega, pronifsimum eft, eum in numis ante iftud tempus fignatis dici DESIG*natum* IMP*eratorem*, quo modo et Caracallam adhuc Caefarem in numis dici videbimus *imperatorem deftinatum*. Neque repugnat titulus Domitiani: AV*Gufti* F*ilius* COS. DESIG*natus* IT*erum*. Certum eft, fuiffe Domitianum Nonis April. hujus anni confulem fuffectum, ut in hujus numis probabitur, et nihil obftat, quo minus credi pofsit, eum jam tum a patre in proximum biennium fuiffe defignatum confulem, ut revera procefsit V. C. 826, ergo, fi numi praefentes circa iftud tempus fignati funt, potuit, ac debuit dici COS. DESIG. IT*erum*. Ejus rei dubium omne removet numus alter Begerianus, in quo aperte Domitianus dicitur COS. DES. II. At certum eft etiam, hunc numum anno praefente fuiffe fignatum, quoniam Titus hoc tantum anno COS. DES. II. fuit, qualis in eodem hoc numo proditur. V. Ipfa quin etiam Vaillantii fententia repugnat chronologiae. In hac, quo tempore Titus jam dicitur IMP*erator*, Domitianus fimpliciter tantum dicitur COS. DES. Verum communis eft chronologorum opinio, Titum

a) Part. II. p. 122 et 141.

non ante reditum ex Oriente, et actum triumphum Iudaicum a patre adlectum imperatorem, quod ex eorum mente contigit circiter exeunte Aprili. At Domitianus, ut mox dixi, jam Non. April. certus fuit conful, quin tefte Zonara ipfe confulari dignitate confpicuus interfuit triumpho, ergo uterque titulus eodem tempore una ftare nequit, at commode eodem tempore Tito competit titulus IMP*eratoris* DESIG*nati*, et una Domitiano COS. DESIG*nati* IT*erum*. Denique VI. juxta Vaillantium ad Domitianum pertinet fola epigraphes portio: CAES. AVG. F. DES.. Verum quid folitarium illud DES. indicat? Nimirum fubaudire oportet το COS. Sed haec omifsio plane adverfatur mori monetario. Advertit is fcrupulus virum eruditum, quem ut ejiciat, non ea fide, qua agere religiofum antiquarium oportet, το COS. fubdole intrufit, et epigraphen fic propofuit: CAESAR. AVG. F. COS. DES. a) Verum ea vox in omnibus mufei Caefarei, tum a Morellio, Theupoli, Patino, et in Thefauro Chriftinae editis conftanter abeft. Atque his rite perpenfis viderit lector, cujus fententiae fubfcribendum fit.

* * *

Numi teftes victae Iudaeae, et de ea triumphi.

Incipiunt hoc anno numi praecones laudis ex victoriis Iudaicis partae, in quibus epigraphe: IVDAEA tantum, vel IVDAEA. CAPTA, vel IVDAEA. DEVICTA, vel DE. IVDAEIS. Typi: *Mulier in luctu fedens juxta tropaeum*, vel: *Captivus ftans juxta palmam, adftante nonnunquam figura militari etc.* Sunt ex omni metallo, et durat digna ea jactatio in fequentes etiam annos.

* * *

Vt lit. D.

TRIVMP. AVG. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum coronatur ab adftante retro Victoria, praecedit figura militaris, et captivus nudus manibus a tergo revinctis, pone tubicen.* AV. (Muf. Caef.)

De Vefpafiani victoriis Iudaicis, actoque illuftri triumpho fcripfere Suetonius, Dio, at omnium liberalifsime Iofephus. b) Adhibitos in triumphis quoque tubicines, refert Appianus in egregia defcriptione triumphi Scipionis. c)

Numi hujus anni reliqui memorabiliores.

Vt lit. C.

AVG. *fcriptum intra coronam quernam, in aliis oleaginam, in aliis idem infcriptum clypeo coronae oleaginae inferto.* AV. (Morelli.) AR. (Muf. Caef.)

Sunt, qui exiftiment, το AVG. in his numis fcriptum pro AVGVR, ut revera in numis anni fequentis videbimus, Vefpafianum fefe in numis praedicare *augurem*. At verifimilius eft, quod cenfet Liebeus, d) quoniam auguratus nullum attributum adeft, legendum potius AVG*ufto*, et notare coronam, vel clypeum, ut moris tum erat, Vefpafiano oblatum, dedicatumque.

* * *

a) Num. praeft. T. I. pag. 31. edit. Rom. b) Bell. Iud. L. VII. c) Punic. c. 66.
d) Goth. num. p. 250.

Vt lit. C.

LIBERI. IMP. AVG. VESPAS. *Titus et Domitianus togati ſtantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Averſa ſumpta eſt ex numis Vitellii, niſi quod in his ſunt capita liberorum Vitellii ſe reſpicientia. Sed et ſola capita habebis in numis anni ſequentis.

* * *

Vt lit. M.

NEP. RED. *Neptunus pede dextero calcans globum d. acroſtolium, ſ. haſtam.* AV. AR. (Theupoli.)

Hic averſae typus deinceps quoque, ut et in numis Titi, recurrit. Nimirum Veſpaſianus anno ſuperiore, iſthoc Titus ex Oriente itinere maritimo Romam ſalvi reverſi ſunt, unde Neptuno nomine *reducis* honores habiti ſunt.

* * *

Vt lit. A.

ROMA. RESVRGES. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genuflectentem ſublevat, alia figura galeata cum clypeo retro ſtante.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

In numis Galbae vidimus ROMA. RENASCES, in his RESVRGES, nimirum pro RESVRGENS, ut ibi diximus. Et vero Veſpaſianus *Romam* aetate ſua *reſurgentem* dicere potuit, qui eam cum aedificiis novis, tum refectis veteribus, quae per ſuperiorum temporum negligentiam, aut Neronianum, et mox Vitellianum incendium vitium fecere, inſigniter exornavit. Atque aureum iſtud Veſpaſiani tempus reſpicit Tacitus, ubi agens de egregiis urbis monumentis Neroniano igne corruptis, haec continuo ſubjecit: [a]) *quamvis in tanta RESVRGENTIS VRBIS pulchritudine multa ſeniores meminerant, quae reparari nequibant.*

* * *

Vt lit. A.

S. C. *Templum perelegans 6 columnarum ſtatuis ſuperne, atque utrinque exornatum, in cujus medio ſignum Iovis ſedentis, cui ad dexteram adſtat Pallas, ad ſiniſtram Iuno.* AE. I. (Pedruſi Muſ. Farn. at pulcherrime delineatum ſiſtit Morellius.)

Offert hic numus frontem templi Capitolini a Veſpaſiano, poſtquam in turbis Vitellianis arſerat, magnifice refecti, aut verius e fundamentis de novo educti, cui ſubſtructioni factum initium XI. Kal. Iul. anni ſuperioris, L. Veſtino equeſtris ordinis a Veſpaſiano adhuc abſente operi praefecto. Caerimonias tum adhibitas, ac populi ſtudium eleganter deſcribit Tacitus, [b]) Veſpaſiani vero in eo perficiendo contentionem non modo comprobat id, quod narrant Dio, [c]) et Suetonius, [d]) eum ipſum ruderibus amoliendis manum admoviſſe, ac ſuo collo quaedam extuliſſe (quanquam non, ut iidem addunt, *primum*, nam pluribus ante ejus adventum menſibus jam coeptum aedificium, ut docet Tacitus ſynchronus et adcuratus) verum etiam collata ad id opus liberalitas, etſi aliena; nam juſsi fuere Iudaei ſuperſtites, didrachmum, quod antea in templi Hieroſolymitani uſus pendere quotannis debebant, Iovi Capitolino largiri. [e]) Quo edicto non aſpernandas novo operi acceſsiſſe opes, vel ex uno Cicerone col-

a) Ann. XV. 41. b) Hiſt. IV. 53. c) L. LXVI. § 10. d) Cap. 8. e) Ioſeph. Bell. Iud. L. VII. c. 6.

ligi poteſt, memorante: [a]) *Cum aurum Iudaeorum nomine quotannis ex Italia, et ex omnibus veſtris provinciis Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. - - - Exportari aurum non oportere, cum ſaepe antea ſenatus, tum me conſule graviſſime judicavit.* Etiam Philo collectae hoc modo pecuniae magnam vim depraedicat. [b]) Sed de hoc argumento vide plura in numis Nervae ad V. C. 849.

Praeter Iovis ſtatuam comparent in numo ſigna Palladis ac Iunonis; nimirum docente Tacito [c]) Helvidius praetor opus aggreſſus precatus eſt cumprimis Iovem, Iunonem, Minervam. Varro: [d]) *Capitolium vetus, quod ibi ſacellum Iovis, Iunonis, Minervae.* Et Martialis palpans Domitianum in Capitolii reſtaurationem incumbentem, (nam ſub Tito rurſum arſerat) ſic canit: [e])

Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada praetereo; res agit illa tuas.

Eas propterea appoſite Dio συνναυς Iovis Capitolini appellat. [f]) Obſervandum in hoc numo, Palladis ſignum Iovi ad dexteram, nimirum loco digniore, ſtare, poſtpoſitam adeo Iunonem. Non ſolus eſt hic numus, qui teſtimonium perhibeat, in auguſto eo templo Palladem Iovi ad dexteram adſtitiſſe. Etenim remota rei Romanae aetate hunc locum in eodem templo occupaſſe Palladem, nimirum anno V. C. 391, docet Livius, narrans, [g]) clavum fixum fuiſſe *dextero lateri aedis Iovis O. M., ex qua parte Minervae templum eſt.* Confirmant iſtud numi Antonii Pii, in quibus tria haec numina eodem honoris diſcrimine ſedentia proponuntur. In aliis ejusdem Antonini pro diis ipſis propriae ſingulorum aves comparent, ſed eadem rurſum lege, ſic ut medium locum obtineat aquila, dexterum noctua, laevum pavo. Idem dignitatis diſcrimen offert vetus lucerna tres templi Capitolini cellas exhibens, quam edidit Paſſerius. [h]) Ex quo apparet, plus honoris impertitos Romanos Palladi, quam ipſi Iunoni petita haud dubie cauſa ab ipſo rei Romanae exordio, Palladio Troja huc translato, ſecundum quod Horatius quoque: [i])

Vnde nil majus generatur ipſo, (Iove)
Nec viget quicquam ſimile aut ſecundum,
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Sed et inter poetas Graecos fuerunt, qui eam ad Iovis dexteram collocaverunt. Sane ex Ariſtidis rhetoris teſtimonio [k]) Πινδαρος φησι, δεξιαν καταχειρα τȣ πατρος ἀυτην καϑεζομενην τας ἐντολας τοις ϑεοις ἀποδεχεσϑαι, *Pindarus ait ad patris eam dexteram ſedere, et mandata diis perferenda accipere.* Contrarius tamen alibi apud Graecos fuit ordo. Narrat Pauſanias, [l]) Delphos euntibus occurrere templum, in quo ſignum Iovis adſtante ad dexteram Iunone, ad ſiniſtram Minerva. Ceterum ſimilem templi Capitolini typum, eundemque cellarum ordinem vide repetitum in numis

a) pro Flacco c. 28. b) de Monarchia L. II. p. 224. edit. Mangey. c) l. c. d) L. IV. de L. L. p. m. 38. e) L. IX. epigr. 4. f) L. LXVI. § 24. g) L. VII. c. 3. h) Lucern. fict. T. I. tab. 29. i) Carm. I. Od. 12. k) Orat. T. I. p. 10. l) L. X. c. 5.

Titi Caefaris, et Domitiani Caefaris, atque iterum in infigni tetradrachmo Domitiani Aug., quod dabimus ad annum V. C. 835.

* * *

Vt lit. N.

SIGNIS. RECEPTIS. S. C. *Imperator paludatus bafi infiftens f. haftam, dextera acceptat aquilam legionariam, quam ei accedens Victoria offert.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 200. Muf. Com. Fefteticz.)

Egregius hic numus hactenus ignotus, dum Pellerinius thefaurum fuum nobiscum communicaret, referendus videtur ad pacem cum barbaris transactam, quae confecuta eft bellum gravifsimum, cujus anno fuperiore meminimus, motum a Civili Batavo, quodque perniciofifsimum imperio R. fuiffet, fi aut major concordia conftitiffet barbaris, aut Romanis dux minus cordatus, et praefentis ad pericula animi, quam Cerialis, obtigiffet. Eo in bello variis infelicibus praeliis amiffa fuiffe figna, diferte prodit Tacitus ejus defectionis eloquens fcriptor. Narrat is, [a]) incefsiffe Civilem circumdatum captarum cohortium fignis; rurfum poft hanc labem legiones amififfe figna fua, [b]) eaque in Romanorum opprobrium circumlata; [c]) cum vero numus aquilam legionariam manifefto offerat, eundem habemus auctorem Tacitum non difsimulantem gentis fuae dedecus, quo legiones binas a Civili interceptas, et ad deditionem coactas profitetur. [d]) Verifimile eft, ea figna reftituta fuiffe inclinante Civilis fortuna, et ad pacis confilia compulfi, cujus initia habemus ex Tacito, [e]) fed quae deinceps contigere, inter quae enarrata fuerit etiam fignorum reftitutio, quam numi hi praedicant, malo hiftoriae Romanae fato interiere. Docent igitur numi, quod fcire ex hiftoria fcripta indultum non fuit. Ceterum non repugnat, hoc averfae typo indicari figna a Sarmatis recuperata, quod fuadere videntur numi Domitiani, quos dabimus in hujus moneta ad annum V. C. 829.

* * *

Vt lit. A.

S. P. Q. R. ADSERTORI. LIBERTATIS. PVBLICAE, *intra coronam quernam.* AE. I. (Morelli Specim. tab. X.)

Haec averfae epigraphe in folo Vefpafiano occurrit.

* * *

Vt lit. M.

TRI. POT. II. COS. III. P. P. *Mulier fedens d. ramum, f. caduceum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Numum defcripfi propter trib. poteftatis numerum cum confulatu conjunctum, quod rarius in Vefpafiani moneta.

* * *

Vt lit. B.

TVTELA. AVGVSTI. S. C. *Mulier fedens dexteram extendit fuper adftantem Titum, finiftram fuper Domitianum.* AE. II. (Muf. Caef.)

Typus allegoricus, quo Vefpafianus fe velut filiorum tutorem per paternum

a) Hift. IV. 18. fin. b) l. c. 33. c) l. c. 34. d) l. c. 60 feq. e) L. V. fub

adfectum profitetur publice; at hunc se etiam professus est securitatis propriae causa, quoniam tutior est vita principis, quo pluribus subsidiis nititur. Quo nixus fundamento Titus patrem placavit Domitiano propter aperta vitae scelestae argumenta infensum: *non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum.* [a])

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis insistens d. lauream, s. palmae ramum.* AE. II. (Mus. Caes.)

Mirum sane, post victos Carthaginienses, piratas, reges, qui tot triumphorum navalium materiam Romanis suffecere, adhuc memorari victoriam navalem ea aetate, qua omnis ora maritima imperio paruit. Hanc tamen jactat numus praesens hoc anno signatus docente capitis inscriptione. Et referendam eam victoriam ad ipsum bellum Iudaicum, non docet modo numus alter Vespasiani eodem hoc anno signatus, in cujus aversa: IVDAEA. CAPTA cum typo: *Miles dextro pede prorae navis insistens*, (Mus. Caes.) verum etiam diserta Iosephi verba, qui, cum triumphum Iudaicum describit, inter alia, quae tum publice ostentabantur, *secutas etiam complures naves* testatur. [b]) Istud cum certum sit, concors est antiquariorum omnium opinio, nullo alio praelio navali comperto intelligendum illud, quod in lacu Gennesareth a Vespasiano, et Tito commissum prolixe a Iosepho describitur, [c]) quae quidem victoria justa fuit caesis aliquot Iudaeorum millibus, et plus triginta millibus captis, et venumdatis. Opportune ad istud confirmandum occurrit numus M. Aurelii signatus apud Gadara Decapoleos huic lacui vicina, in cujus aversa est: NATMA. ΓΑΔΑΡΕΩΝ, typo *triremis cum multis remigantibus.* (Pellerin Mel. II.) Verisimile omnino, Gadarenses Graecos in ejus praelii memoriam, quo eorum lacus usque eo nobilitatus est, eam ΝΑΥΜΑχιαν annuis ludorum solennibus celebrasse, et in numis ipsis signasse, de quo vide plura Vol. III. in numis hujus urbis. Hanc a Vespasiano victoriam mature, ac vivo adhuc Nerone relatam oportet; nam addit Iosephus praelii hujus locuples historicus, a Vespasiano Neroni captorum juvenum sex millia ad Isthmum, quem perfodere is tentabat, missa esse. Hic typus occurrit etiam in numis Titi et Domitiani ad annum V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
TR. P. III. IV. COS. IV. P. M. P. P. IMP. VIII. IX. X.
Vespas. Aug. IV. Tito Caes. II. cos.

Antiocho Commagenes rege de collusione cum Parthis suspecto Caesennius Paetus Syriae praeses Vespasiani jussu Commagenen occupat, eamque in provinciam redigit. Rex cum filiis Epiphane, et Callinico Romam abit, ibique regie excipitur. (Vide hujus regis numos.) Petilius Cerialis victis Britannis imperii in insula fines promovet. [d])

---

a) Tacit. Hist. IV. 52. b) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 5. c) Bell. Iud. L. III. cap. ult. d) Tillemont.

Inita cenſura Tito conlega urbis mores corrigit. (Vide infra ſub titulo *Cenſor.*)

A. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum in AV et AR.*

B. IMP. CAES. VESPA. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*

G. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CEN. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

H. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

I. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput in aliis radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

K. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite, in AE. IV.*

L. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CE. *Caput laureatum, in quinariis.*

N. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. IIII. P. P. *Caput laureatum, in AR.* (Muſ. Farn. Tom. II. tab. 19. n. 9.)

Notandum, nullum mihi cognitum anni hujus numum, qui non poſsit perinde ad annum ſequentem referri; nam conſulatus Veſpaſiani IV. et trib. poteſtas IV. etiam in annum ſequentem porriguntur.

Vt lit. A.

AVGVR. TRI. POT. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Veſpaſianus, qui in ejusdem numi antica ſeſe *pontificem maximum* dicit, in averſa *augurem* ſe tamen profitetur. Tanto apud Romanos honore inclaruit auguratus, quemadmodum compendio diſſerit Spanhemius, qui hunc numum ex eadem gaza Caeſarea memorat. [a]) Ad haec volebat Veſpaſianus jactare decus ſibi adhuc privato delatum; nam teſte Suetonio [b]) re in Britannia fortiter geſta a Claudio *triumphalia ornamenta, et in ſpatio brevi duplex ſacerdotium accepit.* Vide etiam ſimilem Titi Aug.

Tom. II. p. 85. b) Cap. 4.

numum in hujus numis vagis. Auguris titulum cum pontificatu maximo conjunctum videre eſt etiam in numis Iulii Caeſaris ad annum V. C. 708. Tiberius in marmore Muratorii non modo dicitur PONT. MAX., ſed etiam AVGVR. XVVIR. S. F. VII. VIR. EPVLONVM, [a]) et ſic Caligula quoque in numis et PONT. MAX., et AVG*ur* eſt.

* * *

Vt lit N.

LIBERI. IMP. AVG. VESPAS. *Capita nuda adverſa Titi, et Domitiani.* AV. (Muſ. Farnes. Theupoli.) AR. (Morelli.)

Eandem epigraphen vidimus in numis ad annum proximum. Forte et hic numus non rite lecta anticae inſcriptione eſt anni praecedentis.

Vt lit. A.

VESTA. *Dea ſtans d. ſimpulum, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

VESTA. *Templum Veſtae cum dea intus ſtante.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Obvii ſunt aurei et argentei Veſpaſiano imperante ſignati cum typo Veſtae, ejusque templi. Perhibente Tacito [b]) in incendio, quod ſub Nerone V. C. 817 urbem depavit, exuſtum eſt etiam *delubrum Veſtae cum penatibus populi Romani.* Docemur his numis, Veſpaſianum, qui ad reſtituendas aedes ſacras, ac praecipue vetera urbis monumenta totus incubuit, reſtituendo etiam huic Veſtae delubro ſolertem operam impendiſſe.

* * *

Reliqui hujus anni numi typos annorum ſuperiorum repetunt, aut obvios, et animadverſionum inopes offerunt.

V. C. 826 P. X. 73.

TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. CENS. IMP. X. XI.

Domitiano Caeſ. II. M. Valerio Meſſalino cos.

Veſpaſianus cenſuram cum filio Tito continuat. [c])

Deſunt certi hujus anni numi, verum, ut ſupra monui, eorum pars, qui conſulatum IV. inſcriptum habent, anno praeſente ſignata eſt.

V. C. 827 P. X. 74.

TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII.

Veſpas. Aug. V. Tito Caeſ. III. cos.

Veſpaſianus Achaiae, Lyciae, Rhodo, Tracheae Ciliciae libertatem adimit. Quo id definite anno factum, variant eruditi. Ex epocha Flaviopolis Ciliciae, quae ducta ab autumno praeſentis anni haud dubie huic facto initium debet, colligi poteſt, conſtitutum iſtud anno praeſente, aut ad ſummum ſequente. Veſpaſianus luſtrum condit. [d])

---

a) pag. 223. 6. c. 18. b) Ann. XV. 41. c) Plin. L. III. § 9. d) Cenſorin. die nat.

A. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. V. CENS. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
B. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. V. TR. P. P. P. *Caput laureatum*, *in AR.*
C. IMP. CAESAR. VESP. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*
D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. V. CENS. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
E. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite*, *in AE. IV.*
F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. V. CENS. *Caput radiatum*, *in AE. II.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. II.*

Vt lit. G.

PON. MAX. TR. POT. P. P. COS. V. CENS - - - *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Farnes.)

Numum hunc propoſui, quia, quod in moneta aenea rariſsimum, notam S. C. omiſit. Hujus in nonnullis defectus cauſam probabilem dedimus in numis Tiberii ad annum V. C. 775.

* * *

Hujus anni numi reliqui nihil animadverſione dignum ſuppeditant.

V. C. 828 P. X. 75.

TR. P. VI. VII. COS. VI. DES. VII. P. M. P. P. IMP. XIII. — XVI.

Veſpaſ. Aug. VI. Tito Caeſ. IV. cos. Deſinit CENSOR.

Templum Pacis dedicat. [a]) Circa idem tempus videtur Vologeſen Parthum Syriae imminenten, quod refert Dio, [b]) oblato per Trajanum Trajani Aug. patrem Syriae tunc praeſidem belli metu repreſsiſſe, quod erudite colligit Belleyus, [c]) irritatum forte, quod ſibi petenti auxilia adverſum Alanos negaverat. Vide plura infra in Domitiano ad hunc annum.

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. VI. *Caput radiatum*, *in AE. II.*
C. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VI. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
D. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite*, *in AE. IV.*
E. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. VI. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.* (Muſ. Caeſ.)

a) Dio. b) L. LXVI. § 15. c) B. L. T. XXX. Mém. p. 271.

Vt lit. F.

IMP. XIII. *Scrofa cum suculis.* AR. (Muf. Caef.)

Numus integerrimus. Obvius eft hic typus in numis infcriptis: IMP. XIX., quos vide ad V. C. 831.

* * *

Vt lit. A.

IMP. XIIII. *Bos cornupeta.* AV. (Muf. Caef.)

De multiplicato *imperatoris* titulo agetur ad calcem numorum Vefpafiani.

* * *

Mirum, non exiftere in moneta Vefpafiani imaginem templi Pacis hoc anno dedicati, etfi fuerint, qui fibi illud in iis videre vifi funt, quos inter fuit Spanhemius, [a]) at numus, quem offert, revera imaginem templi Capitolini fiftit, de quo egi altius ad annum V. C. 824, ut etiam alter propofitus a Patino. [b]) Aliorum numorum, in quibus illud exhiberi dicitur, aut fufpecta fides, aut ejusdem Iovis Capitolini eft. Quodque magis mirum, fuit illud templum ingens monumentum magnificentiae Vefpafiani. Opus iftud Herodianus maximum, atque pulcherrimum totius urbis templum dixit. [c]) Plinius inter *pulcherrima operum, quae unquam*, numerat, [d]) et tefte Iofepho omnia eo collata fuere, quorum vifendorum ftudio homines antea per totum terrarum orbem vagabantur. [e]) Egregia artis monumenta, quae in hoc repofita fuere, variis locis commemorat Plinius, eodemque loco teftatur Iofephus, fuiffe ibi propofita vafa, et inftrumenta aurea Iudaeorum e templo Hierofolymitano rapta. Interea etfi Vefpafianus fignando, quod fciamus hactenus, in numis hoc templo abftinuit, nullum tamen aliud numen, aut genium frequentius monetae fuae inferuit, quam *Pacem*, quod teftantur omnium fere annorum inde a principio, et omnis metalli numi, ut:

PAX. AVGVSTI. *Mulier ftans d. ramum oleae, vel caduceum, f. cornucopiae,* vel: *Victoria gradiens,* vel: *Figura nuda ftans d. haftam mulierem genuflectentem fublevat.*

PACI. AVGVSTI. *Victoria gradiens eo, quo Nemefis, geftu habituque,* de quo typo abunde egi ad fimiles Claudii numos anni V. C. 794.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre redimitum corona binis turribus ornata.*

PACIS. EVENT. *Genius nudus ftans d. pateram, f. fpicas.* AR. (Morelli.)

V. C. 829 P. X. 76.
TR. P. VII. VIII. COS. VII. DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII.
Vefpas. Aug. VII. Tito Caef. V. cos.

Hoc anno Domitianum ad reprimendos Sarmatas miffum ex ejus ad hunc annum numis colligunt eruditi, at perperam, ut in Domitiano ad praefentem annum comprobabo.

Infcriptiones capitis funt ad modum anni praecedentis, nifi quod pro COS. VI. fcribitur COS. VII.

* * *

Antica incerta.

a) Tom. II. p. 648. b) ad Suet. p. 393. c) L. I. c. 14. d) L. XXXVI. § 24.
e) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 7.

PONT. MAX. TR. P. COS. VII. P. P. *Columna rostrata, cui insistit simulacrum nudum capite radiato, d. hastam, s. quid instar parazonii tenens.* AV. (Morelli.)

Typus hic in sequentium etiam annorum numis, tum et filiorum visitur. Adhuc idoneum interpretem nactus non est, neque ego promittere ausim, conjecturae meae, quam mox producam, justum pondus inesse. Havercampus censet, exhiberi veterem columnam rostratam, quae in Vitelliano incendio perierit, restituta subinde a Vespasiano, hujus vero imperatoris esse statuam illi impositam. Eruditorum judicio permitto, an non alia, certiorque hoc typo statua intelligenda sit, ea nempe, de qua, tanquam de artis miraculo, copiosa habemus veterum testimonia, et quae ipsa Vespasiani quoque imperium nobilitavit. Erecta fuit Neronis jussu, hujusque insignis imagine, operis architecto Zenodoro, alta pedes CX.[a]) Suetonio pedes CXX. [b]) P. Victori CII. semis, [c]) Eusebio CXXVII. [d]) Dioni C. [e]) Divo Hieronymo CVII. [f]) Damnatis Neronis sceleribus cum eam vitium passam reficiendam Vespasianus curasset, dempto inde ejus principis capite, Solisque imposito capite Soli eam dicavit. [g]) Habuisse hunc colossum radios VII., testantur Hieronymus, et P. Victor, [h]) et quidem posterior singulos fuisse pedum XXII. semis, quo de prodigio Martialis: [i])

Nec te detineat miri radiata colossi,
Quae Rhodium moles vincere gaudet opus.

Iam vero et radiatum caput est, quod in numis his simulacrum offert. Egregie etiam respondet tempus; nam anno demum V. C. 829, non antea, hic in numis typus conspicuus sit. At constat ex Dione, [k]) colossum hunc insignem anno V. C. 828 in via sacra locatum, quem adeo, ut tanti moliminis opus, atque in solem religio merebatur, placuit numorum etiam celebritate efferre. Verum quae ex numi imagine non levis enascitur difficultas, est, quod tantae altitudinis, ponderisque colossus impositus est columnae, non, quod hae causae postulare videntur, basi, tum quod ea navium rostris decoratur, quorum sane ratio ignoratur, neque meminere in colossi descriptione veteres. Vereor, ne utraque haec peristasis conjecturae meae damnosa sit. Et rostrorum quidem explicatum ignoramus, ut ignoramus pleraque hujus aetatis facta deperditis Taciti et Dionis operibus, quae magno in explicandis priorum annorum numis fuere subsidio, et forte non improbabilis conjectura, petita ex felici Vespasiani ab Oriente reditu, cujus symbolum sol est, adferri posset, si luberet inhaerere conjecturis. Ad idem forte argumentum referendi sunt numi argentei in consulatu Vespasiani VIII. signati, in quorum aversa prora navis imminente desuper astro solis, in quibus illud astrum vice colossi Soli dedicati, et navis vice columnae rostratae positae

a) Plin. L. XXXIV. § 18. b) in Nerone c. 31. c) in Regione IV. d) in Chronico. e) L. LVI. § 15. f) in Habacuc c. 3. g) Plin. Hieronym. ll. cc. h) ll. cc. i) L. I. epigr. 71. k) l. c.

videri posſint. Obſervandum denique, a Morellio dictam ſtatuam fingi togatam, quae cauſa fuit, cur a plerisque pro ſtatua Veſpaſiani eſt habita. At in compluribus numis muſei Caeſarei conſtanter fingitur nuda. Quod ſi etiam revera togata eſſet, nihil iſtud obeſſet; nam conſtat, eam aliquando fuiſſe Neronis, et teſte Hieronymo [a]) ex univerſo opere demptum tantum Neronis caput, et additum Solis, remanente adeo reliquo imperatoris cultu. Serius Commodus ablato rurſum Solis capite ſuum ipſius impoſuit teſtibus Lampridio, Dione, ac praecipue Herodiano in hujus Auguſti vitis. Typum, qualis in numo praeſente eſt, non abſimilem habes in numis Octaviani.

V. C. 830 P. X. 77.
TR. P. VIII. IX. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII. XVIII.
Veſpas. Aug. VIII. Tito Caeſ. VI. cos.

Atrox in urbe peſtis. [b])

V. C. 831 P. X. 78.
TR. P. IX. X. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P. IMP. XVIII. XIX.
L. Ceionio Commodo, D. Novio Priſco cos.

Iulius Agricola in Britannia res proſpere gerit. [c])

Conjungo numos hujus, et praecedentis anni, in quos Veſpaſiani conſulatus VIII. porrigitur.

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. VIII. P. P. *Caput laureatum.*, *in AE. II.*
B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
C. IMP. CAESAR. VESPASIAN. COS. VIII. *Caput in aliis laureatum*, *in aliis radiatum*, *in AE. II.*
D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*

Vt lit. D.

COS. VIII. *Prora navis*, *ſupra quam aſtrum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Veriſimilem hujus typi ſenſum dedimus ſupra ad annum V. C. 829.

Vt lit. F.

IMP. XIX. *Scrofa cum ſuculis.* In aliis: *Modius.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus haud dubie indicat conſpectam ab Aenea ſuem cum foetibus triginta, de qua Virgilius principio L. VIII. Aeneidos.

V. C. 832 P. X. 79.
TR. P. X. COS. IX. P. M. P. P. IMP. XX.
Veſpaſ. Aug. IX. Tito Caeſ. VII. cos.

Iulius Sabinus Pſeudo - caeſar, de

a) l. c. b) Plin. L. XVIII. c) Tac. in ejus vita c. 18.

de cujus in Gallia rebellione egimus ad annum V. C. 823, cum IX. annos in ſpelunca abditus lateret, repertus, Romam perductus, et cum uxore morte adfectus eſt. [a]) Moritur Veſpaſianus IX. Kal. Iul. annum agens LXIX. ſuper menſes VII. ac dies totidem, [b]) poſtquam inde a Kal. Iul. 822 annos IX. menſes XI. dies XXIII. imperando expleſſet.

Fuit vir iis temporibus neceſſarius, qui veterem imperii ſplendorem praecedentium Caeſarum ignavia ac ſceleribus contaminatum egregie vindicavit. Qui ejus vitam memoriae prodidere, copioſi ſunt in commendanda ejus juſtitia, manſuetudine, integritate. Comis erga omnes, et acceſſus facilis, quique graves imperii curas, ad quas ſummam vigilantiam, et indefeſſum ſtudium attulit, facetiis, familiaribusque jocis temperare ſolitus erat, quorum complura exempla prodidit Suetonius. Tam praeclaros mores una pecuniae coacervandae cupiditas, et indigna eo faſtigio avaritia corrumpere eſt viſa, tametſi propter exhauſtum penitus aerarium ad eas ſe ſordes vi compulſum profiteretur. Idem tamen, qui privatim parcus, vitae modicae, et in exactionibus ſeverus fuit, egregie ac profuſe liberalis fuit, cum ad amplificandum urbis, ac imperii decus ſumptus erant faciendi; nam non modo Capitolium inſigni magnificentia exſtruxit, reliqua monumenta eodem cum Capitolio incendio corrupta reparavit, aquaeductus, ac vias per imperium vitiatas, adflictas terrae tremore urbes reſtituit, ſed novis etiam aedificiis urbem ornavit, inter quae templum Pacis propter magnitudinem, et magnificentiam admirationi fuit, amphitheatrum vero in hunc diem maxima ſui parte ſuperſtes ejus liberalem animum ſerae poſteritati depraedicat. Quin et conſulares inopes quingenis ſeſtertiis ſuſtentando, aliisque liberalitatibus meruit, ut in omne hominum genus liberaliſsimus a Suetonio diceretur. [c])

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

COS. VIIII. TR. POT. X. *Statua capite radiato d. haſtam inſiſtens columnae roſtratae.* In aliis: *Capricornus*, *Victoria etc.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De averſae prioris typo jam egimus ad V. C. 829, reliqui memorabile nihil adferunt.

Numi vagi.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

AETERNITAS. *Figura ſtans ad aram, d. caput Solis, ſ. Lunae.* AV. (Mediobarb.)

Haec averſa nunc primum occurrit. Vide, quae de ea notabimus in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

Eadem adverſa.

IOVIS. CVSTOS. *Iuppiter nudus ſtans ante aram, d. pateram, ſ. aram.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IOVIS poſitum in recto pro IVPPITER. Varro: [d]) *Iuppiter, Iovis, et Iovis, Iovis.*

---

a) Dio L. LXVI. § 16. Plutarch. in Amatorio. b) Suet. c. 24. c) Cap. 17. d) de L. L. lib. VII.

* * *

IMP. CAESAR. AVG. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*
HISPANIA. *Mulier ſtans d. extenta ſpicas, ſ. binas haſtas, pendente a tergo clypeo Hiſpanico.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Illuſtrem hunc numum olim vulgavi in mea Sylloge I., quo loco animadverti, hoc numo Hiſpaniae in Veſpaſianum adfectum commendari, quam ſatis mature, et quidem Primi Antonii ſuaſu neglecto Vitellio in Veſpaſianum inclinaſſe conſtat, ut auctor eſt Tacitus. [a]) Veriſimile eſt, propter hanc ipſam cauſam factum, ut, quod narrat Plinius, [b]) *univerſae Hiſpaniae Veſpaſianus imperator Auguſtus jactatus procellis reipublicae Latii jus tribueret.* Et poterat in civili hoc motu magnum momentum adferre Hiſpania, quae teſte eodem Tacito [c]) una cum Galliis *validiſſima terrarum pars* habebatur. Et ait Iuvenalis: [d])

Horrida vitanda eſt Hiſpania, Gallicus axis, Illyricumque latus,

quibus verbis cautos eſſe jubet earum provinciarum praeſides, ne gentes tam robuſtas, tactuque aſperas vexent diripiantque, ut molles Aſianos. Forte etiam hoc typo converſa legionis Hiſpanicae in Veſpaſianum ſtudia ſignificantur, quae Galbam quondam comitata in urbe excubabat. [e]) Quorum omnium cauſa placuerit in Veſpaſiani quoque numis iterare typum in Galbae moneta obvium. Videtur numus hic Romae mox Veſpaſiano imperium auſpicato, eoque adhuc peregre abſente ſignatus; nam, etſi certae ſit antiquitatis, tamen minus reſpondent oris lineamenta, et non legitur in ejus moneta ſerius ſignata το AVG. praepoſitum τῳ Veſpaſianus.

* * *

Antica incerta.
S. C. *Pallas gradiens d. palmae ramum, ſ. Victoriolam, pro pedibus ſerpens.* AE. I. (Morelli.)

Hunc numum propter argumenti analogiam retraxi ad numos Claudii anni V. C. 794.

* * *

Reliqui hujus claſsis numi aut obvium, aut jam aliis annis deſcriptum typum offerunt.

Divus Veſpaſianus.

Apotheoſeos honorem Veſpaſiano decretum diſsimularunt hiſtorici, quorum ſilentium abunde ſupplent numi. Quin ipſe deorum ſibi communionem praeſagivit, cum prima morbi acceſsione per jocum diceret: *ut puto, deus fio.* [f])

DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*
EX. S. C. *Quadrigae equorum thenſam trahunt.* AV. (Muſ. Caeſ.)
Eadem adverſa.
EX. S. C. *Poſteriores hae duae literae inſcriptae ſunt clypeo columnae adfixo, ſupra quam urna, hinc et inde lauri ramus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Proponitur urna condendis mortui cineribus deſtinata. Formula: EX. S. C. comprobat, ad ſenatum pertinuiſſe, decernere deorum honores principi vita functo, de quo vide, quae dicentur in tractatu de numis Conſecrationum.

a) Hiſt. III. c. 53. 70. b) L. III. p. 144. c) l. c. d) Sat. VIII. v. 116. e) Tacit. Hiſt. I. c. 6. f) Suet. c. 23.

* * *

DIVO. AVG. VESP. S. P. Q. R. *Imperator capite radiato d. haſtam, ſ. Victoriolam in quadrigis elephantorum cum totidem rectoribus.*

IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Captus eſt typus ex numis Auguſti conſecrati.

* * *

Sunt adhuc numi alii, quorum averſae typos offerunt absque ullo conſecrationis ritu, vel indicio, inſcripti: CERES. AVGVST. vel VICTORIA. AVGVST. (Muſ. Caeſ.) Hos tamen eſſe hujus claſsis, docet antica, in qua Veſpaſiani titulis additur DIVVS. Alium divi Veſpaſiani numum vide in moneta uxoris Domitillae, tum et in tractatu de numis reſtitutionum.

* * *

DIVO. VESPASIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila*, in aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hi numi ex argento impuro multo ſunt ſerius ſignati, de quo vide tractatum de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

Vide de his tractatum ſingularem.

De literis EPHE. in Veſpaſiani, filiorumque moneta occurrentibus.

Habentur non pauci horum Caeſarum numi, in quorum area legitur vox ſolitaria, et truncata EPE., aut ut adcuratius obſervata offert: EPHE., ut viderunt Patinus, a) et Havercampus, b) Pellerinius in ſuis jam EPE., jam contractum EPHE. vidit, utrumque tamen idem ſignificare putat, quia in numis quoque Tyri legitur PENICE pro PHOENICE, omiſſa ſcilicet aſpirata. c) Vtrumque modum obſervavi etiam in numis ſimilibus muſei Caeſarei. Animadvertendum ad hos numos, vocabulum illud exſtare ſolum in argenteis, et tantum in iis, quos ex inſcriptione capitis, aut typis conſtat eſſe ſignatos V. C. 823, 824, 825, nempe in Veſpaſiani conſulatu II. III. IV. Obſervatur etiam tantum in certis numis, quos dabo ex muſeo Caeſareo, et Morellio.

AVG. *intra coronam*, Veſpaſiani.

CONCORDIA. AVG. *Concordia ſedens*, Veſpaſiani, Domitiani Caeſ.

LIBERI. IMP. *etc. Capita filiorum*, vel: *Ipſi togati ſtantes.* Veſpaſiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Veſpaſiani, Titi Caeſ.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Domitiani Caeſ.

Exiſtimant Patinus, Havercampus, Pellerinius, quos laudavimus, eo vocabulo intelligendam Epheſum, et in hac illos urbe fuiſſe ſignatos, quod quidem et mihi ſatis videtur veriſimile, praecipue quia in horum nonnullis occurrunt capitis inſcriptiones, quas in denariis, qui certe commatis Romani ſunt, non reperias. Exemplo ſit numus Titi, quem dabo ad V. C. 824, in quo is, cum Caeſar adhuc eſſet, dicitur: IMPERATOR.

a) Theſ. num. p. 58. b) ad Impp. Morellii T. II. pag. 287. c) Lettres p. 159 ſeq.

T. CAESAR. At cur vocabulum iſtud occurrat tantum in denariis horum principum, cur in certis tantum annis, cur tantum cum certis typis ſociatum, cauſam non reperio. Varias has periſtaſes non expendit Pellerinius, ac propterea longae conjecturae, quas nobis obtulit, valde ſunt infirmae.

Addo notam aliam, nempe Φ jacens, atque item in argenteis tantum, et eorundem annorum numis conſpicuam. Sunt autem:

CONCORDIA. AVG. *Concordia ſedens*, Veſpaſiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Veſpaſiani.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Veſpaſiani. Difficile videatur, hujus notae verum ſenſum elicere. Ceterum ejus generis vocabula truncata, aut literae ſolitariae, quae in numis familiarum, aut Auguſtorum inferioris aevi vulgo negligi ſolent, circum hanc aetatem obſervatu dignae ſunt.

De numis Veſpaſiani aeneis IV. formae.

Vt obvii ſunt ſub Veſpaſiano numi aenei I. et II. formae, ſic peculiare quiddam habent aenei formae contractioris, qui ad quartam, ut aimus, formam accedunt. Hoc volumine cuſos aliquos jam ſub Nerone notavimus; ſub Veſpaſiano occurrunt iterum, ac deinceps per conſequentia imperia usque ad Antonium Pium copioſius, ac majore varietate comparent, quam rei monetariae rationem ſub ſingulis imperiis ſolicite memorabo. Si quem hujus generis poſt Antoninum reperias, metue, ne ſubaeratum nactus ſis fraudulenta pellicula exutum. Poſt longi temporis intervallum ſub Decio redeunt. Veſpaſiani hujus generis numi ſunt:

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Palma.*

PON. M. TR. P. P. P. COS. III. S. C. *Vexillum militare.* In alio: *Aſpergillum, patera, lituus.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Palma.* In aliis: *Globus intermedio gubernaculo.*

P. M. TR. P. COS. IIII. S. C. *Vexillum militare.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Globus cum gubernaculo transverſo.*

P. M. T. P. P. P. COS. V. S. C. *Caduceus.* (Muſ. Caeſ.)

Alii, ſed COS. VI. *et* COS. VII. (Muſ. Caeſ.)

Numi falſi, aut ſuſpecti.

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum.*

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I.

Id genus numi frequentes circumferuntur, in quibus amphitheatrum, nunc vulgo *Coliſeum*, proponitur. Eos pro genuinis edidere Patinus, [a]) Spanhemius, [b]) Pedruſius, [c]) aliique. Sed enim quos viderim, omnes ſunt artis modernae, et fuit dignum argumentum, in quo ſeſe fraus lucri ſecura exerceret. Et vero mortuus eſt Veſpaſianus, priusquam opus perficeretur, ſupremam ſubinde manum imponente Tito, in cu-

a) in Suet. pag. 394. b) in Caeſſ. Iuliani p. 61. c) Muſ. Farnes. T. VI. tab. 14.

jus, ut et fratris Domitiani numis, iisque probae notae, ejus imago fubftructionis reperitur. Etiam falfum Titi numum cum hoc typo fuo loco dabimus.

* * *

IMP. VESPAS. AVG. P. M. TRI. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum.*

IMP. T. CAES. VESPAS. AVG. F. TRI. P. II. COS. II.* *Caput Titi nudum.* AV.

Defcribitur hic numus a Pedrufio in mufeo Farnefiano, [a]) tum a Morellio. [b]) Neque epigraphe anticae in ullo certo Vefpafiani numo habetur, neque Titus, antequam Auguftus diceretur, nomine *imperatoris* pro praenomine ufus eft. Non alia re facilius mala numi fides, quam infcriptionibus detegitur, quas impoftores imperiti aut temere fingunt, aut fi qua eft alterius anni, in numum fuum recipiunt. Idem numus eft in mufeo Caefareo, at manifeftae *νοθειας*.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci jufto numero fuperant, inter quos infignes funt, in quorum averfa legitur: ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. addito anno imperii, funtque fere argentei, et maximi moduli, fed de quibus ex inftituto egimus Volumine IV. p. 413.

Coloniarum perexiguus eft numerus, et quod mirum videatur, ex tanto coloniarum numero urbium tantum Macedoniae numos reperit Vaillantius, neque quod fciam, alios addidere alii, etfi Antiochiae Pifidiae numum cum capite Titi imperante Vefpafiano percuffum idem auctor ediderit, quem vide in numis Titi.

Alexandrini copiofi.

Nomina ac tituli.

Titus Sabinus.

Auctores moderni Vefpafiano pafsim *Titi* praenomen adponunt, qua iftud auctoritate, nondum fatis comperi. Ait Onuphrius Panvinius in fuis Commentariis in Faftos confulares ad annum V. C. 823: *Illud animadverfione dignum eft, quod ex Tacito, Dione, Tranquillo, ac antiquis lapideis, et aeneis monumentis obfervavi, Vefpafianum ipfum, ejus patrem Sabinum, avum Petronium, fratrem Sabinum, fratris filios Sabinum, et Clementem, item filios fuos Vefpafianum, et Domitianum omnes* Titi *praenomen habuiffe.* Lubet omifsis reliquis, qui ad caufam non pertinent, in uno Vefpafiano morari. Advocat Panvinius Tacitum, Dionem, Tranquillum, fed ab his ego Vefpafianum conftanter fine praenomine appellari video. Ex marmoribus unicum recitat:

VICTORIAE AVG.
SACRVM.
PRO. REDITV.
IMP. CAES. T. FLAVI.
VESPASIANI. AVG.
PONT. MAXIM.
TRIB. PONT. COS. II.
P. P.
STATVAM. EX. AERE.
ORDO. SPOL. CONLOC.

Illud ipfum recitat quoque Gruterus, fed ex eodem Panvinio, [c]) neque ali-

a) Tab. VIII. n. 5. b) in Vefpas. tab. V. n. 19. c) pag. 103. 7.

ud aliquod cum Titi praenomine obtulerunt Gruterus, Muratorius, Gudius, quos consului. Lapides omnes, iique copiosi in nominibus *Flavii Vespasiani* acquiescunt. Iure igitur potest de vera Panvinii lectione oriri suspicio. Adfirmat Tillemontius, [a]) varias exstare inscriptiones, quae eum *T. Flavium Sabinum Vespasianum* appellant, sed alios testes non citat, quam numos, quos in Thesauro suo obtrusit Goltzius, sed quas glandes jam stomachamur. Vnicum novi numum Graecum ex eorum genere, qui ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. inscribuntur, cujus epigraphe ΤΙΤΟϹ. ΟΥЄϹΠΑϹΙΑΝΟϹ. ϹЄΒ., patrem videtur Vespasianum indicare, sed sunt etiam causae, quae eum Tito filio permittendum suadent, quas dedi in tractatu de his numis; (Vol. IV. p. 414.) ad haec nominum, titulorumque veritatem minus tutum est ex numis peregrini commatis repetere. Sane nullus est numus officinae Romanae, qui Vespasianum *Titum* nominet, quod praenomen si in aliquo legatur, sine dubio Titum filium indicabit. Tamen post haec disputata nondum plane negavero, fuisse Vespasiano Titi praenomen; istud tantum monitum velim, ex veterum munumentis adhuc cognitis illud non tam liquido probari, quam nonnullis visum, atque istud saltem manifesto apparet, Titi praenomen sic fuisse filio seniori commodatum, ut etiam omissis *Flavii Vespasiani* nominibus satis ipse intelligeretur, quo modo olim solo praenomine Tiberii privignus Augusti, et praenomine Caji filius Germanici Caligula.

Consul.

Fuisse Vespasianum ante principatum consulem, docuere historici, et Suetonius diserte, fuisse suffectum *per duos novissimos anni menses.* [b]) Erudite Pighius annum V. C. 803 adsignat, qui est Varronianus 804. Imperio admotus *consulatus VIII. veteri addidit,* [c]) et confirmatur numis, ut vidimus.

Trib. pot. Pater patriae, Pont. max.

Refert Tacitus ad V. C. 822, senatum Romae cuncta principibus solita Vespasiano absenti decrevisse, [d]) at Suetonius, eum trib. potestatem, et patris patriae appellationem nonnisi sero recepisse. [e]) Quidquid sit de hoc Suetonii testimonio, illud certum, jam in numis certis anni 823 utramque appellationem legi. Quin cum in numis postremo ejus anno signatis, iisque obviis legatur TR. P. X., necesse est, ut denarius numerus emergat, eum mox ab adito imperio trib. potestatem, et adhuc absentem inivisse. Sed haec uberius investigabuntur in doctrina trib. potestatis. Ceterum verisimile est, eum patris patriae, et pontificis maximi appellationem nonnisi in urbem reducem adoptasse.

Imperator.

Numi docent, Vespasianum fuisse imperatorem XIX., quem numerum marmora unitate augent. Historici ad digerendos hos numeros nihil fere conferunt. Solus Dio narrat, Vespasianum

a) in Vespas. art. I. b) Cap. 4. c) Suet. c. 8. d) Hist. IV. 3. e) Cap. 12.

una cum Tito captis Hierofolymis adclamatum imperatorem. [a]) Numi raro numerum addunt. Potius fubfidium ex marmoribus petendum, fed circumfpectione in his opus, quoniam infcriptiones perfaepe minus adcurate exceptae turpifsima in notis cumprimis chronologicis errata offerunt. Re ex veterum monumentis ad examen vocata fequens ordo probabilis ftatuendus.

V. C. 822. 823. IMP. I. II. III. IV. V. Toties eum intra hos annos fuiffe imperatorem, ex monumentis fequentis anni patet. IMP. V. certe ad annum 823 pertinet, nam jungitur cum COS. II. in numo, quem ad eundem annum defcripfi. Materiam fuffecere bella Iudaica, Germanica, Sarmatica.

V. C. 824. IMP. VI. junctum nempe cum TR. P. II. COS. III. (Gruter pag. DLXXIII. 1. et CLXXVI. 1.)
IMP. VII. cum iisdem notis. (Gruter p. CLIV. 3. Muratori p. CCCCXLV. 7.)
IMP. VIII. junctum cum trib. pot. III. COS. III. (Gruter p. CLXXXVIIII. 7. et CCXLIII. 2. 4.)

V. C. 825. IMP. VIII. junctum cum TR. POT. III. COS. IV. (Gruter p. CLXXXIX. 8.)
IMP. IX. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter p. CCXLIV. 2.) Eadem trib. poteftas, et confulatus in fequentem etiam annum cadunt; fed cum in eodem marmore Domitianus dicatur COS. DES. II., certe notatur annus 825, nam Domitianus Kal. Ian. V. C. 826. procefsit COS. II.

V. C. 825. 826. IMP. X. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter CXCVII. 4.) Hae notae in utrumque annum cadunt.

V. C. 827. Defunt monumenta. Verifimiliter hoc anno fuerit IMP. XI. XII.

V. C. 828. IMP. XIII. junctum cum TR. POT. VI. COS. VI. (Murat. CCCCXLVI. 1.)
IMP. XIIII. in numis, fed qui notam chronologicam non addunt, verifimiliter tamen huic anno tribuendi, ut et forte IMP. XV. XVI.

V. C. 829. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VII. COS. VII. (Gruter p. CLIV. 5.) TR. POT. VI. COS. VII. DES. VIII. (Donius p. 92.)

V. C. 830. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VIII. COS. VIII. (Gruter p. CCXLIII. 7.)
IMP. XVIII. junctum cum iisdem notis. (Muratori pag. CCXXVIII. 2. Gruter pag. CLXXXIX. 10.) Idem imperatoris numerus cum TR. POT. IX. (Murat. p. MMVII. 4.

V. C. 831. IMP. XIX. in numis. Defunt quidem notae chronologicae faltem in numis certis, fed verifimile eft, hunc numerum hoc anno valuiffe.

V. C. 832. IMP. XX. junctum cum

a) L. LXVI. 7.

TR. POT. X. COS. IX. (Gruter pag. CCXLIII. 8. Murat. pag. CCXXVIII. 4.)

Quae fuerit ejus tituli multiplicandi occaſio, niſi conjecturis te penitus immergas, difficile eſt decidere. Interiere ſcriptores plerique hujus imperii, et conſtat, ut alias monui, imperatores etiam levibus ex cauſis hunc honorem iteraſſe.

Cenſor.

Cenſura Veſpaſiani multis eſt teſtimoniis confirmata. Suetonius: [a]) *Suſcepit et cenſuram, ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam, nutantemque rempublicam ſtabilire primo, deinde et ornare.* Haec vage Suetonius; at Cenſorinus annum ipſum enunciat, [b]) cum narrat, factum eſſe luſtrum ab imperatore Veſpaſiano V. et Caeſare III. cos. Incidit hic utriusque conſulatus in annum V. C. 827. Plinius binis locis ejus cenſurae facit mentionem, et quidem uno: [c]) *Moenia ejus* (Romae) *collegere ambitu imperatoribus, cenſoribusque Veſpaſianis anno conditae 826 paſſuum XIII. M. CC.* Altero: [d]) *exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium imperatores Caeſares Veſpaſiani, pater filiusque cenſores egerunt.* Numi, ſi editos catalogos ſpectes, varium ejus cenſurae cum exordium, tum finem ſtatuunt. Mediobarbus, qui numorum ordinem ſus deque vertit, etſi eos ad chronologiae leges contexere propoſuerit, jam ad annum V. C. 822 obtrudit numos, in quibus Veſpaſianus CENSOR inſcribitur. Nimirum ille eo anno, quo Roma abſuit, et quo incertae adhuc ejus fuere res, cenſum agere Romae potuit! Vel unicum hoc exemplum documento eſto, quam temere is catalogus, et quam nulla criſi, quod vel ipſos tirones mox advertat, conſarcinatus ſit. Numi certae fidei tantum in conſulatibus IV. et V., qui complectuntur annos V. C. 825. 826. 827, cenſoris titulum addunt, atque eandem etiam omnino legem ſequuntur numi Titi, qui patris fuit in cenſura conlega, etſi hic eo differat, quod cenſoris titulum ſuſcitavit in conſulatu VI. Ergo quod ad cenſurae exitum attinet, probe convenit Cenſorino cum numis, qui V. C. 827 conditum a Veſpaſiano luſtrum adſerit. At cum Plinius quadriennium huic cenſurae conſtituat, intelligendi haud dubie ſunt anni incompleti, et revera coeperit V. C. 824, at ſequente primum anno is titulus fuerit monetae inſertus. Marmora Veſpaſianum adhuc in conſulatibus VIII. et IX. cenſorem appellant, ſed iſtud honoris tantum cauſa, ut L. Vitellius etiam in numis poſt mortem cuſis cenſor dicitur.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - C.

a) Cap. 8. b) de die nat. c. XVIII. c) L. III. p. 156. edit. Hard. d) Lib. VII. p. 405.

Aenei I. et II. formae - - - - - -	C.
Aenei IV. formae - - - - - - -	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod. cum *anno novo sacro* - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - - -	R.
Coloniarum - - - - - - - -	RRR.
Alexandrini - - - - - - - -	C.

FL. DOMITILLA VESPASIANI VXOR.

Satis est, Suetonii de ea verba exscribere, vix alia apud alios scriptores ejus mentione. Ita ille: [a]) *Inter haec* (nimirum vivo adhuc, ut colligitur, Caligula) *Flaviam Domitillam duxit uxorem, Statilii Capellae equitis Romani Sabratensis ex Africa delicatam olim*, (alii *delegatam*) *Latinaeque conditionis, sed mox ingenuam, et civem Romanam recuperatorio judicio pronunciatam, patre adserente Flavio Liberale Ferentini genito, nec quidquam amplius, quam quaestorio scriba. - - Post uxoris excessum Caenidem Antoniae libertam et a manu, dilectam quondam sibi, revocavit in contubernium habuitque etiam imperator paene justae uxoris loco.* Dicta subinde fuit Augusta, et divis adscripta, utrum a marito, an filio Tito, incertum, de quo vide numos proximos.

Liberi. Eodem loco Suetonius: *Ex hac liberos tulit* TITVM, DOMITIANVM, et DOMITILLAM. *Vxori ac filiae superstes fuit, atque utramque adhuc privatus amisit.*

Numi:

DIVA. DOMITILLA. AVG. *Hujus caput.*
IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum.* AV. (Mus. Pembrock.)

Eadem adversa.

DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput radiatum.* AV. (Vaill. Beger Thes. Br. T. II. p. 635.)

In aliorum aversis:

FORTVNA. AVGVST. *Fortuna stans d. gubernaculum, s. cornucopiae.* AR. (Mus. Caes.)
PACI. AVGVSTAE. *Victoria stans eo cultu, qualis a me describitur in numo Vespasiani ad V. C. 828.* AR. (Vaill.)
PIETAS. AVGVST. *Mulier sedens d. adstantem puerulum protegit.* AR. (Vaill. Mus. Caes.)

Primum habemus in Domitilla exemplum collati in honorem ejus, adhuc in vita privata mortuae, Augustae tituli, et insuper divinitatis. Additum

a) Cap. 3.

etiam ejus honori ſacerdotium probat marmor Gruterianum, [a]) in quo Aſconia dicitur SACERDOS. DIVAE. DOMITILLAE. Secutus Trajanus ſuo patri, qui privatus quoque mortuus eſt, divinos quidem honores, at non Auguſti titulum detulit. Cenſent Vaillantius, [b]) et poſt hunc Gorius, [c]) quoniam numi laudati FORTVNA. AVGVST. — PACI. AVGVSTAE — PIETAS. AVGVST., eorumque typi nihil ad Domitillae conſecrationem faciunt, eos aut eſſe ſuſpectos, et forte moderni artificis, aut temere permutatas matrices. At falluntur viri eruditi; nam quod eorum plura exemplaria variis in muſeis iisque purgatis latent, iſtud malae eos fidei abſolvit; deinde ſi matricum in iis confuſionem opinamur, propterea quod partes averſae nihil habent ad conſecrationem pertinens, eandem opinari etiam in numis divi Veſpaſiani oportebit, quorum item averſae offerunt CAES. AVGVST. — VICTORIA. AVGVST. etc. Sed de hac periſtaſi monebimus praeterea alia in tractatu de numis conſecrationum. Si numo ex adductis primo fides, quod ignoro, conſecrata fuit a marito, et quidem propter inſcriptum conſulatum III. jam ſaltem anno V. C. 824. Si numus hic fallit, mallem conſecratam a filio Tito putare.

* * *

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Diſsident antiquarii, ſintne id genus numi tribuendi Domitillae Titi matri, an ſorori cognomini. Sorori eas largitus eſt Occo, et Triſtanus, quam ſententiam ſubinde amplexi ſunt alii; verum hos quoque ad matrem pertinere, communis nunc fere obtinet ſententia. Malim bona antiquariorum venia ſequi Occonem, ſuadentibus iſtud rationibus, quae certe ſorori prae matre favent, eſtque iſtud examen minime ſterile, ſed ferax obſervationum non inutilium.

Si numi hi ſunt Domitillae matris, quaeri jure poteſt, cur in numis praeſentibus omittantur tituli DIVAE, et AVGVSTAE, quibus eam fuiſſe praeditam docent numi aurei, et argentei ſupra deſcripti. Habemus in numis conſecratam Liviam Auguſti, atque eadem in numis conſecrationis conſtanter dicitur DIVA. AVGVSTA. Eadem lege in numis conſecrati Auguſti omnibus: DIVVS. AVGVSTVS, Claudii: DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS, Veſpaſiani: DIVVS. VESPASIANVS. AVGVSTVS, atque etiam in certis Domitillae matris: DIVA. DOMITILLA. AVG., et paullo poſt in numis Iuliae Titi filiae: DIVAE. IVLIAE. AVG. Cur ergo, ſi hujus quoque ſunt numi praeſentes, in his ſolis obſervata non eſſet lex inde ab Auguſto conſtanter retenta? Ergo cum numi hi et *divae*, et *Auguſtae* appellationes omittant, indubitatum videtur, primum, non poſſe eos tribui Domitillae matri, quae utroque honore gloria-

a) pag. 366. 4. b) Num. praeſt. T. II. pag. 94. c) ad Morelli Impp. T. II. pag. 323.

ta eſt, deinde debere eos tribui Domitillae alteri, quae, quod ſciamus, ad neutrum evecta eſt. Sunt, qui Domitillae junioris conſecrationem ex Statio putant poſſe erui, [a]) verum ſatis apparet, eum locutum eſſe more poetarum principibus adulantium. Eadem enimvero conditione Auguſtum quoque vivum a ſenatu conſecratum oportebit ſtatuere, quoniam eum adhuc viventem *deum* paſsim compellant Maro, Naſo, aliique; quin et Domitium Neronis patrem naturalem habebimus conſecratum, quia de eo Seneca dixit: [b])

Nero, ipſe divo Domitio genitus patre.

Tillemontius quoque hanc Domitillam conſecratam dixit, [c]) ſed nonniſi ſponſoribus numis Goltzii, qui ſunt in hujus Theſauro huberrimo.

At enim averſa exhibet thenſam mulis vectam, ergo, inquet aliquis, ſi hi numi forent Domitillae ſororis, ipſe hic typus comprobaret, eam fuiſſe ſuperis adſcriptam. Verum jure negavero, carpentum ſimile eſſe certum conſecrationis indicium. Quod ut vere adſirmem, liceat provocare ad numos Agrippinae ſenioris, qui et inſcriptione, et typo his noſtris adeo ſunt ſimiles, ut dubitari non poſsit, ab illis praeſentem typum fuiſſe captum, ac propterea inſigniter ad hanc cauſam valent. Horum averſa eſt: S P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa a binis mulis tracta.* Tenemus ex Suetonio, [d]) Caligulam matri Agrippinae inſtituiſſe inferias, tum Circenſes, carpentumque, quo in pompa traduceretur, at fuiſſe eam unquam conſecratam, neque numi, neque hiſtorici usquam meminerunt. Horum Agrippinae numorum partem averſam Caligula, aut verius Claudius deprompſit ex numis Liviae, qui ſententiam meam apertius ſtabiliunt. In horum ſuperficie una eſt: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* Fuere hi Liviae numi, ut loco ſuo vidimus, ea adhuc vivente ſignati, atque adeo, antequam divis accenſeretur, jam fuit ei decreta thenſa. Eundem thenſae honorem Agrippinam juniorem adhuc vivam ſibi adrogaſſe tradit Tacitus, [e]) et Meſſalinam Claudii Dio. [f]) Vnde perſpicuum eſt, carpentum fuiſſe decretum publice ſignum amplioris cujusdam venerationis, at non conſecrationis. Et licet ſane ex omnigena ſimilitudine numorum Agrippinae ſenioris, et Domitillae colligere, eandem omnino utriusque fuiſſe conditionem; utrobique omittuntur tituli DIVAE, et AVGSTAE, quoniam utraque neque conſecrata fuit, neque Auguſtae nomine inſignis, et utrobique ſcribitur MEMORIAE, ſuadente nimirum pietate illic in uxorem fratris Germanici, hic in ſororem. His igitur expenſis nemo credo erit, qui ambiget, numos omnes Domitillae nomine inſcriptos, qui *divae* et *Auguſtae* nomina omittunt, (ſunt autem tantum aenei I. formae cum uno hoc thenſae typo) eſſe Domitillae juniori tribuendos.

---

a) Silv. L. I. carm. 1. v. 97. 98. b) in Octavia v. 249. c) in Veſpas. art. I. p. 3.
d) in Calig. c. 15. e) Ann. XII. 42. f) L. LX. § 22.

Ea, quae modo disputavi, egregie confirmantur numo alio, quem depictum proposuit Morellius, si modo probae fidei is est:

DOMITILLAE. AVG. MATRI. T. CAES. VESP. AVG. S. P. Q. R. *Thensa a duabus mulis tracta.* IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hic a priore solum differt inscriptione anticae. Omittitur nimirum MEMORIAE, et reliqua epigraphe matrem Domitillam aperte eloquitur. At dixi, suspectum videri numum; nam deest vocabulum DIVAE, eumque in nullo alio probatae auctoritatis catalogo vulgatum video. Ex numo, quem mox describam, manifeste patebit, quod jam pluribus aliis locis monui, Morellium numos quoque aperte falsos cum genuinis miscuisse.

Numus spurius.

DOMITILLAE. AVG. MATRI. DOMIT. CAES. AVG. S. P. Q. R. *Thensa a binis mulis tracta.* IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. CENS. P. P. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli Impp.)

Vndecunque demum numisma istud depinxit Morellius, illud certe turpiter fallit. Nonnisi post Titi mortem Augusti titulum abstulit Domitianus, at hic in uno eodemque numo uterque dicitur Augustus. Accedit, in eo Titum dici censorem, qui tamen, ex quo Augustus dictus est, hoc epitheto in moneta abstinuit. Ne Mediobarbus quidem, in largiendo hoc titulo perliberalis, ad hos annos extremos Titi numum reperit cum addita hac appellatione. Haec, utut absurda, nullam tamen malae fidei suspicionem moverunt Gorio commentatori.

Numi commatis peregrini.

ΦΛΑΟΥΙΑ. ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. *Hujus caput.* L. ϛ. *Serpens super equi currentis dorso.* AE. III.

Alexandrinum hunc numum edidere Patinus,[a] Spanhemius,[b] et Morellius. Cusus hic numus est anno VI. aut Vespasiani, aut Domitiani. At cum *divae* et *Augustae* tituli in eo absint, quibus, ut dictum, Domitilla senior sub Domitiano ornata jam fuit, intelligendum sane Vespasiani imperium. Sed hoc ratiocinium tum tantum valebit, si capite anticae exhibetur Domitilla Vespasiani conjux. Nam si filiam cognominem sistit, poterit ad utriusque imrium referri. Est ergo ab Alexandrinis in alterutrius Domitillae honorem signatus hic numus.

* * *

ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. CЄΒΑCΤΗ. *Hujus caput.* L. ΔωΔЄΚΑΤΟΥ. *Aequitas sedens.* AE. III. (Gessnerus ex museo Pfau tab. LIX. n. 21.)

Annus hic XII. necessario est Domiti-

a) Num. Impp. p. 109. b) Tom. I. p. 290.

ani, quo Alexandrini ejus matris memoriam renovaverunt.

Alterius regionis numum editum non reperio.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - -	C.
Aenei I. formae, fed quos dixi eſſe verius Domitillae filiae - - - - - - - - -	R.
Commatis peregrini, non exſtant niſi Alexandrini aenei III. formae - - - - - - -	RRR.

DOMITILLA VESPASIANI F.

Fuiſſe eam Veſpaſiani, et Domitillae filiam, mortuamque ante Veſpaſiani imperium, ſupra in ejus matre ex Suetonio docui. Reliqua ejus omnia ignota. Filiam habuit nomine et hanc Domitillam, nuptam T. Flavio Clementi Domitiani conſobrino, et ab hoc, quia Chriſtiana ſacra colebat, relegatam, cujus duos filios, Veſpaſianum et Domitianum imperii heredes deſtinavit Domitianus, ut dicemus infra in Veſpaſiano juniore. Vide de variis his Domitillis Spanhemium, [a]) et notam Reimari ad Dionis L. LXVII. § 14.

Numi:

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio:* S. C. AE. I.

Numum hunc, quem continuo ſupra in moneta Domitillae matris deſcripſi, eſſe probabilius Domitillae Veſpaſiani filiae, eodem loco probare conatus ſum, quem adi.

* * *

Numum a Chiffletio editum cum epigraphe: MEMORIAE. DOMITILLAE. DIVI. VESp. F. eſſe ſpurium, poſt Harduinum docuit Bimardus. [b])

VESPASIA POLLA *Veſpaſiani mater.*

Pollae numum aeneum II. formae poſſedit olim Vindobonae in muſeo ſuo Ioſephus Hauerus, eumque genuinum judicavit. Malae fidei notam Khellius data typis epiſtola importunius impegit, quam ut iſtud adridere poſſet poſſeſſori, tanto acerbius injuriam ferenti, quod vendere muſeum ſuum inſtituerat. Vidit igitur orbis eruditus opus juſti voluminis inſcriptum: *Ioa. Ioſephi nobilis de*

a) T. II. p. 286. b) ad Iobert. T. I. p. 284.

Hauern, dissertatio apologetica, qua aenei, et unici Vespasiae Pollae numi antiquitas, et integritas vindicantur. Vindobonae 1766. Parum eo opere probatus numi candor adversae sententiae patronis videbatur, exortumque bellum inter partes atrox, quod, ut fieri solet, inter contumelias gerebatur. Pluribus post annis, postеaquam discessum ab armis est, fatale istud cimelium, tanti caussam moliminis, et irarum, oculis intueri coram licuit, ac tum dubitare mecum ipse coepi, magisne miserandum putem laborem aut eorum, qui numi antiquitatem aggressi sunt vindicare, aut eorum, qui mercem, quae objecta oculis continuo pudendos νοθειας vibices aperuit, dignam judicavere, cui repudiandae operae pretium esset immorari. Ceterum vidi olim cum apud nos in museo Kösleriano, tum in variis per Italiam museis similes hujus Pollae numos, sed hos ex eorum quoque sententia, quorum fuere, spurios agnitos, ut adeo numo huic Haueriano ne illud quidem solatium, esse se unicum, reliquum sit.

T. FLAVIVS VESPASIANVS.

Titus natus est Romae III. Kal. Ian. V. C. 794 matre Flavia Domitilla, educatusque una fuit puer cum Britannico. a) Patris in Germaniam, et Britanniam comes virtutem suam, animum intrepidum, ac pietatem insigni documento puer probavit, cum in Britannia perrupto barbarorum globo patrem periclitantem, ac jam paene captivum liberavit. b) Patrem a Nerone bello Iudaico praefectum adsecutus, legionique praepositus, Tarichaeam, et Gamalam urbes Iudaeae validissimas in potestatem redegit. c) Exeunte anno V. C. 821 missus a patre ad salutandum Galbam apud Corinthum necem Galbae, et motus Vitellii intelligit. Quare consilio opportune mutato mox ad patrem revertitur. d) Crescente interea provinciarum in Vitellium odio, et Muciano Syriae tum praeside transferre imperium in Vespasianum meditante ipse consiliorum inter utrumque nuncius exstitit, dum denique pater a propriis, ac provinciarum vicinarum legionibus imperator pro Vitellio adclamaretur.

V. C. 822 P. X. 69.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES.

Titus profecto ad stabiliendum imperium patre subsistere in Iudaea ad hanc perdomandam jubetur. Fine anni caeso Vitellio a senatu Caesar, princeps juventutis, patrisque in consulatu sequentis anni conlega designatur. e)

* * *

Ad hunc annum, etsi sequentem quoque non abnuant, referri possunt numi aurei, et argentei a me supra in numis Vespasiani ad V. C. 822, et 823 de-

a) Suet. cap. 2. b) Dio L. LX. § 30. c) Suet. c. 4. d) Tacit. Hist. II. 1. Suet. c. 5. Ioseph B. I. L. IV. c. 9. § 2. e) Tacit.

ſcripti, in quorum antica eſt caput Veſpaſiani, eique anno competens inſcriptio, in averſa: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN., vel LIBERI. IMP. AVG. etc., et uterque Caeſar vario ſitu, cultu, et habitu. Quod ſi horum nonnulli revera hoc anno ſignati ſunt, neceſſe eſt, id factum Antiochiae, cujus cauſam ſupra in Veſpaſiano ad eundem hunc annum attuli.

V. C. 823 P. X. 70.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. IMP.

Patris in conſulatu I. conlega hunc abſens init. Hieroſolyma omni vi adortus denique expugnat die II. Septembris. [a]) Ab ea victoria *imperator* a militibus adclamatur. [b])

Praeter numos ad annum priorem exhibitos, qui anno praeſenti competunt etiam, huic anno, neque alteri, tribuendi ſequentes:

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*, illinc:
CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adverſa Titi, et Domitiani.*
Averſa cum patris capite, ſed epigraphen non prodit editor Vaillantius. AE. II.

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caeſar in ſuggeſtu adverſus ſedens, ante unumquemque inferne figura togata ſtans.*

IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

V. C. 824 P. X. 71.
CAESAR. IMP. TR. P. COS. DES. II. PONTIF. IMP. II.

Ex Palaeſtina in Aegyptum primum, deinde Romam abit. [c]) A patre deſignatur IMPERATOR docentibus hujus anni numis. Cum patre de Iudaeis triumphat. Ab eodem in trib. poteſtate conlega adſciſcitur, [d]) et quidem haud dubie Kalendis Iuliis, ut probare conabimur in doctrina de trib. poteſtate. Acceſsit et titulus *imperatoris*. Praetorii praefecturam hactenus non adminiſtratam, niſi ab equite Romano, ſuscipit. [e])

CAES. AVG. F. DES. (in aliis DESIG.) IMP. *Titus paludatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium*, illinc:
AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adverſus ſtans eodem cultu.*

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)
T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. illinc:
CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Vterque Caeſar ſtans, ut in praecedente.*

a) Noris Epoch. Syromac. b) Suet. c. 5. Dio L. LXVI. § 7. c) Suet. c. 5. d) Suet. c. 6. e) l. c.

Aversa incerta. AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

In numo priore Titus dicitur DES*ignatus* IMP*erator*, at in posteriore jam absolute IMP*erator* compellatur. De his numis, eorum aetate, et vero lectionis modo plura disserui supra in numis Vespasiani ad eundem annum. Nullus alius certus exstat numus, quo doceremur, Titum jam hoc anno fuisse imperatorem conlegam, ad quem honorem fuisse eum designatum, prodit numus ex propositis primus, et eodem adhuc anno evectum secundus. Ceterum de definito mense, aut die, quo Titus seu Romam venit, seu cum patre triumphavit, seu conlega adscitus, seu pontificatum adeptus est, nihil adfirmari certi potest, de quo variae variorum conjecturae legi possunt apud Tillemontium. [a])

* * *

T. CAESAR. IMP. VESP. *Caput laureatum.*

PONTIF. TR. POT. *Typi varii obvii.* AV. AR.

Numos hos ad annum praesentem referre solent antiquarii, at quoniam Titus plerumque in moneta sua numerum trib. potestatis omisit, hi numi aliis perinde annis tribui possunt. Esset quidem hujus anni numus argenteus a me in catalogo musei Caesarei ad annum praesentem descriptus, in cujus aversa: PONTIF. TR. P. COS. Verum cum numum denuo in judicium vocarem, adverti fugientem notam numeralem TO COS. consequentem. Pontificatus in numis anni proxime sequentis frequenter legitur. Eo illum hoc ipso anno fuisse decoratum, praeclare confirmat tabula Fastorum pontificalium, in qua legitur: [b]) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. T. CAESAR. AVG. F. IMPERATOR. IMP. CAESAR. VESPASIANO. AVG. III. M. COCCEIO. NERVA. COS. P. R. C. AN. DCCCXXIIII.

* * *

IMPERATOR. T. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens, infra* EPHE. AR. (Mus. Caes.)

Praeclarum hunc numum, qui olim fuit in museo C. Ariosti, vulgavit Khellius, (Suppl. ad Vaill. p. 39) sed erravit scribendo: AVGVST. P. P. pro AVGVSTI. F. Singulare est in hoc numo Titi adhuc Caesaris nomen IMPERATOR instar praenominis, de quo vide, quae infra sub titulo Imperatoris monebimus. In sensum vocabuli EPHE. supra in numis patris Vespasiani pag. 339 inquisivimus. Potest numus hic adhuc in annum proximum differri.

* * *

Mirum, non exstare, quod sciam, Titi numum hujus anni testem Iudaeae captae, et acti de ea triumphi, cum tamen solus ipse bellum Iudaicum confecerit denique, et triumphaverit cum patre. Certe qui Iudaeae captae meminere, omnes sunt annorum sequentium, quamvis ad hunc ipsum annum exstent frequentes cum capite Vespasiani. Quare cum ex defectu aliorum certorum hujus anni numorum, tum vel ex

a) T. II. P. I. p. 44. et P. III. p. 844.

b) Gruter p. 300. col. 2.

hac ipſa cauſa veriſimile omnino eſt, labente adhuc toto hoc anno non fuiſſe ſignatos Titi numos, niſi in conſortio cum Domitiano. Nam ſi revera ſignati eſſent, mirum videatur, non memorari perinde in Titi numis inſignem victae Iudaeae honorem, qui Tito potiſsimum debebatur.

V. C. 825 P. X. 72.
CAESAR. IMP. TR. P. I. II. COS. II. PONT. IMP. III. IV.

Incipit CENSOR.

Patris in cenſura conlega, quae inceperit forte anno praecedente, at numi eam hoc anno prodere incipiunt. Vide Veſpaſianum ad hunc annum.

A. T. CAES. VESPASIAN. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*
B. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I., laureatum, vel radiatum in AE. II.*
C. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. IIII. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput radiatum in AE. II.*
D. T. CAES. IMP. PON. TR. P. COS. II. CENS. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*
E. T. CAES. VESP. IMP. PON. TR. POT. COS. II. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*
F. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*
G. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*
H. T. CAES. VESPAS. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

Omnes fere anni hujus numi cogniti ſequenti etiam applicari poſſunt, quia Titi conſulatus II., et trib. poteſtas II. in ſequentem quoque annum porriguntur.

Notandum praeterea, nullum mihi cognitum hujus biennii, ſeu conſulatus II. numum certum aureum, vel argenteum. Quos in praefixo ſchemate vidimus hoc conſulatu notatos, omnes ſunt aenei. Exhibet quidem opus Imperatorum Morellii in tabula V. numos 25. 26. 27. 28 aureos, et in tabula VI. numum 25 argenteum, in quibus omnibus notatur conſulatus II. At ſciendum, tabulas Morellii, quae aureos argenteosque Titi numos complectebantur, fuiſſe deperditas, earumque ſupplementum additum a Gorio, ut monet ipſe in epiſtola aureis Titi numis praefixa. [a]) Tamen perinde habeatur, ſive Morellium, ſive Gorium habeamus numorum

a) pag. 342.

praeconem, modo conſtet de eorum ſide. At enim iſtud ipſum eſt, quod eorum auctoritatem elevat. Nam omnium horum numorum, quos proponit, conſulatu II. inſignium ex utroque metallo nobiliore, alium vadem praeſtare non potuit, quam Mediobarbum, et hic numos Arſchotanos, Minium, aliosque, quorum omnium ſidem parvi pendimus. Idem ſit judicium de argenteo IMP. IIII., qui eſt tab. VII. n. 22, pro quo haud dubie legendum IMP. XIII.

Vt lit. B.

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. *Domitianus eques ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eſt hic numus fortaſſe unicus certus anni praeſentis, reliquis, ut dixi, anno ſequenti non adverſantibus; nam anno ſequente Domitianus jam fuit COS. II. Averſa explicabitur in moneta Domitiani.

* * *

Vt lit. B.

CONGIAR. PRIMVM. P. R. DAT. S. C. *Titus in ſuggeſtu ſedens, infra figura teſſeram oſtentans, quam figura togata ſinu excipit, pone Palladis ſignum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Mirari poſſumus, illatum monetae congiarium Titi, nullum monetae patris. Similis epigraphe, et fere etiam typus eſt in numis Neronis. Mirabilis numus, quem Mediobarbus ex muſeo Moſcardi deſcribit, et exquiſitiſsimum, integerrimumque vocat: CONG. TER. P. R. IMP. MAX. DAT., quam epigraphen utinam illuſtraſſet quoque. Nemo ſanus erit, cui non numus ſpurius videbitur.

* * *

Vt lit. B.

IVDAEA. CAPTA. S. C. *Typi, ut in numis Veſpaſiani.* AE. I.

Nunc primum numi Titi decus Iudaicum enarrare incipiunt, patre illud jam in numis anni praecedentis jactante. Huc pertinet numus ejusdem Titi in urbe incerta ſignatus, in cujus averſa: ΙΟΥΔΑΙΑϹ. ЄΑΛѠΚΥΙΑϹ. *Victoria galeae inſiſtens clypeo palmae appenſo inſcribit:* ΝЄΙΚΗ. ΚΑΙϹ. (Pellerin Rec. III. tab. 134.)

* * *

Vt lit. D et H.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis inſiſtens.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hujus averſae explicatio petenda ex numo ſimili Veſpaſiani ad annum V. C. 824.

V. C. 826 P. X. 73.

CAESAR. IMP. TR. P. II. III. COS. II. DES. III. PONT. CENS. IMP. IV.

Certi anni praeſentis numi deſiderantur, verum, ut ad annum proxime ſuperiorem monui, etiam ii, qui conſulatum II. inſcriptum habent, huc revocari poſſunt.

V. C. 827 P. X. 74.

CAESAR. IMP. TR. P. III. IV. COS. III. DES. IV. PONT. CENS. IMP. V. VI.

Acta hujus anni vide in Veſpaſiano.

A. T. CAESAR. IMP. COS. III. *Caput laureatum, in AE. II.*
B. T. CAESAR. IMP. VESP. vel VESPASAN. vel VESPASANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. T. CAESAR. IMP. PONT. *Caput laureatum, in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONT. TR. P. COS. III. CENS. *Caput laureatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. B.

AETERNITAS. *Mulier stans d. caput Solis, et Lunae.* AV. (Muſ. Caeſ.)

De hoc Aeternitatis typo vide quae advertam in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

* * *

Vt lit. B.

PONTIF. TR. P. COS. III. *Caduceus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Rari ſunt hoc adhuc anno numi Titi argentei. Aureum certum non novi. At inde ab anno ſequente in utroque metallo abundant.

* * *

Vt lit. C.

TR. POT. COS. III. CENSOR. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

In numis cum hoc typo omitti ſolitam fuiſſe notam S. C., dixi in moneta Tiberii ad annum V. C. 775.

V. C. 828 P. X. 75.
CAESAR IMP. TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. PONT. IMP. VII. — X.
Deſinit CENSOR.

Hujus anni geſta vide in Veſpaſiano.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIAN. *Caput laureatum, in AV et AR.*

B. T. CAESAR. IMP. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

COS. IIII. *Bos cornupeta,* vel: *Capricornus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vtriusque typi cauſa mihi ignota. An aſtrologiam reſpiciunt, cujus in numis Graecis Romanisque non pauca habemus exempla ?

Vt lit. A.

PONTIF. TR. P. COS. IIII. *Victoria ciſtae inſiſtens inter erigentes ſe angues.* In aliis: *Mulier ſedens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 829 P. X. 76.
CAESAR. IMP. TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. PONT. IMP. X.

Adverſae ſunt ut ad annum praecedentem, aucto ſolum conſulatu.

COS. V. *Bos, vel aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 830. 831. P. X. 77. 78.
CAESAR. IMP. TR. P. VI. VII. (VII. VIII.) COS. VI. PONT. IMP. XI. XII. XIII.

Revocatur CENSOR.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*, *in AV. et AR.*
B. T. CAESAR. VESPASIANVS. *Caput laureatum*, *in AR.*
C. T. CAES. IMP. AVG. F. TR. P. COS. VI. CENSOR. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONTIF. COS. VI. CENSO. *Caput laureatum*, *in AE. II.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. A.
COS. VI. *typis variis, et obviis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit B.
IMP. XIII. *Scrofa cum ſuculis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Reliqui typi *Iudaeam captam*, *Pacem Aug.*, *Victoriam Auguſti*, vetera nempe argumenta recolunt.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. IMP. TR. P. VIII. COS. VII. PONT. IMP. XIV.
Veſpaſ. Aug. IX. Tito Caeſ. VII. cos.
Deſinit iterum CENSOR.

CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. VIII. COS. VII. *variis typis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum.*
CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum, qui repugnare chronologiae videtur, vide explicatum infra in Domitiano ad eundem hunc annum.

Eodem anno
AVG. TR. P. IX. COS. VII. DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XIV. XV.

Patri Veſpaſiano IX. Kal. Iul. mortuo ſuccedit Titus. Cn. Iulius Agricola altero bello univerſam Britanniam vaſtat. Ex his victoriis Titus imperator XV. appellatur. [a]) Ingens Veſevi incendium vaſtata foede pulcherrima Campaniae ora, Herculano, et Pompeiis, quas jam ad annum V. C. 816 terraemotu adflictas diximus, nunc penitus ſepultis, cineribus non modo Romam usque, ſed et in Africam, et Syriam perlatis. [b]) Continuo et pontificatus maximus defertur Tito, quem, ut ait Suetonius, [c]) *ideo ſe profeſſus accipere*, *ut puras ſervaret manus*, *fidem praeſtitit*, *nec auctor poſthac cujusquam necis*, *nec conſcius etc.*

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
B. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

a) Dio L. LXVI. § 20. b) Dio l. c. c) Cap. 9.

C. IMP. TITVS. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
COS. VII. *Bos ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. *Quadrigae lentae, ſuper quibus flos.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Numus ſub ipſum imperii exordium ſignatus, antequam *patris patriae* nomen admiſiſſet, quod deinceps in numis ſimilibus non omittitur. In aliis cum ſimili inſcriptione variant typi, ſed hi obvii.

* * *

T. CAES. IMP. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum.*
Sine epigraphe. Imperator eques a figura militari d. pede galeae inſiſtente globum accipit. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numus ſingularis non modo propter averſae typum, ſed etiam quod titulum IMP. poſtponit. Sed ſatis vel ex typo imperatoris globum, nempe ſummi faſtigii inſigne acceptantis apparet, numum ſub initium auguſti imperii fuiſſe ſignatum, retento adhuc priore titulorum ordine.

V. C. 833 P. X. 80.
AVG. TR. P. IX. X. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XV. XVI.
Tito Aug. VIII. Domitiano Caeſ. VII. cos.

Saevum Romae incendium, quo abſumptum rurſus templum Iovis Capitolini, aliaque aedificia cum ſacra, tum profana, quae enumerat Dio. [a]) Titus amphitheatrum et balnea dedicat, et magnificentiſsimos ludos edit. [b])

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV. AR.*

B. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in aliis radiatum*, *in AE. II.*

C. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

* * *

Vt lit. C. Titus togatus ſedens ſuper congerie armorum d. ramum, ſ. volumen, in area S. C.
Sine epigraphe. Amphitheatrum. AE. I. (Pedruſi Muſ. Farn. Pembrock P. III. tab. 76. Muſ. Caeſ.)

Exhibet averſa ſtupendae molis am-

a) L. LXVI. § 24. b) Ibid. § 25.

phitheatrum, dictum hodie *Colifeum*, quod propter operis firmam compagem aeternum fuerat, nifi recentior barbaries partem effet demolita. Ad illud aedificandum cum dixit Cafsiodorus, Titum derivaffe auri rivos, [a]) nequaquam videatur locutus ὑπερβολικῶς; nam captis menfuris, et inito calculo confecere Barthelemyus, et P. Iacquier, folum ejus murum externum conftiturum hodie XVII. milliones librarum Gallicarum. [b]) Tanti fuerat effundere thefauros, ne deeffet populo jam immanifsimarum libidinum fitienti locus dignus, in quo, ut conqueritur Arnobius, [c]) *mandi homines cerneret, et beftiarum laniatibus diffipari, interficere fe alios nullius ob meriti caufam, fed in gratam voluptatem confefforum, ipfosque illos dies, quibus tantum committeretur nefas, in gaudiis communibus ducerent, et fefta hilaritate facrarent.* Coeptum aedificari imperante Vefpafiano, hoc demum anno finitum dedicatumque a Tito, ut dixi in annalibus, ac propterea numis illatum. Recurrit idem typus in numis Domitiani hujus anni, ut et in numis divi Titi. Etiam numi Gordiani maximae formae hujus aedificii imaginem fiftunt. Multos hodie circumferri Vefpafiani numos cum hac averfa, fed falfos omnes, dixi in hujus moneta.

Vt lit. A.

TR. P. IX. IMP. XV. COS. VIII. P.P. *typis variis.* AV. AR.

Numi fimiles ingente numero exftant. Ex typis, ceteris obviis, memorari meretur *elephas loricatus*, qui refertur haud dubie ad ludos magnifice hoc anno obitos. Hic typus faepius occurrit ob eandem caufam in numis infcriptis: MVNIFICENTIA. AVG. De loricata hac bellua vide, quae notabimus in moneta Antonini Pii ad annum V. C. 902.

Copiofi funt etiam aenei I. et II. formae, fed qui non exhibent nifi typos jam cognitos.

V. C. 834 P. X. 81.

AVG. TR. P. X. XI. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVI. XVII.

L. Flavio Silva Nonio, Afinio Pollione Verrucofo cos.

Moritur Titus idib. Sept. non immuni procuratae necis fufpicione Domitiano. [d])

Princeps fuit, fi quis alius, longiore vita dignifsimus; tanta illi morum comitas, tantum omnibus benefaciendi ftudium, quo factum, ut vulgo amor, ac deliciae humani generis vocaretur, [e]) et quod magis mirum, privata ejus vita reprehenfione, et odio publico non caruit. Nam et faevitia, et luxuria, et rapacitas, tum etiam amor intempeftivarum comiffationum palam notabantur, fic ut alter futurus Nero pafsim praedicaretur, neque alius quis tam adverfo rumore, magisque invitis omnibus transiret ad principatum. [f]) Princeps correctis in melius ftudiis nonnifi famae, ac virtutibus fervivit. Memoriae proditae funt nonnullae ejus voces alte in animum defigendae iis, quos moderandis populis fortuna praefecit,

---

a) L. V. epift. 42. b) B. L. T. XXVIII. p. 585. c) adv. gent. L. II. d) Suet. in Tito c. 11. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. § 26. e) Suet. c. 1. f) Suet. c. 6. 7.

ut cum diceret, *non oportere quemquam a sermone principis tristem discedere*, aut cum recordatus super coenam, nihil se cuiquam eo die praestitisse, laudatam eam vocem promeret, *amici, diem perdidi.* [a]) Berenicen Agrippae II. Iudaeae regis sororem, quam in Iudaea cognitam sic deperivit, ut vivo adhuc patre acciret Romam, habitaretque una in palatio, neque amplius dubitaretur, futuram conjugem, quae jam omnia conjugis munia obibat, ultro dimisit invitus invitam, quod moleste istud contubernium ferre populum Romanum persentisceret. [b]) Morti proximus, *non exstare*, ajebat, *ullum suum factum poenitendum, excepto duntaxat uno*, quod quale fuerit, adsequi nemo, nisi per varias conjecturas potuit. [c]) Vera Titi aetas inter auctores controversa est, de quo vide variorum sententias enarratas a Reimaro. [d])

Vxores. De his infra.

* * *

Numi, qui certe essent hoc anno signati, mihi ignoti, qua de re mox infra in animadversionibus ad Titi monetam aliqua notabo.

Numi vagi.

Pauci sunt id genus numi, quoniam saltem inscripti sedulo consulatus tempus commode definiunt. Ex his memorandi:

IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum.*

AVGVR. TRI. POT. *Instrumenta pontificalia.* AR. (Mus. Caes.)

Similis aversa est etiam in numo Vespasiani ad annum V. C. 725 descripto, quem adi.

Eadem adversa.

BONVS. EVENTVS. AVGVSTI. *Vir nudus stans d. pateram, s. spicas cum papavere.* AR. (Mus. Caes.)

De bono Eventu vide dicta in numis gentis Scriboniae.

Divus Titus.

De Titi consecratione Suetonius: [e]) *defunctumque nullo praeterquam consecrationis honore dignatus* est Domitianus. Consecratum S. C. dixit Eusebius. [f])

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIANO. *Titus capite radiato sedens ante aram ignitam d. ramum, s. hastam.*

IMP. CAES. DIVI. VESP. F. DOMIT. AVG. P. M. TR. P. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hujus numi fidem tueatur Morellius, qui eum ex museo regis Galliarum delineavit. Reliquis est ignotus, atque ipsi etiam Vaillantio.

* * *

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIAN. *Titus capite radiato togatus sedens super congerie armorum d. ramum, s. volumen, in imo* S. C.

Amphitheatrum. AE. II. (Mus. Caes.)

Similem utriusque partis typum vidimus in numo anni V. C. 833.

a) Suet. c. 8. Dio L. LXVI. § 26. b) Tacit. Hist. II. 2. Suet. c. 7. Dio L. LXVI. § 15. c) Suet. c. 10. d) ad Dionis *L.* LXVI. § 119. e) in Domit. c. 2. f) in Chronic.

* * *

DIVVS. TITVS AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Caput filiae Iuliae.* AV. AR. (Morelli.)

* * *

DIVO. TITO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De numis ſimilibus multo ſerius ſignatis vide tractatum de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

De his vide tractatum de numis reſtitutionum Vol. V.

Numi falſi.

IMP. TITVS CAES. VESPASIANVS. AVG. P. M. *Caput Titi*, in aliis: *Capricornus.*
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. P. P. *Amphitheatrum.* AV.

Data opera numum hunc deſcriptum ab Occone, reſtitutum a Mediobarbo, et a Gorio inſertum Theſauro Morellii [a]) hic recenſeo, ex quo iterum, iterumque appareat, quae fuerit in obtrudendo amphitheatro impoſtorum aviditas, et licentia, de qua egi ſupra in falſis numis Veſpaſiani. Numus hic eo peccat, quod Titi jam Auguſti titulum conjungat cum trib. poteſtate VIII., quod etſi forte non repugnet, tamen nullus adhuc comparuit numus, qui utrumque titulum conjungeret; omnes enim nobis cogniti numi a trib. poteſtate IX. Auguſti honorem ordiuntur. Ad haec amphitheatrum iſtud nondum in conſulatu Titi VII., ſed anno primum ſequente perfectum, dedicatumque eſt.

* * *

AETERNITATI. FLAVIORVM etc. qui numus eſt ex Arſchotanis valde ſuſpectis.

Animadverſiones in monetam Titi.

Varia obſervata fuit in Titi moneta oeconomia, cujus difficile eſt veram cauſam reperire, et ſatis eſto proponere modum omiſsis conjecturis.

V. C. 822 — 824. Horum annorum non habemus monetam Titi certam, niſi in conſortio cum fratre Domitiano, ut jam adverti ad V. C. 824.

V. C. 825. 826. Non habemus certam monetam auream, et argenteam, niſi forte ad hos annos pertinent numi frequentes utriusque metalli inſcripti PONTIF. TR. POT.

V. C. 827. Rari argentei. Aureus nondum mihi obſervatus, ut dixi ad hunc annum.

V. C. 828. Aurum, et argentum obvium, ut et aenei II. formae; ſed aenei I. formae deficiunt, et ſervatur haec lex, quousque Auguſti titulum accepit Titus. Factum iſtud exeunte Iunio anni

V. C. 832, et reliquo hoc ſemeſtri copioſos videas in auro, et argenteo, atque etiam in aere I. et II. formae.

V. C. 833. Copioſos habemus aureos, et argenteos, qui cum conſulatu VIII. conjungunt trib. poteſtatem IX. At nullum novi numum aureum argenteumve ab altero hoc ſemeſtri usque ad

a) Tab. VI. n. 42.

ejus mortem, quae in Septembri anni sequentis contigit, percussum; nam neque trib. potestas X., neque XI., quibus per istud intervallum praeditus fuit, amplius in ullo memorantur. Ad hoc ergo tempus magnam partem pertinebunt ii, quos, quia notis chronologicis carent, vagos appellare soleo. Copiosi autem sunt aenei I. et II. formae nota consulatus VIII. insignes, qui cadit in annum utrumque, nempe V. C. 833, et 834.

Aeneos III. vel IV. formae, quod constet, moneta Titi non offert.

Tituli Titi.

Imperator.

Hujus tituli varia fuit in Tito ratio, et ab omnium aliorum Caesarum instituto abludens. Eccam:

V. C. 822. 823, imperatoris titulo abstinet.

V. C. 824, in numis primi semestris dicitur CAES. DESIG. IMP., seu *designatus imperator*, de quo vide quae diximus in moneta Vespasiani ad hunc annum. In numis ejusdem anni serius signatis vocatur T. IMP. CAESAR, ac deinceps, donec Augustus dictus est, constanter dicitur: T. CAES. IMP. succedentibus reliquis titulis. Ab eo etiam tempore constanter caput laureatum praefert, quamquam etiam radiatum in pluribus aeneis II. formae numis, certe nunquam nudum.

V. C. 832. Titus Augustus, et factum tum, ut το IMP. in prioribus Titi Caesaris numis constanter postpositum, deinde in ejus Augusti numis praeponeretur, scribereturque perpetua lege: IMP. TITVS. CAES. etc. Si qui numi aliam sequuntur legem, sic ut Titus Caesar dicatur IMP. TITVS, et Titus Augustus TITVS. IMP., certam metue fraudis suspicionem, aut numum extra urbem signatum puta. Ita Alexandrini minus religiosi Αυτοκρατορος titulum Titi nomini passim praeposuere. Idem praefigitur in numis inscriptis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, tum et in denario, quem descripsi ad V. C. 824, sed qui verisimiliter signatus est Ephesi. De denario Titi Augusti cum postposito IMP. vide, quae ad annum V. C. 832 monuerim.

Quaesitum ab eruditis magnae famae viris, an titulus imperatoris Tito adhuc Caesari additus indicet, Titum a patre adscitum in imperio conlegam, an imperatoris honorem ei a victoriis delatum, de quo altero titulo mox infra agetur. Prior sententia sine dubio tenenda suadentibus istud cum historicis, tum numis. Plinius loquens de censura a Vespasiano V. C. 826 acta, quique hoc ipso tempore naturalem suam historiam scripsit, ait: [a]) *Census, quem intra quadriennium imperatores Caesares Vespasiani, pater, filiusque censores egerunt.* Ergo imperatoris nomen commune fuit tam patri, quam filio. Tito Romam reduci, cum adhuc in itinere esset, nunciatum fuit, esse se Romae nominatum imperatorem, ut refert Philostratus. [b]) Atque de hac imperii societate capienda sunt verba Suetonii: [c]) *neque ex eo* (nem-

a) L. VII. p. 405. b) in Apoll. Tyan. L. V. c. 30. c) in Tito c. 6.

pe post ejus in urbem adventum) *destitit participem*, *atque etiam tutorem imperii agere.* Sane omnem potestatem, quantacunque conferri poterat, videmus a patre cum filio communicatam, eo in consulatibus omnibus conlega adsumpto, communi triumphi et censurae honore, collata trib. potestate, et permissa imperatorii de victoriis tituli iteratione, quoties ipse eum iteravit. Confirmatur denique verbis Plinii in Panegyrico ad Trajanum, [a]) qui cum de Trajano a Nerva adoptato dixisset: *simul filius*, *simul Caesar*, *mox IMPERATOR*, *et consors trib. potestatis*, *et omnia pariter*, *et statim factus est*, continuo subjicit: *quae proxime parens verus* (Vespasianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit.* Si ergo hoc loco vocabulum *imperator* non partum Trajano ex victoria titulum, sed in imperio conlegium notat, idem etiam ex Plinii sententia in Tito notabit. Tamen honoris, ac potestatis primatum patri adseruere titulus Augusti, imperatoris ut praenomen, patris patriae, et pontificis maximi.

Idem invicte stabiliunt numi. In his anno V. C. 824 signatis dicitur DESIGnatus IMPerator. Ad hunc titulum ex victoria partum nemo designabatur, sed datus est mox post victoriam acclamatione militari. Ad haec Titus jam anno praecedente ex captis Hierosolymis dictus est imperator, ut mox dicetur, ergo is titulus intelligendus est de Tito ad imperii conlegium designato.

Haec ut certa sunt, ita non minus certum, in numis Titi vocabulum IMP. nonnunquam valuisse tam ad notandam imperii societatem, quam imperatoris titulum ex victoriis. Ejus argumentum praebeant inscriptiones capitis in numis ejusdem anni V. C. 825, in quorum uno:

T. CAESAR.VESPASIAN.IMP.PON. TR. POT. COS. II.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II.

Certe in utroque numo eadem est τῦ IMP. potentia, sed in altero numo praeterea exhibetur ad indicandum titulum ex victoriis. Similis ratio est in numis V. C. 830 signatis, in quorum uno:

T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIANVS. in aversa: IMP. XIII.

Omittitur nimirum in alterius numi antica vox IMP., quoniam in aversa ponitur addito ex victoriis numero. Neque istud modo observatur in numis Titi Caesaris, sed etiam Vespasiani, nam in hujus numo V. C. 831 signato legitur:

CAESAR. VESPASIANVS. AVG., in aversa: IMP. XIX.

* * *

Hactenus de imperatoris titulo conlegii indice, nunc in eundem ex victoriis repetitum inquiramus.

V. C. 823 certe fuit IMP. I., nam teste Suetonio, [b]) Dione, [c]) et Iosepho, [d]) expugnatis Hierosolymis una cum patre a militibus acclamatus est imperator.

V. C. 824 videtur dictus IMP. II., sed desunt monumenta.

a) Cap. 8. b) Cap. 5. c) L. LXVI. § 7. d) Bell. Iud. L. VI. c. 6. § 1.

V. C. 825 IMP. III. dicitur in inſcriptione Gruteriana, [a]) quam ſupra in Veſpaſiano ſub eodem hoc articulo eſſe certe hujus anni comprobavi, jungiturque cum conſulatu II., et TR. POT. II. Numi ad hunc annum idem docent.

Inde ex monumentorum defectu magna lacuna usque ad annum V. C. 831, ſed quae expleri commode poteſt ſequendo inde ab hoc anno iterationem Veſpaſiani, quam plerumque certam habemus; nam, ut docuimus, honores pater plerosque cum filio communes habere voluit. Ex hac lege fuit Titus

V. C. 826 IMP. IV.

V. C. 827 IMP. V. VI.

V. C. 828 IMP. VII. VIII. IX. X.

V. C. 829 IMP. XI.

V. C. 830 IMP. XI. XII.

V. C. 831 IMP. XIII. conſentiunt et numi.

V. C. 832 IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIII. COS. VII. et titulo adhuc Caeſaris, [b]) item

IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. et titulo Auguſti, in numis hujus anni.

IMP. XV. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. DES. VIII. in inſcriptione aquae Marciae ad portam Esquilinam, [c]) et in numis. Dictus fuit IMP. XV. ex victoriis Britannicis, ut diſerte Dio ad hunc annum. [d])

V. C. 833 IMP. XV. junctum cum TR. POT. COS. VIII. in numis.

IMP. XV. junctum cum TR. POT. X. COS. VIII. [e])

V. C. 833. 834. IMP. XVI. et iisdem annis.

IMP. XVII. in inſcriptione portae majoris Romae junctum cum TR. P. X. COS. VIII. [f])

Cauſas iterationis easdem cum patre habuit, ſed et has plerasque ignoramus, ut diximus in Veſpaſiano.

Cenſor.

De cenſura, quam cum patre egit, vide dicta in Veſpaſiano. Eam eadem lege, ut pater, inſcripſit numis annorum 825, 826, 827, ſed contra, quam pater fecit, eam reſtituit in numis annorum 830, 831.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci habentur non pauci, ſuntque, ut in patre Veſpaſiano, argentei illi in majore pretio, qui annum novum ſacrum inſcriptum offerunt.

Coloniarum numi, quo tempore imperium ſolus obtinuit Titus, hactenus cogniti non ſunt; nam quos habemus Stoborum, et Caſſandreae Macedoniae urbium, Veſpaſiano imperante prodivere. Laudatus a Vaillantio numus Antiochiae Syriae ad hanc claſſem non pertinet; nam hac aetate ea colonia nondum fuit. Numum Caeſareae Palaeſtinae ab eodem Vaillantio promulgatum offerre caput Elagabali, non Titi, in hujus coloniae numis probavimus. Etiam numus coloniae Antiochiae Piſi-

---

a) pag. 244. 2. b) Gruter p. 243 n. 8. c) Gruter p. 177. 1. d) L. LXVI. § 20.
e) Gruter p. 189. 9. f) Gruter 176. 1.

diae Vespasiani imperio debetur propter epigraphen: T. CAES. IMP. PONT., qua vivo patre usus est.

Alexandrini plures exstant, sed quam miram habeant oeconomiam, diximus in horum classe.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	C.
Aenei III. et IV. formae - - - - - -	O.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod. cum *anno novo sacro* - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - - -	R.
Coloniarum - - - - - - - - -	RRRR.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

VXORES TITI.

Vxor I. *Arricidia* Tertullo patre equite R. nata, quam juvenis duxit. a) Ejus nulli numi cogniti.

Vxor II. *Marcia Furnilla* in mortuae Arricidiae locum succesit, splendido genere orta, cum qua divortium fecit sublata filia *Iulia.* b) Fuere, qui ei tribuerent numum sequentem:

ΦΟΥΛΒΙΑ. CЄΒΑCΤΗ. *Hujus caput.*

ΑΡΓЄΙΡΑΙΩΝ. *Vir habitu curto, et tectus pileo Phrygio gradiens d. jacutum.* AE. (Angeloni Hist. Aug. p. 76. Patin ad Suetonii Titum c. 4.)

Vterque vir eruditus ex hoc numo colligit, hujus feminae nomen, quod varium in codicibus Suetonii legitur, nimirum *Furnilla*, *Furvilla*, *Fulvia*, *Flavilla* etc. fuisse *Fulvia*, ac Patinus quidem pertinacius istud adserit, quoniam antiquo numismati nihil potest refragari. At praestabat longius inquirere in numi fidem, aut certam ejus lectionem. Mulieri repudiatae dedicatam monetam, nedum dictam Augustam, vix credibile. Argira urbs Achaiae, in qua numum signatum censet Angelonus, mihi ignota, quanquam Aegiram memorent geographi, et numi. Credam potius, ut epigraphen aversae, ita et anticae male lectam, numumque esse Fulviae Plautillae uxoris Caracallae.

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. l. c.

IVLIA TITI F.

Titi ex Marcia Furnilla filia. [a]) Eam pater virginem Domitiano fratri in matrimonium obtulit; quod cum is recusaſſet devinctus Domitiae nuptiis, collocata fuit Flavio Sabino, filio T. Flavii Sabini fratris Veſpaſiani, patrueli Titi, ac Domitiani. [b]) Verum vix nuptam vivo adhuc patre ardentiſsime coepit diligere. Mortuo Tito, caeſoque per iniquum praetextum marito Sabino, cumque a Domitia ſua propter adulteriorum infamiam animum avertiſſet, non amplius tecte cum ea conſuevit, ſed aperte adeo, ut eſſent, qui crederent, fuiſſe eos vero matrimonio conjunctos, et teſtetur Philoſtratus, [c]) eapropter nuptialia ſacra Epheſi publice fuiſſe celebrata. [d]) At enim ipſe amaſius cauſa mortis exſtitit, cum praegnantem eam coegiſſet uterum abjicere. [e]) Fuiſſe dictam Auguſtam a Tito, conſecratam a Domitiano, numi docent. De anno nativitatis, ac mortis nihil certi conſtat. Id unum notavit Suetonius, [f]) natali filiae ſuae a Tito captas Hieroſolymas, quod accidit die II. Septembris. [g])

Paſsim video, tam ab hiſtoricis noſtrae aetatis, quam antiquariis hanc Titi filiam dici Iuliam Sabinam, et ſaepe mirabar, factum iſtud a viris in hiſtoria critica primi ſubſellii, quorum agmina enumerare longum foret. Tamen nondum reperi in omni antiquitate teſtem ſincerum, qui Iuliam noſtram altero nomine *Sabinam* appellaret, neque ſcriptorem, neque numum, neque marmor. Vulgavit quidem Muratorius monumentum vetus, in quo legitur SABINA. AVG., quod ille nomen reliquae inſcriptionis cauſa nonniſi Iuliae Titi F. convenire exiſtimat. [h]) Verum epigramma iſtud magis eſt mutilum, quam ut auctoritatem facere per ſe poſsit. Vltra in hanc cauſam cum inquirerem, comperi denique, Sabinae iſtud nomen ex Goltzii Theſauro in eruditorum commentarios fluxiſſe, qui unus omnium, ac ſolus numos tres *Iuliae Sabinae* nomine inſcriptos vulgavit. Vide ſimile Goltzii figmentum repetitum in Sabina Hadriani uxore.

Obſervandus in Iuliae numis duplex capitis cultus. In aliis crines compoſiti ſunt more, quem tenuit utraque Agrippina, nodo in collum retro pendente; in aliis accedit ad morem, quem obſervamus in numis Plotinae, et ſociarum, crinium cultu turgente.

Numi Iuliae imperante Tito ſignati.

IVLIA. AVGVSTA. TITI. AVGVSTI. F. *Hujus caput.*
VENVS. AVGVST. *Venus ſeminuda aversa ſtans ſ. haſtam, et ſimul columnae in-*

---

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. in Domit. c. 22. Philoſtr. Vit. Apoll. L. VII. c. 7. c) l. c. d) Suet. in Domit. c. 10 et 22. Dio L. LXVII. § 3. e) Suet. in Domit. c. 22. Plin. epiſt. L. IV. 11. f) in Tito c. 5. g) Noris Epoch. Syrom. h) Thes. inſcript. p. 914. 10.

nixa d. galeam. AV. AR. (Khell. Suppl. ad Vaill. Muſ. Caeſ.)

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Hujus caput.*

CERES. AVGVST. *vel:* CONCORD. AVGVST. *vel:* VESTA. S. C. cum *typis propriis.* AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Eadem adverſa.

VESTA. *Dea ſedens.* AR. (Muſ. Pfau ap. Geſſner.)

Cum in his numis Titus non dicatur *Divus*, certum eſt, eos ſignatos vivo adhuc fratre Tito. Intelligimus etiam, a Tito filiae delatum Auguſtae honorem.

Numi Iuliae mortuo Tito ſignati.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

DIVVS. TITVS. AVGVSTVS. *Caput Titi laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

DIVI. TITI. FILIA. *Pavo cauda explicata.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Pavo in mortuarum numis ſymbolum obvium, at in hoc numo Iuliae, ceu Iunoni per adulationem tributum credi poſſet, niſi idem typus occurreret etiam in numis Domitiani Caeſaris. Argenteum alium cum eodem pavonis typo citat Vaillantius, ſed inſcriptum: CONCORDIA. AVGVST., qualis averſa eſt etiam in numis Domitiani.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

VESTA. *Dea ſedens.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Baldini ad Vaill. T. II. p. 102.)

Diva Iulia.

DIVA. IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. Thenſa a binis elephantis tracta, ſuper qua ſignum Iuliae d. ſceptrum, ſ. ramum. AR. (Morelli, Vaill.)

DIVAE. IVLIAE. AVG. DIVI. TITI. F. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. (*in aliis* XVI.) CENS. PER. P. P. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex poſteriore hoc numo diſcimus, Iuliam V. C. 843, 844, quibus Domitianus COS. XV. fuit, jam fuiſſe vita functam. Etiam ſoli numi docent, conſecratam fuiſſe a Domitiano, qui ejus mortis cauſa exſtitit.

Numus reſtitutus.

Vide hunc deſcriptum in tractatu de numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum Graecarum numos habemus percuſſos Smyrnae, et Thyatirae, quos vide apud Vaillantium, Pellerinium, Haymium. Singularis eſt numus Pergami apud Spanhemium, [a]) in quo ejus caput jungitur cum capite Domitiani, tam parum ergo diſsimulata ejus Caeſaris cum nepte ſua conſuetudine, quam illam diſsimulavere Epheſii, ut ſupra ex Philoſtrato docuimus.

Coloniarum, et *Alexandrini* deſunt.

a) in Caeſ. Iuliani p. 64.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei max. formae ſupra citati - - - -	RRRR.
Aenei I. formae. - - - - - - - -	R.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C. fere.

De numis commatis peregrini continuo actum.

DOMITIANVS.

Natus eſt ex Veſpaſiano et Fl. Domitilla IX. Kal. Nov. patre conſule deſignato, inituroque menſe inſequente honorem, ut teſtatur Suetonius. [a]) Fuit hic primus Veſpaſiani conſulatus adhuc privati, isque ſuffectus, quem geſsit per Novembrem, et Decembrem V. C. 804. Vide, quae altius in Veſpaſiano ſub titulo *Conſul* diximus. Cum pater V. C. 822 ab externis legionibus imperator pro Vitellio eſſet renunciatus, ipſe Romae relictus a Vitellianis cum patruo Sabino exeunte Decembri obſeſſus eſt in Capitolio, hocque incenſo aegre apud aedituum occultatus ibi pernoctavit; tum mane facto lineo amictu turbae ſacricolarum Iſiacorum immixtus ignota usque evaſit quaeſito alibi latibulo. [b])

V. C. 822 P. X. 69.

CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR. DESIG.

Caeſo circiter die XX. Decembris Vitellio progreſſus e latebris Domitianus a militibus Caeſar conſalutatur. [c]) Militum judicium confirmat ſenatus, qui praeterea Domitiano praeturam urbanam, et conſulare imperium decernit. [d])

Dixi in numis Veſpaſiani, et Titi ad praeſentem annum V. C. 822, poſſe ad hunc annum referri numos aureos, et argenteos, in quorum averſa (nam anticam Veſpaſianus pater occupat) exhibentur Titus, et Domitianus vario cultu, et inſcriptione: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. vel: LIBERI. IMP. AVG. etc. quos deſcriptos vide in numis Veſpaſiani ad annos V. C. 822 et 823. Quod ſi horum complures revera anni praeſentis ſunt, neceſſe eſt, eos non in urbe fuiſſe ſignatos, quoniam uterque nonniſi exeunte Decembri, caeſo nempe Vitellio, Romae Caeſar eſt agnitus. At feriri poterant Antiochiae; nam legiones, quo tempore Veſpaſianum auſae ſunt imperatorem proclamare, non dubitaverint,

a) in Domit. c. 1. b) Tacit. Hiſt. III. 74. Suet. c. 1. c) Tacit. Hiſt. III. 86. Suet. c. 1. d) Tacit. Hiſt. IV. 3. Suet. c. 1.

ejus quoque filios agnofcere Caefares. Vide, quae plura in Vefpafiano ad hoc argumentum pertinentia differui.

V. C. 823 P. X. 70.

CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR.

Kalendis Ianuariis praeturam init, [a]) eamque licenter, et intemperanter exercet muneribus publicis pro libidine diftributis, fic ut abfens Vefpafianus miraretur, quod non et fibi fucceforem mitteret. [b]) Adverfum Gallos, Batavos, et Germanos rebelles una cum Muciano proficifcitur, verum audito per iter, rem a Petilio Ceriali profpere geftam, Lugduni fubfiftit. [c]) Domitiam uxorem ducit. [d])

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*,
CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adverfa Titi et Domitiani.*

Antica cum patris capite, fed epigraphen diffimulat Vaillantius. AE. II.

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caefar in fuggeftu adverfus fedens, ante unumquemque inferne figura togata ftans.*

IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Muf. Caef.)

Omnes hi numi certe hoc anno fignati funt, quia Vefpafianus in iis dicitur COS. II., Titus COS., et Domitianus PR*aetor*, quibus ii muniis tum fuere infignes.

Ad hunc annum referri etiam poffunt numi alii cum Titi et Domitiani capitibus, quos in Vefpafiano ad V. C. 822 et 823 defcripfi.

V. C. 824 P. X. 71.

CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. et COS. DES. II.

Conful fuffectus, et mox conful defignatus II., ut continuo probabitur. Patris et fratris triumpho Iudaico albo equo confpicuus intereft. [e])

CAES. AVG. F. DES. IMP. *Titus paludatus ftans d. haftam, f. parazonium.*
AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adverfus ftans eodem cultu.*

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum.* AE. I. (Muf. Caef.)

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II.
CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. *Typus idem.*

Averfa incerta, haud dubie patris Vefpafiani. AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Eosdem hos numos jam defcripferam in moneta Vefpafiani ad hunc annum, quo loco verum eorum explicatum fta-

---

a) Tac. Hift. IV. 39. b) Suet. in Domit. c. 1. Tac. H. L. IV. pafsim. c) Tac. H. L. IV. 68. 85. 56. Suet. in Domit. c. 2. Silius Ital. Punic. III. 608. d) Dio L. LXVI. § 3. Suet. c. 1. e) Suet. in Domit. c. 2. Iofeph. Bell. Iud L. VII. 5.

bilire conatus ſum, quorſum lectorem remitto. Vtrumque numum ad ſolum hunc annum pertinere, indubitatum eſt; nam in priore Veſpaſianus dicitur COS. III., et in altero Titus COS. DES. II. certis praeſentis anni characteribus. Quod ad Domitianum propius pertinet, cum is in his numis dicatur COS. DES. II., quaerendum, quo tempore fuerit COS. I. Tacentibus hiſtoricis litem egregie decidit tabula aenea, quae exſtat apud Gruterum: [a])

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DESIG. IIII. - - et infra:
NON. APRIL. CAESARE. AVG. F. DOMITIANO.
CN. PEDIO. CASTO. COS. - - -

Notae Veſpaſiani titulo additae manifeſte evincunt, iſtud epigramma eſſe anni praeſentis V. C. 824, et quidem TR. POT. II. ſemeſtris prioris, quo labente Domitianus menſe Aprili fuit conſul ſuffectus. Egregie etiam conſentit Zonaras, qui agens de Veſpaſiani et Titi triumpho Iudaico, quem actum exeunte Aprili opinantur eruditi, addit, Domitianum *tum conſulem* (ὑπατευοντα) interfuiſſe triumpho equo vectum. Serius, ſed eodem adhuc anno, ut numi praeſentes definiunt, deſignatus eſt COS. II. in ſequens biennium, ut revera proceſſit V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES. II.

Annales hoc, et conſequentibus aliquot annis nihil de Domitiano memorant. Nimirum comperto, eum rerum novarum cupidum, ſimulare coepit modeſtiam, ac ſimplicitatem, atque inprimis ſtudium literarum, et amorem carminum profiteri, quo velaret animum. [b])

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.*

T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

De Domitiano conſule deſignato II. egimus ad annum praecedentem. Hic typus haud dubie proponit Domitianum, quo is modo patris triumphum eſt comitatus, ut proxime diximus. De liberis paterni triumphi comitibus vide, quae obſervabimus in numis L. Veri ad annum V. C. 921.

* * *

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. DES. II. *Caput laureatum.*

S. C. *Templum Iovis Capitolini.* AE. II. (Muſ. Theup.)

Hic numus primus eſt, qui laureatum Domitiani caput ſiſtit, de quo notabo plura in tractatu de cultu capitis Augg. De typo averſae actum in numis Veſpaſiani ad V. C. 824.

a) pag. 573. 1.

b) Tacit. Hiſt. IV. 86. Suet. in Domit. c. 2.

V. C. 826 P. X. 73.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. II.

Nihil de Domitiano adferunt annales, ſed abundare incipiunt numi.

A. CAES. AVG. F. DOMIT. COS. II. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
B. CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. II. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
C. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
D. CAES. AVG. F. *Caput laureatum*, *in AE. III.*

* * *

Antica incerta. (*Ea*, *quam Gorius ad Morellii Impp. praetendit*, *haud dubie fallit.*)

CONG. II. COS. II. S. C. *Domitianus togatus ſedens in ſubſtructione adſtante Liberalitate*, *et in imo figura ad accipiendum congiarium veſtem pandente.* AE. II. (Morelli, Vaill.)

Numus inſignis, et eximiae raritatis. Domitianum adhuc privatum, et primis principatus annis fuiſſe egregie liberalem, refert Suetonius. [a])

* * *

Vt lit. C.

DOMITIANVS. COS. II. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vide, quae de omiſſo in numis ſimilibus S. C. ad numum ſimilem Veſpaſiani V. C. 827, ac praecipue Tiberii V. C. 775 notavi.

* * *

Vt lit. D.

DOMIT. COS. II. *Caduceus.* AE. III. (Morelli.)

Etiam in hoc numo, in quo item pro typo caduceus, deeſt nota S. C., quamvis in reliquis omnibus hujus moduli, quales copioſos, ſed cum typis aliis, Morellius tabula XXV. Domitiani ſiſtit, nunquam abſit.

* * *

Vt lit. B.

S. C. *Domitianus in lentis quadrigis d. ramum*, *ſ. ſceptrum cum aquila.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Indicat hic typus proceſſum Domitiani conſularem.

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis inſiſtens d. lauream*, *ſ. palmae ramum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Typum explicavimus in moneta Veſpaſiani ad V. C. 824.

Reliqui typi in anni hujus numis ſunt obvii.

V. C. 827 P. X. 74.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. III. DES. IV.

Hoc item anno neglectus in annalibus Domitianus.

Partes adverſae hoc anno ſunt, ut praecedente, niſi quod COS. II. in COS. III. migrat.

Vt lit. A.

PRINCEPS. IVVENTVT. *Spei typus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In aeneis II. formae typi obvii.

---

a) cap. 9.

V. C. 828 P. X. 75.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. IV. DES. V.

Volagase I. Parthiae rege a Vespasiano auxilia adversum Alanos, et ducem belli alterum ex ejus filiis deposcente, omni ope contendit Domitianus, ut ipse mitteretur. At Vespasianus ipsa auxilia petenti regi negavit. [a])

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum.*
COS. IIII. *Cornucopiae, vel Pegasus.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Antica incerta.
PON. COS. IIII. DES. V. PRINC. IVVENT. *Ara ignita.* AV.

Numum hunc aliis catalogis ignotum exhibet Morellius.

V. C. 829 P. X. 76.

Ex numis hujus anni conjiciunt eruditi, demandatam fuisse hoc anno Domitiano expeditionem in Sarmatas, et ab hoc recepta signa legionum, sed perperam, ut continuo patebit.

A. CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. *Eadem epigraphe addito COS. V. in AV. AR.*
C. CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. V. *in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
COS. V. *Barbarus genuflexus vexillum offert.* AV. AR. (Mus. Caes.)
Antica incerta. Fallit ea, quam Gorius adfingit.
SIGNIS. A. SARMATIS. RESTITVTIS. *Idem typus.* AV. (Morelli.)

Gorius in utrumque numum commentatus [b]) ejus explicatum arcessit ex iis, quae narrat Suetonius, [c]) Domitianum *necessario expeditionem unam in SARMATAS suscepisse, legione cum legato simul caesa - - - de SARMATIS lauream Capitolino Iovi retulisse.* Qua in re jucundum est videre, quam propere in fraudem inducantur ii, qui non consultis fontibus aliorum scrinia compilant. Gorius, quod passim ipse manifestat, Mediobarbum omnia sus deque vertentem plerumque secutus hoc etiam loco cum eodem duce graviter offendit. Enimvero utrumque hunc numum esse Domitiani adhuc Caesaris, ipse profitetur, et arguit istud praeter capitis inscriptionem etiam consulatus V. At Suetonius, qui Domitiani expeditiones, alias, quas Caesar, alias, quas Augustus susceperat, refert, Sarmaticum istud bellum inter posteriores enumerat. [d]) Igitur ad numum hunc explicandum ex Suetonio nihil habemus subsidii, et expeditio Sarmatica, quam numus memorat, multo fuit prior altera, cujus meminit Suetonius.

Quaerenda igitur expeditio altera

a) Suet. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. § 15. b) ad Morellii Impp. Tom. II. pap. 416. c) Cap. 6. d) Cap. 6.

anno praesente, aut proxime praecedente in Sarmatas mota. Eam breviter attingit Tacitus, [a]) prolixius persequitur Iosephus, [b]) nimirum V. C. 823 Sarmatas inter belli civilis turbida Istrum transgressos irruisse in Moesiam, et adortos Romana praesidia tum modica, multos, atque una consularem legatum Fonteium Agrippam in praelio occidisse. Qua re audita Vespasianum misso exercitu duce Rubrio Gallo eos gravibus damnis adfectos ex imperii finibus submovisse. Amissa tum etiam signa Romana caeso legato verisimile est, sed postliminio recuperata hi numi docent.

Mediobarbus, Gorius, aliique ex solis his numis, nam aliis monumentis destituebantur, arguunt, hoc anno Domitianum bellum hoc mandante patre suscepisse, finivisseque. At quae eis istud adferendi ratio? an quod insigne istud factum numis Domitiani inscribitur? ergo etiam *victoria navalis*, quam in lacu Gennesareth a Vespasiano circa annum V. C. 821 reportatam diximus, tribuenda Domitiano tum Romae degenti, quoniam ea in Domitiani quoque numis, iisque V. C. 826 signatis memoratur. Neque minus male arguitur, hoc anno susceptum bellum Sarmaticum, quoniam ejus egregie confecti honos in hujus anni numis praedicatur. Sic enim etiam memoratam victoriam navalem necesse erit arguere relatam V. C. 824, quoniam eam numi Vespasiani hujus anni produnt, item anno 826, quoniam eam ad hunc annum numi Titi, et Domitiani repetunt. Piget adferre exempla, quam amaverint imperatores praeclara sua facta per plures subinde annos praedicare. Paucis ut absolvam, ex his numis neque evinci potest, ullum fuisse ad hunc annum bellum Sarmaticum, neque Domitianum ad illud gerendum Roma profectum. Et mirum sane esset, Vespasianum ejus curam mandasse potius Domitiano dubiae fidei adolescenti, et nulla bellica laude cognito, neglecto filio natu majore Tito multarum palmarum duce, ac tum in otio Romae deside.

Ad eandem victoriam Sarmaticam referri tuto posset numus Vespasiani, quem exhibui ad annum V. C. 824, in cujus aversa legimus: SIGNIS. RECEPTIS, verum ut ibi disputavi, argumentum aversae non minus pertinere potest ad bellum Germanicum, quo amissa quoque cum legionibus signa constat, et haud dubie finito tumultu recepta.

Ceterum omnis scientia, barbarum in his numis genuflexum esse Sarmatam, fundatur in vocabulo SARMATIS numi secundi; nam si illud abesset, Parthus omnino esset habendus; adeo omnis habitus, et cultus Parthum spirat, qualis nempe ad omnes apices simillimus, et item flexo genu sistitur in argenteis Augusti numis vexillum offerens, quem Parthum esse certum est. Et mirum sane videatur, Sarmatis et Parthis tanto terrarum intervallo disjunctis idem fuisse vestimenti genus. Advertendum etiam, alterum hunc numum Morellianum neque a Vaillantio, neque alio quopiam conspectum, tametsi in numis Ar-

a) Hist. IV. 59. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 5 sub fin.

ſcholanis exhibeatur numus Domitiani cum ſimillimo barbari genu curvantis typo adjecta epigraphe: SIGNIS. A. SARMATIS. RECEPT. [a]) ſed ſatis cognita eſt intuta ejus catalogi fides. Quod ſi numus hic delicatioribus aliis ſuſpectus videatur, ut revera ſatis per hoc opus vidimus, non ſatis ſemper ſinceros videri numos, quos Morellius in ſuo Theſauro imperatorum propoſuit, tum enimvero liceret ſuſpicari, in numo ex adductis primo contineri argumentum Parthicum, ut revera ex annalibus hujus aetatis vidimus, Veſpaſianum aliquoties cum Parthis colliſum, ſed in qua cauſa parce nos inſtruunt monumenta reſidua. Conjecturam inſigniter firmat Eutropius, cum narrat, [b]) Armeniam a Parthis ſublatam, legionesque Romanorum ſub jugum miſſas. Ex quo veriſimile ſit, effeciſſe ſerius Veſpaſianum ſive auctoritate, ſive minis, ut earum aquilae reſtituerentur, ipſum vero hos numos feriundos curaſſe ſumpto exemplo ex numis Auguſti propter ſimilem cauſam ſignatis. Apud Silium Italicum [c]) haec Iuppiter vatem agens de Domitiano:

Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, vacuasque oſtendent Bactra pharetras.
Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos.

Quibus ex verbis colligi poſſet, Domitianum, ſed jam Auguſtum, ſaltem per duces cum Parthis bellum geſsiſſe. Verum qualecunque iſtud Orientis obſequium his verſibus deſcriptum, tum et actus triumphus nihil ad praeſentes numos faciunt, qui Domitiano adhuc Caeſare ſignati ſunt.

* * *

Reliqui hujus anni numi typos obvios, aut priorum annorum offerunt.

V. C. 830 P. X. 77.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Nihil produnt annales.

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. III. *Caput laureatum.*

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Veſta ſedens d. Palladium.* In aliis: *Duae dexterae junctae ſuſtinentes aquilam legionariam prorae navis infixam.* In aliis: *Salus ſtans.* AV. AR.

Haec averſae epigraphe in aureis, et argenteis ejus numis ab hoc anno, usque dum Auguſtus diceretur, obvia eſt, verum typi valde differunt, atque hi, ſaltem quod conſtet, nullo cum titulo principis juventutis nexu.

* * *

Eadem adverſa.

S. C. *Spei typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Notandum, hos numos valere etiam in ſubſequens biennium, per quod COS. VI. duravit.

V. C. 831 P. X. 78.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Ad hunc etiam annum referendi nu-

a) Tab. 31. b) in Nerone. c) Punic. III. v. 610.

mi anno ſuperiore deſcripti, ut ibidem monui.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI. DES. VII.

Moritur Veſpaſianus pater IX. Kal. Iul. Succedit frater Domitiani Titus. Queritur noſter, relictum ſe participem imperii, ſed fraudem teſtamento adhibitam. [a]) Eum ſolatur frater, perſeverans teſtari conſortem fore, et ſucceſſorem. [b])

Numi ad annum V. C. 830 deſcripti huic etiam anno poſſunt applicari. Sed ad hunc annum vere pertinet numus ſequens:

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques, ſ. haſtam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic totus nitidus eſt, et citra fraudis ſuſpicionem, ei tamen pars utraque male videtur cohaerere. Nam ſi averſam ſpectes, quia Titi conſulatum VII. praedicat, numus ſine dubio debetur anno praeſenti V. C. 832. At Domitianus hoc anno non fuit COS. DES. II., qualis dicitur in antica, ſed COS. VI. DES. VII. Quin Domitianum COS. DES. II. jam vidimus in ejus numis, qui ſunt anni V. C. 824. Nolo praetexere monetarii ſphalma, cum facile poſsit apparens haec pugna conciliari. Conſtat, ut dicemus ſub finem ad titulum conſulis; ex conſulatibus VI., quos Domitianus ante imperium geſsit, unum tantum fuiſſe ordinarium, reliquos quinque ſuffectos. At conſtat etiam, anno, in quo ſumus, Domitianum in annum ſequentem fuiſſe conſulem deſignatum, et quidem *ſeptimum*, ſi habeatur ratio conſulatuum quinque ſuffectorum, conſulem *iterum*, ſeu II., ſi iidem negligantur. Si ergo poſtremum placuit monetario, plenum habemus numi hujus explicatum. Infra ad annum V. C. 834 videbimus, eodem modo Pagium alienum Domitiani conſulatum explicaſſe, ſed minus, ut videtur, feliciter. Ceterum ſimile huic exemplum dabunt numi Macrini eodem modo explicandi.

V. C. 833 P. X. 80.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VII.

Non deſinit clam, palamque fratri ſtruere inſidias, ſolicitare exercitus, meditari fugam, patienter eas injurias ferente Tito, nonnunquam cum lacrimis obſecrante, ut tandem bono erga ſe animo eſſe vellet. [c])

A. CAES. DIVI. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

---

a) Suet. c. 2. b) Suet. in Tito c. 9. Victor epit. in Tito. c) Suet. in Tito c. 9. in Domit. c. 2.

B. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

C. CAESAR. DIVI. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AV. AR. et Quinariis.*

D. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

* * *

Vt lit. C.

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Pallas gradiens, vel lectiſternium, ſuper quo galea, vel caper intra coronam.* AV. AR.

Hujus anni numi Palladem, ejusve attributa proponere incipiunt, quod deinde argumentum, ex quo Auguſtus dictus eſt, in ejus moneta perfrequens ad faſtidium usque eſt, multum variante ejus deae habitu. Conſpirant adeo numi cum ſcriptorum teſtimoniis, qui copioſi ſunt in memorando veſano Domitiani in Palladem adfectu. Eam ab illo ſuperſtitioſe cultam refert Suetonius, [a]) ejusque honori celebrata quotannis quinquatria, [b]) aucta eo usque inſania, ut Palladis ſe filium publice profiteretur. [c]) Vide de hoc argumento paſsim Martialem, et ejus deae cauſa turpiſsime adſentantem Quinctilianum. [d])

Ad eundem Palladis cultum pertinet etiam galea ſuper lectiſternio, tum et caper; nam caprum perniciosum orbi monſtrum Pallas virtute, et prudentia confecit, ejusque pellem, Graecis αἰγίδα, pectori ſuo obduxit, ſerviturum partim tegumenti vice, partim praeſidio adverſum pericula, ut refert Diodorus Siculus. [e]) Exhibent etiam copioſi Domitiani numi caput Meduſae ejus pectori adfixum, ad quod haud dubie adludit Martialis: [f])

Accipe belligerae crudum thoraca Minervae,
Ipſa Meduſeae quem timet ira deae.

Et idem alibi: [g])

Dic mihi, virgo ferox, cum ſit tibi caſſis, et haſta,
Quare non habeas aegida? Caeſar habet.

Vt lit. D.

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I. (Vaill. Theup.)

Eodem anno ſignati ſunt numi fratris Titi cum eodem typo, quos vide.

* * *

Copioſi ſunt Domitiani numi conſulatu VII. notati; verum hi non tantum ad annum praeſentem, ſed etiam ſequentem usque ad Septembrem pertinent, quo is dictus eſt Auguſtus.

V. C. 834 P. X. 81.
AVG. TR. P. COS VII. DES VIII. PONT. P. P.
L. Flavio Silva Nonio, Aſinio Pollione Verrucoſo cos.

Tito idib. Sept. vita functo ſuccedit in

a) Cap. 15. b) Cap. 4. et Dio L. LXVII. § 1. c) Philoſtr. vit. Apollon. L. VII. c. 24. d) Inſtit. L. X. c. 1. e) L. III. c. 69. f) L. VII. epigr. 1. g) L. XIV. epigr. 179.

imperio frater Domitianus.

Ad reliquos anni hujus menſes ſpectant numi, qui cum Auguſti titulo conſulatum VII. conjungunt.

IMP. CAES. DOMITIAN. (in aliis DOMITIANVS.) AVG. PONT. *Caput laureatum*, in AV. AR.

IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. *Caput laureatum*, in AV. AR.

Inſcriptiones averſarum:

TR. P. COS. VII. vel: COS. VII. DES. VIII. P. P. vel TR. P. COS. VII. DES. VIII. *typis obviis.* AV. AR.

Eodem anno PONT. MAX.

A. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV. AR.*

B. IMP. DOMITIAN. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

C. IMP. D. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput radiatum*, *in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. VESP. DOMITIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AE. I. II.*

Inſcriptiones averſarum in AV. et AR. ſunt ut in prioribus ſolo PONT. notatis, et conſpirant plerumque typi. Aenei *Romam ſedentem*, vel *Pacem Auguſti* ſiſtunt.

Ad hunc annum referendus etiam erit numus, quem ſic deſcribit Occo:

IMP. DOMIT. AVG. P. M. COS. II.
℞ S. C *Cornix*. AV.

Hunc numum Pagius omiſſum a Mediobarbo, haud dubie, quod ſuſpectus illi videbatur, conqueritur, cum tamen temporum rationi nequaquam repugnet. Eſto, Domitianum dici Auguſtum, et nonniſi COS. II., nimirum, inquit, prudens monetarius ſuffectorum quinque Domitiani conſulatuum rationem non habuit. [a]) Ingenioſe iſtud, et ſecundum ea, quae infra ad Domitiani conſulatus notabimus, vere. At enim nequaquam propterea approbandus numus, quod ſe chronologiae, et hiſtoriae ſubjicit. Aliae rationes perſuadere Pagio debuerant, numum jure a Mediobarbo omiſſum, quas inter praecipua eſt, quod numero aureo inſcriptum S. C. praetenditur. Ad me quod attinet, numum falſum non dixero, ſed inique promulgatum; nam numi ſimiles Domitiani typo cornicis, vel corvi obvii ſunt, ſed aenei IV. formae, et ejus generis, quales infra poſt numos hujus principis vagos recenſebimus. Sed neque epigraphen Occonianam, etſi chronologiam non laedat, gemino altero exemplari mihi cognito poſſum confirmare. Tamen numum Domitiani, qui ſuffectos reticet, dedimus ſupra ad annum V. C. 832.

a) Critic. Baron. ad ann. Chr. 83.

V. C. 835 P. X. 82.
TR. P. I. II. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P. IMP. II.
Domitiano Aug. VIII. T. Flavio Sabino cos.

Mores urbis bonis legibus emendat, Capitolium magnifice reſtituit, de quo mox. Ei naſcitur filius, de quo infra in Domitia.

Inſcriptiones partium adverſarum ſunt eaedem cum iis, quas anno ſuperiore altero loco deſcripſi. Variat tantum unica in eximio argenteo maximae formae, quem continuo dabo.

Vt lit. C.

TR. POT. IMP. II. COS. VIII. DES. IX. P. P. *typis obviis, plerumque Palladis.* AV. AR.

Vt lit. D.

TR. P. COS. VIII. DES. VIIII. P. P. S. C. *perpetuo et vario Palladis typo.* AE. I. II.

* * *

IMP. CAESAR. DOMITIAN. AVG. P. M. COS. VIII. *Caput laureatum.*

CAPIT. RESTIT. *Templum Iovis Capitolini tetraſtylum, in cujus medio Iuppiter ſedens adſtante ad dexteram Pallade, ad ſiniſtram Iunone.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Pembrock Part. III. tab. 41.)

Capitolium bello Vitelliano flammis hauſtum, reſtitutumque mox a Veſpaſiano, iterum imperante Tito V. C. 833 incendio abſumptum eſt, ut ad hunc annum diximus. Eodem adhuc anno Titum ei reſtituendo manum admoviſſe docet inſcriptio fratrum Arvalium, quam diſſertatione illuſtravit Philippus a Turre, [a]) recitatque Muratorius, [b]) in qua legimus: VII. idus Decembres in aedem Opis conveniſſe ſacerdotes, ut nuncuparent vota AD. RESTITVTIONEM. ET. DEDICATIONEM. CAPITOLI. AB. IMP. T. CAESAR. VESPASIANO. AVG. Mortuo anno ſequente Tito fratris coepta continuavit Domitianus, abſolvitque teſte praeter complures alios Suetonio, [c]) et Silio Italico. [d]) Quae fuerit operis magnificentia, abunde docet Plutarchus, [e]) qui, cum Capitolii ter flammis abſumpti, ter reſtituti fata enarraſſet, refert, a Domitiano in ſolam deaurationem abſumpta XII. millia talentorum, columnas fuiſſe ex marmore Pentelico, easque ſe vidiſſe Athenis longitudine craſſitiei elegantiſsime reſpondente, at multum ſubinde decoris Romae demptum, cum perpoliendo, et exſecando minueretur vera proportio. Quo anno finitum ſit opus, et dedicatum, reticent hiſtorici; at egregius hic numus annum praeſentem adſignat. Templum iſtud in numis Veſpaſiani, quos vide ad annum V. C. 824, columnas in fronte ſex exhibet, ſed in numo praeſente quatuor. Quare Domitianus aut univerſam ſtructuram mutavit, aut in eo fingendo minus fideles fuere monetarii.

Saepius alias dixeram, numos argenteos maximae formae, qui primis Au-

a) Monum. vet. Antii, Poplicola. b) Pag. 312. c) Cap. 5. d) Punic. III, 622. e) in

guſtorum ſaeculis ſignati ſunt, extra urbem cuſos videri. Eam ſententiam praeſens numus confirmat, ſi modo non aſpernamur indicia non levia, quae is ipſe ſuppeditat. Epigraphe, quae capiti adjicitur, in nullo certo commatis Romani conſpicua eſt. Epigraphe etiam averſae non in orbem ducitur, ut in reliquis Domitiani omnibus, ſed in lineas dividitur. Quae tamen urbs inſigne hoc numisma ediderit, in incerto eſt.

V. C. 836 P. X. 83.
TR. P. II. COS. IX. DES. X. P. M. P. P. IMP. II. - -
Domitiano Aug. IX. Q. Petilio Rufo cos.

Agricola in Britannia Caledonios vincit. [a]) Britanniam mari circumfluam tunc primum certa fide cognoſcitur. [b]) Videtur Domitianus hoc adhuc anno expeditionem in Cattos ſuſcepiſſe, de qua vide annum ſequentem.

IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.*
TR. POT. COS. VIIII. P. P. *Pallas ſtans.* AR. *Caduceus.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.
TR. POT. II. COS. IX. DES. X. *Pallas ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno:
TR. P. III. IMP. V.

Antica non proditur.
TR. P. III. IMP. V. COS. VIIII. P. P. *Elephas.* AR. (Morelli ex muſeo reg. Gall.)

Hujus anni tantum argentei mihi cogniti, etſi veriſimile ſit, cuſos etiam aureos cum iisdem typis, quod et alias plerumque factum obſervamus. Aenei omnino deſiderantur.

V. C. 837 P. X. 84.
TR. P. III. IV. COS. X. DES. XI. P. M. P. P. IMP. V. VI. VII.
Domitiano Aug. X. T. Aurelio Sabino cos.
Incipit GERMANICVS, mox CENSOR.

Bellum in Cattos nulla urgente cauſa ſuſceptum [c]) dux ipſe componit, niſi factum iſtud jam anno praecedente. Certe *Germanici* titulus hoc primum anno in numis legitur. (Vide infra ſub titulo *Germanici.*) Agricolae virtute pacata ad tempus Britannia, et ſervire coacta. [d])

A. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. AR.*
B. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum., in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*

a) Tacit. in Agric. c. 25 ſeq. b) Ibid. c. 28. Dio L. LXVI. § 20. c) Suet. c. 6.
d) Tacit. in Agric. c. 29.

Adversa non proditur.
GERMANICVS. COS. X. *Mulier seminuda, et moesta clypeo Germanico insidens, inferne hasta fracta.* AV. (Morelli.)

Primum nunc occurrit captus ex victis, ut ferebat, Germanis titulus *Germanici*, cum tamen reversus esset a stulta expeditione, ne viso quidem hoste, ut testatur Dio. [a]) Neque dubitavit agere triumphum, sed quem derisui fuisse ait Tacitus, emptis per commercia, quorum habitus, et crines in captivorum speciem formarentur. [b]) Atque hunc titulum stolida vanitate partum adeo sibi proprium fecit, ut non modo in omnibus deinceps numis usque ad vitae finem reliquis suis titulis adjiciendum curaret, sed etiam passim a Martiali, Silio Italico, Statio κατ' ἐξοχὴν *Germanicus* diceretur. Demus hanc veniam poetis, quia pro vocabulo *Domitianus*, quod metri legibus nimium saepe repugnat, aliud magis opportunum nacti sunt. Sed et turpis adulator Quinctilianus nulla pressus metri superstitione eum nullo alio nomine, nisi *Germanici Augusti* indicat. [c]) Innumeri per annos sequentes sunt numi, qui ementitum istud victae gentis fortissimae decus jactant inscripto in aversa, ut in numo praesente, GERMANICVS, vel: GERMANIA. CAPTA, vel IMP. additis variis numeris, et in quibus typi sunt, ut in hoc ipso: *Germania moesta specie mulieris clypeo insidens*, qui ex forma oblonga Germanicus est, et quo se ea gens distinguit, vel: *Tropaeum erectum inter similem mulierem sedentem, et inter Germanum revinctis manibus inter arma sua stantem*, quod hic commemoravi, ne deinceps repetere necesse sit. Si qui erunt alii rariores typi, suo loco prodentur. Sunt qui existiment, hunc titulum multis antea annis a Domitiano fuisse adoptatum, de quo disputabo infra, quo loco de hujus principis titulis ex instituto agam.

* * *

Vt lit. A vel B.
P. M. TR. POT. III. IMP. V. COS. X. P. P. *Pallas stans vario cultu*, vel: *Aquila insistens fulmini.* AV. AR.

Vt lit. D.
IOVI. CONSERVATORI. S. C. *Iuppiter stans d. fulmen, s. hastam.* AE. II. (Mus. Caes.)

Narrat Tacitus, [d]) Domitianum, cum obsessus a Vitellianis in Capitolio apud aedituum proxima nocte lateret, ac feliciter postridie insidias evasisset, mox *potiente rerum patre disjecto aeditui contubernio modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuisse, casus suos marmore expressam.*

* * *

Antica incerta.
IMP. VII. COS. X. CENS. POT. P. P. *Pallas stans d. fulmen, s. hastam.* AR. (Morelli ex mus. reg. Gall.)

Vnicus hic est numus mihi cognitus, qui Domitianum jam hoc anno *censoria potestate* praeditum adserat, qui titulus in sequentis anni numis obvius est. De numi fide dubitari nequit, cum eum Morellius ex museo regis Galliarum sistat. Vide plura infra sub titulo *Censor.*

a) L. LXVII. § 4. b) in Agric. c. 39. c) Inst. L. X. c. 1. d) Hist. L. III. 74.

V. C. 838 P. X. 85.
TR. P. IV. COS. XI. DES. XII. P. M. P. P. CENS. IMP. VII. VIII. IX.

Domitiano Aug. XI. T. Aurelio Fulvo cos.

Bella externa incerta, domi atrocia crudelitatis in Domitiano exempla.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*
B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. XI. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*
C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. et II.*
E. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *Caput muliebre in AE. III.* (Morelli tab. XXIV. n. 35.)

* * *

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VII. COS. XI. P. P. *Pallas stans*, vel: *Aquila insistens fulmini.* AR. (Morelli tab. X. n. 28 seq.)

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VIII. COS. XI. P. P. *Aquila insistens fulmini.* AV. (Morelli ex muf. reg. Gall.) vel: *Pallas stans.* AR. (Morelli.) vel: *Victoria.* Quin. (Morelli.)

Vt lit. C.

IMP. IIII. COS. XI. CENSORIA. POTESTAT. P. P. *Germania clypeo insidens.* AV. AR. In aliis: CENS. POT. *vel:* CENS. PER. *typis jam notis.* AV. AR. (Morelli, Muf. Caef.)

Vt lit. A vel B.

S. C. *Imperator paludatus stans d. parazonium, f. hastam, d. pede fluvium procumbentem calcat.* AE. I. (Muf. Caef.)

Fluvium hunc esse Rhenum, quem revera per expeditionem anni prioris transgressum Domitianum scribit Zonaras, indicant alii numi huic fimillimi, nisi quod praeterea in imo scriptum offerant RHENVS, quos depictos sistunt Patinus, a) et Morellius. Vt prioris generis numi sunt obvii, ita hi cum vocabulo RHENVS rarissimi, nisi forte praestat fraudem suspicari; nam magnopere mirum, eum ignotum fuisse Vaillantio, ignotum item nobilissimis aliis museis. Neque Morellius ad ejus numi picturam musei mentionem adjecit; ex quo apparet, aliorum eum tantum indicia secutum. A Rheno adulandi etiam materiam cepit Martialis, cum principem adloquitur: *Tibi summe Rheni domitor etc.* b)

Eodem anno
TR. P. V. IMP. IX. X. XI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum.*

---

a) ad Suet. Domit. c. 2. b) L. IX. epigr. 7.

IMP. VIIII. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Pallas*. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

IMP. XI. COS. XI. CENS. P. P. P. *Pallas*. AR. (Muſ. Caeſ.)

Aenei copioſi reliqui I. et II. formae, qui conſulatu XI. notantur, obvias habent, tritasque inſcriptiones, et typos. De rarioribus aeneis III. formae hujus anni agetur ſeparatim ſub finem.

V. C. 839 P. X. 86.
TR. P. V. COS. XII. DES. XIII. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII. XIII. Domitiano Aug. XII. Serv. Corn. Dolabella cos.

Primus agon Capitolinus conſtitutus, more Olympicorum quinto quoque anno redeunte celebratus. a) Incipit bellum Dacicum auctore gentis rege Decebalo, b) per plures annos varia fortuna, ſed etiam magno Romanorum opprobrio geſtum, de quo vide Tillemontium ad hunc et ſequentem annum.

Magna eſt inter eruditos lis, quo anno bellum iſtud coeperit, quoque deſiverit, quorum varias opiniones proponit Tillemontius in nota VI. ad hunc annum. Singuli numos in ſententiae ſuae patrocinium advocant. Verum confidenter auſim adſerere, Domitiani numos omnes quibuscunque annis ſignatos nullum praebere Dacici belli indicium, ſive inscriptiones, ſive typos conſulas, et ſi careremus hiſtoricis, ignoraremus ſane, bellum a Domitiano cum Dacis geſtum. Pagius, qui numos advocat, aut Dacos cum Germanis confundit, aut vagis numorum typis rem agit. c) Quare Tillemontius optimo inter haec incerta conſilio Euſebio inhaerendum cenſet, qui initium hujus belli anno praeſenti adfigit, duraſſe vero ſaltem usque ad exitum anni V. C. 843, quoniam idem Euſebius ad annum ſequentem Domitiani triumphum Dacicum conſtituit, cujus ipſe etiam Suetonius meminit. d) Iuvat hoc loco monere, exſtare numum Domitiani ab incerto populo ſignatum, inſcriptumque: ΜΥΣΙΑ, typo provinciae lugentis, quo indicari Daciam cisdanubianam, et ipſum hoc Domitiani cum Dacis bellum, dixi in numis Moeſiae ſuperioris Vol. II. pag. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

IMP. XI. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.) Fuiſſe imperatorem XI. adhuc XIII. Kal. Mart. hujus anni, docet tabula honeſtae miſsionis apud Sanclementium. e)

IMP. XII. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.)

IMP. XIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *typis jam cognitis Palladis, vel Germaniae ſcuto inſidentis.* AV. AR. et Quin.

---

a) Cenſorin. de die nat. c. 18 ſub init. et fin. b) Euſebius. c) Critic. Bar. ad ann. Ch. 86. d) Cap. 6. e) de vul. aera. p. 155.

Eodem anno.
TR. P. VI. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AV. AR. (Muf. Caef.)

In aeneis utriusque formae copiofis typi jam vulgati.

V. C. 840 P. X. 87.
TR. P. VI. COS. XIII. DES. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV.
Domitiano Aug. XIII. A. Volufio Saturnino cos.

Bellum cum Dacis continuatum creditur.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis folitis.* AV. AR. et Quin.

Eodem anno.
TR. P. VII. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis Palladis.* AR. *Victoriae.* Quin. (Muf. Caef.)

Aenei vetera argumenta repetunt.

V. C. 841 P. X. 88.
TR. P. VII. COS. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV. XV. XVI.
Domitiano Aug. XIV. L. Minucio cos.

Ludi faeculares acti. Ad hunc annum, etfi re fatis incerta, refert Tillemontius feditionem a L. Antonio Germaniae fuperioris praefide motam, qui imperium invadere eft aufus. Adverfus eum profectus quidem Domitianus, mox iterum reverfus eft, audito, Antonium a L. Maximo victum, caefumque effe. Vide plura apud Tillemontium.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. Caput laur. vel radiat. in AE. II.*
B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum in AV.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMAN. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
F. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis, in AE. III.* (Morelli tab. XXV. n. 29.)

G. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMANIC. COS. XIIII. *Caput laureatum, in AR.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. G.

CENS. P. P. P. *Pallas ſtans d. fulmen, ſ. haſtam, pro pedibus clypeus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D vel E.

IMP. XIIII. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Germania ſedens, vel Pallas.* AV. AR.

IMP. XV. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.

IMP. XVI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* (Morelli.)

Cum mihi de antica non conſtet, certus eſſe non poſſum, utrum numus hic ad trib. poteſtatem VII. an VIII. referendus ſit.

Vt lit. C.

GERMANICVS. COS. XIIII. *Germania moeſta clypeo patrio inſidens, infra haſta fracta.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. VIII. IMP. XVII. — XX.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum.*

IMP. XVII. COS. XIIII. CENS. P. P. P.

IMP. XVIII. etc.

IMP. XIX. etc.

IMP. XX. etc. *Typi in his plerumque Palladis.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Numi tribunatus VIII. poſſunt etiam referri ad annum ſequentem, quo Domitianus fuit adhuc COS. XIIII.

Aenei I. et II. formae typis obviis.

LVDI SAECVLARES.

Primus ex imperatoribus Auguſtus ludos ſaeculares celebravit anno V. C. 737, et quidem ut teſtabatur ipſe Claudius, [a]) *intermiſſos eos Auguſtus multo poſt diligentiſſime annorum ratione ſubducta in ordinem redegit.* Scripſerat haec Claudius adhuc privatus in hiſtoriis ſuis. Verum idem in principatu ſuo culpabat Auguſtum, tanquam anticipaſſet ludos, nec legitimo tempori reſervaſſet, [b]) atque hoc titulo repetiit hos ludos V. C. 800, credo, quod juſtum videbatur, ſaeculares ſecundum ſaecula urbis conditae conſtitui, de quo canone vide quae olim copioſius ſumus dicturi ad numum Maximiani Herculei inſcriptum: SAECVLARES. AVGG. Anno ab his XLI. eos rurſum fecit Domitianus *computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* [c]) Eundem hunc annum teſtatus eſt etiam Cenſorinus: [d]) *Septimos Domitianus, ſe XIV. et L. Minucio Rufo cos. anno DCCCXLI.* Tabulae Capitolinae eos in annum ſequentem differunt. Memorant enim annum V. C. 841, qui in noſtris Varronianis eſt 842. Sed quod ad verum horum ludorum tempus, modumque pertinet, non eſt hujus loci inquirere, et videri

a) Suet. in Claud. c. 21. b) Suet. l. c. c) Suet. in Domit. c. 4. d) de die natali c. 17.

possunt, quae copiose disputant Censorinus, [a]) Zosimus, [b]) Valerius Maximus, [c]) et auctores moderni, quorum elucubrationes collegit Fabricius. [d]) Quod huc pertinet, certum est ex Censorino, anno praesente a Domitiano hos ludos factos, et numi praeterea nos edocent, eos celebratos in Domitiani trib. potestate VIII., nam numi, qui horum ludorum meminere, tribunatum VIII. passim eloquuntur. Verum haec ipsa peristasis molesta nonnullis visa. Nimirum, inquiunt, constat, saeculares in aestate celebrari solitos. At numi eorum testes Domitiani tribunatum VIII. inscriptum habent omnes. Coepit is idib. Septembris V. C. 841, ergo ludi hi acti essent aestate jam praeterita. Istud anni tempus ut salvum persistat, non existimant repugnare, si differantur in aestatem anni sequentis, quo tempore Domitianus adhuc consulatu XIV. et trib. potestate VIII. insignis fuit. Dubium istud ut expediat Pagius, qui hanc causam uberius tractavit, [e]) exhibet ex Mediobarbo numum, qui cum mentione saecularium Domitiani tribunatum VII. conjungit. Refertur is apud Mediobarbum inter aeneos pagina 137 sub finem, captus ex indice manuscripto musei Cavatortae, teste parum idoneo. Alterum testimonium validius narrante Pagio, missam sibi esse picturam numi argentei, in cujus una facie legitur: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GER. P. M. TR. P. VII., in altera: COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. typo praeconis gradientis, atque in hoc denario notam VII. esse integerrimam fatentibus ipsis, qui videre, Toinardo, et Vaillantio. Haec Pagius. Hoc indicium si non fallit, praeter Censorini oraculum aliud habemus testimonium certissimum, ludos hos celebratos fuisse anno praesente, neque in sequentem differri posse, numosque horum solennium praecones majore deinceps copia per secutum proxime tribunatum VIII. fuisse signatos. Non praetermittendum, quo tempore hi ludi spectabantur, Tacitum fuisse praetorem, iisque intentius adfuisse, quoniam erat sacerdotio quindecumvirali praeditus, ad quod horum ludorum cura pertinuit, ut ipse perhibet. [f])

Cum aliorum etiam Augustorum habeamus numos ludorum saecularium testes, nempe Augusti, Severi, Philipporum, Gallieni, Maximiani Herculei, in nullis tamen ritus, ac caerimoniae per haec sacra observatae tam varie, ac diligenter exhibentur, quam in his Domitiani. Operae igitur pretium, si in his curatius versemur.

A. DOMITIANVS. AVGVSTVS. GERMANICVS. *Caput laureatum*, *in AV.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum*, *in AR. et Quin.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

---

a) l. c. b) L. II. sub init. c) L. II. c. 4. d) Bibliograph. ant. pag. 442.
e) Critic. Baron. ad ann. Chr. 88. f) Ann. XI. 11.

* * *

Vt lit. A.

COS. XIIII. *Cippus, cui inſcriptum:* LVD. SAEC. FEC. *intra lauream.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed antica, ut lit. B. et ex AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Vir togatus gradiens tectus galea, ex qua binae alae adſurgunt, d. bacillum, ſ. clypeum rotundum.* AR. et Quin. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

Eadem epigraphe inſerta cippo, juxta candelabrum, et ſimilis vir gradiens. AR. (Muſ. Caeſ.)

Gorius varias eruditorum conjecturas enumerat, quid opinandum ſit de viro, cultu tam ſingulari ingrediente, [a]) aliis Salium, aliis Fecialem, aliis praeconem putantibus, atque ipſe denique ſuam proponit conjecturam, videri Minervam a Domitiano propter cognitum in eam adfectum ludorum, de quibus agimus, arbitram conſtitutam, atque iſtud paullo infra [b]) non jam conjicientis more, ſed confidenter adfirmat. Non meminit Gorius, ſimillimam figuram, niſi quod pro bacillo caduceum dextera praefert, proponi etiam in numis Auguſti ad annum V. C. 737, tum et gentis Sanquiniae, ſignatis item occaſione ludorum ſaecularium illo tempore obitorum. Vnde liquet, virum ſic indutum eſſe qualemcunque horum ludorum, aut caerimoniarum miniſtrum, ac veriſimiliter praeconem ludos promulgantem, ut jam ad numos hujus argumenti gentis Sanquiniae obſervavi, niſi forte fuit habitus ipſorum quindecumvirorum, quorum, ut dixi, fuit procurare ludos ſaeculares.

Vt lit. C.

COS. XIIII.. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat; hinc mulier humi ſedens, et d. cornucopiae tenens, illinc popa porcam attinens, pone citharoedus, et tibicen.* AE. I. (Muſ. Farn. Morelli.)

Hic, et ſequentes numi egregie nos in ludorum ſaecularium caerimoniis erudiunt, et appoſite ad ea, quae de eorum origine et ritu liberaliter commemorant Valerius Maximus, [c]) et cumprimis Zoſimus. [d]) In praeſente numo fingitur imperator ſacris ad aram operans ad lyrae et tibiae concentum. Iacet humi Tellus mater, quam notat cornucopiae, nimirum fecundam rerum parentem, et adducitur porca, nempe Telluri immolanda, quod ipſum praeceptum eſt verſibus Sibyllinis inter haec ludorum ſolennia fieri, quos hoc loco ſiſtit Zoſimus:

ἀυϑι δε Γαιῃ
Πληϑυμενῃ χοιρος τε και ὑς ἱεροιτο μελαινα.

deinde vero Telluri
Feraci porcus, et ſus immoletur nigra.

Vnde et Horatius inter alia numina, quibus tum vota fieri conſuevere, Tellurem quoque invocat: [e])

Fertilis frugum, pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona.

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 427. ſub init. b) pag. 429. c) L. II. c. 4. § 5. d) L. II. e) Carm. ſaec. v. 29.

Vt lit C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat citharoedo et tibicine adſtantibus, juxta popa bovem attinens, pone alius victimam ſecuri feriens, pone templum ſex columnarum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Horum ludorum tempore oblatos fuiſſe Iovi et Iunoni boves albos, Diti, et Proſerpinae nigros, cum ex ſe, tum ex verſibus Sibyllinis memorat Zoſimus, et Horatius: [a])

Quique vos bobus veneratur albis.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod popa adſtans caprum, et ovem attinet. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Has quoque victimas explicat Zoſimus: *prima*, ait, *nocte ſpectaculorum* (nam tres dies, noctesque duravere) *tribus aris in ripa fluminis conſtructis imperator cum quindecumviris tres agnos caedit.* Mox infra ex oraculo Sibyllae verſum recitat:

ἐνθα σε ῥεζειν
Ιερα ποντογενοις Μοιραις ἀρνας τε και αἰγας.

ſubinde te immolare
Natis mari Parcis ovesque, et capros.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod humi procumbat Fluvius d. cornucopiae tenens. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Eſt hic fluvius Tiberis; nam docente Zoſimo ex lege horum ludorum hoſtiae propter Tiberis ripam ad Terentum (locum ſic dictum in campo Martio) diis ſacrificabantur, monente id ipſum Sibylla quoque:

θεοισι μεν ἀθανατοισι
Ρεζειν ἐν πεδιῳ παρα Θυμϐριδος ἀπλετον ὑδωρ.

diisque immortalibus
Sacrificare in campo propter Tiberis immenſum fluentum.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtat ſ. volumen tenens, adſtat pone vir alius togatus; inde procedunt tres pueri manibus elatis palmae ramum praeferentes.* AE. I. (Muſ. Farnes. Morelli.)

Explicationem puerorum procedentium ſuppeditat Zoſimus: *die tertio in Apollinis aede Palatina ter novem illuſtres pueri, totidemque puellae, patrimi omnes, ac matrimi, hoc eſt: qui ambos parentes adhuc ſuperſtites habent,* (οἱ παντες ἀμφιθαλεις, ὁπερ ἐςιν, ἀμφοτερȣς τȣς γονεις ἐχοντες) *hymnos et paeanas Graeca Romanaque lingua canunt.* Similia mox recitant verſus Sibyllini, Et ſecundum hoc Horatius: [b])

Condito mitis, placidusque telo
Supplices audi pueros Apollo,
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas.

Et Catullus: [c])

Dianae ſumus in fide.
Puellae, et pueri integri,
Dianam pueri integri,
Puellaeque canamus.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. extenta adloquitur tres figuras togatas genu flectentes, et*

a) Carm. ſaec. v. 49. b) Carm. ſaec. v. 33. c) in Carm. ſaec.

manus attollentes. AE. I. (Muf. Farnes. Morelli.)

Verifimile eft, hoc typo fifti Domitianum, qui tanquam pontifex maximus hortatur Quirites, ut ludos hos magna frequentia et adfiduitate peragant, quod ipfa etiam Sibylla in extremis fuis verfibus monet:

ἤμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοπρόπȣς κατα θώκȣς
Παμπληθης ἄγυρις, σπȣδη δε γελως τε μεμιχθω.

diebus vero fit
Noctibusque fingulis ad deorum pulvinaria
Frequens conventus, feriaque cum ludicris alternent.

Vt lit. C.

COS. XIIII LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus fedens in fuggeftu, cui infcriptum:* SVFPD., *porrigit aliquid figurae togatae infra ftanti adftante figura alia minore, et manus attollente, in fuggeftu duo vafa donis referta, retro templum quatuor columnarum.* AE. I. (Muf. Caef.)

Literas fuggeftui infcriptas explent eruditi legendo: SVF*fimenta* P*opulo* D*ata*, iisque notari putant ea, quae narrat Zofimus: a) *paucis diebus, antequam ludi peragerentur, in Capitolio, temploque Palatino quindecumviri fedentes in fuggeftu luftralia populo diftribuebant. Ea funt faces, et fulphur, et bitumen.* Non alius magis numus falfariorum turpem artem exercuit, vidique ejus generis exempla innumera ex omni metallo, etiam maximae formae.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC., *cum quo continuo jungitur:* A. POP., *reliqua epigraphe* FRVG. AC. *infcripta fuggeftui. Imperator togatus fedens in fuggeftu, inferne duae figurae togatae, quarum una ex vafe fruges effundit, pone templum, in imo:* S. C. AE. I. (Muf. Caef.)

Averfae epigraphe nodum offert vindice dignum. Spanhemius eam fic explicandam exiftimat: A. POP*ulo* FRVG*es* AC*ceptae*, quae ille verba de primitiis frugum, tritici, hordei, fabarum intelligenda cenfet, quas ineuntibus hifce ludis univerfus populus diis facrorum illorum praefidibus offerret, quaeque facris illis peractis, ut ait Zofimus, univerfo populo diftribuerentur, και τῳ παντι δημῳ διανεμονται. b) Ex Spanhemii ergo, aliorumque mente fuit populus, qui fruges accepit, vel, ut cum numis loquar, a quo fruges acceptae funt. Nuper vir praeclare eruditus Steph. Antonius Morcellus aliam ejus explendae viam inivit, fcilicet: COS. XIIII. LVD*is* SAEC*ularibus* A. POP*ulo* FRVG*es* AC*cepit*, miraturque, iftud a Spanhemio obfervatum non effe, cum idem primitiarum, quas pontifex maximus diis libaret, oblationem hic fignificari, erudite, ut folet, oftenderit. c) Aliter ut fentiret, virum eruditum impulerit ipfa epigraphes ratio. Nam in hac tantum exprimuntur verba: COS. XIIII. LVD. SAEC. omiffo FEC*it*, quod in praecedentibus nunquam deeft. At enim fieri poterat, ut vocabulum iftud,

---

a) l. c. b) de praeft. num. T. II. p. 538. c) de Stilo infcript. p. 237.

quo reliquae inſcriptioni locus fieret, excluderetur, ſic tamen, ut illud ſubaudiri neceſſe ſit, quo modo in numis Auguſti ad annum V. C. 737, et gentis Sanquiniae legitur tantum: AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE., ſuppreſſo, quod ſubaudiendum eſt, *fecit*. Probabilior alia cauſa fuerit, quod naturalis epigraphes lex ſuam videatur lectionem imperare. Nam cum illa incipiat cum recto COS. XIIII., non poterit oratio claudi cum vocabulo AC*ceptae*, ſed AC*cepit*. Non negavero, in hac Morcelli ſententia inſcriptionis ſtilum magis eſſe nitidum, ac terſum, an vero etiam veritati magis conſentaneum, magnopere dubitem. Etenim ſi ſic legas, is, qui fruges accepit, non erit populus, ſed Domitianus, qui a populo accepit. At vero nullum habemus veterum teſtimonium, per hos ludos a populo principibus munus fuiſſe oblatum, ſed potius contrarium. Ergo cum iſtud probari non poſsit, neque vel leviſsimo argumento probaverit ipſe ejus ſententiae auctor, poſſumus adhuc explicationem receptam ſequi, et beneficium iſtud in populum collatum credere.

V. C. 842 P. X. 89.
TR. P. VIII. IX. COS. XIV. DES. XV. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.
T. Aurelio Fulvo II. A. Sempronio Atratino cos.

Deficiunt certa hujus anni geſta. Aliqui ad hunc annum Domitiani in Dacos expeditionem referunt.

Pars numorum, qui trib. poteſtatem VIII. et conſulatum XIV. continent, quosque ad annum ſuperiorem deſcripſi, ad hunc etiam annum poſſunt referri, niſi aliud praecipiat imperatoris titulus quater in hoc tribunatu auctus, ſed qui parum chronologiae ſervit.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum.*
IMP. XXI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Aeneos certos hujus anni non habemus. Ceterum ad annum praeſentem aeque ac praecedentem pertinent numi inſcripti COS. XIV., qui conſulatus numerus utrumque annum occupat.

V. C. 843 P. X. 90.
TR. P. IX. COS. XV. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.
Domitiano Aug. XV. M. Cocceio Nerva II. cos.

Incerta etiam hujus anni geſta.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum in AE. I. laureatum vel radiatum in AE. II.*
B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV.*
C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum, in AR.*
D. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. *Caput laureatum, in AE. III.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XV. *Germania clypeo inſidens.* AV. In alio: *Imperator in quadrigis d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Morelli.) In aliis: *Pallas ſtans vario cultu.* AV. (Morelli.)

Sunt, qui Domitiani triumphum Dacicum ad hunc, vel ſequentem annum conſtituunt, capto praeterea augurio ex quadrigis, ut putant, triumphalibus, quas offerunt numi conſulatu XV. notati, quo Domitianus hoc et ſequente anno inſignis fuit. Verum idem typus exſtat etiam in aureo apud Morellium cum nota COS. XIIII., qui adeo referendus eſt ad proximum ſuperius biennium, quin et in numis conſulatibus XVI. et XVII. inſcriptis. Ex quo ſatis apparet quadrigas has non eſſe triumphales, ſed iis proceſſum Domitiani conſularem indicari, praecipue cum aquilam conſularem manu praeferat, de quo conſulatus inſigni monebimus plura in tractatu de conſulibus Auguſtis.

* * *

Aenei I. et II. formae argumenta cognita repetunt. De aeneis III. formae agetur ſub finem numorum hujus principis.

Eodem anno.

TR. P. X. IMP. XXI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. X. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 844. P. X. 91.

TR. P. X. XI. COS. XV. DES. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

M. Vlpio Trajano, Man. Acilio Glabrione cos.

Triumphum de Dacis ad hunc annum refert Euſebius, quem etiam memorat Suetonius, [a]) ſed ſine temporis nota.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Antica incerta.

VOTA. PVBLICA. COS. XV. *Imperator ad aram ſacrificans ſociis tibicine, popa, victima.* AR. (Mediob.)

Mediobarbus in his votis intelligit decennalia. Sin iſtud, numus erit anni praecedentis 843, vel praeſentis 844, prout nimirum Domitianus decennalia celebraverit vel ineunte anno X. imperii, vel exeunte, de quo non ſatis conſtat. Sed conceptorum publice votorum variae eſſe cauſae potuere.

* * *

Exſtant complures aenei omnis formae cum conſulatu XV., ſed qui aeque anno praecedenti poſſunt adplicari.

V. C. 845. P. X. 92.

TR. P. XI. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

Domitiano Aug. XVI. Q. Voluſio Saturnino cos.

Nihil memoria dignum ſuppeditant annales.

a) Cap. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV. rarius nudum, in AV.* (Muſ. Caeſ.)

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica non proditur.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Palma.* Deeſt S. C. AE. II. (Morelli.)

Propter typi raritatem commendandus, etſi ignorem, quae cauſa palmam in hujus anni moneta plantaverit, niſi forte alludit ad patris in Iudaea victorias. Numum citat Morellius ex muſeo Schwarzburgico, nunc Saxo-gothano. At miror, eum reticeri a Liebeo, qui rariores ejus muſei numos deſcripſit.

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XVI. *Germania clypeo inſidens*, vel: *Imperator in proceſſu conſulari*, vel: *Pallas.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. XII. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas vario cultu.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſſunt hi numi etiam referri ad partem priorem anni ſequentis.

V. C. 846 P. X. 93.

TR. P. XII. XIII. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

Pompeio Conlega, Cornelio Priſco cos.

Bellum in Sarmatas hoc forte anno a Domitiano ſuſceptum legione cum legato ſimul caeſa, cujus meminit Suetonius. [a])

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Aenei conſulatu XVI. notati, quoniam hic in tres annos cadit, et abſtinent mentione tribuniciae poteſtatis, certo ex his anno adfigi nequeunt, quod notandum pariter ad annum ſequentem.

V. C. 847 P. X. 94.

TR. P. XIII. XIV. COS. XVI. DES. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

L. Nonio Torquato Aſprenate, T. Sextio Magio Laterano cos.

Nihil ad hunc annum memorabile ſufficit hiſtoria.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum.*

a) Cap. 6.

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Numos alios omnis metalli, qui praeterea ad hunc annum referri poſſunt, pete ex praecedente biennio.

V. C. 848. P. X. 95.
TR. P. XIV. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
Domitiano Aug. XVII. T. Flavio Clemente cos.

Flavium Clementem conſobrinum ſuum, ac tum conſulem interfici jubet, quod Chriſtianis ſacris, ſive, ut dici tum ſolebat, Iudaeorum ſuperſtitioni addictus eſſet, [a]) atque ad haec tempora conſtituitur ab eruditis altera eccleſiae perſecutio.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVII. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. C.
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. *Victoria gradiens*. AR. et in Quin. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. B.
GERMANICVS. COS. XVII. *Germania jacens ſuper clypeo*, vel; *Proceſſus conſularis*, vel: *Pallas*. AV. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

Aenei vetera recinunt.

Eodem anno.
TR. P. XV. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XV. *Caput laureatum.*
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas, vel Victoria*. AR. (Muſ. Caeſ.)
Numi ſic inſcripti porriguntur etiam ad annum ſequentem, quoadusque caeſus eſt Domitianus.

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. XV. XVI. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente cos.

Die XVIII. Septembris Domitianus a Stephano liberto, et conjuratis caeditur anno aetatis XLV., imperii anno XV. die VI. [b])

Non poterat videri mors praematura principis, per quindecim annos, grande mortalis aevi ſpatium, in optimum quemque ſaevientis, in bona civium perinde ac ſua involantis, et praeſtantium virorum virtutem, ac praeclara facta, quod eorum caedibus et exiliis palam fecerat, tanquam piaculum deteſtantis. Inhumanos ejus mores ſtrictim, at nervoſe notat Tacitus ſic de impiiſſimi principis imperio loquens: [c]) *Dedi-*

a) Dio L. LXVII. § 14. b) Sueton. c. 17. c) in vita Agric. c. 2.

mus profecto grande patientiae documentum, et ſicut vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate eſſet, ita nos, quid in ſervitute, adempto per inquiſitiones et loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliviſci, quam tacere. Et fuit ejus crudelitas tanto minus ferenda, quod cum incredibili arrogantia, ac vanitate conjuncta fuit. Idem, qui ſuſcepto bello ne viſo quidem hoſte reverſus eſt, et de Dacis ſic triumphavit, ut non puderet annuum eis tributum perſolvere, tot tamen per urbis regiones arcus cum quadrigis, et inſignibus triumphorum, quod inſpecti etiam numi teſtantur, exſtruxit, quot et quantos ante eum nemo. [a]) Septembrem, et Octobrem ex nominibus ſuis *Germanicum*, *Domitianumque* appellavit, quod altero imperium ſuſcepiſſet, altero natus eſſet. [b]) Flaviae genti templum erexit, [c]) ac denique dominum ſe, deumque compellavit ipſe, et compellari ſe ab aliis voluit, [d]) quos inſanos titulos ex numis quidem extorres, operibus tamen figlinis inſcriptos reperit Paſſerius, [e]) ut taceam aequalium ſcriptorum, ac praecipue poetarum ingenia in adſentationes praecipitia. Atque hic dominus deusque quotidie ſibi horam ſepoſuit, qua venari muſcas, et ſtilo configere inſtituit. [f]) Nihil magis ineptum convivio funebri, quod viris urbis graviſsimis apparavit, deſcripſitque prolixe Dio. [g]) Quare eo mortuo ita laetatus eſt ſenatus, ut continuo juberet ſcalas inferri, clypeosque et imagines ejus coram detrahi, et adfligi ſolo, noviſsime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. [h]) Atque haec princeps cauſa fuit, cur Procopius aevo ſuo unicam ſuperfuiſſe tantum ejus ſtatuam potuerit adſerere, etſi putida ibi, ut plane conjicio, admixta fabula. [i]) At miles caeſum Domitianum graviſsime tulit, ſtatimque eum *divum* appellare conatus eſt, poſtulatis ad poenam, quod in Nerva exſequemur, caedis auctoribus. [k]) Cauſa tanti adfectus fuit ſtipendium quarta parte auctum, qua inconſulta liberalitate factum, ut ceſſante ad hos ſumptus aerario militum numerum cogeretur imminuere, provinciae vero neceſſariis praeſidiis nudatae tanto magis barbarorum incurſionibus paterent. [l])

Vxor *Domitia*, et ex ea natus filius. Vide infra in numis Domitiae.

* * *

Numi ad annum praecedentem deſcripti, qui trib. poteſtatem XV. et conſulatum XVII. memorant, etiam hunc ſibi annum vindicant. Certi hujus anni numi, intelligo tribunatum XVI. praeferentes, nondum reperti.

* * *

Numum conſecrationis, quem ex Patino deſcripſit Mediobarbus, fuiſſe a falſario intruſum, docuit cl. Valois. [m])

Numi vagi.

DOMITIANVS. AVG. GERM.
Caput nudum.

---

a) Suet. c. 13. b) ibid. c) Suet. cap. 1. 5. d) Suet. c. 13. e) Lucern. T. I. tab. 74. T. III. tab. 26. 38. f) Suet. c. 3. Dio L. LXVI. § 9. g) L. LXVII. § 9. h) Suet. c. 23. i) Hiſt. arcan. c. 8. k) Suet. c. 23. l) Suet. c. 7. 12. Zonaras. m) B. L. Tom. XII. pag. 314.

IMP. CAESAR. *ſcriptum aut in gyrum, aut in epiſtylio templi Iovis Capitolini, vel Palladis, vel aliorum.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1 — 5.)

Antica incerta.

IOVI. CVSTODI. *vel:* IVPPITER. CVSTOS. S. C. *Iuppiter ſedens d. fulmen, vel Victoriolam.* AE. I. (Morelli.)

Suetonius: a) *Novam autem excitavit aedem in Capitolio CVSTODI IOVI.* Cauſam addit Tacitus: b) nimirum Domitianum in Capitolio ex Vitellianorum inquiſitione elapſum, *mox imperium adeptum IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacraviſſe.*

De numis aeneis III. vel IV. formae.

Indicavi ſupra in moneta Veſpaſiani, hoc imperante ſignatos fuiſſe numos aeneos minimae formae. Exile iſtud aes copioſius eſt ſub Domitiano, atque etiam ſub conſequente paullo poſt Trajano. Hos inter numulos multi ſunt, qui imperatoris neque caput, neque nomen offerunt, nonnulli tamen per typos, ut conjicere licet, pertinere ad Domitianum cognoſcuntur. Ex his eos, qui memorabiliores ſunt, et certe Domitiani, hic recenſebo, dilatis reliquis ad imperium Trajani. Id genus numi videri poſſunt apud Morellium in Domitiano tab. XXV., apud Geſsnerum tab. LXVII., et in Catalogo muſei Caeſarei ad calcem numorum Trajani.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis.*

S. C. *Noctua, vel oleae ramus. In aliis abeſt epigraphe Domitiani manentibus reliquis.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *in aliis:* COS. XV. *Caput Apollinis laureatum.*

S. C. *Lyra*, vel: *Serpens tripodi implexus*, vel: *Corvus ramo inſiſtens. In aliis abeſt epigraphe Domitiani.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in aliis addito* COS. XV. *Caput Cereris ſpicis coronatum.*

S. C. *Vas prominentibus ſpicis*, vel: *Spicae cum papaveribus colligatae*, vel: *Navis expanſo velo.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *Caput Palladis.*

IO. IO. TRIVMP. *Arbor olivae.* (Theupoli.)

Eandem averſam habent etiam numi nonnulli, quos inter teſſeras reponimus.

Hactenus vidimus, typos averſae conſtanter referri ad numina, quorum capita in antica proponuntur.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in medio:* S. C.

Rhinoceros.

Tres id genus numuli ſunt in muſeo Caeſareo, iique integerrimi. In omnibus his ex rhinocerotis naribus duo cornua protuberant, alterum, quod propius rictum eſt, longius, alterum paullo altius, et minus prominens. Rarior eſt ſpecies rhinocerotum bicornium, eorum tamen jam meminere veteres. De ſimili Martialis: c)

Namque gravem GEMINO CORNV ſic extulit urſum.

---

a) Cap. 5. b) Hiſt. III. 74. c) Lib. Spectac. epigr. 22.

Praeclare secundum hos numos Pausanias, cum narrat, [a]) vidisse se rhinocerotas, quos ταυρȣς Αιϑιοπικȣς vocat, quorum e naribus extremis cornu prominet, et paullo superius alterum, non tamen magnum. Haec commemoranda fuere, quia Harduinus ex ipsis his Domitiani numis manifestum esse docet, unico in nare cornu hanc feram esse instructam, [b]) eundemque deinde errorem forte ex Harduino haustum, in Domitiani numis nonnisi unum cornu observari, propagavit Iacobus Bruce Anglus, qui in suo Abyssiniae itinerario multa de hoc animali alias unicorni, alias bicorni enarravit, quo loco historiam naturalem quadrupedum ejus regionis describit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium Graecarum liberarum justa superest copia. Ex his memorandi nonnulli, quorum certam non tenemus patriam.

Numi argentei ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, *anni novi sacri*, de quibus ex proposito egimus Vol. IV. in tractatu de notis chronologicis.

Sunt et alii argentei III. formae elegantis operis, in quorum aversa: ЄΤΟΥC. ΙΔ. ΥΠΑΤΟΥ. ΙΖ. *Vna, vel duplex lyra insistente plerumque noctua.* Variae his numis patriae ab auctoribus adsignantur, sed verius esse Lyciae vindicandos, probare conatus sum in ejus regionis numis. Sunt hujus generis etiam sub Nerva, et Trajano signati. Reperiuntur apud Morellium sub Domitiano tab. XII. n. 43 etc. et in Vaillantii numis praest.

Sunt etiam argentei, et aenei: ΟΜΟΝΟΙΑ. CЄΒΑCΤΗ, *typo Concordiae sedentis, vel stantis.* (Vaill. Mus. Caes.) quorum item natales ignorantur.

Memorandus item:

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC. ΚΑΙCΑΡ. *Caput laureatum.*

ΠΟΛΙΟΥΧΟC. *Pallas gradiens d. hastam intentans, s. clypeum.* AE. II. (Mus. Farnes. T. IX. tab. VIII. n. 9.)

Πολιȣχοι Suidae sunt *urbium praesides;* quare istud epitheton variis diis a veteribus inditum fuit. Privatim illud tributum est Palladi a Spartanis, cui hoc nomine templum in arce fuit, [c]) et Vitellius pateram immensae magnitudinis *clypeum Minervae*, αιγιδα Πολιȣχȣ, *appellavit*, [d]) quae jam observavit Gyraldus. Quaecunque urbs fuit, quae hunc numum signavit, certum videtur, hoc typo usam in Domitiani gratiam, a quo Minervam insignitius cultam noverat, praecipue cum ea eodem cultu, ut in Graeco hoc numo proponitur, frequenter in moneta Romana comparet.

ΜΥΣΙΑ. *Provincia moesta humi sedens juxta armorum congeriem.* Vide, quae de singulari hoc numo conjeci in numis Moesiae superioris Vol. II. p. 6.

Coloniarum numi rari sub patre, et fratre, sub Domitiano majore numero occurrunt.

Alexandrinorum magna copia.

---

a) L. IX. c. 21. b) Nota LVII. ad Plii librum VIII. c) Pausan. L. III. c. 17. d) Suet. in Vitell. c. 13.

TITVLI DOMITIANI.

Consul.

Domitianum anno V. C. 824 processisse consulem primum, et quidem suffectum, de quo consulatu varie ab eruditis fuit disputatum, supra ad ejusdem anni numos comprobavi. Ceterum ex consulatibus sex, quos, antequam imperium obtineret, obivit, nonnisi unum ordinarium gessit, eumque cedente, et suffragante fratre, ut docet Suetonius. [a]) Fuit hic alter ejus consulatus, quem inivit V. C. 826. Magis infra refert Suetonius: [b]) *Consulatus XVII. cepit, quot ante eum nemo*, (serius Theodosius junior omnino XVIII.) *ex quibus septem medios continuavit, omnes autem paene titulo tenus gessit, nec quemquam ultra Kalendas Maji, plures ad idus usque Ianuarias.* Etiam Ausonius XVII. Domitiani consulatus enumerat, [c]) et suffragantur marmora omnia, et numi, dempto unico, quem praeter cl. Valesium [d]) laudat Harduinus aeneum I. formae, et inscriptum: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVIII. CENS. PERP. P. P., testatus praeterea, numum esse integerrimum, ac nitidissimum, atque ex eo fastos esse corrigendos, qui consulatus tantum XVII. Domitiano tribuunt. [e]) At ego pace viri eruditi dixero, malim ex omnibus scriptoribus, et monumentis unum numum, quam ex uno numo illos omnes corrigi. Esto, numum esse integrum, ac sanum, an nullis numi veteres laborant monetariorum peccatis? Cur ergo in absolvendo hoc Harduini numo tam simus diligentes, praecipue cum tot, ac tam certis monumentis adversatur? Admisso igitur monetarii lapsu neque erit necesse circumspicere cum Mazzoleno alterum effugium, intelligi nimirum XVIII. consulatum, sed *designatum*, etsi absolute positus sit. Adfert is quidem exempla varia, nonnunquam consulatus designatos sumptos fuisse absolute, [f]) verum alibi docebimus, rationes ad id probandum allatas in fallace fundamento niti. Ceterum nonnunquam a monetariis consulatuum Domitiani suffectorum rationem non fuisse habitam, exemplum altius dedimus ad annum V. C. 832.

Pontifex maximus.

Domitianum non continuo cum imperio adivisse pontificatum maximum, verum aliquanto serius, probant numi ad annum V. C. 834 descripti, in quorum aliis una cum Augusti appellatione dicitur simpliciter PONT., in aliis PONT. MAX.

Censor.

Narrat Dio, [g]) Domitiano ab expeditione Germanica reverso decretum a senatu, ut, quod nemini adhuc contigit, *censor perpetuus* (τιμητης δια βιυ) designaretur. Tillemontius eam expeditionem figit ad annum V. C. 836. Verum cum numi Mediobarbi Domitianum

a) in Domit. c. 2. b) Cap. 13. c) in gratiar. actione pro consulatu ad Gratianum c. 27. d) B. L. Hist. T. XII. p. 313. e) Hist. Aug. ad annum P. X. 96. f) Animadv. VI. in num. mus. Pisani p. 117. 125. g) L. LXVII. §. 4.

jam anno 835 cenſorem appellent, nonnihil ipſe conturbatur, quoniam ſic anticipanda eſſet expeditio, ut ſibi cum Dione conveniat. At enim virum ego eruditum ea cura liberum eſſe jubeo; nam in numis certae fidei, iisque bene exploratis, quales certe non ſunt Mediobarbiani, non dicitur cenſor, niſi anno demum V. C. 837, quin hactenus unicus tantum mihi cognitus eſt hujus anni numus hoc titulo inſignis, quem ſupra ad hunc annum exhibui, obvio deinceps in ſequentium annorum moneta. Ex quo jure colligimus, exeunte anno V. C. 837, neque antea, hunc titulum Domitiano fuiſſe delatum. Advertendum praeterea, in laudato numo anni V. C. 837 notari tantum CENS*oriam* POT*eſtatem*, at in numis anni ſequentis V. C. 838 jam CENS. POT., vel plenius CENSORIA. POTESTAT., jam CENS. PER. Atque deinceps iſtud CENS. PER., vel compendio CENS. P. usque ad ejus mortem conſtanter valuit. Vnde conjici poſſe videtur, Domitiano anno V. C. 837 *cenſoriam poteſtatem* ſimpliciter fuiſſe decretam, at anno ſequente *cenſuram perpetuam*.

Germanicus.

Germanici titulus obvius eſt, atque ad taedium in utraque pagina monetae Domitiani repetitus. At quo anno hunc ſibi adſciverit, diſputatur. Noriſius, cum videret, numos, in quorum una parte ſcriptum: IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. GERM. P. M., in altera: TR. P. COS. VII., non dubitavit adfirmare, Domitianum mox ab adito imperio (nam tum conſul VII. erat) titulum Germanici ſumpſiſſe, memorem nimirum belli Germanici, ad quod ipſe anno V. C. 823 peradoleſcens cum Muciano egreſſus eſt, atque etſi illud bellum confectum jam erat, antequam Germaniam attingeret, tamen ſibi ejus confecti decus per ſtolidam vanitatem adrogaſſe. Atque ob hanc ipſam expeditionem, ait, Domitiano adhuc Caeſari permiſſum fuiſſe laureae geſtandae jus. [a]) In eadem ſententia fuit etiam Gorius, commentatus in numum Morellii tab. XV. n. 21, in cujus averſa eſt: GERMANICVS. COS. VII. S. C. *Domitianus capite laureato eques citato curſu.* AE. I. Quam mire variaverint auctores alii in figendo hujus tituli principio, vide notas variorum ad Silii Italici L. III. v. 607 edit. Drackenborch.

In haec avia deflexere viri eruditi Mediobarbum ducem inconſulte ſecuti. Non nego, exiſtere numum a Noriſio, aliosque ſimiles complures a Mediobarbo adductos, verum quovis pignore certarem, eſſe eos ex genere ſubaeratorum. Et exſtat revera in muſeo Caeſareo numus ſimiliter inſcriptus, ſed cujus hiatus vilem animam prodit, cujus generis numorum ex perfidis officinis Flaviorum praecipue aetate magnam vim prodiviſſe, vetus eſt querela. Eorum juſtum numerum ſuppeditabit vel unum muſeum Caeſareum. Hujus ingenii numos qui volet in ſcribenda hiſtoria critica vades adhibere, etſi certae ſint antiquitatis, is profecto hiſtoriam veram conſarcinabit, ſed talem, qualem Lucianus per jocum commentus

a) Epoch. Syrom. diſſ. III. p. 269.

eſt. Verum ſatis iſta perſpecta ſunt iis, quibus licet de numis judicare non ex praeconio catalogorum, ſed ex ipſo uſu. Mediobarbus praeter innumeras alias labes, quibus refertum eſt ejus opus, etiam hoc peccat, quod ſubaeratos a probis argenteis non ſecrevit. Sane acutiſsimo Tillemontio adeo adverſari veritati videbatur, Domitianum jam in conſulatu VII., ſeu V. C. 834 dictum fuiſſe Germanicum, ut non dubitaret adſerere, ſuſpectos ſibi videri numos omnes ſic inſcriptos. (in Nota IV. ad Domitian.) Quapropter cuperem etiam novo examine inquiri in fidem aenei Morelliani mox laudati, in quo item GERMANICVS conjungitur cum COS. VII., cujusque ſimilem usque non reperi. Quod ſi lubet fidem habere huic Morellii numo, habeamus et fidem alteri ab eodem edito, in quo contra omnes nobis cognitos Domitianus dicitur IMP*erator* XXIII., de quo agemus articulo ſequente. Plane igitur certum, in proponendis his numis, qui in chronologicis notis peccant, aut erraſſe Morellium delineantem, aut chalcographum, aut etiam in iis elaborandis ipſum monetarium veterem. Morellium in pingendo nonnunquam fuiſſe incautiorem, jam alias detexi, ejusque palmare exemplum dedi in denariis Scipionis Aſiagenis. Chalcographum quis abſolvere volet, praecipue in hoc imperatorum opere, cui ſuprema Morellii manus defuit? Sed neque deſunt hac praecipue aetate certa in numis monetariorum peccata, neque in argenteis modo, quorum imperantibus Flaviis cognita eſt perverſio, ſed et aeneis. Eſt in muſeo Caeſareo aeneus I. formae integerrimus, isque obvius, in cujus antica Veſpaſianus dicitur COS. III., certo charactere anni V. C. 824. In averſa Titus dicitur: CAES. AVG. F. AVG. IMP., cum tamen ex praeſcripto aliorum ſimilium, quos in ejus anni moneta obtuli, tum et chronologiae legibus certo ſcribendum fuerit: CAES. AVG. F. DES. IMP. Ceterum non deeſt effugium, neque iſtud violentum, quo patrono in laudato numo Morelliano recte una ſtare poſsint et GERMANICVS, et COS. VII. Alias diximus, ex conſulatibus ſex, quos Domitianus adhuc Caeſar geſsit, quinque fuiſſe ſuffectos. Hos ergo ſi neglexit monetarius, cujus aliud exemplum dedi ſupra ad annum V. C. 832, conſulatus VII. numi praeſentis adnumeratis quinque ſuffectis erit reipſa XII., numusque adeo ſignatus V. C. 839.

His, ut oportebat, praemonitis ſtandum omnino tantum numis certae fidei, iisque magno numero ſuperantibus exiſtimo. Atque ſecundum hos certi reddimur, Domitiano Germanici nomen non fuiſſe inditum, niſi exeunte anno V. C. 836, vel ſtatim incipiente anno 837. Ejus gravem rationem mihi ſufficit iſtud, quod nullum vidi anni prioris numum, qui Germanici titulum oſtentet, nullum poſterioris, qui eum omittat. Atque haec ſententia egregie ſtabilitur Alexandrinis Domitiani numis, inſcriptis ΕΤΟΥΣ. ΤΡΙΤΟΥ, quorum alii titulum ΓΕΡΜ. omittunt, alii addunt. Coepit Domitiani annus III. die XXIX. Auguſti V. C. 836. Ergo in parte priore anni hujus Alexandrini hunc titulum nondum recepit, atque uti in his numis ante annum III. non legitur,

ſic neque deinceps amplius omittitur. Hoc igitur admiſſo rite ſtabilitur ipſis etiam numis eruditorum judicium, qui anno V. C. 836 coeptum a Domitiano cum Cattis bellum, illudque hoc anno exeunte, aut ineunte altero compoſitum judicavere. Item, ſi dixit Martialis de Domitiano: [a])

Nobilius (nomen) *domito tribuit Germania Rheno*,
Et puer hoc dignus nomine Caeſar eras.

non voluit intelligi, Domitianum, cum puer adhuc eſſet, jam Germanici titulo fuiſſe decoratum, ſed adulantis more dicit tantum, eum hoc nomine fuiſſe dignum, nimirum cauſa expeditionis Germanicae ſocio Muciano, de qua actum ſupra.

Dacicus.

Sic dictum fuiſſe Domitianum ex poetarum teſtimoniis tenemus, quae congeſsit Liebeus, [b]) ſed auctoritatis publicae monumenta eo abſtinent.

Imperator.

Non diu lectorem in hoc articulo morabor, cum ſoli numi hujus tituli numeros ſatis commode figant, et vix aliquid conferant marmora, aliaque monumenta. Ex his igitur conſtat, Domitianum vicies et bis dictum imperatorem. At liberaliorem experior Morellium, qui aeneum II. formae proponit inſcriptum: IMP. XXIII. COS. XVII. CENS. P. P. P. [c]) Licebit tanto magis indicio huic diffidere, quia ad numi imaginem non exſtat nota ejus muſei, quod tam rarum cimelium contineret. Quare permiſſum nobis putamus, aut lectoris, aut chalcographi, aut monetarii ipſius vitium ſuſpicari. Quo tempore hunc titulum iteraverit, ſupra per ſingulos annos adſcriptum reperies. At in ſingulis reperire cauſam iterationis tacentibus hiſtoricis vel Oedipo negotium faceſſat. Eam certe non ſufficiunt hoſtes victi eo numero, quem hic titulus offert. Veriorem in ejus cupiditate reperio; nam oblatum fuiſſe Caeſaribus aurum, quotiescunque quis imperator ex victoriis diceretur, ipſe Auguſtus profitetur in marmore Ancyrano. [d]) Nonnullas de barbaris victorias Euſebius in Chronico certis annis adſcribit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - C.

Aureum maximae formae ex muſeo regis Galliarum indicat cl. Beauvais.

Argentei - - - - - - - - - - C.

Aenei I. II. III. formae - - - - - - - C.

a) L. II. epigr. 2. b) Goth. num. pag. 252. c) Tab. XIX. n. 4. d) Tab. IV. v. 26.

Commatis peregrini :

Argentei max. mod. cum *anno novo facro* - - -	RR.
Tetradrachma alia - - - - - - -	RRRR.
Vrbium liberarum , vel coloniarum, - - - -	vix R.
Alexandrini - - - - - - - -	C.

DOMITIA.

Fuit Domitia Longina filia Cn. Domitii Corbulonis, viri confularis, et fratris uterini Caefoniae, quae fuit Caligulae uxor, [a]) quem poft confervatum Orientem furens in optimum quemque Nero vita privavit. Nuptam L. Lamiae Aemiliano Domitianus V. C. 823 per vim a marito abftraxit, ipfo etiam ferius, cum rerum potiretur, caefo. [b]) Eam altero imperii anno dixit Auguftam. [c]) Paullo poft comperta ejus cum Paride hiftrione confuetudine repudiavit, capto etiam de ea interficienda confilio, rurfum intra breve tempus impatiens difcidii, velut efflagitante populo reduxit. [d]) Confciam, et participem fuiffe caedis Domitiani, dixere Dio, [e]) Zonaras, et Aurel. Victor. [f]) In marmore Herculanenfi legitur: DOMITIAE. CN. F. DOMITIANI. CAESARIS. [g]) Aliud monumentum multo illuftrius dederunt ruinae veterum Gabiorum nuper detectae, cujus defcriptionem mecum communicavit cl. Georgius Zoëga, ferius vulgatam ab Ennio Vicecomite. [h]) Marmor longum palmos Rom. XVI. portae templi imminens prolixum continet epigramma, unde ea tantum excerpo, quae ad Domitiam noftram pertinent. Incipit vero fic:

IN. HONOREM. MEMORIAE. DO
MVS. DOMITIAE. AVGVSTAE
CN. DOMITI. CORBVLONIS FIL.
DOMITII. POLYCARPVS. ET
EVROPE. LOC. DAT. DECRET.
ORDINIS. DECVR. AEDEM
FECERVNT. ET. EXORNAVE
RVNT. STATVIS. ET. RELI
QVIS. REBVS. PECVNIA. SVA
etc.

Sequitur decretum decurionum municipii Gabiorum factum IMP. CAES. T. AELIO HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. III. M. AELIO. AVRELIO. CAES. COS. (eft annus V. C. 893. P. X. 140.) quo acceptatur liberalitas Polycarpi, qui pofteaquam exftruxiffet TEMPLVM. IN. HONOREM. AC. MEMORIAM. DOMITIAE, largitus eft municipio Gabiorum HS. X. M. N., ex cujus pecuniae reditu IIII. IDVS FEBRAR. NATALE. DOMITIAE decurionibus, et feviris fieret divifio etc. Ex infigni hoc monumento colligo, Domi-

---

a) Plin. L. VII. § 4. b) Sueton. c. 1. Dio L. LXVI. §3. c) Suet. c. 3. Eufeb. in Chronico. d) Suet. c. 3. Dio L. LXVII. § 3. e) l. c. § 15. f) in Epitome. g) Symbol. Rom. Vol. I. p. 7. h) Muf. Pio-Clem. T. VI. p. 76.

tiam caeso conjuge Domitiano vitam adhuc diu prorogasse, eique non multo post mortem tempore (nam beneficiorum memoria diu durare non solet) a gratis libertis Polycarpo et Europe exstructum templum, ac demum V. C. 893 dictam pecuniam municipio concessam. Discimus item, ea quoque aetate licitum fuisse privatis, in honorem etiam eorum, qui in divos relati non fuere, ac saltem illustrium personarum, ex pietatis adfectu erigere templa.

Filius. Domitiano ex Domitia natum esse filium, testatur Suetonius: [a]) *deinde uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat Augustam - - - repudiavit.* Apparet ex verbis nonnihil implexe positis, locum hunc esse luxatum, quod jam agnovere commentatores. Addo historiam ipsam fieri ambiguam, et inductos fuisse in fraudem viros eximios. Nam si verba *in secundo suo consulatu* sumantur rigide, hic Domitiani filius natus est anno V. C. 826, quo pater Domitianus processit consul II., in qua opinione fuit etiam Tillemontius. [b]) At enim certum est ex Martiali, eum natum esse tum, cum Domitianus jam esset Augustus. Nam sic eum recens in lucem datum adfatur: [c])

Nascere Dardanio promissum nomen Iulo,
Vera deum soboles, nascere magne puer.
Cui pater aeternas post saecula tradat habenas,
Quique regas orbem cum seniore senex.

Ergo secundus hic consulatus intelligendus est is, qui ei jam Augusto secundus fuit; alioqui Suetonius eo capite exsequitur illa, quae peregit Domitianus jam arbiter imperii. Quare verisimiliter hic natus est anno V. C. 835, atque hac occasione factum fuerit, ut Domitiam Augustam diceret, quod ibi addit Suetonius, et ad hunc annum refert Eusebius. Falluntur, qui hunc filium ex Iulia Titi filia Domitiano natum autumant; nam nolebat ex hac fieri pater, jussa, quotiescunque conciperet, foetum abigere, ut in hujus vita diximus. Ad filium infantem ut revertar, eum praematura morte exstinctum, et a patre inter divos relatum, docent cum numi, tum Silius Italicus, [d]) qui cum Domitiano coelestes honores praedicit, filio etiam certam in Olympo stationem adsignat, nimirum:

solioque Quirinus
Concedet, mediumque parens, fraterque locabunt,
SIDEREI juxta radiabunt tempora nati.

Adde Statii testimonium: [e])

tua turba relicto
Labetur coelo, miscebitque oscula juxta.
Ibit in amplexus NATVS, fraterque, paterque,
Et soror.

Quo anno mortuus sit, non constat. Eum numi infantem proponunt, verum quod ei nomen fuerit, dissimulant.

a) Cap. 3. b) Tom. II. Part. I. p. 105. c) L. VII. epigr. 3. d) Punic. L. III. 627. e) L. I. Silv. I. 99.

Numi:

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*
IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In aliorum averſa:
CONCORDIA. AVGVST. *Pavo.* — PIETAS. AVGVST. *Mulier ſedens, pro pedibus puerulus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*
VENVS. AVG. *Venus ſeminuda averſa ſtans ſ. haſtam, et ſimul columnae innixa, d. galeam.* AR. m. m. (Pellerin Mel. I. p. 181. Muſ. Caeſ.)

Dubium non videtur, hunc numum extra urbem ſignatum ſecundum ea, quae de hujus formae numis ſaepe alias dixi.

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*
DIVVS. CAESAR. IMP. DOMITIANI. F. *Infans globo inſidens inter ſeptem aſtra.* AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Hic, et numi ſequentes una anonymum Domitiani filium continent, de quo continuo egi.

* * *

DOMITIAE. AVG. IMP. CAES. DIVI. F. DOMITIANI. AVG. *Hujus Caput.*
DIVI. CAESARIS. MATER. (*in aliis:* MATRI.) S. C. *Domitia ſedens dexteram verſus puellum togatum adſtantem extendit.* AE. I. (Vaill.)

Numus hic rariſsimus eſt, ſi modo certae fidei. Sane is, qui eſt in muſeo Caeſareo, parum habet antiqui moris. Etiam is, qui fuit in muſeo d' Ennery, ſuſpectus nonnullis eſt viſus.

* * *

Adverſa fere ſimilis.
DIVI. CAESARIS. MATER. S. C. *Mulier ad aram ſacrificans ſ. haſtam.* AE. I. et II. (Vaill. Muſ. Chriſtinae, Muſ. d' Ennery.)

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum juſto numero exſtant numi non modo cum capite Domitiae ſolius, ſed etiam juncto capite Domitiani mariti, quos vide apud Vaillantium. In numo Lappenſium Cretae capitis inſcriptio proditur: ΔΟΜΙΤΙΑ. ΛΟΝΓЄΙΝΑ. CЄΒΑCΤΗ. (Muſ. Farnes. T. IX. tab. 9.) *Longinae* cognomen, cujus memoriam conſervavit Suetonius, in nullo alio, quod ſciam, numo additur.

Coloniae numus cum ejus capite vix exſtat.

Alexandrini ſunt rariſsimi, quos vide loco ſuo.

PRETIVM.

Aurei . . . . RRRR.

Argentei - - - - - - - - -	RR.
Argentei max. formae - - - - - -	RRRR.
Aenei I. formae. - - - - - - -	RRRR.
Aenei II. formae - - - - - - -	RRR.
Aenei III. formae - - - - - - -	O.

Commatis peregrini, ut proxime dictum.

VESPASIANVS IVNIOR.

Exſtant numi aenei Smyrnae ſignati:

ΟΥΕϹΠΑϹΙΑΝΟϹ. ΝΕΩΤΕΡΟϹ. *Caput juvenile nudum.*

ϹΜΥΡΝΑΙΩΝ. *Victoria gradiens.* In aliis: *Spes gradiens.* (Harduin Hiſt. Aug. p. 733. Haym Tom. I. p. 248. Pellerin Mel. II. p. 49.)

Eruditi, qui in hos numos commentati ſunt, varias propoſuere ſententias, cujus fuerit filius Veſpaſianus hic, quem *juniorem* compellant hi numi. Cenſet Harduinus, [a]) *fuiſſe eum filium Veſpaſiani, ſed ex ſecunda conjuge Domitilla.* Bis in paucis verbis inſigniter hallucinatur vir eruditus, primum, quod quartam ſobolem adfingat Veſpaſiano, cum tamen diſerte tradat Suetonius, tres tantum liberos Veſpaſiano tuliſſe Domitillam, Titum, Domitianum, et cognominem matri Domitillam. [b]) Deinde quod Domitillam ſecundam Veſpaſiani uxorem appellet, perinde quaſi de prima aliqua ejus uxore conſtaret. Haec ergo ſententia inter ſolita Harduini figmenta amolienda eſt. Eundem Veſpaſiani quoque filium fecit cl. Beauvais nuperus Caeſarum biographus, non tamen ex Domitilla, ſed ex Caenide concubina, quam pridem ſibi dilectam mortua Domitilla revocavit, habuitque etiam imperator paene juſtae uxoris loco, ut eodem loco narrat Suetonius. Verum an ullo pacto veriſimile, filium illegitimo thoro natum in hac filiorum legitimorum Titi, et Domitiani potentia in nomen Veſpaſiani adoptatum, eique publice dedicatam monetam?

Vero propiora docet Haymius [c]) inductus Suetonii indicio, qui agens de T. Flavio Clemente haec ſcribit: [d]) *Denique Flavium Clementem patruelem ſuum contemptiſſimae inertiae interemit, cujus filios etiam tum parvulos ſucceſſores palam deſtinaverat, et abolito priore nomine alterum VESPASIANVM appellari juſſerat, alterum Domitianum.* Eorum etiam meminit Quinctilianus, cum utrumque ſibi a Domitiano erudiendum datum narrat his verbis: [e]) *Cum vero mihi Domitianus Auguſtus ſororis ſuae nepotum delegaverit curam etc.* ſed nomina omittit. Huic igitur Veſpaſiano numos hos confidenter tribuendos eſſe exiſtimat. Sunt tamen nonnullae rationes, quae iſtud quoque judicium impediunt, inter quas memoranda, quod facies in numis propo-

a) l. c. b) in Veſpas. c. 3. c) l. c. d) in Domit. c. 15. e) Inſtit. orat. in prooem. ad L. IV.

ſita juſtum virum arguit, cum tamen ex verbis Suetonii non obſcure colligatur, utrumque tum fuiſſe parvulum, cum pater Clemens caeſus eſt, nimirum V. C. 848 in ejus ipſius conſulatu. Anno ſequente caeſus Domitianus. Poſtea certe juveni huic Veſpaſiano moneta dedicata non eſt. Viderint ergo eruditi, utrum ea oris lieamenta poſsint parvulo convenire, tametſi Graecis ejus aevi monetariis neque magna ars, neque adcuratio fere conſtiterit. Sed enim placet rem in medio relinquere. Omnium minime ferendum ejus judicium, qui muſeum Pembrockianum vulgavit, cum numum ſimilem Domitiano tribuit. [a]) Veſpaſiani nomen Titus quidem, at Domitianus nunquam tulit.

M. COCCEIVS NERVA.

M. Cocceium Nervam, quae ſunt omnia ejus nomina in Marmore Gruteri, [b]) Aurelius Victor in Caeſaribus Cretenſem origine facit, praefatus, hactenus per Italiam ortos imperium rexiſſe, deinceps advenas, alter Victor in Epitome oppido Narnienſi genitum, quod verius; nam certum eſt, primum Trajanum ex non Italis fuiſſe imperatorem, [c]) ſic ut Victoris poſsimus teſtimonium aſpernari. Gens non magnopere illuſtris, tamen ex conſulatibus inclyta, quos ejus majores in hanc domum intulere. Subductis annis LXVI., quot Nervam vixiſſe memorat Dio, [d]) eum naſci oportuit anno V. C. 785. Docente marmore, quod citat Gruterus, [e]) matrem habuit Sergiam Plautillam Laenatis filiam. Honores mature adiit, et per probatam bello virtutem a Nerone anno V. C. 818 triumphale decus, et effigiem apud palatium eſt conſecutus, ac tum in annum ſequentem deſignatus praetor. [f]) V. C. 824 proceſsit conſul cum Veſpaſiano, et 843 conſul iterum cum Domitiano. Hoc caeſo die XVIII. Septembris V. C. 849 per virtutum commendationem imperator factus eſt operam conferentibus Petronio Secundo praefecto praetorio, et Parthenio caedis auctoribus. [g])

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. COS. II. DES. III. P. M. P. P.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente cos.

Inolita per Domitiani aevum vitia proſcribit, ſecuritatem, et libertatem revocat.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I. II.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. DESIGN. III. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

---

a) Part. III. tab. 51. n. 1. b) pag. 300. c) Dio L. LXVIII. § 4. d) l. c. e) pag. 246. f) Tac. Ann. XV. 72. g) Eutropius.

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. PONT. MAX. TR. P. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

CONCORDIA. EXERCITVVM. *Duae dexterae junctae juxta aquilam legionariam prorae navis infixam.* AV. AR. *et addito* S. C. *in* AE. I. (Muf. Caef.)

Indicat typus averfae concordiam legionum tam terreftrium, quam clafsicarum.

Vt lit. A et B.

CONGIAR. PR. S. C. *Imperator togatus in fuggeftu confidens adfidente juxta alia figura togata, adftat figura tefferam tenens, et alia per gradus adfcendens, pone Palladis fignum.* AE. I. (Muf. Caef.)

Numus hic fatis eft cognitus, at fufpecta mihi lectio numi alterius cetera fimillimi, quem edidit Patinus, [a]) in quo is legit: CONGIAR. II., praecipue fi pars adverfa confulatum II. infcribit. Verifimile non eft, Nervam virum moderationis cognitae intra tres menfes bis diftribuiffe congiarium, quae liberalitas caro ftetit. Videtur pro PR. perperam legiffe II.

Vt lit. C.

COS. II. DESIG. III. P. P. *Diana venatrix gradiens d. fagittam ex pharetra promit comite cane.* AR.

Obfervat Vaillantius, hunc averfae typum in moneta Romana infolentem effe. Cenfet igitur, cum Nervam ex Creta oriundum dicat Victor, Diana autem fingulari in hac infula religione coleretur, propterea eam huic denario infertam. At dixi fupra, non fatis unius Victoris teftimonio Cretenfe Nervae genus probatum. Ceterum fimilis Dianae typus frequens eft in numis Augufti, quem ibi ad Siciliam referendum diximus.

Vt lit. A.

FISCI. IVDAICI. CALVMNIA. SVBLATA. S. C. *Palma.* AE. I. (Muf. Caef.)

Inde a primis reipublicae Iudaicae temporibus Iudaei dimidium ficli, feu duas drachmas in ufum altaris pendere jubebantur, ut legere eft in libro Exodi. [b]) Ea pecunia fubinde in templi fumptus cefsit, collata non modo ab his, qui Iudaeam incoluere, fed et ab iis, qui in quacunque orbis parte verfabantur, Romanis privatum iftud tributum jam vetantibus, cujus fupra in numis Vefpafiani p. 327 exempla dedi, jam edicto permittentibus, cujus generis unum nomine Augufti vulgatum propofuit Philo Iudaeus, [c]) at plura alia Iofephus. [d]) Idem Philo corrogatam hanc pecuniam aliquoties per eum tractatum vocat ἀπαρχὰς, *primitias*, ergo illa eandem habuit naturam cum iis muneribus, quae olim coloniae metropolibus ad cultum patriorum deorum fingulis annis mittere confuevere, quo modo Polybius quoque vocavit ἀπαρχὰς illud, quod Carthaginienfes Tyrum metropolin fuam mittere funt foliti. [e]) At certum eft etiam tefte eodem Philone, [f]) a totius orbis Iudaeis fanctam civitatem metropolis loco fuiffe habitam. Ceterum dictum illud dimidium ficli fuit notum

a) Thes. num. p. 154. b) XXX. 12. 13. c) de Legat. ad Caium p. 592. d) Antiq. L. XVI. c. 6. e) Exc. legat. 114. f) advers. Flacc.

didrachmum cenfus, quod pro fe, et Petro perfolviffe Chriftum ftatere per miraculum in pifce invento narrat Matthaeus. [a]) Anno V. C. 823 Hierofolymis a Vefpafiano cum templo everfis jufsi funt Iudaei ubicunque terrarum exiftentes didrachmum illud repraefentare, non tamen ceffurum in ufum fuorum facrorum, fed Iovis Capitolini, ut diferte perhibent Iofephus, [b]) et Dio. [c]) A Domitiano *Iudaicum fifcum acerbiffime actum effe*, narrat Suetonius, [d]) *ad quem deferebantur, qui vel improfeffi Iudaicam intra urbem viverent vitam, vel diffimulata origine impofita genti tributa non pependiffent.* Spanhemius, qui in hoc quoque numo explicando eruditam fuam facundiam comprobavit, [e]) docente ipfa numi epigraphe arguit, non ipfum fifcum Iudaicum, feu didrachmum, quod cenfuere varii, a Nerva abolitum dici, fed tantum ejus *calumniam* fublatam, hoc eft: ab eodem fifcali debito folvendo immunes in poftremum manfiffe, quicunque fe haud erant Iudaeos profefsi, nec inde pro Iudaeis in fifcales tabulas relati. Nam quam turpiter, nequiterque fub Domitiano inquifitum fit in eos, qui de Iudaismo fufpecti fuere, eodem loco Suetonius adlato infami facto confirmat. Atque ad hanc explicationem confirmandam illuftre mihi exemplum praefto eft. Conftantinus M., ut idololatriae licentiam coerceret, tefte Eufebio [f]) binas leges condidit, quarum una fuit νομος ὁ μεν ἐιργων τα μυσαρα της κατα πολεις και χωρας το παλαιον συντελȣμενης ἐιδωλολατρειας, *lex coercens ea, quae plane abominanda per urbes, et regiones antiquitus patravit idololatria.* Quibus verbis perfuafi fuere non pauci, voluiffe Conftantinum omnes hac lege paganae religionis ritus aboleri, fed quod certae hiftoriae adverfatur. Tantum dicit Eufebius, vetita ab imperatore τα μυσαρα, five quae fupra modum infanda, praecipue extra urbem, vetus fuperftitio fovit, aluitque. Iudaeos etiam poftea non fuiffe immunes a folvendo hoc didrachmo, docemur ex epiftola Origenis ad Africanum: και νυν Ιȣδαιων το διδραχμον ἀυτοις (Ρωμαιοις) τελȣντων, *et cum nunc quoque Iudaei didrachmum illis* (Romanis) *pendant.* Satis apparet, rem Iudaicam magni fuiffe hac aetate, et vel in ipfa urbe momenti, atque tanta atrocitate, et promifcue quidem per caufam Iudaismi in populum faevitum, ut fublata tandem caufa dignum iftud factum cenferet fenatus, cujus memoria in aere perennaret.

Palmam effe Iudaeae fymbolum, res nota. Plinius: [g]) *Iudaea vero inclyta eft vel magis palmis.*

V. C. 850 P. X. 97.
TR. P. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Nerva Aug. III. P. Virginio Rufo cos.

Ingens Romae feditio, qua praetoriani auctores caedis Domitiani ad mortem poftulant, eosque licet reluctante Nerva interimunt. Ergo Nerva fenectutem fuam fperni fentiens Traja-

a) XVII. 24. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 6. § 6. c) L. LXVI. § 7. d) Cap. 12. e) Tom. II. p. 500. f) in vita Conft. L. II. c. 45. g) L. XIII. § 6.

num in Germania inferiore, quam tum rexerat, abſentem adoptat. [a]) Ipſo adoptionis die, qui ſecundum eruditorum ſententiam cadit in exeuntem Octobrem, vel ineuntem Novembrem, laureatae literae venerunt, nunciantes, relatam in Pannonia victoriam. [b]) Cum Suevis bellum geſsiſſe Nervam, ex marmore probat Albertus Rubenius, in quo Q. Attius dicitur donis donatus AB. IMPERATORE. NERVA. AVG. GERM. BELLO. SVEBIC. CORON. AVREA. [c]) Ex victoria exeunte hoc anno dicitur imperator II. et GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. *Caput laureatum*, *in AV. AR. AE. I. II. ſed in his poſtremis ſaepe radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

NEPTVNO. CIRCENS. CONSTITVT. S. C. *Neptunus nudus ſtans d. demiſſa*, *ſ. tridentem*, *pro pedibus ancora.* AE. II.

Numum hunc a Rev. Aſhby Anglo editum reperio in opere, quod *Archaeologia publiſhed by the Society of Antiquaries of London* inſcribitur, ubi exſtat volumine III. pag. 165. Auctor eum integerrimum, tectum viridi patina, repertumque ante annos non multos in horto prope Colceſtriam adſerit. Explicandae epigraphes tres modos proponit, legendo vel: NEPTVNO. CIRCENS*es*CONSTITVT*i*, vel: NEPTVNO. CIRCENS*i* CONSTITVT*a* ſcilicet *ſtatua*, vel NEPTVNO. CIRCENS*ium* CONSTITVT*ori*, omnesque varios hos modos exemplis ex vetere moneta petitis ſtabilire ſatagit. Praeterea jure unicum vocat, neque ex quocunque alio muſeo, vel catalogo cognitum. Obtulit is diſſertationem ſuam eruditae ſocietati menſe Majo anni 1772. Verum en tibi ſimilis argumenti numum alium, et hunc quoque unicum, quem ſingulari diſſertatione academiae Cortonenſi dedicata illuſtravit Philippus Becchettus Ord. Praed. Eccum!

IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. - - *Caput laureatum.*

NEPTVNO. CIRCENSES. RESTITVT. S. C. *Neptunus nudus ſtans d. flagellum*, *ſ. haſtae innixus*, *humi genius Tiberis jacens.* AE. II.

Nemo erit emunctioris naris antiquarius, cui non mirabile videbitur, non, quod hi numi contineant argumentum hiſtoriae Romanae ſcriptoribus ignotum, nam plura alia nos docet Nervae moneta, quorum illi ne verbo quidem meminere, verum in numis binis, quorum ſinguli ſunt unici, referri factum idem, ſed modo plane diſsimili, illo Circenſes conſtitutos, hoc reſtitutos docente. Quapropter nequaquam dubito, eo animo futuros plerosque, ut alterutrum condemnandum putent, et forte delicatiores aliquos, qui utrumque faſtidient. Atque hujus cauſa incerti nolo argumenti inquiſitioni inhaerere.

Vt lit. A.

PLEBEI. VRBANAE. FRVMENTO.

a) Dio L. LXVIII. § 3. b) Plin. Paneg. c. 8. c) ad num. Arſchot. pag. 52. edit. Beger.

CONSTITVTO. S. C. *Modius prominentibus ſpicis, et papavere.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Partem votorum populi Romani, qualis hac aetate fuit, praeter panem et Circenſes nihil amplius optantis, numus hic exprimit. Stante adhuc republica conſtitutum, ut populo e publico frumentum leviore pretio, egentiori plebi ſine pretio diſtribueretur. Gratuitas has largitiones in plebem collatas fuiſſe menſtruas, docet Dionyſius Halicarnaſſenſis diſerte perhibens, ſingulis menſibus (κατα μηνα) frumentum egenis civibus (τοις ἀποροις των πολιτων) donatum. [a]) Suetonius de Auguſto: [b]) *ac ne plebs frumentationum cauſa frequentius a negotiis avocaretur, ter in annum quaternum menſium teſſeras dare deſtinavit, ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus, ut ſui cujusque menſis acciperet.* Ad haec beneficia referri non debent congiaria, aliaeque liberalitates ſaepe in numis memoratae, primum quia hae non ſtatae, ſixaeque, ſed extraordinariae, et arbitrariae fuerunt, deinde quia poſteriorum harum non egentiores modo, ſed univerſus populus fuere participes. Sane generatim ſcriptores, et monumenta, cum de fixis his largitionibus loquuntur, *plebis* vocabulum adhibent. Haec, atque his plura argumentum praeſens illuſtrantia erudite obſervavit Spanhemius, quem adi, [c]) tum et Pitiscum ſub *Plebs urbana.* Addo, meminiſſe hujus beneficii a Nerva in plebem profecti etiam codicem MS. bibliothecae Caeſareae Vindobonenſis, quem citat cl. Brotier in ſuo Tacito. [d]) Ejus auctor incertus haec de Nerva: *et funeraticum plebi urbanae inſtituit XLXIIS,* id eſt, denarios LXII. cum ſemiſſe. Quo loco pro *funeraticum* haud dubie praeeunte noſtro numo legendum: *frumentum.* Cum quo denariorum numero fere conſpirat, quod de Auguſti liberalitate narrat inſigne monumentum Ancyranum: [e]) TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBEI. VRBANAE. SEXAGENOS. DENARIOS. VIRITIM. DEDI. Similem numerum dedit Xiphilinus ex Dione: [f]) ὁ δε Αυγϐϛος το τϐ δημϐ τϐ σιτοδοτϐμενϐ πληθος, ἀοριϛον ὀν, ἐς ἐικοσι μυριαδας κατακλεισε, και ὡς γε τινες λεγϐσι, καθ' ἑνα ἑξηκοντα δραχμας ἐδωκε. *Auguſtus autem multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, et quorum numerus indefinitus fuit, ad CC. millia coercuit, et ut nonnulli auctores ſunt, ſingulis LX. drachmas dedit.* Ceterum hoc Nervae beneficium, tum et typus modii admonet me inſignis marmoris Sardiani, in quo laudatur L. Iulius Bonnatus, quod ЄΝΔЄΙΑϹ. ΓЄΝΟΜЄΝΗϹ. ΚΑΤΑ. ΤΟΝ. ΔΗΜΟΝ. ΜЄΓΑΛΟΨΥΧΙΑ. ΧΡΗϹΑΜЄΝΟϹ. ЄΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ЄΙϹ. ЄΠΙΚΟΥΦΙϹΜΟΝ. ЄΚΑϹΤΩ. ΠΟΛΙΤΗ. ЄΧΑΡΙϹΑΤΟ. ΜΟΔΙΟΝ, *orta in populo annonae caritate excelſi animi impulſu ſingulis civibus modium ad ſublevandam inopiam ex propriis reditibus admenſus eſt.* [g]) In numis Laodiceae colo-

a) Ant. L. IV. pag. 228. b) Cap. 40. c) Tom. II. pag. 531. d) Tom. IV. pag. 234. e) Chishull Ant. Aſiat. pag. 174. lin. 6. f) L. LV. § 10. g) Spon. Miſc. pag. 356.

niae Syriae ad ſimilem typum modii legitur: AETERNVM. BENEFICIVM, nimirum eodem ſenſu, ut ibi diximus.

Vt lit. A.

TVTELA. ITALIAE. *Imperator ſellae curuli inſidens dexteram extendit verſus puellum puellamque, adſtante juxta muliere.* AE. I. (Triſtan.)

Narrat de Nerva Victor: *puellas, puerosque natos parentibus egeſtoſis ſumptu publico per Italiae oppida ali juſſit.* Iſtud ergo indicat laudata in hoc numo tutela, cujus pietatis quam illuſtrem heredem habuerit filium Trajanum, in hujus moneta intelligemus.

Vt lit. A.

VEHICVLATIONE. ITALIAE. REMISSA. S. C. *Duae mulae paſcentes, pone vehiculum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

En alterius generis beneficium Nervae humanitate in provinciales derivatum, *vehiculatio Italiae remiſſa*, novo hoc, et inaudito, ſi numum hunc demas, in Latinorum lingua vocabulo, ſic tamen, ut ſatis vel ab hoc ipſo, vel a typo averſae intelligatur, nomine vehiculationis notari illud, quod a ſcriptoribus *res*, vel *curſus vehicularis*, *vehicularium munus*, *vehicula publica*, *curſus publicus* dicebatur. In hujus ſervitii originem, naturam, ac leges praeclare iterum inquiſivit incredibilis vir eruditionis Spanhemius. [b]) Nimirum integra adhuc republica legati publice ad exteras gentes miſsi, ut perhibet Livius, [c]) oppidatim jumenta imperabant. Coepit onus iſtud, ut fit, ingraveſcere libidine magiſtratuum peregre profectorum, aut redeuntium, ac tandem provincialibus juxta vias poſitis, praecipue per Italiam, eſſe intolerabile. Atque hanc licentiam a Nerva fuiſſe coercitam, praeſens numus edocet, quibus legibus, incertum, tacentibus ſcriptorum veterum commentariis, aut deperditis. Quae deinceps in hac re vehiculari a principibus conſtituta fuerint, vide apud laudatum Spanhemium.

Eodem anno

TR. P. II. IMP. II.

Incipit GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. *Caput laureatum, in numis omnis metalli, et formae, in AE. II. formae ſaepe caput radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. II. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. GERM. P. M. TR. P. II. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. II. COS. III. DES. IIII. P. P. *Typi varii.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De titulo *Germanici*, et *imperatoris II.* vide, quae occupavimus in annalibus.

V. C. 851 P. X. 98.

TR. P. II. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II.

Nerva Aug. IV. Trajano Caeſ. II. cos.

Moritur Nerva exeunte Ianuario, ſex-

a) in Epitome. b) Tom. II. p. 561. c) L. LXII. 1.

to et fexagefimo aetatis anno fecundum Dionem, fed variant alii. Vide Tillemontium.

Brevitatem imperii juftitiae, et moderationis laude abunde penfavit. Nobilifsimum ejus factum, atque omnium linguis celebratifsimum fuit adoptio Trajani. Quod narrat Lactantius, [a]) Nervam translato in Trajanum imperio ad privatam vitam redivifle, et in hac confenuiffe, in fabulis putandum.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. COS. IIII. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. *Caput laureatum, in AV. et AR, item AE. I. II.*

* * *

Vt lit. B.

IMP. II. COS. IIII. P. P. *Typi varii.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Numi vagi.

IMP. NERVA. CAES. AVG. *Modius prominentibus fpicis.*

S. C. *Caduceus.* AE. III. (Muf. Caef.)

Similes numi absque Nervae capite, aliique aliis typis occurrunt, qui mos circum hanc aetatem in moneta aenea III. formae obtinuit.

Divus Nerva.

Nervam a Trajano inter divos relatum teftatur Eutropius, et cumprimis Plinius in Panegyrico toto capite VIII., ubi ait, a Trajano Nervae conftitutas aras, pulvinaria, flaminem.

DIVVS. NERVA. AVG. *Caput nudum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Statua imperatoris infidens thenfae, quam bini elephanti loricati cum fuis finguli rectoribus trahunt.* AV. (Vaill.)

DIVI. NERVA. ET. TRAIANVS. PATER. *Capita adverfa, Nervae laureatum, Trajani patris nudum.*

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput Trajani laureatum.* AV. (Muf. Caef.)

De hoc numo, in quo gemini patres, naturalis, et adoptivus confecrati memorantur, agetur infra in numis Trajani ad annum V. C. 867.

Alium numum, in quo Divus Nerva cum Plotina fociatur, vide infra in numis Plotinae.

* * *

DIVO. NERVAE. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila infiftens fulmini.* In aliis: *Ara luculenta.* AR. (Muf. Caef.)

Hi numi argenti impuri multo funt ferius fignati. De iis ex propofito agemus in tractatu de numis confecrationum.

Numi reftitutionum.

Eos, qui ad hanc claffem pertinent, cum Nervae capite, dedimus altius in tractatu de hoc numorum genere Vol. V. p. 102.

a) de Mortib. perfecut. c. 18.

Numi commatis peregrini.

Exſtant non pauca tetradrachma, quae, licet inſcripta Latine, dubium non eſt, in Graecis urbibus ſignata, ſuntque:

IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. *Caput laureatum.*

COM. ASI. ROM. ET. AVG. *Templum duarum columnarum, in cujus aditu Roma ſtans Auguſtum paludatum coronat.* AR. max. mod. (Vaill.)

Hos numos ſignatos fuiſſe apud Pergamum Myſiae, docui in hujus urbis moneta, tum in Auguſto ad annum V. C. 735.

IMP. NERVA. CAES. AVG. GERM. P. M. TR. POT. P. P. *Caput radiatum.*

COS. IIII. *Faſciculus ſex ſpicarum.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.) In nova Romana Vaillantii editione citantur etiam ſimiles numi, ſed inſcripti: COS. II. et COS. III.

Alias ſaepe monui, argenteos Latine loquentes, cum tetradrachma ſunt, omnes haud dubie extra urbem fuiſſe percuſſos. Sane hos ipſos Vaillantius ipſe non inficiatur eſſe urbis Graecae opus, quamvis eo peccat, quod patriam iis Alexandriam adſignat, quod refutare minime neceſſarium puto, cum jam nemini ignotum eſſe exiſtimem, quantum hos inter, et monetam Alexandrinam intercedat diſcriminis.

Epigraphe capitis incerta.

COS. III. *Signum Dianae in templo diſtylo, cujus periſtylio inſcriptum:* DIANA. PERGENSIS. AR. max. mod. (Vaill.)

Ipſa inſcriptio, et forma numi ſuadent, numum hunc foris, et quidem apud Pergenſes Pamphyliae lucem vidiſſe.

ΑΥΤΟΚΡ. ΝЄΡΟΥΑϹ. ΚΑΙϹΑΡ. ϹЄΒΑϹΤ. *Caput laureatum, in area* ΛΥ.

ΥΠΑΤΟΥ. ΤΡΙΤΟΥ. *Duae lyrae, quibus inſiſtit noctua.* AR. III. (Muſ. Caeſ. Triſtan. Vaill.)

Triſtanus, ubi in hunc numum commentatur, [a]) totus eſt in extundendo ſenſu allegorico, ſic ut duabus lyris opinetur notari felicem concordiam, et harmoniam Nervam inter, et adoptatum Trajanum, et cum chorda lyrae, quae graviorem ſonum edebat, Graecis diceretur ὑπατη, ajebat, ingenioſum monetarium inſcripto ΥΠΑΤΟΥ adluſiſſe etiam ad Nervae conſulis Romani graves mores. Hos ſubtilis ingenii liberos, qui volet, tollat. Nos aimus, hunc numum pertinere ad Lycios, qui ſe inſcripto in antica ΛΥ. facile manifeſtant, et in moneta ſua ſaepe lyrae typo uſi ſunt, ut in hujus gentis numis docui, quo ſtatuto omnis allegoria, in qua applicanda nimium ſaepe ſedulos video antiquarios, ultro evaneſcit. Satis eſto, eundem typum occurrere etiam in numis Trajani, a Nervae adeo morte ſignatis. Mira eſt oratio in his numis: ΥΠΑΤΟΥ. ΤΡΙΤΟΥ, quam ſi Latine reddas, erit: *conſulis tertii*, cum hoc loco dicendum fuiſſet ΤΡΙϹ. vel ΤΡΙΤΟΝ. Sed jam olim aliud ejusdem naturae exemplum dedi ex numo argenteo Caeſareae Cappadociae cum capite ejusdem Nervae, in quo legitur: ΥΠΑΤΟΥ. ΤЄΤΑΡΤΟΥ. [b])

a) Comment. hiſt. d. 278. b) Sylloge I. p. 55.

Numi spurii.

EXVLES. ROMAE. RED. S. P. Q. R. *intra coronam quernam.*

PALATIVM. NERVAE. *Palatium magnificum octo columnarum etc.*

Vtrumque numum promulgavit Tristanus, sed qui vidisset, nemo alius fuit. Certe malignae artis uterque habendus.

De numo inscripto NEPTVNO. CIRCENS. etc., eoque valde suspecto egi supra ad annum V. C. 850.

Tribunicia potestas.

De lite, quae inter chronologos caussa numorum Nervae, quibus tribunicia potestas III. inscripta ferebatur, diu agitata fuit, vide, quae differemus in tractatu de tribunicia potestate.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei et argentei - - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	C.
Aenei III. formae - - - - - - - -	R.
Commatis peregrini.	
Argentei maximae formae - - - - - - -	RR.
III. formae - - - - - - - -	R.
Aenei tam urbium liberarum, quam coloniarum - -	R.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

M. VLPIVS TRAIANVS.

M. Vlpius Trajanus natus est apud Italicam Hispaniae V. C. 806 die XVIII. Septembris. [a]) Ei praeterea fuisse cognomen *Criniti*, perhibet Eutropius, a majoribus, ut nos jure opinamur, haustum. At non sic visum Laurentio Lydo infimi aevi grammatico, quo teste Κρινιτον ἀυτον τοις Ρωμαιοις ἐδοκει καλειν δια την περι τας της κεφαλης ἀυτȣ τριχας σπȣδην, *Crinitum eum Romanis vocare placuit propter impensius ejus in capillorum cultu studium.* [b]) Familia ejus antiqua magis, quam clara exstitit; nam pater ejus Trajanus, cujus infra ad annum V. C. 867 producentur numi, primus fuit, qui in eam consulatum intulit. [c]) Puer admodum Parthica lauro gloriam patris auxit. [d]) Decem stipendia tribuni munere emeritus [e]) factus praetor V. C. 839 [f]) et consul V. C. 844 [g]) a

a) Kalendar. Vindob. b) de Mensib. in Ianuar. c. 7. c) Eutrop. d) Plin. in Paneg. c. 14. e) Ibid. c. 15. f) Spartian. in Hadrian. c. 1. g) Dio L. LXVII. § 12.

Domitiano in patriam Hispaniam missus [a]) ortis subinde in Germaniae finibus turbis ab eodem evocatus, et inferiori Germaniae praefectus reliquos Domitiani annos, partemque imperii Nervae eo in munere exegit.

V. C. 850 P. X. 97.
CAESAR. IMPERATOR. COS. DES. II. TR. P. GERM.
Nerva Aug. III. P. Virginio Rufo cos.

Trajanus a Nerva adoptatus in autumno anni hujus, ut visum eruditis, (V. infra in titulis Trajani.) *simul FILIVS, simul CAESAR, mox IMPERATOR, et consors TRIB. POTESTATIS, et omnia pariter, et statim factus est*, [b]) fuitque primus imperator ex iis, qui Italicae stirpis non fuere. [c]) Nerva GERMANICI titulum cum Trajano communicat. [d]) Versabatur tum Trajanus Coloniae Agrippinae. [e])

V. C. 851 P. X. 98.
CAES. IMP. COS. II. TR. POT. GERM.
Nerva Aug. IV. Trajano Caes. II. cos. Consulatum II. absens init.

* * *

Vix credam, exstare numos Trajano Caesari, necdum Augusto, signatos, videturque Nerva praeter *Augusti* et *pontificis* maximi titulos reservasse sibi etiam jus cudendae monetae. Vereor, ut genuinus sit numus a Tristano editus, [f]) et alter similis in numis Arschotanis: NERVA. TRAIAN. CAES. GERM. NER. AVG. F. P. TR. P. COS. *Caput Trajani laureatum.* ✠ ADOPTIO. *Nerva, et Trajanus stantes jungunt dexteras*, qui forte confictus est ex simili numo Hadriani. Eum ipsum numum cl. Gabriel Brotier ex museo regis Galliarum citat, [g]) utrum vere, testentur autoptae.

Eodem anno:
AVGVSTVS TR. P. I. II. COS. II. P. M. GERM.

Nerva sub exeuntem Ianuarium vita functo Trajanus Augusti titulum Coloniae Agrippinae suscipit. [h]) Scribit continuo ad senatum, nulli viro bono ab se metum fore. Praetorianos motae sub Nerva seditionis reos variis causis arcessitos e medio tollit. [i]) Ceterum annum hunc inter barbaras gentes exigit. [k])

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I., in AE. II. etiam radiatum.*

* * *

Vt lit. A.
PONT. MAX. TR. POT. COS. II. *variis typis.* AV. AR. (Mus. Caes.)
Vt lit. B.
TR. POT. COS. II. S. C. *variis ty-*

a) Plin. Paneg. c. 14. b) Plin. Paneg. c. 8. c) Dio L. LXVIII. § 4. d) Plin. Paneg. c. 9. e) Eutrop. f) Comment. hist. T. I. p. 288. g) ad Tacit. in Agric. c. 3. h) Eutrop. i) Dio. k) Plin. Paneg. c. 56.

pis. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 852 P. X. 99.
TR. P. II. III. COS. II. DES. III.
P. M. GERM.
A. Corn. Palma, C. Soſio Senecione II. cos.
Incipit PATER PATRIAE.

Labente hoc anno Romam ingreditur, et congiarium diſtribuit teſtibus Plinio, et numis. Patris patriae titulum hoc anno admittit, ut et OPTIMI. a ſenatu oblatum, ſed qui ſerius in moneta comparet. De his vide plura infra in titulis Trajani.

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. NERVA. CAES. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I., laureatum, vel radiatum in AE. II.*

D. *Vt in praecedente, ſed addito: TR. P., in AE. I. et II.*

* * *

Vt lit. D.

CONG. PR. COS. II. P. P. S. C. *Imperator togatus ſedet congiario diſtribuendo intentus adſiſtentibus aliis figuris.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

A Trajano in urbem reduce *locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, cum donativi partem milites accepiſſent,* diſerte memorat Plinius. [b]) Literae PR. legendae haud dubie PR*imum*, quia puncto non ſeparantur, cum ſecus P*opuli* R*omani* legi poſſent. Infra ad V. C. 857 occurret CONGIAR. SECVND.

Vt lit. D.

COS. II. DES. III. P. P. S. C. *Victoria gradiens d. clypeum tenet, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. (Muſ. Farnes.)

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. II. P. P. *typis variis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C.

TR. POT. COS. II. P. P. S. C. *typis variis.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 853 P. X. 100.
TR. P. III. IV. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. GERM.
Trajano Aug. III. Sex. Iulio Frontino III. cos.

Menſe Septembri Plinius conſul ſuffectus nomine ſenatus, atque imperii panegyricum, qui ſupereſt, Trajano dixit, in quo laudes, etſi veras, immodica adulatione corrumpit, ac praeterea veterem, ac veram eloquentiam deſiderari facit.

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I. etiam radiatum in AE. II.*

---

a) in Paneg. inde a cap. XX. b) in Paneg. c. 25.

C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. TR. P. *Caput laureatum*, *in AE. II.* (Muſ. Farnes.)

* * *

Vt lit. C.

COS. III. DES. IIII. P. P. S. C. *Miles ſtans*. AE. II. (Muſ. Farnes.)

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. P. P. *variis typis*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

TR. POT. COS. III. P. P. S. C. *variis typis*. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 854 P. X. 101.
TR. P. IV. V. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II.
Trajano Aug. VI. Sex. Articuleio Paeto cos.

Trajanus tributum Decebalo Dacorum regi inde a Domitiani aetate pendi ſolitum repraeſentare detrectat, ejusque infamiae abolendae cauſa ipſe Daciam intrat. Sunt, qui exiſtiment, nixi fide numorum, et marmorum, eam expeditionem jam anno praecedente ſuſceptam. Verum abunde refutantur illi ſilentio Plinii, qui cum menſe Septembri ejus anni panegyricum ſuum dixiſſet, ne verbo quidem inſtantis ejus belli meminit, quod utique ad Trajani ſui laudes nequaquam diſsimulaſſet. Alii hoc eodem, in quo ſumus, anno confectum, deinde triumphatum autumant. At vero Dacici titulus in certis ejus aetatis monumentis nonniſi anno V. C. 856 P. X. 103 comparet. Varias de hoc eruditorum conjecturas expenſas vide apud Tillemontium, [a] et Fabrettum. [b]

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. *variis typis*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

TR. POT. COS. IIII. P. P. S. C. *variis typis*. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 855 P. X. 102.
TR. P. V. VI. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II. III.
C. Soſio Senecione III. L. Licinio Sura cos.

Bellum Dacicum continuatur.

* * *

Ad hunc etiam annum jus habent numi ad annum ſuperiorem deſcripti, in quibus ſolus conſulatus IV. absque numero trib. poteſtatis notatur.

V. C. 856 P. X. 103.
TR. P. VI. VII. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. GERM. IMP. III. IV.
Suburano III. P. Horatio Marcello cos.
Incipit DACICVS.

Capta Sarmizegethuſa Daciae urbe

a) in Nota X. ad Trajanum. b) de Column. Traj. cap. IX.

principe, magnaque ejus regni parte ſiniſtris praeliis amiſſa Decebalus ad Trajanum profectus, ſupplexque pacem duris conditionibus obtinet. [a]) Reverſus Trajanus *ex invicta gente primum triumphum* agit, et DACICVS cognominatur. [b])

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum.*
IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. *Mulier ſedens d. lauream, ſ. haſtam.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum.*
DACICVS. COS. IIII. P. P. *Victoria prorae navis inſiſtens d. lauream, ſ. palmam.* AR. (Muſ. Caeſ.) In alio: *Hercules ſtans.* AR. (Noris Epoch. Syrom. p. 240.)

C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. *Caput laureatum.*
TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. S. C. *Roma galeata thoraci inſidens dexteram extendit verſus Daciam genu flectentem, adſtat imperator paludatus ſ. haſtam tenens.* AE. I. (Vaillant in iconismo Trajani numis hujus formae praefixo.)

D. *Alios duos eodem modo inſcriptos, ſed typo diverſos memorant Fabrettus autopta,* (de Columu. Traj. pag. 275.) *et Noriſius.* (de Epoch. Syrom. p. 241.)

Poſtremi tres numi magnum adferunt ad hiſtoriam, et chronologiam momentum. Ex his enim invicte probatur, quod jam praeſtitit Fabrettus, [c]) Trajanum non Kalendis Ianuariis anni praeſentis V. C. 856, ſed ſequentis 857 proceſsiſſe conſulem V., quia cum tribunicia poteſtate VII., quam is inivit initio Novembris anni praeſentis, conjungitur COS. IV. DES. V. Commode iſthaec. Verum reclamant veteres omnes faſtorum Romanorum ſcriptores, qui conſenſu unanimi conſulatum Trajani V. anno V. C. 856, non ſequenti 857, adfigunt, quae difficultas tanta viſa eſt Pagio, ut auderet adſerere, vel erratum fuiſſe a monetariis ſcalpendo perperam TR. P. VII. pro TR. P. VI., vel numos eſſe ſpurios, praecipue cum non facile alterius imperatoris plures numi adulterini circumferantur. [d]) Noriſius, Fabrettus, Mediobarbus numis fidem habent, conſulatumque differunt. Tillemontius ambiguus haeret, quem ſuper hoc argumento conſule. [e]) Me ſi quis conſulat, ajo, differendum conſulatum, non modo nixus auctoritate numorum, ſed et argumentis aliis, quae antequam producam, paucis reſpondendum eſt Pagio numorum fidem in dubium vocanti. Eſto, errari potuiſſe in numo uno, verum ſic inſcripti produntur tres; eos vero νοθειας accuſare inhumanum videatur, cum eorum probitatem tueantur Vaillantius, Fabrettus, Noriſius, illuſtres hujus cauſae vades. Quod ait, falſariorum artem ſeſe praecipue in adulterandis Trajani numis exercuiſſe, luben-

a) Dio L. LXVIII. § 9. b) Plin. epiſt. 4 lib. VIII. Dio l. c. § 10. c) de Columu. Traj. p. 274. d) Critic. Baron. ad ann. 103. e) Nota X. et XIII. ad Traj.

ter dabo, verum iis tantum, qui factum aliquod ad hiſtoriam illuſtrius inſculptum offerunt, quorum catalogum dabo ad calcem monetae hujus imperatoris, non autem iis, qui vulgares tantum inſcriptiones, et typos continent, quales ſunt ii omnes, de quibus nobis nunc ſermo, et diſputandi cauſa.

Quod numi adſerunt, egregie confirmat marmor his verbis compoſitum:

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANVS. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. P. P. INCHOATAM. A. D. NERVA. PATRE SVO. - - -

Hujus marmoris fides nequaquam ambigua; nam praeterquam quod illud Gruterus binis locis paene invariatum, integris certe notis chronologicis propoſuit, [a]) illud etiam de novo inſpici, conſulique curavit Noriſius teſtante non modo Fabretto, [b]) ſed etiam ſe ipſo. [c]) Inquiramus ergo in notas chronologicas. Dicitur Trajanus TRIB. POT. VI. Coepit hic tribunatus exeunte Septembri V. C. 855, et cum Trajanus ſecundum patronos adverſae ſententiae proceſſerit conſul quintum Kalendis Ianuariis anni proxime ſequentis 856, marmor autem eum dicat COS. IIII., neceſſe foret, illud poſitum fuiſſe intra Octobrem, et Decembrem anni V. C. 855. Ergo etiam numi ſupra ſub A. deſcripti, cum easdem notas, nempe TR. P. VI. et COS. IIII. contineant, intra idem tempus cuſi erunt. At marmor Trajanum dicit IMP. II., numi vero IMP. IIII. Ergo Trajanus in eorum ſententia intra tres hos menſes bis iteravit imperatoris titulum. Ea hujus tituli iteratio Trajano obtigit ex victoriis Dacicis, ut inter omnes convenit. Iam vero in numo obvio B. is dicitur DACICVS COS. IIII., cumque ex Dione conſtet, poſt has victorias Trajanum Romam reverſum de Dacis triumphaſſe, ac tunc demum DACICVM cognominatum, [d]) neceſſe iterum foret, Trajanum intra tres hos menſes duplicem inſignem reportaſſe victoriam, confeciſſe ingens bellum, reverſum Romam, egiſſe triumphum, ex quo Dacici cognomen abſtulit. An iſtud ullo pacto veriſimile? an non rerum infinita copia, et immenſa locorum diſtantia laxius temporis ſpatium poſtulant? Viderint adverſarii, ut his ſe laqueis expediant. Accedit et illud: ſecundum ipſum Pagium duravit bellum Dacicum usque ad annum V. C. 856 P. X. 103, quo tandem Trajanus in conſulatu ſuo V. triumphavit. [e]) At qua is ratione cum hac ſua ſententia componet obvios tot Trajani numos inſcriptos DACICVS. COS. IIII.? quibus docemur utique, Trajanum ante conſulatum V. egiſſe triumphum, dictumque Dacicum, ergo ſecundum ipſum anno V. C. 855 P. X. 102. Deinde, ſi Trajanus anno demum 103 reverſus eſt, triumphavitque, ſequitur, eum Kalendis Ianuariis ejus anni conſulatum V. in

a) pag. 177. 2. et 190. 3. b) de Column. Traj. p. 278. c) Epoch. Syromac. p. 240.
d) L. LXVIII. § 10. e) Critic. Baron. ad ann. 101. et 103.

Dacia inivisse. Verum constat ex Plinio,[a]) propositum fuisse Trajano, non inire consulatum, nisi Romae, quae sane praecipua ei causa fuit recusandi consulatus III., quem absens in Germania suscipere debuisset.

Proposui nodos, qui sententiam partis adversae impediunt. In judicium vocemus nostram, quae consulatum V. in annum V. C. 857 P. X. 104 prorogat. Hic vero plana omnia, et exporrecta. Inivit Trajanus trib. potestatem VI. circa finem Septembis V. C. 855, fuitque tum teste marmore IMP. II. Labente ea trib. potestate usque ad Septembrem anni V. C. 856 bis auxit imperatoris titulum, reversusque est in urbem, et designatus consul V. in annum sequentem, ac tum signati numi litera A. propositi: TR. P. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Egit tum triumphum Dacicum, recepitque DACICI nomen, et mox signati numi litera B. descripti: DACICVS. COS. IIII. Continuo auspicatus est trib. potestatem VII. exeunte Septembri, atque intra hunc, et proximum Decembrem compingendi numi lit. C. et D. inscripti: TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. addito constanter DACICI nomine.

Ceterum negari nequit, magnopere huic quoque sententiae obstare unanimem fastorum consensum. Expendat lector, plusne fiduciae tribuendum sit concordibus aevi inferioris scriptoribus, an monumentis publicis, coaevis, nullasque vices passis.

V. C. 857 P. X. 104.
TR. P. VII. VIII. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Trajano Aug. V. L. Appio Maximo II. cos.

Decebalus propalam accusatus convictusque, neque implevisse pacis conditiones, et res novas moliri, hostis iterum a senatu judicatur.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

TR. P. VII. IMP. IIII. COS. V. P. P. S. C. *typis variis, et obviis.* AE. I. II.

Ex consulatu V. et trib. potestate VII. certum sit, numos hos signatos fuisse a Kalendis Ian. hujus anni usque ad exeuntem Octobrim.

Eadem epigraphe et caput.

CONGIAR. SECVND. COS. V. *Typus congiarii solitus.* AE. I. (Mus. Farn. Vaill.)

Alterius hujus congiarii scriptores non meminere, neque numus aliud praeter consulatum V. enunciat per plures annos vagum. Tribuendum tamen huic anno satis fidenter ausim adserere, quia in eo eadem est capitis inscriptio, quae in numis praecedentibus tam hujus anni, quam exeuntis superioris. Videbimus autem ex numis, quos deinceps cum consulatu V. describemus, capitis epigraphen esse diversam, ac propterea eos annis potius sequentibus tribuendos.

a) Paneg. c. 60.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum.*

DACICVS. COS. V. P. P. *Dacia moesta clypeo patrio insidens, infra gladius incurvus.* AV. *Victoria gradiens.* Quin. (Muf. Caef.)

Hos quoque numos ad hunc annum referendos exiftimo, quoniam habemus numos aureos, et argenteos anni prioris fimiliter utrinque infcriptos mutato tantum confulatus numero, in averfa autem numorum, quos deinceps fignatos videbimus, vix unquam omittitur titulus *Optimi Principis.*

IMP. NERVA. TRAIANVS. AVG. GER. DACICVS. *Caput laureatum.*

P. M. TR. P. COS. V. P. P. *typis variis ad victoriam Dacicam fere adludentibus.* AV. AR.

Rationes mox adlatae hos quoque numos huic anno vindicant.

V. C. 858 P. X. 105.
TR. P. VIII. IX. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Ti. Iulio Candido II. A. Quadrato II. cos.

Incipit verifimiliter hoc anno in partibus numorum anticis epigraphe dandi cafu expreffa, et in averfis titulus OPTIMI. PRINCIPIS, de quo vide plura in notis fub finem numorum Trajani.

Trajanus facto in Danubio ponte lapideo ftupendi operis Daciam intrat, qua tota capta Decebalus violentas fibi manus infert. Imperator regis thefauros five in Sargetia flumine, five cavernis defoffos reperit. Facta ifthaec anno praefente, et haud dubie parte fequentis. Palma Syriae praefes Arabiam Petraeam Romanis fubjicit. [a])

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum.*

DAC. CAP. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *variis typis Daciam captam adumbrantibus.* AR.

Vere ad hiftoriam. Numi poft primum bellum Dacicum a Trajano motum fignati *Daciam captam* non praedicant, quoniam ea licet fub duris conditionibus permiffa Decebalo fuit. At nunc *captam* legimus, ut capta revera fuit tefte Dione, [b]) aliisque.

Eadem adverfa.

DANVVIVS. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Fluvius decumbens dexteram navi adftitutae adplicat, f. urnae innititur.* *AR.* obvius.

Huic fociandus alter :

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Fluvius f. arundinem tenens d. Daciae jacentis collum premit, dextero genu ejus femori impofito.* AE. I. obvius.

Merebatur illuftris hic fluvius, ut in numis quoque proponeretur, cum quod teftis effet luculentus immenfi in bellum Dacicum apparatus, et ex vicino victoriarum, tum quod trajiciendus erat, ut in hofticum perveniretur. Idem in numo ex propofitis altero violentas proftratae Daciae manus inferendo indicare videtur, ejus quoque in fubigenda Dacia aliquod fuiffe meritum. Revera

a) Dio L. LXVIII. § 14 feq. b) l. c.

claſſem in Moeſia, atque adeo in Danubio adverſus barbarorum incurſiones ſtetiſſe, comprobat praeter plures alias inſcriptio Gruteriana, [a]) in qua *claſſis Flaviae Moeſicae* ſit mentio. At maxima Trajano ex ipſo flumine parta gloria, cum illud ponte lapideo junxit, quod opus, ſi Dioni fides eam ſubſtructionem adcurate deſcribenti, longe omnia Trajani opera ſuperavit, docuitque, nihil eſſe, quod humano ingenio effici nequeat. [b]) Ejus formam aedificii videre ſibi videntur eruditi in columna Trajani Romae ſuperſtite, et quidem tabula E ſegmento LXXIV. num. 260 picturae Morellianae, poſitae ad calcem Theſauri numorum imperatorum. Exſtat etiam ejus pontis arcus unus in aeneis quibusdam Trajani numis, quos vide infra inter numos vagos conſulatus V. At enim non vereor, νοθειας notam impingere numo aeneo a Mediobarbo edito, [c]) in quo: PONS. TRAIANI. DANVVIVS typo pontis, quam mercem verecunda quaevis muſea hactenus repudiavere, atque ſimilis fraudis figmentum reputo inſcriptionem ad hoc argumentum pertinentem, vulgatam pridem a Lazio, et Leunclavio, reſtitutam a Grutero, [d]) quam ferunt in ponte Danubii ad ruinas urbis Warhel repertam:

PROVIDENTIA. AVG. VERE PONTIFICIS. VIRTVS. ROMANA. QVID. NON. DOMET. SVB IVGVM. ECCE. RAPITVR. ET DANVBIVS.

An in ullo unquam Romanorum epigrammate, praecipue publico, ſimilem legimus orationem, et tam indecoram jactantiam? et an dignus majeſtate Romana ineptus in verbo PONTIFICIS luſus? Nimirum recens adulteratorum fraus ſeſe potiſsimum in fingendis veterum prodigiis exercuit, quo facilius cupidis illuderent.

Ceterum non defuere, qui verba Dionis hunc pontem usque adeo efferentis in examen vocarent, negarentque, poſſe datas ab eo menſuras cum legibus architectonicis conſiſtere, quantumque ex ejus reliquiis, quae ſuperſunt hodie ad portam ferream Serviam inter, et Walachiam poteſt colligi, opus univerſum diditam de eo famam non aequare, pilasque tantum fuiſſe lapideas, fornices ligneos. Vide Marſilii Danubium variis locis, et in compendio notam Reimari ad hunc Dionis locum. Dejiciendum autem curavit Hadrianus metuens, ne barbari oppreſsis pontis cuſtodibus in Moeſiam intrarent. [e]) Teſte Procopio [f]) utrique pontis capiti additum fuit caſtellum, operisque architectus Apollodorus Damaſcenus, quod poſtremum adfirmat etiam Tzetzes. [g])

De jactato alio ponte lapideo in Iſtro, opere Conſtantini M., ac numis ejus teſtibus, vide hujus Auguſti monetam.

* * *

a) pag. 575. 1. 6. b) L. LXVIII. § 13. c) in Trajano ad V. C. 858. d) pag. 162. e) Dio l. c. f) de Aedific. Iuſtin. L. IV. c. 6. g) in Chiliade II.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*

ARAB. ADQ. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. calamum, pro pedibus ſtruthio, in aliis camelus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

ARAB. ADQVIS. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Idem typus.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Inde ab Auguſti aetate, qui Arabiam duce Aelio Gallo, ſed infelice ſucceſſu, tentaverat, ei regioni ab armis Romanis quies fuit. Felicius iſtud ſub Trajano tentatum, qui eam Eutropio teſte in provinciae formam redegit. Ejus expeditionis dux fuit A. Cornelius Palma Syriae praeſes. Tempus definit Dio, nempe quo bellum Dacicum II. exivit, [a]) et apertius Chronicon Euſebii, et Alexandrinum, ex quibus habemus, Arabas Petraeos, et Boſtrenos ab anno praeſente annos ſuos computare, de qua epocha egi in numis urbium Arabiae. Recte igitur numi laudati, teſtes *Arabiae adquiſitae*, huic anno tribuuntur, etſi ſequentem etiam non reſpuant. Vix eſt, quod moneam, partem a Romanis occupatam exiguam tantum Arabiae immenſum excurrentis partem conſtituiſſe, eamque, quae Iudaeae adſita, et a Petra ejus urbe principe *Petraea* appellata fuit. Ad typum quod attinet, fuiſſe camelum, animal in Arabia perfrequens, proprium ejus regionis ſymbolum, cum ex numis gentis Aemiliae, et Plautiae, tum ex aliis Graecis, inſcriptis ΑΡΑΒΙΑ, cognitum eſt. Quod vero dextera geſtat, Triſtanus, qui in hoc explicando redundat, [b]) ramum turis, quodque ſiniſtra, calamum odoratum, ſecundum veteres ſcriptores Arabiae opes, ſuſpicatur, qua in ſententia ſubinde adſeclam habuit Spanhemium, [c]) quod examen hiſtoriae naturalis ſtudioſis permitto.

V. C. 859 P. X. 106.
TR. P. IX. X. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. V.
L. Ceionio Commodo Vero, L. Tutio Cereali cos.

Trajanus in urbem reverſus de Dacis iterum triumphat. [d]) Viam per paludes Pomptinas munire incipit, [e]) de quo vide infra ad annum V. C. 863.

Tillemontius, aliique cenſent, Trajanum hoc adhuc anno profectum in Orientem, ut Parthis bellum inferret, et anno ſequente in urbem iterum reverſum. Verum iſtud prorſus non videri veriſimile, infra in animadverſione II. evincere conabor.

* * *

Numi certi hujus anni non habentur, eos tamen, qui huc pertinere poſſunt, vide inter numos vagos conſulatus V. poſt numos ad annum V. C. 864 deſcriptos.

a) L. LXVIII. § 14. b) Comm. hiſt. T. I. p. 299. c) T. I. p. 360. d) Plin. L. VIII. epiſt. 4. e) Dio L. LXVIII. § 15.

V. C. 860 P. X. 107.
TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. V.
L. Licinio Sura III. C. Sosio Senecione IV. cos.

Incerta hujus anni acta historicorum inopia.

* * *

De numis anni hujus eadem esto lex.

V. C. 861. 862. P. X. 108. 109.
TR. P. XI. XII. XIII. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
App. Annio Trebonio Gallo, M. Atilio Metilio Bradua cos.
A. Corn. Palma II. C. Calvisio Tullo II. cos.

Eadem rerum utriusque hujus anni ignoratio, et numorum, qui ad hoc tempus pertinent, incertitudo.

V. C. 863 P. X. 110.
TR. P. XIII. XIV. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
Ser. Salvidieno Orfito, M. Paeducaeo Priscino cos.

Viam Benevento Brundusium sternendam curat, coeptamque per paludes Pomptinas finit. (V. marmora mox citanda.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
VIA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Mulier humi sedens d. rotam, s. rupi imposita.* AE. I. (Mus. Caes. Mediobarb.)

Magnos sumptus fecisse Trajanum in sternendas vias, obiter praedicat Dio. [a]) At alio loco commemorat, [b]) eum paludes Pomptinas lapidibus stravisse, additis per viam aedificiis, et pontibus magnificis. Inchoatam hanc jam fuisse anno V. C. 859 saltem mox finito bello Dacico II., satis ex verbis Dionis colligitur, finitam vero anno praesente, aut saltem sequente, docet lapis Tarracinae exstans, quem his verbis sistit Fabrettus autopta: [c])

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILI VS. NERVA. TRAIANVS. AVG. GER MANICVS. DACICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XIIII. IMP. VI. COS. V. P. P. - - SILICE. SVA. PECVNIA STRAVIT

Hoc item anno, aut exeunte superiore terminatam ab eo viam aliam, quae Benevento Brundusium ducit, aliud marmor apud Gruterum docet: [d])

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERM. DACIC. PONT. MAX. TR. POT. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. VIAM. A. BE NEVENTO. BRVNDVSIVM. PECV NIA. SVA. FECIT

Exstat hoc marmor hodieque in oppido dicto *Bisceglia.* [e]) In marmore Gruteri [f]) habemus curatorem VIAE. NOVAE. TRAIANAE, et apud eundem [g]) *curatorem trium Trajanarum.* In alio narratur, [h]) Trajano imperante stratam viam per Bruttios, et Salentinos, sed

a) L. LXVIII. § 7. b) l. c. § 15. c) de Colum. Traj. p. 291. d) pag. 151 2.
e) Voyage pittor. de Naples Vol. III. p. 38. f) p. 1091. 8. g) p. 446. 4. h) p. 199. 1.

notis chronologicis in hoc valde corruptis. Neque vero is Italiae solum muniendis viis providit, sed remotis etiam provinciis; nam Victor memorat *iter conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico mari in Galliam permeatur.* [a]) Galenus quoque insignes vias a Trajano munitas praedicat. [b]) Quae vero in praesente numo VIA TRAIANA vocatur, ea ipsa haud dubie est, quam per Pomptinas, atque inde Brundusium ductam diximus, quaeque eadem fuit, quae vetus Appia, sed quam Trajanus aut vitium passam refecit, aut omissis ambagibus contraxit, aut interruptam continuavit.

Similes numi adhuc in consulatu VI. Trajani, iique tum copiosius, et ex omni quidem metallo percussi sunt. Quid quod multis post Trajanum annis praeclari ejus moliminis in numo renovata est memoria, qui talis esse fertur:

IMP. TRAIANO. PIO. FEL. AVG. P. P. *Caput laureatum.*

VIA. TRAIANA. *Mulier humi sedens d. flagellum, s. rotae innixa.* AR.

Cl. le Beau numi hujus index [c]) suadente metallo, (nam vilioris est argenti) fabrica, modulo, literarum forma, et quia *Pii Felicis* nomina adduntur, quibus simul sumptis nullus imperatorum ante Commodum usus est, inferiore eum aevo signatum judicavit, cumque Gordiani Pii in eo lineamenta agnovisset, non dubitavit huic eum imperatori tribuere, cui forte placuerat, quia viam Trajanam refecerit, alterum se Trajanum velle videri, ac nominare etiam. Alia mihi sententia. Esse eum aetatis multo inferioris partum, facile mihi cum viro cl. convenit, sed non esse in eo propositum Trajanum, non continuo dedero. Ait, obstare nomina *Pii Felicis*, at constat, sequiore aevo nonnunquam defunctis principibus fuisse tributos titulos, quibus usi sunt principes successores. Sic idem Trajanus apud Havercampum in numo contorniato dicitur P. F. [d]) Ad lineamenta quod attinet, erudito le Beau Trajanum fastidienti plane adversatur Mangeartus illata ejusdem numi mentione, *il n' est pas possible,* ait, *d'y méconnoître les traits de Trajan, pour peu qu'on veuille y faire attention.* Gordianum etiam in hoc numo inficiatur Harduinus, et Trajanum ipsum agnoscit, sed prave formatum. [e]) Restitutam ergo serius munitae ejus a Trajano viae memoriam inserto etiam ejus capite dubitari nequit, quo modo et praecedentium Augustorum consecrationes imperator, quisquis ille fuit, renovavit, eorum quoque capitibus in moneta propositis, quae ipsa pariter a veris eorum lineamentis plerumque multum abludunt.

* * *

Alios hujus anni numos vide inter numos vagos consulatus V. post annum sequentem descriptos.

V. C. 864 P. X. 111.
TR. P. XIV. XV. COS. V. DES. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
C. Calpurnio Pisone, M. Vettio Bolano cos.

Incerta iterum hujus anni acta. Ta-

a) in Caesarib. b) de meth. med. L. IX. c. 8. c) B. L. Tom. XXI. p. 347. d) Num. cont. p. 102. e) ad Plin. T. I. p. 411.

men certos hujus anni numos habemus.

IMP. TRAIANO. AVG. GER DAC. P. M. TR. P. COS. V. DES. VI *Caput laureatum.*

AET. AVG. (*de qua epigraphe continuo*) PIET. *vel* VESTA, *vel: Victoria inscribens clypeo:* DACICA, *addito in singulis:* S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis.* AR. (Muf. Caef.)

NVMI VAGI

consulatu V. notati.

Ingens est numorum Trajani copia, qui consulatum V. inscriptum praeferunt, sed certos characteres non habent, unde colligi posſit, cui anno ex annis octo, quibus consul V. exstitit, numi sic inscripti sint inferendi. Ex infinita messe seligam tantum eos, qui insigniores, et eruditiores typos offerunt praemissa pro more inscriptionum capitis oeconomia.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

C. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

AET. AVG. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier stans d. caput Solis, f. Lunae.* AR. (Muf. Caef.)

Eandem aversam jam habuimus in aureis Vespasiani, et Titi. Romanos principibus suis adsignasse *Aeternitatem*, velut certam divinitatis notam, nimio constat. Ne cumulem generalia exempla, en tibi exemplum, quod ad Trajanum privatim pertinet. Scripsit ad Trajanum Plinius, a) *Rogatus a Nicaeensibus publice per ea, quae mihi et sunt, et debent esse sanctissima, id est: per AETERNITATEM TVAM, salutemque, ut preces suas ad te perferrem etc.* Ejus imago veteribus fuere Sol, et Luna, quoniam, ut ait Mamertinus, b) *quidquid immortale est, stare nescit, aeternoque motu se servat aeternitas.* Vide similem sententiam apud Pacatum. c) At jam antiquissimis temporibus utrumque sidus aeternitatem signavit. *Thronus ejus*, inquit psaltes regius, d) *sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum.* Sed et auctor est Diodorus Siculus, e) Aegyptios vetustissimos mundum supra se contemplatos, et non sine stupore demiratos universi naturam existimasse, *ἐιναι δυο θεȣς αἰδιȣς τε και πρωτȣς τον τε ἥλιον, και την σεληνην*, *esse duos deos aeternos, et primos Solem, Lunamque*, quorum illum dixere Osirin, hanc Isidem. Sed de hoc gemini astri symbolo cum principibus Romanis comparato vide, quae plura adferemus ad numum Severi anni V. C. 955, cujus antica inscribitur: CONCORDIAE. AETERNAE.

---

a) L. X. epist. 87. b) in Genethl. Maxim. c. 3. c) in Panegyr. c. 10. d) Psalm. LXXXVIII. v. 38. e) Bibl. L. I. § 11.

Vt lit. A.

ALIM. ITAL. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus ſtans dexteram extendit verſus duas parvas figuras adſtantes, ſ. volumen, ut videtur.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B. .

Epigraphe ſimilis addito S. C. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. cornucopiae, adſtat parva figura togata.* In aliis: *Imperator ſedens dexteram extendit verſus mulierem adſtantem cum binis infantibus, quorum unum in ulnis geſtat adſtante altero.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Laudabilem Trajani curam alendae Italiae ſoboli impenſam, tam auctores veteres, quam marmora, et numi teſtatam reliquere, tametſi idem meritum jam praeceperit pater Nerva, ut diximus ad hujus numum inſcriptum: TVTELA. ITALIAE anni V. C. 850. Depraedicat in Trajano beneficium iſtud Dio, cum narrat, [a]) Trajanum V. C. 852 in urbem reverſum *reipublicae curam inprimis geſſiſſe, ſic ut civitatibus etiam Italiae multa largitus ſit ad educationem liberorum*, deinde Plinius in Panegyrico, dum capite XXVI. et binis ſequentibus conquiſitos, conſcriptosque infantes memorat, qui publicis ſumptibus alerentur. *Paullo minus*, ait, *P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quae liberalitas principis noſtri conquiſivit, invenit, adſcivit. Hi ſubſidium bellorum, ornamentum pacis, publicis ſumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his tribus replebuntur etc.* Dictus fuit panegyricus anno V. C. 853, ex quo patet, Trajanum mox ab adito imperio tam praeclarae humanitati animum adplicuiſſe. Addimus extra cauſam, Plinium hanc principis ſui liberalitatem non tantum oratoris more collaudaſſe, ſed etiam imitatum, cum certam ſummam IN. ALIMENTA. PVERORVM. ET. PVELLARVM. PLEB. VRBAN. dediſſe perhibetur in marmore apud Muratorium, [b]) cujus praeſtitae liberalitatis meminit etiam in epiſtola ad Caninium. [c]) Ad Trajanum ut revertar, lapis haud multo poſt ſtatutus, nimirum intra annos V. C. 854 et 856, ut inſcriptus conſulatus IV. docet, vulgatusque a Muratorio [d]) eandem principis optimi liberalitatem commendat:

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG. GER. PONT. MAX. TRIB. POT. COS. IIII. P. P. NOMINE. PVERORVM. PVEL LARVMQVE. EX. S. C. PVB. D. D.

aut, ut in ſimili apud Gruterum legitur: [e]) NOMINE. PVERORVM. PVELLARVMQVE. VLPIANORVM. Proximum pro temporis ſerie monumentum, quod hanc Trajani beneficentiam comprobet, eſt inſignis tabula aenea quantivis pretii, anno 1747 in agro Placentino eruta, lata pedes X S., alta pedes VS. pondere librarum DC., in quam commentati ſunt Muratorius, et Gorius in opere Florentiae edito in folio anno 1749, et quae deſcribitur a Sebaſtiano Donato in Supplem. ad nov. Thes. Muratorii Part. II. p. 437, in cujus exordio legitur:

---

a) L. LXVIII. § 5. b) pag. 732. c) L. VII. ep. 18. d) pag. 230. 5. e) pag. 1084. 7.

OBLIGATIO. PRAEDIORVM. OB. IIS. DECIENS. QVADRAGINTA. QVATVOR. MILLIA. VT. EX. INDVLGENTIA. OPTIMI. MAXIMIQVE. PRINCIPIS. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANI. GERMANICI. DACICI. PVERI PVELLAEQVE. ALIMENTA. ACCIPIANT. etc.

Ex titulo DACICI eruimus, tabulam hanc confectam inde ab anno V. C. 856. Ejus liberalitatis a Trajano in generis humani incrementum exercitae meminit etiam Spartianus, [a]) atque ut ad numos redeam, factum istud comprobatur copiosis numis non modo in consulatu ejus V., sed etiam serius in VI. percussis, qui elegantes ad rei argumentum typos offerunt. Habemus ergo hanc Trajani liberalitatem per quinque postremos consulatus, sive ab anno V. C. 852 saltem usque ad 865 publicis monumentis consignatam, et nobilitatam. Coeptum a Nerva et Trajano beneficium principibus successoribus in exemplum abivisse, videbimus in numis Faustinae senioris inscriptis: PVELLAE. FAVSTINIANAE. Pium M. Aurelii institutum commendat marmor, quod dedicavere PVERI. ET. PVELLAE. ALIMENTARI. FICOLNENSIVM, [b]) tum et *novae puellae Faustinianae* ab eodem principe nutritae. [c]) Principis incerti meritum celebrat marmor a Muratorio editum, [d]) quod hoc loco lubet totum restituere:

C. ALFIO. C. F. SERGIA
CLEMENTI. MAXIMO. IV VIR. I. D.
AEDILIQ. PECVNIARVM
PVBLICAR. Q. ALIMENTOR.
PVERI. ET. PVELLAE. QVI
EX. LIBERALITATE. SACRATISSIMI. PRINCIPIS. ALIMEN.
ACCIPIVNT. CONSENSV
PARENTVM. EX. AERE
CONLATO.

Sed de praebitis cum a Trajano, tum successoribus alimentis vide plura alia apud Spanhemium. [e]) Quaestores alimentorum, qualis ex proximo marmore fuit C. Alfius, vel ut alibi vocantur, quaestores pecuniae alimentariae, plures ex lapidibus collegit Reinesius. [f])

* * *

Vt lit. B.

AQVA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Genius fluvii intra antrum procumbens d. arundinem, s. urnam, ex qua aqua profluit.* AE. I. II. Obvius.

Trajanum aquis urbis Romae restituendis, corrigendisque magnam curam impendisse testem habemus locupletem Sex. Iulium Frontinum. [g]) *Nec satis fuit*, inquit, *principi nostro* (Trajano) *ceterarum restituisse copiam et gratiam. Anionis quoque novi vitia excludi posse vidit.* Et postquam narrasset, qua is ratione excluserit vitia, concludit, *haec tam felix proprietas aquae, omnibus dotibus aequatura Marciam, copia vero su-*

---

a) in Hadriano. b) Marini Iscriz. Alban. p. 42. c) Capitolin. c. 26. d) pag. 469. 9. e) Tom. II. p. 542. f) Syntagm. Inscr. T. I. p. 405. g) de Aquaed. art. 92. 93.

peratura, venit in locum deformis illius, ac turbidae, novum auctorem imperatorem Caesarem Nervam Trajanum Augustum praescribente titulo. Argumentum istud adhuc in Trajani consulatu VI. illatum est monetae, et quidem omnis metalli.

* * *

Vt lit. B.

CONGIARIVM. TERTIVM. S. C. *Typus congiarii solitus, retro tripus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Quo anno Trajanus tertiam hanc liberalitatem erogaverit, decidi nequit.

* * *

Vt lit. A.

COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *typis variis.* AV. AR. etiam Quin.

Numi aurei, et argentei sic inscripti fuere ordinaria moneta per totum consulatum V. signata, sed quae certis annis adfigi nequit. Est hujus generis numorum ingens copia, neque minor varietas in typis manente eadem utrinque inscriptione. Hi plerumque sive ad victoriam Dacicam, et Arabiam adquisitam adludunt, sive varia numina, templa, symbolica etc. offerunt, quae singula recensere longum foret, et parum ad causam profuturus labor.

* * *

Vt lit. B.

PORTVM. TRAIANI. S. C. *Portus variis aedificiis ornatus, in cujus medio triremes.* AE. I. (Vaill. Mus. Farn. et Christinae.)

Tres sunt Italiae portus, qui hunc *portus Trajani* titulum vindicare sibi posse videntur, I. *Centum cellae*, hodie *Civita vecchia*, de quibus sic coaevus Plinius: a) *Villa pulcherrima* apud hanc urbem *cingitur viridissimis agris, imminet litori, cujus in sinu fit cum maxime portus.* Et cum prolixe enarrasset rationem novi operis, addit: *habebit hic portus etiam NOMEN AVCTORIS.* II. Ostia ex vetere scholiaste Iuvenalis, qui ad hujus versus 76 et 77 Satyrae XII.

Tandem intrat positas inclusa per aequora moles,
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia sursum,

sic commentatur: Inclusa per aequora, *portum Augusti dicit, sive Trajani.* Porrectaque, *quia Trajanus portum Augusti restauravit in melius, et interius tutiorem SVI NOMINIS fecit.* III. Ancona, nam in arcu Trajani, qui integer adhuc exstat in portu Anconae, hoc legitur epigramma praemissis ejus titulis, et TR. POT. XVIIII. b)

PROVIDENTISSIMO. PRINCIPI. SENATVS. P. Q. R. QVOD. ACCESSVM ITALIAE. HOC. ETIAM. ADDITO EX. PECVNIA. SVA. PORTV. TVTIOREM. NAVIGANTIBVS. REDDIDERIT.

Omnibus rite expensis verisimillimum videtur, hunc *portum Trajani* esse portum Centum cellarum, qui totus Trajani opus fuit, quemque diserte Plinius *habiturum nomen auctoris* testatur. Atque etsi Ostiensis etiam portus dicatur Trajani, levius tamen prae Pliniano est scholiastis testimonium, qui in veris nominibus potuit hallucinari, et ut illud demus quoque, verisimile non est, voluisse senatum in moneta praedicare por-

a) L. VI. epist. 31. b) Gruter pag. 247. 6.

tum a Trajano tantum restauratum, auctumque, et negligere alterum Centum cellarum ab eo immensis sumptibus e fundamento excitatum. Multo minus intelligi poterit portus Anconitanus, quem amplificatum quidem a Trajano, et tutiorem redditum constat, at non ab eo appellationem traxisse.

Vt lit. A.

REST. ITAL. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus stans mulierem genu flectentem sublevat, versus quem duo puelli adstantes manus attollunt.* AV. et mutatis nonnullis AE. I. II. (Mus. Caes.)

Dubium non est, hoc typo innui alimenta, de quibus supra actum, soboli Italiae adsignata, eamque hac liberalitate restitutam.

Vt lit. C.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Typis variis.* AE. I. II.

Numi cum hac epigraphe per hunc consulatum omnium maxime obvii, et quidem in omni metallo, et forma, et potiorem numorum Trajani partem constituunt. Typorum etiam prodigiosa varietas, plerumque ad victam Daciam adludentium. Ex omni grege binos digniores seligam.

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Circus cum omni suo ornatu.* AE. MM. mod. et AE. I. (Mus. Caes.)

Factos a Trajano in Circum sumptus commemorat Dio: [a]) *Hippodromo inscripsit: perfecisse se, ut populo Romano sufficeret; nam postquam damnum passus esset, majorem, et pulchriorem effecit.* Etiam Pausanias inter magnifica Trajani opera recenset hippodromum duorum stadiorum longitudinem aequans. [b]) Fuisse eum delectatum varii generis spectaculis, iterato refert Dio, [c]) et Plinius venationis studiosum testatur. [d]) Neque alia de causa aetate sequiore tot crediderim ei dedicatos numos, quos *contorniatos* dicimus, in quibus missus Circenses, venationes etc. exhibentur, quam quod posteritati constabat, his eum studiis animi relaxandi causa fuisse delectatum. De Trajani in Circum maximum meritis vide paucis differentem cl. Morcellum. [e])

* * *

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Arcus pontis turri utrinque munitus, infra in undis navicula.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Plerisque visum, portum Trajani, de quo supra, non pontem horum numorum typo proponi. At imaginem adcuratius consideranti facile patebit, esse opus arcuatum, et erectum, non horizontali sinu in portus morem curvatum, turrim quoque esse perviam, et instar portae, per quam pons possit adiri. Certi portus, quos in numis habemus, nimirum Ostiensis sub Nerone, et alter sub Trajano, longe alia sunt forma. Exhibet ergo arcus hic, velut pars totius, famigeratum Danubii pontem, de quo egi supra ad numum DA-

a) L. LXVIII. § 7. b) L. V. c. 12. c) L. LXVIII. § 10 et 15. d) Paneg. c. 81.
e) de Stilo inscr. p. 69.

NVVIVS anni V. C. 858. Vide etiam judicium Fabretti de hujus numi typo, a) tum ſimilem typum in numis Severi ad annum V. C. 961.

Vt lit. B.

VRBS. ROMA. HETERNA. (*ſic*) *Templum ſex columnarum, ante quod ſacrificium plurium figurarum.* AE. m. m. (Muſ. Piſani.)

Illuſtris numus, ſi modo genuinus.

V. C. 865 P. X. 112.

TR. P. XV. XVI. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.

Trajano Aug. VI. T. Sextio Africano cos.

Trajanus hoc anno conſul VI. procedit. Ceterum nihil certum ſuppeditant annales.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

ALIM. ITAL.	S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis, qui deſcripti, et explicati jam ſunt in numis conſulatus V.* AV. AR. AE. I. II.
AQVA. TRAIANA.	
ARAB. ADQ.	
PIET.	
VESTA.	
VIA. TRAIANA.	

Vt lit. B.

DACIA. AVGVST. PROVINCIA. S. C. *Mulier pileo patrio tecta rupi inſidens d. ſpicas, ſ. ſignum militare, binis puellis in rupe adſidentibus, quorum hic ſpicas, ille botrum tenet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Daciam a Trajano in provinciam redactam conſtitutis in ea colonis Dio, Eutropius, Victor, Suidas, aliique affatim tradidere. Neque iſtud confirmat modo numus praeſens commatis Romani, ſed etiam numi in ipſa Dacia inde a Philippo ſignati, inſcriptique: PROVINCIA. DACIA. Mediobarbus numos ſimiles jam in conſulatu V. percuſſos memorat. Verum tot, ac tanta ſunt per illud opus extremae indiligentiae teſtimonia, ut ejus unius fide ſtari tuto non poſsit. Numi muſei Caeſarei, aliique certi, quos viderim, nonniſi conſulatum VI. objiciunt. Haec ſi ita habent, videtur Dacia hoc demum anno rebus omnibus rite ordinatis, ſtabilitisque coloniis plenam provinciae Romanae formam indepta. Dicitur Dacia in his numis AVGVSTI. PROVINCIA, quia Auguſtis attributa fuit, non ſenatui, populoque, de qua diviſione, et diſcrimine provinciarum egimus Volumine IV. Ad typum quod attinet, eum deſcripſi ex integerrimis muſei Caeſarei, cum in eorum deſcriptione varient alii. Rupes regionis naturam haud dubie exprimit, quam etiam hoc pacto deſcripſit Dio. b) Statius Daciam ſaepe vocat *verticem*, vel *montem*, etiam abſolute, v. c. in Equo max. v. 80.

tu tardum in foedera MONTEM
Longo Marte domas.

a) de Columu. Traj. p. 98. b) L. LXVIII. § 8.

Botrus, et spicae ad soli fertilitatem adludunt.

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI, *typis variis.* AV. AR. AE. I. II.

Annus hic, et sequens hoc modo majorem monetae partem in omni metallo inscripsit.

V. C. 866 P. X. 113.
TR. P. XVI. XVII. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
L. Publicio Celso II. L. Clodio Crispino cos.

Columna cochlis Trajani exeunte hoc anno, aut priore sequentis parte dedicatur. (Vide, quae mox differam.) Reliqua omnia incerta.

Huic anno applicari etiam possunt numi omnes ad annum praecedentem descripti. Addo insignes alios:

Vt lit. A., in aliis, ut lit B.
(*Vide annum priorem.*)

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in aeneis* S. C.) *Columna cochlis, super qua statua imperatoris.* AR. AE. I. II.

En monumentum Trajani illustre, et in hodiernum diem in urbe aeterna superstes, nihilque ab longae aetatis injuriis passum, nisi quod insistens superne imperatoris statua exitium non evasit. Damnum ut sarciret Sixtus V. pontifex maximus, cum praestitisset ad numorum praesentium fidem aliud ibi Trajani simulacrum constituere, maluit divi Petri apostolorum principis signum aeneum eo loco collocare, magnopere mirantis, quid ad se insculptum per columnae aream bellum Dacicum, caedes ac tumultus, incendia, veteris superstitionis ritus pertinerent, et sic clarissimum istud opus in turpem hybridam transformare. Ejus scriptores veteres non pauci meminere. Obiter Dio: [a]) *In foro columnam maximam collocavit.* Liberalius alii mensuram ipsam addunt. Eutropius altam pedes CXLIV. adferit [b]) Cassiodorus pedes CXL. [c]) P. Victor altam pedes CXXVIII. et habere intus gradus CLXXXV., fenestellas XLV. [d]) cum quo consentit auctor Notitiae imperii utriusque in descriptione Romae.

Stetit ingens haec moles in foro, quod aedificavit Trajanus ipse, et de se *Trajanum* appellavit, ut narrant Dio, et Eutropius, [e]) cujusque mox infra imaginem ex numis intuebimur, atque ut addita inscriptio docet, quam continuo integram proponam, et iisdem paene verbis Dio, [f]) fuit mensurae loco, ad declarandum, quantae altitudinis terra ex monte Quirinali, ut immensis ejus fori substructionibus locus esset, sit egesta. Opus anaglyphum, quo columna tota amicitur, ducta in modum cochleae, unde et *cochlis* dicitur, imaginum serie, sistit res a Trajano per utrumque bellum Dacicum egregie gestas, quas hic describere longum foret, et adiri potest Alphonsus Ciaconius, qui delineatas olim, ut fertur, ab ipso Raphaele Vrbinate, ejusque discipulis columnae hujus figuras commentario erudito illustravit, deinde Raphaelis Fabretti Syntagma de columna Trajani, denique

a) L. LXVIII. § 16. b) in Trajano. c) in Chronico. d) in Regione urb. VIII. e) ll. cc. f) l. c.

imagines aeri incifae, ab adcuratifsimo Andrea Morellio ex gypfeis formis depictae, quas olim Ludovicus M. magnis fumptibus ex ipfo archetypo expreffas deferendas Lutetiam curavit. Hae tabulae aeneae Gorii animadverfionibus illuftratae exftant ad calcem Tomi III. ejus operis, quod numos primorum XII. imperatorum ab eodem Morellio delineatos exhibet.

Tempus, quo mirandum hoc opus finitum, dedicatumque eft, fatis prope definit epigramma fupra columnae oftium pofitum:

SENATVS. POPVLVSQ. ROMANVS IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAXIMO. TRI. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD. DECLARANDVM. QVANTAE ALTITVDINIS. MONS. ET. LOCVS. TANTis operiBVS. *) SIT. EGE STVS

*) Ita poft alios legendum recte contendit Fabrettus, [a]) aliis aliter lacunam explentibus.

Praecipiente hoc epigrammate columna haec perfecta denique eft, quando Trajanus trib. poteftatem XVII. jam inchoavit, quod factum in autumno anni praefentis V. C. 866. Non ergo ejus dedicatio in anterius tempus dimoveri poteft, neque etiam in multo pofterius, quam priorem anni fequentis partem; nam, ut in Animadverfione I. poft hujus Augufti numos fufe probabimus, Trajanus anno fequente inter titulos fuos adoptavit cognomen OPTIMI, quo cum noftrum epigramma abftineat, neceffe eft opus hoc abfolutum, et epigraphen exaratam intra tempus fic definitum, de quo vide adhuc, quae ad fequentem annum inter numos confulatus VI. obfervabo.

V. C. 867 P. X. 114.
TR. P. XVII. XVIII. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
Q. Ninnio Hafta, P. Manlio Vopifco cos.

Incipit hoc anno in numorum antica titulus OPTIMO, *et definit in horum aversa titulus* OPTIMO PRINCIPI. *Vide Animadverfionem I. poft numos Trajani.*

Audito, Chosroen Parthiae regem Armeniam pulfo Exedare dediffe Parthamafiridi, Trajanus ratus violata imperii jura, revera gloriae cupiditate motus in Orientem proficifcitur, bellum Parthis facturus. [b]) Vide Animadverfionem II. eodem loco exftantem.

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.
COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis, aliive typi.* AR. (Muf. Caef.)
Vt lit. B.

a) de Columna Traj. p. 52. b) Dio L. LXVIII. § 17.

P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis*, *aliive typi*. AV. AR. (Muf. Caef.)

Vt lit. B.

PROFECTIO. AVGVSTI. *Imperator eques d. haftam praecedente figura militari, et tribus fequentibus*. AV. (Muf. Caef.)

Alius, *fed antica*, *ut lit. C.* AE. I. (Vaill.)

Hos numos non effe fignatos ante hunc annum, et in ejus averfa exhiberi Trajani ad bellum Parthicum profectionem, abunde per binas animadverfiones ad calcem ejus numorum pofitas probabimus.

* * *

Vt lit. C.

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. S. C. *Columna*, *fuper qua noctua*. AE. I. (Seguin Num. fel. p. 147. Ficoroni Piombi ant. p. 6. feq.)

Exiftimat laudatus Ficoronus, columnam in hoc numo propofitam effe eandem, quae hodie in area curiae Innocentianae montis Cytorii humi procumbens confpicitur, et quae vulgo nunc honori Antonini Pii a M. Aurelio, et L. Vero dedicata fertur, ut dicemus in numis divi Antonini. Caufam inde repetit vir eruditus, quod in imo ejus columnae fcapo legitur epigramma Graecum, quod nomen Trajani, et operis architectum memorat. Quare exiftimat, monumentum unum ab altero mutua opera illuftrari. Viderint iftud eruditi Romani, qui, quae de dicto epigrammate feruntur, poffunt ipfi explorare. Revera confultus a me cl. Zoëga in haec verba refcripfit: nemini jam in urbe dubium videri, columnam hanc Antonini honori fuiffe dedicatam, praetenfam autem epigraphen judice ipfo Cajetano Marinio artis epigraphicae ante omnes peritifsimo aliud non effe, quam rudes quasdam lapicidae notas, quibus columnae aut magnitudo, aut pondus indicatur, cujus generis notae eodem loco incifae jam etiam in aliis columnis funt compertae. Haec et plura alia amicifsimus Zoëga. Ceterum praefentis numi typum Seguinus recte ex numo Conftantini M. explicavit, in quo videas noctuam cippo infiftentem addita epigraphe: SAPIENTIA. PRINCIPIS.

* * *

Numi infcripti, ut in A. B. C. exhibuimus, non modo ad annum praefentem pertinent, fed eo usque differri poffunt, dum denique Trajani titulis nomen PARTHICI accefsit, ut deinceps videbimus.

NVMI ALII CONSVLATVS VI.
quos verifimile eft anno praefente fignatos.

Cum inde ab anno V. C. 858 in numis Trajani omnibus epigraphe capitis in dandi cafu, feu dedicationis ritu concepta fit, habentur numi confulatu VI. infignes, in quibus cafus rectus rurfum obtinet. Habent horum averfae *Forum Trajani, Bafilicam Vlpiam*, et *Divos Nervam et Trajanum patrem*. Hic epigraphes modus, ac praeterea, quod id genus numi fere tantum in auro, et argento reperiuntur, opinari facit, eos jubente Trajano fuiffe fignatos, et cum dicta opera dedicaret, parentibusque fuis illuftriorem quendam honorem haberet, liberaliter in populum diftributos. Facta haec verifimiliter anno praefente,

atque non multo ante, quam ad bellum Parthicum exiret, ſic ut videatur, non voluiſſe eum antea urbe egredi, antequam impoſitam operibus ſuis ſupremam manum, eaque dedicata ipſe conſpiceret. Non leve conjecturae robur addit omiſſus in horum antica titulus OPTIMI, quem infra in animadverſione I. dicemus labente hoc anno collatum, et fere circa autumnum, quo etiam tempore ad bellum egreſſum diximus, ſic ut hos numos ſerius ſignatos credibile non ſit. Deinde cum conſtet, columnam cochlidem, quae in ipſo Trajani foro ſtetit, circa idem tempus fuiſſe dedicatam, ut ad annum ſuperiorem diximus, videtur eodem tempore ipſum etiam forum Trajanum, et baſilicam, quae ejus quoque pars exſtitit, dedicaſſe, ac tum demum omnibus his peractis ad bellum intentum egreſſus.

* * *

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

FORVM. TRAIANI. *Aedificium perelegans ſtatuis, columnis, tropaeis ornatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic inſignis fabricae admirabile illud forum exhibet, cui ut locum planum, atque opportunum reperiret, Trajanus obſtantem montem Quirinalem tanta altitudine, quanta columnae cochlidis eſt, juſsit effodi, ut diſerte Dio, a) et cum ejus verbis plene conſpirans epigramma ipſi columnae cochlidi inſertum, quod integrum ad annum ſuperiorem recitavi. Situm fuit in regione urbis VIII., ut teſtatur P. Victor. b) Ejus architectum Dio alio loco prodit eundem Apollodorum Damaſcenum, qui et mirabilem pontem in Danubio fecit. c) Ornatum fuiſſe undequaque ſimulacris hominum, equorum, et inſignium militarium, non numus hic modo oſtentat, verum et ſcriptum prodidere Pauſanias, d) et A. Gellius, e) qui etiam addit, ſubſcriptum fuiſſe: EX. MANVBIEIS, nimirum Dacico bello reportatis. Ammianus Marcellinus *ejus ſtructuram etiam numinum aſſenſione mirabilem, ejusque giganteos contextus nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos* vocat, f) atque inter reliqua commendat ſtatuam Trajani equeſtrem, quam ipſam exhiberi puto in ejus numis in conſulatu VI. cuſis. Sed et multo adhuc ſerius ejus magnificentiam praedicavit Caſsiodorus, cum ait: g) *Trajani forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt.* Quin vel exeunte ſaeculo VIII. aerae Chriſtianae tam ſpectabiles adhuc ejus fuere reliquiae, ut transiens illac Gregorius M. papa tantae ſubſtructionis admiratus conſilium auderet ſupremum numen implorare, ut ab aeternis inferni poenis eximeretur Trajanus architectus, neque reluctantem piis votis deum experiretur, quam lepidam fabulam miremur a Paulo diacono primum fuiſſe adprobatam, deinde vulgatam. h)

Eadem epigraphe et caput.

BASILICA. VLPIA. *Porticus perelegans gradibus ſublimis, et ſtatuis exornata.* AV. (Muſ. Caeſ.)

---

a) L. LXVIII. § 16. b) in Deſcript. urb. c) L. LXIX. § 4. d) L. V. c. 12. e) Noct. Att. L. XIII. c. 24. f) L. XVI. g) Variar. L. VII. form. 6. h) in vita S. Greg. M.

Basilica est amplior quaedam substructio ornata porticibus, columnis, signis, tropaeis, et magis adeo ad majestatem, et magnificentiam regiam, quam utilitatem seu publicam, seu privatam comparata, unde et nomen traxit, tanquam *aedes regias* diceres. Hoc ἔτυμον jus dedit Statio, basilicam Paulli uno vocabulo *regiae* significandi: [a])

Illinc belligeri sublimis REGIA Paulli.

Vetus illa, atque simplex respublica hac adhuc substructionum vanitate caruit, fatente ipso Livio ad annum V. C. 544: *neque enim tum basilicae erant.* [b]) Non multo post auctis urbis opibus Cato basilicam a se Porciam dictam aedificavit, secutae aliae, quas in lexico suo enumerat Pitiscus. Inter has admirationi fuit basilica *Aemilia*, seu *Paulli*, cujus imaginem dedimus in numis gentis Aemiliae ad denarium inscriptum: AIMILIA. REF*ecta*, quem adi. Servierunt illae in varios usus. Narrat Plutarchus: [c]) tribunos plebis populum in basilicam Porciam convocare fuisse solitos. Et Seneca: [d]) *fremitu judiciorum basilicae resonant.* Alios earum usus vide apud laudatum Pitiscum. Basilicae nostrae, cujus auctor Trajanus, meminit Lampridius, cum narrat, [e]) Commodum toga sumpta *in basilica Trajani praesedisse.* Et Vaillantius laudat Nicephorum narrantem: [f]) *porro senatu in basilicam, quae Vlpia, convocato.* Huic numo jungendus alter similis:

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

BASILICA. VLPIA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Porticus similis.* AE. I. (Mus. Farn. Vaill. Mus. Christin.)

Vtriusque partis inscriptio valuit ab anno V. C. 865 usque ad 867 jam adultum, quo titulus OPTIMO in anticam est trajectus, ut superius pluribus comprobavi. Ergo illustris haec substructio etiam senatu jubente numis fuit illata, atque haud dubie postremo hoc anno V. C. 867, quo dedicatam hanc basilicam verisimile dixi, et antequam Trajanus OPTIMI titulum reciperet.

* * *

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

DIVI. NERVA. ET. TRAIANVS. PAT. *Capita adversa Nervae laureatum, Trajani patris nudum.* AV. AR. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

DIVVS. PATER. TRAIANVS. *Caput Trajani patris nudum.* AV. (Mus. Caes.)

Eadem adversa.

DIVVS. PATER. TRAIAN. *Trajanus pater togatus sedens d. pateram, s. hastam.* AR. (Mus. Caes.)

De Nerva consecrato satis dictum in hujus imperatoris moneta. Superest Trajanus pater naturalis in his numis propositus, qua occasione, quae de illustri hoc viro, et per filii claritudinem multo illustriore sive auctores, sive

a) Silv. I. 1. 29. b) L. XXVI. c. 27. c) in Caton. min. c. 5. d) de Ira L. III. c. 33. e) in Commodo c. 2. f) L. VII. c. 26.

monumenta prodidere, colligere juvat.

Hic patria Hiſpanus jam ſub Nerone clarus exſtitit. Nam a Fl. Ioſepho memoriae proditum, a Veſpaſiano bellum cum Iudaeis gerente miſſum Trajanum legionis X. praefectum, qui Iapham expugnaret, qua in expeditione virtutem ſuam cumprimis probavit. [a]) Idem alio etiam loco ejus meminit, cum Tito Taricheas oppugnanti ſubſidio miſſus eſt. [b]) Ergo propter virtutem charus Veſpaſiano, qui mox imperium adeptus Trajanum conſulem renunciavit, cujus memoriam, faſtis ejus nomen reticentibus, (nam ſuffectum eum fuiſſe dubium non eſt) conſervavit Plinius junior, qui eum *conſularem* vocat. [c]) Videtur etiam tum inter patricios fuiſſe adſcriptus, quoniam idem Plinius eodem loco patricium eum quoque appellat. Ex conſulatu propraetore miſſum in Syriam, docemur numo inſigni, qui editus exſtat in muſeo Pembrock, [d]) et jam antea cognitus Spanhemio. [e])

- - - IMP. PON. - - *Caput Titi laureatum.*

ΕΠΙ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΕΚΡ. *intra coronam.* AE.

Perperam editor ejus muſei Domitianum in antica exhiberi cenſet; nam quo tempore numus hic ſignatus eſt, nimirum V. C. 829, imperatoris titulum Domitianus non habuit, ad quem lapidem nolim offendiſſe ipſum etiam Belleyum, qui erudite de hoc numo diſſeruit. [f]) At Titus jam inde ab anno V. C. 824 imperatoris nomine inſignitus fuit. Cauſa vero dedicandae Tito monetae Trajano fuerit amicitia, atque conjunctio. Nam Ioſephus utroque loco a me ſupra laudato Trajanum Tito adfuiſſe ſcribit. Quin in Iaphae obſidione, cum oppidani jam ad extrema eſſent redacti, Titum ſibi a Veſpaſiano mitti poſtulavit, ut in eum captae urbis poſſet honorem transferre.

Ex anno epochae ΕΚΡ. certi ſumus, numum hunc Antiochiae Syriae fuiſſe ſignatum inde ab autumno V. C. 829, ac praeterea certi ſumus, quod ex nullo ſcriptore tenemus, Trajanum tum propraetore rexiſſe Syriam. Neque iſtud ſolum inſigni huic cimelio debemus, verum etiam quod ejus aevi res in Syria geſtas illuſtrat, ut copioſe videri poteſt in laudata Belleyi diſſertatione, ex qua in hac brevitate pauca ſolum excerpo. Plinius haec de Trajano Aug. praedicat: [g]) *Nonne incunabula haec tibi, Caeſar, et rudimenta, cum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere, cum ferociam, ſuperbiamque Parthorum* *) *ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque et Euphratem admirationis tuae ſocietate conjungeres.* Habemus ergo certum teſtimonium, Trajanum patrem contra Parthos ſtetiſſe, laurumque re bene geſta emeritum. Tempus vero, reliquasque periſtaſes

a) Bell. Iud. L. III. c. 7. § 31. b) l. c. cap. 9. § 8 et cap. 10. § 3. c) Paneg. c. 9. d) Part. III. tab. 87. e) Tom. II. p. 329. f) Mem. B. L. T. XXX. p. 271. g) Paneg. c. 14.

*) Pro *Parthorum* legendum eſſe *barbarorum* non inique conjicit Mathias Geſsnerus in edit. Plinii Lipſiae 1770.

omnes ignoramus. Iam vero conſtat ex iis, quae in annalibus Veſpaſiani ad annum V. C. 828 obſervavi, et pluribus perſequitur Belleyus, [a]) circa iſtud tempus aliquid Veſpaſiano irarum cum Vologeſe Partho interceſsiſſe. Cum igitur eo ipſo tempore Trajanus teſte numo fuerit praeſes Syriae, isque a Plinio dicatur decoratus lauro Parthica, veriſimile eſt, ejus belli curam a Veſpaſiano demandatam Trajano, eumque ex hoc ornamenta triumphalia adeptum, quoniam eum Plinius alio loco *triumphalem* quoque appellat. [b])

Trajanum ex praetura Syriae avocatum fuiſſe ad regendam pro conſule Aſiam, docet inſigne marmor editum a Muratorio, [c]) repertumque apud Laodiceam Phrygiae. Eo in monumento, quod Belleyi in indagandis ejus viri magiſtratibus fugiſſe videtur, haec leguntur:

ΤΙΤΩΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ. ΥΠΑΤΩ. ΤΟ. Ζ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ. ΥΙΩΙ. ΚΑΙ. ΤΩΙ. ΔΗΜΩΙ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ. ΛΥΚΙΟΥ. ΤΟΥ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ. ΤΟΥΤΟΝ. ΛΙΘΟΝ. ΕΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ. κ. τ. λ. ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΤΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΤΟΥ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ.

Tito Caeſari Auguſto Veſpaſiano cos. VII. imperatoris Veſpaſiani F. et populo Nicoſtratus Lycii F. Nicoſtrati N. hunc lapidem ſuis ſumptibus erexit etc. Dedicavit Trajanus procos.

Idem marmor vidit, ediditque Chandlerus, [d]) ſed qui poſtrema vocabula plenius ſic legit: ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΜΑΡΚΟΥ. ΟΥΛΠΙΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. Ex quo adeo certi ſumus, marmoris hujus Trajanum fuiſſe ex gente Vlpia. Ex inſcripto Titi conſulatu VII. manifeſtum eſt, lapidem hunc dedicatum anno V. C. 832, et quidem ejus altero ſemeſtri; nam Titus primum ex ante diem IX. Kal. Iul. ejus anni dictus eſt Auguſtus. Inique dubitat Muratorius, an nomine *Trajani proconſulis* in hoc lapide memorati indicetur Trajanus poſtea dictus Auguſtus, an ejus pater. Conſtat Trajanum filium anno V. C. 832 annos fuiſſe natum nonniſi XXVI., quae aetas muneri proconſulari matura non fuit, atque ipſe anno demum V. C. 844 conſul primum proceſsit. Ergo lapis hic ſine dubio ad Trajanum patrem pertinet, eumque Aſiae fuiſſe proconſulem evincit. Quid eo deinceps factum, et quo anno, quave morte obierit, incompertum. Satis conſtat, quo tempore Plinius panegyricum dixit, nimirum anno V. C. 853, eum in vivis non amplius fuiſſe, ut patet ex ejus capite 89.

Quem ex Plinio *patricium*, *conſularem*, et *triumphalem* vidimus, [e]) et ex numo, et marmore rectorem primum Syriae, deinde Aſiae, praeſentes numi Latini Trajani juſsu ſignati *divum* faciunt, quod reticuere ſcriptores, alterumque iſtud poſt Domitillam Veſpaſiani uxorem habemus exemplum hominis inter coelites relati, qui privatus mortuus eſt. Quo

a) l. c. pag. 282 b) Paneg. c. 9. c) pag. 446. 3. d) Inſcr. ant. pag. 30.
e) Paneg. c. 9.

anno Trajanus in patrem pius hos ei honores decreverit, incertum. Anno V. C. 853, quo dictus eſt Plinii panegyricus, humanitatem nondum exuit; nam ſic de eo Plinius: a) *ſed et tu, pater Trajane (nam tu quoque, ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus obtines ſedem) - - - Macte uterque* (Nerva et Trajanus pater) *ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contuliſtis. Licet alteri veſtrum filii virtus triumphalia, coelum alteri dederit* - - - Ex quo patet, tum adhuc Trajanum Aug. patri ſtatuas triumphales, et ornamenta quidem, ſed nondum coelum decreviſſe, etſi jam conſecrato patre adoptivo. Quoniam numi hi eandem habent aetatem, eandem etiam rationem inſcriptionis anticae, quae eſt in numis *Fori Trajani*, et *Baſilicae Vlpiae*, veriſimile eſt, Trajanum eo tempore, quo forum ſuum dedicavit, novos quosdam honores Nervae jam conſecrato addidiſſe, conſtituta forte in foro aede ſacra, atque eosdem honores cum naturali ſuo patre communes eſſe voluiſſe. Fingitur Trajanus pater ſine laurea, ut privatus diſtingueretur a Nerva imperatore.

* * *

Vt lit. A.

VIRTVTI. ET. FELICITATI. *Virtus, et Felicitas ſtantes cum attributis.* AV. (Morelli Specim. tab. V.)

Non pudebat magnas, et illuſtres animas, res ſuas praeclare geſtas non uni tribuere virtuti, ſed etiam felicitati acceptas referre. Hoc ingenio fuere ſummi veteris aevi viri, inter Graecos Timoleon, inter Romanos Sulla, de quibus vide Plutarchum.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AR.*
IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P.P. *Caput laureatum, in AE. I.*

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in AE.* S. C.) *Imperator in lento equo d. haſtam.* AR. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eſt haec haud dubie ſtatua illa equeſtris, quam profuſa cum laude praedicat Ammianus. b) Narrat, Conſtantium II. Romam profectum, cum inter alia Romanae magnificentiae opera admiraretur forum Trajani, et ſimile quid moliri ſe poſſe deſperaret, ſaltem *Trajani equum locatum in atrii medio, qui ipſum principem vehit, imitari ſe velle dicebat, et poſſe. Cui prope adſtans regalis Hormisda, cujus e Perſide diſceſſum ſupra monſtravimus, reſpondit geſtu gentili, ante, inquit, imperator ſtabulum tale condi jubeto, ſi vales: equus, quem fabricare diſponis, ita late ſuccedat, ut iſte, quem videmus.*

V. C. 868 P. X. 115.
TR. P. XVIII. XIX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. VII. VIII. IX.
L. Vipſtano Meſſala, M. Vergiliano Pedone cos.

Antiochiae Syriae ingenti terrae tremore fere oppreſſus motis in vere caſtris Armeniam invadit, eamque totam ſubigit exacto Parthamaſiri Partho, et

a) Cap. 89. b) L. XVI. c. 10.

impoſito praeſide Romano. Transgreſſus in Meſopotamiam multa oppida capit, et *Parthicus* a militibus dicitur. [a])

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput radiatum*, *in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

Numi ſic inſcripti tum ad partem anni praecedentis, ex quo *Optimi* titulum Trajanus adoptavit, tum ad praeſentem pertinent. Tamen ſequentes ad annum, in quo ſumus, certo referendi.

Vt lit. A.

IMPERATOR VII. *Imperator ſedens in ſuggeſtu adſtantibus duabus aliis figuris*, *infra milites cum ſignis militaribus*, *quorum aliqui manus attollunt.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C.

IMPERATOR. VIII. *in aliis:* VIIII. S. C. *Typus ſimilis.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Trajanum hoc anno imperatorem VII. et VIII., hi numi comprobant. De IX. nonnihil ambigi poteſt, de quo videatur infra, quo loco de titulo *imperatoris*, et cauſa iterationis agam. Typus offert imperatorem ſuos adloquentem milites, et horum una adſenſum juxta id, quod indicat Lucanus: [b])

His cunctae ſimul adſenſere cohortes,
Elatasque alte, quaecunque ad bella vocaret,
Promiſere manus.

Vt lit. A.

REX. PARTHVS. *Imperator in ſuggeſtu ſedens, cui adſtat praefectus praetorio; in imo rex Parthus ſupplex*, *et militibus circumdatus.* AV. (Morelli Specim. p. 59. Vaillant. Spanheim T. II. p. 580.) Similem AE. I. profert etiam Vaillantius in Num. praeſt.

Praeclare numum hunc explicat, et illuſtrat Morellius ex Dione narrante, [c]) Armenia hoc anno capta Parthamaſirin ejus regem ex Arſacidarum ſanguine ad Trajani colloquium admiſſum. Sediſſe pro tribunali imperatorem, et accedentem Parthamaſirin diadema ſibi detractum ad Trajani pedes poſuiſſe. Quo facto cum clamorem milites ſuſtuliſſent, quod regem Arſacidam Pacori filium adſtantem ſine diademate velut captivum viderent, regem perterritum ſe convertiſſe, velut qui effugium circumſpiceret. Verum ubi ſe militum corona ſeptum vidit, deprecatum fuiſſe, ne quid in turba dicere cogeretur etc. En omnem hanc narrationem ad numi imaginem exactam. Imperator pro tribunali, rex ſupplex absque diademate, vel tiara, et ipſe dictus REX PARTHVS, ſive quod, ut aſſeverat Dio, ex ſanguine Arſacidarum fuit, ſive quod pulſo Exedare Armeniae a Parthis rex datus eſt, ut dixi in annalibus anni praecedentis; adſtat etiam militum corona Dioni memorata. Hae igitur periſtaſes omnes conſentiente etiam Spanhemio

a) Dio L. LXVIII. § 18 ſeq. b) L. I. v. 386. c) L. LXVIII. § 19.

Morellii judicium rite confirmant. Recte igitur Morellius contra Vaillantium arguit, regem in hoc numo propositum, sive Parthamasirin, esse diversum ab eo, qui in numis sequentis anni proponitur inscripto REX. PARTHIS. DATVS, sive Parthamaspates, quem Trajanus Parthis regem praefecit. Vaillantii sententiam ipsa capitis epigraphe, sed quam is malo suo in consilium raro adhibuit, evertit. Si rex hujus numi esset rex Parthiae, a reliquis Trajani titulis non abesset titulus PARTHICI, quem capta Parthia obtinuit, et qui nunquam abest in numis, in quibus facta Parthiea jactantur, et adest constanter in numis inscriptis REX. PARTHIS. DATVS, et anno sequente signatis. Hic titulus cum absit, sitque epigraphe capitis talis, qualis anno praesente viguit, certum est, percussum numum, antequam Trajanus Parthiam tentasset, ergo anno praesente, quo ipso istud Parthamasiris factum contigisse diximus.

V. C. 869 P. X. 116.
TR. P. XIX. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. X. XI.
L. Aelio Lamia, Aeliano Vetere cos.
Incipit PARTHICVS.

Assyriam intrat, et accepta in fidem Ctesiphonte *imperator* appellatur confirmato PARTHICI cognomine. (Vide infra commentarium ad hunc titulum.) Ad Oceanum penetrat. Redux Ctesiphonte Parthamaspatem Parthiae regem designat. Arabiam inter Tigrim, et Euphratem sitam tentat. [a])

A. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GERM. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GER. DAC. PARTHICO. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERM. *Caput radiatum, in AE. II. III.*

* * *

Vt lit. A.

ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA. IN. POTESTATEM. P. R. REDACTAE. S. C. *Imperator paludatus stans d. hastam, s. parazonium inter duos fluvios, et mulierem pileo Armeniaco tectam humi considentes.* AE. I. (Mus. Caes.)

Sunt isthaec facta anni prioris, ac praesentis. Indicat Armeniam mulier pileo patrio tecta, qualis etiam conspicitur in numis Augusti inscriptis: ARMENIA. CAPTA. Mesopotamiam notant fluvii duo, nimirum quae Euphrate, et Tigri comprehensa, ἐν μεσῳ των ποταμων, inde nomen abstulit. Ovidius, quo loco Caii Caesaris Agrippae F. triumphum de Parthis, sed irrito augurio, praesagit, et quae tum procedent fercula, symbola captarum regionum, urbiumque, sequentes etiam admiscet versus hunc numum illustrantes: [b])

a) Dio L. LXVIII. § 26. b) Artis amat. L. I. v. 223.

Hic est Euphrates praecinctus arundine frontem,
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.
Hos facito Armenios, haec est Danaeia Persis,
Vrbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.

Vt lit. D.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. POT. XX. COS. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* S. C. AE. II. III. (Muf. Caef.) AR. (Khell Supplem. ad Vaill. p. 54.)

Occurrit rurfus numerus trib. poteftatis, qui inde a tribunatu VII. ex Trajani moneta exulavit. Similis, fed argenteus citatur a Khellio.

* * *

Vt lit. C.

PARTHIA. CAPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Tropaeum, hinc et illinc captivus fedens.* AV. (Muf. Caef.)

Vt lit. B.

PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Caput Solis radiatum,* in aliis *varii typi alii.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Caput Solis Orientis eft fymbolum a Trajano fubacti, quod fatis declarant tot numi alii inferioris aevi infcripto: ORIENS. AVG., et typo Solis.

Vt lit. C. in AV., ut lit. A. in AE.

REGNA. ADSIGNATA. *Imperator fedens in fuggeftu adftantibus duabus aliis figuris, infra tres viri, quorum prior dexteram porrigit tanquam aliquid accepturus.* AV. AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. A.

REX. PARTHIS. DATVS. S. C. *Imperator paludatus fedens in fuggeftu adftante alia figura novo regi Parthiae infra ftanti diadema imponit, quem mulier pileo Parthico tecta flexo genu veneratur.* AE. I. (Muf. Caef.)

Vtriusque numi argumentum cum nomini Romano, tum Trajano ipfi gloriofum. Praeclarum hunc imperatorem in Oriente non Parthis modo, fed aliis etiam populis dediffe reges, alios in fidem accepiffe, et confirmaffe, aliorum lites compofuiffe, ex Dione, Eutropio, alisque novimus. Alterum numum eximie illuftrat Dio. [a]) *Itaque*, ait, *ut Ctefiphontem venit, Romanis omnibus, Parthisque, qui tum aderant, in magnam planitiem congregatis, confcenfoque alto tribunali Parthamaspatem impofito ei diademate Parthis regem praefecit.* In numo alio, infcripto: REX. PARTHVS, non proponi Parthamaspatem Parthiae, fed Parthamafirin Armeniae regem, in numis anni fuperioris animadverti.

Vt lit. C.

VOTA. SVSCEPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Imperator togatus ftans ante aram, ex adverfo mulier d. pateram, f. cornucopiae facris operans.* AV. (Muf. Caef.)

Primum nunc comparent *vota*, quae fuiffe decennalia magis ex numis fequentium imperatorum patebit. Haud dubie haec celebrata fuerint circa initium Novembris, quando Trajanus trib. poteftatem XX. inivit.

---

a) L. LXVIII. § 30.

V. C. 870 P. X. 117.
TR. P. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. AVG. GERM. DAC. PARTH. IMP. XI. XII.

Quinctio Nigro, C. Vipstanio Aproniano cos.

Ex Arabia redux in morbum incidit, quo ingravescente commissa Hadriano tum Syriae praesidi exercitus cura Romam redit, sed in itinere Selinunte Ciliciae ex aqua intercute exstinguitur primis mensis Augusti diebus aetatis anno LXI. secundum alios LXIV. [a]) Eutropius et Cassiodorus eum mortuum esse apud Seleuciam Isauriae scripsere, quos male Pagius in Critica ad hunc annum refutat ex numo Trajani, quem dedit Mediobarbus, in cujus aversa legitur: SELINVNTEM, quem numum esse confictum jam satis constat. Cineres aureae urnae inclusi columnae ejus cochlidi illati sunt. [b])

Vir fuit ad tantum imperium regendum natus, credebaturque post atrocia priorum Caesarum exempla orbi terrarum divino quodam munere missus. Nam quod extraneus erat domui Nervae, neque Italiam patriam habuit, nullum illi jus ad id fastigium praesto fuit. Sane in nullo alio laudando magis fuit eloquens, et unanimis antiquitas. Non alienus modo ab omni crudelitate, sed ultro in bonum quemque beneficus, indulgentia, justititia, facilitate, affectu in senatum populumque, veterem visus est libertatem restituisse, atque eo nomine *Optimi* cognomen communi consensu est promeritus. Vt in vita privata parcus, ac modicus, sic in sumptibus faciendis, cum id respublica, aut Romani nominis majestas, aut ipsa pacis ornamenta postularent, magnificus fuit, ac liberalis. Ejus in muniendis viis, aedificandis portubus, excitando Romae foro amplissimo, sternendis pontibus molimina fidem prope superantia ex ipsis numis vidimus. In bello manu consilioque promptus militis, ducisque munia omnia obivit, ejusque auspiciis crevit res Romana adjectis ad septemtriones Dacia, ad Orientem Armenia, et Mesopotamia. Hic tantus vir vitiis non caruit. In vinum, ac puerorum amores praeposteros pronus fuisse fertur, gloriae etiam appetentior, quam, alio obtentu, veram exstitisse suscepti in Oriente belli causam testatur Dio; [c]) quodque passim videre erat ejus titulos aedibus inscriptos, eum Constantinus M. *herbam parietariam* dicere consuevit. [d]) Trajecturum se etiam in Indiam Alexandri M. exemplo adfirmabat, si adhuc per aetatem suam liceret, [e]) etsi tantas jam cis, et ultra Euphratem regiones occupaverat, quantas propter earum distantiam, et malam populorum fidem retineri posse spes nulla adfulgebat, quasque paullo post Hadrianus meliore consilio abjiciet. Ejus memoriae principis delatum est, ut deinceps principibus a senatu adclamaretur: *felicior Augusto, Trajano melior.* [f])

---

a) Dio L. LXVIII. § 33. et Reimarus in subjecta nota. b) Dio L. LXIX. § 2. Victor in Epit. Eutropius, Cassiodorus, Iornandes in Trajano. c) L. LXVIII. § 17. d) Victor Epit. Ammianus L. XXVII. e) Dio L. LXVIII. § 29. f) Eutrop.

* * *

Numi ſuperiore anno indicati ad hunc quoque annum fere omnes poſſunt referri.

DIVVS TRAIANVS.

Trajanum coelitum numero adſcriptum teſtantur numi, tum marmorum numerus ingens, ac ſcriptores, quos inter cumprimis legendus Spartianus, [a]) qui etiam dedicati Trajano templi meminit.

* * *

DIVO. TRAIANO. PATRI. AVG. *Caput laureatum.*
IMP. CAES. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput Hadriani laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVVS. TRAIANVS. PATER. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IMP. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. REST. *Hadrianus ſtans ad aram ſacrificat.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſteriorem hunc denarium rariſsimum jam exhibui in tractatu de numis reſtitutionum Vol. V. p. 100. Hactenus nonniſi ex muſeo d'Ennery cognitus fuit, ſed idem anno praeſente gazae etiam Caeſareae acceſsit repertus inter denarios imperatorios bis mille ſexcentos in agro Novocileienſi Styriae. Quam graviter is quoque doctrinam eruditi le Beau de numis inſcriptis REST. feriat, colligi poteſt ex iis, quae eodem loco copioſe expoſui.

* * *

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
Phoenix. AV. (Muſ. Caeſ.)

Phoenix aeternitatis ſymbolum, quemque propterea *aeternam avem* dixit Claudianus, [b]) nunc primum in hoc Trajani conſecrati numo comparet, et comparebit ſaepius deinceps ad notandum *ſaeculum aureum*, ac praecipue *felicem temporum reparationem*, quae primum occurrit in numis Conſtantis Conſtantini M. filii, quos vide.

DIVVS. TRAIANVS. PARTH. PATER. *Figura virilis togata ſedens d. ramum, ſ. haſtam.*
Averſa Hadriani. AE. I. (Vaill.)

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
TRIVMPHVS. PARTHICVS. *Trajanus in quadrigis triumphalibus d. ſceptrum cum aquila, ſ. ramum.* AV. (Muſ. Farn.)

Eximium hunc, et rariſsimum numum inſigniter illuſtrat Spartianus his verbis: [c]) *Cum triumphum ei* (Hadriano) *ſenatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus imperator ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.* In hanc ſententiam etiam Victor. [d]) Hujus triumphi meminit etiam opus anaglyphum, quod aeri inciſum ſiſtit Fabrettus, [e]) et in quo proponitur M. ANTONIVS. EXOCHVS gladiator, qui adeptus eſt palmam in ludis inſtitutis OB. TRIVMPhum DIVI. TRAIANI, niſi forte, quoniam monumentum illud non videtur

a) in Hadriano. Colum. Traj. p. 256.
b) Carm. XLV. v. 63.
c) in Hadriano.
d) in Epit.
e) de

Trajani triumpho coaevum, ſed artis multo poſterioris, legendum potius: OB. TRIVMP*hales* DIVI. TRAIANI; nam ex Dione conſtat, [a]) imperatori Trajano vita functo ſpectacula fuiſſe a ſenatu decreta, quae *Parthica* ſunt appellata, et celebrata per multos annos, tandem peragi deſivere. Quae Dio Parthica dicit, eadem haud dubie ſunt, quae vetus Kalendarium a Lambecio ex bibliotheca Caeſarea editum vocat TRIVMPHALES, et adſigit ad XIV. Kal. Octobres, qui dies reipſa fuit natalis Trajani. Vt adeo certum videatur, certamina haec PARTHICA, ſeu TRIVMPHALIA ob Trajani hunc *triumphum Parthicum* fuiſſe a ſenatu ad hunc Trajani natalem ſixa, et quotannis renovari ſolita. Vnde et cauſam petendam exiſtimo, cur tanto numero exſtent contorniati Trajani imagine inſignes, nimirum diſtributi inter ludos horum triumphalium cauſa actos, ac conjici propterea etiam poſſe, hos triumphales nequaquam, ut narrat Dio, celebrari deſitos, niſi forte ejus aetate neglecti, ſerius cognito in ſpectacula Romanorum adfectu reſtitui coepere.

DIVO. NERVAE. TRAIANO. AVG. *Protome Trajani.*

S. P. Q. R. DIVO. TRAIANO. PARTHICO. *Aurora d. facem luculentam, ſ. palmam tenens in curru, quem leo et aper juncti trahunt; praecedit Hercules nudus d. clavam ſuper humero.* AE. max. mod.

Praeſtantem hunc numum ſingularis typi cauſa nequaquam negligendum cenſui, etſi videam, a nonnullis eum in contorniatis putari, de quo vide Havercampum. [b]) Apta allegoriae diſpoſitio, tum et anticae cum averſa nexus, quem vix unquam in toto contorniatorum agmine reperias, faciunt, ut non gravate adſentiar Havercampo, eum ex vili eorum claſſe eximenti. At non ſatisfaciunt, quaecunque ad eum explicandum ſive Erizzus, ſive Triſtanus, ſive poſtremum Havercampus aliena ſane, et longe arceſsita attulere. Enimvero triumphum Aurorae duce Trajano, novo Hercule procuratum, victis barbaris, velut monſtris, ad jugum adactis verum video illuſtris hujus cimelii argumentum. Facile eſt evincere, ſiguram curru vectam eſſe Auroram, non vero, quod aliis viſum, ſeu Victoriam, ſeu Dianam alatam. Ex lege communi Aurorae tantum et alae, et fax competunt. Alatam habes in denariis gentis Plautiae, facem praefert in inſigni numo Alexandrino cum capite L. Veri, quem olim edidi. [c]) Atqui vetus mos, terras in ortum ſitas Solis, vel Aurorae imagine adumbrare. Sic in numis aureis Trajani, ſignatis, ex quo ad bellum Parthicum profectus eſt, ſaepe videas caput Solis, et quo tempore L. Verus bellum cum Parthis geſsit, ſignatus eſt Alexandriae numus, quem mox citavi, typo Aurorae, et adſcripto HΩ, quod vocabulum Graecis *Aurora* eſt. Denique in numis inde ab Aureliano ſignatis perpetuum eſt: ORIENS. AVG. typo Solis. Iam vero in omnibus his monumentis Sol, ſive Aurora orbis ſitum indicant, qui principibus et belli, et laudis materiem ſuppeditavit. Atque ex hoc more Virgilius quoque gentes

a) L. LXIX. § 2.

b) de Contorn. p. 93.

c) Sylloge I. p. 72.

in ortum ſitas vocat *Aurorae populos*, vel vires *Orientis*. [a]) Non minus eleganter leo Nemeaeus, et aper Erymanthinus currum ſubire juſsi indicant Parthos ab novo Hercule victos, tanquam monſtra orbi Romano exitialia, et modo ſervire juſſa. Sic et Seſoſtriem invectum publice legimus junctis currui triumphali regibus, quos bello vicerat. [a]) Praeclare ergo numus hic et vindicatum a Parthis Orientem, et hos ſervituti ſubjectos, et ipſum vindicem Trajanum ob oculos ponit, atque hac de cauſa omiſsis aliis ejus titulis Germanici, et Dacici ſolus *Parthici* inſcriptus legitur. Signatus eſt haud dubie occaſione triumphalium, quae Trajano poſt mortem fuiſſe decreta, continuo diximus.

* * *

Numum: DIVIS. PARENTIBVS, aliosque, huc adhuc pertinentes vide infra in numis Plotinae.

* * *

DIVO. TRAIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila expanſis alis*, in aliis: *Ara ignita*. AR.

Sunt ex argento impuro, neque Trajano coaevi, ſed multo ſignati ſerius. Quis eorum fuerit auctor, inquiretur in tractatu de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

Horum unum argenteum reſtitutore Hadriano dedimus paullo ſupra inter numos divi Trajani, tum et in tractatu de numis reſtitutionum.

De numis aeneis III. formae.

Supra ad calcem numorum Domitiani monui, hujus, et conſequentium proxime imperatorum aetate ſignatos numos aeneos III., ac etiam IV. formae, in quorum antica eorum capita, aut ſaltem epigraphe ſiſtitur. Hujus generis complures cum Trajani capite habentur, videnturque ſlati ſub initio ejus imperii, nam plerumque GERM*anici* tantum, raro DAC*ici* titulum addunt. In averſa varii ſunt typi, addito ſemper, quo Romanorum eſſe monetam agnoſcas, S. C., ut: *lupa*, *aper*, *clava*, *Diana venatrix*, *Hercules*, *caduceus*, *etc.*

At ſunt etiam ſimiles aenei, qui imperatoris neque caput, neque epigraphen exhibent, veriſimiliter autem inde a Veſpaſiano usque ad Hadrianum percuſsi ſunt, quorumque hic meminiſſe videtur opportuniſsimum. Habent ii plerumque in ſuperficie adverſa caput numinis cujuspiam, in averſa praeter conſtans S. C. ejus proprium attributum. Sic:

Caput Iovis. ✠ *Fulmen*, vel: *Aquila fulmini inſiſtens.*

Caput Martis. ✠ *Thorax*, vel: *Tropaeum.*

Caput Palladis. ✠ *Noctua.*

Caput Apollinis. ✠ *Tripus.*

Caput Tiberini. ✠ *Lupa cum gemellis lactentibus.* Hunc numum ex muſeo Caeſareo edidi, et explicavi in mea Sylloge I. p. 100.

Pileus alatus Mercurii. ✠ *Caduceus.*

Gryphus pede anteriore rotae impoſito.

---

a) Aen. VIII. 686. 687. b) Diodor. L. I. § 58.

X *Tripus.* Vtrumque iſtud attributum eſt Apollineum, quo modo attributa numi praecedentis ſunt Mercurii. Fuit gryphus Nemeſi quidem ſacer, et ſic etiam perinde cum rota huic deae adſtituitur, ut diximus in numis Smyrnae Ioniae. At illum Apollo quoque ſibi vindicat, ut in hoc numo certe ad Apollinem refertur propter tripodem in averſa poſitum. Significat igitur rota, gryphos junctos fuiſſe Apollinis currui, ut diſerte docet Claudianus, [a]) et numi Aureliopolis Lydiae.

Numi commatis peregrini.

Copioſos habemus hujus claſsis numos in urbibus Graecis ſignatos. Multi etiam exſtant ex argento puro, et maximae etiam multi formae, ut: COM. ASI. ROM. ET. AVG. ſignati Pergami Myſiae. — DIAN. PERG. ſignati Pergae Pamphyliae. — COS. II. *Faſciculus ſex ſpicarum*, urbis non ſatis certae. Vulgavit numos ſimiles Vaillantius in numis ſuis praeſtantioribus. Vide etiam, quae de his in numis Nervae commatis peregrini diximus.

ΔΙΚΤΥΝΝΑ. ΚΡΗΤΩΝ. De numis his argenteis egi in moneta Cretae in genere.

Sed et in moneta Trajani peregrina inſignis eſt numerus numorum argenteorum I. et III. formae, quin et aeneorum, in quorum averſa perpetua eſt epigraphe ΔΗΜΑΡΧ*ικης* ΕΞ*ουσιας* ΥΠΑ-Τ*ος*, addito conſtanter numero conſulatus, non ſemper tribuniciae poteſtatis. Quoniam in his urbis, vel regionis nomen non additur, eorum patriam neceſſario ignoramus, niſi cum typi aut ecrtum, aut ſaltem veriſimile indicium ſuppeditant. Operae pretium, certos ab incertis ſecernere, atque iſtud hoc loco a me fieri ad meum inſtitutum plane pertinet propterea, quia, quod patriae mentione abſtinent, locum certum, ſibique debitum in parte I. hujus operis habere non poterant. En utrorumque catalogum:

Numi inſcripti: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. *quorum patria certa, aut veriſimilis.*

Epigraphe, et caput Trajani.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. - - ΥΠΑΤ. - *Typi:*

Caput Herculis laureatum. AR. I.

Aquila clavae inſiſtens, juxta lauri ramus. AR. I.

Mulier velata et turrita rupi inſidens d. ſpicas, pro pedibus fluvius emergens. AR. I.

Sunt hi numi haud dubie Antiochiae Syriae, in cujus eos moneta plene deſcriptos, et explicatos reperies.

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚ. *Caput laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. ς. *Diana Pergenſis in templo diſtylo.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Eſt Pergae Pamphyliae. Sub Nerva, et paullo ſupra ſub Trajano dedimus numos cum epigraphe: DIANA. PERGENSIS, et ſimili typo.

Eadem epigraphe et caput.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤΟ. ς. *Figura paludata d. haſtam inſiſtens Argaeo monti.* AR. III. (Vaill.)

Eſt haud dubie Caeſareae Capadociae propter inſculptum montem Argaeum. Vide hujus numos.

a) de VI. conſulatu Honorii v. 30.

ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΝϾΡ. ΤΡΑΙΑΝΟC. CϾΒ. ΓϾΡΜ. *Caput laureatum.*
ΔΗΜ. ϾΞ. ΥΠΑΤ. Β. *Duae lyrae, quibus insistit noctua.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Similis averſa habetur in numis Lyciorum, quos adi.

* * *

Numi inſcripti: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. *quorum patria incerta.*

Arabia ſtans d. ramum, ſ. calamum, pro pedibus camelus. AR. I. et III. (Vaill. Muſ. Caeſ. Khell Subplem.)

Typus ſumptus ex numis Trajani Romanis inſcriptis ARAB. ADQ., ſecundum quos adeo quaecunque ea urbs Trajano *Arabiam adquiſitam* gratulatur.

* * *

Fortuna ſtans. AR. I. (Theupoli.) AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Faſciculus ſex ſpicarum. AR. I. (Vaill.)

Aquila legionaria inter duo ſigna militaria. AR. I. (Vaill.)

Caput mulieris pectore tenus d. ſagittam. AR. I. (Theupoli.)

Caduceus. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Libertas ſtans. AR. III. (Vaillant.)

Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. haſtam. AR. III. (Vaillant.)

Duae dexterae junctae aquilam legionariam tenent prorae impoſitam. AR. III. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Protome muliebris d. bacillum. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Victoria gradiens. AR. III. (Khell Subplem.)

Camelus. AR. III. (Vaill.)

Caput Iovis Ammonis. AR. III. (Muſ. Caeſ.) etiam forma quinarii. (Vaill.) AE. I. et III. (Muſ. Caeſ.)

NVMI METALLORVM.

Exſtant numi, qui metallorum meminere, quae Romanorum induſtria, et cupiditas variis in provinciis conſtituit, et excoluit. Ejus generis habemus inſcriptos Trajani, et Hadriani nomine, forte etiam conſequentium mox imperatorum, ſuntque omnes aenei III. formae, etſi certum ſit, fodinas in his numis memoratas nobiliora etiam metalla fudiſſe. Ex quo argui poteſt, iſtud monetae genus in eorum ſtipendium, qui ad opus in metallis faciundum deſtinati fuere, percuſſum eſſe. Propoſitum mihi eſt, in hunc locum conferre numos omnes veterum metallorum teſtes, neque ſolum Trajani nomine, ſed etiam ſucceſſoris Hadriani inſignes, additis praeterea ejusdem argumenti autonomis, aliisque, qui me judice huc ſpectare videntur, etſi alii antiquarii aliud decreverint.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DACICO. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. DELM. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput Martis galeatum barbatum.
METAL. DELM. *Thorax.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin Rec. I. p. 77.)

Caput juvenile laureatum.
METAL. DELM. *Cervus ſtans.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Muſ. Com. Vitzai.)

Epigraphe ignota. Caput Hadriani.

METAL. DELM. *Typus ignotus.* (Harduin Num. urb. ill. ſub *Pannonia.*)

Hi numi metalla *Dalmatiae*, quae paſsim et *Delmatia* antiquis dicta fuit, praedicant, niſi quod numus ex allatis I., qui regionem reticet, forte ad metallum Pannonicum, de quo proxime, pertinet. Quam fuerint ea in regione divites auri fodinae, cum hiſtorici veteres, tum poetae abunde meminere, quorum teſtimonia, ne olim cantata recinam, videſis in Blaſii Caryophili opere *de antiquis fodinis* pag. 55.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

METALLI. VLPIANI. PANN. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215.)

Caput Trajani radiatum.

METALLI. PANNONICI. *in area numi.* AE. III. (Geſsner ex muſeo Pfau tab. LXXXII. n. 57.)

Succedit metallum Pannonicum. De Pannoniae fodinis, quas numi ſtabiliunt, nulla apud veteres mentio, etſi contermina Dacia iis abundavit.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. *Caput laureatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

ROMA. *Caput Romae galeatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.) Similem habes apud Pellerinium, ſed corrupta epigraphe Rec. I. tab. X. n. 9.

Numos ſic inſcriptos ad eandem hanc claſſem pertinere non immerito ſuſpicamur, ſuppreſſo nimirum vocabulo METALLI, quod in praecedentibus numis aperte ponitur. Falluntur, qui eos monetam urbis volunt, atque Dardanum gentis Trojanae, atque adeo ἀνέκαϑεν Romae auctorem reſpiciunt. Nam primum fabrica in iis Romana non eſt, deinde abeſt nota S. C. aeris Romani hac praecipue aetate certum indicium. Harduini explicationem, quia per ſomnium conceptam, prudens praetereo.[a]) Fuit autem Dardania regio ſita in Moeſia ſuperiore verſus Macedoniam, et ſaepe memorata veteribus cum hiſtoricis, tum geographis, et in marmore ipſa Trajani aetate poſito dicitur L. Beſius PRAEF. ALAE. DARDANORVM. [b]) Et duravit haec ejus regionis appellatio adhuc ſub Diocletiano; nam ex Dardania fuiſſe oriundum Claudium Gothicum, refert Trebellius Pollio. [c]) Certum igitur, fuiſſe in hoc tractu fodinas, quae a regione nomen adeptae ſunt perinde ac Dalmaticae, et Pannonicae, atque ad harum modum percuſſos numos cum epigraphe DARDANICI. Magnum meae ſententiae robur addit Plinius, qui ex ea regione veniſſe aurum ſcripſit, quod *Dardanum* dictum eſt, [d]) et in Conſtitutione Gratiani [e]) memorantur procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam, mediterraneam Myſiam, ſeu Dardaniam.

HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

AELIANA. PINCENSIA. *intra coronam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem fiducia numum praeſentem

a) ad Plin. Tom. I. p. 216. b) Marm. Oxon. c) in Claudio. d) L. XXXIII. § 12. e) Cod. L. XI. tit. 6. § 4.

ad hanc claſſem revoco. Cenſuit Fröliehius, [a]) hac averſae inſcriptione indicari certamina *Aelii* Hadriani honoribus *Pinci* in Moeſia celebrata, quo in judicio ſecutus utique eſt anteſignanum Harduinum, ſic de hoc numo ſcribentem: cum Hadrianus luſtraret Moeſiam, *certamina Pinci ſunt edita, quae hoc numo PINCENSIA apellari ſuboluit ante nos nemini.* [b]) In eadem ſententia fuit quoque Morellius. [c]) Plane videtur, Harduino hoc etiam loco odoram ſuam vim parum cesſiſſe feliciter. Enimvero adduci non poſſum, ut credam, ludos, qui magnos ſumptus, et copioſos apparatus poſtulant, fuiſſe conſtitutos in urbe Moeſiae pertenui, et vix cognita, neque vel unum habemus exemplum ludorum numis urbium hujus tractus inſcriptorum. At habemus numos frequentes in hoc tractu, qui metalla memorant, Dalmaticum, Pannonicum, Dardanicum, cum quibus numus praeſens conſpirat fabrica, magnitudine, atque etiam aetate; nam ſolum cum Trajani, et Hadriani capite habemus metallorum numos ſaltem certos. Neque ab horum more abludit typus hujus numi, nam epigraphen intra coronam habemus quoque in ſequentibus binis metallis. Si ergo ſuppleamus omiſſum vocabulum *metalli*, quod ſuppreſſum quoque vidimus in numis duobus proxime praecedentibus, habemus ſenſum percommodum: METALLA. AELIANA. PINCENSIA, nimirum dicta *Aeliana* ab auctore *Aelio* Hadriano, quo modo dicta vidimus *Vlpiana* ab inſtitutore *Vlpio* Trajano, et *Pincenſia* a Pinco, apud quam urbem ea fuere conſtituta. Ceterum Pincum Moeſiae ſuperioris oppidum memoratur in Notitia imperii, cujus gentile Ptolemaeo eſt: Πικηνσιοι. Anvillius illud paullo infra Viminacium Iſtro adſtituit, quo nunc loco Gradisca. [d])

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

MET. NOR. *intra coronam.* AE. III.

Eloquitur *metallum Noricum.* Fuiſſe Noricum auri foſsilis ferax, ex Polybio refert Strabo. [e]) Sed et abundaſſe ferro veterum multi docuere, de quo videantur Caryophilus, [f]) et Spanhemius. [g]) In marmore Muratorii dicitur Ti. Claudius Macro CON. FER. NOR., id eſt: *confector*, vel *conductor ferri Norici.* [h]) De ferro Norico frequens mentio apud veteres, quorum teſtimonia collegit Potterus. [i]) Ad numi hujus explicationem adhaeſit Patinus, et propoſuit dubitantis more, an liceat METropolin NORici, hodie *Nürenberg*, ſuſpicari? [k])

Caput juvenile incertum.

METAL. AVRELIANIS. *intra coronam.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215. Pembrock P. III. tab. 91.) Similem crasſiuſculum, eumque integerrimum vidi ipſe in muſeo ill. com. Vitzai.

Poſtremus hic metallorum numus aliud nihil docet, quam fodinas quasdam forte a M. Aurelio dictas fuiſſe *Aureli-*

---

a) Not. elem. p. 32. b) Num. Ant. illuſtr. ſub *Pincum.* c) Specim. p. 216. d) B L. Tom. XXVIII. p. 435. e) L. IV. p. 319. f) de ant. fodin. p. 50. g) Tom. II. p. 630. h) pag. 28. 3. i) ad Clem. Alex. Strom. L. I. p. 363. k) Num. impp. in indice numor. Hadr.

anas, quemadmodum *Vlpianas*, et *Aelianas* vidimus. Verum ubi gentium ſitae fuerint, reticente patriam nummo ignoramus. Si hunc numum pertinere ad Aurelianum dixiſſet cl. Pinkertonus, poſſet fortaſſe permitti, at quod idem laudatos ſupra numos cum epigraphe *Metalli Vlpiani Pannonici*, *Norici*, et *Delmatici* ad eundem Aurelianum refert, [a]) iſtud enimvero incredibile videatur.

ANIMADVERSIO I.

qua probatur, titulum OPTIMO *anno demum V.C. 867 fuiſſe numorum anticae inſertum.*

Tres ſunt variae rationes, quibus numi Trajani in conſulatu VI., qui in ſextum annum porrigitur, ſignati inſcribuntur.

Prima offert inſcriptionem capitis, et partium averſarum eandem, quae hactenus in numis conſulatus V. valuit, nimirum: IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AV. et AR. vel: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AE., et in averſa item raro omittitur formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Typorum etiam argumenta plerumque ſunt eadem, ſic ut inter utriusque generis numos vix aliud diſcrimen obſervetur, niſi quod pro COS. V. legatur COS. VI.

Secunda eo a priore differt, quod formulam OPTIMO. PRINCIPI in averſa omittit, et vocabulum OPTIMO in anticam admittit, et cum reliquis Trajani titulis miſcet, legiturque conſtanter hoc ordine: TRAIANO. OPTIMO. AVG. Neque in numis ſic inſcriptis comparent amplius vetera conſulatus V. argumenta hiſtorica, ut: *Alimenta Italiae*, *Aqua Trajana*, *Arabia adquiſita*, *Via Trajana*.

Tertia ad priores titulos addit vocabulum PARTHICO, ſic ut poſt vocabula TRAIANO OPTIMO. AVG. GER. DAC. proxime jungatur verbum PARTHICO, niſi cum in averſam trajicitur.

Ex adcurata hac deſcriptione ſuapte pateſcit, triplicis rationis inſcriptiones ita ſibi ſucceſsiſſe, ut una ab altera fuerit extruſa. Nam ex quo ſecunda ratio invaluit, cujus aetatem mox propius definiemus, prior in uſu eſſe deſiit, et cum ſemel vocabulum PARTHICO adhiberi coeptum eſt, illud conſtanter in numis retentum fuit. Sane numi, quos haud dubie conſtat primis hujus ſexennii annis fuiſſe ſignatos, verbo OPTIMO in antica abſtinent, illud recipiunt ii, quos tempus medium cudit, et in numis ultimi triennii adhaeret vocabulum PARTHICO. Egregie cum numis conſpirant marmora, quaecunque ſunt indubitatae fidei, quae tanto magis praeſentem diſputationem juvant, quanto diligentius trib. poteſtatis numerum addunt, quo Trajani numi plerumque abſtinent.

His conſtitutis inquirendum tempus, quo Trajanus vocabulum OPTIMO reliquis titulis adſcribere coepit. In epigrammate columnae Trajani, quod totum ad annum V. C. 866 deſcripſi, quodque trib. poteſtatem XVII. eloquitur, is titulus inter reliquos Trajani honores

a) Eſſay on medals Vol. I, p. 274.

nondum comparet. Cum hoc marmore conſpirant etiam numi Graeci. In muſeo Caeſareo, alibique habentur numi Alexandrini:

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. CЄΒ. ΓЄΡΜ. ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani.*

L. IZ. *Typis variis.*

Et ſane nullum habemus monumentum, quod cum trib. poteſtate XVII., vel anno Trajani XVII. conjungeret titulum OPTIMI. Contra vero monumenta omnia, quae vel Trajani trib. poteſtatem XVIII. exprimunt, vel quorum aetas in eam incidit, OPTIMI titulum addunt. Quod ad marmora attinet, exſtat unum, quod poſt Gruterum ſincerius edidit Muratorius, [a]) et Iohannes de Vita, [b]) in quo legitur omiſsis reliquis: TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERMANICO. DACICO - - - TRIB. POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. In alio apud Gruterum: [c]) - - - TRAIANVS. OPTIMVS. AVG. GERM. DACICVS. - - - TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. Addit nonnullas alias idem docentes Fabrettus. [d]) Concordant cum marmoribus numi Graeci. Exſtat in muſeo Caeſareo numus Alexandrinus:

ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΡΙστος CЄΒ. ΓЄΡΜ. ΔΑΚΙΚ - - *Caput Trajani.*

L. IH. *Mulier decumbens in lectiſternio.*

Exſtant numi ſignati Laodiceae Syriae:

ΑΥΤΟΚΡ. ΝЄΡ. ΤΡΑΙΑΝΟC. ΑΡΙCΤ. ΚΑΙ. CЄΒ. ΓЄΡ. ΔΑΚ. *Caput Trajani.*

ΙΟΥΛΙЄΩΝ. ΤΩΝ. ΚΑΙ. ΛΑΟΔΙΚЄΩΝ. ΒΞΡ. *Caput muliebre turritum.* (Muſ. Caeſ. et Theupoli.)

Coepit aera Laodicenorum ab autumno V. C. 706. Numus ergo praeſens ſignatus eſt ab autumno anni V. C. 867 usque ad autumnum anni ſequentis, intra quod ipſum tempus currebat Trajani trib. poteſtas XVIII.

Cum ergo monumenta omnia, quae trib. poteſtatem XVII. memorant, abſtineant titulo OPTIMI, illa vero, quae tribunatum XVIII. ſiſtunt, eum conſtanter uſurpent, colligo, titulum hunc inter ipſa fere confinia utriusque trib. poteſtatis, atque adeo labente anno Iuliano 867 fuiſſe decretum, et adhiberi coeptum. Nam ſi pluribus menſibus, antequam exſpiraſſet trib. poteſtas XVII., is fuiſſet collatus, veriſimile eſt, exſtiturum unum ſaltem, alterumve monumentum, quod titulum OPTIMI cum dicta poteſtate XVII. conjungeret, et ſi collatus fuiſſet aliquot menſibus ſerius poſt initum jam tribunatum XVIII., veriſimile item eſt, exſtiturum aliquod monumentum tribunatu XVIII. inſigne, quo hic titulus omitteretur. Conjecturam meam non parum juvat numus aureus, in cujus averſa eſt: PROFECTIO. AVGVSTI, quem numum referendum eſſe ad iter Parthicum hoc anno ſuſceptum, in ſequente animadverſione docebo. In hujus antica jam leguntur tituli TRAIANO. OPTIMO. AVG. Ingreſſus eſt Trajanus hoc iter, ut veriſimile eſt, circa autumnum, qua occaſione ſignatus eſt

a) pag. 231. 2. b) Inſcript. Benevent. XVII. 1. c) pag. 190. 7. d) de Columna Traj. pag. 293.

numus praefens in honorem Trajani proficifcentis, et jam OPTIMI titulo decorati. Norifii tenuis conjectura eft, Trajano hoc OPTIMI decus a fenatu decretum fuiffe labente hoc anno inter folennia ejus natalis XIV. Kal. Octob. [a]) atque adeo mihi faltem in tempore collati ejus tituli belle cum fummo hoc viro convenit.

Haec copiofius a me funt difputata, quoniam multum ferviunt non modo ad collocandos rite numos, verum etiam corrigendos fcriptores veteres, novosque, et impoftorum fraudes detegendas. Xiphilinus ex Dione [b]) et Zonaras nomen OPTIMI Trajano decretum nonnifi poft captam Armeniam, et Mefopotamiam adferunt, quae anno primum fequente, eoque fatis adulto contigere. At marmor, quod poft alios recitat Fabrettus, [c]) pofitum IDIBVS. IANVARIS. L. VIPSTANO. MESSALLA. M. PEDONE. COSS., qui fuere confules anni fequentis, et in quo Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., luculente docet, eum jam medio Ianuario V. C. 868 Optimi cognomen tuliffe. Quid quod Trajanus jam dicatur OPTIMVS in numis infcriptis: IMPERATOR. VII. VIII. VIIII., quos titulos ex victoriis primum Armeniacis, Parthicisque nactus eft, et antequam PARTHICI titulum adipifceretur, qui ex omnibus his numis adhuc abeft. Ergo is Optimi titulum jam fecum in Orientem tulit. At multo minus ferendum eft recentiorum peccatum in ejus nominis prolepfi admiffum. Mira fane eft Occonis confidentia ita ad numos anni V. C. 863 ex tripode pronunciantis: *OPTIMI cognomen fibi a fenatu decretum hoc anno Trajanus admittit*, et quod amplius mirere, jam inde ab anno V. C. 858 velut fui oblitus numos citat Optimi titulo in antica infcriptos. Atque hoc ipfum Occonis edictum refpexerit Vaillantius, quando in fuis numis praeft. Impp. Tom. II. pag. 121 edit. Rom. temere adferit, jam in confulatu V. Optimi cognomen occurrere. Refert Muratorius infcriptionem, in qua Trajanus dicitur TR. P. XVIII., et compellatur *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. [d]) Ea viro erudito aliam ob caufam adulterina videtur. Addere potuit et hanc, quod in ea Optimi cognomen omittitur, quod in genuinis monumentis cum hac trib. poteftate abeffe non folet, et dicitur *Parthicus*, quo nomine Trajanus nonnifi in monumentis trib. poteftatis XIX. et XX. decoratur. En tibi notas illas fyrtes, in quibus inconfulti, et viarum rudes falfarii vulgo adhaerent, nec alia magis ratione mala impoftorum fides in apricum profertur.

Quae alia ad decretum hunc OPTIMI titulum pertinent, infra in titulis Trajani commemorabo. Hoc loco propofitum tantum fuit in examen vocare, quo anno is in partes anticas cognominis vice involaverit.

ANIMADVERSIO II.

qua probatur I., Trajanum bellum in Parthos non moviffe jam anno V. C. 859, ne-

---

a) Epoch. Syrom. pag. 247. b) L. LXVIII. § 23. c) de Column. Traj. pag. 293. d) pag. 1075. 2.

que illud bellum fuisse duplex. II. Verisimiliter anno V. C. 867 Trajanum ad illud profectum.

I. Eruditus historiae imperii Romani scriptor Tillemontius prolixe probare instituit, Trajanum jam anno V. C. 859 P. X. 106 adversus Parthos profectum. Argumenta, quibus sententiam suam tueri nititur, in pugnum contracta haec fere sunt. I. testimonium Ioannis Malalae, qui Trajanum VII. die Ianuarii V. C. 860 P. X. 107 Antiochiam ingressum scribit, et deinceps in in Persas profectum. II. Acta martyrii S. Ignatii, in quibus hic dicitur a Trajano Antiochiae praesente conjectus in vincula, et ad bestias damnatus, *praesidentibus apud Romanos Syria, et Senecio*, qui erant consules ejusdem anni V. C. 860. Hujus quoque sententiae vades citat chronica Eusebii, et Alexandrinum. III. Auctoritas marmorum et numorum, in quorum aliquibus Trajanus jam in consulatu V. dicitur *Parthicus*, aut typi proponuntur ad bellum Parthicum spectantes. Vide plura apud ipsum Tillemontium in nota XVII. et XXI. ad Trajanum. At cum idem vir eruditus sententiam suam vehementer contrariis Norisii argumentis premi videret, quibus is evincere contendit, Trajanum non potuisse ante annum V. C. 865 P. X. 112 in Parthos proficisci, (Vide ejus epistolam consularem, aut in compendio Tillemontium l. c.) et tamen argumentis suis grave pondus inesse, non aliam esse aptiorem viam ratus est, qua dissidium istud conciliaretur, quam si statuatur duplex Trajani in Parthos exitus, prior in consulatu ejus V., alter VI.

Haec Tillemontii argumenta, utut in speciem valida, facile tamen cum gravioribus comparata vim omnem amittunt. Atque horum validissimum sane est, ex auctoribus, et monumentis veteribus plane constare, Trajanum in consulatu VI. in Orientem profectum, ut mox videbimus; at illum per consulatum V. Roma abfuisse, nedum longinquum, grave, ac periculosum in remoto Oriente bellum gessisse, nullo indubitatae fidei testimonio posse comprobari. An credibile, istud praeteritum fuisse ab historicis, et ab horum nullo vel tenuem factam mentionem belli Parthici *duplicis*, cum tamen duplex bellum Dacicum aperte distinguant Dio, et Spartianus? et an ullo pacto credibile, si Trajanus revera in consulatu V. cum Parthis fuit commissus, neque redivit inglorius, nullam in numis, vel marmoribus fieri mentionem seu victoriarum, seu decretorum honorum, ut: triumphi, arcus, aucti imperatoris tituli etc.? Videmus in numis sopito pridem bello Dacico signatis perpetuo, atque ad fastidium jactari Dacica, nimirum vetera illa, an reticuisset senatus, qui imperatorem suum laudis immodicum novit, novas lauros ex Oriente adportatas? Nam neutiquam momor paucula illa exempla ex numis, et marmoribus Tillemontio obtrusa. Valeant haec monumenta, ut sane valere multum debent, at tum solum valeant, cum nobis de eorum fide plene constat. Bellam enimvero Trajani historiam, quam quis ex catalogis seu lapi-

dum, ſeu numorum, quos nobis Gruterus, Muratorius, Mediobarbus obtruſere, volet contexere. Non habent fabulae monſtra magis obſcoena, Chimaeras, Cerberos, Centauros, quam inauſpicatus is partus erit, *ut nec pes, nec caput uni reddatur formae.* Sinceri lapides, et numi nequaquam ante conſulatum VI. aut titulum *Parthici*, aut Parthici belli facta ſiſtunt. Numi TIGRIS, vel INDIA, vel REX. PARTHIS. DATVS addito COS. V. unum Mediobarbum praeconem habent. Hujus indicio ſi ſtare velit Tillemontius, in eo reperiet numum, quo teſte multo adhuc maturius licebit bellum Parthicum inchoare; jam enim in conſulatu IV. proponit numisma inſcriptum TIGRIS. Atque inter haec neſcio an audienda adhuc videantur laudata acta martyrii S. Ignatii, ac praecipue teſtimonium Malalae, qui eodem hoc loco tam abſurda de Trajano narrat, ut mirum videatur, argumentis aliis contrarium docentibus ad eum velle virum quempiam cordatum provocare. Certum igitur, bellum Parthicum nec fuiſſe duplex, nec coeptum ante conſulatum VI., et qui alia adhuc argumenta volet, conſulat Noriſii epiſtolam conſularem.

II. Inquirendus continuo annus conſulatus VI., quo veriſimile eſt, Trajanum paludatum ad bellum Orientis exiviſſe. Quantumcunque varient eruditorum de hac profectione ſententiae, certisſimum tamen videtur, eam labente anno V. C. 867 contigiſſe, ac veriſimiliter circa autumnum, ſic ut peragratis Aſiae minoris provinciis appellere deinde in Syriam, et initio anni ſequentis conſiſtere Antiochiae, et experiri ibi horrendum illum terrae motum potuerit. Argumentum I. duco ex numo inſigni aureo muſei Caeſarei, in cujus antica Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., et in averſa: PROFECTIO. AVGVSTI, typo *imperatoris equitis d. haſtam geſtantis, praecedente figura militari, tribus ſequentibus.* Probavimus in animadverſione ſuperiore, titulum OPTIMVS. AVG. in antica numorum non coepiſſe, niſi currente hoc anno V. C. 867 P. X. 114, ergo numus praeſens ante hunc annum ſignari non potuit, atque adeo neque profectionem ad aliud bellum, quam extremum iſtud Parthicum indicare poteſt. Cumque fere certum ſit, numum non poſterius, ſed ſub ipſum tempus profectionis, quae ejus feriundi occaſionem praebuit, fuiſſe percuſſum, ſequitur etiam, ipſum iter ante hunc etiam annum non fuiſſe ſuſceptum. II. Non eſſe ſuſceptum ſerius, manifeſtum fit ex tempore terrae motus Antiocheni, ſed quod inter diſcrepantes tot ſententias ante omnia ſtabiliendum. Nullus auctorum, qui ejus ſtragis meminere, illud pluribus notis chronologicis inſignivit, quam Ioannes Malala. [a]) Narrat, eam accidiſſe die XIII. Decembris feria I. poſt gallicinium, aerae Antiochenae anno 164, poſt annos duos, ex quo Trajanus in Orientem venit. Coepit annus Antiochenus 164 in autumno V. C. 868, ergo ſecundum Malalam terrae motus contigit in Decembri ejusdem anni V. C. Iam demonſtravit Noriſius, pleraſque has Malalae notas aut male dictatas,

a) Chronogr. L. XI.

aut in mendo cubare. [a]) Sed ego Malalae inconſtantiam ejus ipſius verbis coarguo. Refert hoc loco terrae tremorem ad annum V. C. 868. Paullo ſupra narravit, Trajanum anno imperii ſui XII menſe Octobri in Orientem profectum, ut Parthis bellum inferret. Coepit annus Trajani XII. fine Octobris, aut initio Novembris V. C. 861. Hoc loco narrat, terrae motum ingruiſſe biennio poſt ejus in Syriam adventum, ergo terrae motus contigit ſecundum alterum hunc ejus calculum anno V. C. 863, ad ſummum 864, atque adeo quatuor ſaltem annis ſolidis a ſe ipſo diſſentit. Euſebius eum ad annum V.C. 866, Evagrius ad annum 864 revocat. At omnium adcuratiſsime Dio, qui cum eos recenſeret, quibus ea ſtrages fatalis fuit, addit: ὡν ἐις και ὁ Πεδων ὁ ὑπατος ἐγενετο, *inter quos etiam fuit conſul Pedo.* [b]) Eum faſti omnes conſulem ordinarium anni V. C 868 produnt conlega Vipſtano Meſſalla. Hoc Dionis teſtimonio refellitur rurſus Malala, qui terram motam in Decembri ſtatuit, etſi in anno cum Dione conſpiret. Nam ex titulis IMP. VII. et VIII., quos anno V. C. 868 ſibi Trajanus addidit, abunde colligitur, eum initio veris mox in hoſticum moviſſe, transitoque Euphrate, et in remotiſsimis terris poſitum credibile non eſt voluiſſe Antiochiam redire, ut ibi hiberna, et Decembrem ageret, quanquam et ipſe Dio in hac fuiſſe ſententia videatur, ſed quem mox refutabimus. Supereſt adhuc dimicatio cum Pagio, qui cum Malala terrae motum Decembri adfixit praeter cauſas alias jam cognitas perſuaſus teſtimonio anonymi cujusdam Olympiadum deſcriptoris Graeci, quem in ſuis hiſtoriarum collectaneis exhibuit Scaliger. Is terrae motum Antiochenſem ad annum III. Olympiadis 223 refert, atque illi quoque inter eos, quos ruina oppreſsit, memoratur ὁ Πεδων ὑπατος. [c]) Currebat, ait Pagius, hic annus III. inde a Iulio anni V. C. 863, ergo malum illud accidere non potuit initio ejus anni, quo tempore nonniſi annus II. ejus Olympiadis numerabatur. [d]) Verum quam exigua ſit horum collectaneorum auctoritas praecipue in notis chronologicis, et quae pluribus locis a Scaligero ipſo interpolata fuiſſe conſtat, noverunt omnes. Iſtud teſtimonium qui amplecti volet, amplectatur etiam illud, quod paucis lineis altius dictat, Hadrianum factum eſſe imperatorem anno IV. Olympiadis 222, qui reſpondet anno V.C. 865 manifeſta quinquennii anticipatione. Poſſum reliqua a Pagio objecta praeterire hoc uno addito, Baronium quoque, Calviſium, et Noriſium ante initium veris V. C. 868 terram Antiochiae moveri juſsiſſe. III. Etiam ex titulis IMP. VII. et VIII. manifeſtum fit, Trajanum labente anno hoc V. C. 867 in Orientem abiviſſe. Quod hactenus conſtet, ii ſolum junguntur cum ejus trib. poteſtate XVIII., quae coepit ineunte Novembri hujus ipſius anni 867, ex quo patet, in hoc tribunatu, quoniam bis titulum iteravit, bellum maxime ſaeviiſſe. Eſto, Trajanum jam an-

a) Epoch. Syrom. pag. 183. b) L. LXVIII. § 25. c) pag. m. 341. d) Crit. Bar. ad ann. Ch. 115.

no V. C. 866, et ineunte adeo mox trib. poteſtate XVII. in Parthos profectum, an veriſimile eſt, Trajanum toto hoc tribunatu aut otioſum Antiochiae conſediſſe, aut nullum patraſſe inſigne factum bellicum, quo imperatoris titulum augeret, cum tamen Dio initium belli ſtatim ab ejus in Syriam adventu ducat? Ex his ipſis etiam titulis docemur, non potuiſſe Trajanum in Orientem exire anno ſequente V. C. 868; nam appuliſſet eo, quando jam inivit trib. poteſtatem XIX. At qui deinde fuere Romani imperii hoſtes, de quibus in tribunatu XVIII. victis tituli imperatorii numerum bis auxit?

Ex his palam fit, Dionis narrationem hac parte cum veteribus monumentis parum eſſe concordem, niſi, quod veriſimile videtur, corrupta fuit ab epitomatore Xiphilino. Secundum hunc neceſſe foret, uno anno Trajani profectionem anticipare. Nam poſtquam narraſſet, eum Antiochiam adventaſſe, [a]) continuo bellum orditur, et qua ratione Trajanus Armeniam ſubegerit, ſubinde trajecerit in Meſopotamiam, ejusque oppida ceperit, dictus propterea a ſenatu *Optimus*, et a militibus *Parthicus* Niſibi, Batanisque captis. Igitur ex Dionis ſententia anno V. C. 866 ad bellum hoc eſt profectus, et in vere ſequentis anni 867 coepto bello usque ad hiemis initium foris ſtetit, tum Euphrate rurſum trajecto Antiochiam repetiit. Ibi ſub initium anni V. C. 868, qui propter Pedonis conſulatum, ut dixi, fixus eſt, gravem terrae motum perpeſſus [b]) in vere rurſum in aciem exivit, reliqua belli confecturus. [c]) Quae quidem omnia ſatis ab iis, quae per utramque animadverſionem diximus, refelluntur. Omnibus igitur his ſecum collatis praeſtabit Trajani ex urbe discesſum figere ad annum V. C. 867, deinde Antiochenum terrae motum ad initium anni 868, cujus proximo vere in Parthos egreſſus eſt meriturus duplicem imperatoris hoc adhuc anno honorem, neque, ut dixi, videtur veriſimile, Trajanum niſi finito bello ad hiberna Antiochiam reverſum. Noriſius, qui olim Trajani expeditionem ad annum V. C. 865 P. X. 112, vel non multo tardius fixerat, [d]) ſerius eam anno hoc ipſo V. C. 867 P. X. 114 inchoatam agnovit, [e]) ejusque lectis, ponderatisque rationibus acquievit etiam Tillemontius. [f])

MAGISTRATVS et TITVLI.

De tempore adoptionis, et trib. poteſtate Trajani.

Belleyus in erudita diſſertatione, qua numum Graecum, qui Trajano trib. poteſtatem XXI. (ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΚΑ.) adſerit, explicare aggreſſus eſt, ante omnia neceſſe duxit, tempus adoptionis Trajani in examen vocare. [g]) Recitatis variorum ſententiis, quorum alii diem XVIII. Septembris, alii XXVII. vel XXVIII. Octobris, alii principium Novembris maluere, ipſe Panvinio adhaeret, adoptionem ad XVIII. Septem-

a) L. LXVIII. § 18. b) l. c. § 24. c) l. c. § 26. d) in Epiſt. conſ. e) Epoch. Syrom. p. 183. f) in nota XXII. et XXV. in Traj. g) Mem. B. L. T. XXI. p. 442.

bris figenti. Argumenta, ut ait, invicta petit I. ex panegyrico Plinii diem XVIII. Septembris *triplici gaudio laetum* adferentis, [a]) *qui principem abftulit pesſimum*, (Domitianum) *dedit optimum*, (Nervam) *meliorem optimo genuit*, (Trajanum) quo folo vocabulo *genuit* Plinius indicare voluit, ut exiftimat Belleyus, et natalem Trajani, et natalem adoptionis, feu imperii. II. Ex numo Trajani apud Gabala Syriae fignato, quem edidit Frölichius, [b]) et qui praeter annum epochae ΓΜΡ. Trajanum dicit: ΝЄΡ. ΚΑΙϹ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. absque Augufti titulo. Coepit epocha Gabalorum in autumno V.C. 707, ergo numus hic fignatus eft ab autumno V. C. 849. Cum vero Trajanus in hoc numo jam dicatur *Caefar*, neceffe eft, eum cufum fuiffe ante autumnum V. C. 850, quo jam coepit annus Gabalorum ΔΜΡ. Nuncius igitur adoptati die XVIII. Septembris Trajani circa finem Octobris a Gabalenis eft acceptus, ac continuo fignatus hic numus, antequam annus ΓΜΡ. exfpiraffet.

An ex verbis Plinii adoptio Trajani ad diem XVIII. Septembris invicte figatur, (nam aliud praeterea argumentum nullum adfert Belleyus) jure dubitare liceat. Eorum fenfum fi expendamus, manifeftum fit, oratorem vocabulo *genuit* intelligi voluiffe Trajani natalem, cum certum fit, Trajanum hoc die natum fuiffe. An una comprehenderit natalem adoptionis, grave ex eo dubium, quod tum dies ille non *triplici gaudio laetus*, fed *quadruplici* dicendus fuiffet, quod fane non neglexiffet Plinius oratoris more omnes captans caufas herois fui in coelum extollendi, quo argumento ad refutandam Panvinii fententiam ufum jam video Tillemontium. [c]) Tantum ergo abeft, ut Plinius Belleyi fententiae patrocinetur, ut adverfetur etiam. Numus Gabalorum diem adoptionis non decidit, quanquam iftud neque adfirmet Belleyus; tamen per epochae annum ΓΜΡ exigere videtur, Trajanum faltem in Septembri jam fuiffe adoptatum, et Caefarem dictum, atque hoc pacto Victorem [d]) falfi arguere, adferentem, Trajanum tribus duntaxat menfibus fuiffe conlegam Nervae, cujus oraculum fecuti viri praeftantifsimi Dodwellus, Norifius, Pagius, Tillemontius, aliique adoptionem Trajani ad exeuntem Octobrim, vel ineuntem Novembrim conftituerunt. Nam a die XVIII. Septembris V. C. 850, quo adoptatus Trajanus a Belleyo ftatuitur, usque ad exeuntem Ianuarium, quo mortuus eft Nerva, faltem quatuor funt menfes folidi. Tamen, ut verum fatear, non magnopere mihi probatur, tantum fiduciae in uno hoc Gabalorum numo reponi, nec fatis video rationis, cur adeo properarent Gabaleni, ut, fimul audito, adoptatum fuiffe Trajanum, perpaucis adhuc refiduis anni fui ΓΜΡ diebus, ftatim ejus nomine, et effigie monetam ferirent. Quid quod ferius, quam haec dictaveram, ex numis a Seftinio vulgatis, iisque magis integris comperi, in eodem hoc Gabalenfium numo Trajanum non Caefarem tantum, fed Auguftum infuper compellari, quin valde effe verifimile, initium

a) Cap. 92. b) IV. Tentam. c) Nota III. ad Nervam. d) in Epitome.

aerae Gabalenſis uno anno ſerius eſſe conſtituendum, quae omnia olim copioſius comprobabo in Addendis ad numos Gabalorum. Interim non veriſimile modo eſt, ſed plane neceſſarium ſtatuere, fuiſſe Trajanum adoptatum, et trib. poteſtate ornatum, antequam in Orientis urbibus in autumno V. C. 850 novus annus iniret, ut continuo patebit.

Non exceſsiſſe Trajanum trib. poteſtatem XX., tam numi commatis Romani, quam marmora, quae modo ſint certae fidei, luculente produnt. At Belleyus in eadem diſſertatione [a]) Trajani binos argenteos, unumque aeneum, Tyri, ut opinabatur, percuſſos, ex Pellerinii theſauro profert, in quorum averſa legitur: ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. ΚΑ. ΥΠΑΤ. ς. Serius binos ſimiles argenteos ex muſeis Auſtriacis addidit Khellius, [b]) quorum unus nunc eſt in muſeo Caeſareo. Ergo Trajanus, quod cum Romano trib. poteſtatis computo conciliari nequit, omnino tribunatum XXI. attigit. Eam difficultatem ſic reſolvere tentavit Belleyus. Supponit I. ex calculo Noriſii, annum Tyriorum coepiſſe die XIX. Octobris. Supponit II., ut diximus ſupra, Trajanum die XVIII. Septembris adoptatum fuiſſe. Concludit igitur, Tyrios a dicto Septembris die usque ad XIX. Octobris numeraſſe annum primum, ſumendo annum incompletum pro completo, et ab hoc die inchoaſſe ſecundum, quod etiam ab Aegyptiis factum ex numis ipſis novimus, qui annum ſecundum imperii Auguſtorum ſemper a die primo menſis Thot, ſeu XXIX. Auguſti auſpicati ſunt, etſi principatus paucis tantum diebus ante ejus menſis exordium fuiſſet aditus. Ergo ſecundum hanc regulam trib. poteſtas XXI. apud Tyrios inire debuit die XIX. Octobris V. C. 869.

Principio modus, quem vir eruditus ad explicandum iſtud aenigma invenit, praepoſterus, et pugnare cum ipſa ratione videbatur. An enim, ajebam, licuit provincialibus alium ſtatuere iterandae trib. poteſtatis modum, quam quem ipſe princeps, ac ſenatus R. conſtituit, obſervavitque? qua ratione Tyrii tribunatum, qui, etſi ſingulis annis renovatus, anni tamen vicem non obtinuit, poterant in annos ſuae rationis convertere? Novimus, ſingulos Auguſtos natalem, quo imperium obtinuere, et trib. poteſtatem renovavere, peculiari modo celebraſſe, et per provincias celebrari juſsiſſe, uti novimus, Veſpaſiano placuiſſe Kalendas Iulias, [c]) Hadriano III. idus Auguſti, [d]) ergo cum Romae, ac per provincias ex ſententia Belleyi die XVIII. Septembris conceptis votis ageretur XX. Trajani natalis, eundem et egere Tyrii, ſic tamen, ut ſolidis XI. menſibus trib. poteſtatem anticipaverint, cujus iteratio, ſaltem Trajani adhuc aetate, a dicto natali pendebat? Aegyptiorum exemplum, quibus adde exemplum Orientalium in numis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, minus recte quadrat; nam illi annos imperii Caeſarum, non tribuniciam poteſtatem, ad anni ſui rationes adcommodaverunt, ac propterea non inſcripſerunt numis

a) pag. 458. b) Subplem. ad Vaill. pag. 60. c) Tacit. Hiſt. II. 79. d) Spartian.

ΔΗΜ. ЄΞ., ſed Λυκαϐαντος, vel ЄΤΟΥϹ, quae vocabula *annum* ſignificant. Paucis ut abſolvam, ut non licuit provincialibus aliquid immutare in numero conſulatuum, aut titulis patris patriae, Dacici, Parthici etc., quoniam haec acceſsio a principis, aut ſenatus arbitrio pendebat, ita veriſimile quoque videbatur, modum, quo princeps tribunatum iteravit, eſſe debuiſſe normam, qua, et non alia, provinciales quoque uterentur.

Haec cum maxime apud animum meum reputarem, cuperemque reperire rationem, qua prolepticum hunc tribunatum XXI. excuſarem, incidi in binos numos, qui Belleyi ſententiam ſaltem eſſe probabilem poſſunt perſuadere. Sunt vero:

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙϹ. ΝЄΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹЄΒ. ΓЄΡ. ΔΑΚ. *Caput Trajani laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. Iϛ. ΥΠΑ. Є. *Arabia ſtans d. calamum, pro pedibus camelus.* AR. III. (Khell Subplem. ad Vaill. p. 59.)

Eadem adverſa.

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. Iϛ. ΥΠΑΤ. ϛ. *Caput Herculis Tyrii.* AR. I. (Muſ. Caeſ.)

Videmus in utroque hoc numo eandem trib. poteſtatem XVI., ſed in priore conſulatum V., in altero VI. Horum alter nihil alienum a Romano more offert, at repugnat prior. Nam ſecundum Romanorum computum trib. poteſtas XVI. cum conſulatu V. componi nequit. Nam cum Trajanus tribunatum hunc XVI. in autumno V. C. 865 inivit, non amplius conſul V., ſed jam inde a Kalendis Ian. ejusdem anni conſul VI. exſtitit. Ergo anticipata haud dubie eſt trib. poteſtas, numusque ſignatus ab autumno V. C. 864 usque ad proximas Kalendas Ian. 865, quibus conſul VI. proceſsit Trajanus. Quare in quacunque demum Orientis urbe hic numus cuſus eſt, confirmat ſane, urbes Aſiaticas, ſaltem nonnullas, in calculo trib. poteſtatis morem a Romanis diverſum ſecutas, qui veriſimiliter alius non exſtitit, quam quem Belleyus, ut ſupra vidimus, docuit, nimirum dum urbes tribunatum imperatorum cum legibus ſuorum annorum compoſuere, quantumcunque is mos rationi videatur adverſari.

Non poſſum hoc loco diſsimulare nobile marmor ab Aratiſpitanis Hiſpaniae Trajano jam mortuo poſitum, quod vidit, et excepit eruditus Carterus Anglus, et expoſuit in opere, quod inſcripſit: *Iter Gibraltari Malagam verſus*, et quidem parte II. Vol. III. cap. 4.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
DIVO. TRAIANO. OPTVMO
AVG. GERM. DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XXI. IMP.
XIII. COS. VI. P. P. OPTVMO
MAXVMO. QVE. PRINCIPI. CON
SERVATORI. GENERIS. HVMANI
RESPVBLICA. ARATISPITANORVM
DECREVIT. DIVO. DEDICAVIT

Nihil video in hoc marmore, quod non conveniat Trajano, aut quod viri eruditi, qui epigraphen exſcripſit, poſsit negligentiam arguere, ut adeo omnem poſsit fidem promereri. Duo tantum ſunt animadvertenda TRIB. POT. XXI., quae praeterquam in memoratis proxi-

me numis non legitur, et IMP. XIII.; quod in nullo alio monumento proditur, cum poſtremus imperii numerus hucusque cognitus ſit XII. Quae ſi vera ſunt, ſequetur, Trajani poſtremum tribunatum revera fuiſſe XXI., non, quod hactenus conſtabat, XX, et hac parte marmor cum laudatis tetradrachmis conſpirare. Atqui ſi vere Trajanus numeravit tribunatus XXI., novum habemus in ejus chronologia nodum, qui ſententias omnes, quae hactenus de calculo trib. poteſtatis circumferuntur, impedit, ut computanti facile patebit. Ergo interea admittamus explicationem, quam de trib. poteſtate a nonnullis Graecis ad annum ſuum civilem exacta dedimus, et negligamus marmor poſitum ab Aratispitanis, obſcuri et geographis omnibus ignoti nominis, donec ejus fidem plura alia, ac ſincera monumenta confirmabunt.

Conſul.

Trajanum V. C. 844 adhuc privatum proceſsiſſe conſulem, in ſynopſi privatae ejus vitae diximus. V. C. 850 adoptatus a Nerva, et conſul II. in annum ſequentem deſignatus eſt, eumque conſulatum Kalendis Ian. V. C. 851 abſens inivit, et inter barbaras gentes geſſit. [a]) Cum moris tum eſſet, ut, cum quis Auguſtus dictus eſt, anno continuo ſequente ſuſciperet conſulatum, eum recuſavit per ſpeciem, quod abſens illum gerere non poſſet. [b]) V. C. 853 proceſsit conſul III. V. C. 854 conſul IV. V. C. 857 conſul V. ſecundum numos, et marmora, ſed faſti omnes quintum hunc conſulatum anno praecedente inchoant, quod dubium ad annum V.C. 856 expendi. Tandem V. C. 865 conſul VI.

Pater patriae.

Patris patriae titulum aliquanto tempore recuſaſſe Plinius docet. [c]) *At tu etiam nomen patris patriae recuſabas. - - - Nomen illud, quod alii primo ſtatim principatus die, ut imperatoris, et Caeſaris, receperunt, tu usque eo diſtuliſti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parciſſimus aeſtimator jam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium contigit tibi, ut pater patriae eſſes antequam fieres.* Ex verbis Plinii colligere licet, Trajanum nonniſi poſt ſuum in urbem adventum hunc titulum admiſiſſe, qui contigit V. C. 852, nam priore capite ejus in urbem profectionem deſcribit. Conſpirant quoque numi, qui hoc primum anno eum titulum memorant.

Optimus princeps, Optimus.

Trajano cognomen OPTIMI datum fuiſſe mature, et haud dubie mox poſt ejus in urbem ex Germania adventum, qui contigit anno V. C. 852, teſtis luculentus eſt Plinius, qui collati ejus a ſenatu tituli in panegyrico, quem anno ſequente dixit, jam meminit, et quidem uno loco: [d]) *jam quid tam civile, tam ſenatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen?* Et alibi: [e]) *juſtisne de cauſis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adjecit? - - - Adoptavit te optimus princeps in ſuum, ſenatus in OPTIMI nomen.* Igitur Trajanus ſaltem an-

a) Plin. Paneg. c. 56. b) Ibid. c. 60. c) Paneg. c. 21. d) Cap. 2. e) Cap. 88.

no V. C. 853 hoc titulo ornatus jam fuit. Verum eo in monumentis publicis, ſaltem iis, quae ſuperſunt, et ſunt indubitatae fidei, numos intelligo, ac marmora, uſus non eſt ante annum V. C. 858, ut ad anni hujus monetam animadverti, atque etiam tum, quod cumprimis obſervandum, is mos obtinuit, ut titulus hic nunquam partem numi anticam occuparet, ſed ſemper averſam, et fere ſemper hac formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Obſervandum etiam, eodem tempore, quo haec formula coepit, coepiſſe etiam morem, epigraphen capitis dandi caſu, ſeu dedicationis ritu, efferendi. Ex quo ſatis apparet, circa hoc tempus novo ſenatus conſulto decretum eſſe, ut hic OPTIMI PRINCIPIS titulus etiam monumentis publicis insereretur. Anno demum V. C. 867 factum, ut titulus OPTIMI. PRINCIPIS in numorum averſa defineret, et vocabulum OPTIMO in anticam trajiceretur, ſic ut ſemper medium locum inter TRAIANO et AVG. occuparet, de quo fuſius diſputavi ſupra pag. 448 in animadverſione peculiari, quo loco et parachronismos Dionis, et recentiorum de conſtituto hoc titulo commemoravi ex concordia tam numorum, quam marmorum evidentes. Ergo hoc tempore titulus OPTIMI, etſi fiducia Plinii jam pridem cognominis vices obtinuit, inſtar veri cognominis adhiberi, et in uſu eſſe coepit, quod vel ex ſucceſſoris Hadriani numis patet, in quem is, quia verum cognomen, per adoptionem transivit.

Germanicus, *Dacicus*, *Parthicus*.

GERMANICVS. Plinius in Panegyrico: [a]) *Allata erat ex Pannonia laurea id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae inſigne decoraret.* Addit, continuo poſt a Nerva lauream in gremio Iovis depoſitam, et in hominum concione, deorumque adoptatum Trajanum. Fuere, qui cenſerent, quos inter poſtremo ipſe Belleyus, [b]) victoriam, propter quam allata eſt laurea, fuiſſe reportatam ab ipſo Trajano, qui imperante Nerva translatus in Pannoniam ex Germania inferiore Marcomannos ei provinciae imminentes ingenti clade adfecit, ac propterea primum Nervae, dein hujus permiſſu ſibi *Germanici* nomen peperit. Sed enim ſi haec victoria fuiſſet Trajani, an iſtud reticuiſſet Plinius panegyriſta, cui ingens inde ejus laudandi campus patuiſſet? Et vero per ſcriptores omnes conſtat, Trajanum, cum adoptatus eſt, fuiſſe Germaniae inferiori praefectum, et conſtat ex Plinio, Nervam mox ab audita victoria Iovi gratias acturum conſcendiſſe Capitolium, et una adoptaſſe Trajanum; conſtat denique ex Eutropio, Trajano, cum Coloniae Agrippinae ageret, adoptionem nunciatam. An veriſimile, Trajanum intra tam breve tempus, quod inter victoriam, et adoptionem interceſsit, Coloniam redire potuiſſe, tanto a Pannonia regionum intervallo diſsitam? Sane praetenſa haec ejus in Pannoniam profectio, et Marcomannorum in eam impreſsio, et relata ab eo victoria, ſi Cedrenum exci-

a) Cap. 8. b) B. L. Tom. XXI. p. 444. ſeq. in Mem.

pias infimi aevi ſcriptorem, nullo teſtimonio comprobantur, quaſi vero non alter aliquis rejicere Germanos, quicunque ii fuere, Pannoniae minitantes potuiſſet, aut Trajanus adoptari, niſi relata victoria, non potuiſſet. Collatus *Germanici* titulus ad rem non pertinet, nam hunc adeptus eſt non propter victoriam, ſed jure adoptionis, quo in omnes patris titulos ſuccesſit, nimirum quo eodem jure Hadrianus, cum primum adoptatus fuit, dictus eſt *Optimus, Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. Vere igitur loquitur Plinius, a) Trajano, *cum Germaniae praeſideret, GERMANICI nomen hinc* (Roma) *miſſum*, nimirum communicato hoc per adoptionem titulo, perinde ac ei titulus filii, Caeſaris, imperatoris Roma quoque miſſus eſt. Titulum *Germanici*, quia adoptione nactus illum eſt, jam primi ejus numi oſtentant, neque is in poſtremis omiſerat.

DACICVS. Hunc titulum Trajano delatum fuiſſe ex victoriis Dacicis, eoque monumenta publica uti coepiſſe anno V. C. 856, ſupra in numis ad hunc annum diximus. Confirmatur iſtud numis Alexandrinis, qui eum nunquam ante annum Z ſiſtunt, qui coepit die XXIX. Auguſti V. C. 856. Ergo falſi arguitur inſcriptio laudata a Grutero, b) qua Trajanus dicitur DACICVS. TR. P. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO, quae ſunt notae anni V. C. 854.

PARTHICVS. Dixi ſupra in annalibus, titulum Parthici monumentis inferri coeptum V. C. 869, quo anno currebat trib. poteſtas XIX. et XX. Ejus nunc ratio expedienda.

I. In nullo certae fidei marmore cum trib. poteſtate XVIII. conjungitur titulus Parthici. Vide hujus tribunatus inſcriptiones plures collectas a Fabretto. c)

II. Vulgavit Muratorius marmor, in quo Trajanus dicitur TRIBVNIC. POTEST. XIX., et abeſt adhuc Parthici cognomen. d) At in alio marmore apud Gruterum in eadem TRIBVNIC. POTEST. XVIII. dicitur Parthicus. Haec ergo epigrammata probant, circa autumnum V. C. 868, quo tribunatum XIX. inivit, nondum hunc titulum tuliſſe.

III. Idem, atque eodem plane modo comprobatur ex numis. Eſt in muſeo Caeſareo numus integerrimus Trajani Laodiceae Syriae ſignatus cum anno epochae ΓΞΡ, ex quo abeſt cognomen Parthici. Alter ſimillimus, et cum eodem anno ΓΞΡ laudatur a Noriſio ex muſeo regis Galliarum, et in quo titulus Parthici additur. e) Coepit aera Laodiceae anno V. C. 706. Signati ergo ſunt hi numi ab autumno V. C. 868 usque ad autumnum anni V. C. 869, comprobantque, currente hoc anno Laodiceno Trajanum Parthici cognomen adoptaſſe. Cum autem annus hic totus fere coincidat cum trib. poteſtate XIX., ſequitur, currente hoc tribunatu titulum hunc ad alios titulos accesſiſſe. Novi, Noriſium ex numo ejusdem Laodiceae, qui cum anno ΒΞΡ jam Parthici titulum praefert, arguere, eum hoc cognomine jam anno V. C. 868 fu-

a) Paneg. c. 9. b) pag. 246. 6. c) Col. Traj. p. 292. d) pag. 450. 4. e) Epoch. Syrom. p. 239.

isse decoratum. Sed vereor, ne fors numi vitio deceptus vir eruditus legerit BΞP. pro ΓΞP.; nam si parte priore anni ΓΞP. Trajanus nondum dictus est Parthicus, ut ex numo nitidissimo musei Caesarei supra ostendi, multo minus id nomen anno hunc praecedente ferre potuit. Accedit, in solo museo Farnesiano servari complures similes Laodiceae numos cum anno BΞP, alium illaesum in museo Caesareo, in nullo tamen horum legi titulum Parthici. Ergo certum videtur, labente anno Laodiceno ΓΞP, et quod eodem recidit, labente tribunatu XIX. Parthici elogium Trajano accessisse. Idem confirmant numi Alexandrini inscripti L. IΘ., quorum alii Parthici titulum adhuc omittunt, alii addunt. Coepit annus IΘ. die XXIX. Augusti V. C. 868, cujus adeo initio Trajanus eo titulo certe caruit.

IV. Narrat Dio, Trajanum captis in Mesopotamia Nisibi, et Batanis ab exercitu dictum Parthicum. [a]) Contigisse istud V. C. 868, supra ad eundem annum indicavi, et prolixius in Animadversione II. quam altius pag. 450 dedi. At non contentum fuisse Trajanum hac militum voluntate, sed exspectasse in hujus tituli usum sententiam senatus, eo patet, quod infra idem Dio refert, [b]) Trajanum capta Ctesiphonte imperatorem appellatum *confirmato Parthici cognomine.* Supra in annalibus computata temporum ratione Ctesiphontem captam dixi V. C. 869, ergo etiam tum confirmatum Parthici cognomen, et in monumentis publicis adhiberi coeptum. Trajano ob res adversum Parthos prospere gestas a senatu non modo decretum fuisse nomen Parthici, sed etiam ludos perpetuos dictos *Parthicos*, supra in numis consecrati Trajani docui.

Imperator.

De Trajano adoptato haec Plinius: [c]) *simul filius, simul Caesar, mox IMPERATOR, et consors tribuniciae potestatis, et omnia pariter, et statim factus est, quae proxime parens verus* (Vespasianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit.* At hoc loco vocabulum *imperator* conlegam imperii significat, non vero titulus est ex victoriis partus, ut verba Plinii diserte docent, etsi aliud videatur Fabretto, [d]) sed quod nos argumentum alibi laxius tractabimus. Eodem modo Titum a patre adsumptum imperatorem velut conlegam, in hoc disputavimus.

Ratio tituli *imperatoris* ob victorias iterati docentibus numismatum, et marmorum praescriptis, quae tamen utraque aliquoties destituunt, ejusmodi est:

IMP. II. in marmore Puteolano, quod primum Gruterus, [e]) deinde correctius edidit Fabrettus, [f]) conjungitur cum TR. P. VI. et COS. IIII. Sunt hae notae annorum V. C. 855 et 856, sed quia posteriore hoc anno Trajanus jam fuit IMP. IIII., certum videtur, titulum IMP. II. partum jam fuisse anno 855, aut residuus adhuc fuit ab anno 854, quoniam hoc jam anno coepit bellum Dacicum, ex quo Trajano accessisse hunc titulum verisimile est. Nam non

a) L. LXVIII. § 23. b) § 28. c) Paneg. c. 8. d) de Columm. Traj. p. 89.
e) pag. 190. 3. f) l. c. p. 278.

adſentior Fabretto, ex levi cauſa conjicienti, Trajanum jam anno V. C. 851 dictum IMP. II. ex Germanica expeditione. [a])

IMP. III. Hic titulus in nullo, quod norim, monumento legitur. Partum cenſeo V. C. 855, vel ſequente, ex bello item Dacico primo.

IMP. IIII. conjungitur in numis cum TR. P. VI. COS. IIII. DES. V., qui ſunt indices anni 856. Iungitur etiam in numis cum TR. P. VII. COS. IIII. DES. V., qui ſunt ejusdem anni indices, ſed partis poſterioris. Legitur hic numerus adhuc in trib. poteſtate VIIII., quam inivit in autumno V. C. 758, cum qua conjungitur in marmore Gruteriano, [b]) et alio apud Muratorium. [c])

IMP. V. jungitur cum trib. poteſtate VIIII. in marmore Gruteriano, [d]) et quoniam eundem tribunatum junctum etiam cum IMP. IIII. vidimus, certum eſt, hoc currente titulum iteratum, qui nimirum coepit ab autumno V. C. 858, quo tempore maxime incubuit bellum Dacicum II., ex quo repetitus honos. Fallit igitur marmor Muratorii, quod IMP. V. copulat cum TR. P. VIII., [e]) et oppido intempeſtivum eſt alterum apud eundem, [f]) quod Trajanum TR. P. VIIII. COS. V. IMP. V. jam *Parthicum* appellat.

IMP. VI. Quo anno acceſſerit hic numerus, ignoratur, cum tribunatuum X. et XI. inſcriptiones deſint. Eum demum jungi videmus cum TR. P. XII. apud Gruterum, [g]) et Muratorium. [h]) Inivit haec in autumno V. C. 861. Forte haec iteratio reſidua adhuc eſt ex Arabia Petraea, quam V. C. 858 a Palma imperio adjectam diximus. Et jungitur adhuc cum TR. P. XVII. inita per autumnum V. C. 866 in celebri inſcriptione columnae cochlidis, quam ad annum hunc deſcripſi.

IMP. VII. conjungitur cum TR. P. XVIII., quae inivit V. C. 867, in marmore apud Muratorium, [i]) et in arcu Beneventano. [k]) Labente hoc tribunatu diximus bellum cum Parthis in Armenia geſtum V. C. 868. Narrat Dio, [l]) cum victus Armeniae rex Parthamaſiris Trajanum poſito diademate ſupplex adivit, eum a militibus tanquam ex victoria adclamatum fuiſſe imperatorem. Dictus tum videtur IMP. VII.

IMP. VIII. Et hic numerus copulatur cum eadem TR. P. XVIII. in marmore Gruteriano. [m])

IMP. VIII. VIIII. Alteruter numerus ſcriptus eſt in arcu portus Anconitani ſecundum eos, qui inſcriptionem hodieque exſtantem excepere, ſed hi ipſi in numero quoque trib. poteſtatis variant, aliis XVIII., aliis XVIIII. promulgantibus. [n]) Videtur ergo nobile illud epigramma multum ab aetatis injuriis paſſum legem amplius facere non poſſe. Inſtituto noviſsimo examine legendum eſſe TR. POT. XVIIII. narrat cl. Fea. [o]) Vtrumque hunc numerum addiderit Trajanus per geſta V. C. 868 in Armenia,

---

a) Col. Traj. p. 283. b) pag. 247. 1. c) pag. 449. 4. d) pag. 162. 2. e) Pag. 231. 6. f) pag. 449. 2. g) pag. 190. 4. h) pag. 231. 1. i) pag. 231. 2. k) Vita Antiq. Benev. p. 256. l) L. LXVIII. § 19. m) pag. 190. 7. n) Grut. pag. 247. 6. Fabretti de Col. Traj. p. 293. Vaillant. in Colon. p. 150. Pedruſi Muſ. Farn. T. VI. pag. 221. o) ad Winkelmannum Vol. II. pag. 373.

et Mesopotamia bella. IMP. VII. VIII. VIIII. leguntur etiam in numis, qui ad eundem annum 868 referendi videbantur.

IMP. X. in nullo monumento reperire licuit, quare neque ejus iterationis tempus definiri potest.

IMP. XI. jungitur cum TR. P. XVIIII. et absque titulo *Parthici* in lapide apud Muratorium. [a]) Dixi supra, quo loco tempus dati tituli Parthici definivi, eum collatum fluente trib. potestate XVIIII., et haud dubie V. C. 869. Ergo Trajanus hujus anni principio fuerit adhuc IMP. XI. Verum idem IMP. XI. in alio marmore, quod est apud Gruterum, [b]) jungitur cum TR. P. XVIIII., et titulo Parthici, quod adeo epigramma posterius est. Narrat Dio, Trajanum capta Ctesiphonte dictum *imperatorem*, et *Parthicum*, [c]) quae dixi evenisse V. C. 869.

IMP. XII. jungitur cum TR. P. XX. in insigni marmore apud Muratorium. [d]) Est hic numerus iterati imperii postremus, saltem in monumentis certis, captusque forte ab expeditione postrema in Arabiam suscepta.

IMP. XIII. junctum cum TR. P. XIII. in marmore nuper reperto, quod dicatum fuit Trajano jam vita functo. Illud supra sub titulo trib. potestatis totum recitavi, ubi vide, quae de utriusque numeri insolentia observavi.

Numi Trajani falsi, aut suspecti.

Vetus est querela, vix alium esse imperatorem, cujus numi plures adulterini circumferantur. Ea labes Mediobarbi cumprimis catalogum in hujus Augusti numis corrupit, de quo dubites, utrum erudiat magis, an perturbet, quemque si sequare, fieri non potest, quin in avia certissime deducare. Lubet in eorum gratiam, qui deflectere a vera semita metuunt, ex omni Mediobarbi farragine nullo selectu corrasa nonnullos indicare, quos neque ipse sinceros unquam viderim, neque in sobriis catalogis vulgatos legerim, in quo critico examine jam praeclare versatus est cl. Valesius, cujus judicia vide in Actis Parisinis Inscript. Tomo XIV. p. 116, et Tomo XVI. p. 145, quem ego appello libentius propterea, ne solus videar Medibarbi laudibus velle detrahere.

V. C. 850. TRAIANVS. IMP. CAESAR. *Capita Nervae, et Trajani in prospectu.*

851. ADOPTIO. *Figura militaris etc.*

854. TIGRIS. P. M. TR. P. etc. *Tigridis fluvii decumbentis symbolum.*

858. ARABIA. AVGVST. PROVINCIA. *Puer ducens capistro camelum etc.*

PORT. OST. S. C. *Portus Ostiensis etc.*

PONS. TRAIANI. DANVVIVS. *Pons etc.*

860. AEGYPTOS. *Sphingis typus.*

IND. P. R. in alio: INDIA. PRO. P. R. *Rhinoceros.*

TIGRIS. *Tigridis fluvii forma expressa.*

---

a) pag. 450. 4. b) pag. 248. 2. c) L. LXVIII. § 28. d) pag. 231. 4.

NILVS. *Nili typus etc.*
VIRTVS. AVGVSTI. TIGRIS. *Pons supra Tigrim stratus cum fluvii typo.*
V. C. 866. CIRCVS. TRAIAN. *Circus etc.*
NAVMACHIA. *Pugnae navalis in Tiberi exhibitae typus etc.*
BIBLIOTHECA. TRAIANI. *Ophus hexaphilon etc.* (sic)
867. ASSYRIA. IN. POTESTATEM. P. R. RED. *Figura stolata etc.*
868. ADIAB. S. P. Q. R. etc. *Figura captiva sedens etc.*
ASSYRIA. ET. PALAESTINA. IN. POTEST. P. R. REDAC. *Mas et femina Assyrii etc.*
ADVENTVS. AVG. MAVRETANIAE, in alio: ADVENTVI. AVG. ARAB.
ARABIA. CAPTA. *Palma.*
DE. CALDAEIS.
BABYLONIA. *Structura e lapide quadrato.*
EVPHRATES. *Pons etc.*
869. EXERCITVS. PARTH. *Imperator adloquitur cohortes.*
EXPEDITIO. AVG. PARTH. *Imperator eques etc.*
870. SELINVNTEM *in peristylio portae latae aedificii lapidei spoerici.* (sic) Hunc numum proposuit etiam Harduinus in suo Plinio, [a]) et more suo, nugas miscendo seriis, explicat. Trajanus apud Selinuntem mortuus fraudi occasionem dedit. Vide, quae de hoc numo praeterea diximus supra ad V. C. 870.

Cavendum a numis aeneis I. formae, inscriptis: BASILICA. VLPIA, vel: PORTVM. TRAIANI, nonnullisque aliis, quorum non pauca exstant exemplaria maligni commatis.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei et argentei - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	C.
Aenei III. formae - - - - - - -	R.

Commatis peregrini:

Argentei max. mod. - - - - - - -	RR.
III. formae - - - - - - -	R.
Aenei urbium liberarum - - - - - -	R.
Coloniarum - - - - - - -	RR.
Alexandrini - - - - - - -	C.

a) L. V. § 22.

POMPEIA PLOTINA.

De hac his verbis Plinius: [a]) *Tibi uxor in decus, et gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? - - - Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis inceſſu?* Haec orator fortaſſe minus incorruptus, at easdem virtutes de mortua praedicat hiſtoria. Ita nimirum de illa Dio: [b]) *Hujus uxor Plotina, cum primum ingrederetur palatium, converſa ad gradus, et ad confertos circumſtantes*, talis, *inquiebat*, huc ingredior, qualem me exire cupio. *Atque ita ſane ſe geſſit in toto principatu, ut omni reprehenſione caruerit.* Diſertius Aurelius Victor: [c]) *Pompeja Plotina incredibile dictu eſt, quanto auxerit gloriam Trajani*, et mox ſubjicit, correptum ab ea propter immodicas procuratorum exactiones maritum, et ad mitiora conſilia converſum. Hadrianum ejus opera a Trajano fuiſſe adoptatum, cum quo teſte Dione familiarius conſueverat, [d]) in hujus vita differemus. Quo anno dicta fuerit Auguſta, incertum. Teſtatur Plinius, [e]) ei, atque Marcianae Trajani ſorori oblatum a ſenatu hunc titulum, ſed eas deprecatas, quamdiu Trajanus patris patriae appellationem recuſaſſet. Hanc is ſatis mature accepit, nempe V. C. 852. Ergo utraque femina etiam tunc id cognomen nacta videri poſsit. Verum obſtat, quod mox idem Plinius addit: *et ſint, et habeantur Auguſtae, quia non vocantur.* Ergo tempore dicti panegyrici, nempe V. C. 853 eo nomine adhuc caruere. Ceterum in Trajani trib. poteſtate IX., quae coepit in autumno V. C. 858, utramque jam dictam fuiſſe Auguſtam, docet marmor apud Muratorium. [f]) Mortua eſt imperante Hadriano, qui de ſe bene meritae baſilicam apud Nemauſum opere mirabili exſtruxit. [g]) Atratus etiam per novem dies fuit, et in ejus laudes carmina fecit. [h]) Stetit quoque in Thracia urbs ab ejus nomine *Plotinopolis* dicta.

Numi vivo Trajano ſignati.

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Veſta ſedens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Signati ſunt hi numi V. C. 865, vel parte priore anni 866; nam illo Trajanus proceſsit conſul VI., hoc labente cognomen *Optimi* collegit, quo praeſentes numi abſtinent.

Eadem adverſa.

CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Ara ignita altior, prae qua ſigillum Pudicitiae baſi impoſitum, in imo:* ARA. PVDIC. AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vidimus ſupra, Plotinam a Plinio propter vitae ſanctitatem laudari, cum

a) Paneg. c. 83. b) LXVIII. § 5. c) Epit. in Fl. Iuliano. d) L. LXIX. § 1.
e) Paneg. c. 84. f) pag. 230. 7. g) Spartian. h) Dio L. LXIX. 10.

qua adeo *ara pudicitiae* egregie jugatur. Vidimus tamen etiam, a Dione huic ejus virtuti labem adſpergi propter conſuetudinem cum Hadriano. Iam prima Romae aetate ſtetit in urbe ſacellum, et *ara pudicitiae* tam patriciae, quam plebeiae, [a]) cujus adhuc meminit Iuvenalis: [b])

Maura Pudicitiae veterem cum praeterit aram.

Eadem adverſa.

FIDES. AVGVST. S. C. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. caniſtrum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

PLOTINAE. AVG. TRAIANI. AVG. *Hujus caput.*

VENERI. GENETRICI. S. C. *Venus ſtans d. ſurſum elata, ſ. extenta.* AE. I. (Pembrock P. III. tab. 51.)

Numi mortuo Trajano ſignati.

PLOTINA. AVG. DIVI. *Caput Plotinae.*

TRAIANI. PARTHICI. *Veſta ſedens.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

* *

PLOTINAE. AVG. *Hujus caput.*

IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Protome Hadriani laureata.* AV.

Singularis hic numus, et cujus ſimilis hactenus conſpectus non eſt, ex eorum eſt numero, qui, ex auro omnes, ante annos non multos ad Caſtrum novum prope Centumcellas reperti ſunt. Vide Muſeum Pio-Clementinum. [c]) Inſigne iſtud cimelium teſtatur filii Hadriani in matrem Plotinam adfectum.

Diva Plotina.

Plotinam conſecratam teſtantur marmora apud Gruterum, [d]) in quibus produntur *Aemilia*, et *Cantia ſacerd. divae Plotinae*, tum templum ejus honori apud Nemauſum erectum, [e]) denique numi ſequentes:

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

DIVAE. PLOTINAE. AVGVSTI. MATRI. *Hujus caput, prae quo aſtrum.*

DIVO. TRAIANO. AVGVSTI. PATRI. *Caput Trajani nudum, prae quo aſtrum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Epigraphe incerta. Caput Hadriani.

DIVIS. PARENTIBVS. *Capita adverſa (in aliis jugata) Trajani, et Plotinae aſtris inſignita.* AV. (Vaill. in Hadriano.)

Binos numos poſtremos illuſtrat marmor, quod poſt Maffeium edidit Donatus: [f]) DIVO. NERVAE. TRAIANO. PARTHICO. ET. DIVAE. PLOTINAE. etc. IMP. HADRIANVS. etc. PARENTIBVS. SVIS.

* *

DIVI. NERVA. P. ET. PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Capita adverſa, Nervae laureatum, et Plotinae.*

IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput Trajani laureatum.* AV. (Vaill. Num. praeſt. in Trajano. Morelli Specim. p. 58. Liebe p. 441.)

---

a) Liv. L. X. c. 23. b) Sat. VI. 307. c) Tom. I. p. 96. d) pag. 322. 1. 2. e) Spartian. Dio L. LXIX. 10. f) ad Theſ. Murat. p. 138. 10.

Cum in numo praesente Plotina diva dicatur, jure arguit Vaillantius, eum non a Trajano, qui uxore superstite decessit, feriri potuisse. Signatus igitur est ab Hadriano, etsi hujus nomen reticeatur, in honorem majorum, qui sibi per adoptionem accessere. Mirum tamen, atque omnino singulare quid numus hic offert, nimirum si is mortuo Trajano signatus est, omitti nomen DIVI, quod tamen additur ad caput Plotinae, quae pluribus post maritum annis mortua, et consecrata demum est. Verum habeatur fides Vaillantio, et Morellio, qui eum ex museo regio edidere, et Liebeo autoptae, qui similem suum ex museo Saxo-gothano adcuratius vulgavit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Rari sunt hujus classis numi, quos videre est apud Vaillantium, Pellerinium, et in compilatione Gessneri. At singularis est numus a Pellerinio propositus, [a]) et signatus apud Mytilenen, in quo exhibentur capita Plotinae, et Matidiae, etsi in hoc misere vapulet orthographia, cum harum nomina scripta legantur hoc modo: ΠΛΩΤΤ. et ΜΑΤΤ.

Coloniarum.

Harum numi prioribus sunt multo rariores.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae.	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.
Commatis peregrini:	
Vrbium liberarum	RR.
Coloniarum	RRR.
Alexandrini	O.

MARCIANA.

Trajani soror, Matidiae, de qua mox infra, mater. Cui nupta fuerit, in ea ejus aetatis historiae caligine ignoramus. Plinius, quo loco Plotinae laudes persequitur, etiam Marcianam celebrat, [b]) quas laudes nisi adulatio infecit, fuit singulari simplicitate, candore, moderatione, nulla adversum potentem fratris uxorem aemulatione. Addit, ab ea Plotinae exemplo aliquamdiu re-

a) Rec. III. p. 229. b) Paneg. c. 84.

cuſatum *Auguſtae* cognomen, id tamen ſubinde admiſſum, etſi ignoretur annus, marmora et numi docent, ut ſupra in Plotina dictum. Annum quoque neſcimus, quo mortem obivit. Conſtat ex marmore Muratorii, a) eam vixiſſe adhuc in Trajani trib. poteſtate IX., quae coepit V. C. 858. Sed etiam conſtat, eam in ejus trib. poteſtate XVIII., quae inivit circa autumnum V. C. 867, in vivis amplius non fuiſſe Nam in epigrammate arcus Anconitani per hunc tribunatum poſito, quod vulgavit Gruterus, b) *divae* appellatione decoratur, quanquam ſint, qui ibi legant TR. POT. XVIIII., ut ſupra in Trajano ſub titulo *Imperator* monui. Ejus quoque honori Trajanus in Moeſia inferiore urbem ſtatuit, a nomine dictam *Marcianopolin*, Ponto Euxino adſitam, et diu non parum illuſtrem. Poſt mortem divinos honores abſtuliſſe, infra docebitur.

Numi:

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Hujus Caput.* CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. F. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.* AR. (Morelli Specim. p. 100.)

Eadem adverſa.

CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Bis in prioris numi explicatione peccat inſignis Morellius, I. quod epigraphen averſae expleat hoc modo: MATIDIA. AVG*uſti* F*ilia*. Matidia *Auguſti* filia non fuit, ſed AVG*uſtae*, nempe Marcianae. Explendum igitur legendo: AVG*uſtae* F*ilia*. II. quod adſtantes infantes Matidiae filias faciat, quae fuere Sabina, et Matidia junior. Infantium in his numis idem ſenſus eſt, qui in aliis Matidiae numis, in quibus ſiſtitur ſimilis mulier, ſed ſtans, et utraque manu puſionem geſtans, ſcripto juxta: PIETAS. AVGVST., quibus in numis Vaillantius quoque binas Matidiae filias videt. Teſte Spartiano Sabina Hadriano nupſit V. C. 853. Non modo numi bini, quos hic propoſui, multo ſerius ſunt ſignati, quia conſulatus V. et VI. iis inſcripti leguntur, ſed etiam laudatus numus Vaillantii; nam hoc anno, ut in Plotina, et nunc in Marciana vidimus, neque mater Marciana, multo minus filia Matidia *Auguſtae* adhuc titulum tulere. Sequeretur ergo, Sabinam jam pridem Hadriano nuptam adhuc in matris Matidiae ſinu geſtari, quod abſurdum jam notavit Khellius. c) Indicatur ergo his typis Matidiae *pietas* in genus humanum, quae Trajani exemplum imitata procuratis alimentis teneræ aetati providerit.

Diva Marciana.

Marcianam coelitum numero inſertam praeter numos ſequentes probant etiam marmora. Apud Gruterum exſtat lapis poſitus Cetraniae Severinae SACERDOTI. DIVAE. MARCIAN*ae*. Quo anno hos honores adepta ſit, in occulto eſt. Scimus ſolum, divam jam fuiſſe circa annum V. C. 867, quoniam in arcu

a) pag. 230. 7. b) pag. 247. 6. c) Subplem. p. 66.

portus Anconitani, qui Trajani trib. poteſtatem XVIII. memorat, (niſi forte legendum XVIIII., ut in Trajano ſub titulo *imperatoris* dictum) legitur: DIVAE. MARCIANAE. AVG. SORORI. AVG. [a])

DIVA. AVGVSTA. MARCIANA. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* AV. item Quin. AV. AR. et AE. I. addito S. C. Sunt omnes in muſeo Caeſareo.

Eadem adverſa.

CONSECRATIO. *Thenſa a duobus equis vecta.* AR. (Vaill.)

Eadem adverſa.

EX. SENATVSCONSVLTO. *Thenſa a duobus elephantis cum ſeſſoribus vecta, ſupra quam figura velata.* AR. AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Eadem adverſa.

LIBERTAS. PVBLICA. *Mulier ſtans d. - - - ſ. haſtam transverſam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 24.)

Numi commatis peregrini.

Vnum Sardibus percuſſum ex theſauro regis Galliarum ſtitit Vaillantius. [b]) Philadelphiae Lydiae, et Aleae Arcadiae ſignatos protulit Arigonius. Ejusdem alium ſibi oblatum putavit Haymius ſignatum Marcianopoli Moeſiae inferioris, verum in eo non eſſe legendum ΜΑΡΚΙΑΝΑ, ſed ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΙϹ, dixi in urbis hujus moneta.

Coloniarum numi deſiderantur.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei, et argentei - - - - - - -	RR.
Aenei I. formae - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - -	O.
Commatis peregrini:	
Liberarum urbium - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum - - - - - - - -	O.
Alexandrini - - - - - - - - -	O.

MATIDIA.

Marcianae Auguſtae Trajani ſororis filia. Patrem ignoramus, ut et maritum, ex quo Sabinam peperit, quae vivo adhuc Trajano cum Hadriano juncta fuit. Trajani patrui cineres una cum Plotina in urbem comitatam refert Spartianus. [c]) Reliquam ejus vitam aetas obliteravit. A Trajano *Auguſtae* titulum abſtuliſſe, teſtantur numi, ſed ignoratur ejus collati annus. Supra in primo Marcianae numo vidimus, eam in Trajani conſulatu V. nondum dici

a) Grut. pag. 247. 6. b) in Num. Graec. c) in Hadr. c. 5.

Auguſtam, ſed ſolum Auguſtae filiam. At in conſulatu VI. Auguſtae honore fuiſſe ornatam, alter Marcianae numus docet. In divarum numerum relatam infra videbimus.

Proles:

I. SABINA Hadriani Aug. uxor.

II. MATIDIA junior. Hujus meminere trina epigrammata, quae fere conſpirant. [a]) Horum unum ſic junioris hujus Matidiae genus perſequitur:

MATIDIAE
AVG. FIL. DIVAE
MARCIANAE. AVG.
NEPTI. DIVAE. SABINAE
AVG. SORORI
IMP. ANTONINI
AVG. PII. P. P. MATERTERAE
MINTVRNENSES
D. D.

Cum noſtra haec Matidia in hoc marmore dicatur quidem filia Auguſtae, ſed non ipſa Auguſta, et quidem adhuc tempore Antonini Pii, docemur, eam neque in provectiore aetate Auguſtae titulum tuliſſe. Obſervandum praeterea ad hoc Minturnenſium epigramma, multum laborare Tillemontium, qua ratione junior haec Matidia dici queat Antonini Pii matertera, ſeu matris ſoror, (*tante maternelle*) dum conſtat, hujus Auguſti matrem fuiſſe Arriam Fadillam; et miratur, ſi vere ejus matertera exſtitit, feminam tam illuſtrem omiſſam fuiſſe a Capitolino, qui tamen hujus Auguſti genus ac ſtirpem prolixe commemorat. Quare varias illatae hujus neceſsitudinis conjecturas proponit, neque tamen ſibi ſatisfacit. [b]) Etiam Reineſius ſubſidia ex genealogia quaerit, ſed incaſſum. [c]) At vero facile aenigma iſtud ſolvitur, ſi duplicem neceſsitudinis conditionem ſpectemus, aliam, quam efficit natura, aliam, quam adoptio. Secundum priorem modum non fuit Matidia Antonini matertera, ac propterea omiſſa fuit a Capitolino, qui naturalem tantum ſtirpem enarrare inſtituit; at fuit talis per adoptionis legem; nam ſecundum hanc Sabina facta eſt mater Antonini, et, quod conſequitur, Sabinae ſoror Matidia junior evaſit matertera Antonini, atque hoc titulo uſi Minturnenſes, qui marmor illud huic Matidiae honoris cauſa poſuere, commemorato primum naturali cum praecedentibus Auguſtis nexu, in hujus defectu adſcititium collaudant, ut eam per adulationem cum imperantis principis domo poſsint conjungere. Sane ſi Sabina potuit dici mater Antonini Pii, nempe per adoptionem, ut habetur in marmore Gruteriano, [d]) etiam Sabinae ſoror Matidia dici potuit ejus Auguſti matertera, per adoptionem item.

Iunior haec Matidia numis caret.

Numi:

MATIDIA. AVG. F. *in area*: CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.*

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Caput Marcianae.* AR. (Morelli Specim. p. 100.)

a) Gruter p. 252. 9. 10. et p. 1085. 3. b) Nota I. in Ant. Pium. c) Inſcr. Claſſ. III. n. 20. d) pag. 252. 7.

Alius similis, *sed:* MATIDIA. AVG. *et* COS. VI. AR. (Muf. Caef.)

Horum numorum explicationem pete ex primis Marcianae numis, et ex iis, quae fupra de Matidia noftra diximus.

MATIDIAE. AVG. *Hujus caput.* PLOTINAE. AVG. *Caput Plotinae.* AV. (Muf. Caef.)

Erat Plotinae gravis ratio Matidiam obfervandi. Effecit illa artibus fuis, ut Hadrianus, quem impenfius amabat, hujus filiae Sabinae nuberet, quo facto viam amafio fuo, qui adeo per Trajani proneptem Caefareae domui conjunctus fuit, ad adoptionem ftravit. En praecipuam caufam nexus, qui inter utramque feminam intercefsit, et quem praefens numus confirmat. Vtramque etiam conjunctam infra in Mytilenes numo intuebimur.

MATIDIA. AVG. DIVAE. MARCIANAE. F. *Hujus caput.* PIETAS. AVGVST. *Mulier ftans inter duos infantes.* AV. AR. item AE. I. addito S. C. (Sunt omnes in mufeo Caefareo.)

Eadem adverfa.

PIETAS. *in alio:* PIETAS. AVGVST. *Mulier ftans utraque manu infantem geftat.* AR. (Vaill. Khell Suppl.)

Horum numorum explicationem ex Marcianae numis arceffe.

Eadem adverfa.

PIETAS. AVG. *Mulier ad tripodem facrificans.* AV. AR. (Vaill. Khell Subplem.)

Diva Matidia.

Matidiam fuiffe confecratam, foli fere numi docent, a quo, quatenus iri poteft, indagandum. Vaillantius ex verbis Spartiani: [a]) Hadrianus *focrui fuae honores praecipuos impendit ludis gladiatoriis*, *ceterisque officiis*, arguit, eam ab Hadriano *divae* honores adeptam. Sin iftud, credo, Spartianum, quod fupremum, ac fummum erat officium, nequaquam fuiffe difsimulaturum. At enim video in marmore Minturnenfium, quod fupra recitavi, quodque Antonini Pii aetate Matidiae junioris honori pofitum fuit, non dici: MATIDIAE. DIVAE. AVG. FIL., fed tantum: MATIDIAE. AVG. FIL. Quare fi mortua jam tum, et confecrata fuiffet fenior Matidia, tam parum omiffus fuiffet in hac titulus DIVAE, quam parum in eodem marmore omiffus fuit juxta nomina Marcianae matris, et Sabinae filiae. Videtur ergo protracta in LXX. faltem annos aetate fub Antonino mortua, et ab hoc inter divas relata. Verum quae hic difputo, tum folum valebunt, cum quis Hadriani numum, quem mox fecundo loco fubjiciam, et qui confecratam ab hoc Matidiam teftificatur, inter adulterinos volet ablegare.

DIVA. AVGVSTA. MATIDIA. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ftans.* AV. (Muf. Caef.)

En certifsimum ex aureo hoc numo Matidiae confecratae teftimonium. Sed ejus memoriam confervavit etiam plumbum. Nam tubo hujus metalli Romae reperto Sponius infcriptum legit: TEMPLO. MATIDIAE. [b])

* * *

a) in Hadr. b) Mifcell. p. 55.

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Caput laureatum Hadriani.*

DIVAE. MATIDIAE. SOCRVI. S. C. *Templum, intra quod figura ſedens, hinc et illinc ſacellum, intra quod Victoria, ut videtur, baſi inſiſtens, et coronam offerens; utrinque porrigitur porticus.* AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc mole ſua conſpicuum, nam praeterquam quod volumen numorum I. formae excedit, ſolito etiam eſt craſsior, et ex Romano Carthuſianorum muſeo Vindobonam translatum, genuinum judicavere antiquarii Romani, [a]) et Frölichius. [b]) Pars numi antica videtur fraudis ſuſpicione carere, opus averſae non ejusdem candoris eſt. Veniam dabit lector, ſi triſtior ſum in adprobandis numis, a quorum agnito valore pendet veritas hiſtorica. Hic numus ſi genuinus eſt, certi erimus, Hadriano imperante mortuam Matidiam, et conſecratam, de quo aliorſum dubitari poſſe, continuo diximus. Neſcio, quo obducto oculis glaucomate Caſaubonus ad citatum ſupra Spartiani locum Marcianam poſsit pro Matidia Hadriani ſocrum profiteri.

Numi commatis peregrini.

ΜΑΤΙΔΙΑ. ΜΥΤΙ. *Caput Matidiae.* ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΗϹ. *Aeſculapius ſtans.* AE. III.

Numum hunc edidit Vaillantius ex muſeo Foucault, et hoc Parmam translato reſtituit Pioveneus, ſed legit ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΕϹ. Similis citatur etiam in muſeo Theupoli.

Alium apud eandem Mytilenen percuſſum, in quo Matidia cum Plotina jungitur, in hujus moneta memoravi.

Trallianum Lydiae edidit Haymius.

PRETIVM.

Commatis Romani :	
Aurei, et argentei - - - - - - - -	RR.
Aenei I. formae - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	O.
Commatis peregrini :	
Vrbium liberarum - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum - - - - - - - - -	O.
Alexandrini - - - - - - - - -	O.

a) Baldinus in Vaillant. edit. Rom. Tom. III. pag. 118. b) Cimel. Vindob. P. II. p. V.

HADRIANVS.

P. Aelio Hadriano, ut eum vocat Dio, [a]) major patria fuit Hadria Piceni, unde majores ejus profecti Scipionum aetate apud Italicam Hiſpaniae conſederunt. [b]) Pater ejus fuit Aelius Hadrianus cognomento Afer, mater Domitia Paulina domo Gadibus, natusque eſt Romae IX. Kal. Febr. V. C. 829, [c]) ſecundum alios Italicae. [d]) Decennis patre orbatus in tutelam Trajano conſobrino ſuo ac municipi, ſubinde Auguſto, at tum praetori datus eſt. [e]) Obitis primae aetatis muniis translatus in Moeſiam, ſubinde profectus ad Trajanum, ut novum adoptione Caeſarem ſalutaret, et exercitus gratulationem deferret, in Germania ſuperiore conſiſtere juſſus eſt. [f]) Trajano cum propter mores, tum formam charus primum, dein ducta ejus ex ſorore Marciana nepte Sabina arctius eidem conjunctus viam ad ſupremum faſtigium planiorem eſt nactus. V. C. 854 quaeſtor, atque exacto hoc munere ad bellum Dacicum Trajanum eſt proſecutus. V. C. 858 tribunus plebis, eodemque fere tempore alteram expeditionem Dacicam ſectatus, praepoſitusque legioni I. Minerviae praeclara edidit virtutis ſpecimina. [g]) Confecto hoc bello praetor ludos magnificos edidit [h]) Poſt haec legatus pro praetore in Pannoniam inferiorem miſſus compreſsis Sarmatis conſulatum ſibi emeruit, qui tamen ordinarius non fuit, ſed ſuffectus. [i]) Hunc conſulatum Panvinius anno V. C. 862 illigat. Magis deinde in familiaritatem Trajani admiſſus Plotinae praecipue ſtudio, deſtinatus eſt legatus ad imminens bellum Parthicum. V. C. 870 cum Trajanus propter adverſam valetudinem reditum ex Oriente pararet, Hadrianum in annum ſequentem Plotina agente conſulem deſignatum in Syria cum exercitu reliquit. [k]) Neque multo poſt Trajanus apud Selinuntem Ciliciae ad extrema deductus invitus quidem, verum uxore machinas omnes admovente Hadrianum adoptavit. [l]) Nec deſunt, qui celatam per aliquot dies Trajani mortem, et compoſitas interim a Plotina adoptionis tabulas, easque ad ſenatum miſſas adſererent. [m])

HADRIANVS CAESAR.

Numorum Hadriani agmen ducat numus mirae indolis:

IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GERM. DAC. *Caput Trajani laureatum.*

HADRIANO. TRAIANO. CAESARI. *Caput Hadriani laureatum.* AV.

---

a) L. LXVIII. § 33. b) Spartian. Victor in Epit. c) Spartian. d) Eutropius, Iornandes, Hieronym. in Chron. Euſeb. e) Spartian. Dio f) Spartian. g) ibid. h) ibid. i) Spart. Dio L. LXIX. k) Spart. Dio L. LXVIII. § 33 et L. LXIX. § 1. l) Eutrop. Spartian. m) Spartian. Dio L. LXIX. § 1. Victor in Caeſſ. Cedrenus.

Numum hunc ex museo de Cleves edidit, illustravitque Belleyus, iterato testatus, antiquitatis illum esse plane indubitatae. [a]) Praefari istud necesse fuit, quod plura cimelium istud continet, quae historiae, et chronologiae adversantur. Vtrum velis, arguit Belleyus, seu vivo Trajano, seu mortuo signatum statuas, inter malleum et incudem deprehensus es medius. Sin mortuo, cur, inquit, abest titulus DIVI? (tametsi minus premat haec difficultas, quia Trajanus dici DIVVS non potuit, antequam senatus Romae consecrationem mortuo decerneret.) et cur Hadrianus, qui mox intellecta Trajani morte Augustum sese dixit, adhuc dicitur Caesar? Sin vivo, qua ratione intra triduum feriri potuit hic numus, cum constet, Trajanum, posteaquam Hadrianum principio Augusti V. C. 870 in extremo suo morbo adoptavit, post triduum excessisse? Cur deinde abest titulus *Parthici*, quo Trajanum jam anno praecedente in omnibus suis numis usum novimus? Denique cur peccatur in nominum ordine, quando Hadrianus adoptatus dicendus fuerat TRAIANVS HADRIANVS, non HADRIANVS TRAIANVS? Haec paradoxa impulere Belleyum, ut crederet, Plotinam, quam constat omnes adhibuisse machinas, ut ab aegroto marito Hadriani sui adoptionem extorqueret, sic ut teste Dione crederetur etiam, totum hoc adoptionis negotium ab uxore inscio Trajano fuisse peractum, Plotinam, inquam, vivo adhuc, sed languente marito numos similes furtive cusos sparsisse inscripto Hadriani Caesaris nomine, ut vere a Trajano adoptatus crederetur. En tibi Belleyi conjecturas verisimiles quidem, tamen ad explicandam numi vere antiqui insolentiam necessario arcessitas. Et vero opus deproperatum, et non in otio confectum arguunt non modo nomina Hadriani male, ut dixi, sibi succedentia, sed etiam pars adversa male cum aversa sociata. Etenim in parte adversa numorum Trajani postremo ejus biennio signatorum tum tantum omittitur titulus PARTHICO, quando is in partem aversam fuit trajectus; ergo is in praesentis numi antica omittendus non fuit. Ergo monetarius, dum opus urget, inconsulto matricem arripuit, alterius generis aversis destinatam. Posset hic numus juvare Dodwellum, qui inter adoptionem Hadriani, et mortem Trajani annum interponit, [b]) si qua posset esse fiducia in numo unico, et quem variae, justaeque causae fratribus dissimilem arguunt.

V. C. 870 P. X. 117.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. II. P. M. P. P. OPT. GERM. DAC. PARTH.
Quinctio Nigro, C. Vipstanio Aproniano cos.

Hadrianus V. idus Aug. Antiochiae literas adoptionis accipit, quem diem deinceps natalem adoptionis celebravit. III. idus Aug. excessus Trajani nunciatur, qui dies subinde natalis imperii ha-

a) B. L. Mem. Tom. XXIV. p. 89.

b) Append. ad dissert. Cyprian. XXXX. seq.

hitus. [a]) Continuo legiones ex Armenia, Mesopotamia, et Assyria, quoniam difficulter teneri poterant, abducit, Euphrate imperii limite constituto. [b]) Antiochia digreditur ad inspiciendas Trajani reliquias, quibus Romam missis Antiochiam repetit. [c])

A. IMP. CAE. DI. TRAIAN. F. DI. NER. NEP. TRA. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum, in AR.*

B. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. AVG. F. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. GER. *Caput laureatum, in AE. I.*

C. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum, in AE. I.*

D. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. PARTH. F. *Caput laureatum, in AV.*

E. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. *Caput laureatum, in AR.*

F. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum, in AR.*

G. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AR.*

H. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

Animadversiones ad capitis cultum vide infra in prolegomenis ad numos consulatus III.

* * *

Vt lit. A.

ADOPTIO. TRIBVNIC. POTESTAS. *Trajanus, et Hadrianus togati stantes jungunt dexteras.* AR. (Mus. Caes.)

Fictus hic est adoptionis typus Trajano paucis post hanc peractam diebus apud Selinuntem Ciliciae mortuo, et et Hadriano interea Antiochiae Syriae absente. De hac adoptione paullo supra egimus. Idem typus infra in numis aeneis I. formae redibit.

Vt lit. B.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. P. P. S. C. *Trajanus, et Hadrianus togati stantes globum una tenent.* AE. I. (Mus. Caes.)

Hic numus, ut et sequentes aliquot, Hadrianum jam anno praesente *patrem patriae* appellant, quod repugnat oraculo historicorum. Sed de hoc vide plura ad calcem numorum Hadriani sub titulo: *Pater patriae.*

Vt lit. D.

DIVI. NER*vae* NEP*oti* P. M. TR. P. COS. *infra:* FORT. RED. *Fortuna sedens.* In aliis: ORIENS. *Caput Solis radiatum.* AV. (Mus. Caes.)

Vt lit. E.

PARTH. F. DIVI. NER. NEP. P. M. TR. P. COS. *infra:* CONCORD. *vel:*

---

a) Spart. b) Spart. Eutrop. c) ibid.

IVSTITIA. *vel:* PAX. *vel:* PIETAS. *cum typis congruis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit F.

PARTHIC. DIVI. TRAIAN. AVG. F. P. M. TR. P. COS. P. P. *ſcripto infra, vel omiſſo vocabulo* ADOPTIO. *Trajanus, et Hadrianus togati ſtantes jungunt dexteras.* In aliis: PAX. *vel* PIETAS. *etc.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

P. M. TR. P. COS. DES. II. *infra* PAX. PIETAS. *etc. cum ſuis typis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C, in aliis, ut lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. S. C. *in aliis:* COS. DES. II., *infra:* CONCORDIA, *vel:* FORT. RED. *cum ſuis typis.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. *Binae figurae togatae ſedentes in ſubſtructione adſtante Liberalitate, ad ſingulas hinc et illinc adſcendit figura congiarium acceptura.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic, ut ex conſulatu ſimplice patet, eſt anni praeſentis. Praeterquam quod *militibus ob auſpicia imperii duplicem largitionem dedit*, populi etiam benevolentiam captavit, mox ab adito imperio *ternis per ſingulos aureis ſe abſente diviſis.* Vtriusque facti auctor eſt Spartianus. Ergo viri duo togati ſedentes par conſulum ſunt, qui vice Caeſaris abſentis imperato congiario praeſident.

V. C. 871 P. X. 118.

TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. OPT. GERM. DAC. PARTH.

Abeſt in anni hujus numis P. P., *de quo vide infra ſub titulo Patris patriae.*

Hadrianus Aug. II. Ti. Claud. Fuſco Salinatore cos.

Romam revertitur, et mox Trajanum conſecrat. Populo debitum fiſci remittit. Singula comprobantur numis.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput laureatum, in AV.*

C. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. TRA. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum, in AE. II.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, in AE I.*

F. IMP. CAES. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

ADVENTVS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Roma galeata armis inſidens ſ. haſtam dexteram jungit cum imperatore paludato adſtante.* AE. I. II.

Rebus omnibus in Syria ordinatis Hadrianum per Illyricum Romam profectum refert Spartianus, atque istud accidisse hoc anno, per inscriptum COS. II. testatur numus praesens.

Vt lit. F.

AVG. GER. DAC. PAR. P. M. TR. P. COS. ITERO. (*sic*) S. P. Q. R. *Figura militaris stans d. hastam, s. parazonium.* AR. (Muf. Caef.)

Hunc numum olim vulgavi, [a]) non modo quod in pluribus causis differt a cognitis hactenus Hadriani numis, sed etiam propter singularem modum scripti ITERO pro ITERVM. Vide, quae ibi amplius disputavi. Ceterum numus est elegantis operis, ut vulgo est omnis Hadriani moneta, et nullatenus suspectus.

Vt lit. B.

DIVO. TRAIANO. PATRI. *Caput Trajani laureatum.* AV. AR. (Muf. Caef.)

Fuit Hadriano in urbem reduci in primis curis, in coelitum numerum patrem de se optime meritum referre, ut testatur Spartianus. Qua istud ratione praestiterit, supra in divi Trajani numis diximus.

Vt lit. C.

LIBERALITAS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Duae figurae togatae in suggestu sedentes, retro Liberalitas stans cum tessera, et alia figura per gradus adscendens.* AE. I. (Muf. Caef.)

Alius, sed TR. P. II. AE. max. mod. (Vaill. Num. praeft. T. III. p. 116.)

In numis anni superioris congiarium primum vidimus, en alterum in praesente. Verba sunt Spartiani: [b]) Hadrianus *ad refellendam tristissimam de se opinionem, quod occidi passus esset uno tempore quatuor consulares, Romam venit . . . et ad comprimendam de se famam congiarium duplex praesens populo dedit, ternis jam per singulos aureis se absente divisis.* Habemus ergo jam congiaria terna, unum anni praecedentis distributis viritim numis aureis ternis, alterum duplex hujus anni, quod tamen fortasse uno nomine fuit intellectum; nam liberalitas III. occurrit demum in consulatu III. Fuisse tamen distributa diverso tempore, uterque hoc loco laudatus numus docet, quorum prior simpliciter TR. POT., sed alter TR. P. II. enunciat, nisi forte in priore dissimulatus fuit numerus, quod fere constanter in Hadriani moneta factum. Vaillantius aeneum prodidit inscriptum: LIBERALITAS. AVG. II. *Liberalitas stans.* Verum cum pro more anticam reticeat, atque ignoremus adeo, utrum numus signatus sit in consulatu II. vel III., inutilis ad caussam nostram omnino est. Dixi ad numum similem anni prioris, utroque viro sedente exhiberi par consulum, per quos absente Hadriano liberalitas peragebatur. At cum congiario alteri anni hujus teste Spartiano adfuerit imperator ipse, ejusque numi binos etiam viros in suggestu sedentes proponant, dubium non videtur, etiam in his, quo civilius istud haberetur, exhiberi anni hujus consules, nempe Hadrianum, alterumque seu ordinarium, seu suffectum. Vaillantius figuram adsidentem ait esse Sabinam. At enim adduci non possum, ut credam, aut tantum sibi sumpsisse Sabinam, aut

a) Sylloge I. p. 101. b) Cap. 7.

tantum mulieri indultum fuiffe ab Hadriano non magnopere uxorio.

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. II. *in aliis:* COS. DES.III. infra: AET.AVG.vel: ORIENS. vel: PAX. vel: SALVS etc. cum typis propriis. AV. AR. (Muf. Caef.)

Hujus rationis eft potior pars monetae aureae, et argenteae hujus anni.

Vt lit. E.

RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA. S. C. *Lictor ftans fyngraphas humi jacentes admota face comburit, f. fafces. In aliis: adftant praeterea duae aliae figurae, in aliis tres.* AE. I. (Muf. Caef.)

Argumentum horum numorum ex illuftrioribus unum eft, quae ars noftra complectitur, quod ut plenius intelligatur, lubet marmor eodem pertinens, et pluribus verbis infcriptum, etfi turpiter interpolatum, ex Grutero proponere: [a])

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PAR THICI. F. D. NERVAE. NEP. TRA IANO. HADRIANO. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. II. QVOD VNVS. OMNIVM. PRINCIPVM. ET SOLVS. REMITTENDO. SESTERTI VM. NOVIES. MILLIES. CENTENA MILLIA. N. DEBITVM. FISCI. NON PRAESENTES. MODO. SED. ET. PO STEROS. SVOS. PRAESTITIT. HAC LIBERALITATE. SECVROS

Haberem, quod adderem, marmor aliud Hifpanienfe ex Donio a Muratorio transfcriptum, [b]) atque idem augumentum continens, fed cui, quod infolentia multa continet, fides exigua habenda videtur. Coaevis his monumentis addamus teftimonia hiftoricorum. Hos inter Spartianus memorat: [c]) *Ad colligendam autem gratiam nihil praetermittens infinitam pecuniam, quae fifco debebatur, privatis debitoribus in urbe, atque Italia, in provinciis vero etiam ex reliquiis ingentes fummas remifit, fyngraphis in foro divi Trajani, quo magis fecuritas omnibus roboraretur, incenfis.* Et Dio: [d]) *Vt Romam venit, quidquid aut fifco, aut publico Romanorum aerario debebatur, remifit, fexdecim annorum definiens tempus, ex quo, et usque ad quod tempus beneficium iftud obfervandum effet.* Omitto Eufebium, Cafsiodorum, Chronicon pafchale, qui omnes hanc Hadriani infignem liberalitatem depraedicant. Nomine autem *reliquorum veterum*, quae in numo memorantur, intelliguntur publica, et fifcalia debita e refiduis provincialium tributis, aut vectigalibus, ut notat Spanhemius, qui utriusque vocabuli verum fenfum copiofis exemplis illuftrat, quem praecipue adi. [e]) Ea laudatum marmor compendio vocat *debitum fifci.* Summa in numo indicata efficit circiter fexaginta milliones florenorum Auftriacorum, aut triginta milliones fcutorum Romanorum, quo aeftimare liceat cum beneficii ipfius magnitudinem, tum capacem inauditae liberalitatis Hadriani animum. Factum iftud anno praefente, confulatus II. numo infcriptus invicte comprobat, et cum marmor praeter hunc confulatum infuper memoret trib. poteftatem II., quae

a) pag. 10. 6. b) pag. 451. 1. c) Cap. 7. d) L. LXIX. § 8. e) Tom. II. p. 553.

coepit circa dimidium Augufti hujus anni, certi infuper reddimur, eam liberalitatem inde usque ad proximas Kalendas Ianuarias exercitam, quibus confulatum III. Hadrianus inivit. Ceterum qui alii imperatores fuperioris, et inferioris aetatis fimili beneficio claruerint, et quae alia ad hanc debiti remifsionem pertinent, et quam difficultatem offerant verba Dionis fexdecim annorum tempus definientis, ne in hoc meo inftituto longior fim, vide apud Spanhemium, [a]) et Tillemontium. [b])

Typus in his numis modum ipfum, quo abolitum eft fifci debitum, exprimit. Eodem exemplo jam olim Spartani τα παρα των χρεωςων γραμματεια συνεισενεγκαντες ἐις ἀγοραν, ἁ κλαρια καλȣσι, και παντα συνθεντες ἐις ἑν, ἐνεπρησαν, *congeftas in forum debitorum fyngraphas, quas claria appellant, omnes coacervatas concremaverunt.* [c]) Tefte Livio [d]) reperti, cum ager foderetur, libri Numae Pompilii *in comitio, igne a victimariis facto in confpectu populi cremati funt.* Hactenus omnes, qui horum numorum meminere, adferuerunt, in averfa exhiberi imperatorem ftantem, et finiftra fceptrum tenentem. Verum in integerrimo numo ac nitidifsimo mufei Caefarei non fceptrum in manu hominis comburentis, fed fafces cum fecuri, folita lictorum arma, video, qui adeo in his numis proponitur exfequendo Hadriani juffu occupatus.

ANIMADVERSIO

in univerfam reliquam Hadriani monetam.

Labyrinthi inexplicabiles meatus ingredimur, reliquam, eamque numerofam Hadriani monetam luftraturi. Nam quod proximis Kalendis Ianuariis V.C. 872 confulatum III. ingreffus eum deinceps magiftratum per omnem vitam non amplius fufcepit, eo quidem repudiato honore modeftiam fuam probavit, qui immodice repetitus in Domitiano arrogantiae fignum fuit, at fcientiae noftrae, et temporum cognitioni parum confuluit. Et ferendus effet hic defectus, fi modo monetariis iteratae trib. poteftatis numerum addere libuiffet, quod plerumque in aliorum imperatorum numis factum. At enim ignotum fuit anteactae aetati, eam aliquando fore hiftoriae fortem, ut ab numis mutuari lucem cogeretur. Ergo cum Hadrianus perpetuo deinceps infcribatur COS. III., abfit numerus trib. poteftatis, ipfa vero numorum argumenta etfi non raro hiftoriam, vix tamen unquam chronologiam juvent, confilium aliud reliquum non eft, nifi ut univerfa reliqua feries ordine alphabetico partium averfarum fuccedat. Atque is modus multo mihi eft vifus opportunior illo, quem Mediobarbus fequendum putavit, qui et ipfe incertus, quibus annis fingulos hujus principis numos infereret, etfi iftud raro alias ignoravit, cepit confilium, omnes confulatus III. numos fe-

a) l. c. b) in nota 3 ad Hadr. p. m. 958. c) Plutarch. in Agide c. 13. d) L. XL. c. 29.

cundum eorum typos, et argumenta certis annis nullo ad chronologiam respectu illigandi, quod etsi improbare propter varias causas maxime possem, religione tamen moveor, pias ejus, quas subjecit, preces reveritus: *faxit deus, ut ab omnibus probetur.*

Est tamen in his tenebris exigua quaedam lux, quam *patris patriae* titulus suppeditat. Infra ad calcem numorum hujus Augusti, quo loco de tempore ejus tituli recepti agam, probare contendam, non fuisse ab Hadriano adoptatum ante annum V. C. 881. Ex quo colligi potest, numos omnes, qui consulatum III. memorant, et ejus elogii mentione abstinent, aetate praecedere illos, qui illud addunt. Tamen in subjecta numorum descriptione ejus discriminis vitandae causa confusionis rationem non habebo, idque hic solum praemonuisse satis esto.

Ergo eorum, quae proxime differam, hunc ordinem constitui: I. texentur annales non interrupti ad usque ipsum Hadriani excessum. In his me Tillemontium, nisi cum aliquoties ex certis causis discedendum visum, secutum profiteor, quin ad me pertinere existimem, in examen vocare, sintne facta Hadriani singula suis rite temporibus tributa, qua parte non historia minus, quam numorum scientia laborat. Praesentis instituti non est, annalium Romanorum nodos extricare, verum omne illud solum promere, in quo ad eos extricandos numi aut conferunt, aut deficiunt. II. Proponentur pro more inscriptiones partium adversarum, III. praecedent numi, qui regionem, urbem, aliaque ad geographiam pertinentia memorant. IV. succedent nullo alio discrimine numi reliqui omnes.

V. C. 872 P. X. 119.
TR. P. II. III. COS. III. P. M.
IMP. II.
Desinunt tituli: OPT. GERM. DAC. PARTH.
Hadriano Aug. III. Q. Iunio Rustico cos.

Sarmatas per legatos vincit.

V. C. 873 P. X. 120.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M.
IMP. II.
L. Catilio Severo, L. Aurelio Fulvo cos.

Hoc anno Hadrianum iter per orbis Romani provincias inchoasse conjiciunt eruditi. Primum Gallias, deinde Germaniam adit.

V. C. 874 P. X. 121.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M.
IMP. II.
L. Annio Vero II. Aurel. Augurino cos.

In Britanniam trajicit, ubi ad continendos barbaros ab uno mari ad aliud murum ducit. In Gallias redux Hispaniam petit.

V. C. 875 P. X. 122.
TR. P. V. VI. COS. III. P. M.
IMP. II.
M. Acilio Aviola, C. Corn. Pansa cos.

Quorsum se ex Hispania verterit, incertum.

V. C. 876 P. X. 123.
TR. P. VI. VII. COS. III. P. M. IMP. II.
Q. Arrio Paetino, C. Ventidio Aproniano cos.

Athenis partem anni exegiſſe, veriſimile viſum eruditis.

V. C. 877 P. X. 124.
TR. P. VII. VIII. COS. III. P. M. IMP. II.
M. Acilio Glabrione, C. Bellicio Torquato cos.

In Aſiam creditur transiviſſe, et inviſiſſe ejus provincias.

V. C. 878. P. X. 125.
TR. P. VIII. IX. COS. III. P. M. IMP. II.
P. Corn. Scipione Aſiat. II. Q. Vettio Aquilino cos.

Perluſtratis Archipelagi inſulis Athenas revertitur.

V. C. 879 P. X. 126.
TR. P. IX. X. COS. III. P. M. IMP. II.
Annio Vero III. Eggio Ambibulo cos.

Siciliam putatur adiviſſe.

V. C. 880 P. X. 127.
TR. P. X. XI. COS. III. P. M. IMP. II.
Titiano et Gallicano cos.

Incertum iter. Videtur ex inſula in urbem reverſus.

V. C. 881 P. X. 128.
TR. P. XI. XII. COS. III. P. M. IMP. II.
Incipit Pater Patriae.
L. Nonio Aſprenate Torquato II. M. Annio Libone cos.

Patris patriae titulum admittit, et Sabinam *Auguſtam* dicit. Haec prolixius probabuntur infra ſub hoc titulo.

V. C. 882 P. X. 129.
TR. P. XII. XIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Iulio Balbo, P. Iuventio Celſo II. cos.

Fine hujus anni fuiſſe in Arabia, ex actis anni ſequentis colligitur.

V. C. 883 P. X. 130.
TR. P. XIII. XIV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Fabio Catullino, M. Flavio Apro cos.

Fuit hoc anno in Aegypto. (Vide infra numos inſcriptos ALEXANDRIA.) Illuc eum veniſſe ex Syria, colligo ex Dione, [a]) tum ex numis Gazae, quae propter ejus adventum hoc anno novam aeram conſtituit. (Vide infra numos cum epigraphe: IVDAEA.) In urbe templum Romae, et Veneris aedificatur. [b])

V. C. 884 P. X. 131.
TR. P. XIV. XV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Ser. Octavio Laenate Pontiano, M. Antonio Rufino cos.

Ex Aegypto in Syriam redit. [c])

a) L. LXIX. §. 12. b) Euſeb. Chronic. Caſsiodor. Phlegon. c) Dio l. c.

V. C. 885 P. X. 132.
TR. P. XV. XVI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Sentio Augurino, Ario Severiano II. cos.

Hoc anno verisimile, coepisse bellum Iudaicum a Barchoceba motum, cujus initium Tillemontius biennio differt. Nam coepit teste Dione paullo postea, quam ex Oriente discessit Hadrianus, et longe abesse visus est. [a])

V. C. 886 P. X. 133.
TR. P. XVI. XVII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Antonio Hibero, Nummio Sisenna cos.

Anni hujus incerta omnia.

V. C. 887 P. X. 134.
TR. P. XVII. XVIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
C. Iulio Serviano III. C. Vibio Varo cos.

Eadem rerum incerta.

V. C. 888 P. X. 135.
TR. P. XVIII. XIX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Pontiano et Atiliano cos.

Initiatur sacris Eleusiniis et Athenis templum Iovis Olympii pluribus antea saeculis coeptum ad fastigium educit. (Vide de his infra in nummo: RESTITVTORI. ACHAIAE.) Cognito virium defectu L. Aelium adoptat, quod factum alii in sequentem annum rejiciunt. [b]) Hoc anno verisimile est, bellum Iudaicum Iulii Severi virtute confectum.

V. C. 889 P. X. 136.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Ceionio Commodo Vero, Sex. Vetuleno Civica Pompejano cos.

Crebra sanguinis per nares ejectione exhaustis viribus, atque inde tristior plures per causam affectati imperii ad mortem adigit.

V. C. 890 P. X. 137.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Aelio Vero Caes. II. L. Caelio Balbino Vibullo cos.

Incerta hujus anni.

V. C. 891 P. X. 138.
TR. P. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Camerino et Nigro cos.

Mortuo Kalendis Ianuariis L. Aelio T. Antoninum adoptat die XXV. Februarii. Post longos, ac diros cruciatus moritur Bajis die X. Iulii exactis annis vitae LXII. et fere dimidio, imperii XX. supra menses XI. Spartianus, et Eutropius Hadriano annos imperii XXI. menses XI. largiuntur. Eorum sententiae accedit Norisius nixus praeterea nummorum ac marmorum testimonio, sed valde infirmo. [c]) Ergo cum annum so-

a) L. LXIX. § 12. b) Tillemont nota 13 in Hadr. c) Vot. decenn. p. 122.

lidum addit Hadriano, neceſſe erit, tantundem temporis adimere ſucceſſori Antonino, ac tum viderit, in quos ſe laqueos induerit. Recole, quae in parte I. hujus operis ad numos Alexandrinos Antonini Pii obſervavimus. [a]) Sed et Pagius hanc Noriſii opinionem late refutat. [b])

Fuit Hadrianus inter principes de imperio Romano optime meritos numerandus, etſi ingentia vitia non parum ejus verae laudi detrahant. Si biographum Spartianum, Dionemque audiamus, non alium magis principem perinde ſumma, atque infima imperii procuraſſe legimus. Quam ille indefeſſus fuerit in obeundis totius imperii provinciis, atque omnibus, qua illae laborarent, per ſe ipſum inſpiciendis, quam ſeverus in milite diſciplinae exactor, quamque ille non ducis magis, quam commilitonis munus fungeretur, copioſius in ſequentium numorum explicatione differemus. Comis vero in omnes, et facilis ſaepe amicorum conviviis interfuit, aegros etiam tenuioris fortunae bis ac ter in die inviſit, ſolatiis fovit, omnia denique ad privati hominis modum fecit. Vt privatim, ſic et publice liberalis non modo debitum fiſci ingens, quod ad annum V. C. 871 vidimus, populo remiſit, et provincias damnum paſſas collato aere ſublevavit, ſed etiam erectis templis magnificentiſſimis, Athenis praecipue, quas impenſe dilexit, ac Cyzici, aquaeductibus, portubus, urbium tam ornamento, quam commodis conſuluit. Supereſt Romae ſtupendae molis ſepulcrum a ſe juxta Tiberim conditum, adcuratius reliquis deſcriptum a Procopio, et rudera Tiburtina, ejus magnificentiae aeternum monumentum, quo in loco, ut narrat Spartianus, [c]) ſibi villam mire aedificavit, ita ut in ea et provinciarum, et locorum celeberrima nomina inſcriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Poecilen, Tempe vocaret. Etſi inde ab adito imperio tuendae per terrarum orbem paci operam omnem impendit, qua de cauſa Armeniam, reliquasque trans Euphratem poſitas regiones, nimirum perpetuum bellorum fomitem ultro abjecit, non tamen militem ignavo otio diffluere paſſus eſt, ſed occupatum ſemper, et in armorum negotio adſiduum tenuit, quo factum, ut et exteris eſſet ſemper formidatus, et ut bellum ipſe nullum movit, ſic mota facile componeret. Inter ſerias has imperii occupationes ſuperfuit tamen tempus, quod ſeu exercitio corporis, ſeu honeſtis artibus impenderet. Venatus pertinax ſtudium numi ipſi ſuppeditabunt. Graecis vero ſtudiis tanta inde a puero contentione fuit deditus, ut Graeculus ipſe a nonnullis diceretur. [d]) Neque arithmeticae modo, geometriae, picturae, et muſicae peritiam profeſſus eſt, ſed etiam artem fingendi ex aere, vel marmore, an vero proxime Polycletos, et Euphranoras, Victori, qui iſtud memoriae prodidit, non temere credimus. [e]) Pere-

a) Vol. IV. p. 73. b) Diſſert. hypat. P. I. c. 4. c) in Hadr. ſub fin. d) Spartian. Victor in Epit. e) in Epitome.

grinationis ita fuit cupidus, ut omnia, quae legerat de locis orbis terrarum, praefens vellet addifcere. Tam praeclarae vitae maculam afperfere voluptates, in quibus nimium eum fuiffe perhibet Spartianus. Inconfultum ejus amorem, quo in puerum Antinoum furebat, in hujus numis perftringemus. Pacis vero fuiffe appetentiorem proditur, quam iftud imperii majeftatem decere videretur; nam pecuniam eum exteris erogaffe, ne quid novi molirentur, non modo Dio tradit, [a]) fed et apertius Victor, [b]) eum a regibus multis pace ope occultorum munerum impetrata jactaviffe palam, plus fe otio adeptum, quam armis ceteros. Verum multo funeftior ejus fuit invidia, qua infectatus eft eos, qui in arte quapiam excelluere, fic ut horum non paucos ad mortem etiam adigeret, quos inter fuere Euphrates celebris ejus aetatis philofophus, et Apollodorus Damafcenus, fori Trajani, et pontis in Danubio architectus, et vifum eft nonnullis, pacis tantum, et fecuritatis publicae obtentu ab eo Armeniam, aliasque provincias relictas, disjectumque famigeratum Danubii pontem, revera quod Trajani gloriae invideret. Vti laetum eum, liberalem, clementem, ita et feverum, tenacem, fimulatorem, ac faevum, denique in omni vita varium vocat Spartianus. Saevitia, quam principio imperii caefis aliquot viris praeftantifsimis prodidit, multo violentius poftremis ejus vitae annis erupit, cum accedente ad morbi dolores triftitia peftilentius adhuc malum fufpicio animum ejus pervaderet, qua impulfus viros reip. clarifsimos, et confulares, tanquam imperium adfectarent, occidi jufsit. Quantum fibi ex his funeribus conciliaverit fenatus odium, infra in ejus confecrati numis perfequar. Animam egredi cunctantem his cohortatus verficulis fertur: [c])

Animula vagula, blandula,
Hofpes, comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut foles, dabis jocos.

Iftud carmen, fi feftivus quidam lepor inter facetias fudit, poteft fane difsimulari. Sin argumentum eft judicii, quod de pulcra, juftaque fcribendi ratione tulit, videmus, fibi in ipfa morte conftare Hadrianum, qui vegetus valensque Antimachum Homero, Catonem Ciceroni, Ennium Virgilio potuit praeferre, [d]) et funt ii venia digni, qui eum Graeculum, et fophiftam per ludibrium appellaverunt. Sepultus eft primum Puteolis in villa Ciceronis, ejus deinde cineres translati Romam in fepulcro juxta Tiberim, quod fibi ipfe vivus fecit, conditi funt. [e])

Vxorem unicam habuit *Sabinam* fterili matrimonio.

ANIMADVERSIO

ad partes anticas numorum Hadriani.

Ad has praemonendum I., Hadrianum in iis plerumque fingi capite nudo, quod minus frequens eft in numis Auguftorum cum proxime praecedentium, tum confequentium. Sunt, qui iftud

a) L. LXIX. § 9. b) in Epit. c) Spartian. c. 25. d) Spart. Dio. e) Spart.

factum opinentur propterea, quoniam teste Spartiano *frigora, et tempestates ita patienter tulit, ut nunquam caput tegeret.* Cum quo consentit et Dio: [a]) *nullo calore, nullo frigore, ut capite operto esset, adduci potuisse, nam et inter nives Celticas, et calores Aegyptios nudo capite ambulavit.* Quae res ei male vertit; nam teste iterum Spartiano *peragratis omnibus partibus capite nudo, et in summis plerumque imbribus atque frigoribus in morbum incidit lectualem.*

II. Novi etiam moris est caput barbatum, testantibus istud non solum numis, sed diserte etiam Dione: [b]) *Hadrianus enim*, ait, *primus imperatorum barbam promisit.* Videmus quidem etiam tam Augusti, quam Neronis genas in numis barbula vestiri, sed in his, ut diximus, causa fuit aut luctus, aut ponendae secundum veterem consuetudinem barbae aetas nondum matura. Ejus in Hadriano moris causam statuit Spartianus, *ut vulnera, quae in facie erant naturalia, tegeret.* At enim aliam huic ejus instituto causam subesse suspicor, nimirum quod philosophiae studia pertinacius professus erat, quam qui professi sunt, barbam alere consuevere. Atque in hac etiam mente fuisse Iulianum Augustum, satis ex iis patet, quae in Caesaribus suis Hadriano objectat: *post hunc* (Trajanum) *progreditur vir prolixa barba venerandus . - - Hunc cum saepius in coelum oculos attollentem, ac solicite occulta inquirentem conspexisset Silenus, quid vobis, ait, videtur hic sophista?* Sane constat, Hadrianum sophistas, nisi quos propter invidiam acerbius habuit, impense fovisse, atque ipsum refert Spartianus apud Alexandriam in museo multas quaestiones professoribus proposuisse, et propositas dissolvisse, neque alia causa fuit tanti ejus in Athenas Atticas adfectus, nisi quod eam urbem philosophiae studia ab antiquo commendavere. His cum et proximi ejus successores Augusti enixe vacaverint, (nam eam aetatem proprie sophistarum dicere possumus) barbam et ipsi alebant, nisi forte et hos velit Spartianus naturalia in facie vulnera barbae velo voluisse obtegere. Ea cultus ratio ex philosophiae cultu nunc invecta apud posteros principes in consuetudinem abiit, sic ut in longum tempus etiam imperatores ii, qui omnium minime philosophi essent, barbam tamen promitterent.

III. Si quis volet monetam Hadriani attentius observare, facile intelliget, in numis consulatus I. et II. comparere potius Hadriani protomen, quam caput, collum intelligo productius addita majore parte pectoris, et tergoris, tum et faciem in his nonnihil macilentam, et mentum acutius, ad haec additam simili προτομῃ inscriptionem nondum captum per adoptionem TRAIANI nomen omittere, quod deinceps, ubi caput est tantum, et non amplius ea, quam dixi, protome, atque illud pinguius, constanter abest. Et haec quidem tam capitis, quam epigraphes peristasis observatur adhuc in nonnullis consulatus III. numis. Ex quo manifestum, primis consulatus III. annis retentum adhuc veterem et capitis, et inscriptionis

a) L. LXIX. § 9. b) L. LXVIII. § 15.

modum, et quod ſuapte ſequitur, numos omnes hujus legis in haec conſulatus III. principia removendos. Secundum hanc regulam reliquis aetate priores ſunt omnes, qui anticam habent, ut ea mox literis A. B. E. G. deſcribetur. Cum majoris momenti indicia alia deſint, etiam leviora aſpernanda non ſunt.

IV. Etiam epigraphe dandi caſu concepta ex more monetae Trajanae viguit adhuc in Hadriani conſulatu I., ſeu anno V. C. 870. Tamen ſine ejus anni in numis, in quibus Hadrianus dicitur COS. DES. II., caſus rectus redire jam coepit. Perpauci ſunt numi, qui in conſulatu II. dandi caſum retinuere, deinceps conſtanter valere juſſum.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata, in AV. AR. AE. I. II. III.*

B. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

C. IMP. CAES. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum. Haec epigraphe forte tantum exſtat in aureo, inſcripto:* AN. DCCCLXXIIII. etc. *quem dabimus infra ſuo loco.*

D. HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV. AR. AE. I. III. ſed in AE. II. etiam radiatum.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

F. HADRIANVS. AVGVST. *Caput laureatum, in AV. et AR. Epigraphe rara.*

G. IMP CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. max. mod. radiata in AE. II.*

H. HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. AE. I. II.*

I. HADRIANVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. laureatum in AE. I.*

K. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum, in unico AE. I. apud Pellerinium.* (Mel. I. p. 205.)

NVMI GEOGRAPHICI.

Memorabiles ſunt Hadriani numi, qui *regiones*, *urbes*, *fluvios*, ad quos inviſit, tum et *adventum* in eas terras, et loca, easque beneficio ſuo *reſtitutas*, ac denique *exercitus* in iis excubantes oculis objiciunt. Singula haec ut ex numis praeclare edocemur, ſic et ab hiſtoricis egregie comprobantur. Teſte Dione tot ipſe urbes coram vidit, quot ante eum imperatorum nullus, omnibusque ſubvenit, dum aliis aquam, aliis portus, annonam, opera, pecunias, honores aliis alios largitus eſt. [a]) Quam fuerit in inſtituendis exercitibus

a) L. LXIX. §. 5.

adſiduus, infra ad numum: DISCIPLINA. AVG. plenius differemus. Quam vero duriter tanta itinera fecerit, nulla cujusque incommodi habita ratione, jam diximus, et dicetur adhuc.

Monendum praeterea, numos hos plerosque non eſſe ſignatos eo ipſo anno, quo provincias ſingulas adivit, ſed ſaltem complures multo ſerius; nam in omnibus hujus claſsis numis dicitur *Pater Patriae*, quem titulum anno demum V. C. 881, ſeu imperii anno XI. adoptavit, cum tamen certo conſtet, eum jam ante iſtud tempus multas peragratum provincias. Indubitatum igitur, ſerius a monetae praefectis imperatos hos typos recenſendo ſingillatim illas terras, quas per vices obivit, quo ſeu imperatoris ſui praeclare facta poſteritati commendarent, ſeu ejus ambitioni, et laudis cupiditati ſervirent.

Quo anno adiverit regiones ſingulas, quarum in his numis ſit mentio, ſi quid probabile occurrerit, in ipſis commentariis docere non negligam. Multa in hac cauſa reperi incerta, et obſcura, quae ſatis illuſtrare virorum eruditorum adhibiti conatus nondum potuere. Omnium minime ſequendus Pagius, qui in Critica ſua ipſus ſibi pedicas lubens volensque adligavit, dum non temporum modo, ſed et rerum geſtarum ſeriem infauſtis ſuis quinquennalium epochis coercere adlaboravit.

*
* *

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ACHAIAE. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, in medio urna prominente palmae ramo.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. II. obvii.

Saepius Achaiam inviſit Hadrianus nimium delectatus Graecorum ingenio, quo Achaia, latius in Romanorum ſenſu accepta, inde ab remotiſsimo aevo illuſtris exſtitit. Quam in ejus urbes munificus fuerit, pluribus in locis commemorat Pauſanias, ornata balneis, et aquis ex Stymphalo derivatis Corintho, templis, porticibus, ſimulacris per alias urbes poſitis. [a]) At praecipuus Hadriani adfectus in Athenas, qua in urbe adhuc privatus archontem egit V. C. 865 teſte Phlegonte. [b]) Factus ſubinde imperator nihil erat honorum, quod urbi antiqua fama cognitae non impertiret. Inter opera ibi ſtatuta eſt gymnaſium, bibliotheca, templum Iunonis, et Iovis Panhellenii, ſed omnibus his praeſtat templum Iovis Olympii, [c]) de quo infra ſub titulo *Olympius*, quem Hadriano dedere Graeci, redibit mentio. Addidit praeterea magnam pecuniam, frumentum, ac denique totam inſulam Cephalleniam. [d]) Vnde merito hierophantis, quae Hadrianum Eleuſine initiavit, in elegante epigrammate, quod ante annos paucos ibidem reperit Worsleyus Anglus, et cum eruditis communicavit eruditus Show Danus, [e]) de hoc imperatore dixit:

Ασπετον ὁς πασαις πλȣτον κατεχευε πολεσσιν,
Αδριανον, κλεινης δ' ἐξοχα Κεκροπιας.

a) L. II. p. 117. 118. et alibi. b) in Mirabil. c. 25. c) Pauſan. L. I. p. 42. 43. d) Dio L. LXIX. § 16. e) Charta papyr. p. 77.

Qui immenſas divitias in omnes diffudit civitates,
Hadrianum, praecipue in urbem *inclytae Cecropiae.*

Propter tanta urbis incrementa, ſic ut pars addita *novae Athenae* diceretur, arci inſcripti fuere hi verſus: [a])

Αι δ' εισ' Αϑηναι Θησεως πρωτον πολις,
Η δ' Αδριανȣ, κ' ȣ δε Θησεως πολις.

Hae ſunt Athenae, Theſei vetus urbs,
At hae Hadriani, non vero Theſei urbs.

Appoſite in numi averſa mulieri genu flectenti adſtituitur urna prominente palmae ramo. Achaia ab ludis IV. omnibus Graeci nominis eo confluentibus, fatis per ſe cognita, verum et Hadrianum is typus proxime contingit. Eum Athenis inſtituiſſe certamina, atque in iis pro agonotheta reſediſſe, teſtantur Spartianus, Euſebius, et Dio, et decurſionem equeſtrem in Nemeis, et Iſthmiis ludis intermiſſam Argivis reſtituiſſe auctor eſt Pauſanias. [b]) Ergo Achaia reſtitutis ad veterem ſplendorem ludis ſuis, quibus maxime inclyta fuit, jure ab Hadriano reſtituta dici potuit.

* * *

Vt lit. H.

AEGYPTOS. *Mulier humi ſedens d. ſiſtrum, ſ. caniſtro innixa, pro pedibus ibis.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum peragrata Iudaea, et Arabia veniſſe Peluſium, reſtauraſſe ibi Pompeji M. ſepulchrum, et Antinoum ſuum, qui in Nilum exciderat, amiſiſſe teſtantur Spartianus, et Dio. [c]) Haec ut certa ſunt, ſic diſputatum de tempore, quo Aegyptum intravit. Infra in numis inſcriptis: ALEXANDRIA, probabimus, hunc in Aegyptum adventum figendum eſſe ad annum V. C. 883.

Typus averſae elegans eſt, atque uni Aegypto proprius. Siſtrum inſtrumentum muſicum Iſidi perſaepe tributum, et in Aegypto vulgati uſus, ad quod appoſite Virgilius: [d])

Regina in mediis PATRIO vocat agmina SISTRO.

Sic et ibis nota avis Aegyptia, et caniſtrum Aegypti ubertatem ſignificant.

* * *

Vt lit. H.

AFRICA. *Mulier humi ſedens capite elephanti exuviis tecto d. leonem contingit, ſ. caniſtro innititur, pone ſpica.* In aliis: *Mulier eodem cultu ſedens d. ſcorpium, ſ. cornucopiae, pro pedibus caniſtrum, ex quo ſpicae promicant.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Antica ignota.

AFRICA. COS. III. P. P. *Navis cum remigantibus adſidente ad gubernaculum Victoria.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. AFRICAE. *Imperator togatus ſtans ad aram, illinc genius Africae capite elephanti exuviis tecto d. pateram, ſ. ſpicas, pro pedibus victima.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. AFRICAE. *Imperator togatus mulierem elephanti exuviis tectam,*

a) Gruter pag. 1078. 1. v. 696.

b) L. VI. pag. 491.

c) L. LXIX. § 11.

d) Aen. L. VIII.

f. ſpicas tenentem, et genu flectentem ſublevat, in utriusque medio ſpicae. AV. (Vaill.) AR. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Adiviſſe Africam diſerte teſtatur Spartianus, *ac multum beneficiorum ejus provinciis attribuiſſe.* Et infra: *quando in Africam venit, ad adventum ejus poſt quinquennium pluit, atque ideo ab Africanis dilectus eſt.* Caput proboſcide ornatum jam inde ab Agathoclis Siculi aetate, ut ejus numi demonſtrant, fuit Africae ſymbolum. Leo, et ſcorpius, perinde ac elephanti, animalia ſunt in hoc tractu perfrequentia, atque ideo Africae adſtituuntur, ut cuniculus Hiſpaniae. Praeterea Africam ſubjectam fuiſſe ſcorpio ſigno coeleſti, tradit Manilius.[a]) Caniſtrum et ſpicae regionis fertilitatem arguunt.

* * *

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. *Iſis ſtans d. ſiſtrum, ſ. ſitulam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. S. C. *Mulier humi conſidens d. ſpicas, ſ. racemum cum botris, et ſimul caniſtro innititur, pro pedibus tres ſpicae.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. S. C. *Imperator, et figura muliebris ſacrificans.* AE. I. (Vaill.) In alio: *Hadrianus et Sabina jugati ſtantes manus porrigunt Serapidi et Iſidi jugatis, ara intermedia.* AE. I. (Vaill.)

Opportune hoc loco tempus definire conabimur, quo Hadrianus Aegyptum, et Alexandriam intravit, in quo ſigendo propter monumentorum defectum operam hactenus luſerunt chronologi. Scriptores veteres aut reticent tempus, aut in eo definiendo more ſuo diſſentiunt. Quae de ejus in Aegyptum profectione, diſsimulato tamen anno, tradiderunt Dio, et Spartianus, jam commemoravi ſupra in numo inſcripto: AEGYPTOS. Si Vopiſcum audias, fuit Hadrianus in Aegypto ſaltem anno V. C. 888. Nam recitat epiſtolam Hadriani, in qua is ſcribit Serviano: *denique ut primum inde* (Aegypto) *diſceſſi, et in filium meum Verum multa dixerunt, et de Antonino quae dixerunt, comperiſſe te credo.*[b]) Conſtat, Aelium Verum non fuiſſe adoptatum ab Hadriano ante annum V. C. 888, ergo neceſſe eſt, hoc vel ſequente anno fuiſſe Hadrianum in Aegypto, quod qua ratione cum hiſtoria certa conciliari poſsit, plane ignoro. Chronicon Alexandrinum Hadriani in Aegyptum iter in annum V. C. 875 confert, ut dicetur infra ad numos Antinoi. Pagius annum V. C. 872 maluit propter inſcriptum his, de quibus agimus, numis conſulatum III.[c]) quaſi vero Hadrianus hoc tantum anno fuiſſet COS. III., et non reliquis usque ad vitae finem omnibus. Litem invicte decidunt cum numi, tum eximia vetus inſcriptio. Audiamus primum numos.

Exſtant Hadriani numi Alexandrini varii modi:

L. IЄ. *Genius muliebris Alexandriae capite elephanti exuviis tecto, et veſte ſuccincta ſtans, ſ. demiſſa ſpicas tenens adprehenſam dextera adſtantis imperatoris togati*

a) L. IV. v. 776. b) in Saturnino c. 8. c) Crit. Bar. ad ann. Chr. 119.

dexteram ofculatur.

L. IЄ. *Idem genius f. vexillum tenens dexteram, qua fimul fpicas tenet, cum adftante imperatore jungit.*

L. IЄ. *Idem genius oleae ramum protendens occurrit imperatori quadrigis advecto.*

L. IЄ. *Imperator dextera elata, f. haftam fedet in fella fupra triremem, in qua fimul confpicitur gubernator.*

Vide fimilis argumenti numos alios in mufeo Borgiano fub L. IЄ.

Omnes hi typi tam adcurate fecundum modos omnes Hadriani in urbem Alexandriam adventum exprimunt, ut eruditi plerique non dubitaverint, eum anno Alexandrinorum IЄ., quem omnes hi numi infcriptum offerunt, adfigere. Coepit hic annus fecundum Alexandrinorum computum in neomenia Thot, id eft: die XXIX. Augufti V. C. 883 exiturus eodem die anni fequentis, quo adeo labente certum eft, Hadrianum in Aegypto commoratum. Tillemontius ex iisdem numis Hadriani in Aegyptum adventum usque in annum V. C. 885 differt, verum praeclaro illi viro calculus annorum Alexandrinae monetae infcriptorum non fatis videtur fuiffe perfpectus, quem hodie exploratum habemus. Vaillantii doctrinam, iftud Hadriani iter in annum Alexandrinum IA. id eft: XI. retrahentis refutavimus in moneta nomorum Aegypti. [a]) Haec numi.

At multo illuftrius teftimonium veteris epigrammatis, praeterquam quod cum numorum teftimonio confpirat, ipfum etiam anni tempus, quo in Aegypto adhaefit Hadrianus, nos edocentis. Illud Pocokius ipfe cruri finiftro celebratae in fuperiore Aegypto Memnonis ftatuae infculptum excepit, vulgavitque, [b]) attamen parum fideliter, nam erroribus totum eft obfitum, fed quod fic eruditi fanitati reftituendum putarunt, ut videre eft apud Dorvillium: [c])

Εκλυον ἀυδησαντος ἐγω Ποϐλιος Βαλϐινος
Φωνας τας θειας Μεμνονος ἠ Φαμενωφ.
Ηλθον ὁμȣ δ' ἐρατᾳ ϐασιληΐδι τηδε Σαϐινᾳ,
Ωρας δε πρωτας ἁλιος ἐσχε δρομον.
Κοιρανω Αδριανω πεμπτῳ δεκατῳ ἐνιαυτῳ.
Αματα δ' ἐσχεν Αθυρ ἐικοσι και πισυρα.

Audivi loquentis ego Publius Balbinus
Voces divinas Memnonis, qui et Phamenoph. *)
Veni vero una cum amabili regina Sabina,
Horae vero primae fol habuit curfum.
Domini Hadriani quinto decimo anno,
Dies vero habuit Athyr viginti, et quatuor.

*) Confentit cum Aegyptia hac ejus ftatuae appellatione etiam Paufanias. (Attic. L. I. c. 42.)

Nolo hic morofius inquirere, fitne univerfum hoc epigramma recte reftitutum, nec ne. Vocabula, quae argumento praefenti ferviunt, in Pocockii ectypo bona fortuna illaefa funt, neque medica manu egent. Narrat, quisquis is fuit P. Balbinus, fe una cum Sabina Hadriani conjuge ad Memnonis ftatuam

a) Vol. IV. pag. 100. b) Defcript. of eaft T. I. tab. 39. c) in Charitonem pag. 524.

visendam profectum, factumque istud imperantis Hadriani anno XV., sive secundum numos L. IE. Ergo anno hoc Alexandrino Hadrianus, et Sabina praesentes fuere in Aegypto, qui, ut diximus, coepit exeunte Augusto V. C. 883, P. X. 130. Amplius et diem definit marmor, nempe quartum, et vicesimum mensis Athyr. Coepit hic mensis anni Aegyptii tertius in anno communi die XXVIII. Octobris anni Iuliani, ergo quartus et vicesimus Athyr currebat cum die XX. Novembris, quo apud Memnonem fuit Sabina. En ex illustri hoc monumento tempus proxime definitum, quo Hadrianus in Aegypto praesens fuit, proxime etiam accedente divo Hieronymo, [a]) ex cujus mente Antinous, Hadriani in itinere Aegyptio comes, in Aegypto mortuus est V. C. 882, de quo vide, quae plura dicemus in moneta Antinoi.

Haec pridem scripseram, cum ad manus meas pervenit opus praeclarum Georgii Zoëgae, quo is Aegyptios numos musei Borgiani illustravit adjecta dissertatione de tempore, quo Hadrianus in Aegypto fuit. Non negat vir praestans, Hadrianum anno imperii secundum Alexandrinos XV. fuisse in Aegypto, numis Alexandrinis cum anno IE., quos supra indicavi, nimis aperte istud docentibus. Verum, quod aliis etiam viris eruditis placuisse video, bis eum in Aegyptum profectum statuit, primumque ejus iter anno imperii secundum Alexandrinos VI. adfigit, quo etiam tempore mortuum ibi Antinoum comprobare nititur. Fueritne hoc Hadriani in eam regionem iter simplex, an geminum, disputare non lubet, verum mearum esse partium existimo, evertere argumentum ejus validissimum, quo primum, ac maturius Hadriani iter niti ipse testatur. Ad tres enim numos Antinoi commatis Alexandrini, omnes L. Θ. notatos, quos olim in catalogo musei Caesarei descripseram, provocat, ex quo jure arguit, cum Antinous Hadriani comes testibus his numis mortuus jam fuerit in Aegypto anno imperii IX., numi alii Alexandrini Hadrianum anno XV. fuisse in Aegypto testentur, sequi, bis eum ad hanc regionem invisisse. Verum cum eosdem hos numos secundis curis in examen revocassem eo tempore, quo eadem argumenta de Hadriani itinere, et morte Antinoi tractare coepi, non obscure vidi, legendum potius L. IΘ., ut adeo auctor clarissimus ex his musei nostri numis nihil habeat ad caussam suam subsidii, et gravate feram ipse, mea negligentia viro mihi amicissimo in re gravioris momenti fuisse illusum. Vide, quae de his Antinoi numis in hujus moneta copiosius differam.

Si Hieronymo, [b]) et Cassiodoro fides, Hadrianus Alexandriam a Romanis vastatam refecit, et teste Vopisco vetera privilegia restituit, et nova addidit. [c]) In eadem urbe cum professoribus disputasse in museo, tradit Spartianus. Typi numorum praesentium principes Aegypti deos, aut fertilitatis cognitae argumenta exhibent, ac notandum praeterea, nunquam in nu-

---

a) in Chronico. b) l. c. c) in Saturnino c. 8.

mis Romanis genium Aegypti, vel Alexandriae elephanti pelle veſtiri, quod patet cum ex numis modo adductis, tum ex numis gentis Aemiliae. Verum ab Aegyptiis ipſis id perſaepe factum, probant numi Alexandrini, quos paullo ante diſputationis cauſa advocavi, aliique imperatorum praecedentium cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ, tum numi ipſorum Aegypti regum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ARABIAE. *Imperator, et mulier ſtantes ad aram dexteras conjungunt jacente humi victima.* AR. (Geſsner ex muſ. Pſau.) AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ARABIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et ſ. forte calamum tenentem ſublevat, pro pedibus camelus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Narrat Spartianus, Hadrianum *peragrata Arabia Peluſium veniſſe.* Secundum ea, quae continuo in *Alexandria* dixi, neceſſe eſt peragratam ab Hadriano Arabiam ineunte anno V. C. 883. De attributis Arabiae, quae poſterior numus offert, egi in moneta Trajani ad numum ARAB. ADQ. anni V. C. 858.

* * *

Vt lit. H.

ASIA. *Mulier dextro pede prorae navis inſiſtens d. acroſtolium, ſ. gubernaculum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ASIAE. S. C. *Imperator togatus, et mulier ſacrificantes.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ASIAE. S. C. *Imperator figuram muliebrem ſublevat capite radiato, ſ. ſceptrum gerentem.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Mulier flexo genu gubernaculum ſuper humero tenens ab adſtante imperatore togato ſublevatur.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum in Aſia (proconſularem intellige, quam ſolum innuunt hi numi) fuiſſe verſatum, ſatis conſtat. Eum per hunc tractum *iter facientem condidiſſe templa ſui nominis,* narrat Spartianus. Quin urbes etiam memorantur, quae ita ab eo auctae fuere, ut non dubitarent, eum alterum conditorem appellare, et ab eo nomen mutuari. In harum numero fuere Cyzicus, Smyrna, Stratonicea Cariae, aliaeque complures. Quantam pecuniae vim erogaverit in unius Smyrnae ornamenta, videri poteſt apud Philoſtratum. [a]) Quae ejus fuerint in Cyzicum merita, erecto ibi in nomen ſuum templo magnificentiſsimo, et conſtitutis ludis, in hujus moneta dictum. Quae ſane cauſa princeps fuerit, cur eum Cyziceni tertium decimum deum appellaverint. [b])

Typus numi primi Aſiae attributa maritima commodat, quod pleraeque ejus provinciae mari eſſent adſitae, neque aliter niſi mari, ſaltem Roma profectis, adiri poſſet. Implexior ratio capitis radiati, et ſceptri, quae offert numus tertius, ſi modo Vaillantius praeco vera vidit.

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BITHYNIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus ſtans, illinc Bithynia capite turrito d. pateram,*

a) in vita Polemonis. b) Socrat. Hiſt. eccleſ. L. III. c. 23.

f. gubernaculum, pro pedibus victima. AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. BITHYNIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem fublevat, quae dextro pede prorae navis infiftit, et finiftra duas fpicas, in aliis gubernaculum tenet.* AE. I. II. (Muf. Caef.)

Fuiffe Hadrianum in Bithynia, fcriptores diferte quidem non prodidere, verum iftud teftantur numi praefentes; atque etfi horum teftimonio careremus, an temperare fibi potuiffet Hadrianus, quo minus regionem inviferet, quae Antinoi fui patria exftitit? Quin etiam conftat, eum in Bithynia venatum, et quo loco urfam occiderat, urbem de fuo nomine Αδριανȣ θηρας, *Hadriani venationem*, aedificaffe, ut referunt Spartianus, et Dio, etfi haec urbs ambiguis finibus Myfiae potius videatur tribuenda. Quam fuerit Hadrianus in Bithynos beneficus deprecante potifsimum, ut videtur, Antinoo, teftantur urbes ab ejus nomine appellatae *Hadriani*, *Hadrianopolis*, praeter jam memoratas *Hadrianotheras*, quin et Claudiopolis, five Bithynium Antinoi patria innumeris ab hoc imperatore beneficiis adfecta *Hadrianam* fe in numis ad Gallieni usque aevum profitetur. Nicaeam quoque, Nicomediam, aliasque ejus regionis urbes fub imperii fui initium tremore terrae gravifsime adflictas liberalitate fua juvit, [a]) et ferius in iisdem urbibus infignia templa, fora, aliaque aedificia ftatuit, ut adeo jure *Reftitutor Bithyniae* appellari fit promeritus.

Bithyniae in numis caput eft turritum, credo propter infignium urbium copiam. Gubernaculum manu tenet propter ejus regionis navigandi opportunitatem, hinc in Propontidem, illinc in Euxinum vergentis.

* * *

Vt lit. H.

BRITANNIA. S. C. *Mulier fedens dextero pede rupibus impofito, finiftra caput fuftentans, d. haftam gerit, cubito in praegrandem clypeum innixo.* AE. I. II. (Vaill.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BRITANNIAE. S.C. *Imperator, et provincia facrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

EXERC. BRITANNICVS. S. C. *Imperator paludatus ftans in fuggeftu adloquitur cohortes.* In aliis: *Imperator eques.* (Vaill.)

Tefte Spartiano *Britanniam petiit, in qua multa correxit, murumque per LXXX. millia paffuum primus duxit, qui barbaros, Romanosque divideret.* Sequendo verba ejusdem auctoris haec Hadriani profectio figitur ad annum V. C. 874. Reliqua Britannica Hadriani aetate fere ignorantur, neque typi aliquid, cui immoremur, fuppeditant.

* * *

Vt lit. H.

CAPPADOCIA. S. C. *Vir capite turrito, et habitu fuccincto ftans d. montem Argaeum, f. vexillum tenet.* AE. I. II. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. CAPPADOCICVS. S. C.

a) Eufeb. in Chronico.

Imperator eques adloquitur milites. AE. I. (Vaill.)

Hadrianus instituto per Asiam proconsularem itinere Cappadociam intravit, et ab indigenis *servitia castris profutura suscepit*, ut refert Spartianus. Addit, eum ex vicino Parthiae rebus, et conservandae vicinorum regum amicitiae prospexisse. De monte Argaeo, trito Cappadociae symbolo, actum in numis Caesareae Cappadociae.

* * *

ADVENTVI. AVG. CILICIAE. S. C. *Imperator, et mulier sacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Ciliciam Hadrianum adivisse, explicate historici non produnt, tamen id factum post iter Cappadocicum, colligitur ex Spartiano. Nam post illud narrat, *circumeuntem provincias procuratores, et praesides pro factis supplicio adfecisse*, ac deinde intrasse in Syriam, quod factum Tillemontius ad annum V. C. 877 refert.

* * *

Vt lit. H.

DACIA. S. C. *Mulier rupi insidens d. signum militare, s. gladium incurvum.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

EXERC. in aliis EXERCITVS. DACICVS. S. C. *Imperator in equo d. elata tres adstantes milites adloquitur.* AE. I. (Mus. Caes.)

Hadrianum privatum bis fuisse in Dacia, nimirum per utrumque bellum Dacicum, ex Spartiano discimus. Vtrum illam Augustus adiverit, neque numi, neque scriptores meminere. Istud certum narrante Eutropio, non placuisse Hadriano Daciam imperio adjectam, et abjecisset eam statim ab adito principatu, perinde atque Armeniam, nisi aliud suasissent tot Romanorum coloniae ibi constitutae, quae abductis legionibus hostium incursionibus totae patuissent. Nihil igitur ea parte immutavit, nisi quod celebrem Danubii pontem, Trajani opus, dejecit, ut in hujus moneta diximus. Quare marmor editum a Grutero, [a]) positumque Hadriano, *cujus virtute Dacia imperio addita felix est*, aut suppostitium putandum, aut infamis adulationis reum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. GALLIAE. S. C. *Imperator, et mulier ad aram sacrificantes, humi jacet victima.* AE. I. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. GALLIAE. *Imperator togatus mulierem humi prolapsam sublevat.* AR. AE. I. II. (Mus. Caes.)

Primum Hadriani iter, ex quo peregrinari instituit, Gallicum fuit auctore Spartiano.

* * *

Vt lit. H.

GERMANIA. *Mulier stans d. hastam, s. clypeum Germanicum.* AR. (Mus. Caes.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. GERMANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill. Mus. Caes.)

Ex Galliis transivisse in Germaniam, refert Spartianus, atque idem alibi narrat, ab eo Germanis regem impositum.

a) pag. 249. 4.

* * *

Vt lit. H.

HISPANIA. *Mulier ſedens juxta rupem d. ramum, pro pedibus cuniculus.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. HISPANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Muſ. Chriſtinae.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. HISPANIAE. *Imperator togatus mulierem ſublevat ſ. ramum tenentem, pro pedibus cuniculus; in aliis pro hoc ara intermedia.* AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Spectatis majoribus Hadriano patria fuit Hiſpania, et natale illis ſolum Italica municipium Baeticae; nam ipſe Romae primam lucem aſpexit. Puer aliquamdiu in hac ſua patria moratus eſt, dum in Germaniam, ac deinde Romam avocaretur, ut ſupra diximus. In ſupremo faſtigio ex Galliis Hiſpaniam petiit, et acto Tarracone omnium Hiſpanorum conventu ibi hiemavit, et ſumptu ſuo aedem divi Auguſti reſtituit. [a]) Etſi in propinquo eſſet, Italicam tamen ſuam non inviſit, quanquam multis eam honoribus, et ſplendidis muneribus ornaret. [b]) Certe quinquennalem honoris cauſa in ea egiſſe, Spartianus refert.

Cuniculus Hiſpaniae ſymbolum vulgo cognitum, de quo vide, quae olim plura diximus in Prolegomenis ad numos Hiſpaniae Vol. I. p. 8.

* * *

Vt lit. H.

ITALIA. *Mulier ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ITALIAE. *Imperator, et Italia ſtantes ad aram ſacrificant.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ITALIAE. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem, et ſ. cornucopiae tenentem ſublevat.* AV. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum primum adveniſſe in Italiam anno V. C. 871, in ejus anni numis vidimus, atque hic adventus ſaepe fuit repetitus, quoties nimirum ab ſolitis peregrinationibus in urbem reverſus eſt. Sed et conſtat, multis ab eo beneficiis, et honoribus ornatam fuiſſe hanc terrarum dominam. Remiſſum fiſci debitum ſupra vidimus, quae indulgentia Italiam maxime ſublevavit, remiſſum praeterea Italiae aurum coronarium, pueris etiam, ac puellis, quibus Trajanus alimenta deſtinaverat, incrementum liberalitatis adjecit. [c]) In pluribus Italiae urbibus annuum, eumque honorarium magiſtratum geſsit. [d])

* * *

Vt lit. H.

IVDAEA. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, circa quam tres puelli palmas geſtantes.* AE. I. (Muſ. Farnes.) Alius, ſed ſine S. C., AE. max. mod. cum praegrandi circulo in muſeo Piſani. Similis cum ſimili circulo, ſed fuſus, eſt in muſeo Caeſareo.

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. IVDAEAE. S. C. *Imperator, et genius Iudaeae ſacrificantes,*

---

a) Spartian. b) Dio L. LXIX. § 10. c) Spartian. d) ibid.

juxta quem pueli palmas tenentes. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. IVDAICVS. S. C. *Imperator in ſuggeſtu ſtans milites adloquitur.* AE. I. (Patin ad Suet. p. 377.)

Adventum Hadriani noſtri in Iudaeam teſtatur Dio. [a]) Deſunt numi, qui Hadrianum *reſtitutorem Iudaeae* celebrarent, etſi typus numi primi revera reſtitutionem imitetur. Sed enim illo imperante indigna erat ea natio, quae auguſto beneficio recrearetur. Satis conſtat, quanto furore, qui fidem humanam ſuperet, adhuc Trajano rerum potito fanatica ea gens velut oeſtro percuſſa Cyrenaicam primum, quae ſceleris incunabulum fuit, deinde Alexandriam, ac Cyprum caedibus, incendiis, rapinis pervaſerit. Ad obſequium armis redacta quievit tantisper. Subinde, ſeu quod Hieroſolymas coloniam deduxit Hadrianus, ut ait Dio, [b]) ſeu quod genitalia praecidere vetarentur, ut Spartiano viſum, palam obſequium exuit, arſitque infando bello omnis Palaeſtina lecto duce Barchoceba. Belli initia, tametſi per populi commoti vilitatem levia videri poterant, non tamen aſpernanda Hadrianus arbitratus Iulium Severum, quo praeſtantiorem ducem ea aetas non habuit, ex Britannia evocat, belloque gerendo praeficit, qui tandem nonniſi aegre, ac multis acceptis incommodis, captis iterum, atque iterum everſis Hieroſolymis, exciſis caſtellis, interfectis omnibus, qui obſtitere, reliquis ſub haſta venditis, bello temerario finem impoſuit. Ejus adcuratam hiſtoriam conſcripſit Tillemontius. [c])

Quo anno Iudaeam inviſerit Hadrianus, controvertitur. Factum iſtud profitetur Pagius anno V. C. 872. P. X. 119, [d]) ergo ipſo anno, cujus Kalendis Ianuariis conſul III. proceſsit conlega Ruſtico. Sententiam ſuam binis teſtimoniis comprobat, uno Chronici Alexandrini, narrantis, iisdem conſulibus Hadrianum veniſſe Hieroſolymas, rebusque ibi ordinatis urbem de ſe dixiſſe *Aeliam.* Altero Epiphanii ex libro de Ponderib. et Menſur., cujus verba ſunt: *Hadrianus Antiochiam, ac Coelen Syriam, Phoenicen, et Palaeſtinam, quae Iudaea dicitur, anno, quam everſa fuerat, ſeptimo et quadrageſimo peragrans Hieroſolymam celeberrimam urbem ac nobiliſſimam contendit, quam Titus Veſpaſiani filius ſecundo ſui imperii anno everterat.* Chronici Alexandrini edicto, quia ipſi conſules adduntur, certe intelligendus annus V. C. 872. Ad Epiphanium quod attinet, minus illi probe cum computo chronici convenit. Captae fuerunt a Tito Hieroſolymae V. C. 823 die II. Septembris, ergo annus ſeptimus ac quadrageſimus Chronici exivit eodem die anni V. C. 870. At enim hoc tempore vix imperium adhuc deguſtavit Hadrianus. Ait quidem Pagius, ut utrumque auctorem conciliet, et biennii defectum reſarciat, annum primum Epiphanii non ducendum ab anno V. C. 823, ſeu captarum Hieroſolymarum, ſed ab anno ſequente, quo triumphus Iudaicus actus eſt, ac praeterea, ut

a) L. LXIX. § 11. b) L. LXIX. § 12. c) T. II. P. II. p. 490. d) Crit. Baron. ad hunc ann.

ſaepe ab antiquis fit, excludi annum ultimum, quo Hadrianus Hieroſolymas venit. Violenter ſatis, ſed ad cauſam neceſſario. Credam praeſtare, hujus aetatis chronologis non magnam habere fidem, qui paſsim rationem temporum male deſcripſere. Satis eſto, tam maturum Hadriani in Iudaeam, ac vicinum tractum iter non modo infirmo niti fundamento, ſed etiam componi non poſſe cum inſtituto itinerum, quod ſibi in peragrandis imperii provinciis praefixit Hadrianus, et nos in annalibus digeſsimus. At vero Hadrianum anno demum V. C. 883 fuiſſe in Iudaea, et inde intraſſe Aegyptum, docent numi Gazae Iudaeae, et quae ſupra ad numum Hadriani inſcriptum: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. diſſeruimus.

*
* *

Vt lit. K.

RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 205.)

Mediobarbus eo loco, quo *reſtitutas* ab Hadriano provincias recitat, cum ad Libyam perventum eſt, ejus numum plane perfunctorie ſic deſcribit: RESTITVTORI. LYBIAE, nulla facta mentione ſeu typi, ſeu muſei, quo factum, ut monſtrati hujus numi nullam eſſe habendam rationem cenſerent antiquarii. In aliis catalogis omnibus, quotquot reperi, eum numum reticeri video. Serius illum ex muſeo ſuo vulgavit Pellerinius, verum is, ut ab auctore proponitur, nonnulla offert inſolentia. I. Epigraphe capitis: HADRIANVS. AVG. COS. III. in nullo hactenus Hadriani numo a me comperta eſt. Sed levius iſtud. Majoris momenti eſt, quod in eo obſervo II., nimirum epigraphen averſae: RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. Quid huc irrepſit vocabulum AVG., quod in omnibus reſtitutarum provinciarum numis conſtanter abeſt, quanquam adſit conſtanter in numis inſcriptis: ADVENTVI. AVG.? Vtrum exſtet alicubi numus RESTITVTORI. AVG. AFRICAE, quem ibi vir eruditus citat, ignoro, atque etiam majorem in modum dubito; nam videtur hunc numum citare ſolum de memoria, et non conſultis libris, perinde atque mox infra confertim fallitur, cum adſerit, non exſtare numos inſcriptos: ADVENTVI. AVG. SICILIAE, deinde auctores veteres nusquam adfirmare, Hadrianum aliquando aut in Achaia, aut in Sicilia commoratum, cujus tamen profectionis copioſa veterum habemus teſtimonia, quae ſuis locis indicata reperies. Ad numum propoſitum ut redeam, utraque a me propoſita ratio perſuaderet facile, eum eſſe malae notae mercem, niſi eum genuinum tueretur auctor gravis, et magni in ſcientia noſtra nominis Pellerinius. Fuiſſe Libyae tum maxime opus reſtitutore Auguſto, nimio certum, quando imperante Trajano, et Hadriano a Iudaeis rebellibus ultra ducenta hominum millia caeſa conſtat, de qua miſerae regionis calamitate vide Dionem, et Oroſium. Hadrianum in vicina Ale-

xandriae Libya fuiſſe venatum, narrat Athenaeus. [c])

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus ſtans, inde genius Macedoniae pileatus ſuccincta veſte d. pateram, ſ. flagellum, pro pedibus victima.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MACEDONIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileatam, et ſ. flagellum tenentem ſublevat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Quo tempore in Macedoniam venerit, incompertum; veriſimile tum, quando altero imperii anno per Illyricum Romam ex Oriente venit. Pileum vulgati in hac regione moris vidimus in numis regum Macedoniae, tum et in denariis C. Antonii, et gentis Planciae. Verum additi flagelli cauſam hactenus reperire non potui.

* * *

Vt lit. H.

MAVRETANIA. S. C. *Maurus ſtans d. haſtam, ſ. equum freno retinet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MAVRETANIAE. S. C. *Ara, hinc imperator ſtans, inde Mauretania d. pateram, ſ. vexillum, pro pedibus victima.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. MAVRETANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MAVRETANIAE. S. C. *Imperator ſublevans figuram procumbentem.* Sic numum deſcribit Vaillantius. AE. I.

Neque de tempore, quo Mauretaniam vidit Hadrianus, aliud praeter conjecturas habemus. De Mauris Spartianus: *Motus Maurorum compreſſit, et a ſenatu ſupplicationes emeruit.* Spectato ordine, quo iſtud narrat, id factum eſt ſub initium ejus peregrinationum. Cauſa motus per Luſium Quietum illata, virum in praeſtantiſsimis ejus aetatis numerandum. Patria Maurus in utroque bello Dacico cum ſuo Maurorum equitatu egregia edidit facinora. Veterem ſuam gloriam in bello Parthico ſic provexit, ut in meritorum praemium a Trajano praeturam primum, ac conſulatum auferret, ac denique provinciam Palaeſtinam, quo in munere Iudaeos rebelles ad obſequium reduxit. Haec compendio perſequitur Dio. [b]) Si fides Themiſtio, eum Trajanus, etſi extra imperii Romani fines natus eſſet, ſucceſſorem ſibi deſtinavit. [d]) Ab Hadriano ad regendos Mauros translatus, orto ab his tumultu, cujus ipſe, ut imperium in ſe transferret, auctor eſt creditus, imperatoris juſſu exarmatus eſt miſſo ad ſedandos Mauros Marcio Turbone, [d]) denique in itinere ſive ſenatus, ſive ipſius Hadriani juſſu occiſus eſt. [e])

Maurus equum ducens proprius gentis typus. Maurorum equitatus antiquae famae cum propter equorum excellentiam, tum gentis ipſius ſtudium. Quare et in priſcis Mauretaniae regum

a) L. XV. p. m. 677. b) L. LXVIII. § 32. c) Orat. XVI. d) Spart. c. 5. e) Idem cap. 7.

numis ſignatos jam equos videmus. Quanto vero uſui hoc ipſo aevo equeſtris ea gens in variis Trajani bellis duce Luſio fuerit, pluribus locis teſtatur Dio, ejusque teſtimonium perennius exhibet columna Trajani, in qua equites Mauri finguntur effreni curſu in Dacos irruentes.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MOESIAE. S. C. *Ara, hinc imperator ſtans, illinc genius Moeſiae d. pateram, ſ. incertum quid.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERC. MOESIACVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.)

De Hadriani in Moeſiam itinere nihil prodidere veteres. Fuere, qui eum Pinci Moeſiae ſuperioris oppido celebraſſe ludos ex ejus ipſius numo adſirmarent, ſed quam nos ſententiam refutavimus ſupra in numis Trajani pag. 446.

* * *

Vt lit. H.

RESTITVTORI. NICOMEDIAE. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et ſ. gubernaculum inverſum tenentem ſublevat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Huc pertinent, quae ſupra ad Bithyniam, cujus Nicomedia metropolis fuit, diſſerui, quo loco ea etiam beneficia commemoravi, quae privatim in Nicomediam Hadrianus contulit. Gubernaculum manu tenet perinde atque in Bithynia in numo ſupra laudato. Cauſa eſt, quod opportuno portu inſtructa naves non modo in commercii, ſed et belli uſum ſervituras in tuto collocavit. Cum quo praeclare conſpirat numus ejusdem urbis Graecus cum capite Antonini Pii, in cujus averſa eſt figura ſtans gubernaculum item inverſum tenens, ſcripto juxta: CTOΛOC, *claſſis*, de quo numo egi pluribus in moneta Nicomediae. Ex quo apparet, fuiſſe hanc urbem totius ejus tractus navarchida.

* * *

Vt lit. H., in aliis ut lit. I.

NILVS. *Nilus decumbens d. cornucopiae, ſ. arundinem, et ſimul Sphingi innixus, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

NILVS. S. C. *Nilus procumbens d. cornucopiae, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus, plures puelli ſenem aut circumſiſtunt, aut per corpus repunt.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Vaill.)

Vt lit. H.

S. C. *Idem averſae typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Nilus Aegypti illuſtris fluvius, at Hadriano *ſemper acerbus, ſemper honoratus*, qui charum ſibi Antinoum ſeſe pro imperatoris capite devoventem merſerat, quod infra in ejus amaſii moneta copioſius perſequar. Habemus in elegantibus his numis Nilum cum omnibus ſuis attributis, arundine, Sphinge, crocodilo, hippopotamo, puellis, ſive cubitis, de quibus ſingulis late egimus in Prolegomenis ad numos Alexandrinos Vol. IV. p. 36., in quibus perfrequens eſt Nili eodem modo decumbentis imago.

* * *

Vt lit. H.

EXERC. NORICVS. S. C. *Imperator eques adloquitur cohortes.* AE. I. (Vaill. Muſ. reg. Chriſtinae.)

* * *

Adverſa ignota.

EXERCITVS. PARTHICVS. *Imperator ſtans in ſuggeſtu milites adloquitur.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Hoc numo probatur, Hadrianum, etſi Parthica abjecit, aluiſſe tamen exercitum, qui Parthiae invigilaret, et quem dubium non eſt circa Euphratem excubaſſe. Fuiſſe hoc imperante bellum Parthorum in motu, ſed Hadriani colloquio repreſſum, narrat Spartianus.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. PHRYGIAE. S. C. *Imperator ſacrificat cum genio provinciae pileo Phrygio tecto.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. PHRYGIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileo Phrygio tectam, et ſ. pedum tenentem ſublevat.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

De Phrygia, quod ad Hadrianum pertineret, nihil diſtincte veteres. Pileus, quo genius tegitur, proprium fuit Phrygum geſtamen, et illo tecti, ſimulque pedo armati, ſcilicet vitae paſtoritiae argumento, in veterum monumentis ſaepe ſinguntur illuſtres Phryges, Paris, Marſyas, Midas, aliique.

* * *

Vt lit. H.

EXERCITVS. RAETICVS. S. C. *Imperator in aliis ſtans, in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. II. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. D.

SICILIA. S. C. *Caput adverſum juvenile paſſis crinibus ſine collo, infra quod monſtrum marinum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. SICILIAE. S. C. *Ara, juxta quam hinc ſtat imperator, illinc mulier capite ſpicis redimito, d. pateram, ſ. ſpicas.* AE. I. (Catal. d'Ennery.) AE. II. (Paruta in Sicil. tab. 174.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. SICILIAE. S. C. *Imperator togatus ſublevat mulierem genu flectentem ſ. ſpicas tenentem, et capite ſpicis redimito.* AE. I. II. (Paruta l. c. Vaill.)

Redux ex Achaia, quod factum Tillemontius cenſet V. C. 879, *in Siciliam navigavit, in qua Aetnam montem conſcendit, ut ſolis ortum videret, arcus ſpecie, ut dicitur, varium.* [a]) Numi II. et III. facilem ſuppeditant explicatum; nam ſpicae fertilitatem notant, nimirum cognitas inſulae facultates. Sed argumentum numi I. moleſtum eſt aenigma. Vaillantius caput illud adverſum eſſe Meduſae ſtatuit, Havercampus Solis, qui nempe hac facie ſaepe, ut ait, in Rhodiorum numis obſervatur, et cum compertum ſit, hos Syracuſas colonis frequentaſſe, en cauſam typi hujus in Siciliam translati. [b]) Fuerintne monetarii Romani adeo arguti, aut adeo in arctum redacti, ut, cum Siciliam adumbrare vellent, ad levem hanc, et ignobilem de advocatis Rhodo colonis periſtaſin confugere neceſſe fuerit, ambigo, cum uſitati alii, ne-

a) Spartian. b) Muſ. Chriſtinae, pag. 60.

que unis folum Syracufis, fed toti infulae communes typi, ut: Diana, triquetra etc. praefto effent. Si caput illud revera Solis eft, de quo tamen dubitare liceat, credam potius adludi ad folem ab Hadriano ex Aetna profpectum, quod continuo ex Spartiano vidimus, quam ad Rhodios adventitios, praecipue cum et Aetnaei ejus montis accolae Solis caput in moneta fua fignaverint. Sed forte Medufae potius caput refert, quod faepe in numis Siculis, et infertum triquetrae comparet. Monftrum marinum infra pofitum effe Scyllam, dubitari nequit, quam conftat in freto Siculo grave imperium exercuiffe, et quam forma non multum abfimili fiftunt numi Sex. Pompeji. Quanquam nifi numus hic Vaillantium praeconem haberet, virum longo ufu in palaeftra noftra exercitatum, luberet numi hujus γνησιοτητα in dubium vocare. Nam primum, cum provinciae omnes, quas hactenus vidimus, figuras integras fuis diftinctas attributis quocunque demum fitu offerant, fola Sicilia arcefsitum longe, aenigmaticum, et hac aetate obfoleti thematis typum obtrudit, cum tamen eadem Sicilia in fuccefforis Antonini numis perfonam mulieris, nempe in fingendis hac aetate provinciis ufitatam induat. Sufpecta etiam videtur in hoc numo capitis epigraphe; nam cum in omnibus aliis Hadriani numis fimilis argumenti legatur infcriptum: HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P., in hoc uno praetenditur infcriptum: HADRIANVS. AVGVSTVS. Sed praeftat rem in medio relinquere.

Vt lit. H.

EXERCITVS. SYRIACVS. S. C. *Imperator ftans, in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. (Muf. Caef.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. THRACIAE. S. C. *Imperator et genius provinciae facrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Iter Hadriani in Thraciam incerti eft temporis. In ea urbem de fuo nomine Hadrianopolin dictam ad Hebrum condidit hodieque celebrem.

RELIQVI HADRIANI NVMI MEMORABILIORES.

Vt lit. C.

ANN. DCCCLXXIIII. NAT. VRB. P. CIR. CON. *Mulier humi fedens d. rotam, f. tres obelifcos, feu conos complexa.* AV. (Muf. Caef.)

Vt lit. B.

Eadem averfa addito S. C. AE. I. (Muf. Caef. alibi.)

Illuftres hi numi ex iis, qui COS. III. infcribunt, foli funt, quorum aetas tuto, ac proxime pofsit definiri; nam offerunt ipfum *annum* DCCCLXXIIII ab urbis fcilicet conditu, atque una memorant *natalem urbis*, nimirum a Parilibus, quae XI. Kal. Majas in memoriam conditae hoc die urbis celebrata fuere. In hos numos poftremus commentatus eft Baro Bimardus ad Iobertum, [a]) qui laudatis primum aliorum fententiis de vera epigraphes lectione, (nam de hac cumprimis agitur) iisque refutatis fuam demum ftabilire nititur. Non attinet, eas quoque hoc loco commemorare,

a) Tom. II. pag. 178.

quae quoniam falſae lectioni innituntur, ſuapte corruunt. Vaillantius legit: *Anno 874 natalis urbis populo Circenſes conceſſit.* Sed advertit Bimardus, ludos Circenſes adeo fuiſſe Romae frequentes, ut veriſimile non videatur, voluiſſe monetarios facti ordinarii memoriam modo extraordinario in numis conſervari. Harduinus, cum quo, ut plerumque alias, ſentit Iobertus, ſic epigraphen explicat: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*lebeii* CIR*cenſes* CON*ſtituti.* Hunc modum aſpernatur Bimardus, quoniam nullo idoneo fundamento nititur, ac praecipue, quoniam Circenſes aeque plebeii, ac ſenatus, et equeſtris ordinis fuere. Refutatis ergo horum ſententiis ſuam prodit legendo: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*rimum* CIR*cenſes* CON*ſtituti.* Cenſet igitur, Hadriano imperante ad celebrandum natalem urbis nova, et hactenus inſueta fuiſſe conſtituta. Revera neminem auctorum veterum, ipſum neque Ovidium, cum natalem hunc in faſtis memorat, conſtitutorum hujus cauſa ſacrificiorum, aut ludorum meminiſſe. Conſtituiſſe igitur Hadrianum, cui indignum viſum eſt, diem univerſo populo Romano ſacerrimum nullis peculiaribus caerimoniis condecorari, ut ludi Circenſes ejus cauſa peragerentur. Hanc ſententiam non parum juvat Athenaeus, a) qui, cum narraſſet, quo tempore Romae cum dipnoſophiſtis ſuis convivabatur, repente exauditum tibiarum, et cymbalorum, et cantantium ſtrepitum, addit: *ἐτυχεν δε ȣσα ἑορτη, τα Παριλια μεν παλαι καλȣμενα, νυν δε Ρωμαια, τη της πολεως Τυχῃ ναȣ καθιδρυμενȣ ὑπο τȣ παντ' ἀριϛȣ και μȣσικωτατȣ βασιλεως Αδριανȣ. Forte autem tum agebatur feſtum, quod Parilia olim vocabatur, nunc autem Romana, templo Fortunae urbis dedicato ab optimo, et literarum amantiſſimo imperatore Hadriano.* Quo teſtimonio docemur, ab Hadriano ſtatutum templum Fortunae urbis, ac tum feſtum Parilia haud dubie novis quibusdam ritibus, atque, ut numi hi docere videntur, ludis Circenſibus fuiſſe celebratum. Haec Bimardi ſententia ſi non plane certa, tamen praeferenda reliquis videtur. At enim lis durabit ſemper, donec de vera ſiglae P. ſignificatione, quae varie expleri poteſt, magis certi erimus. Eruditus Fogginius legendum cenſet P*ublici*, nimirum, inquit, ut numus indicet, fuiſſe jam etiam antea eo die a gente Iulia privatis ſumptibus celebratos ludos Circenſes, quoniam narrante Dione b) pridie Parilium nuncius de victis a I. Caeſare in Hiſpania Pompeji liberis in urbem eſt perlatus. c) Sed ſtatuendus tandem conjecturis modus.

Inſignia, quae mulier humi ſedens manu complectitur, Circum ipſum, ludosque notant tanquam partes totum, nimirum rota currum, tres obeliſci, ſive coni Circum, quorum terni conjuncti utrinque ſpinam finiebant, et metae uſum praeſtabant, circa quam flectendus quadrigarum curſus. Narrat Ioannes Lydus, d) hos circorum obeliſcos, quos ille perperam pyramides vocat, fuiſſe ſacros Nemeſi, credo, ne ſeveram

---

a) L. VIII. p. m. 361. b) L. XLIII. § 42. c) Faſti Verrii p. 58. d) Περι μηνων in prooem.

hanc deam sibi adversam experirentur, qui in arenam descenderunt.

Sunt hi numi soli, qui annum epochae ab urbe condita, toti imperio tantopere sacrae, atque venerabilis inscribunt, et qua non raro scriptores Latini in signandis annis usi sunt. Sed neque in marmoribus frequentior ejus usus. Audrichius, qui similia collegit,[a]) unicum tantum marmor reperit, qui ejus mentionem faciat. Est apud Fabrettum: [b]) EXCESSIT. ANNO. VRBIS. CONDITAE. DCCCXCVII. Ceterum an anni urbis conditae in utroque hoc monumento sint in annis Varronis, an Capitolinis, aliisve, non liquet.

* * *

Variae inscriptiones capitis.

COS. III. *addito in aliis* P. P. *variis typis in omni metallo, et forma.*

Nihil in Hadriani numis hac aversae inscriptione vilius stantibus cum hac omnis generis typis, sed qui obvii plerumque sunt argumenti.

* * *

IMP. CAESAR. HADRIANVS. AVGV. COS. III. P. P. *Caput laureatum.*

DECVRSIO. *Bini viri in citatis equis d. hastam praecedente milite.* AE. m. m. (Mus. Farnes. Vaill. in numis max. mod.)

Huc propter idem argumentum referendus sequens:

Vt lit. D.

S. C. *Idem aversae typus.* AE. I. (Mus. Caes.)

Eadem aversae epigraphe, et idem typus obvii sunt in numis Neronis, quo loco animadverti, iis indicari Neronis in Circenses studium. Satis compertum, ab his Hadrianum nostrum alienum non fuisse, utut moderatum,[c]) quod etiam tum patuit, quando decursionem equestrem (δρομον ιππιον) Nemeis, et Isthmiis ludis intermissam Argivis restituit, ut narrat Pausanias. [d])

Vt lit. H.

DISCIPLINA. AVG. *Imperator adducta manu veste praecedens sequentibus pluribus militibus cum signis militaribus.* AV. AE. I. (Mus. Caes.) In aliis scribitur: DISCIPVLINA. AVG. (Vaill.)

Audiendus ad numi hujus intelligentiam Spartianus: [e]) *Militem*, ait, *quasi bellum immineret, exercuit, tolerantiae documentis eum imbuens - - - cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est: caseo, larido, et posca exemplo Aemiliani, et Metelli, et auctoris sui Trajani, multos praemiis, nonnullos honoribus donans, ut ferre possent ea, quae asperius jubebat; siquidem ipse post Caesarem Octavium labentem DISCIPLINAM incuria superiorum principum retinuit - - - exemplo etiam virtutis suae ceteros adhortatus, cum etiam vicena millia pedibus armatus ambularet, triclinia de castris, et porticus, et cryptas, et topia dirueret, vestem humillimam frequenter acciperet, sine auro balteum sumeret - - - delicata omnia undique summoveret, arma postremo eorum, supellectilemque corrigeret etc.* His consona refert etiam Dio, [f]) qui et addit, ita ab eo milites omnes exercitos, et institutos, ut quae tum ab illo constituta

---

a) Institut. antiq. p. 69. b) Inscript. p. 88. 491. c) Cap. 10. f) L. LXIX. § 9. c) Dio L. LXIX. § 10. d) L. VI. p.

ſunt, ad ſua usque tempora vim legis in diſciplina militari obtinerent. Et Victor: [a]) *Officia publica, et palatina, nec non militiae in eam formam ſtatuit, quae paucis per Conſtantinum immutatis hodie perſeverant.*

Antica incerta.

HERC. GADIT. *Hercules innixus clavae ſ. tria mala, hinc vir humi decumbens, illinc dimidia navis.* AV.

Hunc numum Triſtanus ſeſe ex Arſchotanis numis hauſiſſe profitetur, [b]) quorum tamen exigua vulgo fides eſt. Verum ejus meminit quoque Vaillantius, et bina ejus exemplaria ſe vidiſſe teſtatur Florezius. [c]) *Hercules Gaditanus* Tyro metropoli Gades translatus non modo in Hiſpania, ſed ipſa Roma inclytus fuit, ſic ut ex jure Romano ejus loci Hercules, quod plerisque aliis aliarum regionum diis negatum, bonorum heres ſupremis tabulis ſcribi potuerit. [d]) Proponitur vero in numo Hadriani, cum quod urbs Gaditana Italicae ejus patriae vicina facile cum hac Herculis cultum communicavit, eſſetque mater Hadriani Domitia Paulina Gadibus oriunda, ut principio diximus, tum quod Hadrianus provincias omnes obeundo, easque beneficiis quaquaverſum adficiendo Herculis quodammodo nomen, et honores ſibi emeruit. Navis rem Gaditanorum maritimam haud dubie arguit; at viri decumbentis imaginem, quam plerique alii fluvium dixere, eſſe incerti explicatus, facile mihi cum laudato Florezio convenit. Forte non temere conjecero, eſſe imaginem Oceani. Sane in numis Tyri metropolis Oceanum viri eodem modo decumbentis ſpecie propoſitum vidimus, ſcripto juxta, ne is alioſum accipiatur, vocabulo ΩΚЄΑΝΟC., notum vero, Gades ipſi Oceano fuiſſe adſitas. Similis figura viri humi decumbentis eſt etiam in numo Herculis Prodicii, quem dabimus infra ſub P. M. TR. P. COS. III. Ceterum vide, quae Triſtanus loco indicato ad hunc numum fuſe commentatur. Huc etiam revocari poſſunt numi aurei, et argentei inſcripti COS. III. vel: P. M. TR. P. COS. III., et quorum typus eſt: *Hercules nudus, et adverſus armis inſidens d. clavam, ſ. fulmen.*

Vt lit. A.

LIBERAL. AVG. III. P. M. TR. P. COS. III. *Typus congiarii obvius.* In aliis: *Duae figurae ſedentes, quae congiarium diſpenſant.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

LIBERALITAS. AVG. III. S. C. *Typus congiarii obvius.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D.

LIBERALITAS. AVG. IIII. COS. III. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, cui adſtat Liberalitas, quae ex cornucopiae opus in ſubjecti civis ſinum effundit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Antica ignota.

LIBERALITAS. AVG. V. *Reliqua ignota.* Vide, quae mox *dicentur.*

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VI. *Liberalitas ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VII. *Liberalitas*

---

a) in Epit. b) Comment. hiſt. Tom. I. p. 378. c) Medall. de Eſpann. Tom. III. p. 70. d) Vlpian. Fragm. XXV.

ſtans. AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

Eadem epigraphe addito S. C. *Typus, ut in Liberalitate IIII.* AE. I. (Muſ. Farnes.)

Liberalitatem I. et II. vidimus ad annos V. C. 870. 871.

Liberalitas III. Videtur hanc exercuiſſe in ipſo conſulatu III., quoniam figura alia adſidet, quam non dubitem eſſe conſulem conlegam.

Liberalitas IIII. De hac nihil eruo. Iſtud certum, quoniam Patris patriae titulus omittitur, eam contigiſſe ante annum V. C. 881.

Liberalitas V. De hac nimis obiter Vaillantius, ex cujus verbis colligi quidem poteſt, eam in numis, iisque rariſsimis exiſtere, ſed eos deſcribere negligit. [a])

Liberalitas VI. VII. Hae Patris patriae titulum jam addunt, ceterum in quos annos cadant, definiri nequit. Harum tamen poſtrema videtur eſſe ea, quam populo erogavit cauſa adoptionis Aelii ſumma IIS. ter millies. [b])

Vt lit. E.

LIBERTAS. RESTITVTA. PONT. MAX. TR. POT. COS. III. S. C. *Imperator togatus in ſuggeſtu ſedens ſtante infra muliere, quae puellum, quem ſiniſtra gerit, imperatori offert, alio ad latus dexterum adſtante.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ad hujus averſae explicatum nihil opportunum e veteribus eruo. An eo pertinet, quod refert Spartianus: *Liberis proſcriptorum duodecimas bonorum conceſſit?* ac forte tum alia in eorum commodum conſtituit, quibus *Libertas reſtituta* dici potuit.

Vt lit. B.

LOCVPLETATORI. ORBIS. TERRARVM. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, adſtat Liberalitas, quae ex cornucopiae opes in ſinum duorum civium infra ſtantium effundit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic compendio magnificum Hadriani in omnis aetatis, ordinis, loci liberalitatem depraedicat, quare et typus in eo idem eſt cum illo, quem ſupra in nonnullis liberalitatis numis vidimus. Hadrianum egregie munificum ex hactenus dictis abunde intelleximus, ex quo magnificum *locupletatoris orbis terrarum* titulum ſibi peperit, quae hic repetere ſuperfluum foret. Vnicum Dionis locum, qui praeſentem numum juvat, commemorare libet. [c]) *Multa populis, ait, privatisque hominibus, multa etiam ſenatoribus, et equitibus largitus eſt; nec enim exſpectabat, quousque rogaretur, ſed agebat omnia, ut cujusque neceſſitas poſtulabat.* Vnde merito in marmore, quod ſupra in RESTITVTORI. ACHAIAE recitavi, de Hadriano adfirmare potuerit hierophantis Eleuſinia:

Ασπετον ὸς πασαις πλȣτον κατεχευε πολεσσιν,

Qui urbibus omnibus immenſas divitias profudit.

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. *variis typis* in AV. AR. AE. I. II. III.

Numi ſic inſcripti magnam hujus aetatis monetae partem efficiunt. Ex

---

a) Num. praeſt. T. II. p. 66.

b) Spartian. in Aelio Caeſ.

c) L. LXIX. § 5.

his memorari meretur ſequens:

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. *Templum diſtylum, intra quod Hercules nudus ſtans d. clavam, quem mulier altera adſtans a dexteris, altera a ſiniſtris ad ſe invitare videntur, infra figura ſenilis decumbens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eximium hujus numi typum lubet Ciceronis ipſius verbis explicare. [a]) *Namque Herculem Prodicium dicunt, ut eſt apud Xenophontem, cum primum pubeſceret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi ſit ingreſſurus, datum eſt, exiiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedentem diu ſecum, multumque dubitaſſe, cum duas cerneret vias, unam Voluptatis, alteram Virtutis.* Vide de Prodicio hoc Hercule Xenophontem, [b]) Themiſtium, [c]) Quinctilianum, Maximum Tyrium, aliosque, quos recenſet Potterus ad Clementis Alexandrini Paedagog. L. II. c. 10. Atque hanc ſubinde fabulam eleganter Silius Italicus ſeniori Africano applicuit, [d]) ſerius monetarius noſter Hadrianum cum Hercule contendens. Nam ut hic averſo a voluptate animo auſterum vitae genus eſt amplexus, et excifis ingenti labore monſtris pacem terrarum orbi reſtituit, ita et Hadrianus poſthabitis mollioris vitae illecebris maluit per inſignem laborum tolerantiam peragrare orbem Romanum, atque in ſingulis ejus provinciis caſtigata praeſidum avaritia, judicatis litibus, egenis ſublevatis beneficentiae ſuae veſtigia relinquere. Hadrianum per ipſos numorum typos ſaepe cum Hercule comparatum in hoc tractatu vidimus; an vero exſtent etiam numi, qualem ſe apud praeſidem Thuanum vidiſſe ait Caſaubonus, [e]) inſcriptum: ΑΥΤ. Κ. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΗΡΑΚΛΗϹ. ΡΩΜΑΙΟϹ, et in quo ipſe in ornamentis Herculeis ſpectatur, valde dubito. Veriſimile eſt, numum hunc eſſe Commodi, qui *Hercules Romanus* dictus ſaepe eſt in numis tam Romanis, quam Graecis, quanquam revera in muſeo Theupoli inter numos maximi moduli pag. 778 recitetur numus, in quo Hadriani caput leonis pelle coopertum dicitur, ſi modo genuinus is putandus eſt. Quid ſibi velit procumbens in imo vir ſenilis, mihi incompertum. Fluvium dicerem, ſi aut arundinem geſtaret, aut urnae pro more inniteretur; ſed neque tum ejus cauſam tenerem. Vide etiam, quo pacto Lucianus eandem Herculis Prodicii fabulam ſecum actam narrat. [f])

Vt lit. I.

PATIENTIA. AVGVSTI. COS. III. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. (Seguin Sel. num. p. 150.)

Suſpicatus primum eſt Vaillantius, in hoc Seguini numo vocabulum CLEMENTIA a falſario concinne in PATIENTIA transformatum, conjectura nequaquam temeraria, quia in numis utrovis modo inſcriptis idem eſt typus. [g]) At fatetur Morellius, ſubinde alterum ejus numi exemplar Vaillantio obtigiſſe, et ab hoc muſeo regio illatum, in quo

---

a) de Offic. L. I. c. 32. b) Memorab. Socrat. L. II. c) Orat. XXII. d) Punic. L. XV. v. 20. e) ad Spartiani Hadr. cap. 13. f) in Somnio. g) in notis ad Seguin. p. 414.

nunc bis habetur. [a]) Aversam commode explicat cognitum Hadriani institutum, siquidem definiente Cicerone [b]) *patientia est honestatis, aut utilitatis causa rerum arduarum, ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio.*

Vt lit. B.

PROVIDENTIA. DEORVM. S. C. *Imperator togatus stans d. extenta, s. volumen respicit aquilam superne advolantem, et scipionem unguibus deferentem.* AE. I. II. (Mus. Caes.)

Iudice Tristano [c]) Hadrianus hoc typo suam in superos pietatem testatur, nimirum qui non crederet, sese aut fato, aut meritis suis, sed deorum providentiae debere imperium, quod ipsi statuentibus sic diis traditur misso per aquilam Iovis ministram scipione, seu sceptro imperii insigni, in quam rem opportune citat Eustathium, ex cujus sententia *aquila index est providentiae, et amoris, quo Iuppiter in humanum genus fertur.*

Vt lit. A.

PVDIC. P. M. TR. P. COS. III. *Mulier velata stans dextera intra vestem abdita.* AR. (Mus. Caes.)

Pudicitia rarus est typus in numis Augustorum, at frequens in numis Augustarum. Pudicitiam probavit Hadrianus, quando eos ab aula removit, *qui apud Sabinam uxorem familiarius egerant, quam reverentia domus aulicae postulabat*, impudicitiam, quando *adultorum amore* (quos inter primum locum tenuit Antinous) *ac nuptarum adulteriis* erat irretitus, quod utrumque refert Spartianus. Fuit ergo per intervalla pudicus, et impudicus. At enim numi coaevi virtutes tantum principum memorant, relicta historiae post eorum obitum exarandae vitiorum mentione. Sic numi quoque frequenter Hadriani clementiam crepant, sed violentas mortes virorum illustrium eo vita functo collegit historia incorrupta.

Vt lit. B.

RESTITVTORI. ORBIS. TERRARVM. S. C. *Imperator togatus stans mulierem genu flectentem capite turrito, et s. globum tenentem sublevat.* AE. I. (Mus. Caes.)

Supra in numis geographicis abunde vidimus, quantum provinciis singulis benefecerit Hadrianus, quibus omnibus in unum collectis dignus est habitus, qui uno nomine *restitutor orbis terrarum* diceretur.

Vt lit. H.

ROMVLO. CONDITORI. *Romulus paludatus gradiens d. hastam, s. tropaeum super humero.* AR. (Mus. Caes.)

Romulum urbis conditorem magno honore ab Hadriano fuisse habitum, vel inde patet, quod diem, quo is Romam condidit, amplioribus caerimoniis sacrum esse voluit, ut conspeximus supra ad numum primum hujus seriei. Fingitur in numo praesente Romulus gestans spolia opima, eaque oblaturus Iovi Feretrio, quae Acroni Ceninensium regi in acie caeso detraxit, ut vulgo notum.

* * *

---

a) Specim. pag. 101. b) de Invent. L. II. c. 54. c) Comment. hist. Tom. I. pag. 358.

Vt lit. A.

SAEC. AVR. P. M. TR. P. COS. III. *Vir ſeminudus ſtans, et ſ. tenens globum, cui phoenix inſiſtit, d. circulum contingit, quo totus ambitur.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.)

Averſa hujus numi aureum imperante Hadriano ſaeculum depraedicat. Saecula ex metallis traxiſſe nomen, mythologorum inventum eſt. Quae beatiora fuere, iis ab auro, metallorum nobiliſsimo, indita appellatio. Tale ſub Auguſto exſtiturum, ſi fides Virgilio, multis ante eventum ſaeculis Aeneae pater Achiſes praedixit: [a])

Auguſtus Caeſar, divum genus, AVREA condet SAECVLA.

Sed fuere etiam ſaecula, quae cum ferrea eſſent, ac lutea, aurea nihilominus ſunt dicta, quomodo decretum fuit a Commodo, ut aevum, quo principatum teneret, nominaretur ſaeculum aureum, idque in omnibus literis ſcriberetur. [b]) Vtrum ſenatus imperante Hadriano per adulationem ſimilem legem ſciverit, incertum. Avem globo inſiſtentem eſſe phoenicem, docemur ex numis inferioris aevi, in quibus non raro eadem volucris globo inſiſtens adſtituitur inſcriptioni: GLORIA. SAECVLI. vel: FELIX. TEMPORVM. REPARATIO. Phoenicem eſſe aeternitatis ſymbolum, diximus in numis divi Trajani. Sed etiam longius aevum notat, quoniam diu vivere eſt creditus. Circulus haud dubie indicat orbem ſaeculi in ſe revoluti, niſi forte zodiacus eſt; nam ſi non fallit ſimilis numi pictura Pembrockiana, [c]) in eo zodiaci ſigna videntur. Vide de hoc numo plura apud Triſtanum, [d]) et Liebeum. [e])

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. OPTIMO. PRINCIPI. *ſcriptum intra lauream.* AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. HADRIANO. AVG. P. P. *intra lauream.* AE. I. (Vaill.)

Adclamatio haec eſt, qua S. P. Q. R. ANnum Novum Fauſtum Felicem (nam ſic legendas literas ſolitarias continuo docebimus) Hadriano auguratur. At fuit principibus duplex ſingulis annis annus novus, unus, communis omnibus, nimirum Kalendis Ianuariis, quo die ſtrenae, id eſt: munuſcula ultro citroque mitti conſuevere, quae non raro plene inſcripta fuere his verbis: ANNVM. NOVVM. FAVSTVM. FELICEM, ut nos docet Fabrettus, [f]) ad quam inſcriptionis normam legendae etiam, ut mox dixi, numorum praeſentium literae. Etiam pro ſalute principis anni principio, nimirum III. non. Ianuar. vota fuiſſe concepta, diſputabimus in tractatu de numis Votorum. Alter annus novus principibus ſacer fuit dies, quo imperium auſpicati ſunt, dictus et dies natalis imperii, atque hoc ſenſu revera Seneca in Apocolocynthoſi diem III. id. Octobr., quo mortuus eſt Claudius, et imperare coepit Nero, vocat *annum novum, initium ſaeculi feliciſſimi.* Vter annus novus in his numis intelligatur, nam utroque recurrente

a) Aen. VI. b) Dio L. LXXII. § 15. c) Part. I. tab. 17. d) Comment. hiſt. T. I. p. 368. e) Goth. num. p. 443. f) Inſcript. p. 500. n. 36. 37.

concepta fuere pro principe vota, difficile eſt decidere, neque etiam deciſum numos praeſentes plus illuſtraverit. His ita diſputatis audiendus etiam Havercampus numi hujus epigraphen ſic explens: S. P. Q. R. *Anno Natali* (*ſcilicet urbis*) *Fieri Fecit* OPTIMO. PRINCIPI. [a]) Nimirum huic polygrapho, cetera erudito ſane, idem evenit, quod evenire ſolet polyphagis, qui, quoniam multum ingerunt, male digerunt. Quis enimvero fuit annus urbis natalis? non ſane alius, niſi is ipſe, quo Romulus urbem fertur condidiſſe. Ergo ante novem fere jam ſaecula hi ſunt numi Hadriano a ſenatu dicati? Similis averſa eſt etiam in numo Antonini Pii, quem deſcriptum vide ad annum V. C. 892, item Alexandri Severi, quem vide in hujus Auguſti numis vagis.

Vt lit. H.

S. P. Q. R. EX. S. C. *Templum decem columnarum variis ſtatuis exornatum.* AE. m. m. (Buonarroti Oſſerv. iſt. p. 16.)

Vt lit. H.

S. P. Q. R. *in area* S. C. *Templum decem columnarum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Veriſimile cenſet Buonarrotus, hoc templum illud ipſum eſſe, quod imperante Hadriano aedificatum fuiſſe Romae, et Veneri, mox infra ad numum VRBS. ROMA. AETERNA dicemus. At enim templum in numis his propoſitum ſtructum fuiſſe EX. S. C., numus prior manifeſte eloquitur, at conſtat, templi Romae, et Veneris architectum fuiſſe ipſum Hadrianum. Omnino igitur incertum, cujus honori jubente ſenatu hae aedes ſurrexerint.

Vt lit. H.

TELLVS. STABIL. *Vir ſuccincta veſte ſtans d. forte ligonem, ſ. raſtrum.* AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

TELLVS. STABIL. *Mulier humi ſedens d. globum praegrandem contingit, ſ. forte vitem.* AR. In aliis *ſimul caniſtro innititur addito* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput Hadriani ornatum pelle leonina.*

TELLVS. STABILITA. *Mulier humi conſidens dexteram globo imponit, circa quem pueruli, ſ. vitem.* AE. max. mod. (Theupoli.)

Et epigraphe, et typus allegorici ſunt. Nimirum Hadrianus dicitur *ſtabiliviſſe tellurem*, dum repreſsis ſeditionibus inteſtinis, et profligato a bellis externis metu, ad haec coercita praeſidum cupiditate pacem, libertatem, ac ſecuritatem, quibus agricultura, et civium facultates nituntur, fundavit. Si genuinus eſt numus poſtremus, in quo Hadriani caput leonis exuviis tegitur, ſed cujus mihi fides nonnihil videtur ſuſpecta, habemus imperatorem collatum cum Hercule, qui ſimilia agendo tellurem ſtabiliviſſe dici potuit. Ea explicatio magis mihi videtur idonea prae altera, quam obtulit Triſtanus, [b]) Hadrianum ſcilicet ſua in deos pietate promeritum, ut tellus principio ejus imperii perpetuis, et horrendis vexata terrae tremoribus, quibus illuſtres Aſiae urbes conciderunt, ſtabilis deinceps conſiſteret. Iſtud illi perſuaſit ancora, quam in figurae ſtantis manu videre ſibi viſus eſt. At enim quae ſint vere haec in-

a) Muſ. Chriſtin. pag. 65. b) Comment. hiſt. Tom. I, pag. 373.

ſtrumenta, quae utraque manu geſtat, tuto definiri nequit. Magis laborat explicatio Vaillantii, qui, quod figura ſtans d. tenet, antliam dicit, qua Hadrianus lacum Fucinum exſiccavit. Omnia in hoc judicio praepoſtera. Quaeritur primum, utrum lacus tantae capacitatis, et per aquarum molem ſaepe vicinis damnoſus adactis antliis potuerit egeri? Deinde cum Spartianus dicat: *Fucinum lacum emiſit*, ſatis apparet, Hadrianum eodem modo opus aggreſſum, quo olim Claudium, qui eundem lacum effoſſo monte, et ducto canali *emiſit*, ut ait Suetonius. [a]) Ope antliae aquas non emittimus, ſed haurimus, attollimus, ſugimus. Denique hanc ejus ſententiam evertunt numi poſteriores, qui globum exhibent, quo nemo dubitabit indicari tellurem, ſeu orbem terrarum, non vero exiguam terrae portionem egeſtu lacus agriculturae idoneam redditam. Simili inſcriptione, et typo numum cudit Commodus ad annum V. C. 940. An vero et hic lacum Fucinum emiſit? Animadvertendum etiam, cum in numo Domnae ad ſimilem typum, qualem exhibent numi poſteriores, nempe mulierem ſedentem juxta globum, quem puelli obeunt, ſcriptum legatur: FECVNDITAS, inſcriptione numorum praeſentium *telluris ſtabilitae* indicari poſſe *tellurem* procurata liberorum procreatione, principe matrimoniis favente, et alimentorum ope juventuti deſtinatorum *ſtabilitam*.

Vt lit. D.

VIRTVTI. AVGVSTI. *Imperator eques leonem haſta confodit.* AE. max. mod. (Muſ. Farnes.)

Hadrianum venatus fuiſſe ſtudioſiſsimum, in ejus vitae compendio diximus. Ea autem fuit per multum, ac diuturnum uſum dexteritate, ut aprum maximum uno ictu conficeret. In Myſia, ſive Bithynia, quo loco feliciter eſt venatus, et urſam occidit, oppidum Hadrianotheras, *Hadriani venationem*, condidit. Equus, cui in praeſente numo inſidet, forte eſt nobilis ille Boryſthenes, quo in venationibus uti ſolebat, cuique mortuo monumentum aedificavit, erexitque cippum ejus laudes epigrammate eloquentem. Quod vero propius ad numi praeſentis typum pertinet, eſt, quod leonem manu ſua ſtraviſſe feratur. Inter periculoſa haec ſtudia jugulum, et coxam fregit, ut nonnihil crure claudicaret. Haec Spartianus, et Dio. [b]) Narrat etiam Athenaeus, [c]) Hadrianum in Libya Alexandriae vicina venatum immanem leonem Maurum, cujus metu tota vicinia ſolum vertit, confeciſſe.

Vt lit. H.

VENERIS. FELICIS. *Venus ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

VRBS. ROMA. AETERNA. *Roma ſedens in templo ſex columnarum d. globum, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Theupoli.)

Vtrumque numum conjungo. Hadrianum Veneri, et Romae aedificaſſe templum, cum ex aliis, tum Dione conſtat. [d]) Addit, eum ipſum fuiſſe hujus aedis architectum, occiſumque ejus

a) in Claud. c. 20. b) L. LXIX. § 10. c) L. XV. p. m. 677. d) L. LXIX. § 4.

juſſu Apollodorum, architectum ejus aetatis celeberrimum, cujus ſaepe in Trajano meminimus, quod quae Hadrianus in ejus ſtructura adverſum architectonicae leges peccaverat, liberius carpſerat. Teſte Spartiano hoc *templum Vrbis fuit ingenti molimine, ita ut operi etiam elephantes XXIV. adhiberet.* Supra ad primum hujus feriei numum vidimus teſtimonium Athenaei narrantis, conditum ab hoc fuiſſe Fortunae Vrbis templum, quo loco et commemoravi ſolennia, quibus natalem urbis condecoravit, teſtimonia luculenta ejus in urbem dominam adfectus. Euſebius, et Caſsiodorus aedificatum hoc templum ſtatuunt anno II. Olympiadis CCXXVII., qui reſpondet anno V. C. 883. Horum poſterior explicate: *Templum Romae, et Veneris factum eſt, quod nunc Vrbis appellatur.* Conſentit in tempore et Phlegon, qui addit: *Hadrianus Apollodorum architectum occidit, quod is templum Veneris, et Romae a ſe aedificatum reprobavit.* [a]) Vtriusque numinis hac in aede cultum in ſera adhuc tempora duraſſe, teſtis locuples eſt Prudentius ſic eum perſtringens: [b])

Delubrum Romae (colitur nam ſanguine et ipſa
More deae, nomenque loci ceu numen habetur,
Atque urbis, Venerisque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur thura deabus.)

Idem templum videtur innuere Ioannes Lydus in opere περι μηνων, cum narrat: Εν ταυτῃ τῃ ἡμερᾳ Τραιανος τῃ παντων Τυχῃ καθιερωσε ναον, θεσπισας κατα τον ἱερον νομον μηδενα παρα τον θυσαντα γευεσθαι της θυσιας. *Eodem die* (ſc. Kalendis Ianuariis) *Trajanus omnium Fortunae dedicavit templum, decreto, ne quis juxta ſacrum morem oblatas carnes praeter ſacrificantem guſtaret.* Haud dubie is *Trajanus* ſcripſit pro *Hadrianus*, cujus generis ſphalma facile condonamus inferioris aevi ſcriptori.

Antica incerta.

VENERI. GENETRICI. *Venus ſtans d. Victoriolam tropaeophoram, ſ. haſtam, et clypeum.* AV. (Vaill.)

Veneris genetricis epigraphe nunc primum occurrit, obvia deinceps, ſed in numis Auguſtarum. Cauſam, cur ea apud Romanos tanto in honore eſſet, dedit Macrobius. [c]) Nimirum cur Aprilis Veneri ſacer eſſet, *hanc Romulo fuiſſe adſerunt rationem, ut primum quidem menſem a patre ſuo Marte, ſecundum ab Aeneae matre Venere nominaret, et hi potiſſimum anni principia ſervarent, a quibus eſſet Romani nominis origo, cum hodieque in ſacris Martem patrem, VENEREM GENITRICEM vocemus.*

Vt lit. H.

VICTORIA. AVG. *Mulier alata gradiens d. ſtolam a pectore diducit, ſ. ramum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De hac Victoria Nemeſi recole, quae dixi ad numos Claudii inſcriptos: PACI. AVGVSTAE. pag. 236.

Vt lit. H.

Sine epigraphe. Pons octo columnis, quibus totidem ſtatuae inſiſtunt, ornatus. AE. max. mod. (Num. max. mod. Lud. XIV. Vaill. in AE. I. et m. m.)

---

a) in Euſebio Scaligeri. b) Contra Symmach. L. I. v. 219. c) Saturn. L. I. c. 12.

Eſt hic pons Tiberi impoſitus, et ab Hadriano dictus Aelius teſte Dione. [a]) Ejus meminit etiam Spartianus: [b]) *fecit et ſui nominis pontem.* De numo hoc ſic Baldinus: [c]) *dummodo ſit indubitatae antiquitatis, a peritis enim pro ſuſpecto habetur.* Sane in Caeſareo quoque muſeo ejus exemplum adeſt, ſed haud dubie ſpurium.

Vt lit. H.

Sine epigraphe. Iſis cum flore loti in capite cani praegrandi currenti inſidet, d. ſiſtrum, ſ. haſtam. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Idem typus exſtat in aeneo II. formae item anepigrapho Fauſtinae ſenioris apud Theupoli, et in numo Fl. Iuliani muſei Caeſarei inſcripto: VOTA. PVBLICA. Eum explicatum vide in numis: VOTA. PVBLICA, quos poſt ejusdem Iuliani numos recitabimus.

DIVVS HADRIANVS.

DIVVS. HADRIANVS. AVG. *Caput nudum.*

CONSECRATIO. *Aquila globo inſiſtens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Senatus ob caeſos complures illuſtres ordinis ſui viros, de quibus egi ſupra in ſynopſi ejus vitae, tam inflammato erat in Hadrianum odio, *ut acta ejus fieri irrita vellet, nec appellatus eſſet divus, niſi Antoninus rogaſſet. Templum denique ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit, et quinquennale certamen, et flamines, et ſodales, et multa alia, quae ad honorem quaſi numinis pertinent.* Haec Spartianus. [d]) Similia Dio, [e]) et Eutropius. Addit Victor, [f]) poſtquam ſubito prodivere, quorum imperatum quidem ab Hadriano exitium fuit, ſed quos ejus furori ſtudioſe ſubtraxit Antoninus, tum ſenatores ſuos quique complexi cenſuere, quod principio abnuerant. De certamine quinquennali apud Puteolos conſtituto conſule, quae in Antonino ſub titulo *Pius* notabo. L. Fabius Cilo dicitur SODAL*is* HADRIANAL*is* adhuc imperante Severo in binis marmoribus, quae poſt alios emendatius edidit inſignis Marinius. [g])

* * *

DIVO. HADRIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans expanſis alis.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Sunt argenti impuri, multoque ſerius ſignati, de quo numorum genere agetur in tractatu de numis conſecrationis.

De numis aeneis maximi moduli.

Sub Hadriano cudi coepti numi, quos proprie *maximi moduli* appellamus, nimirum qui ſeu mole, ſeu volumine numos primae formae excedunt, et nota ſolita S. C. fere conſtanter abſtinent, neque adeo eidem uſui videntur ſerviviſſe, cui reliqua moneta aenea. Iſtud hic ὡς ἐν παρόδῳ monuiſſe ſuffecerit, nam de hoc argumento jam egimus olim in Prolegomenis generalibus Vol. I. cap. V. et X. Iuvat tamen hoc loco commemorare orationem a Winkelmanno parum conſulte prolatam. *Obſervan-*

---

a) L. LXIX. § 23. b) Cap. 19. c) in Vaill. edit. Rom. T. I. p. 68. d) in Hadr. ſub fin. e) L. LXX. § 1. f) in Caeſſ. g) Iſcriz. Alban. p. 50.

dum hoc loco, inquit, [a]) *numos imperatorum aeneos maximae formae nonnisi sub Hadriano feriri coepisse. Quo constituto omnes illi, qui Vindobonae in museo Caesareo servantur, adulterini putandi sunt.* Fuere, qui haec eruditi ejus viri verba sic caperent, tanquam omnes ejus thesauri numi aenei maximae formae essent condemnandi, quos inter video fuisse cl. abbatem Fea. [b]) Verum satis docet verborum contextus, Winkelmanno intellectos tantum fuisse numos ejus musei illos, qui Hadriani imperium praecedunt. Sed et istud adferendo turpe admisit peccatum. Si enim librum, qui eorum numorum tabulas aeneas continet, inspexisset, vidisset continuo, numos ejus musei plerosque Hadriani imperio priores esse ex contorniatorum genere, servatumque et hic ineptum morem, imperatorum lacunas barbara hac infimi aevi merce explendi. Eodem pacto omnibus fere aliis, iisque praestantissimis museis eandem poterat ignominiae notam inurere. At vero jam satis cognita sunt Winkelmanni inconcinne scripta, quoties numismatica tractat. Ceterum injustam hanc censuram abesse video in Winkelmanni editione secunda Vindobonensi.

De numis aeneis III. formae.

De hujus generis moneta ad singulos fere imperatores praecedentes aliquid monuimus. Ejusmodi sub Hadriano quoque habentur, etsi rariores, quorum nonnulli sunt typo perelegante. Typi fere numinum attributa offerunt, ut: *lyram*, *fulmen*, *aquilam inter pavonem*, *et noctuam*. Insignior unus musei Caesarei:

Vt lit. D.

COS. III. S. C. *Mulier capite turrito rupi insidens d. spicas, ad pedes fluvius emergens.* AE. III.

Hic typus frequens est in numis urbium Ciliciae, et Syriae latius sumptae, quo suum ad illustriorem quendam fluvium situm volebant indicare. At fere proprius fuit hic typus Antiochiae Syriae Oronti adsitae, cujus etiam genium hoc typo significari non vane suspicor. Merebatur autem Antiochia cum Hadriano connecti, quem in hac urbe imperium adivisse pridem docuimus, atque hanc unam causam fuisse existimo, cur tot, ac tam magnificis aedificiis urbem exornaverit, si vera sunt, quae perhibet Malala chronographus. [c]) Narrat quidem Spartianus, Hadrianum *Antiochenses inter haec ita odio habuisse*, *ut Syriam a Phoenice separare voluerit*, *ne tot civitatum metropolis Antiochia diceretur.* Verum haec contigisse serius, ipsa verba *inter haec* docent, nempe quo tempore perlustrandis provinciis erat intentus, praesentem vero numum satis mature fuisse signatum, docet omissum in eo Patris patriae elogium.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi frequentes sunt, quorum epigraphe Graeca est, etiam argentei drachmae pondere, quo-

a) Hist. art. pag. 410 edit. Dresd. b) Storia delle arti Vol. II. pag. 389. nota A.
c) Lib. XI.

rum plurimos Hadriano imperante Amisi Ponti percussos habemus. Sunt etiam nonnulli similes signati Caesareae Cappadociae, et in aliis urbibus ignotis, quos vide apud Vaillantium, et in Supplementis Khellii.

Exstant etiam argentei maximae formae in urbibus Graecis cusi, ex quibus insigniores sunt duo Tarsenses, quorum unus in aversa habet: ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΤΑΡCЄΩΝ typo *Aquilae harpae insistentis*, quem olim ex museo Caesareo edidi, et illustravi. [a]) Alter cum capite hinc Hadriani, illinc Sabinae, quem integrum dabimus infra in numis hujus Augustae.

At multo plures sunt argentei maximae formae, quorum epigraphe Latine peragitur. Hos non solum ipsa moles arguit extra urbem percussos, ut jam alias saepe inde ab Augusto monui, et hoc loco apertius profitetur Vaillantius ipse, sed etiam typi certis urbibus proprii. Sunt vero:

COS. III. *Duae Nemeses stantes.* (Vaill.) Typus Smyrnae.

— — *Iuppiter togatus stans d. aquilam, s. hastam.* (Vaill.) Typus Laodiceae Phrygiae.

— — *Iuppiter Labrandensis stans d. aquilam, s. bipennem.* (Mus. Caes.) Typus est regum Cariae, et Mylasae Cariae, de quo vide numos hujus urbis.

— — *Minerva stans, etiam in nonnullis intra templum.* (Vaill.) Forte Amisi, vel Sidetum.

— — *Apollo Actius stans.* Vaillantius hujus numi praeco censet, numum signatum Nicopoli Epiri, sed vereor, ut exstet numus argenteus cum imperatoris capite in urbe Graeciae Europaeae signatus.

COS. III. *Aesculapius stans.* (Vaill.) Typus Pergamenus.

— — *Figura barbata stans d. tridentem, s. aquilam, pro pedibus Cerberus.* (Vaill.) Typus sane insolens, qui uno signo trium deorum fratrum attributa complectitur. Sed urbem, in qua hic numus signatus, non reperio.

— — *Fasciculus sex spicarum.* (Vaill.) Typus tritus in numis hujus formae per omnes fere hactenus Augustos, etsi de patria non satis constet.

Praetereo typos alios ignobiliores, quos omnes vide apud Vaillantium.

Huc etiam pertineant argentei similis formae, iique satis obvii, quorum similes jam vidimus in moneta praecedentium imperatorum:

DIANA. EPHESIA. *Diana Ephesia stans.* (Mus. Caes.)

COM. BIT. (*Commune Bithyniae.*) *Templum, cujus peristylio inscriptum:* ROMSPAVG. (Mus. Caes.) De hoc numo, una cum aeneis m. m. inscriptis: ΚΟΙΝΟΝ. ΒЄΙΘΥΝΙΑC. egi in numis Bithyniae.

Illustris praeterea est sequens:

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Augusti nudum.*

HADRIANVS. AVG. P. P. REN. *Figura togata stans d. duas spicas praefert,*

a) Sylloge I. pag. 47.

finiſtra togae involuta. AR. m. m.

Vide variorum, measque de ſingulari hoc numo conjecturas a me propoſitas in Prolegomenis ad numos Familiarum pag. 102.

Addendus denique:

ЄΤΚΛЄΙΔΗϹ. *Caput barbatum laureatum.* In antica eſt caput Hadriani. Numus haud dubie aeneus, et urbis incertae. [a]) Notus Euclides inſignis a diſciplinis mathematicis famae.

De nomine *Olympii*, quod plures Graeciae urbes Hadriano impertivere, vide proxime ſub *Titulis.*

Metalla.

Numos Hadriani, qui *metalla* memorant, in numis Trajani ſub eodem titulo recenſuimus.

MAGISTRATVS et HONORES.

Conſul.

Tertio conſules, cum ipſe ter fuiſſet, plurimos fecit. [b]) Modus, quem in ineundo hoc magiſtratu tenuit, ſupra in annalibus propoſitus eſt, neque chronologiam vexat.

Pater patriae.

De adoptato ab Hadriano patris patriae titulo haec prodidere hiſtoriae, et annalium conditores. Oroſius: [c]) *Idem quoque continuo pater patriae in ſenatu ultra morem majorum appellatur.* Spartianus: [d]) *Patris patriae nomen delatum ſibi ſtatim, et iterum poſtea diſtulit, quod hoc nomen Auguſtus ſero meruiſſet.* Chronicon Euſebii ad annum Hadriani XII. et V. C. 881 ſic ait: *Hadrianus imperator PATER PATRIAE appellatur, uxorque illius Auguſta.* At ejus interpres Hieronymus, tum et Faſti Siculi utramque appellationem ad annum V. C. 879 retrahunt.

Numi ſequentem rationem tenent:

Numi conſulatus I., id eſt: ſignati a menſe Auguſto anni V. C. 870 usque ad proximas Kalendas Ian. In horum aliis titulus P. P. additur, in aliis omittitur.

Numi conſulatus II. ſive ſignati V. C. 871. In his omnibus titulus P. P. abeſt, ſi forte demas unicum muſei Carpinei editum a Buonarrotio, ſed de quo agetur infra.

Numi conſulatus III., ſive ſignati a Kal. Ian. V. C. 872 usque ad exitum Hadriani. Rurſum in horum aliis hic titulus additur, in aliis omittitur. Obſervo tamen, in omnibus hujus conſulatus numis, in quibus occurrit Hadriani protome, et nomen TRAIANI reliquis adhuc ejus nominibus additum, et qui omnes ſecundum ea, quae in prolegomenis ad numos conſulatus III. monui, primis hujus conſulatus annis ſignati ſunt, titulum P. P. perpetuo abeſſe, et abeſſe etiam in numis, qui per epigraphen ſeſe ANN. DCCCLXXIIII. urbis conditae percuſſos ipſi profitentur. Nam non moror aeneum ſimilem a Mediobarbo ad hunc annum deſcriptum, in quo P. P. additur. Plus tribuo numis iis hujus argumenti, quos ſuo loco deſcripſi.

a) Spon Miſcell. pag. 140. b) Spartianus. c) L. VII. c. 13. d) Cap. 6.

Procedant et marmora.

In horum nullo, cujus auctoritate niti possit historia critica, Hadrianus dicitur P. P. ante trib. potestatem XII. Ejus causa videri potest insigne marmor positum in TR. P. II., quod *reliqua vetera abolita* dicit. [a]) Columna milliaria posita in eadem trib. potestate II. [b]) Aliud illustre TR. P. V., in quo leguntur termini pomoerii restituti. [c]) Aliud monumentum publicum TR. P. VI., in quo Hadrianus dicitur viam Suessanis municipibus sua pecunia fecisse. [d]) Elegans tabula marmorea cardinalis Carpinei cum TR. P. X. [e]) Tabula marmorea, in qua Hadrianus TR. P. XI. perhibetur templum deae Cuprae restituisse [f]) Praetereo complures lapides alios concordes; nam nonnisi monumentis publicis lubet sententiam meam stabilire.

At vero monumenta demum, quae trib. potestatem XII. memorant, omnia, quod norim, Hadrianum *patrem patriae* appellare incipiunt, cujus causa citare liceat unam tabulam aeneam, ut ajunt, honestae missionis, [g]) et continuatur sedulo hic titulus per reliquos tribunatus, cujus exempla proferre non attinet, quoniam hoc loco solum agitur, quo anno hic titulus addi coeperit. Non me fugit, per Gruteri, et Muratorii opus non paucas spargi inscriptiones, in quibus Hadrianus jam ante hanc trib. potestatem XII. patris patriae honore adficitur. At vero qui has in examen vocare volet, deprehendet facile, earum nullam ejus esse auctoritatis, quae latam a me legem possit infringere, aut cum illustribus monumentis a me proxime laudatis componi; atque etiam ut istud demus, quis erit, qui spondere audeat, additas epigrammati notas chronologicas rite fuisse exceptas, sic ut pro TR. P. VII. non potius legendum sit TR. P. XII. et COS. III. pro COS. II.? Sed de simili vulgatorum marmorum perversitate vide quae multo plura monebo in tractatu de tribunicia potestate. Nequaquam dissimulo, opponi posse numum, qui propositae regulae dicam impingit, a Buonarrotio editum, [h]) qui talis esse fertur: HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* X COS. II. P. P. *Cybele quadrigis leonum invecta.* Satis esto animadvertere, nullum numum consulatus II. hactenus cognitum offerre memoratam hanc capitis epigraphen, aut etiam caput, quale pictura exhibet, loco protomes, quam hoc anno fuisse in usu, in prolegomenis ad numos consulatus III. affatim probavi. Quare in praesente numo aut legendum COS. III., aut is adulterinis accensendus, quorum artifices subtiliora haec criteria perspecta non habuere.

Sed argumentum ex validissimis unum, quod ex Alexandrinis Hadriani numis peto, huc distuli. Sunt in museo Caesareo numi duo hujus classis, in quorum antica: *Caput et epigraphe Hadriani*, in aversa: ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟC. *Duae dexterae junctae;* in horum uno additur: L. IB., in altero L. IΓ.

a) Grut. p. X. b) Grut. pag. 154. 6. c) l. c. pag. 198. 1. d) l. c. pag. 151. 3. e) l. c. pag. 249. 1. f) l. c. pag. 1016. 2. g) l. c. pag. 573. 2. h) Osserv. istor. tab. I. n. 1.

Secundum Alexandrinorum calculum annus Hadriani IB. exit die XXIX. Augufti V. C. 881, eodemque incipit annus IΓ., quod tempus illud ipfum eft, quo patris patriae titulum ab Hadriano adfcitum dixi, et fatis apparet, placuiffe Alexandrinis, novum iftud elogium, quo Hadrianus per modeftiam tamdiu abftinuerat, cum primum ejus fufcepti nuncius appulit, in moneta publica promulgare. Sane in nullo Hadriani nummo Aegyptio, qui antea, vel poft fignatus eft, ea patris patriae epigraphe legitur, ut certius intelligas, decus iftud tum primum arcefsitum, et continuo fubitae caufa laetitiae in numis jactatum.

Obfervandum denique, nequaquam in numis pro monetarii arbitrio titulum P. P. vel additum fuiffe, vel omiffum, in qua fententia fuiffe Tillemontium video. [a]) Ex quo fequeretur, in praefente negotio numos appellari non poffe. Quin conftat potius, in omittendis reliquis omnibus titulis minus fuiffe anxios ejus aevi monetarios, quam in titulo patris patriae, ex quo eum imperator adoptavit.

Quapropter teftimonio marmorum, et numorum Alexandrinorum, qui receptum ab Hadriano patris patriae elogium in trib. poteftate XII., aut faltem exeunte XI. evincunt, firmatur oraculum Eufebii, illud anno V. C. 881 adfumptum adferentis, in quem annum revera uterque is Hadriani tribunatus incidit. Sed enim an continuo abjiciemus fidem numismatum obviorum, qui Hadrianum mox ab adito imperio *patrem patriae* appellant, et hiftoricorum, qui eundem titulum in primis numerant, qui ei imperium aufpicanti delati funt? Tantum iftud abeft, ut utrique etiam fe mutuo confirment. Nimirum fecundum Spartianum, et Orofium ftatim audita Hadriani adoptione, et Trajani morte ei abfenti delatum fuit patris patriae nomen. Ergo hoc decreto illud continuo infertum fuit monetae, quae in urbe Hadriani nomine fignata eft. Igitur primi Hadriani numi habentor, qui hunc titulum oftentant. Tefte eodem Spartiano imperator eum fibi delalum diftulit. Quod cum fenatui renunciatum effet, (nam Antiochiae tum Hadrianus aberat) intellecta principis voluntate vetuit deinceps hoc elogium monumentis publicis inferi, donec illud princeps ultro admitti vellet. At vero datum jam fuit in provincias exemplum, atque in his etiam duraverit, cum jam in urbe abftineretur. Quae fane fola caufa putanda eft, cur, quamvis demus etiam, marmora recte fuiffe defcripta, tamen ferius etiam in marmoribus Dacicis, et Hifpanienfibus titulum hunc illegitime additum legamus. Serius denique Augufti exemplum fecutus Hadrianus illum admifit, et quidem, ut definivimus, V. C. 881, eoque perpetuo deinceps ufus eft. En falvam numorum, marmorum, et hiftoricorum concordiam, quorum apparens diffenfus recentioribus crucem fixit, ac praecipue Tillemontio. [b]) Quam belle cum tempore fufcepti ab Hadriano P. P. tituli confpiret tempus admiffae a Sabina

a) Tom. II. Part. III. p. 955.

b) Nota I, in Hadr.

Augusteae appellationis, infra in hujus vita exponemus.

Trajanus, *Optimus*, *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*.

In nomina haec Hadriano per adoptionem jus partum. Trajani nomen adhuc primis consulatus III. annis in numis retentum, ut dixi in prolegomenis ad numos consulatus III. Reliqua nomina primo Hadriani anno obvia, sed jam coepere fastidiri anno altero. Nam, ut tum dixi, in solis Trajani consecrati numis leguntur, tandem in consulatus III. moneta omnino reticentur.

Olympius.

Insolitam hanc, et superum regi propriam appellationem Graecorum adulatio cum Hadriano communem esse jussit, ut docent copiosa marmora, praecipue Atheniensia, et numi. Complura marmora hunc titulum prodentia vide apud Muratorium. [a]) Numi, in quorum antica reliquis Hadriani titulis additur ΟΛΥΜΠΙΟϹ, sunt Cyzici, (Mus. Albani.) Ephesi, (Mus. Pisani.) Laodiceae Phrygiae, (Theupoli.) Tarsi in insigni tetradrachmo musei Caesarei, a me olim vulgato, [b]) et aliarum plurium. Conferendi ejus elogii auctores fuere Athenienses, nequaquam novo ingenio, nam hoc titulo jam pridem Periclem suum ornavere Iovi propter eloquentiae vim comparatum. [c]) Sed in Hadriano causa fuit, quod is Iovis Olympii templum immensae molis apud Athenienses perfecit, et dedicavit, de quo videantur Spartianus, Dio, [d]) Pausanias. [e]) Hujus causa et ludi *Hadriana Olympia* a Graecis urbibus passim constituti, quorum meminere Philostratus, [f]) marmor Cyzicenum, [g]) aliaque, de quibus vide notam Olearii ad dictum Philostrati locum. Biagius ex museo Naniano vulgavit aram dedicatam ΑΔΡΙΑΝΩ. ΒΑΣΙΛΕΙ. ΟΛΥΜΠΙΩΙ. ΔΙΙ. ΔΩΔΩΝΑΙ. *Hadriano imperatori Olympio Iovi Dodonaeo.* [h]) Ne tamen nimium coelesti hoc cognomine sese efferat Hadrianus, meminerit, ab iisdem Atheniensibus teste Dione Chrysostomo Olympium quoque vocatum fuisse hominem, incertum quem, ex ignobili quopiam Phoenices vico oriundum, [i]) nec longum tempus, et eodem nomine Graeci Commodum orbis pestem cohonestabunt testibus Ephesiorum numis.

Imperator.

Iteratum ab Hadriano imperatoris titulum ex numis ignoramus. Plus lucis suppeditant marmora, a quibus docemur, Hadrianum toto imperii tempore semel tantum, neque amplius, hunc honorem auxisse. Ita in praegrandi basi marmorea apud Gruterum leguntur hae notae: TR. P. XX. IMP. II. COS. III. P. P. [k]) In alio lapide apud eundem: TR. P. XXI. COS. III. IMP. II. P. P. [l]) Si fides inscriptioni, quam Gruterus ex Panvinii commentariis hausit, [m]) imperator II., atque postremum jam fuit in trib. potestate III., quae cadit in

a) Pag. 234. 235. b) Sylloge I. pag. 47. c) Plutarch. in Pericle. d) L. LXIX. § 16. e) L. I. pag. 42. f) in Polemone pag. 530. g) Caylus Rec. Tom. II. pag. 211. h) Monum. Graec. pag. 57. i) Orat. XXXI. pag. 346. k) pag. 249. 8. l) pag. 252. 2. m) pag. 248. 8.

annos V. C. 872. 873, et revera circa hoc tempus Sarmatas per legatos vicit. Fuerunt quidem deinceps etiam per imperium motus, ut Mauretanicus, et multo atrocior Iudaicus ab Hadriano feliciter repreſsi, non tamen ex his placuit imperatorium decus iterare, ſive quod nullam bello gloriam quaeſivit, ſive quod bellum Iudaicum vel ipſi victori adeo fuit cruentum, ut, cum ejus felicem exitum ſenatui perſcriberet, non uteretur ſolito literarum exordio: *ego, et exercitus valemus.* [a]) Veriorem cauſam exiſtimo, quoniam memorati motus non erant externorum Romani imperii hoſtium, ſed ſubjectorum populorum, quos ſatis habuit ad obſequium revocare nullo alio quaeſito honore bellico.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei et argentei	C.
Aenei max. mod.	RRR.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RR.
Argentei III. formae	R.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

SABINA.

Sabina Trajani ex Marciana ſorore, et hujus filia Matidia proneptis. Patrem hiſtoria non prodidit. Vivo adhuc Trajano, ſed neque hoc magnopere volente, Hadriano per Plotinae huic faventis artes matrimonio conjuncta eſt. [b]) At enim invito Hymenaeo has initas fuiſſe nuptias, utriusque diſſenſus, etſi *concordiam Auguſtam* conſtanter crepent numi, et qui poſtremo Sabinae fatalis fuit, abunde comprobavit. Objecti primum uxori amores virorum, perinde quaſi turpior eſſet amor ſexus diſparis, quam paris, qua infamia praecipue laboravit Hadrianus. In ea animorum averſione pars utraque odium alere non deſtitit; nam Hadrianus uxorem, quod moroſa eſſet, et aſpera, ſe fuiſſe dimiſſurum ferebat, ſi privatus fuiſſet; [c]) illa palam jactare, quam im-

a) Dio L. LXIX. § 14. b) Spartian. c) Spartian.

mane ingenium pertuliffet, et elaboraviffe, ne ex eo ad humani generis perniciem gravida fieret. [a]) Defperato utriusque confenfu ad extremum prope fervilibus a marito injuriis adfecta, denique ad mortem voluntariam compulfa eft, [b]) non fine fabula propinati per occultum veneni. Ex verbis Spartiani iftud referentis colligitur, factum iftud circiter biennio ante mariti mortem; alii multo arctius tempus conftituunt. [c]) Et vero ex numo Amifenorum, quem infra producam, et altero Alexandrino cum anno KA., liquet, eam in autumno V. C. 889, nimirum altero ante Hadriani exceffum anno adhuc fuiffe fuperftitem.

Auguftae titulo fuiffe honoratam, numi palam teftantur. Hieronymus in Chronico, et Chronicon pafchale eodem anno Hadrianum dictum *patrem patriae*, et Sabinam *Auguftam* ftatuunt, annumque adfignant V. C. 879. Vtrumque etiam conjungit Orofius, fed factum illud contendit mox imperii initio. [d]) Verum fupra in Hadriano docui, (fub titulo patris patriae) probabiliorem effe Eufebii fententiam, titulum patris patriae in annum V. C. 881 differentis. Igitur in Sabina quoque differendus *Auguftae* titulus, fi modo verum eft, quod fane verifimile eft, eodem anno utrique novum hunc honorem accefsiffe. Etenim conftat ex Plinio, [e]) Plotinam, et Marcianam tamdiu deprecatas Auguftae appellationem, quamdiu Trajanus patris patriae nomen recufaffet, quarum exemplo recente forte et ufa Sabina hunc honorem non maturius appetiverit. Huic difputationi lucem quoque adfundet numus Tarfenfis, quem infra dabimus, et confulendus etiam numus I. commatis Romani. Numi Sabinae Alexandrini certae fidei annum primum dant IΓ, hoc priorem nondum vidimus, ut in horum tractatu diximus. Coepit is exeunte Augufto V. C. 881, quo praeclare confirmatur initium Auguftei hujus in Sabina tituli fupra ad eundem annum fixum. Quare fruftra Scaliger Eufebium in Sabina Auguftae elogium differentem vellicat, adferens, illud competere uxoribus, fimul ac mariti a fenatu Augufti dicti funt.

In divarum numerum fuiffe relatam, numi *divae Sabinae* docebunt.

Matrimonium fuiffe fterile, continuo diximus.

Si quid valet fcriptorum noftri aevi, et antiquariorum confenfus, binas Auguftas, quibus *Iuliae Sabinae* nomen fuit, agnofcere cogemur, unam, quae fuit Titi Aug. filia, alteram, in qua nunc verfamur, Hadriani uxorem. Demonftravimus in numis Iuliae Titi, huic Auguftae nunquam fuiffe *Sabinae* nomen, illudque unis Goltzii mendaciis deberi, quae deinde eruditorum omnium commentarios infecere. Idem nunc de Hadriani uxore judicium, cujus alterum nomen *Iuliae* fola iterum Goltzii officina doliaria finxit. Certe illud monumenta veterum omnia, fi modo fide digna funt, inficiantur. Vulgavit Pocockius epigramma, quod in Memnonis crure legitur hujus fententiae: [f])

a) Victor in Epit. b) Victor l. c. c) Tillemont. p. 450. d) L. VII. c. 13.
e) Paneg. c. 84. f) Infcript. ant. p. 82.

ΙΟΥΛΙΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ
ΟΤΕ ΗΚΟΥΣΕΝ ΙΟΥΛΙΕΩΝΟΣ
Ο ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΣ

quod deinde ſic Latine reddere non dubitavit: *Iulia Augusta quando audivit Iulia nepos Adrianus imperator*, et deinde adſerere, iſthoc *Iuliae* nomine intelligendam Iuliam Sabinam. At nos magis rigidi, atque ſeveri non audimus teſtimonium usque adeo corruptum, ut ſanum ex illo ſenſum nequeas elicere. Enimvero inter ejusdem Memnonis inſcriptiones ſemel atque iterum Auguſtae noſtrae ſit mentio, ſed quae tum ſemper Sabina tantum, nunquam Iulia vocatur. Sabinam ergo Iuliam agnoſcat is, cui Goltzius auctor fide dignus videbitur, qui in Theſauro ſuo numum Graecum protulit cum nominibus Iuliae Sabinae.

Partes anticae.

A. SABINA. AVGVSTA. *in omni metallo.*

B. SABINA. AVGVSTA. IMP. HADRIANI. AVG. *epigraphe rariſſima in AE. II. muſei Caeſarei. Cauſam dabimus in numo I. ex ſequentibus.*

C. SABINA. AVGVSTA. HADRIANI. AVG. P. P. *in omni metallo, et forma.*

Capitis in Sabina duplex eſt cultus, alius inde a Iulia Titi filia in Auguſtorum numis conſpicuus, nimirum quem deſcribit coaevus Iuvenalis: [a])

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Aedificat caput.

Alius humiliore frontis ornatu capillis diademate quodam revinctis, et in occipite in nodum collectis. Videtur ergo imperante Hadriano mundus muliebris magnas vices paſſus, novis conſtitutis a feminarum ſenaculo legibus, ſed quas paullo poſt evertet recentius Fauſtinae ingenium.

Partes averſae.

Vix memorabile quid offerunt Sabinae numi. Argumenta perpetua: CONCORDIA. AVG. — IVNONI. REGINAE. — PIETAS. — PVDICITIA. — VESTA. etc. Obſervari ſolum merentur pauci ſequentes:

Vt lit. B.

S. C. *Ceres ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hanc capitis epigraphen in nullo hactenus Sabinae numo videre mihi contigit, intelligo, omiſſum juxta Hadriani nomen *patris patriae* titulo. Ex qua periſtaſi augurari liceat, aliquanto ſaltem maturius Sabinam *Auguſtae*, quam Hadrianum *patris patriae* titulum abſtuliſſe, etſi utrumque eodem anno accidiſſe permittamus, ut ſupra dictum.

Mulierem partis averſae Cereris ritu ſedentem eſſe ipſam Sabinam, dubium non eſt, cum paullo poſt ejus ipſius caput ſpicis coronatum ſimus viſuri. Romanorum exemplum ſecuti Graeci eam in marmore dixere Σαβειναν βασιλισσαν Σεβαστην νεαν Δημητρα αυτοκρατορος Αδριανȣ γυναικα, *Sabinam reginam Auguſtam novam Cererem imperatoris Hadriani uxo-*

a) Sat. VI. 501.

rem. [a]) Cereris cultu fingitur etiam Sabina in infigni gema beryllo mufei Caefarei.

* * *

Vt lit. C.

S. C. *Mulae duae thenfam trahentes.* AE. I. (Vaill.)

De hoc thenfae typo recole, quae fupra ad numum Iuliae Augufti uxoris, infcriptum: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. notavi.

* * *

Vt lit. A. Caput Sabinae fpicis coronatum.

Sine epigraphe. Cybele leone fuo vecta d. tympanum, f. haftam. AE. max. mod. (Muf. Caef.)

Videmus in rarifsimo hoc numo Sabinam Cereris inftar proponi, ut continuo ad numum primum adverti.

Diva Sabina.

Sabinam confecratam teftimonio fuo, cui contradici nequit, ftatuunt numi, a quo, jure poteft ambigi. Communis inter recentiores fententia obtinet, eam iftud honoris ab ipfo marito nactam. At enim fi verum eft, quod nonnullis vifum, eam paucis ante hujus obitum menfibus mortuam, et quidem porrecta ab hoc potione venenata, adduci non poffum, ut credam, aut Hadrianum ipfum in recente odio voluiffe uxorem invifam ad fummum honoris apicem extollere, nifi ad amoliendam ejus ad mortem adactae fufpicionem feciffe iftud dicatur, aut fenatum invito principe decernere apotheofin fuiffe aufurum. Credibile igitur, placuiffe iftud fucceffori Antonino, cujus Sabina fuit jure adoptionis mater, cujusque fuiffe natura materteram, fupra in Matidia παρεργως indicavimus.

DIVA. AVG. SABINA. *Caput Sabinae velatum.*

CONSECRATIO. *Aquila ftans.* AR. In aliis: *Sabina d. haftam ab aquila furfum evecta.* AV. (Muf. Caef.)

Eadem adverfa, fed in nonnullis caput fine velo.

PIETATI. AVG. *Ara.* AR. (Muf. Caef. Vaill.)

Quod fupra verifimile dixeram, Sabinam ab Antonino confecratam, numus hic confirmare videtur. Ex nonnullorum veterum fententia hic *Pius* dictus eft, quia precibus adegit fenatum, ut Hadriano patri coeleftes honores decerneret. Idem cum impetraffe videatur matri, fignatus numus praefens typo arae, quam Sabinae dedicaverit addita epigraphe *pietatis Auguftae.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Infignes funt argentei drachmae pondere fignati apud Amifum Ponti, qui praeferunt annos aerae Amifenae PΞϛ, PΞZ. (Muf. Caef.) PΞH. et PΞΘ. (Vaill. Num. praeft.) Ex hoc pofteriore certum fit, Sabinam faltem in autumno anni V. C. 889, a quo tempore numus hic percuffus eft, adhuc fuiffe in vivis, et forte adhuc in autumno 890, fi aera Amifi non, quod hactenus vifum eruditis, V. C. 721, fed 722 coepit, et refellitur fententia Baldini ex male intel-

a) Murat. Infcript. p. 237. 1.

lecto Spartiani loco arguentis, Sabinam jam mortuam ante adoptionem Aelii, quem tamen adoptatum jam conſtat anno V. C. 888, aut ſaltem nondum adulto anno 889.

* * *

Egregius etiam eſt ſequens, quem ex Pellerinio totum deſcribere operae pretium.

ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΘΕ. ΤΡΑ. ΠΑΡ. ΥΙ. ΘΕ. ΝΕΡ. ΥΙ. ΤΡΑΙ. ΑΔΡΙΑΝΟΝ. *Caput Hadriani radiatum intra literas grandes* Π. Π.

CΑΒΕΙΝΑ. CΕΒΑCΤΗ. ΑΔΡΙ. ΤΑΡC. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΟC. *Caput Sabinae lunae impoſitum intra literas grandiores* ΑΥ. AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. pag. 187.)

Proponitur in hoc numo Hadrianus cinctus corona radiata inſtar Solis, et Sabina inſtar Lunae, quae in Auguſtorum pari attributa praeter monetam Romanam inde a Severo non pauci offerunt numi extra urbem ſignati, et ſpeciatim numi coloniae incertae cum capitibus Neronis, et Octaviae. Sed haec aliunde ſatis cognita. Verum iſtud in hoc numo peculiare, quod in area partis anticae legatur Π. Π. id eſt: Πατερα Πατριδος, in area averſae ΑΥ. id eſt: ΑΥγȣςη, et quidem utrumque exaratum charactere grandiore, quod ſane non ſine certa ratione factum. Plane veriſimile eſt, numum hunc fuiſſe ſignatum V. C. 881, quo anno diximus, et Hadrianum *patris patriae*, et Sabinam *Auguſtae* titulos abſtuliſſe, quod novum additum decus dum utrique gratulantur Tarſenſes, illud peculiari quadam ratione, et in oſtentationem, quo in oculos citius incurreret, numismati argenteo maximae formae inſculpſere. Novi, Pellerinium literas ΑΥ. legere ΑΥτονομȣ, haud dubie propterea, quoniam, cum jam praecedat vocabulum CΕΒΑCΤΗ, ſequens ΑΥγȣςη ejusdem cum priore ſignificationis manifeſta eſſet tautologia. At vero primum ipſe fatetur Pellerinius, nunquam alias Tarſenſes ſolitos Αυτονομȣ titulum numis inſcribere; deinde propter hanc ipſam rationem, ut minus apparens eſſet tautologia, pro jam dicto CΕΒΑCΤΗ ſubſtituerunt ΑΥγȣςη. Minus offendiſſet Pellerinium apparens haec tautologia, ſi reflexiſſet animum ad numum ejusdem Sabinae ab Haymio editum, [a]) in quo legas: CΑΒΕΙΝΑ. CΕΒΑCΤΗ. ΑΥΓ.

* * *

Coloniarum.

Hactenus ei tantum a Corinthiis dedicatam monetam conſtat.

* * *

Alexandrini.

Horum nonnulli proditi. Inſignior is, qui annum ΚΑ. inſcriptum exhibet, [b]) unde arguitur, ut dictum, Sabinam adhuc exeunte Auguſto V. C. 889 in vivis fuiſſe.

a) Tom. II. tab. 33. n. 9. b) Theupoli.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - -	C.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RRRR.
Aenei I. II. formae - - - - - - - -	C.
Aenei III. IV. formae, niſi verius ſunt animae denariorum, et quinariorum - - - - - - -	R.

Commatis peregrini:

Argentei max. mod. - - - - - - -	RRRR.
Argentei III. formae - - - - - - -	RR.
Aenei urbium liberarum - - - - - - -	R.
Coloniarum - - - - - - - - -	RR.
Alexandrini - - - - - - - -	RRR.

L. *AELIVS CAESAR.*

Teſte Spartiano ante adoptionem dictus eſt *L. Aurelius Verus*, quanquam et habuiſſe paterna *Cejonii Commodi* nomina idem teſtetur. Pater fuit Cejonius Commodus, quem alii Verum, alii L. Aurelium, Annium alii prodiderunt, majoribus nobiliſsimis, ex Hetruria, vel Faventia oriundis. [a]) Transactae primae aetatis experimenta deſiderantur. Per literarum, et formae commendationem probatus Hadriano, cum hic morborum pertinacia vexatus ſucceſſore, atque adjutore egeret, ab hoc adoptatus in gentem Aeliam transivit, et deinceps neglectis aliis nominibus dici coepit *L. Aelius Caeſar.* De anno adoptionis magna, et multum agitata inter eruditos lis, quam vide apud Tillemontium. (Nota 13 ad Hadr.) Qui maturrime, annum V. C. 888 conſtituunt, quibus favet Spartianus binis locis, in Hadriano, et Aelio; alii ſequentem 889. Numi Romani nihil conferunt, qui tantum habentur cum ejus conſulatu II., quem is inivit V. C. 890. Iſtud certum ex marmore Gruteriano, [b]) Aelio ſaltem ante exeuntem annum 889 tribuniciam poteſtatem non fuiſſe delatam; nam in hoc dicitur Hadrianus TRIB. POT. XXI., et Aelius ſimpliciter TRIB. POTES. COS. II. Ingreſſus eſt Hadrianus tribunatum XXI. die circiter XI. Auguſti V. C. 890. Quare ſi Aelio tribunicia poteſtas maturius fuiſſet delata, is jam expleviſſet primam in Auguſto ejus anni, adderetur que in mar-

a) Spartian. b) pag. 252. 2.

more trib. poteſtas II., cujus numerum etſi Hadriani numi fere conſtanter reticeant, non reticent tamen marmora, ac multo minus praeſens Gruterianum, quod Hadriani tribunatui numum ſuum addere non neglexit. Eſt in muſeo Borgiano Velitris numus Aelii rariſsimus Alexandrinus, in cujus averſa: L. Γ. ЄΙΡΗΝΗ. typo *Pacis ſtantis*. Quoniam Aelius diem obivit V. C. 891 ipſis Kalendis Ianuariis, annus hic Γ, ſive III. coepit exeunte Auguſto V. C. 890, annus B ſive II. exeunte Auguſto V. C. 889, quo item menſe finem habuit annus A, ſeu I., qui quo ejus anni Iuliani menſe coeperit, non conſtat. Videtur adeo ejus dignitatum diſtributio eſſe talis: V. C. 889 Kalendis Ian. proceſsit conſul I., ſed dictantibus faſtis nomine Cejonii Commodi, nulla adhuc *Caeſaris* mentione. Aliquo intra hunc annum tempore adoptatur ab Hadriano, et *Caeſar* addita tribunicia poteſtate dicitur, et deſignatur conſul iterum. Mox praetoris nomine ad regendam Pannoniam mittitur. Reliqua vide in annalibus.

Narrat Spartianus, Aelium peculiari quadam ratione, non, ut Trajanum a Nerva, fuiſſe adoptatum, ſed fere ut Conſtantium, et Galerium a Diocletiano. Qua oratione quid intellectum fuerit hiſtorico, varie eſt diſputatum, ut dicemus in tractatu de *Caeſare*. Ejus adoptionis explicandae modum ſibi ex laudato numo Alexandrino oblatum cenſet cl. Zoëga, de quo egimus in Aelii Caeſaris numis Alexandrinis.

Aelius adoptatus mox praetor, ac regendae Pannoniae praefectus eſt; creatus etiam conſul primum in annum V. C. 889, et in annum ſequentem deſignatus conſul iterum. (Spartian. in Hadr. et Aelio.)

Hactenus Aelii numi deſiderantur.

V. C. 890 P. X. 137.
CAESAR. TR. POT. COS. II.

Kalendis Ian. conſul iterum procedit. Fine anni ex Pannonia Romam revertitur. [a])

A. L. AELIVS. CAESAR. *Caput nudum*, *in AV. AR. AE. I. II.*
B. L. AELIVS. CAESAR. TR. P. COS. II. *Caput nudum*, *in AR.*

Partes numorum Aelii averſae obvios fere typos habent, quos ſuae explicant inſcriptiones, ut: CONCORDIA. — PIETAS. — SALVS, addita ſaepe trib. poteſtate, et conſulatu. Lubet ad has animadvertere, nunquam iis addi vocabulum AVG., v. c. CONCORDIA. AVG., ac jure quidem, quia Aelius noſter Auguſtus nunquam fuit. Quare cum viderem, in catalogo Mediobarbi exhiberi argenteum Aelii numum inſcriptum FELICITAS. AVG., noſſemque, ſimilem alium exſtare in muſeo comitis Vitzai, atque hunc quoque argenteum, illum cognita ill. poſſeſſoris humanitate petenti mihi miſſum adcurate inſpexi, eumque eſſe ex ſubaeratis unum facile deprehendi. Quapropter non aberravero, ſi alterum Mediobarbi eodem vitio laborare ſtatuam. Nimirum vetus falſarius averſam, quae Hadriani eſt,

a) Spartian.

in Aelii numum transtulit. En tibi novum iterum argumentum, quam parum nos auctoritate catalogorum, ac praecipue in describendis argenteis stare possimus, in quibus latentis intus aeris ignominia raro, a Mediobarbo nunquam notatur, tanquam istud addere, vel omittere ad utilitatem, quam ex numis veteribus capimus, non pertineret.

Ex omnibus Aelii numis sequens unicus est, qui totus describendus videatur.

Vt lit. A.

PANNONIA. TR. POT. COS. II. S. C. *Pannonia mulieris specie stans pileo patrio tecta, d. vexillum.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Tam in Hadriano, quam Aelio commemorat Spartianus, Aelium mox post adoptionem Pannoniis ducem, ac rectorem fuisse impositum. Quamdiu in provincia manserit, ex ambiguis Spartiani verbis non satis liquido colligitur. Anno exeunte eum Romae jam fuisse, certum est ex ejus subita morte, de qua mox. Pannoniam utramque videsis in moneta Decii, et Iuliani II. tyranni. Dixi, Pannoniam in his numis sisti pileo patrio tectam. Gestare pileos proprium fuit populis a Ponto Euxino in occasum positis, et de Getis quidem, Dacis, Pannoniis istud testantur scriptores, et monumenta. Daciae genium pileatum habemus in ejus ipsius numis, tum et numis Trajani Daciae captae testibus. Pileatos Dacos, et Getas vocat etiam Paulinus. [a]) De Pannoniis Vegetius: [b]) *Vsque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pileis, quos Pannonicos vocabant, ex pellibus uterentur.* Vide de hoc plura in nota Fabricii ad Dionis Dacos πιλοφορυς. [c])

V. C. 891. P. X. 138.

CAESAR. TR. POT. II. COS. II.

Redux e provincia, et aeger accepta potione, qua se existimabat juvari, mortuus est ipsis Kalendis Ianuariis. (Spartian.)

Fuere, qui ejus mortem referrent ad Kalendas Ian. anni praecedentis, verum existunt duo marmora, quae contrarium invicte docent, unum, quod supra citavi, in quo Aelius jungitur cum Hadriano agente trib. potestatem XXI., quam is auspicatus est circiter die XI. Augusti anni prioris, ergo Aelius tum adhuc superstes fuit; alterum item apud Gruterum, [d]) positum L. AELIO. CAESARE. II. P. COELIO. BALBINO. COS. KAL. IVL. Procesſit Aelius, ut vidimus, consul II. anno proxime superiore, seu 890, et marmor positum est Kalendis Iuliis, ergo non potuit diem obivisse Kalendis Ianuariis ejusdem anni, nisi forte dicere quis velit, eum, etsi mortuum, nominari tamen in marmore, quia consul annum aperuit, eique nomen dedit. Verum vix credibile, dissimulaturos istud fuisse historicos, si idem dies eum et consulem, et funus vidisset. Obstant et numi Aelii, qui copiosi supersunt, et qui omnes consulatum II. inscriptum habent, quem is inchoavit eo ipso die, quo secundum patronos adversae sententiae mortuus est. Ergo necesse erit, aut credere, om-

a) Carm. XXX. b) L. I. c. 20. c) L. LXVIII. § 9. d) pag. 1009. 6.

nes hos numos cusos esse, antequam hunc consulatum iniret, aut signatos eo jam vita functo. Vtrumque an verisimile? Obstat denique numus hujusCaesarisSinope percussus cum anno CLXXXII., ex cujus calculo consit, Aelium adhuc vixisse exeunte anno superiore.

Ceterum fuit Aelius, ut Spartiani verbis utar, comptus, decorus, pulchritudinis regiae, oris venerandi, in vita privata etsi minus probabilis, minus tamen reprehendendus, eloquens, et in republica non inutilis. In provincia rebus aut bene, aut feliciter gestis non quidem summi, medii tamen ducis famam abstulit. In voluptatibus, ac mollitie nimius, cujus ingenio venter multas novi generis cupedias, corpus effeminatum molles, ac delibutos unguentis lectos, et adcubationes debuit. Cursoribus Cupidinum exemplo alas adposuit, inditis Boreae, Nôti, Aquilonis nominibus. At idem valetudinis improsperae fuit, quod post adoptionem maxime patuit, sic ut ejus adoptati Hadrianum paullo post poeniteret, isque feratur dixisse, se in caducum parietem incubuisse, et perdidisse IIS. quater millies, quod populo, et militibus pro ejus adoptione dederat, et jam tum de Aelio dixere sortes Virgilianae:

Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent.

Consecratus post mortem non proditur, at statuas per totum orbem colosseas, et templa in nonnullis urbibus ejus honori ab Hadriano imperata refert Spartianus, sepultum autem in monumento Hadriani Capitolinus. a)

Vxor. Hujus nomen a Spartiano reticetur, qui aliud non prodit, quam fuisse Aelium Nigrini generum, ejus ipsius, quem, quod Hadriano insidiatus esset, Faventiae jubente senatu occisum alio loco perhibet. b) Eodem auctore Aelius huic suae uxori conquerenti de extraneis ejus voluptatibus respondisse fertur: *patere me per alias exercere cupiditates meas; uxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis.* Ejus reliqua una cum nomine interciderunt. Multo ingeniosior Occo suffragante etiam Mediobarbo, qui hanc Nigrini filiam, et Aelii uxorem fuisse vocatam Domitiam Lucillam confidenter quidem, at nullo teste adserit, eique non paucos numos Lucillae Veri ademptos nulla veri specie largitur, de qua lite plura differere non lubet, cum eam jam unanimis antiquariorum consensus secuerit.

Proles: *L. Verus* M. Aurelii in imperio conlega.

Fabia, cujus meminit Capitolinus in M. Aurelio, et L. Vero.

* * *

Numi hujus anni, qui Aelium paucas tantum horas superstitem vidit, non habentur.

Numi commatis peregrini.

Insignis est numus argenteus drachmae pondere signatus Amisi Ponti cum anno PΞΘ, quem vide in moneta hujus urbis, quo loco et iniquam lectionem Pagii perstrinxi, in numo simili scriptum PΞЄ perperam adserentis. c) Vide,

a) in Vero sub fin. b) in Hadriano Cap. 7 et 23. c) Critic. Bar. ad ann. Chr. 157.

quae de hujus numi uſu plura diximus in numis Amiſi Ponti.

In numo maximi moduli, quem Spanhemius ex muſeo regis Galliarum citat, dicitur ΛΟΥΚΙΟC. ΑΙΛΙΟC. [a])

Coloniae numus unicus editus a Vaillantio ex muſeo Chriſtinae, eſtque Corinthi.

Alexandria Aegypti plures offert inſcriptos: ΔΗΜ. ΕΞΟΥC. ΥΠΑΤ. Β. De inſigni alio inſcripto L. Γ. egi altius. Reliqua vide in numis hujus claſsis.

PRETIVM.

Commatis Romani :	
Aurei	RR.
Argentei	R.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. et II. formae	vix R.
Aenei III. formae	O.
Commatis peregrini :	
Vrbium liberarum AR. max. mod.	RRR.
AR. III. formae	RR.
Aenei	RR.
Coloniarum	RRRR.
Alexandrini	RR.

ANTINOVS.

Hujus numos, etſi ad imperatorum claſſem nullo pacto pertineant, Hadriani monetae ſubjicio, cum quod conjuncti melius, quam per ſingulas urbes, quorſum pertinent, diſperſi ejus illuſtrant hiſtoriam, tum quod nihil fere continent, niſi quod ad unum Antinoum, et qui eum extulit, Hadrianum pertineat.

Antinous natus Bithynii Bithyniae urbe adeo per formae illecebras gratioſus apud Hadrianum fuit, ut inde ab Iovis Ganymede non habeat antiquitas alium viri amaſium magis ore vulgi celebratum, et per infamiam cognitum. Inſaniam, qua in vivum furebat, intendit in mortuo. E vivis ereptum in Aegypto, ſatis conſtat, at mortis genus jam olim anceps, et variis rumoribus fuit vulgatum. Plerique navigio excuſſum, et merſum in Nilo ſcripſere. Alii, devotum fuiſſe Hadriano, ac pro eo, detrectantibus aliis, mortem voluntariam oppetiiſſe, quod imperatori, cum fatum producere vellet, animam voluntariam opus eſſe noverat. Fuere etiam, qui ab ipſo Hadriano immolatum ſuſpi-

a) in Caeſſ. Iuliani pag. 11.

cabantur, quod perſuaſum fuit Dioni. Quidquid erit, e vivis ſublatum immoderate, ac muliebriter flevit, neque ſtatuas modo per totum imperium dedicavit, ſed urbem etiam in Aegypto ſtruxit ab ejus nomine dictam Antinóopolin. Etiam ſidus novum, aut quod tale eſſe videbatur, Antinoi nomine, quod hodieque uſurpant Vraniae filii, adfecit. Tum vero cognito Hadriani luctu patuit Graecorum ingenium ſemper alias in obſequia praeceps, at modo turpiter ſervile. Videres certantes urbes, ſeu cum Antinoum volente Hadriano conſecrarent, ſeu cum omnibus vicis ejus imagines proponerent, aras, templa, ſacerdotes, prophetas, certamina gymnica, oracula conſtituerent, ſummorum deorum inſignibus decorarent, illuſtri ſaepe inter hos loco adſignato, qualem videre eſt in celebri epigrammate Gruteriano, [a]) quod ANTINOωI. CΥΝΘΡΟΝωΙ. ΤωΝ. ЄΝ. ΑΙΓΥΠΤωΙ. ΘЄωΝ. Μ. ΟΥΛΠΙΟC. ΑΠΟΛΛωΝΙΟC. ΠΡΟΦΗΤΗC, *Antinoo adſeſſori deorum, quos Aegyptus colit, M. Vlpius Apollonius propheta* dedicavit, aut cum a Tertulliano *ſynodi deus*, ſeu in ipſa deorum concilia admiſſus dicitur. [b]) Plura ejus veſaniae argumenta in numorum explicatione proponentur. Perverſum hunc in Hadriano, ſubjectisque populis animorum habitum non mirabitur, cui non ignota ſunt, quae multo ante Alexander M., ejusque comperta voluntate nationes omnes in decernendis mortuo Hephaeſtioni honoribus conſtituerunt. Confer, quae de hac regis Macedonis impotentia memoriae prodidit Lucianus, [c]) et miraberis in utroque diſparis aetatis facto parem ſtuporem, et geminam impudentiam, niſi quod Pellaeus juvenis intendit furorem, cum capitale eſſet, nolle Hephaeſtionem deum credere, et hunc quoque *παρεδρον και αλεξικακον θεον*. Quod vero mirandum magis, hic Antinoi cultus nequaquam temporarius fuit; nam teſtatur Clemens Alexandrinus, [d]) ſua adhuc aetate ſacras Antinoi noctes duraſſe. Fuit tamen haec Graecorum amentia, qua divinos honores praeſtitere impuro Hadriani catamito, eo utilis, quod eccleſiae Chriſtianae patribus campum aperuit ſugillandi ſuperſtitionis ritus, ipſam impietatem, ac ſcelera conſecrantis. Lubet omiſsis aliis audire Aur. Pudentii Muſam ſic canentem: [e])

Quid loquar Antinoum coeleſti in ſede locatum?
Illum delicias nunc divi principis, illum
Purpureo in gremio ſpoliatum ſorte virili,
Hadrianique dei Ganymedem, non cyathos dis
Porgere, ſed medio recubantem cum Iove fulcro
Nectaris ambroſii ſacrum potare Lyaeum,
Cumque ſuo in templis vota exaudire marito.

Annum, quo ſupremum diem obivit, elicio V. C. 883, ut monebo infra in

a) pag. 86. 1. b) Apologet. c. 13. c) de non tem. cred. calumn. d) Protrept. p. 43. edit. Oxon. e) Contr. Symmach. L. I. v. 271.

ejus numis Alexandrinis. Sepultum fuiſſe Antinoopoli, teſtatur Epiphanius. Ea, quae diximus, capta ſunt ex Dione, Spartiano, [a]) Victore, [b]) Pauſania, [c]) Suida, [d]) tum paſsim ex patribus eccleſiae.

Numi:

Neque Roma, neque Romae metropolis exemplo coloniae monetam ſuam famigerati hujus ſcorti imagine inquinari paſſae ſunt. Solis igitur urbibus Graecis conſervatae Antinoi memoriae ſive beneficium, ſive dedecus debemus, quarum hic numos omiſsis aliis, qui ejus hiſtoriam non illuſtrant, alphabeti Graeci ordine ſubjicimus, Alexandrinis ad calcem reſervatis.

* * *

ANTINOOC. IAKXOC. *Caput hedera redimitum.*

ЄΓЄCIOC. ANЄΘHKЄ. AΔPAMYTTHNΩN. *Ceres ſedens.* AE. I. (Haym. T. II.)

De vocabulo IAKXOC, quo nomine Graeci Bacchum quoque intellexere, plura olim diſſerui, cum in numum ejusdem Antinoi Tarſenſem, in quo idem NЄOC IAKXOC appellatur, quemque infra recitabo, commentarer.[e]) Videntur Graeci plurimum adfinitatis inter Bacchi, atque Antinoi decoram formam vidiſſe, nam illius plerumque aut attributa Antinoo addidere, ut certos nos faciunt cum numi, tum Pauſanias, qui, quas vidit, Antinoi ſeu tabulas pictas, ſeu ſigna, pleraque cultu adſimilari Baccho adſerit. [f]) Averſam Cereris, aut verius Proſerpinae erudite Haymius ex Arriano explicat, cujus verba ſunt:[g]) *etiam Athenienſes* (quorum coloni fuere Adramyteni Myſiae, hujus numi auctores) *Bacchum Iovis, et Proſerpinae filium colunt, diverſum ab hoc Baccho, et Iacchus myſticus huic Baccho, non Thebano illi, accinitur.* Addo marmor Gruterianum dicatum FABIAE. ACONIAE - - - SACRATAE. APVD. ELEVSINAM. DEO. IACCHO. CERERI. ET. CORAE. [h]) Habuere ergo Adramyteni Bacchum ſuum ducta religione Athenis, aut his vicina Eleuſine, quem et numus, et marmor IACCHVM vocant, et in averſa ſociatur Proſerpina, quae hoc pacto perſonati hujus Antinoi mater exſtitit.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. AΓAΘOC. *Caput nudum.*

AΔPIANOΘHPITΩN. *Bos ſtans, in cujus latere luna.* AE. II. (Spanheim Tom. II. p. 336. Vaill. Num. Graec.)

Eadem adverſa.

AΔPIANOΘHPA. *Caput Apri.* AE. m. m. (Theupoli.)

Numi ſunt Hadrianotherae Bithyniae. Aliud ab hac honoris vocabulum Antinoo inditum, nempe *boni herois*, quo nomine veteres dixerunt bonorum virorum ſolutas corpore animas, in quo comprobando prolixus eſt Spanhemius. [i]) Averſam numi prioris objicere Apin majorum gentium inter Aegyptios

a) in Hadriano. b) de Caeſſ. c) in Arcadic. p. 617. d) in Aδϱιανος et Παιδικα. e) Num. vet. p. 232. f) L. VIII. p. 617. g) de Expedit. Alex. p. 88. h) pag. 309. 2. i) l. c.

numen, inserta lateri lunula efficit, qua de nota Api propria vide Plinium, [a]) et Ammianum. [b]) Iungitur is cum Antinoo, quoniam hic, ut supra vidimus, συνθρονος erat Aegypti deorum.

Alterius numi aversa ad urbis historiam pertinet, ut in ejus moneta docuimus. Non omittendum hoc loco, in ejus numi descriptione ingentem lapsum ab auctore Catalogi Theupoli admissum, dum ejus epigraphen legit: ΑΔΡΙΑΝΟΥ. ΘΗΤΑ., idque interpretaretur: *Hadriani servus.*

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput nudum.*

AMICO - - - *Vpupa intra lauream.* AE. II. (Seguin Sel. num. p. 152.)

Epigraphen aversae valde esse attritam profitetur Seguinus, sic ut dubitare liceat, utrum epigraphe vere *Amisum* Ponti urbem enunciet. Typo upupae Antinoi in Hadrianum suum pietatem indicari existimat, quia, inquit, haec avis pro symbolo pietatis erga deos, et parentes habebatur. Ejus adserti fontem non indicavit; reperio tamen apud Aelianum, [c]) hunc alitem adversum parentes pium esse. Monendum, Vaillantium numum Antinoi cum simili aversae typo protulisse, sed inscriptum: CΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΙЄΡΟΝΥΜΟC. ΑΝЄΘΗΚЄΝ. [d])

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput Antinoi nudum.*

ΙΟΥΑ. CΑΤΟΡΝΙΝΟC. ΑΝΚΥΡΑΝΟΙC. *Deus Mensis stans d. ancoram, s. hastam.* AE. I. (Vaill.)

Numus est Ancyrae Phrygiae, et typus aversae huic urbi domesticus.

* * *

ΗΡΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*

ΤΟΙC. ΑΡΚΑCI. *Equus liber gradiens.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

ΒЄΤΟΥΡΙΟC. *Protome Antinoi capite nudo.*

Eadem aversa. AE. m. m. (Mus. reg. Gall. Theupoli.)

Nusquam alibi copiosiores Antinoo honores habiti sunt, quam apud Mantineam Arcadiae, nimirum praecipiente istud Hadriano. Ejus causa exstitit, quod Bithynienses Bithyniae, apud quos natus est Antinous, Mantinensium coloni fuere. Igitur sacram novo deo aedem eo in oppido exstrui, ejusque simulacris, et quaesitissimis marmoribus exornari jussit, addito gymnasio, et annuis initiis, et certamine quinquennali. Refert isthaec Pausanias αὐτοπτης. [e]) Ad notionem epigraphes ΤΟΙC. ΑΡΚΑCΙ. subaudi: ἀνεθηκε, *dedicavit*, et quidem magistratus ΒЄΤΟΥΡΙΟC, *Veturius*, sive sacer is fuit, sive profanus, quem alter numus cetera similis praeterea enunciat. De hac formula in Graecis numis obvia egimus alibi. [f]) Equum partis aversae ad certamina in Antinoi honorem a Mantinensibus obita referendum tenui conjectura censemus.

* * *

a) L. VIII. § 71. b) L. XXII. c. 13. c) de Nat. anim. L. X. c. 16. d) Num. Graec. p. 30. e) L. VIII. p. 617. f) Vol. IV. p. 368.

Η. ΠΑΤΡΙC. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. *Caput Antinoi nudum.*

ΚΟΙΝΟΝ. ΒΕΙΘΥΝΙΑC. *Templum octo columnarum.* AE. m. m. et AE. III. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Patria Antinoi, a qua, ut teſtatur inſcriptio anticae, hi numi percuſsi ſunt, fuit Bithynia, aut arctiore ſenſu Bithynium Bithyniae oppidum, de quo proxime. Pars averſa non raro occurrit in numis Hadriani, et Sabinae, cujus explicationem pete ex numis communi Bithyniae nomine ſignatis. [a])

*

* *

ΗΡΩC. ΑΝΤΙΝΟΟC. *in aliis:*
Η. ΠΑΤΡΙC. ΑΝΤΙΝΟΟΝ. ΘΕΟΝ. *Caput nudum.*

ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ. *Mercurius rejecto poſt tergum palliolo ſtans d. palmae, ſ. oleae ramum tenet, pone taurus.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ. Vaill. Muſ. Piſani, Muſ. Farnes.)

Bithynium oppidum Bithyniae ut Antinoi, ſic horum numorum patria fuit, cui praeter varia in amaſii gratiam ab Hadriano collata benefacta permiſſum etiam, ut honorifico *Hadriani* nomine uti liceret. Partis averſae typus ut varie ab hujus numi praeconibus proponitur, ſic et varie explicatur. Non dubito, ſub Mercurii ſchemate latere ipſum Antinoum, cujus patria fuit Bithynium, et patria major, ut diximus, Arcadia, perinde atque Mercurius ipſe Arcas fuit natus in Cyllene Arcadiae monte. Eſt in muſeo reginae Chriſtinae numus Commodi in hoc Bithynio ſignatus, in cujus averſa Vaillantius caput Antinoi vidit. Sed hoc ejus praeconium iam in numis hujus urbis refutavi.

*

* *

ΟCΤΙΛΙΟC. ΜΑΡΚΕΛΛΟC. ΙΕΡΕΥC. ΤΟΥ. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. *Caput nudum.*

ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Mercurius nudus ſ. caduceum, d. adſurgentem Pegaſum retinet.* AE. m. m. (Muſ. Farn. Theupoli.)

Eadem adverſa.

ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Mercurius nudus ſtans d. ſtrophium, ſ. caduceum, ante eum Priapus in cippo.* AE. m. m. (Vaill.)

Eadem adverſa.

ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Antinous eques cum haſta.* AE. II. (Vaill.)

Eadem adverſa.

ΑΝΕΘΗΚΕ. ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ. *Sol nudus in bigis d. flagellum.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Ex poſtremo hoc numo priorum, qui generatim Αχαιυς tantum memorant, locus natalis colligitur. Exhibent hi Hoſtilium Marcellum, qui ſe ipſum *ſacerdotem Antinoi* profitetur, et qui, compoſita utriusque partis inſcriptione, praeſentes numos Corinthiis, et in genere Achaeis dedicavit. Qua ratione Mercurius numi primi cum Pegaſo connectatur, difficulter poterit ex mythologia expediri, niſi forte placuit Corinthiis, Antinoum partim attributis Mercurii, quae ei addita ex ſequentibus etiam numis intelligemus, partim Bellerophontis Corinthii proponere. Alterius numi typus ſenſum fortaſſe continet turpiter ambiguum. Tertius Antinoum omni herois cultu incedentem ſiſtit. Quarti typus

a) Vol. II. p. 403.

ad Corinthios pertinet, ut horum numi commonſtrant.

*
* *

ANTINOOC. HPΩOC. *Caput nudum.*

ΔΕΛΦΩΝ. *Tripus.* AE. II. (Pellerin Suppl. III. p. 131.)

Eſt Delphorum Phocidis typo tripodis domeſtico cauſa oraculi.

*
* *

ЄΥΚΑΡΠЄΩΝ. *Caput perjuvenile nudum, pone caduceus.*

ЄΠΙ. Γ. ΚΛ. ΦΛΑΚΚΟΥ. *Luna cum duobus aſtris, inferne caput bovis.* AE. III. (Haym, Pellerin.)

Caput anticae Haymius eſſe Mercurii adſerit, Pellerinius Antinoum ſub Mercurii ſpecie ab his Phrygiae Eucarpenſibus propoſitum. [a]) Iſtud certum, magiſtratum *C. Claudium Flaccum* legi etiam in numo Antonini Pii apud eandem Eucarpiam ſignato, quem edidit Arigonius, quae periſtaſis Antinoo non quidem prodeſt, ſed neque multum adverſatur, cum altius dixerimus, ejus cultum etiam mortuo patrono Hadriano pluribus in oppidis duraſſe. Si caput anticae vere eſt Antinoi, cauſam ſociatae in averſa lunae pete ex ſequente numo Hierapolis. Pellerinius etiam in alio ſimili capite, quod exhibetur in numo ſuo Docimei Phrygiae, Antinoi caput ſub Mercurii imagine agnoſcit.

*
* *

ANTINOON. ΘЄΟΝ. *Protome Antinoi.*

IЄPAΠOΛIC. *Luna cum aſtro.* AE. III. (Vaill.)

Numum omnibus partibus ſimillimum, ſed Nicopolis Epiri nomine olim edidi ex muſeo comitis Vitzai, [b]) niſi fortaſsis uterque unus idemque numus eſt, et Vaillantius epigraphes parte per aevum adroſa ex IЄPA. NIKOΠOΛIC ſuum IЄPAΠOΛIC obtruſit, numumque adeo Hierapoli Phrygiae dedit. Typum lunae tum ex Tatiani adversum gentiles oratione explicui, cujus verba in Latinum verſa ſic habent: *quomodo mortuus Antinous adoleſcens ſpecioſus in luna ſedem obtinuit? quis illum eo deduxit?* Fuere igitur nonnulli Graecorum theologorum, qui lunicolam fecere Antinoum. Quod ſi Antinous ſive Hierapolitis, ſive Nicopolitis creditus fuit Bacchus, qualis teſtimonio numorum creditus fuit Adramytenis, et Tarſenſibus, aliam poteſt luna habere ſignificationem; nam docente Vlpiano [c]) Διονυσȣ ἀδελφη ἡ σεληνη, ἐνιοι δε παιδα σεληνης τον Διονυσον. *Bacchi ſoror eſt Luna, ſunt tamen, qui Bacchum Lunae filium volunt.*

*
* *

ANTINOOC. HPΩC. *Protome capite nudo.*

IΠΠΩΝ. ΚΑΛΧΑΔΟΝΙΟΙC. *Antinous grypho volante surſum vectus.* AE. m. m. (Seguin.)

Gryphus ales Apollini ſacer nunc Antinoo velut alteri Apollini ſervire a Chalcedoniis cogitur. Noti horum numi imperatorii, in quibus fingitur Apollo, a cycno in altum elatus.

*
* *

ΚΥΖΙΚ. ſeu *Cyzicenorum* unum, ſed cum reliqua inſcriptione vitiata vulgavit Vaillantius. (Num. Graec.)

*
* *

a) Rec. II. p. 35.

b) Num. vet. p. 102.

c) ad orat. Demoſth. in Midiam.

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

H. MHTPOΠOΛIC. NIKOMHΔЄIA. *Aries cum aſtro.* AE. m. m. (Vaillant.)

In aliorum averſa: *Harpocrates*, vel *Taurus*, *etc.* AE. m. m. vel AE. III. (Vaillant, Buonarroti Oſſerv. iſtor.)

Iungitur aries cum Antinoo, velut novo Mercurio, cui, ut conſtat, animal illud proprium fuit, aſtrum vero Antinoi ſidus indicat, de quo in ejus vita egimus. Harpocrates Antinoi conlega in concilio deorum Aegypti, ut eodem loco diximus, atque vel eodem ſenſu taurus, qui frequenter numorum Aegypti poſticam partem occupat, Apin ſiſtit, vel victimam, quae ejus honori caeſa eſt.

* * *

ANTINOON. ΘЄON. *Protome Antinoi.*

NЄIKOΠO - - - *Luna bicornis cum aſtro.* AE. III. (Muſ. com. Vitzai, et a me editus in meis Num. vet. p. 102.)

Eadem adverſa.

NЄIKOΠOΛЄωC. *Porta urbis.* AE. III. (Muſ. princ. de Waldeck.)

Sunt hi numi Nocopoleos Epiri. Ad explicandum lunae typum adhibe, quae ſupra ad ſimilem averſam in numo Hierapolis Phrygiae obſervavi.

* * *

HPΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*

ЄΠI. ΓOYANΔPOY. CAΛHNΩN. *Bacchus ſtans.* AE. (Seſtini Lettere T. IV. p. 127.)

Eſt Salae Phrygiae. Magiſtratus nomen aliter legendum videtur; forma enim parum Graeca eſt.

* * *

ANTINOOY. HPΩ - - *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. NЄΩKOPΩN. *Apollo Actius ſtans.* AE. I. (Muſ. Farnes.)

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. *Vir barbatus nudus in aliis ſtans, in aliis ſedens d. fulmen, ſ. infantem geſtat.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Patin, Vaillant.)

Apollinem Actium a Sardianis cultum teſtantur eorum numi, quibus inſcriptum AKTIA, nempe certamina. Vir alterius numi infantem ulnis complexus haud dubius eſt Iuppiter Bacchum ex Semele inter fulmina natum fovens, de quo vide dicta in moneta Sardium. Vidimus hactenus, et videbimus deinceps, Antinoum jam Apollini, jam Baccho fuiſſe aequiparatum. Ergo Sardiani Antinoum inſtar Apollinis Actii, et inſtar Bacchi ſui Pyrigenis propoſuere.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

ΠOΛЄMΩN ANЄΘHKЄ. CMYPNAIOIC. *Taurus.* In aliis: *Panthera femella d. pede thyrſum.* In aliis: *Prora navis.* (Muſ. reg. Gall. Muſ. Caeſ.) In aliis: *Aries, juxta quem caduceus.* (Muſ. Farnes. Muſ. Magni Ducis, et Piſani.) Sunt omnes AE. max. mod. In alio: *Alexander M. dormiens ſub arbore, adſtant duae Nemeſes.* AE. I. (Vaillant.)

De tauro actum jam ſaepius. Panthera ad Antinoum velut Bacchum, ut aries ad eum tanquam Mercurium pertinent. Navis, niſi ad urbis hiſtoriam adludit, quam in Smyrnae moneta expoſuimus, aut ad ipſum *Polemonem* numo inſcriptum, cui teſte Philoſtrato con-

cessum fuit sacram eam triremen conscendere; [a]) referri potest ad Antinoum, cujus statuam cum adjuncta navi lusoria Hadriani jussu effictam, et apud Antinoopolin dedicatam refert Epiphanius. Typus Alexandri M. dormientis, et geminae Nemesis Smyrnae domesticus est, ut olim dictum. De Polemone horum numorum auctore multa diximus in numis Smyrnae Ioniae, et Laodiceae Phrygiae.

* * *

ANTINOOC.HPΩC. *Caput nudum.*
AΔPIANHC. TAPCOΥ. MHTPOΠOΛЄΩC. NЄΩKOPOΥ. *Cista mystica Bacchi inter tres thyrsos, in imo:* NЄΩ. IAKXΩ. AE. I. (Mus. Caes.)

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*
Eadem epigraphe. Tripus cum ramo humi jacente, in imo: NЄΩ. ΠΥΘIΩ. AE. I. (Mus. Caes. Buonarroti Osservaz. p. 36.)

In alio: KΥΔNOC. *Cydnus fl. decumbens.* AE. m. m. (Vaill.)

Antinoum appellatum *Iacchum*, jam supra in Adramytenorum numo vidimus. In praesente eum Tarsenses *novi Iacchi* nomine adficiunt. Numum ipsum olim edidi, et explicavi in meis Numis veterib. p. 232. In altero numo vocatur *novus Pythius*, seu Apollo. Igitur Tarsenses Antinoum propter formae illecebras cum illis diis comparavere, quos pulcherrimos opinio ferebat, Apollinem nempe, et Bacchum. Quare et apud Ovidium sic Sappho de Phaone suo formoso:

Sume fidem, et pharetram, fies manifestus Apollo,
Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *vel:* ANTINOΩI. HPΩI. *Caput nudum.*
TIANOI. *Neptunus in navi vectus a duobus equis marinis.* AE. m. m. (Mus. Caes.)

Alius, sed: *Antinous seminudus panthera vectus, s. thyrsum super humero.* AE. m. m. (Mus. Caes. et reg. Gall.)

Alius, sed: *Antinous nudus sedens super basi.* AE. I. (Vaillant. Mus. Vitzai.)

Alius; sed: *Bacchus nudus stans d. cantharum, s. thyrsum, pro pedibus panthera.* AE. III. (Mus. Caes.)

Diligentes in observando Antinoo vidlemus Tianos Bithyniae, ac Bacchi formam ei potissimum convenire fuisse opinatos, ex numis ipsis videmus.

* * *

Antica incerta.
ЄΠI. AIΛ. KAΠITΩNOC. APX. A. TO. B. ΦIΛAΔЄΛΦЄΩN. NЄΩKOPΩN. *Antinous in templo quatuor columnarum.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Venus nuda, tamen pudica, stans in templo quatuor columnarum.* AE. II. (Ibid.)

Sunt hi numi Philadelphiae Lydiae.

* * *

ΠANI. ANTINOΩ. *Protome Antinoi nuda capite hedera coronato, s. pedum.*
Epigraphe vitiata. Taurus stans. AE. m. m. (Mus. Caes.)

Anticae epigraphe exstat quoque in

a) in vita Polemonis § 1.

numo contorniato, quem paullo post dabimus. Verisimile videtur, propositum hoc loco numum signatum fuisse in Arcadia, qua in regione, ut supra ad numum, inscriptum TOIC. APKACI, monuimus, praecipuo Antinous honore est mactatus, et Pan ipse, utpote inter Arcadas natus, princeps numen exstitit. Quare et popularibus Panos ritu proponere Antinoum placuit. Eadem de causa nequaquam absurdum, numum Bithynii cusum opinari, quoniam id oppidum Arcadum fuit colonia, ac propterea in eo quoque celebratior Panos cultus.

* * *

ANTINOOC. *Caput nudum.*

Antinous eques sinistra elata, intra equi pedes AΛ. AE. II.

Hoc modo numum hunc proposuit Haymius, eumque propter adstitutas literas AΛ. Alabandae Cariae donavit. [a]) Similem alterum serius vulgavit Liebeus, [b]) nisi quod in aversa ante Antinoum equitem visitur pars aedificii, et intra equi pedes legitur ΡΕΣ / Τ.ΑΔ Vterque vir eruditus numum suum integerrimum profitetur. Hactenus ergo hic numus in eorum classem tribuatur, quorum vera patria ignoratur. Omnium minime probavero conjecturam Liebei, qui literas aversae legi posse ΡΕΣαινης Της ΑΔριανης, et significare Rhesaenam Mesopotamiae suspicatur.

* * *

Neu quid hoc loco monetae Antinoiae desit, addemus pseudonumos sequentes:

ANTINOOΥ. ΗΡΩΟC. *Caput Antinoi.*

VICTORIA. AVG. *Victoria stans d. coronam, s. palmam.* Contorniatus. (Vaillant in Numis Graecis p. 40.)

ANTINOΩ. ΠΑΝΙ. *Protome Antinoi capite nudo, s. pedum super humero.*

VICTORIA. AVG. *Victoria gradiens.* Contorniatus perelegans. (Mus. Princ. de Waldeck.)

Ignobilia haec monumenta, quorum natales inferiori imperii R. aevo debentur, istud tamen confirmant, quod principio in vita Antinoi dixeram, Caesarei hujus Ganymedis memoriam diu adhuc in multorum animis perseverasse.

Numi Antinoi Alexandrini.

Lubet ante omnia proponere hujus classis numos Antinoi, quo modo eos variis in catalogis editos reperi, sed quorum deinde seu probitatem, seu veram lectionem in severius judicium vocabo.

1.) AΥΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟC. CΕΒ. *Caput Hadriani.*

L. H. *Protome Antinoi, cujus capiti flos loti, aut calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Mus. Pisani. Theupoli.) *Alius simillimus, sed cum* L. IH. (Zoëga ex mus. reg. Gall.)

2.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟC. *Caput imminente flore loti.*

L. Θ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Similes tres a me olim ex museo Caesareo vulgati P. I. pag. 195. Patin Numi Impp. p. 166.)

a) Tom. II. tab. 33. n. 10. b) Goth. num. p. 311.

3.) ANTINOOΥ. ΗΡωΟC. *Caput loto ornatum.*
L. ΤΡΙCΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ. *Caput Iovis laureatum.* AE. I. (Zoëga Num. Aegypt. ex muſeo reg. Chriſtinae.)

4.) ΑΝΤΙΝΟΟΥ. ΗΡΩΟC. *Caput loto ornatum.*
L. ΙΗ. ΙΘ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Harduin Hiſt. Aug. Muſ. Caeſ.)

5.) ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟC. CEB. *Caput laureatum.*
L. ЄΝΝЄΑ. Κ. Δ. *Protome Antinoi, cujus capiti calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Haym. T. II. p. m. 275.)

6.) ΑΝΤΙΝΟΟΥ. ΗΡΩΟC. *Caput loto ornatum.*
L. K. *Antinous eques d. caduceum.* AE. (Arigoni, Theupoli.)

7.) *Eadem adverſa.*
L. ΚΑ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. I. III. (Muſ. Piſani, Farnes. Theupoli.)

Si in numo ex propoſitis primo revera habetur imago Antinoi, ut iſtud adſerit Mazzolenus muſei Piſani editor, et cum eo auctor muſei Theupoli, ad haec ſi in aliis Alexandrinis Antinoi numis certus legitur annus Θ, ut mihi quondam viſum, cum catalogum muſei Caeſarei vulgarem, atque etiam Patino numum ſimilem edenti, [a]) plurimum probabilitatis accedet teſtimonio Chronici Alexandrini, cujus verba ſunt Latine reddita: *Anno II. Olympiadis CCXXV. Aviola, et Panſa Cos. Hadrianus in Aegyptum profectus urbem Antinoi Thebaidis aedificat ex a. d. III. Kal. Novemb.* Hae notae efficiunt annum V. C. 875. P. X. 122. Mortuus igitur tum jam fuit Antinous, quoniam unanimi conſenſu Antinoopolis nonniſi mortuo Antinoo aedificata fuit. Atque hanc ſententiam penitus confirmabunt numi, de quibus ago, cum annis H. et Θ, qui ſecundum Aegyptiorum calculum incipiunt exeunte Auguſto V. C. 876 et 877, quique cum jam Antinoum ſpecie numinis proponant, eum jam antea deceſsiſſe invicte arguent.

At vero his argumentis obſtat I. auctoritas Hieronymi, [b]) qui Antinoi mortem in annum V. C. 882 differt, ac praecipue monumentorum veterum, quibus facile probatur, Hadrianum anno demum V. C. 883 in Aegypto fuiſſe, quo tempore Antinoum Nilo fuiſſe merſum communis fama eſt. II. Argumentum a laudatis numis cum annis H. et Θ petitum minus eſt validum, quoniam dubitare licet, utrum exiſtant numi Antinoi inſcripti L. Θ. Sane numi ſimiles tres muſei Caeſarei, quos loco II. deſcripſi, et in quibus non ſatis integris, atque inductus a Patino, legere mihi dictum annum videbar, in examen rurſum vocati, potius L. ΙΘ. offerunt, atque eundem etiam annum forte offeret Patinianus. Numus ex propoſitis I. cum anno H. exiguum adfert momentum; nam primum abeſt inſcriptio Antinoi, et numus ipſe non hujus eſt, ſed Hadriani; deinde etſi demus, protomen averſae ſecundum omnia lineamenta referre Antinoum, eo tamen certi nondum ſumus, eſſe eam mortui, non vivi imaginem. Nam poterant facile Alexandrini, quibus cognitus utique fuit

a) l. c. b) in Chronico.

insanus Hadriani in hunc puerum amor, prono Graecorum ingenio ad consecrandos etiam vivos, cuipiam deorum suorum Antinoi personam largiri, ut paullo post iidem Alexandrini Antoninum Pium, et Faustinam vivos Serapidis et Isidis specie proposuere. Denique quod cumprimis observandum, in hoc quoque numo nullus dubito legendum L. IH., non L. H., quod ut credam, facit simillimus alter ab adcuratissimo Zoëga ex museo regis Galliarum descriptus, et L. IH. inscriptus, [a]) quem deinde ratione temporis continuo sequitur citatus Haymianus cum anno XIX.

At molestiam adhuc facessit numus III. cum anno XIII. Etenim cum Antinous in illo jam dicatur *heros*, necesse est, in mortuis eum jam fuisse anno Alexandrinorum XIII., qui coepit exeunte Augusto anni V. C. 881, quod sane adversatur sententiae nostrae, qua, ut supra in Hadriani numis pag. 489 probavimus, statuitur, Hadrianum V. C. 883 demum fuisse in Aegypto, ac tum mortuum Antinoum. Interim, fateor, non parum vellicat, non modo, quod unicus is est cum hoc anno Antinoi numus, neque ex opulentissimis aliis museis ejus similis cognitus, sed multo magis etiam, quod numus hic ex omnibus unicus est, qui annum XIII. sic plene L. ΤΡΙϹΚΑΙΔЄΚΑΤΟΥ perscribat contra omnia alia exempla, cum in aliis numis Hadriani, Antonini, Aurelii legatur L. ΤΡΙϹΚΔЄ. vel: ΤΡΙϹΚΑΙ. vel: ΤΡΙϹΚΑΙΔ., neque aliter. Atqui similia observata, ut in aliis causis levia videri possunt, sic in numis, in quibus philologia critica nititur, animum jure advertunt. Constat, quam se industrie in effingendis Antinoi numis exercuerit falsariorum ars, et memini, in illustri Christinae museo, in quo cimelium illud servatur, offendisse me numos non modo jure suspectos, sed etiam antiquos quidem, sed quos recentior fraus depravavit, cujus exemplum olim proposui in meis Numis veterib. p. 286, et in credito Antinoi numo, de quo egi in operis praesentis volumine II. p. 408.

Ex his sequitur, nullam nobis ex numis hactenus cognitis imponi necessitatem Antinoi mortem anticipandi, quod olim censuit Buonarrotius. [b]) Quin ex numis ipsis Antinoi, quorum certi cum anno Hadriani XVIII. incipiunt, satis manifeste eruitur, tam mature ejus mortem non esse constituendam. Nam quis credat, si Antinoum cum Chronico Alexandrino mortuum anno V. C. 875 statuamus, continuis primis annis, dum recens fuit Hadriani dolor, atque is mox consecratus, et omnibus mactatus honoribus, nullam ab Alexandrinis ei dedicatam monetam, nisi velimus numos intra hoc tempus cusos omnes fortuito deperditos adserere, tandem ab anno V. C. 887 post annorum XII. intervallum, cum jam paullatim resedit dolor, atque ejus observandi contentio, coeptos cudi numos cum ejus imagine, ac deinceps per reliquum Hadriani imperium continuatos? Accedit argumentum aliud, atque, etsi ἀρνητικόν, nequaquam tamen, ut opinor, ignobile. Si juxta Chronici Alexandrini testimonium jam anno V. C. 875 in Aegypto fuit Ha-

a) Numi Aegypt. p. 146. n. 538. b) Offerv. istor. p. 26.

drianus, et is tum urbem Antinoi aedificavit, quam nonnisi post ejus amasii mortem fuisse fundatam conspirant omnes, quaeri jure potest, cur hactenus numus nomi Antinoitae, quem diserte inter Aegypti nomos memorat Ptolemaeus, repertus nondum sit, cum tamen in hac numorum classe plerorumque habeamus nomorum numos cum capite Hadriani addito L. IA. Annus hic Hadriani XI. Alexandrinus majore sui parte fluxit cum anno V. C. 880, ergo quinquennio post, quam mortuus praetenditur Antinous, et condita Antinoi urbs, neque adeo justum defuit temporis spatium, quo stabilitis jam Antinupolis rebus haec quoque urbs et nomus in monetae hujus Hadrianeae societatem potuisset vocari. Ergo haec ipsa omissio confirmare videtur, Antinoum anno XI. Alexandrinorum lucis adhuc habuisse usuram. Quod si aliquando contingeret, ejus generis numum ex terrae latebris emergere, tum hercle, ut suapte manifestum est, tantum confirmabuntur verba Chronici Alexandrini, quantum evertetur sententia mea, et causa conditae jam tum Antinupolis necesse erit consiteri, non modo statuendam maturiorem aliquam Hadriani in Aegyptum profectionem, sed et maturandam ipsius Antinoi mortem, contra ac nobis aliorum monumentorum ope visum fuit. Magis igitur verisimilis sententia Hieronymi, quamvis et haec nimis maturam ejus mortem videatur dictare. Tillemontius in annum Hadriani XVI. V. C. 885 inclinat, nimirum quia huic anno Hadriani in Aegyptum profectionem adfixit. Vide de hoc argumento plura supra in numis Hadriani: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE.

PRETIVM.

Commatis Romani - - - - - - - -	O.
Commatis peregrini	
Coloniarum - - - - - - - -	O.
Vrbium liberarum	
Aurei et argentei - - - - - - -	O.
Aenei max. formae - - - - - - -	RRR.
— I. et II. formae - - - - - -	RR.
— III. formae - - - - - - -	RR.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

FINIS VOLVMINIS VI.

